IVANA PAVCA

LATINSKA GRAMATIKA

ZA

SREDNJE ŠKOLE.

ŠESTO SASVIJEM PRERAĐENO IZDANJE

PRIREDIO

Dr. JULIJE GOLIK,

PROFESOR KR. ZAGREBAČKE GORNJOGRADSKE GIMNAZIJE.

UKORIČENA STOJI 2 KRUNE 60 FIL.

KNJIGA U ZAGREBU • ZEMALJSKA NAKLADA ŠKOLSKIH KNJIGA

Pros. 3

ZAGREB.

TROŠKOM I NAKLADOM KR. HRV.-SLAV.-DALM. ZEMALJSKE VLADE.

1901.

Ova se knjiga ne smije skuplje prodavati nego za cijenu naznačenu na prednjoj strani.

MFN=1301
3323
807.1-5
PAV
l

Kr. zemaljska tiskara.

Predgovor k šestomu izdanju.

Po želji i savjetu drugova stručnjakâ ostala je i ova gramatika opsegom nastavne građe jednaka prijašnjoj. Knjiga je doduše porasla brojem stranica, ali to treba odbiti na skrižaljke, na drukčije razređanje građe, pa i na to, što sam po želji gg. recenzenata dodao neke bilješke, koje po njihovu mišljenju moraju biti u gramatici, jer predočuju učeniku gramatičke pojave, s kojima se susreće čitajući klasike. Najposlije je znatno popunjen indeks, a hrvatsko je kazalo dodano. Prema tomu se ova gramatika razlikuje od dosadašnje razređanjem građe, i tim, što mi je bilo stalo do toga, da se ostavim mnemonistično-deskriptivnoga principa, a upotrebim racionalno-naučni. Što nijesam učinio sve, što bi ovaj princip iziskivao, treba odbiti na tradiciju, kojoj se nijesam smio u jedan mah sasvijem oteti. Za volju racionalnomu principu uvrstio sam najglavnije glasovne zakone (§§. 10. i 11.), prikazao deklinacije po osnovama, proveo pregibanje glagolâ prema osnovnim oblicima, a mjesto supina, koji nije osnovni oblik, uzeo sam particip perfekta u srednjem rodu. Po savjetu prof. Jemeršića nijesam ipak htio prikazati rod riječi III. deklinacije po osnovama, premda moram reći, da su takva pravila sigurnija, a izuzeci veoma rijetki.

U sintaksi sam nastojao upozoriti na psihološke motive, koji nam razjašnjuju mnoge jezične pojave, što bismo ih po logičnim zakonima morali držati nepravilnima. Poradi toga sam i dodao u zaglavnoj bilješci k §. 177. temeljni zakon sintakse.

Nauku o načinima bio bih najvolio prikazati u svezi s naukom o rečenici, ali se i ovdje nijesam htio naprečac raskrstiti s tradicijom, da ne bude prevelika razlika između ovoga i prijašnjega izdanja, nego sam dosadašnji način prikazivanja spojio s novim. Nema sumnje, da bi nauka o načinima postala jedno-

stavnija i jasnija, kad bi se osnovala na nauci o rečenici, a to bi odgovaralo i istini, s kojom se kosi stariji način prikazivanja tvrdeći, da veznici zahtijevaju konjunktiv.

U oblicima sam se povodio za lijepom knjigom Malininom, osobito u prikazivanju partikulâ.

Znanstveni dodatak oblicima izrađen je nanovo prema Malini, koji je ukratko zbio, što je najglavnije. U shvaćanju nekih oblika udaljio sam se od njega, te ih prikazao prema 3. izdanju Stolzove knjige.

Dodaci su gramatici pregledani i dotjerani.

U sintaksi sam se najviše držao Ziemera, Pavca i Turomana.

U gramatici treba svagda ići za tim, da učenik razumije, što uči. Stoga je potrebno, da se svi gramatički pojmovi protumače najprije u materinskom jeziku, osobito da se rečenice shvaćaju po sadržaju, a ne po vanjskim znacima. Uzradimo li ovako, ne će biti potrebno, da učenik pamti svu množinu glagola, za kojima dolazi na pr. *ut finale* ili akuzativ s infinitivom. Kako ovijem načinom nauka o sintaktičnim pojavama postaje jednostavna, isporedi samo bilješku k §. 330. 2. i što sam o tom pisao u Nastavnom Vjesniku, knj. IX., sv. 3.

Primjeri nijesu u gramatici, da potvrđuju pravilo, nego da se njima zorno pokaže najprije građa, a onda se iz nje izvede pravilo. Držim, da bi najprirodnije bilo, kad bi primjeri i u gramatici stajali pred pravilima, ali sam poradi običaja ostavio, kako je i doslije bilo.

Ne mogu ovdje isticati sve promjene, što su u gramatici učinjene; čitatelji će ih i sami lako opaziti, a nadam se, i odobriti.

Prerađujući ovu gramatiku upotrebljavao sam ovu literaturu:

Ziemer - Gillhausen: Lat. Schulgrammatik. Elfte gänzlich umgearbeitete Auflage. Berlin. R. Gaertners Verlagsbuchhandlung 1893.

Harre: Lat. Schulgrammatik. Berlin. Weidmannsche Buchhandlung 1891.[3]

Strigl: Lat. Schulgrammatik. Linz 1899.

Scheindler-Steiner: Lat. Schulgrammatik. Wien und Prag. Tempsky 189[8].[3]

Schmalz-Wagener: Lat. Schulgrammatik. Bielefeld u. Leipzig. Velhagen und Klasing 1898.[4]

Waldeck: Lat. Schulgrammatik. Halle a. S. Buchhandlung des Waisenhauses 1897.[2]

Stegmann: Lat. Schulgrammatik. Leipzig. Teubner 1893.[6]

Goldbacher: Lat. Schulgrammatik. Wien. Schworella und Heick 1897.[6]

Малина: Лат. граматика за гимназије. Део први. Београд 1891.

Туроман: Лат. граматика за гимназије. Део други. Београд 1899.[4]

Müller: Grammatik zu Ostermanns lat. Übungsbüchern. Leipzig. Teubner 1896.

Stolz und Schmalz: Lateinische Grammatik. (Ivana Müllera: Handbuch der klass. Altherthumswissenschaft. II. Bd. 2. Abtheilung) 1900.[3]

Pored ovih knjiga upotrebljavao sam i naučnu literaturu u monografijama i u stručnim časopisima.

O gramatici bit će više govora u „Nastavnom Vjesniku“.

Na mnoge nedostatke upozorili su me drugovi profesori Petar Valjavec i Pavao Jemeršić, koji su rukopis pomno pregledali, pa im zato dugujem veliku hvalu. Zahvaljujem i gosp. ravnatelju dru. Ivanu Gostiši, koji je s ljubavlju pratio moj rad i za štampanja me upozorivao na nekoje nedostatke, a tako i kolegi dru. Đ. Körbleru, koji je pomno pregledavao korekturu sloga.

Znam i sam dobro, da u gramatici ima još dosta nedostataka, koji su ili neopaženi ostali, ili su u ovom izdanju pridržani, da ne bude potpun prelom između ove gramatike i gramatičke školske tradicije.

Za vrijeme tiskanja potkrale su se nekoje pogrješke, pa molim, da se isprave po „Errata corrige“ prije, nego se knjiga stane upotrebljavati.

U Zagrebu, mjeseca svibnja 1901.

Pisac.

Sadržaj.

Dio I. Glasovi.

Glava I. Slova §. 1.—7.

Glava II. Dioba glasova §. 8.—9.
A. Samoglasnici §. 8. B. Suglasnici §. 9.

Glava III. Najznatniji zakoni glasovni §. 10.—11.
A. Samoglasnici §. 10. B. Suglasnici §. 11.

Glava IV. Količina slogova §. 12.

Glava V. Naglašivanje §. 13.

Glava VI. Rastavljanje slogova §. 14.

Dio II. Pregibanje (*flexiō*).

A. Pregibanje imenâ i zamjenicâ.

Glava VII. Česti govora §. 15.

Glava VIII. Rod imenicâ §. 16.—17.
Rodovi §. 16. Pravila za prirodni rod §. 17.

Glava IX. Pregibanje imenâ §. 18.—22.
Sklonidbe §. 19. Padežni nastavci svih pet sklonidbi §. 20. Padežni svršeci svih pet sklonidbi §. 21. Jednaki padeži §. 22.

Glava X. Prva skonidba §. 23.—25.

Glava XI. Druga sklonidba §. 26.—29.
Druga sklonidba §. 26. Imenice na *-er* i *-ir* §. 27. Bilješke k pojedinim padežima §. 28. Pravila za rod §. 29.

Glava XII. Pridjevi prve i druge sklonidbe §. 30.

Glava XIII. Treća sklonidba §. 31.—37.
A. Konzonantske osnove. I. Osnove, koje prave nominativ bez padežnoga nastavka §. 32. Imenice s osnovom na *-s*, pred kojim se nalazi samoglasnik §. 33. II. Osnove, koje prave nominativ s nastavkom *s* §. 34.
B. osnove na *i* §. 35. Bilješke k tvorbi padežâ §. 36.

Glava XIV. Rod riječî III. sklonidbe §. 37.—40.

Pravila §. 37. Izuzeci §. 38. Dodatak k svim pravilima za rod §. 39.
Prijegled III. sklonidbe §. 40.

Glava XV. Druge nepravilnosti §. 41.

Glava XVI. Pridjevi III. sklonidbe §. 42.—45.
Završeci pridjevâ §. 42. Sklonidba pridjevâ s osnovom na *i* §. 43. Sklonidba pridjevâ s konzonantskom osnovom §. 44. Participi na *ā n s* i *ē n s* i imenički pridjevi §. 45.

Glava XVII. Četvrta sklonidba §. 46.—47.

Glava XVIII. Peta sklonidba §. 48.—49.

Glava XIX. Nepravilna sklonidba §. 50.—54.
Substantiva indeclinabilia §. 50. Defectiva §. 51. Defectiva casibus §. 52. Defectiva numero §. 53. Abundantia §. 54.

Glava XX. Sklonidba grčkih imenica §. 55.—58.
Prva sklonidba §. 56. Druga sklonidba §. 57. Treća sklonidba §. 58.

Glava XXI. Poređenje pridjevâ §. 59.—70.
Komparativ §. 59. Superlativ §. 60. Pridjevi na *-er* §. 61. Pridjevi na *-ilis* §. 62. Sastavljeni pridjevi na *-dicus, -ficus, -volus* §. 63. Pridjevi na *-us*, pred kojim je samoglasnik §. 64. Nepravilno poređenje §. 65.—66. Pozitiva nemaju §. 67. Komparativa nemaju §. 68. Superlativa nemaju §. 69. Komparativa ni superlativa nemaju §. 70.

Glava XXII. Brojevi §. 71.—80.

Glava XXIII. Zamjenice §. 81.—92.

B. Pregibanje glagolâ.

Glava XXIV. Glagol §. 93.—97.
Genera verbi §. 93. Tempora verbi §. 94. Modi §. 95. Numeri i personae verbi §. 96. Lični nastavci §. 97.

Glava XXV. Četiri konjugacije §. 98.—105.
Izvađanje vremenâ §. 99.—101. Prva konjugacija §. 102. Druga konjugacija §. 103. Treća konjugacija §. 104. Četvrta konjugacija §. 105.

Glava XXVI. Opisna konjugacija §. 106.—107.
Coniugatio periphrastica activa §. 106. Coniugatio periphrastica passiva §. 107.

Glava XXVII. Deponentia §. 108.

Glava XXVIII. Glagoli III. konjugacije na *-io* §. 109.

Glava XXIX. Bilješke konjugacijama §. 110.—111.

Glava XXX. Tvorba prezentske, perfektne i participijalne osnove §. 112.—113.

Glava XXXI. Popis najvažnijih glagola po osnovnim oblicima.
Prva konjugacija §. 114.—116.

Glava XXXII. Druga konjugacija §. 117. -120.
Glava XXXIII. Treća konjugacija §. 121.—126.
Glava XXXIV. Četvrta konjugacija § 127.
Glava XXXV. Verba deponentia §. 128. 131.
Glava XXXVI. Nepravilni glagoli §. 132.—139.
1. *Sum* §. 132. 2. *Possum* §. 133. 3. *Edō* §. 134. 4. *Ferō* §. 135. 5. *Volō, nōlō, mālō,* §. 136. 6. *Eō* §. 137. 7. *Queō, nequeō* §. 138. 8. *Fiō* §. 139.
Glava XXXVII. Verba defectiva §. 140.—144.
1. *Coepi, memini, ōdī* §. 140. 2. *Āiō* §. 141. 3. *Inquam* §. 142. 4. *Fārī* §. 143. 5. *Apage, ave, salve, vale, age, cedo* §. 144.,
Glava XXXVIII. Verba impersonalia §. 145.
Glava XXXIX. Nauka o postanju riječî §. 146.—155.
I. Postanje prostih imenica A. Verbalia et denominativa §. 147. B. Pridjevske osnove §. 148.—149. C. Glagoli. §. 150.—151.
II. Složene osnove §. 152.—155.
Substantiva composita §. 153. Adiectiva composita §. 154. Verba composita. §. 155.
Glava XL. Riječce §. 156.—166.
I. Prilozi §. 156.—160. Poređenje prilogâ §. 161. II. Prijedlozi §. 162. Prijedlozi u složenim riječima §. 163. Nerastavni prijedlozi §. 164. III. Veznici §. 165. IV. Uzvici §. 166.
Dodatak oblicima str. 189.—198.

Dio treći. Sintaksa.

Glava XLI. Kongruencija §. 167.—177.
Glava XLII. Nauka o padežima §. 178.—236.
Nominativ §. 178. Vokativ §. 179. Akuzativ §. 180. do 193. Genitiv §. 194.—204. Dativ §. 205.—218. Ablativ §. 219.—236.
Glava XLIII. Dodatak nauci o padežima §. 237.—252.
A. Određivanje mjesta, prostora i vremena §. 237.—248.
B. Prijedlozi §. 249.—252.
Glava XLIV. Osobito upotrebljavanje imenâ i zamjenicâ u latinskom jeziku §. 253.—290.
A. O imenici §. 253.—259. B. O pridjevu §. 260.—268. C. O zamjenicama §. 269.—290. a) Lične i posvojne zamjenice §. 269. b) Refleksivna zamjenica §. 270.—271. c) Pokazne zamjenice §. 272.—277. d) Odnosne zamjenice §. 278.—281. e) Upitne zamjenice §. 282. f) Neodređene zamjenice §. 283.—290.

Glava XLV.	O vrstama glagolâ §. 291.—298.
Glava XLVI.	O vremenima § 299.—304.
Glava XLVII.	Consecutio temporum §. 305.—310.
Glava XLVIII.	Načini §. 311.—318. 1. Indikativ §. 311. 2. Konjunktiv u glavnim rečenicama. I. Coniunct. potentialis §. 312. II. Coniunct. optativus §. 313. III. Coniunct. hortativus §. 314. IV. Coniunct. concessivus §. 315. V. Coniunct. deliberativus §. 316. 3. Imperativ §. 317.—318.
Glava XLIX.	Načini u zavisnim rečenicama. §. 319.—342. I. Namjerne rečenice §. 320.—322. II. Posljedične rečenice §. 323.—324. III. Vremenske rečenice §. 325.—328. IV. Uzročne rečenice §. 329.—330. V. Pogodbene rečenice §. 331.—334. VI. Dopusne rečenice §. 335. VII. Poredne rečenice §. 336. VIII. Relativne rečenice §. 337. do 338. IX. Upitne rečenice. §. 339.—342.
Glava L.	Verbalna nomina. 343.—380. Infinitiv §. 343.—346. Accusativus cum infinitivo §. 347. do 356. Nominativus cum infinitivo §. 357. O vremenima infinitiva §. 358.—359. O participima §. 360.—370. Gerundium i gerundivum §. 371.—377. Supin 378.—379.
Glava LI.	Oratio obliqua §. 380.— 382.
Glava LII.	O veznicima §. 383.—391.
Glava LIII.	O negacijama §. 392.
Glava LIV.	Red riječî §. 393.
	Dodatak prvi. Prozodija i metrika str. 397.
	Dodatak drugi. Rimski koledar str. 415.
	Dodatak treći. Rimski novac i mjere str. 418.
	Dodatak četvrti. Najobičnije kratice str. 421.

Errata corrige.

Str.	6.	redak	13.	odozdo:	*fīō* mj. *fiō.*
„	6.	„	9.	„	*diēī* mj. *diēi.*
„	26.	„	12.	ozgo:	*homīnis* mj. *homīnis.*
„	59.	„	13.	odozdo:	dodaj pred alineju: §. 80.
„	106.	„	9.	„	*fīō* mj. *fiō.*
„	106.	„	10.	„	§. 114. mj. 104.
„	113.	„	2.	ozgo:	*di-dc-scō* mj. *di-di-scō.*
„	128.	„	14.	„	*luitūrus* mj. *tuitūrus.*
„	130.	„	13.	odozdo:	*prōdūcō* mj. *prōdūcō.*
„	154.	„	13.	„	*vēnērunt* mj. *vēnērant.*
„	162.	„	15.	„	*gladiātor* mj. *gladiator.*
„	172.	„	14.	„	imanje mj. znanje.
„	177.	„	13.	ozgo:	*raptim* mj. *raptīm.*
„	177.	„	13.	odozdo:	*hodiē* mj. *hodīe.*
„	184.	„	13.	„	(n ispada) mj. (u ispada).
„	203.	„	16.	ozgo:	*dīvitiae* mj. *divītiae.*
„	207.	„	6.	odozdo:	196. 4. mj. 197. 3.
„	207.	„	7.	„	194. i d. mj. 194. d).
„	216.	„	8.	„	*libīdinis* mj. *libīdīnis.*
„	219.	„	12.	ozgo:	*appellō* mj. *appelo.*
„	219.	„	8.	odozdo:	*appellārī* mj. *appelārī.*
„	221.	„	4.	ozgo:	*lītterīs* mj. *līttērīs.*
„	263.	„	19.	odozdo:	*nātūra* mj. *nātura.*
„	272.	„	3.	ozgo:	*imprōvīsō* mj. *improvisō.*
„	272.	„	10.	„	*vigiliā* mj. *vigilīā.*
„	272.	„	16.	„	*pater* mj. *patēr.*
„	272.	„	18.	„	*imprōvīsō* mj. *improvisō.*
„	273.	„	7.	„	*virīlī* mj. *virilī.*
„	274.	„	5.	„	*servīlem* mj. *servilem.*
„	283.	„	13.	„	*refleksivna* mj. *reflektivna.*
„	284.	„	7.	odozdo:	*sibi* mj. *sībi.*
„	308.	„	15.	„	*quidnam* mj. *quīdnam.*
„	309.	„	17.	ozgo:	*Epaminondas* mj. *Epaminondes.*
„	316.	„	13.	„	na početku retka dodaj: *tibi.*
„	318.	„	11.	odozdo:	zavisne izričnе mj. izričnе zavisne.

Str.	330.	redak	10.	ozgo:	temporalno mj. temperalno.
„	332.	„	10.	„	zašto mj. zaš o.
„	335.	„	19.	odozdo:	imperfekta mj. imperfek a.
„	335.	„	3.	„	*essent* mj. *e sent.*
„	355.	„	2.	„	*Appāret* mj. *Appāre.*
„	380.	„	8.	„	*duumvir* mj. *duumvīr.*
„	391.	„	11.	„	*recuperandā* mj. *recuperandō.*
„	391.	„	13.	ozgo:	*hās* mj. *hōs.*
„	412.	„	7.	odozdo:	anakruzom mj. anarkruzom.
„	413.	„	3.	ozgo:	*Maecenas* mj. *Maecaenas.*

Dio prvi.

Glasovi.

Glava I.

Slova.

§. 1. Latinski jezik ima ova slova:

A a,	G g,	N n,	T t,
B b,	H h,	O o,	U u,
C c,	I i,	P p,	V v,
D d,	K k,	Q q,	X x,
E e,	L l,	R r,	Y y,
F f,	M m,	S s,	Z z.

§. 2. Rimljani su pisali samo velikim slovima. Sad se upotrebljavaju velika slova samo kao početna slova i njima se pišu:

a) početak svake rečenične cjeline;

b) vlastita imena: *rēx Philippus* kralj Filip, *urbs Rōma* grad Rim;

c) pridjevi i prilozi, koji su izvedeni od vlastitih imena: *populus Rōmānus* rimski narod, *Latīnē lŏquī* latinski govoriti;

d) pridjevi kao nadimci: *Alexander Māgnus* Aleksandar Veliki.

§. 3. Rimljani su i za ***U*** i za ***V*** imali samo jedan znak: ***V***, n. pr. VIS = VIS (sila), IVS = IUS (pravo), VVA = UVA (grožđe).

§. 4. Slovo ***K*** sačuvalo se samo u riječima: *Kalendae* (prvi dan svakoga mjeseca) i *Kaeso* (ime).

§. 5. Slova ***y*** (*ypsīlon*) i ***z*** (*zēta*) dolaze samo u tuđim riječima: *syllăba* (slog), *gāza* (blago).

§. 6. Slova ***ph, th, ch*** upotrebljavahu se isprva samo u tuđim riječima, kao: *philosophia*, *chorus*, *thēsaurus*, a kasnije su prodrla i u gdjekoje isprvične latinske riječi, kao: *triumphus*, *Gracchus*, *pulcher*.

§. 7. Za izgovor slova pamti ovo:

Latinska se slova izgovaraju ponajviše kao i hrvatska. Razilaze se ipak u ovom:

1. ***I i*** upotrebljavali su Rimljani i za samoglasnik i za suglasnik ***j***. Suglasnik je na početku riječi, ako za njim stoji drugi samoglasnik, ili u riječi između dva samoglasnika; na pr. *Iūlius* Julije, *Iūs* = Jus (pravo), *iacio* = jacio bacam, *māior* = major veći, *pĕior* = pejor gori.

U riječima, što su pozajmljene iz grčkoga jezika, ***i*** je uvijek samoglasnik, na pr. *Iōnēs* čitaj: *I-o-ncs*.

2. Dvoglasnike izgovaraj ovako: ***ae*** kao hrvatsko *e*; ***oe*** kao hrvatsko *e* (ili bolje kao njemačko *ö*); ***au*** kao hrvatsko *au*; ***ei*** kao hrvatsko *ej*; ***ui*** kao hrvatsko *uj*; ***eu*** kao hrvatsko *eu*.

Bilješka. Treba li dva samoglasnika, koji obično čine suglasnik, razlučeno izgovarati, meće se na drugi znak *dijereze* (rastava); na pr. *poëta* izgovaraj: *po-ê-ta* pjesnik, *aër* izgovaraj *a̋-er* zrak.

3. ***c*** se pred samoglasnicima *e, i, y*, i pred dvoglasnicima *ae, oe, eu* izgovara kao hrvatsko ***c***, inače kao hrvatsko ***k***: *cibus* = cibus jelo, *Cyrus* = Cirus Ćiro, *Caesar* = Cezar, *coetus* = cetus sastanak; — *caro* = karo meso, *crēdō* = kredo vjerujem.

4. ***q*** dolazi samo u svezi s ***u***, pa se izgovara kao hrvatsko ***kv***: *aqua* = akva voda.

ngu glasi pred samoglasnicima kao hrvatsko *ngv*: *sanguis* = *sangvis* krv.

su izgovara se pred samoglasnikom kao hrvatsko *sv*: *suāvis* = svavis sladak, *suēscō* = svesko privikavam se, *suādeō* = svadeo svjetujem.

5. Kratki slog ***tĭ*** izgovara se pred samoglasnicima kao hrvatsko *ci*: *nātiō* = nacio narod, *iustitia* = justicia pravednost, *dīvitiae* = divicie bogatstvo.

Kao hrvatsko ***ti*** izgovara se:

a) kad je glas ***i*** naglašen: *totíus*, *petíeram*;

b) kad stoji pred njim ***s, t, x***: *ostium* = ostium vrata, *Attius* = Attius, *mixtio* = mikstio miješanje;

c) u tuđim riječima: *Miltĭadēs*, *Boeōtia*, *Aegyptius*.

6. *x* se izgovara kao hrvatsko *ks*: *lux* = luks svjetlost, *Xerxēs* = Kserkses.

7. ***Ph*** se izgovara kao hrvatsko *f*, ***th*** kao hrvatsko *t*, ***ch*** kao hrvatsko *h*: *philosophia* = filosofia filozofija, *thēsaurus* = tesaurus blago, *pulcher* = pulher lijep.

8. ***h*** nije u latinskom jeziku samostalan glas, nego se njim bilježi oštrija aspiracija (hak) samoglasnika, što je za njim. Odatle se razbira, zašto su Rimljani pisali: *humerus* i *umerus* (pleće).

9. ***sch*** se izgovara kao s-h: *schola* = shola škola.

Bilješka 1. Rimljani su izgovarali ***c*** kao *k*, a ***ti*** kao *ti*: *Cicero* — Kikero, *nātiō* = natio. Sadašnji izgovor potječe iz kasnijega vremena.

Bilješka 2. Kod riječi, koje se svršuju na ***aius, eius, oius,*** i kod riječi, koje su sastavljene s ***iacio,*** piše se samo ***i*** mjesto ii: *Graī* (= Graii) Grci, *Veī* (= Veii) Veji, *Graīs* (= Graiis) Grcima, *abiciō* (= abiiciō).

Glava II.

Dioba glasova.

§. 8. A. Samoglasnici.

U latinskom jeziku ima **pet** samoglasnika:

a, o, u, e, i.

Samoglasnici se po kakvoći dijele na tvrde i meke. Tvrdi su ***a, o, e,*** meki ***u, i.***

Kad se tvrdi slože s mekima, postaju dvoglasnici (*diphthongī*): *au, ou, eu, ai, oi, ei,* i kad se slože obadva meka: *ui.*

Isprvični su se dvoglasnici u latinskom jeziku znatno promijenili. Najbolje se sačuvao ***au, eu, ei*** i ***ui*** sačuvali su se samo u gdjekojim riječima (*heu, eheu, heus, neu, seu, ceu, hei, huic, cui*), a ***ou, ai*** i ***oi*** sasvijem su iščeznuli.

Bilješka 1. Dvoglasnici ***ae*** i ***oe*** nijesu isprvični, nego su postali od *ai* i *oi,* na pr. ***terrae*** od terrai; ***poena*** od poina.

Bilješka 2. Grčko *ei* (ει) postalo je u latinskom jeziku pred suglasnikom *ī*: Ἀριστείδης (Aristīdēs), a pred samoglasnikom *ē*: Δαρεῖος Darēus (kasnije Darīus).

§. 9. B. Suglasnici.

Suglasnici se dijele:

A) po onom mjestu u ustima, gdje postaju, t. j. po organu na:

*

1. **grlene** (*gutturālēs*): *c*, *q*, *g*, *n* (pred *g*, *c*, *q*),
2. **zubne** (*dentālēs*): *t*, *d*, *n*, *s*,
3. **usnene** (*labiālēs*): *p*, *b*, *m*, *f*, *v*, *i* (= j).

Bilješka. Glas klizavac ***l*** i drhtavac ***r*** ne pripadaju upravo nijednomu od ta tri organa.

B) po kakvoći glasa na:

1. **bezvučne** (*mutae*),
2. **zvučne** (*semivōcālēs*).

Bilješka. Bezvučni se zovu i časoviti *(explōsīvae)*, jer postaju u čas, a zvučni i trajni *(continuae)*, jer se mogu podulje izgovarati.

1. **Bezvučni** (*mutae*) su:
   a) tvrdi (*tenuēs*): *c*, *q*, *t*, *p*,
   b) meki (*mediae*): *g*, *d*, *b*.
2. **Zvučni** (*semivōcālēs*) su:
   a) slitni ili tekući (*liquidae*): *l*, *r*,
   b) nosni (*nāsālēs*): *n* (pred *c*, *q*, *g*), *n*, *m*,
   c) trveni ili predušni (*spirantēs*): *s*, *f*, *v*, *i* (= j).

Bilješka. Sastavljeni su suglasnici ***x*** = cs (gs) i ***z*** = ds.

Prijegled suglasnikâ.

Kakvoća glasa	**Stupanj glasa**	**Organ**		
		Grleni (*gutturālēs*)	Zubni (*dentālēs*)	Usneni (*labiālēs*)
1. Bezvučni (*mutae*)	tvrdi (*tenuēs*)	c q	t	p
	meki (*mediae*)	g	d	b
2. Zvučni (*semivōcāles*)	nosni (*nāsālēs*)	n (= ng)	n	m
	trveni (*spirantēs*)		s	f, v, i (= j)
	tekući (*liquidae*)	l, r		

Bilješka 1. Grleni se glasovi zovu i ***palātālēs***.

Bilješka 2. Glasovi ***c***, ***q*** i ***g*** zovu se u kratko i K-glasovi; ***t***, ***d*** i T-glasovi; ***p***, ***b*** i P-glasovi.

Glava III.

Najznatniji zakoni glasovni.

§. 10. A. Samoglasnici.

1. Često opažamo, da se u dvije ili u više riječi, koje su istoga izvora, samoglasnici izmjenjuju po stalnim pravilima. To pravilno izmjenjivanje samoglasnikâ zove se **prijevoj.**

Primjeri: moći-pomagati; bosti-probadati; hrom-hramati; brati-berem-izbor. I latinski jezik poznaje prijevoj: *fĭdes-fīdō-foedus; ĭtum-īmus-eo; dŭcem-dūcō; tĕgō tēctum-tŏga; dămus-dōs; gignō-(gnatus)-gĕnus; rādere-rōdere; ŏdium-ōdī; noster-nōs; fārī-fătеor; sedeo-solium* itd.

2. Po snazi idu samoglasnici ovim redom: **a, o, u, e, i.** U latinskom je jeziku veoma običan pojav, da jači samoglasnici prelaze u slabije. To se zove slabljenje samoglasnika. Tako slabe: *ă* u *ŏ, ŭ, ĕ, ĭ;*

ŏ u *ŭ, ĕ, ĭ;*

ŭ u *ĕ* i *ĭ;*

e i *i* se često među sobom izmjenjuju.

Primjeri: *făveo-fŏveo; praesul* (*saliō*); *factus-infectus; făcio-perficio; servŏs-servus; voster-vester; homō-hominis; optumus-optimus; corniger* (*cornu*); *lego-colligō; nōmen-nōminis.*

Na to su slabljenje utjecali najbliži suglasnici, od kojih gdjekoji vole neke samoglasnike, tako *l* voli *u, r* voli *e.* Utjecalo je na to i nekadašnje naglašivanje, po kojem je naglasak riječi padao na prvi slog riječi.

Za ovo slabljenje vrijede ova pravila:

a) Kao samoglasnik nenaglašenih slogova u riječi (pred nastavcima i u njima) dolazi pred jednostavnim suglasnicima **i,** ali pred **r,** pred dvostrukim suglasnicima i poslije **i** stoji **e.**

Primjeri: *agĭte* i *agĕre; novĭtas* i *piĕtas; particeps-particĭpis; auspex-aúspĭcis; nōmĕn-nōmĭnis; Venus-Veneris; talentum.*

Bilješka. U slogovima, koji stoje neposredno iza naglašenoga sloga, dolazi i ispred samoglasnika redovno *e*: *cavea, vīnea.*

b) Na svršetku riječi slabe:

ĭ u *ĕ*: *gravĭs*, ali *gravĕ* (osn. *gravi*); *marĕ* (osn. *mari*);

ŏs u *ŭs*: *lupŏs-lupus; genŏs-genus*

om u ***um***: *lupom-lupum*
olus u ***ulus***: *puerŭlus* (osn. *puero*)
umus u ***imus***: *optŭmus-optĭmus, māxumus-māximus.*

c) U složenim riječima slabe samoglasnici:

rapiō—ab-ripiō—ab-reptus
capiō—accipiō—ac-ceptus
patior-perpetior, *arma—in-ermis*
sacrō-consecrō
saltō—insultō (***u*** stoji pred ***l*** + suglasnik)
tangō-attingō
frangō-confringō (***a*** postaje ***i*** pred ***ng***)
caedō-incīdō, *quaerō-inquīrō*
claudō-inclūdō.

d) Dugi se samoglasnici, kad su na svršetku riječi, pokraćuju pred ***r, l, m, t, nt;*** *color* (*colōris*), *animāl* (*animālis*), *mensam* (osn. *mensā*), *amat*, *amant* (*amāmus*).

e) Samoglasnik je pred samoglasnikom i pred ***h*** kratak ***(Vōcālis ante vōcālem brevis est).*** Na pr. *audĭō* (*audīmus*), *prĭor* (*prīmus*), *monĕō* (*monēmus*), *trăhō*, *vĕhō.*

Izuzimaju se od pravila pod d) i e):

1. *fiō* (osim ispred ***er***: *fierī*)
2. vokativi sg. ličnih imena na ***-āius, -ēius***: *Gāī*, *Pompēī*
3. genitivi sg. na-***ūus***: *ūnīus*
4. genitivi i dativi sg. pete sklonidbe, ako pred osnovnim ***e*** stoji samoglasnik: *diēi*
5. jednosložne riječi *fūr* i *sōl.*

f) **i** (j) između dva samoglasnika ispao je već u staro doba: *eum*, *eam* od *ejum*, *ejam*; *eō*, *eunt* od *ejō*, *ejunt.*

§. 11. B. Suglasnici.

1. t + s, d + s = ***ss*** ili poslije dugoga samoglasnika, poslije suglasnika i na svršetku ***s***.

art-s (*ărss*)*—ărs; laudănt-s—laudāns; civitāt-s—civitās; ced-si—cĕssi; divīd-si—divīsi; ārd-si—ārsi.*

2. t + t } = ***ss*** ili ***s***, a pred ***r*** = ***st***.
d + t }

ced-tum—cessum, *vert-tum—versum*, *claud-tum—clausum*, *claud-trum—claustrum*.

Bilješka. U složenim riječima: *ad-tingo—attingo*.

3. c + s } = ***x*** { : *dŭc-s—dŭr*, *dūc-sī—dūxī*
g + s } { : *reg-si—rec-si—rexī*.

g + t = ***ct***: *reg-tus—rectus*.

Isto tako: qu + s = ***x***: *coquo-coxī*

qu + t = ***ct***: *coctum*.

4. b + s = ***ps***: *scrībō-scrīpsī*

b + t = ***pt***: *scrībō-scrīptus*.

Ipak je ostalo *urbs* (zaradi *urbis*), *plēbs* (zaradi *plebis*) i u složenim riječima: *sub-ter*, *ob-sideō*, *ob-tineō*.

5. ***s*** između dva samoglasnika postaje ***r***, ako ne stoji mjesto ***ss***: *flōs—flōs-is—flōr-is*; *genes-is—gener-is*; *funus—funes-is—funer-is* (isp. *funes-tus*); *gero* (*geso*)—*ges-si—ges-tum*; *haereo* (*haeseo*)-(*haes-si*)-*haesī*.

Bilješka. Poslije prijedloga ostaje ***s***: *de-sĭno*.

Iz kosih padeža prodrlo je **r** i u nominativ, pa se veli: *arbŏr*, *colŏr*, *honŏr* (kod Vergilija *arbos*, a kod Cicerona *honōs*).

6. ***m*** pred K- i T- glasovima i pred trvenima postaje ***n***: *comdō—con-dō*, *com-tineō—con-tineō*; *com-gerō—con-gerō*; *com-cēdō—con-cēdō*; *cōnsīdō*, *converto*, *coniungō*; *cum-dem—eundem*, *quomdam-quondam*, *humce—hunc*, *quom-iam—quoniam*.

7. Između ***ms*** i ***mt*** umeće se radi lakšega izgovora ***p***: *sūmō-sūm-p-sī—sūm-p-tum*.

8. Često se suglasnik jedan s drugim izjednači (asimilacija): *ad-cēdō—accēdō*, *ob-currō—occurrō*, *ob-primō—opprimō*, *ec-ferō—efferō*, *dis-ferō—differō*, *con-rĭgō—corrĭgō*, *ced-si—cessi*, *pot se—posse*, *fer-se—ferre*, *vel-se—velle*, *tol-nō—tollō*, *sup-mus—summus*, *in-memor—immemor* (potpuna asimilacija); *reg-tum—rēc-tum*, *scrīb-tum—scrīptum* (nepotpuna asimilacija). Ispor. 3. 4. 6.

Bilješka. Često se i samoglasnici izjednače: *nĕ-si—nīsi*, *memordi*, *pĕpugi-mŏmordi*, *pŭpugi*; *secors-socors*.

9. Gdjekoji suglasnici u grupama ispadaju lakšega izgovora radi:

a) na početku riječi: (t)*lātus-lātus* od *tollō;* (g)*nātus*, (st)*līs;*

b) u sredini riječi: *ad-gnōscō—āgnōscō; subs-cipiō—suscipiō; dīs-lābor—dīlābor; di-(dc)-sco—dīsco; luc-sna—lūna.*

Bilješka. Kad suglasnici u sredini riječi ispadaju, redovno se samoglasnik naknadno otežе. Ispor. primjere spomenute pod 9.

Osobito ispadaju:

T-glasovi ispred s: *pē(d)s (pĕdis), parie(t)s (pariĕtis). mōn(t)s, vírtū(t)s, cā(d)sum (cădo).*

K-glasovi između likvide i ***s*** ili ***t***: *spar(g)si, ful(c)tum.*

c) na kraju riječi ne mogu stajati dva jednaka suglasnika: *miles*(-), *mel* (*mellis*). Latinske se riječi ne mogu svršavati ni na više suglasnika osim na skupove ***nt*** i na suglasnike + ***s***: *noc*(*t*)*s* = nox, *cord* = cor, *laudant, urbs*, a osamljene su riječi *est, vult, fert.*

Glava IV.

§. 12. Količina (quantitās) slogova.

Svaki je slog ili **dug*** (–) ili **kratak** (⏑). Dužina i kratkoća sloga stoji do dužine ili kratkoće samoglasnika, koji je u slogu.

1. Slog je dug:

a) **po naravi** (*nātūrā*), ako je u njemu dug samoglasnik ili dvoglasnik: *māter* mati, *iūs* pravo, *poena* kazan, *aurum* zlato, *inīquus* (*aequus*) bezdušan, *iūnior* (*iuvenior*) mlađi.

Bilješka. Svaki je samoglasnik dug, koji je postao od dvoglasnika ili stezanjem, na pr *inquīrō (inquaerō), cōgō (coagō).*

b) **po položaju** (*positiōne*), ako za kratkim samoglasnikom stoje dva ili više suglasnika ili sastavljen suglasnik: *ferre* nositi, *dūx* vođa, *gāza* blago, *mēns* duh.

Qu se drži za jednostavni suglasnik, dakle *cŏquō* (kuham).

Pred skupovima ***ns, nf, gn, gm*** treba samoglasnik izgovarati otegnuto: *cēnsor, māgnus, īnfēlix, mōns* (ali *mŏntis*).

Bilješka. Slog ostaje obično kratak, ako su suglasnici, što stoje za samoglasnikom, *muta cum liquida: íntĕgra, medíŏcris, ténĕbrae*

---

* Unapredak će se redovno samo dug samoglasnik označivati znakom dužine, a kratak, kad ustreba.

2. Slog je kratak, ako je u njemu po naravi kratak samoglasnik: *trăho* vučem, *păter* otac.

Bilješka. Slog ostaje uvijek kratak, ako za njegovim samoglasnikom stoji samoglasnik ili *h* (*vōcālis ante vōcālem brevis*). Ispor. §. 10. 2. e.

Glava V.

§. 13. Naglašivanje.

Svaka riječ treba da ima jedan glavni glas; a više od jednoga ne može imati nigda; taj se glas zove naglasak (accentus).

Bilješka. Izuzetak vidi bilj. 3.

Za naglašivanje riječî vrijede ova pravila:

1. dvosložne riječi imaju naglasak na pretposljednjem slogu: *māter*, *păter*, *fēlīx*;

2. trosložne i višesložne riječi imaju naglasak na pretposljednjem slogu, ako je dug, a na trećem od kraja, ako je pretposljednji kratak: *amābam* ljubljah, *infīdus* nevjeran, *amāre* ljubiti; *hŏmĭnes* ljudi, *frăgĭlis* krhak.

Bilješka 1. Kratki se slogovi izgovaraju kratko i onda, kad je na njima naglasak: *lĕgō* čitam, *bĭbō* pijem, *lŏcus* mjesto.

Bilješka 2. Pazi na promjenu naglaska u pregibanju riječi: *hŏra*, *hōrae*, ali *hōrārum*; *ĕquus*, *ĕquī*, ali *equŏrum*; *mīles*, *mīlitis*, ali *milĭtĭbus*; *convĕnĭō*, *cōnvĕnīs*, ali *convēnī*.

Bilješka 3. Kad se čestice: **quĕ, nĕ, vĕ** vežu za koju riječ, pa tim ne postaje druga samostalna riječ (kao na pr. *ítaque* stoga), gube naglasak, koji pada na posljednji slog predašnje riječi: *itáque* = *et ita*; *patérque*, *legítve*.

Ali naglasak se pomiče na treći slog od kraja, ako je on sam dug, a pretposljednji kratak: *mēnsăque*, *plērăque*.

Glava VI.

§. 14. Rastavljanje slogova.

Svaki samoglasnik ili dvoglasnik čini za se slog (syllaba): *e-ō* idem, *ū-va* grozd. Inače postaju slogovi udruživanjem samoglasnika ili dvoglasnika sa suglasnicima: *de-us*, *laus*, *ab*. Po tom

ima riječ svagda toliko slogova, koliko ima samoglasnikâ ili dvoglasnikâ.

Slogovi se u latinskim riječima rastavljaju po ovim pravilima:

1. Samoglasnik pred samoglasnikom čini svaki za se slog, ako obadva nijesu stopljena u dvoglasnik: *de-us*, *audi-ēs*.

2. Suglasnik među dva samoglasnika pripada drugomu slogu: *ă-mō* ljubim, *mā-ter* mati.

3. Dva ili više suglasnika, ako se s njima može počinjati latinska riječ, pripadaju drugomu samoglasniku: ***pa-tris***, oca (*trēs*), ***du-plēx*** dvogub (*plicō*), ***ca-stra*** tabor (*strages*); ali *doc-tus* učen, *scrīp-tus* pisan, *om-nis* svaki, jer se nijedna latinska riječ ne počinje s glasovima ***ct, pt, mn***.

4. Ako se sastanu dva jednaka suglasnika, jedan pripada prvomu, drugi drugomu slogu: *an-nus* godina, *bel-lum* rat. To vrijedi i za skupove ***c-ch, p-ph, x-t***: *Bac-chus*, *Sap-phō*, *sex-tus*.

5. Ako je riječ sastavljena, rastavlja se na svoje sastavine: *ab-est*, *red-eō*, *ad-ūrō*, *sic-ut*.

Dio drugi.

Pregibanje (flexiō).

A. Pregibanje imenâ i zamjenicâ.

Glava VII.

§. 15. Česti govora.

Česti su latinskoga govora ove:

1. *nōmĭna substantīva* imenice,
2. *nōmĭna adiectīva* pridjevi,
3. *nōmĭna numerālia* brȍjevi,
4. *prōnōmĭna* zamjenice,
5. *verba* glagoli,
6. *adverbia* prilozi,
7. *praepositiōnēs* prijedlozi,
8. *coniūnctiōnēs* veznici,
9. *interiectiōnēs* uzvici.

Ovih se devet česti govora dijeli na tri glavna skupa:

nōmĭna, koja se sklanjaju,
verba, koja se sprežu,
particulae, koje se ne mijenjaju.

Ova tri skupa obuhvataju spomenutih devet česti ovako:

I. *Nōmina* imena 1. *substantīva* imenice 2. *adiectīva* pridjevi 3. *numerālia* brojevi 4. *prōnōmina* zamjenice	*Nōmina* se sklanjaju (Skonidba ili deklinacija)	*Nōmina* i *verba* se pregibaju
II. 5. *Verba* glagoli	*Verba* se sprežu (Sprezanje ili konjugacija)	
III. *Particulae* čestice 6. *adverbia* prilozi 7. *praepositiōnēs* prijedlozi 8. *coniunctiōnēs* veznici 9. *interiectiōnēs* uzvici	*Particulae* se ne mijenjaju	

Dodatak. Imenica je:

1. ili *nōmen abstractum* t. j. ime, kojim se izriče svojstvo, djelovanje ili stanje: *virtūs* krepost, *pulchritūdō* ljepota, *cursus* trčanje, *mors* smrt;

2. ili *nōmen concrētum* t. j. ime lica ili stvari.

Concrētum je:

a) ili *nōmen proprium* vlastito ime: *Caesar*;

b) ili *nōmen appellātīvum* opće ime (ime vrste ili roda): *equus* konj, *homo* čovjek.

Bilješka. K imenima konkretnim pripadaju i *nōmina collēctīva* zbirne imenice: *cīvitās* građanstvo, *grex* stado.

Glava VIII.

§. 16. Rod imenicâ.

U latinskom jeziku razlikujemo tri roda: *genus masculīnum* rod muški, *genus fēminīnum* rod ženski, *genus neutrum* rod srednji.

Rod se imenicâ poznaje:

1. po značenju (rod prirodni);
2. po svršetku (rod gramatički).

Bilješka. Gramatički se rod poznaje po osnovi ili po nominativu singulara, te će o njemu biti govora kod svake sklonidbe napose.

§. 17. Pravila za prirodni rod.

I. Masculīna

t. j. muškoga su roda imena muškaraca, narodâ, rijekâ, vjetrova i mjesecâ, dakle: *poëta clārus* slavan pjesnik, *scrība quaestōrius* kvestorov pisar, *Persae bellicōsī* ratoborni Perzijanci, *Tiberis flavus* žućkasti Tibar, *aquilō frigidus* hladan sjever, *Octōber pluvius* kišovit listopad.

Bilješka. Gramatičkoga se roda drže imenice zbirne, koje u prenesenom smislu naznačuju lica: *cōpiae f.* zalihe i čete, *operae f.* službe i radnici, *auxilia n.* pomoćne čete.

2. Fēminīna

t. j. ženskoga su roda imena žênâ, gradova, zemalja, otokâ i stabala, dakle: *virgō pulchra* lijepa djevojka, *Corinthus opulenta* bogati Korint, *Aegyptus frugifera* plodni Egipat, *Cyprus frugifera* plodni Cipar, *fāgus patula* granata bukva.

Bilješka 1. Od imenâ gradova muškoga su roda:

a) koja se upotrebljavaju u pluralu II. sklonidbe na ***-ī,*** gen. *-ōrum: Delphī, Vēī;*

b) nekoliko onih, koja se svršuju na ***-o*** i ***-on*** (gen. *-ōnis*): *Sulmo, Marathon.*

Srednjega su roda:

a) imena na ***-um:*** *Ilium, Saguntum;*

b) koja se upotrebljavaju u pluralu II. sklonidbe na ***-a,*** gen. *-ōrum: Susa* (gen. *Susōrum*);

c) imena III. sklonidbe na ***-e*** i ***-ur:*** *Praeneste, Tibur.*

Bilješka 2. Od imena zemalja muškoga su roda: *Bosporus, Pontus, Hellespontus, Isthmus.*

Srednjega su roda imena na ***um:*** *Samnium, Latium.*

Bilješka 3. Imena grmlja i bilja udešavaju se ponajviše po gramatičkom rodu.

Imena licâ.

Commūnia

zovu se one imenice, koje su i muškoga i ženskoga roda, i to: kad znače muško lice, muškoga, kad znače žensko lice, ženskoga.

Cīvis građanin i građanka, *comes* pratilac i pratilica, *dūx* vođa i vodilja, *sacerdōs* svećenik i svećenica.

Mōbilia

zovu se imenice, koje imaju za muški i za ženski rod zaseban oblik:

magister učitelj,	*magistra* učiteljica,
servus rob,	*serva* robinja,
rēx kralj,	*rēgīna* kraljica,
victor pobjednik.	*victrīx* pobjednica.

Imena životinjâ.

Nijedno ime životinjâ nije srednjega roda.

1. Jedna su *mōbilia* kao:

gallus kokot,	*gallīna* kokoš
leō lav,	*leaena* lavica,

ili se upotrebljava za ženski rod zasebna riječ:

taurus bik,	*vacca* krava,
ariēs ovan,	*ovis* ovca.

2. Druga su *commūnia*, kao: *bōs m.* vol, *bōs f.* krava; *canis m.* pas, *canis f.* kuja.

3. Treća su *epicoena*, koja imaju za muški i za ženski rod samo jedan oblik. Rod im se poznaje redovno po osnovi. Tako su *anser* guska, *passer* vrabac, samo muškoga roda, *rāna* žaba samo ženskoga roda. Ako se hoće, da se razlikuje muški i ženski rod, dodaje se za muški rod riječ *mās* (mužjak), za ženski rod *fēmina* (ženka): *ānser mās* gusak, *ānser fēmina* guska, *vulpēs mās* lisac, *vulpēs fēmina* lisica.

3. Neutra

t. j. srednjega su roda sve riječi, što se ne sklanjaju:

fās pravo, *nefās* nepravo; *scīre tuum nihil est* tvoje znanje ništa ne vrijedi; *ā longum* dugo ***a***.

Grčke riječi zadrže i u latinskom jeziku svoj rod: *diphtongus f.* dvoglasnik, *dialectus f.* narječje.

Glava IX.

§. 18. Pregibanje imenâ.

Nauk o pregibanju uči nas poznavati one oblike, koje primaju imena i glagoli, da pokažu svoje značenje u rečenici.

Kod pregibanja se razlikuje osnova i nastavak; osnova je u bitnosti stalna, a nastavak je ono pokretljivo, što se osnovi pridijeva, da joj se označi mijena značenja.

Od nastavka valja razlikovati svršetak riječi; svršetak je glas ili skup glasova, koji stoje na kraju riječi. Tako je od osnove *corvo* nominativ ***corvus***, nastavak ***s***, a svršetak ***us***.

Pregibanje imenâ zove se **sklonidba** (*declinātio*). Imenske se osnove pregibaju po **padežima** (*cāsūs*); zato se oni nastavci, što im se pridijevaju, zovu **padežni nastavci.** Oblik, koji postane, kad se osnovi pridjene padežni nastavak, zove se padežni oblik. Tako je *comitis* padežni oblik osnove *comit*, koji je postao padežnim nastavkom ***is***.

Bilješka. Osobito se treba čuvati, da se ne zamijeni osnova s prvim padežem (s nominativom). Nominativ je sam sobom padežni oblik, pa je često sasvim različan od osnove. Tako je *comes* (pratilac) nominativ osnove *comit*.

Osnova se razbira najbolje u genitivu plurala, jer što ostaje, kad se odbaci genitivni nastavak, može se uopće držati osnovom: tako je od genitiva *ranārum*, *corvōrum* ***rum*** nastavak, a *ranā* i *corvo* osnova.

U latinskoj se sklonidbi razlikuju dva broja (*numerus*): jednina **(singulāris)** i množina **(plūrālis).**

U svakom broju ima po šest padeža, koji se, osim po obliku, u rečenici mogu tražiti i razaznavati i pitanjem.

Padež	Ime	Vrši u tom padežu u prostoj rečenici službu	Traži se pitanjem
1.	*Nōminātīvus*	subjekta imenskoga predikata	tko? što? što?
2.	*Genitīvus*	atributa	čiji, a, e?
		objekta indirektnoga	koga? čega?
3.	*Datīvus*	objekta indirektnoga	komu? čemu?
4.	*Accūsātīvus*	objekta direktnoga	koga? što?
5.	*Vocātīvus*	padeža za dozivanje	
6.	*Ablātīvus*	adverbijalnih oznaka	čim? po čem? kako? kad?

Nominativ i vokativ zovu se nezavisni padeži **(cāsūs rēctī)**, a ostala četiri padeža zavisni padeži **(cāsūs oblīquī).**

Bilješka. U staro vrijeme bila su u latinskom još dva padeža: *locatīvus* i *instrumentālis.* Od njih su se sačuvali samo neznatni ostaci gdjekojih riječi, na pr. od lokativa: *domī* kod kuće, *rurī* u polju, zatim u imenâ gradova: *Corinthī, Rōmae.* Službu jednoga i drugog padeža vrši sada ponajviše ablativ.

§. 19. **Sklonidbi** (deklinacijâ) ima pet. Po kojoj sklonidbi koja riječ ide, pokazuje svršetak u genitivu jedńine.

Iz ove se skrižaljke mogu razabrati **osnove, svršeci genitiva** jednine i **sklonidbe.**

Genitiv plurala s osnovom	Osnovni glas	Genitiv singulara	Sklonidba	
hōrā-rum	**ā**	*hor**ae*** (iz *hōrai*)	I. ili **a**-	vokalska
annō-rum	**o**	*annī* (iz *annoi*)	II. ili **o**-	
avi-um	**i**	*av**is***	III. ili **i**-	
fructŭ-um	**u**	*fructūs* (iz *fructuos*)	IV. ili **u**-	
diē-rum	**ē**	*diē**i***	V. ili **e**-	
dolōr-um	**r**	*dolōr**is***	III. ili konzonantska	

Iz ovoga se prijegleda vidi, da je u svakoj sklonidbi drukčiji osnovni glas i da pored vokalske III. sklonidbe ima i konzonantska.

Konzonantske se osnove svršuju na ove suglasnike: a) grlene (guturalne): ***c, g;*** b) zubne (dentalne): ***t, d, n, s;*** c) usnene (labijalne): ***p, b, m;*** d) tekuće (likvide): ***r, l.***

§. 20. Padežni nastavci svih pet sklonidbi:

	Singular		Plural	
riječi	muške i ženske	srednje	muške i ženske	srednje
Nom.	***s*** ili čista osnova	osnova ili ***m***	***ēs*** ili ***ī***	***ă***
Genit.	***ĭs*** ili ***ī***		***um, rum***	
Dat.	***ī***		***bus, īs***	
Akuz.	***ĕm*** ili ***m***	= nominativu	= nomin. ili ***s***	***ă***
Vok.	= nominat. (ili kod osnova na -*o* slabijoj osnovi na ***e***)		= nominativu	
Ablat.	***ĕ***		= dativu	

Kako se od ovih nastavaka tvore padeži, vidi: Znanstveni dodatak oblicima.

§. 21. Padežni svršeci svih pet sklonidbi:

Padež		I. deklin.	II. deklinacija	III. deklinacija	IV. deklinacija	V. deklinacija
Singular	Nom.	***ă***	sr. rod ***ŭs, ĕr um***	sr. rod različito	sr. rod ***ŭs ū***	***ēs***
	Genit.	***ae***	***ī***	***ĭs***	***ūs***	***eī***
	Dat.	***ae***	***ō***	***ī***	***ŭī ū***	***eī***
	Akuz.	***ăm***	***um***	***ĕm ĭm*** = nom.	***ŭm ū***	***ĕm***
	Vok.	***ă***	***ĕ, er ŭm***	= nomin.	***ŭs ū***	***ēs***
	Abl.	***ā***	***ō***	***ĕ, ī***	***ū***	***ē***
Plural	Nom.	***ae***	***ī ă***	***ēs ă, iă***	***ūs uă***	***ēs***
	Genit.	***ārŭm***	***ōrŭm***	***ŭm, iŭm***	***uŭm***	***ērŭm***
	Dat.	***īs***	***īs***	***ĭbŭs***	***ĭbŭs (ŭbŭs)***	***ēbus***
	Akuz.	***ās***	***ōs ă***	***ēs ă, iă***	***ūs uă***	***ēs***
	Vok.	***ae***	***ī ă***	***ēs ă, iă***	***ūs uă***	***ēs***
	Abl.	***īs***	***īs***	***ĭbŭs***	***ĭbŭs (ŭbŭs)***	***ēbus***

§. 22. Prema ovomu, što smo dosele rekli, ima u svakom broju po šest padeža, ali nema i po šest različnih oblika, jer su gdjekoji padeži oblikom jednaki:

1. vokativ je jednak nominativu izuzevši riječi druge sklonidbe na ***-us;***

2. riječi srednjega roda imaju:

a) u singularu i pluralu po tri padeža jednaka: nominativ, akuzativ i vokativ (kao i u hrvatskom);

b) u pluralu za sva ta tri padeža nastavak ***-ă*** (kao u hrvatskom);

3. u pluralu je ablativ jednak dativu.

Glava X.

Prva sklonidba.

(A-sklonidba.)

§. 23. Po prvoj ili **a**-sklonidbi sklanjaju se riječi, kojima se i osnova i nominativ singulara svršuju na ***-a*** te su izuzevši imena muškaraca i rijeka (vidi §. 17.) **ženskoga roda.**

U nominativu sing. pokraćuje se osnovno ***-ā,*** a u ostalim se padežima steže s padežnim nastavcima (§. 20.) ovako:

Primjer *rānă* žaba, osnova *rānă*		
Padež	Singular	Plural
Nom.	*rānă* žaba	*rānae* žabe
Genit.	*rānae* žabe	*rānārum* žabâ
Dat.	*rānae* žabi	*rānīs* žabama
Akuz.	*rānăm* žabu	*rānās* žabe
Vok.	*rānă* o žabo!	*rānae* o žabe!
Abl.	*rānā* žabom	*rānīs* žabama

§. 24. Ženski rod pridjevâ na ***-us (-er), -a, -um*** sklanja se po ovoj sklonidbi. (Vidi §. 30.)

§. 25. Bilješke k pojedinim padežima.

1. Imenica *familia* porodica u svezi s imenicama *pater* otac, *māter* mati, *fīlius* sin, *fīlia* kći ima u genitivu mjesto *ae* stari nastavak **-as,** dakle: *pater familias* domaćin, *māter familias* domaćica, *fīlius, fīlia familias;* ali i *pater familiae, patres familiārum.*

2. Imenice *dea* božica, *fīlia* kći u svezi s oblicima muškoga roda *diīs, fīliīs* imaju u dativu i ablativu plurala zaradi razlike završetak **-ābus,** dakle: *diīs deābusque, fīliīs et fīliābus.*

3. U riječima složenim s *-cŏla, -gĕna* pjesnici mjesto *-ārum* upotrebljavaju *-um*: *caelicolum, terrigenum.*

4. Imenice *amphŏra* (vrč), *drachma* (grčki novac) uz brojeve imaju u genitivu plurala obično *amphorum, drachmum.*

5. O pregibanju grčkih riječi vidi §. 56.

Glava XI.

Druga sklonidba.

(O-sklonidba.)

§. 26. Po O-sklonidbi sklanjaju se one riječi, kojima **se osnova svršuje na *o*.** Muške i ženske riječi svršuju se u nominativu sing. na ***u-s,*** a srednje na ***u-m.***

Bilješka. Nominativ sing. postaje, da se osnovnomu ***o*** pridjene nominativni nastavak ***-s*** za muške i ženske riječi, a za srednje ***-m,*** pa osnovni glas ***o*** slabi u ***ŭ.*** (Vidi §. 10. 2. b): osn. *corvo-*, nom. *corvo s, corvus;* osn. *bello-, bello-m, bellum.*

Osnovni se glas ***o*** steže s padežnim nastavcima (§. 20.) ovako:

*

Primjeri: Osnove:		*corvus* gavran *corvo*	*bellum* rat *bello*
Singular	Nom.	***corvus*** gavran	***bellŭm*** rat
	Genit.	***corvī*** gavrana	***bellī*** rata
	Dat.	***corvō*** gavranu	***bellō*** ratu
	Akuz.	***corvŭm*** gavrana	***bellŭm*** rat
	Vok.	***corve*** gavrane!	***bellŭm*** rate!
	Abl.	***corvō*** gavranom	***bellō*** ratom
Plural	Nom.	***corvī*** gavrani	***bellă*** ratovi
	Genit.	***corvōrum*** gavranâ	***bellōrum*** ratova
	Dat.	***corvīs*** gavranima	***bellīs*** ratovima
	Akuz.	***corvōs*** gavrane	***bellă*** ratove
	Vok.	***corvī*** gavrani!	***bellă*** ratovi!
	Abl.	***corvīs*** gavranima	***bellīs*** ratovima

§. 27. 1. Imenice na ***-er*** i ***-ir*** nemaju u nominativu sing. nastavka, nego su odbacile osnovno ***-o***: ***puer*** (mj. *puerus*). ***Us*** se sačuvalo samo u riječima: *humerus* pleće, *numerus* broj i *erus* gospodar.

2. Kad je u mnogim riječima s osnovom na ***-ro*** nestalo osnovnoga ***o,*** umetnulo se **ispred** ***r*** u nominativu i vokativu sing. radi lakšega izgovora ***e,*** koje se u ostalim padežima izostavlja (nepostojano ***e*** kao u hrvatskom **a**); dakle od osnove *agro-* *ager* polje, *agri*, *agro*, *agrum* i t. d.

Ali u ovim imenicama pripada ***e*** osnovi i ostaje u svim padežima:

[1]*puer*, [2]*socer*, [3]*gener*, [4]*vesper*, [5]*Liber*, [6]u složenim riječima sa ***fer*** i ***ger***: *armiger* oružanik, *signifer* stjegonoša.

[1]dječak, [2]tast, [3]zet, [4]večer, [5]Liber (Bako).

Prema tomu sklanjaju se imenice na ***-er*** i ***-ir*** ovako:

	Primjeri: *puer* dječak Osnove: *puero*	*vĭr* čovjek, muž *vĭro*	*ăger* polje, njiva *agro*
Singular	Nom.) Vok.) *puer* dječak dječače!	*vir* čovjek čovječe!	*ager* polje
	Gen. *puerī* dječaka	*virī* čovjeka	*agrī* polja
	Dat. *puerō* dječaku	*virō* čovjeku	*agrō* polju
	Ak. *puerum* dječaka	*virum* čovjeka	*agrum* polje
	Abl. *puerō* dječakom	*virō* čovjekom	*agrō* poljem
Plural	Nom.) Vok.) *puerī* dječaci	*virī* ljudi, muževi	*agrī* polja
	Gen. *puerōrum* dječakâ	*virōrum* ljudî	*agrōrum* poljâ
	Dat. *puerīs* dječacima	*virīs* ljudima	*agrīs* poljima
	Ak. *puerōs* dječake	*virōs* ljude	*agrōs* polja
	Abl. *puerīs* dječacima	*virīs* ljudima	*agrīs* poljima

Kako se sklanjaju grčke riječi, vidi §. 57.

§. 28. Bilješke k pojedinim padežima:

1. U imenica na *-ius* i *-ium* steže se često u genitivu sing. *ii* u *ī*, a naglasak ostaje isti, koji je bio i prije stezanja: *fīlius*, genit. sing. *fīlī* pored *fīliī*; *Vergílius*, genit. sing. *Vergílī* pored *Vergílī*; *negōtium* posao, genit. sing. *negōtiī* pored *negōtī*.

2. Imena na *-us* imaju u vokativu sing. *-e*: *servus* sluga, vok. *serve*. (Vidi §. 22. 1.)

Rimska vlastita imena na *ĭus, āius, ēius* imaju vokativ sing. na *-e*: *Vergilius Vergilī*, *Gāius Gāī*, *Pompēius Pompēī*. Tako i *fīlius* sin *fīlī*.

Deus ima u vokativu sing. *deus*.

Meus moj ima u vokativu sing. m. roda: *mī* (ali u ženskom rodu *mea*, srednjem *meum*): *mī fīlī! mea fília!*

(Sklonidbu pridjeva vidi §. 30.).

3. *Deus* ima u pluralu pored rjeđih oblika *deī*, *deīs* obično ***dī*** i ***dīs,*** a piše se i ***diī*** i ***diīs.***

4. Genitiv plurala svršuje se također na ***um*** mjesto ***ōrum:***

a) u imenica, koje znače novac ili mjeru, naročito uz glavne brojeve, dakle: *nummum, dēnārium, sēstertium, talentum, modium, iugerum* jesu genitivi plurala od: *nummus* novac, *dēnārius* dinar, *sēstertius* sestercij, *talentum* talenat (novac), *modius* mjerov, *iugerum* jutro;

b) u imenica: *deum* (od *deus*), *duumvirum, decemvir m, socium* (od *socius* saveznik), *līberum* (od *līberī* djeca), i uvijek *fabrum* (rukotvoraca) u svezi s *praefectus;*

c) u brojeva: *duum, binum, senum.*

Bilješka: ***-um*** mjesto ***-ōrum*** upotrebljavaju pjesnici i u imena naroda: *Danaum, Argīvum.*

§. 29. Pravila za rod.

Riječi na ***-us*** i na ***-er*** su muškoga, a na ***-um*** srednjega roda. (Vidi §. 17.)

Izuzeci:

Ženskoga su roda imenice na ***us***: *alvus* trbuh, *colus* preslica, *humus* zemlja;

Srednjega su roda imenice na ***us***: *vīrus* otrov, *vulgus* puk, svjetina (samo u sing.).

Glava XII.

§. 30. Pridjevi prve i druge sklonidbe.

Pridjevi, koji se sklanjaju po prvoj i drugoj sklonidbi, imaju za svaki rod zaseban oblik te su pridjevi s **tri završetka** i to na:

a) ***-us*** m., ***a,*** f., ***-um*** n.: *bonus, bona, bonum* dobar, dobra, dobro;

b) ***-er*** m., ***-ra*** f., ***-rum*** n.: *pulcher, pulchra, pulchrum,* lijep, lijepa, lijepo;
-er m., ***-era*** f., ***-erum*** n.: *miser, misera, miserum,* jadan, jadna, jadno.

Sam je za sebe oblik *satur, satura, saturum,* sit, a, o.

Oblici muškoga i srednjega roda imaju osnovu na ***-o*** i pripadaju II. sklonidbi, a oblici ženskoga roda imaju osnovu na ***-a*** te pripadaju I. sklonidbi.

Primjeri: *bonus* *bona* *bonum* dobar Osnove: *bono* *bona* *bono*			*sacer* *sacra* *sacrum* svet *sacro* *sacra* *sacro*		
S i n g u l a r					
m.	f.	n.	m.	f.	n.
Nom. *bonus*	*bona*	*bonum*	*sacer*	*sacra*	*sacrum*
Gen. *bonī*	*bonae*	*bonī*	*sacrī*	*sacrae*	*sacrī*
Dat. *bonō*	*bonae*	*bonō*	*sacrō*	*sacrae*	*sacrō*
Akuz. *bonum*	*bonam*	*bonum*	*sacrum*	*sacram*	*sacrum*
Vok. *bone*	*bona*	*bonum*	*sacer*	*sacra*	*sacrum*
Abl. *bonō*	*bonā*	*bonō*	*sacrō*	*sacrā*	*sacrō*
P l u r a l					
Nom. Vok. *bonī*	*bonae*	*bonă*	*sacrī*	*sacrae*	*sacra*
Gen. *bonōrum*	*bonārum*	*bonōrum*	*sacrōrum*	*sacrārum*	*sacrōrum*
Dat. *bonīs*	*bonīs*	*bonīs*	*sacrīs*	*sacrīs*	*sacrīs*
Akuz. *bonōs*	*bonās*	*bonă*	*sacrōs*	*sacrās*	*sacra*
Abl. *bonīs*	*bonīs*	*bonīs*	*sacrīs*	*sacrīs*	*sacrīs*

Kao *bonus, a, um* sklanjaju se i glagolski pridjevi (participi) na ***-us, -a, -um***: *laudātus*, 3. *audītus*, 3.

1. Kao što kod većine imenica na ***-er*** ne pripada ***-e*** osnovi, nego je umetnuto samo u nominativu i vokativu sing. (nepostojano *e*), tako je umetnuto i kod većine pridjeva.

Po primjeru *sacer, sacra, sacrum* sklanjaju se na pr.:

niger, nigra, nigrum crn
piger, pigra, pigrum lijen
pulcher, pulchra, pulchrum lijep
noster, nostra, nostrum naš
vester, vestra, vestrum vaš.

2. Nasuprot pripada ***e*** osnovi kao u *puer* (vidi §. 27. 2.) te ostaje u svim padežima u ovih pridjeva:

asper, aspera, asperum hrapav, surov
līber, lībera, līberum slobodan
miser, misera, miserum bijedan

tener, tenera, tenerum nježan
prosper, prospera, prosperum povoljan

i u složenicama sa *fer* i *ger*:

frugifer, frugifera, frugiferum plodan
corniger, cornigera, cornigerum rogat.

Zapamti: *dexter*, { *dextera, dexterum* / *dextra, dextrum* desni, a, o.

3. Pridjevi na ***-ius*** svršuju se u genitivu sing. uvijek na ***iī,*** a u vokativu sing. na ***ie***: *ēgregius, ēgregiī, ēgregie* izvrstan.

Glava XIII.

Treća sklonidba.

(Konzonantska i i sklonidba.)

§. 31. Ovoj sklonidbi pripadaju riječi *, kojima se osnova svršuje:

A. **na suglasnik (konzonantske osnove),**

B. **na samoglasnik *i* (vokalske *i*- osnove).**

Riječi konzonantske sklonidbe, kad im se doda nastavak genitiva sing. ***-is***, porastu za slog te imaju u svakom padežu više slogova nego u nominativu i vokativu sing., pa se zato zovu **nejednakosložne riječi** *(imparisyllaba)*: *dolor*, genit. *dolōris.*

Riječi vokalske **i**-sklonidbe stežu osnovni ***-i*** s padežnim nastavcima te su **jednakosložne** *(parisyllaba)*: *avis*, genit. *avis, mare*, genit. *maris.*

Ova sklonidba obuhvata riječi sviju triju rodova.

Riječi srednjega roda nemaju u nominativu, vokativu i akuzativu sing. nikakva nastavka, a u pluralu se svršuju u ovim padežima na ***-a*** *(ia).*

---

* Riječi 3. sklonidbe svršuju se u nom. sing. različno, a u gen. sing. na ***-is.***

HRV. KAT. AK. „DOM U ZA

§. 32. A. Konzonantske osnove.

Konzonatske se osnove dijele:

I. na osnove, koje prave nominativ **bez padežnoga nastavka *s*,**

II. na osnove, koje prave nominativ **s padežnim nastavkom *s*.**

I. Osnove, koje prave nominativ bez padežnoga nastavka *s*.

Amo pripadaju:

1. osnove na ***r*** i ***l*** (*likvide*): *cōnsul*, genit. *cōnsulis*; *sōl* genit. *sōlis*; *mel* genit. *mellis*. — *dolor* genit. *dolōris*; *ōrātor* genit. *ōrātōris*, *vēr* genit. *vēris*, *pater* genit. *patris*; *Caesar* genit. *Caesaris*;

2. osnove na ***n*** (nazalne): *homō*, genit. *hominis*; *nōmen* genit. *nōminis*; *carmen* genit. *carminis*; *sermō* genit. *sermōnis*; *nātiō* genit. *nātiōnis*;

3. neke osnove srednjega roda na T-glas: *caput cápit-is* glava, *cor cordis* srce, *lāc lactis* mlijeko i grčke riječi na ***ma***, na p. *poemă poemat-is* pjesma.

4. osnove na ***s***. Vidi §. 33.

Riječi su ovoga skupa ponajviše muškoga, rjeđe ženskoga ili srednjega roda.

Primjeri: *dolor m.* bol Osnove: *dolōr*	*nātiō f.* narod *nātiōn*	*fulgur n.* bljesak *fulgŭr*
S i n g u l a r		
Nom. Vok. *dolor*	*nātiō*	*fulgur*
Gen. *dolōr**is***	*nātiōn**is***	*fúlgŭr**is***
Dat. *dolōrī*	*nātiōnī*	*fúlgŭrī*
Akuz. *dolōr**em***	*nātiōn**em***	*fulgur*
Abl. *dolōr**e***	*nātiōn**e***	*fúlgŭr**e***
P l u r a l		
Nom. Vok. *dolōr**ēs***	*nātiōn**ēs***	*fúlgŭr**a***
Gen. *dolōr**um***	*nātiōn**um***	*fúlgŭr**um***
Dat. *dolŏr**ibus***	*nātiŏn**ibus***	*fulgúr**ibus***
Akuz. *dolōr**ēs***	*nātiōn**ēs***	*fúlgur**a***
Abl. *dolŏr**ibus***	*nātiŏn**ibus***	*fulgúr**ibus***

Konzonantske osnove imaju:

ĕ u ablativu singulara,
um u genitivu plurala,
a u nominativu, vokativu i akuzativu plur. srednjega roda.

Bilješka. 1. Osnove na *n,* pred kojim je *ĕ,* mijenjaju u oblicima, koji imaju nastavak, *ĕ* u *ĭ* (vidi §. 10. 2. a): *carmen carmĭnis* pjesma, *nōmen nōmĭnis* ime.

2. U mnogim osnovama otpada u nominativu osnovno *n,* te imaju nominativ na *-ō.* U kosim padežima ostaje osnovno *ō* nepromijenjeno ili se po §. 10. 2. a) mijenja u *ĭ*:

leo leōnis leōnī lav ili
homo homīnis čovjek.

3. Nekoliko osnova na *r* sa suglasnikom pred njim prima u nominativu i vokativu sing. *e* pred *r* (nepostojano *e.* Ispor. hrvatski Petar Petra): *pater patris.*

4. Za imenice *mel mellis* med, *far farris* žito, *ās assis* as, *lac lactis* mlijeko, *cor cordis* srce, vidi §. 11. 9. c.

Po ovom se skupu sklanjaju:

1. kao *dolor dolōris*:

imenice **muškoga roda** na:

ar	genit.	*ăris*
er	„	*ĕris* i *mulier* f. žena
(t)er	„	*(t)ris* i *māter* f. mati
or	„	*ōris* i *uxor* f. žena
ŭr	„	*ŭris (fūr, fūris* m. tat)
al	„	*ălis; il (ilis); ōl (olis); ul (ulis);*

2. kao *nātiō nātiōnis*:

imenice **ženskoga roda** na:

iō	genit.	*iōnis* (apstraktne riječi) i *sermō, sermōnis* m. razgovor
dō	„	*dinis* i *ōrdō* m. red
gō	„	*ginis,*

zatim *praedō, ōnis* m. gusar, *homo, inis* m. čovjek i *caro, carnis* f. meso.

3. Kao *fulgur fúlguris*:

imenice **srednjega roda** na:

ăr	genit.	*ăris* i *vēr, vēris* n. proljeće
ĕr	„	*ĕris*

ŏr genit. *ŏris*
ŭr „ *ŭris*
en „ *inis.*

Bilješka. Jedna jedina nazalna osnova na ***m*** prima u nominativu sing. nastavak ***s***: *hiems, hiemis* f. zima.

§. 33. Imenice s osnovom na *s*, pred kojim se nalazi samoglasnik.

Ove imenice tvore genitiv na ***-ris*** (izuzevši *vās, vāsis* posuda), jer po §. 11. 5. postaje ***s*** između dva samoglasnika ***r***. Taj je ***r*** prodr'o često i u nominativ: *arbor* (osnova *arbos*), *oris* f. drvo, ali *mōs* (osn. *mos*) *mōris* (od *mōs-is*) običaj. Imenice s osnovom na ***s*** ponajviše su **srednjega roda**, osobito na ***us-oris***, i ***us- eris.*** Prema tomu nije ***s*** u nominativu ovih riječi padežni nastavak, nego pripada osnovi.

O izmjeni samoglasnika ***o*** u ***u***, ***o*** u ***e*** (ispred ***r***) vidi §. 10. a. i b.:

corpŭs osn. *corpos, corpor-is* (od *corpos is*) tijelo
opŭs osn. *opos, oper-is* djelo.

Prema ovima i *lepus leporis* zec, *Venus Veneris* Venera.

Bilješka 1. Neke su dvosložne osnove na ***s*** pretvorile ***s*** u ***r*** i na kraju, te su prešle u ***r-*** osnove, na pr. *robŭr róboris* hrast (*robus-tus*). Neke su opet zadržale i ***s*** pored ***r***: *honōs honōris* pored *honŏr*, a u pjesnika i *arbōs* pored *arbŏr.*

2. Pred ***r*** mijenja se ***o*** u ***u*** u nominativu i akuzativu sing. imenicâ srednjega roda: *rōbur rŏboris; femur, fémoris, ebur éboris.*

Imenice muškoga i ženskoga roda s osnovom na ***-s*** možemo zaradi jednakoga glasa ***r*** u nominativu (genit. *-ris*) sklanjati kao *dolor dolōris.*

Za riječi srednjega roda evo primjera:

genus n. rod, vrsta, osn. *genes* (= *gener-*)

	Singular	Plural
Nom. Akuz. Vok.	*genus*	*genera*
Genit.	*generis*	*generum*
Dat.	*generī*	*generibus*
Abl.	*genere*	*generibus.*

§. 34. II. Osnove, koje prave nominativ nastavkom ***s***.

Amo pripadaju:

1. osnove na glas **K** ili osnove na ***c*** i ***g***: *dūx ducis*, *rēx rēgis* (Vidi §. 11. 3.) Grlene osnove riječî na *ax*, *ex*, *ix*, *ox*, *ux* svršuju se ponajviše na ***c*** i imaju u genitivu ***cis***.

2. osnove na glas **T** ili osnove na ***d*** i ***t***: *pēs* (= *pēd-s*) *pĕdis*; *custōs* (= *custōd-s*) *custōdis*; *civitās* (= *civitāt-s*) *civitātis*; *virtūs* (= *virtūt-s*) *virtūtis*; *mīles* (= *mīlit-s* vidi §. 11. 1.) *militis*.

Zubne osnove riječî na *as*, *es*, *is*, *os*, *us*, imaju u genitivu ***dis*** ili ***tis*** prema tomu, da li je osnovni glas ***d*** ili ***t***.

3. osnove na glas **P** ili osnove na ***b*** i ***p***: *urbs urbis*; *prīnceps prīncipis*.

Usnene osnove riječî na ***bs*** ili ***ps*** imaju u genitivu ***bis*** ili ***pis*** prema tomu, da li je osnovni glas ***b*** ili ***p***.

Bilješka 1. Nekoje riječi imaju dvojaku osnovu: *senex m.* starac (osn. *senec*) i genit. *sĕnis* (osn. *sen*).

2. Napose pamti osnove na ***v***; *bōs bovis* goveče i *nix nivis f.* snijeg i osnovu na ***ct***: *nox noctis f.* noć.

3. Pred osnovnim se suglasnikom zbivaju glasovne promjene po §. 10. 2. a.: *particĕps particĭpis*, *mīles mīlitis*.

Primjeri: *lex f.* zakon Osnove: *lēg*	*mīles m.* vojnik *mīlit*	*prīnceps m.* prvak, boljar *prīncip*
S i n g u l a r		
Nom. Vok. *lēx* (= *lēg-s*)	*mīles*	*prīnceps*
Genit. *lēgis*	*mīlitis*	*prīncipis*
Dat. *lēgī*	*mīlitī*	*prīncipī*
Akuz. *lēgem*	*mīlitem*	*prīncipem*
Abl. *lēge*	*mīlite*	*prīncipe*
P l u r a l		
Nom. Vok. *lēgēs*	*mīlitēs*	*prīncipēs*
Genit. *lēgum*	*mīlitum*	*prīncipum*
Dat. *lēgibus*	*mīlitibus*	*prīncipibus*
Akuz. *lēgēs*	*mīlitēs*	*prīncipēs*
Abl. *lēgibus*	*mīlitibus*	*prīncipibus*

§. 35. B. Osnove na *i*.

I. Čiste vokalske osnove na ***i*** imaju ***i*** u svim padežima osim u nominativu, akuzativu i vokativu sing., gdje je ili prešao u ***e*** (po §. 10. 2. b) ili je sasvijem ispao.

Čistu vokalsku osnovu na ***i*** imaju samo imenice **srednjega roda** na ***-e, -al, -ar,*** na pr. ***mare*** (osn. *mari*) more, *animal* (osn. *animāli*) životinja, *calcar* (osn. *calcāri*) ostruga.

Riječi **srednjega roda** na ***e, al*** (*ālis*), ***ar*** (*āris*) imaju:

u ablativu sing. ***i,***
u nom. akuz. vok. plur. ***ia,***
u genitivu plur. ***ium.***

Primjer: *mare n.* more, osnova: *mari*	
Singular	Plural
Nom. Akuz. Vok. ***mare***	***maria***
Genit. ***maris***	***marium***
Dat. Abl. ***marī***	***maribus***

II. S ***i-*** osnovama podudaraju se samo u tvorbi **genitiva plurala** na ***-ium*** (ali u **ablativu sing.** ***e***, a u **pluralu srednjega roda** ***a***):

1. jednakosložne imenice (*m.* i *f.*) na ***ēs*** i ***is,***
2. imenice, kojima **se osnova svršuje bar na dva suglasnika.**

	Nom. sing.	Genit. sing.	Genit. plur.
Primjeri: 1.	*nūbēs f.* oblak	*nūbis*	*nūbium*
	avis f. ptica	*avis*	*avium*
	ovis f. ovca	*ovis*	*ovium*
	cīvis m. građanin	*cīvis*	*cīvium*
2.	*ars f.* umjetnost	*artis*	*artium*
	arx f. tvrđa	*arcis*	*arcium*
	ās m. as (novac)	*assis*	*assium*

Nom. sing.	Gen. sing.	Genit. plur.
mōns m. brijeg	***montis***	***montium***
nox f. noć	***noctis***	***noctium***
ōs n. kost	***ossis***	***ossium***
imber m. kiša	***imbris***	***imbrium***

Primjer: *cīvis m.* građanin, osnova: *cīvi*

	Singular	Plural
Nom. Vok.	***cīvis***	***cīvēs***
Genit.	***cīvis***	***cīvium***
Dat.	***cīvī***	***cīvibus***
Akuz.	***cīvem***	***cīvēs***
Abl.	***cīve***	***cīvibus***

§. 36. Bilješke k tvorbi padežâ.

1. U genitivu plurala imaju ***ium*** mjesto ***um*** imenice:

līs, *faucēs* i *vīrēs*, dakle: ***litium, faucium vīrium.***
līs f. prepirka, pravda; *faucēs f.* grlo, *vīrēs f.* sile.

2. U genitivu plurala imaju ***um*** mjesto ***ium*** ove jednakosložne imenice:

canis, *pater*, *māter*
sēdēs, *senex*, *frāter* i *iuvenis.*

Dakle: ***canum, patrum, mātrum, sēdum, senum, frātrum*** i ***iuvenum.***

canis, is m. pas
pater, tris m. otac
māter, tris f. majka
sēdēs, is f. sjedište
senex, is m. starac
frāter, tris m. brat
iuvenis, is m. mladić.

Bilješka. I od imenicâ *vólucris* ptica, *vātēs* prorok, nalazi se ponajviše genitiv pl. na ***um***.

3. U akuzativu sing. ***im*** mjesto ***em*** i u ablativu sing. ***i*** mjesto ***e*** imaju:

a) **jednakosložna imena rijekâ i gradova na *is*:**

Tiberis, is m.	*Tiberim, Tiberī*
Neāpolis, is f.	*Neāpolim Neāpolī.*

b) Imenice: *sitis, puppis, turris febris, vīs, secūris.*

sitis, is f. žeđa	*vīs f.* sila, jakost
puppis, is f. krma	*febris, is f.* groznica
turris, is f. toranj	*secūris, is f.* sjekira.

Dakle: ***sitim*** *sitī*; ***puppim*** *puppī*; ***turrim*** *turrī*; *febrim febrī*; ***vim*** *vī*; *secūrim secūrī.*

Bilješka. I imenice *cīvis, nāvis, amnis, ignis* imaju kadšto u ablativu sing. ***ī*** pored ***e***; *īgnī* uvijek u svezi *ferrō et īgnī* mačem i ognjem, i *aquā et īgnī interdicere alicui* prognati koga.

4. U akuzativu plurala ***īs*** pored ***ēs*** (m. i ž. rod) je stariji nastavak i-osnova, na pr. *cīvīs, nāvīs, artīs*; a tako i pridjevi: *omnīs.*

Glava XIV.

§. 37. Rod riječî III. sklonidbe.

Imenice, što znače mušku glavu, muškoga su roda, a što znače žensku glavu, ženskoga (v. §. 17). Za ostale riječi pamti:

ēr i ***ōr*** su **masculina**;
s, ŏ, x pak **feminina**;
e i ***l, ur, men*** i ***ar***
sve to znači **srednju** stvar.
Al na ***ōs*** i ***nĭs*** i ***guĭs,***
ēs (*itis*) i ***ĕx*** (*icis*)
su *masculini generis*;
neutra pak na ***us*** sa *ris.*

Primjeri.

agger, ĕris altus visoki nasip
imber, bris continuus neprestana kiša.

labor, ōris cotīdiānus svakdašnji rad
amor, ōris vērus istinska ljubav.

---

classis, is nostra naše brodovlje
vulpēs, is callida lukava lisica
mercēs, ēdis parva malena plata
quiēs, ētis placida slatki mir
abiēs, etis alta visoka jela
seges, etis laeta dobri usjevi
aestās, ātis fervida vruće ljeto
urbs, urbis Rōmāna rimski grad
iuventūs, ūtis nostra naša mladost
salūs, ūtis pūblica opće dobro

virtūs, ūtis prīstina pređašnja hrabrost
palūs, ūdis māgna velika bara
laus, laudis māgna velika hvala
pars, partis māxima najveći dio
gēns, gentis bellicōsa ratoborno pleme
stirps, stirpis cgrēgia odlično podrijetlo
hiems, hiemis aspera oštra zima

---

legiō, ōnis decima deseta legija
ōrātiō, ōnis longa dug govor

consuetūdō, ĭnis mala rđava navika
imāgō, ĭnis pulchra lijepa slika
carō, carnis ferīna divljač.

---

pāx, pācis certa siguran mir
vōx, vōcis clāra jasan glas
nix, nivis alba bio snijeg
(*nivēs, nivium, nivibus*)
lēx, lēgis sevēra oštar zakon

nex, nccis cruenta krvavo ubojstvo
supellex, supellectilis pretiōsa skupocjeno pokućstvo (samo u sing.).

---

mare, is tranquillum mirno more
vectīgal, ālis māgnum velik danak
mel, mellis dulce sladak med

ebur, eboris pretiōsum skupocjena bjelokost
nōmen, inis clārum slavno ime
exemplar, āris bonum dobar primjer.

---

mōs, mōris patrius starinski običaj
crīnis, is niger crna kosa
fīnis, is extrēmus krajnja granica
īgnis, is restinctus ugašena vatra
cinis, eris tepidus mlak pepeo
amnis, is lātus široka rijeka
pānis cotīdiānus svakidašnji kruh
sanguis, inis ruber crvena krv
unguis, is acūtus oštar nokat
caespes, caespitis vīvus svjež busen
vertex, icis summus najviši vrh
pollex, icis crassus debeo palac.

---

tempus, oris oportūnum zgodno vrijeme
facinus, oris clārum slavno djelo
pecus, oris n. stoka
vulnus, eris cruentum krvava rana
genus, eris hūmānum ljudski rod
iūs, iūris Rōmānum rimsko pravo.

§. 38. Izuzeci u rodu.

Muški jesu: *sāl, sōl, pēs,*
dēns i *fōns* i *pariēs,*
collis, lapis, mēnsis, mōns,
orbis, piscis, pulvis, pōns,
ās i *grex* i *aquilō,*
ōrdō, sermō, pugiō.
Rijeke dodaj, pa još i to:
životinje na ***us*** i ***ō.***

Od muških riječi na ***or*** i ***ōs***
Među ženske ubroj *arbor* i *dōs.*

Srednjeg roda jesu pak:
caput glava, *ŏs* i *lac,*
ōs i *aes* i *vēr, cadāver,*
iter, marmor, cor, papāver.

Primjeri:

sāl, salis candidus bijela sol
sōl, sōlis splendidus sjajno sunce
pēs, pedis dexter desna noga
dēns, dentis cavus šupalj zub
fōns, fontis frīgidus studen izvor
pariēs, etis altus visoki zid
collis, is apricus prisojan brežuljak
lapis, idis dūrus tvrd kamen
mēnsis, is sextus šesti mjesec
mōns, montis altus visoko brdo
orbis, is universus terrārum vasioni svijet
piscis, is marīnus morska riba
pulvis, eris dēnsus gusta prašina
pōns, pontis sublicius drveni most

ās, assis parvus malen as
grex, gregis māgnus veliko stado
aquilō, ōnis frigidus hladan sjever
ōrdō, inis novus nov red
sermō, ōnis patrius materinji jezik
pūgiō, ōnis cruentus krvav mač
Tibcris, is flāvus žuti Tiber
Aniō, ēnis m. Anijo
leō, ōnis rutilus žućkasti lav
lepus, ŏris timidus plašljivi zec
mūs, mūris parvus mali miš

---

arbor, oris prōcēra vitko stablo | *dōs, dōtis māgna* velik miraz

---

caput, itis cānum sijeda glava
lac, lactis concrētum usireno mlijeko
ŏs, ossis dūrum tvrda kost
(*ossa, ossium, ossibus*)
ōs, ōris parvum malena usta
aes, aeris aliēnum dugovi
vēr, vēris amoenum ugodno proljeće

cadāver, eris cruentum krvava lješina
iter, itineris longum dugačak put
marmor, oris Parium parski mramor
cor, cordis meum moje srce
papāver, eris matūrum zreo mak

§. 39. Dodatak k svim pravilima za rod.

Pridjevi i participi, koji su postali **imenice**, zadržavaju rod imenice, koju moramo u misli dodati, na pr. imena mjesecâ: *Aprīlis, is m.*, *Octōber, bris m.*, jer treba u misli dodati *mēnsis m.* Tako i:

annālis, is m. (dodaj *liber*) godišnjak
torrēns, tis m. (dodaj *fluvius*) bujica
oriēns, tis m. (dodaj *sōl*) istok
occidēns, tis m. (dodaj *sōl*) zapad.

§. 40. Prijegled III. sklonidbe.

<table>
<tr><th colspan="3">A. Konzonantske osnove</th><th colspan="3">B. Osnove na -i</th></tr>
<tr><td>I. Nominativ bez s.
1. Osnove na l, r
2. „ „ n
3. „ srednjega roda na glas T
4. Osnove na s.</td><td>U ablativu sing. -e, u genitivu pl. -um, u nominativu, akuzativu i vokativu pl. srednjega roda -a.</td><td>I. Čiste na al (ālis)
„ ar (āris)
„ e</td><td>U abl. sing. -i, gen. pl. -ium, nom., akuz., vok. pl. -ia.</td></tr>
<tr><td>II. Nominativ sa s.
1. Osnove na c i g
2. „ „ d i t
3. „ „ b i p</td><td></td><td>II. a) Jednakosložne na ēs, is.
b) Riječi, kojima se osnova svršuje bar na dva suglasnika.</td><td>U abl. sing. -e, gen. pl. -ium, nom., akuz., vok. pl. srednjega roda -a.</td></tr>
</table>

Glava XV.

§. 41. Druge nepravilnosti.

Nepravilna je sklonidba ovih riječi:

1. ***Ănio*** *m.* Anijo (rijeka u Laciju), *Aniēnis, Aniēnī, Aniēnem* itd.

*

2. ***bōs*** *m.* i *f.* goveče, osn. *bov*; genit. *bovis*, dat. *bovī*, itd., ali genit. plur. ***bo-um,*** dat. i abl. pl. ***būbus*** (rijetko *bōbus*).

3. ***caro*** *f.* meso, *carn-is*, *carnī* itd., genit. plur. *carnium.*

4. ***iter*** *n.* put, ***itiněr-is,*** *itinerī* itd.

5. ***Iuppiter, Iovis,*** *Iovī*, *Iovem*, *Iove.*

6. ***nix*** *f.* snijeg, ***nivis,*** *nivī* itd., genit. pl. ***nivium.***

7. *senex m.* starac, ***sen-is,*** *senī* itd.; gen. pl. ***sen-um.***

8. *supellex f.* pokućstvo, *supellectilis* itd.; abl. *supellectile* i *supellectili.* Plurala nema.

9. *vīs f.* jakost, u sing. samo ***vim, vī;*** plur. ***vīrēs, vīrium,*** *vīribus* itd.

10. Pridjevi složeni s *caput*, *capitis* (*praeceps* strm) imaju *-cipĭtis*, *-cipĭti* itd. Ablativ sing. svršuje se na *-ī* (*praecipiti*), a u nom. i akuz. pl. srednjeg roda na ***-ia*** (*praecipitia*); genitiva plurala nemaju.

Dodatak. K trećoj sklonidbi pripadaju i dvije jednosložne osnove muškog roda na ***-u:*** *grus* ždral i *sūs* svinja: *gru-is, gru-ī, gru-ēs, gru-um, gru-ibus. Sūs* ima u dat. i abl. plur. obično ***sūbus*** mjesto *suibus.*

Glava XVI.

§. 42. Pridjevi III. sklonidbe.

Izuzevši pridjeve na ***us*** (*er*), ***a, um*** (vidi §. 30.) sklanjaju se svi ostali pridjevi po trećoj sklonidbi, i to:

1. pridjevi s tri završetka, t. j. pridjevi, koji imaju za svaki rod zaseban oblik: *ācer* oštar, *ācris* oštra, *ācre* oštro; *álacer, -cris, -cre* bodar; *vólucer, -cris, -cre* krilat;

2. pridjevi s dva završetka, t. j. pridjevi, koji imaju za muški i ženski rod jedan završetak (***-is***), a za srednji rod drugi završetak (***-e***):

brevis m. f. kratak, kratka, *breve* kratko
facilis m. f. lak, laka, *facile* lako;

3. pridjevi s jednim završetkom, t. j. pridjevi, koji imaju za sva tri roda samo jedan završetak: *fēlix*, genit.

fēlīcis sretan, sretna, sretno; *legēns*, genit. *legentis* čitajući, koji, a, e čita.

Pridjevi na *-er* (*alacer*) imaju ***e*** ispred ***r*** samo u nominativu i vokativu sing. muškoga roda, a u ostalim ga padežima gube. Izuzimaju se: *celer, céleris, célere* brz, genit. pl. ***celerum*** i *pauper* (*m. f. n.*) siromašan.

Bilješka. Pridjevi s tri završetka bijahu isprva pridjevi s dva završetka, ali su kasnije odbacili u nominativu sing. muškoga roda ***-is*** i dobili nepostojano ***e***. Nekoliko ih se nalazi i u najboljoj prozi s dva završetka: *puter, -tris, -tre* truo i *putris, -e; silvester, -tris, -tre* šumski i *silvestris, -e; salūber, -bris, -bre* zdrav i *salūbris, -e; céleber, -bris, -bre* slavan i *célebris, -e.*

Pridjevi s jednim završetkom imaju u akuzativu singulara i u nominativu, vokativu i akuzativu pluralā kao i pridjevi s dva završetka **dva različna oblika**, jedan za muški i ženski, drugi za srednji rod.

Pridjevi III. sklonidbe dijele se na **vokalske** (***i***-osnove) i na **konzonantske** osnove.

Vokalsku osnovu na ***-i*** imaju pridjevi s **tri** i **dva** završetka, a od pridjeva s jednim završetkom oni, koji se u nominativu sing. svršuju na ***-x, -ns*** i ***-rs.***

Ostali pridjevi s jednim završetkom i **svi komparativi** imaju konzonantsku osnovu.

§. 43. Sklonidba pridjevâ s osnovom na i.

Pridjevi ove sklonidbe sklanjaju se po vokalskoj sklonidbi. Imaju dakle u srednjem rodu sing. ***-e*** (kao *mare*) po §. 10. 2 b., a:

-i u **ablativu sing.** sviju rodovâ,

-ia u nominativu, akuzativu i vokativu pl. srednjega roda,

-ium u genitivu pl. sviju rodovâ.

Pridjev s **tri** završetka Primjeri: *ācer ācris ācre* oštar Osnove: *ācri-*			Pridjev s **dva** završetka *fortis forte* hrabar *forti-*		Pridjev s **jednim** završetkom *fēlix* sretan *fēlic (= fēlīci)*
S i n g u l a r					
	m.	*f.* *n.*	*m. f.*	*n.*	*m. f. n.*
Nom. Vok.	*ācer*	*ācris* *ācre*	*fortis*	*forte*	*fēlix*
Gen.		*ācris*	*fortis*		*fēlīcis*
Dat.		*ācrī*	*fortī*		*fēlīcī*
Ak.	*ācrem*	*ācre*	*fortem*	*forte*	*fēlīcem* *fēlix*
Abl.		*ācrī*	*fortī*		*fēlīcī*
P l u r a l					
Nom. Vok.	*ācrēs*	*ācria*	*fortēs*	*fortia*	*fēlīcēs* *fēlīcia*
Gen.		*ācrium*	*fortium*		*fēlīcium*
Dat.		*ācribus*	*fortibus*		*fēlīcibus*
Ak.	*ācrēs*	*ācria*	*fortēs*	*fortia*	*fēlīcēs* *fēlīcia*
Abl.		*ācribus*	*fortibus*		*fēlīcibus*

§. 44. Sklonidba pridjevâ s konzonantskom osnovom.

Ovi pridjevi imaju poput imenica s konzonantskom osnovom:
-e u ablativu singulara,
-a u nominativu, vokativu i akuzativu pl. srednjega roda,
-um u genitivu pl. sviju rodova.
Amo spadaju:
1. **Komparativi,** na pr. *ācrior-ācriōre-ācriōra-ācriōrum.*
2. *vetus* (osn. *veter*) star: ***vetere, vetera, veterum.***

Bilješka. Srednji rod plurala na ***-a*** nalazi se samo u komparativa i u pridjeva *vetus.*

3. Konzonantskim osnovama pripadaju u ablativu singulara ***(e)*** i u genitivu plurala ***(um)*** i ovi pridjevi s jednim završetkom:

	pauper,	*dīves*,	*particeps*,	*prīnceps*
Abl. sing.	*paupĕre*	*dīvĭte*,	*particĭpe*,	*prīncĭpe*
Genit. pl.	*paupĕrum*	*dīvĭtum*,	*particĭpum*,	*prīncĭpum*.

Uopće imaju u genitivu plurala ***um*** pridjevi s jednim završetkom, kojima se osnova svršuje na suglasnik: *memor-memorum*, *immemor-immemorum*, *inops-inopum* (premda imaju ovi u ablativu *memorī*, *inopī*); a kao *fēlīx* imaju nasuprot ***ium*** oni pridjevi s jednim završetkom, kojima se osnova svršuje na ***c*** ili na **dvostruki suglasnik**: *ferōx ferōcium*, *prūdēns prūdentium*.

Padež	Singular		Plural	
	m. i *f.*	*n.*	*m.* i *f.*	*n.*
Nom. Vok.	*altior* viši, viša	*altius* više	*altiōrēs*	*altiōra*
Genit.	*altiōris*		*altiōrum*	
Dat.	*altiōrī*		*altiōribus*	
Akuz.	*altiōrem*	*altius*	*altiōrēs*	*altiōra*
Abl.	*altiōre*		*altiōribus*	

§. 45. Participi na *āns* i *ēns* i imenički pridjevi

1. Participi na ***āns*** i ***ēns*** sklanjaju se po vokalskoj sklonidbi ***(-i, -ia, -ium)***, ali imaju u ablativu sing. ***-e***, ako se upotrebljavaju kao imenice ili pravi participi: ***sapiēns*** mudar, ***sapientium***, ***sapientia***, *ā sapientī virō*, ali *ā **sapiente*** od mudraca; *Romulō **regnante*** za vladanja Romulova; *praesente medicō* u prisuću liječnikovu.

2. Pridjevi, koji se upotrebljavaju kao imenice, imaju u abl. sing. ***-i***, u genit. plur. ***-ium***:

aequālis vršnjak *aequālī*, *aequālium*
Atheniensis Atenjanin *Atheniensium*.

Tako i:

affinis, *is* rođak	*familiāris*, *is* prijatelj
annālis, *is* godišnjak	*Aprīlis*, *is* travanj
cōnsulāris, *is* bivši konzul	*December*, *bris* prosinac itd.

Isto tako imaju i (nekadašnji) pridjevi, koji označuju stanovnika nekoga mjesta ili zemlje na ***ās, ātis*** i ***īs, ītis:***

Arpīnās stanovnik Arpina: ***Arpīnātium***
Samnītēs Samnićani: ***Samnītium.***

Amo pripadaju i: *Quirītēs*, ***ium*** građani rimski; *optimātēs*, ***ium*** velikaši; *penātēs*, ***ium*** kućni bogovi.

Bilješka. 1. Ako imena, koja znače, odakle je tko, stoje uz imenice, što znače lice, imaju u ablativu sing. ***-e:*** *ab homĭne Arpinate.*

2. Pridjevi, što se upotrebljavaju kao vlastita imena, na pr. *Celer, Fēlīx, Iuvenālis* imaju u ablativu sing. uvijek ***-e:*** *Celere, Fēlīce, Iuvenāle.*

Glava XVII.

§. 46. Četvrta sklonidba.

(U- sklonidba.)

Imenice četvrte sklonidbe svršuju se u nominativu sing. na ***-us,*** te su **muškoga roda,** ili na ***-ū*** (čista osnova), te su **srednjega roda.**

Izuzeci od pravila o rodu:

Ženskoga su roda ove imenice na ***us:***

Īdūs, tribus, porticus,
acus, manus i *domus.*

Īdūs Ianuāriae trinaesti dan siječnja
tribus urbāna gradski tribus (kotar)
porticus opāca hladovit trijem

acus acūta oštra igla
manus dextra desnica
domus aurea zlatna kuća

Primjeri: *fructŭs* plod Osnove: *fructu*		*cornū* rog *cornu*
Singular		
Nom. Vok.	*fructŭs* plod, plode!	*cornū*
Genit.	*fructūs* ploda	*cornūs*
Dat.	*fructuī* plodu	(*cornū*)
Akuz.	*fructum* plod	*cornū*
Abl.	*fructū* plodom	*cornū*
Plural		
Nom. Vok. Akuz.	*fructūs* plodovi	*cornua*
Genit.	*fructuum* plodova	*cornuum*
Dat. Abl.	*fructibus* plodovima	*cornibus*

§. 47. Bilješke k pojedinim padežima:

1. Nekoliko imenica ima prema *o-* sklonidbi u genitivu sing. završetak *-i*: *senātī, tumultī.*

2. U dativu sing. muškoga roda nalazi se gdješto starinski oblik na *-u*: *senātū, magistrātū* mj. *senātuī, magistrātuī.*

3. U dativu i ablativu plur. sačuvale su imenice:

a) **dvosložne** na ***cus*** i

b) *artus* (ud), *tribus* (tribus), *partus* (porod)

isprvični glas **u** (koji se kod drugih imenica mijenja u **i**), te imaju završetak ***-ŭbus*** mjesto *-ibus*; dakle ***lacŭbus, quercŭbus, tribŭbus, artŭbus.***

Bilješka. *Porticus* ima uvijek *porticibus.*

4. Imenica ***dŏmus*** sklanja se u nekim padežima po drugoj, a u drugim po četvrtoj sklonidbi; obično se kaže u abl. sing. ***domō,*** u genit. plur. ***domuum*** i (pjesnički) *domōrum*, u akuz. plur. ***domōs,*** rjeđe *domūs.*

Sklanja se dakle ovako:

Sing.	*domus,*	*domūs,*	*domuī,*	*domum,*	***domō***
Plur.	*domūs,*	*domuum,*	*domibus,*	***domōs,***	*domibus.*

Bilješka. Stari lokativ *domī* znači kod kuće. Vidi §. 18. bilj. i §. 238. 2.

5. *Tonĭtrus* grom ima u nom., akuz. i vok. plur. *tonĭtrus* i *tonitrua* od nominativa *tonitruum.*

6. *Cupressus* čempres, *fīcus* smokva, *pīnus* omorika sklanjaju se po drugoj sklonidbi; ali u onim padežima, koji se u četvrtoj svršuju na ***-us, -u,*** također po četvrtoj: od *pīnus* glasi abl. sing. samo *pīnū.*

Glava XVIII.

§. 48. Peta sklonidba.

(E- sklonidba.)

Imenice pete sklonidbe svršuju se u nominativu sing. na ***-ēs,*** a roda su **ženskoga.**

Osnova se svršuje na ***-ē,*** a nominativ se pravi pridjevši osnovi *-s*: osnova ***diē,*** nom. ***diēs.***

		Primjeri: *diēs* dan Osnove: *diē*	*rēs* stvar *rē*
Singular	Nom. Vok.	***diēs*** dan, dane!	***rēs*** stvar
	Genit.	***diēī*** dana	***rĕī*** stvari
	Dat.	***diēī*** danu	***rĕī*** stvari
	Akuz.	***diĕm*** dan	***rĕm*** stvar
	Abl.	***diē*** danom	***rē*** stvarju
Plural	Nom. Vok.	***diēs*** dani	***rēs*** stvari
	Genit.	***diērum*** danâ	***rērum*** stvarî
	Dat.	***diēbus*** danima	***rēbus*** stvarima
	Akuz.	***diēs*** dane	***rēs*** stvari
	Abl.	***diēbus*** danima	***rēbus*** stvarima

Bilješke. 1. Samo ***rēs*** i ***diēs*** imaju potpun plural. *Aciēs*, ***spēs*** i *speciēs* nalaze se u pluralu samo u nominativu, akuzativu, i vokativu. Ostale se imenice upotrebljavaju samo u singularu.

2. U genitivu je i dativu sing. ***e*** u završetku *eī* kratak, ako je pred njim suglasnik: ***spĕī***, ***rĕī***, *fidĕī*, a dug, ako je pred njim samoglasnik: ***diēī***, *faciēī*.

3. Svršetak ***eī*** stegnut je u ***ī*** u riječi: *tribūnus plēbī* pučki tribun i *plēbīscītum* narodnji zaključak.

4. Nekoliko apstraktnih imenica I. sklonidbe ima u nom. i akuz. (abl.) sing. sporedne oblike po petoj sklonidbi, na pr. *luxuria* i ***luxuries***, *luxuriam* i ***luxuriem***, (*luxuriā* i *luxurië*).

§. 49. Izuzeci od pravila o rodu.

Diēs dan i ***mēridiēs*** podne muškoga su roda.

Bilješka. Ipak je *diēs* ženskoga roda, kad znači „rok, vrijeme“. *Diēs certa, diēs constitūta.*

Glava XIX.

Nepravilna sklonidba.

§. 50. Substantīva indēclīnābilia.

Indēclīnābilia zovu se imenice, koje se ne sklanjaju, t. j. koje imaju jedan oblik za sve padeže i brojeve. Amo pripadaju:

fās pravda, *nefās* nepravda, grijeh, *īnstar* slika (*īnstar montis*, „poput“ brda); *māne* jutro (*māne tōtum* cijelo jutro, *primō māne* zorom).

Bilješka. Isto se tako ne sklanjaju ni riječi: *nēquam* nevaljan, *frūgī* valjan, čestit, *necesse*, *opus* (*est*) potrebno je, *tot* toliko, *quot* koliko.

§. 51. Dēfectīva.

Dēfectīva (nepotpune) zovu se one imenice, koje se upotrebljavaju ili samo u pojedinim padežima (*dēfectīva cāsibus*) ili samo u jednom broju (*dēfectīva numerō*).

§. 52. Dēfectīva cāsibus.

1. Imenice s jednim padežem (*monoptōta*):

a) *vēnum dare* prodavati, *infitiās īre* nijekati, tajiti;

b) *iūssū* na zapovijed, *iniūssū* bez zapovijedi, *mónitū* na opomenu, *nātū* rodom, *sponte* (*meā, tuā, suā*) s voljom, *pondō* funta (težina).

2. Imenice s dva padeža (*diptōta*):

fors slučaj, *forte* slučajno
forās van, *forīs* vani.

Nihil ništa, akuz. *nihil* (ostali se padeži nadomještaju: ***nullīus reī, nullī reī, nullā rē***).

3. Imenice s tri padeža (*triptōta*):

vīs, *vim*, *vī* jakost, sila; u pluralu ima sve padeže;

[*vix*] promjena *vicis*, *vicem*, *vice*, u pluralu ima sve padeže osim genitiva;

nemo nitko, *nemĭnī*, *neminem* (genit. ***nullīus***, abl. ***nullō***).

4. Imenice s četiri padeža (*tetraptōta*): [*ops*] pomoć *opis*, *opī* (rijetko), *opem*, *ope*: u pluralu: *opēs*, *opum* itd.; [*frūx*] plod: *frūgis*, *frūgī*, *frūgem*, *frūge*, u pluralu ima sve padeže; [*diciō*] vlast *diciōnis*, *diciōnī*, *diciōnem*, *diciōne*.

§. 53. Dēfectīva numerō.

Dēfectīva numerō su imenice, koje se upotrebljavaju samo u jednom broju, a jesu:

1. *Singulāria tantum*, t. j. imenice, koje se upotrebljavaju samo u singularu:

a) najviše apstraktnih imenica, kao: *iūstitia* pravednost, *scientia* znanje, *iuventūs* mladost;

b) *nōmina propria*: *Caesar*;

c) *nōmina māteriālia*: *aurum* zlato, *aes aliēnum* dugovi;

d) *nōmina collēctīva*: *plēbs* puk, *supellēx* pokućstvo;

e) pojedine imenice, kao: *indolēs* prirodne sposobnosti, *vesper* večer, *vēr* proljeće.

2. *Plūrālia tantum*, t. j. imenice, koje se upotrebljavaju samo u pluralu:

a) mnoga imena gradova: *Athēnae*, *-ārum*, Atena, *Delphī*, *-ōrum* Delfi, *Susa*, *-ōrum*, *Sardēs*, *-ium*, *Vēī*, *-ōrum*, tako i *Alpēs*, *-ium*, *Aboriginēs*, *-um*;

b) imena svetkovina, koje traju više dana, kao: *Sāturnālia*, *Bacchānālia*, *nundinae* sajam, vašar;

c) imena glavnih mjesečnih dana: *Kalendae* (prvi), *Nōnae* (5. ili 7.), *Īdūs -uum* (13. ili 15. dan mjeseca);

d) pridjevi, kao: *paucī* malo njih, *plērīque* većina, najviše njih, *cēterī* (svi) ostali.

Bilješka. Od *cēterī* nalaze se u singularu uz zbirne imenice oblici: *cētera* (na pr. *cētera multitūdō*) i *cēterum* (na pr. *cēterum vulgus*).

e) pojedine imenice, kao:

angustiae klanac	*fēriae* praznici	*reliquiae* ostaci
dēliciae naslada	*īnsidiae* zasjeda	*ténebrae* tmina.
dīvitiae bogatstvo	*minae* prijetnja	
indūtiae primirje	*nuptiae* pir	

gemīnī dvojci, blizanci
līberī djeca
posterī potomci
īnferī donji svijet
superī gornji svijet
fastī koledar
arma, -ōrum oružje
castra, -ōrum tabor

spolia -ōrum plijen.

---

faucēs, -ium ždrijelo
fidēs, -ium žice, citara
mānēs, ium duše pokojnika
precēs, -um molba
moenia, -ium zidine
māiōrēs, -um pređi
Penātēs, -ium kućni bogovi
verbera, -um šibe, udarci.

Ove imenice imaju u pluralu jošte i drugo, no srodno značenje:

aqua voda
cōpia mnoštvo, zaliha
fortūna sreća
lītera slovo
aquae ljekovite vode, toplice
cōpiae čete
fortūnae imutak
lītterae slova, pismo, znanosti

auxilium pomoć
castrum tvrđavica
comitium mjesto za narodne skupštine
impedīmentum zapreka
rōstrum kljun
auxilia, -ōrum pomoćna vojska
castra, -ōrum tabor
comitia, -ōrum narodna skupština
impedīmenta prtljaga
rostra kljunovi, besjedište, govornica

aedis, is hram
fīnis, is međa
[*ops*] pomoć
pars dio
sāl sol, dosjetljivost
aedēs, ium kuća
fīnēs, ium međe, zemlja
opēs moć, bogatstvo
partēs stranka, uloga
sālēs dosjetke.

§. 54. Abundantia.

Nōmina abundantia zovu se one riječi, koje imaju više oblika ili različne sklonidbe (*heteróclita*) ili različna roda (*heterogenea*).

A. Heteroclita.

māteria, ae građa; sporedni oblik: *māteriēs, em, ē.*
requiēs, ētis mir. U akuz. *requiētem i requiem.*
vās, vāsis posuda. U pluralu *vāsa, -ōrum, -is.*
vesper, ī večer: *ad vesperum* (i *ad vesperam*) pod večer, *vesperī* i *vespere* u večer.
iūgerum, ī jutro (zemlje), u pluralu po III. sklonidbi: *iūgera, -um, -ibus.*
famēs, is glad, ali abl. uvijek *famē* (po *e*- sklonidbi).
plēbs plēbis i *plēbēs* narod, gen. *plebēi* ili *plēbī* (vidi §. 48. bilj. 3.)
conātum i *conātus* pokušaj.
domus vidi §. 47. 4, *pīnus, laurus, fīcus* vidi §. 47. 6.
luxuria i *luxuriēs* vidi §. 48. bilj. 4.
Ima i pridjeva, koji su heteroclita te osim završetka ***us, a, um*** imaju i završetak ***-is, -e,*** na pr.

exanimus, a, um	i *exanimis, -e* mrtav
hilarus, a, um	i *hilăris, -e* veseo.

B. Heterogenea.

iocus šala; plur. *ioca, -ōrum,* počevši od Livija i *iocī, -ōrum.*
locus mjesto; plur. *locī* mjesta u knjigama i *loca, -ōrum* mjesta na zemlji, krajevi.
frēnum uzda; plur. *frēnī,* kod pjesnika češće *frēna.*

Glava XX.

§. 55. Sklonidba grčkih imenica.

U latinskom jeziku ima grčkih imenica, koje se ponajviše sklanjaju kao i latinske. Gdjekoje zadržavaju u nekim padežima grčke oblike ili uz latinske imaju i grčke oblike. Naglašuju se prema pravilima latinskoga naglašivanja: *Militiădēs, Périclēs, Sócratēs, philosóphia,* a rod zadržavaju grčki.

Prva sklonidba.

§. 56. Grčke imenice prve sklonidbe svršuju se u nominativu sing. na *-ē* (*feminina*) i na ***-ās, -ēs*** (*masculina*).

Singular.

Nom. *epitŏmē* (izvadak)	*Aenē-ās*	*pyritēs* (kremen)
Genit. *epitomēs*	*Aenē-ae*	*pyritae*
Dat. *epitomae*	*Aenē-ae*	*pyritae*
Akuz. *epitomēn*	*Aenē-am (an)*	*pyritēn*
Vok. *epitomē*	*Aenē-ā*	*pyritē*
Abl. *epitomē.*	*Aenē-ā.*	*pyritē.*

U pluralu sklanjaju se te imenice kao *rāna;* dakle ***epitomae, epitomārum*** itd.

Bilješka. 1. Neke imenice na ***-e,*** osobito imena umjetnosti i naukâ, imaju već u nominativu singulara latinski oblik, kao: *rhētorĭca, mūsĭca, physĭca.*

2. Od vlastitih imena imaju gdjekoja *feminina* obično latinski završetak ***-a***: *Andromăcha, Helĕna, Creta;* druga samo grčki ***-e***: *Calliŏpē, Cyrenē.* I *masculina* na ***-ās*** i ***-ēs*** imaju često latinski oblik na ***-a***: *sophistēs* i *sophista, Hermagŏrās* i *Hermagora.*

Druga sklonidba.

§. 57. 1. Mjesto grčkih završetaka na *-ος (os), -ον (on)* upotrebljavaju se obično latinski ***-us*** i ***-um***: *Homērus, Corinthus, theātrum.*

Rijetko se zadržavaju grčki završeci *-ος (os), -ον (on): Delos* akuz. *Delon.*

2. Imenice, koje imaju u grčkom jeziku završetak *-δρος (dros)*, svršuju se u latinskom jeziku na ***-der,*** imenice na *-γρος (gros)* svršuju se na ***-ger***: *Alexander, Meleăger;* izuzima se: *Codrus.*

3. Imenice grčke na *-ους (us)* svršuju se u latinskom jeziku na ***-ous,*** a sklanjaju se pravilno: *Alcinous, Alcínoī,* itd.

Samo u nom. i vok. sing. nalazimo često stegnuti oblik; na pr. *Panthūs,* vok. *Panthū.*

4. Grčke imenice na *-ως (os)* zadržavaju grčku sklonidbu: *Athōs,* gen. i dat. *Athō,* akuz. *Athō* ili *Athōn* ili primaju latinski završetak i latinsku sklonidbu: *Tyndareus, Tyndarei,* itd.

5. Grčke imenice na *-ευς (eus)* svršuju se u latinskom jeziku na ***-eus,*** a sklanjaju se pravilno po drugoj sklonidbi, samo im se vokativ sing. svršuje na ***-eu,*** dakle: *Orpheus, Orpheī, Orpheō, Orpheum, Orpheu, Orpheō.*

6. Genitiv plurala svršuje se na ***-ōn*** mjesto na ***-ōrum*** u naslovima knjiga, dakle: *būcolĭcōn, geōrgicōn.*

Treća sklonidba.

§. 58. Grčke imenice treće sklonidbe sklanjaju se ponajviše na latinski način, samo pjesnici upotrebljavaju gdješto u pojedinim padežima grčke oblike.

1. Nominativ singulara.

Imena lica na -ων *(ōn)* obično odbacuju ***n***: *Platō*, *Solō*.

2. Genitiv singulara.

a) Grčke imenice na -ευς *(eus)* sklanjaju se obično po II. sklonidbi (vidi §. 57. 5.), samo ih se nekoliko sklanja po trećoj: *Achillēs*, *Achillis*; *Ulixēs*, *Ulixis*;

b) Grčke imenice na -ις *(is)* genit. -εως *(eōs)* imaju obično genitiv jednak nominativu, dakle *poēsis* pjesništvo, gen. *poēsis*.

Grčke imenice na -ις *(is)* gen. -ιδος *(idos)*, -ας *(as)* gen. -αδος *(ados)* imaju kadšto grčki nastavak: *Aenēis* gen. *Aenēidos*, *Pallas* gen. *Pallădos*.

c) *Feminina* na -ω *(ō)* gen. ους *(us)* stegnuto od οος *(oos)* imaju u genitivu grčki završetak ***-us,*** dakle: *Dīdō Dīdūs*, *Sapphō Sapphūs*, dat. akuz. abl. *Sapphō*, ali i *Dīdō Dīdōnis* itd.;

d) Vlastita imena grčka na ***-ēs*** imaju u genitivu mjesto ***-is*** kadšto ***-ī***: *Achillēs Achillī*, *Periclēs Periclī*.

3. Akuzativ singulara.

a) Grčki nastavak ***-a*** upotrebljava Ciceron samo u imenicama: *āër* zrak, *aether* i *Pan*. I u vlastitim imenima grčkim nalazi se u akuzativu ***-a***: *Marathōna, Salamīna, Hectora;*

b) Grčki nastavak -ιν *(in)* mijenja Ciceron obično u ***-im***: *poēsim, mathēsim;*

c) Većina grčkih imenica na -ης *(ēs)* gen. -ου *(ū)* sklanja se u latinskom jeziku pravilno po III. sklonidbi; samo akuzativ zadržava gdješto grčki nastavak ***-en,*** dakle: *Aeschĭnem* i *Aeschĭnēn*, *Pylădem* i *Pylădēn*.

4. Vokativ singulara.

a) Grčke imenice na -ας *(as)* gen. -*antis* imaju u vokativu ***-a***: *Gigās* gen. *Gigantis* vok. *Gigā*; *Atlās* gen. *Atlantis*, vok. *Atlā*;

b) Vlastita imena grčka na -ης *(ēs)* i na -ευς *(eus)*, gen. ***-is*** imaju u vokativu uz ***-es*** i ***-ē***: *Achillē*, *Sōcrătē* uz *Achillēs*, *Sōcrătēs*;

c) Vlastita imena na -ις *(is)* i -υς *(ys)* odbacuju obično u vokativu ***-s,*** dakle: *Daphnis* vok. *Daphni*; *Cotys* vok. *Coty*.

5. Genitiv plurala svršuje se na ***-ōn*** u naslovima knjiga, dakle: *metamorphōseōn*.

6. Dativ i ablativ plurala imenica na ***-ma*** svršuje se uz ***-ibus*** još i na ***-īs***: *poēmatis* i *poēmatibus* od *poëma* pjesma.

7. Akuzativ plurala.

Kao što se u akuzativu sing. nalazi ***-a,*** tako se i u pluralu pored redovnoga nastavka ***-ēs*** nalazi često grčki nastavak ***-ăs,*** osobito u imenima: *Macédonas,* a po tom i *Allóbrogas.*

Glava XXI.

§. 59. Poređenje pridjevâ.

Latinski pridjevi imaju kao i hrvatski tri stepena (*gradus*) 1. **positīvus**, 2. **comparātivus**, 3. **superlātīvus.**

Komparativ se pravi tako, da se genitivni završeci ***-i*** ili ***-is*** pretvaraju za muški i ženski rod u ***-ior,*** a za srednji u ***-ius*** (osn. *-ios*).

Pozitiv	Genitiv	Komparativ
clārus slavan	*clārī*	*clār-**ior, -ius*** slavniji, a, e
līber slobodan	*līberī*	*līber-**ior, -ius*** slobodniji, a, e
piger lijen	*pigrī*	*pigr-**ior, -ius*** ljeniji, a, e
pulcher lijep	***pulchrī***	***pulchr-ior, -ius*** ljepši, a, e
lēvis lak	*lēvis*	*lēv-**ior, -ius*** lakši, a, e
fēlix sretan	*fēlīcis*	*fēlīc-**ior, -ius*** sretniji, a, e
prūdēns razborit	***prūdentis***	*prūdent-**ior, -ius*** razboritiji, a, e

Bilješka. *Dexter* desni ima komparativ *dexterior*; *sinister* lijevi *sinisterior*.

O sklonidbi komparativa vidi §. 44.

§. 60. **Superlativ** se pravi tako, da se genitivni svršeci ***-i*** ili ***-is*** pretvaraju u ***-issimus, -issima, -issimum.***

Pozitiv	Genitiv	Superlativ
clārus	*clārī*	*clār-**issimus, -a, -um*** najslavniji, a, e
lēvis	*lēvis*	*lēv-**issimus, -a, -um*** najlakši, a, e
prūdēns	***prūdentis***	*prūdent-**issimus, -a, -um*** najrazboritiji, a, e
fēlix	*fēlīcis*	*fēlīc-**issimus, -a, -um*** najsretniji, a, e

Bilješka. *Dīves* bogat ima uz *dīvitior, dīvitissimus* također *dītior, dītissimus; nēquam* nevaljao ima *nēquior, nēquissimus*, a *frūgī* čestit *frūgālior, frūgālissimus.*

§. 61. Pridjevi na ***-er*** (i na *-er, -a, -um* i na *-er, -is, -e* i na *-er* za sva tri roda) prave superlativ pridjevši nominativu sing. **muškoga** roda ***-rimus, -a, -um.***

Pozitiv	Superlativ
līber slobodan	*līber-**rimus, -a, -um*** ali *līber-ior*
piger lijen	*piger-**rimus, -a, um*** ali *pigr-ior*
ācer oštar	*ācer-**rimus, -a, um*** ali *ācr-ior*
pauper siromašan	*pauper-**rimus, -a, -um*** ali *pauper-ior*

Vetus star (gen. *veteris*) ima superl. **veterrimus** (ali komp. *vetustior*); *mātūrus* zrio ima uz *mātūrissimus* i *mātūrrimus.*

§. 62. Pridjevi na ***-ilis,*** kao što su:

facilis, e lak	*dissimilis*, različan
difficilis, e težak	(*gracilis* vitak)
similis sličan	*humilis* ponizan

prave superlativ tako, da se genitivni završetak ***-is*** pretvara u ***-limus, -a, -um*** dakle:

Pozitiv	Genitiv	Superlativ
facilis	*facilis*	*facil-limus, -a, -um*
difficilis	*difficilis*	*difficil-limus, -a, -um*
similis	*similis*	*simil-limus, -a, -um*
dissimilis	*dissimilis*	*dissimil-limus, -a, -um*
humilis	*humilis*	*humil-limus, -a, -um*

§. 63. Sastavljeni pridjevi na ***-dicus, -ficus, -volus*** prave komparativ na ***-entior, -ius,*** superlativ na ***-entissimus, -a, -um*** (kao da im se nominativ svršuje na *-dicens, -ficens -volens*).

Pozitiv	Komparativ	Superlativ
malédicus klevetan	*maledic-entior, -ius*	*maledic-entissimus, -a, -um*
beneficus dobrotvoran	*benefic-entior, -ius*	*benefic-entissimus, -a, -um*
benévolus dobrohotan	*benevol-entior, -ius*	*benevol-entissimus, -a, -um.*

Tako i *egēnus* potreban, *egentior*, *egentissimus*; *próvidus* brižan, oprezan, *providentissimus.*

§. 64. Pridjevi na **-us,** pred kojim je samoglasnik (dakle na ***-eus, -ius, -uus,*** osim onih, koji se svršuju na ***-quus***) opisuju komparativ riječju: **magis** „više“, a superlativ riječju: **māximē** „najviše“ i pozitivom.

Pozitiv	Komparativ	Superlativ
idōneus, a, um vrstan	*magis idōneus, a, um*	*māximē idōneus, a, um*
necesssārius, a, um potreban	*magis necessārius*	*māximē necessārius*
arduus strm	*magis arduus*	*māximē arduus*
ali:		
antīquus starinski	*antīquior*	*antiquīssimus.*

§. 65. Nepravilno poređenje.

Pozitiv	Komparativ	Superlativ
bonus dobar	*melior, melius* bolji	*optimus* najbolji
malus zao	*pēior, pēius* gori	*pessimus* najgori
māgnus velik	*māior, māius* veći	*māximus* najveći
parvus malen	*minor, minus* manji	*minimus* najmanji
multus mnogi	S. *plūs* (n.) više Pl. *plūrēs, plūra*, gen. *plūrium*	*plūrimus* najviše

Bilješka. 1. *Plūs* dolazi samo u nominativu, genitivu i akuzativu sing. Upotrebljava se ili: a) supstantivno, kao: *plūs aurī* više zlata; *plūs nāvium habēre* imati više lađa; ili: b) adverbijalno, kao: *plūs te dīligō* više te ljubim, *plūs valēre* biti jači, *plūris aestimāre* više cijeniti.

2. Plural *plūrēs, plūra, plūrium, plūribus* ima uvijek komparativno značenje, na pr. *plūrēs librōs scrīpsit* napisao je više knjiga (nego tko drugi). *Complūrēs* se sklanja kao *plūrēs*, ali nema komparativnoga značenja; prevodi se s: „više njih, mnogi, nekoji, na pr. *complūrēs librōs scrīpsit* napisao je više (= nekoliko, dosta) knjiga.

§. 66. Ova četiri pridjeva imaju dvojak nepravilan superlativ:

(*exterus* vanjski) *exterior*	*extrēmus* (rijetko *extimus*) posljednji, krajnji
(*īnferus* donji) *īnferior*	*īnfimus* i *īmus* najdonji, najniži
(*superus* gornji) *superior*	*suprēmus* i *summus* posljednji, najviši
(*posterus* slijedeći) *posterior*	*postrēmus* posljednji
	póstumus posmrče

Bilješka. Ti su pridjevi prema prilozima: *extrā* izvan, *īnfrā* pod, *suprā* nad, *post* straga. U pozitivu dolazi plural pravilno: *dī superī* (ili samo *superī*) i *dī īnferī* nebeski bogovi i podzemni bogovi, *īnferī* mrtvi, *posterī* potomci. Od pridjeva *exterus* ima samo pridjevski plural: *exterae nātiōnēs*. U klasičnoj prozi pridjev *exterus* ne dolazi u singularu, a *īnferus, superus, posterus* dolaze samo u nekim spojidbama, kao: *mare īnferum* Toskansko more, *mare superum* Jadransko more, *in diem posterum, posterō diē, nocte posterā.*

§. 67. **Pozitiva** nemaju ovi komparativi i superlativi:

citerior ovostranski	*citimus* najbliži
ūlterior onostranski	*ūltimus* posljednji, najdalji
interior nutarnjiji	*intimus* najnutarnjiji, najdalji, iskren
propior bliži	*proximus* najbliži
dēterior gori, lošiji	*dēterrimus* najgori, najlošiji
ōcior brži	*ōcissimus* najbrži
potior preči	*potissimus* najpreči
prior prvi (od dvojice)	*prīmus* prvi (od više njih)

Bilješka. Pozitivi za prva četiri komparativa jesu prilozi: *citrā* s ove strane, *ūltrā* s one strane, *intrā* unutra, *prope* blizu.

*

§. 68. **Komparativa** nemaju:

Pozitiv	Superlativ
diversus različan	*diversissimus*
falsus lažan	*falsissimus*
inclitus slavan	*inclitissimus*
invītus nerad	*invītissimus*
meritus zaslužan	*meritissimus*
novus nov (komp. *recentior*)	*novissimus* zadnji, posljednji
sacer svet (komp. *sanctior*)	*sacerrimus* (*sanctissimus*)
vetus star (komp. *vetustior*)	*veterrimus.*

Bilješka. Komparativ se može opisati riječju *magis*: *magis diversus.*

§. 69. **Superlativa** nemaju:

Pozitiv	Komparativ
álacer badar, veseo	*alacrior*
longinquus udaljen	*longinquior*
propinquus bližnji	*propinquior*
adulēscēns mlad	*adulēscentior* (*admodum adulēscēns*)
iuvenis mlad	*iūnior*; *iuniōrēs* mlađi ljudi
senex star	*senior*; *seniōrēs* stariji ljudi.

Superlativa nemaju također mnogi pridjevi na ***-ĭlis (-bĭlis)***, kao: *crēdibilis* vjerojatan, *docilis* poučljiv, *horribilis* strašan.

Bilješka. I komparativ i superlativ imaju:

amābilis ljubak	*nōbilis* slavan
fertilis plodan	*ignōbilis* nepoznat
mōbilis pokretljiv	*ūtilis* koristan.

§. 70. **Komparativa ni superlativa nemaju:**

1. pridjevi sastavljeni s *fero* i *gero*: *frugifer* plodan, *armiger* oružan;

2. pridjevi sastavljeni s ***per*** i ***prae***: *permāgnus* prevelik, *praedūrus* pretvrd;

Izuzimaju se: *praeclārus* preslavan, odličan, *praeclārior*, *praeclārissimus*; *pertināx* tvrdokoran.

3. pridjevi, koji se poradi svojega značenja ne dadu porediti, kao: *aureus* zlatan, *puerīlis* dječački, *Latīnus* latinski, *cīvīlis* građanski, *crástinus* sutrašnji;

4. mnogi drugi, premda bi se po svom značenju mogli porediti; na pr. *ferus* divlji, *gnārus* vješt, *mīrus* divan, *pār* jednak, *rudis* sirov itd., ali se opisuju s ***magis*** i ***māximē.***

Bilješka. 1. Participi (*prezenta* i *perfekta*) mogu se porediti samo onda, ako su postali pridjevi, na pr. *praestāns* odličan, *doctus* učen, *apertus* otvoren itd.

Bilješka 2. Pamti ova pojačanja:

a) za komparativ: ***etiam*** *māior* još veći, ***multō*** *māior* mnogo veći;

b) za superlativ: ***vel*** *māximus* pa i najveći, ***quam*** *māximus* što najveći (veći), ***longē*** *māximus* kud i kamo najveći.

Bilješka. 3. Veoma visok stupanj svojstva može se i drukčije izraziti, tako s ***per*** i pozitivom: ***permāgnus, permultus.*** Upotrebljavaju se i čestice: *admodum, valde (admodum paucī, valde inīquus)*, pa i uz one riječi, koje se inače ne porede, na. pr. *admodum iuvenis.*

Bilješka 4. Latinski se komparativ u hrvatskom opisuje često riječcama: suviše, odveć, dosta, prilično, po-, a superlativ: vrlo, veoma, osobito, vanredno, neobično, pre- i pozitiv.

Glava XXII.

Brojevi.

§. 71. Brojevi (*nōmina numerālia*) jesu:

1. glavni (*cardinālia*), na pitanje: **koliko?** ***quot?***
2. redni (*ōrdinālia*), na pitanje: **koji po redu?** ***quotus?***
3. diobeni (*distribūtīva*), na pitanje: **po koliko?** ***quotēnī?***
4. priložni (*adverbia numerālia*) na pitanje: **koliko puta?** ***quotiēns?***

§. 72.

Rimske znamenke	1. *Cardināl*ia	2. *Ōrdināl*ia
I	*ūnus, -a, -um* jedan	*prīmus, -a, -um* prvi
II	*duo, -ae, -o* dva	*secundus (alter)* drugi
III	*trēs, tria* tri	*tertius* treći
IV	*quattuor* četiri	*quartus* četvrti
V	*quīnque* pet	*quīntus* peti
VI	*sĕx* šest	*sextus* šesti
VII	*sĕptem* sedam	*septĭmus* sedmi
VIII	*ŏctō* osam	*octāvus* osmi
IX	*nōvem* devet	*nōnus* deveti
X	***dĕcem*** deset	***decimus*** deseti
XI	*ūndĕcim*	*ūndecimus*
XII	*duódĕcim*	*duodecimus*
XIII	*trédĕcim*	*tertius decimus*
XIV	*quattuórdĕcim*	*quārtus decimus*
XV	*quíndĕcim*	*quīntus decimus*
XVI	*sédĕcim*	*sextus decimus*
XVII	*septéndĕcim*	*septimus decimus*
XVIII	***duodēvīgintī***	*duodēvīcēsimus*
XIX	***ūndēvīgintī***	*ūndēvīcēsimus*
XX	***vīgintī*** dvadeset	***vīcēsimus*** dvadeseti
XXI	***ūnus et vīgintī*** ili ***vīgintī ūnus***	***ūnus*** *et vīc., vīc. prīmus*
XXII	*duo et vīgintī, vīgintī duo*	*alter et vīc., vīcēsimus alter*
XXVIII	***duodētrīgintā***	*duodētrīcēsimus*
XXIX	***ūndētrīgintā***	*ūndētrīcēsimus*
XXX	***trīgintā***	***trīcēsimus***
XL	*quadrā**gintā***	*quadrāgēsimus*
L	*quīnquāgintā*	*quīnquāgēsimus*
LX	*sexāgintā*	*sexāgēsimus*
LXX	*septuāgintā*	*septuāgēsimus*
LXXX	*octōgintā*	*octōgēsimus*
XC	*nōnāgintā*	*nōnāgēsimus*
IC	***undecentum***	*ūndēcentēsimus*
C	***centum*** sto	***centēsimus*** stoti
CI	*centum et unus, centum unus*	*centēsimus prīmus*
CII	*centum et duo, centum duo*	*centēsimus alter*
CC	*dŭ**centī -ae -a***	*ducentēsimus*
CCC	*trĕ**centī -ae -a***	*trecentēsimus*
CD	*quadring**entī -ae -a***	*quadring**entēsimus***
D ili IↃ	*quīng**entī -ae -a***	*quīngentēsimus*
DC	*sēs**centī -ae -a***	*sēscentēsimus*
DCC	*sept**ingentī -ae -a***	*septingentēsimus*
DCCC	*oct**ingentī -ae -a***	*octingentēsimus*
DCCCC	*nōn**gentī -ae -a***	*nōngentēsimus*
M (CIↃ)	***mīlle*** tisuća	***mīllēsimus*** tisući -a -e
IIM	*duo (bina) mīlia*	*bīs mīllēsimus*
IIIM	*tria mīlia* itd.	*ter mīllēsimus* itd.
CCCIↃↃ	*centum mīlia*	*centiēs mīllēsimus*
CCCCIↃↃↃↃ	*deciēs centēna (centum) mīlia*	*deciēs centiēs mīllēsimus*
	vīciēs centēna (centum) mīlia	*vīciēs centiēs mīllēsimus*

3. Distribūtīva	*4. Adverbia numerālia*	Arapske znamenke
singūlī, -ae, -a po jedan	*sĕmĕl* jedanput	1
bīnī, -ae, -a po dva	*bĭs* dva puta	2
ternī po tri	*tĕr* tri puta	3
quāternī po četiri	*quăter* četiri puta	4
quīnī po pet	*quīnquiēs* pet puta	5
sēnī po šest	*sexiēs* šest puta	6
septēnī po sedam	*septiēs* sedam puta	7
octōnī po osam	*octiēs* osam puta	8
novēnī po devet	*noviēs* devet puta	9
dēnī po deset	***deciēs*** deset puta	10
ūndēnī, -ae, -a	*ūndeciēs*	11
duŏdēnī	*duodeciēs*	12
ternī dēnī	*ter deciēs*	13
quaternī dēnī	*quater deciēs*	14
quīnī dēnī	*quīndeciēs*	15
sēnī dēnī	*sēdeciēs*	16
septēnī dēnī	*septiēs deciēs*	17
duodēvīcēnī	*duodēvīciēs*	18
ūndēvīcēnī	*ūndēvīciēs*	19
vīcēnī po dvadeset	***vīciēs*** dvadeset puta	20
vīcēnī singŭlī ili *singulī et vīcēnī*	*semel et vīciēs, vīciēs semel*	21
vīcēnī bīnī ili *bīnī et vīcēnī*	*bis et vīciēs, vīciēs bis*	22
duodētrīcēnī	*duodētrīciēs*	28
ūndētrīcēnī	*ūndētrīciēs*	29
trīcēnī	*trīciēs*	30
quadrāgēnī	*quadrāgiēs*	40
quīnquāgēnī	*quīnquāgiēs*	50
sexāgēnī	*sexāgiēs*	60
septuāgēnī	*septuāgiēs*	70
octōgēnī	*octōgiēs*	80
nōnāgēnī	*nōnāgiēs*	90
undēcentēnī	*ūndēcentiēs*	99
centēnī po sto	***centiēs*** sto puta	100
centēnī singulī	*centiēs semel*	101
centēnī bīnī	*centiēs bis*	102
ducēnī	*ducentiēs*	200
trecēnī	*trecentiēs*	300
quadringēnī	*quadringentiēs*	400
quīngēnī	*quīngentiēs*	500
sēscēnī	*sēscentiēs*	600
septingēnī	*septingentiēs*	700
octingēnī	*octingentiēs*	800
nōngēnī	*nōngentiēs*	900
singula mīlia po tisuću	*mīlliēs (mīliēs)* tisuću puta	1000
bīna mīlia	*bis mīlliēs*	2000
terna mīlia itd.	*ter mīlliēs* itd.	3000
centēna mīlia	*centiēs mīlliēs*	100000
deciēs centēna mīlia	*deciēs centiēs mīlliēs*	1,000000
vīciēs centēna mīlia	*vīciēs centiēs mīlliēs*	2,000000

§. 73. Po značenju su srodni priložnim brojevima umnožni brojevi (*multiplicātīva*) na pitanje: kolikostruk (*quotuplex*)? Upotrebljavaju se samo ovi:

simplex jednostruk	*quintuplex* peterostruk
duplex dvostruk	*septemplex* sedmerostruk
triplex trostruk	*decemplex* deseterostruk
quadruplex četverostruk	*centuplex* stostruk

§. 74. Razmjerni brojevi (*proportionālia*) na pitanje: koliko puta toliki? *quotuplus*? Upotrebljavaju se samo ovi:

simplus jedanput toliki	*quadruplus* četiri puta toliki
duplus dva puta toliki	*septuplus* sedam puta toliki
triplus tri puta toliki	*octuplus* osam puta toliki.

§. 75. Cardināla.

Brojevi *ūnus*, *duo*, *trēs*, stotine počevši od *ducentī -ae -a* (ti kao *bonī -ae -a*), i *mīlia* sklanjaju se, brojevi pak počevši od *quattuor* do *centum* (osim onih, u kojima je *ūnus*, *duo*, *trēs*) ne sklanjaju se nikako.

U hrvatskom se jeziku brojevi počevši od pet (osim onih, u kojima je na kraju 1, 2, 3 ili 4) smatraju imenicama, koje se ne sklanjaju, te se spajaju s genitivom brojenih predmeta. Ali u latinskom su jeziku glavni brojevi pridjevi, koji se sklanjaju ili ne sklanjaju, a brojeni predmeti stoje uz njih u istom padežu, u kojem bi stajali, kad ne bi bilo pred njima brojeva:

quīnque discipulī pet učenika; *quīnque discipulōs* pet učenika; *quīnque nāvibus* na pet lađa.

	Singular	Plural
1. Nom.	*ūnus, ūna, ūnum*	*ūnī, ūnae, ūna*
Gen.	*ūnīus*	*ūnōrum, ūnārum, ūnōrum*
Dat.	*ūnī*	*ūnīs*
Akuz.	*ūnum, ūnam, ūnum*	*ūnōs, ūnās, ūna*
Abl.	*ūnō, ūnā, ūnō*	*ūnīs*

Bilješka. Plural se broja *ūnus* upotrebljava:

a) uz *plūrālia tantum: ūna castra* jedan tabor, *ūnae lītterae* jedno pismo (u hrv. jedna vrata, jedne kliješte);

b) u značenju „jedini“: *Suēbī ūnī* jedini (samo) Svebi;
c) u značenju zamjenice „*īdem*“: *ūnīs mōribus* po istim običajima;
d) u spojidbi „jedni — drugi“: *ūnī — alterī.*
e) Zapamti:

Nom. *ūnus et vīgintī puerī* | Gen. *ūnīus et vīgintī puerōrum* itd.
„ *ūna et vīgintī puellae* | „ *ūnīus et vīgintī puellārum* itd.
„ *ūnum et vīgintī corpora* | „ *ūnīus et vīgintī corporum* itd.

2. Nom.	*duo,*	*duae,*	*duo*	dva, dvije, dva
Gen.	*duōrum,*	*duārum,*	*duōrum*	dvaju, dviju, dvaju
Dat.	*duōbus,*	*duābus,*	*duōbus*	dvjema
Akuz.	*duōs, (duo),*	*duās,*	*duo*	dva, dvije, dva
Abl.	*duōbus,*	*duābus,*	*duōbus*	dvjema.

Bilješka. Kao *duo* sklanja se i *ambo -ae -o* oba, obje, oba.

3. Nom.	*trēs (m. f.),*	*tria (n.)*	tri
Gen.	*trium*		triju
Dat.	*tribus*		trima
Akuz.	*trēs*	*tria*	tri
Abl.	*tribus*		trima.

Mīlle je u singularu nesklonjiv pridjev, dakle *mīlle hominēs, mīlle hominum, mīlle hominibus* itd. U nom. i akuz. upotrebljava se *mīlle* kadšto kao nesklonjiva imenica s genitivom: *mīlle hominum.*

Plural ***mīlia*** je imenica srednjega roda, koja dolazi s genitivom brojenih predmeta, dakle: nom. akuz. *duo* ***mīlia*** *hominum*, gen. *duōrum* ***mīlium*** *hominum*, dat. i abl. *duōbus* ***mīlibus*** *hominum.*

Dolazi li uz tisuće kaki drugi manji broj, koji se sklanja, može se upotrebiti onaj padež brojenih predmeta, u kojem je *mīlia*, na pr. pobito je tri tisuće tri sta vojnika:

a) *caesī sunt mīlitum tria mīlia* ***trecentī*** ;
b) *caesī sunt tria mīlia mīlitum et trecentī;*
c) *caesī sunt tria mīlia trecentī mīlitēs ;*
d) *caesī sunt mīlitēs tria mīlia trecentī.*

§. 76. 1. 18, 28, 38 itd. i 19, 29, 39 itd. kazuju se obično odbijanjem od iduće desetice, na pr. 19 = 20 — 1 *ūndēvīgintī;* katkad i zbrajanjem, dakle 19 = 10 + 9 *decem et novem.*

2. Od 20—100 stoji manji broj pred većim s **et** ili za većim bez **et;** na pr. 26 *sex et vīgintī* ili *vīgintī sex.*

Od sto na više stoje svagda viši brojevi pred nižima i to **et** ili bez njega, ako ima samo jedan niži broj: *centum et vīgintī* ili

centum vīgintī. Ako ima uzastopce više nižih brojeva, izostavlja se *et: centum quadrāgintā quīnque, mīlle sēscentī septuāgintā trēs hominēs.* Umetne li se poslije najvišega broja koja riječ, mora poslije nje doći ***et: ducentī autem et quīnque.***

§. 77. Ōrdinālia.

Ti su brojevi pridjevi s tri završetka, a sklanjaju se pravilno kao pridjevi na ***-us, -a, -um.***

Upotrebljavaju se, kad se kazuje vrijeme godinama i satovima, dakle: godine 1874. *Annō mīllēsimō octingentēsimō septuāgēsimō quartō.* U koliko sati? *Quotā hōrā?* U tri sata. *Hōrā tertiā.*

Godine se dakle i satovi na pitanje **kada? koje godine?** meću u ablativ s rednim brojem (u hrvatskom je redan samo posljednji broj). Na pitanje: **koliko je sati?** odgovara se hrvatskim glavnim, a latinskim **rednim** brojem. *Quōta hōra est?* Koliko je sati? *Tertia, quarta.* Tri, četiri.

Bilješka. 1. Od 13—19 stoji niži broj pred višim, i to bez *et: tertius decimus;* od 20 stoji niži broj ili s *et* pred višim ili bez *et* za višim: *quartus et vīcēsimus* ili *vīcēsimus quartus.*

2. 21., 31. znači: *ūnus et vīcēsimus, ūnus et trīcēsinus.*

3. 22., 32. znači: *alter et vīcēsimus, alter et trīcēsimus.*

4. Česnici. a) *Dīmidium* ili *dīmidia pars* pol, polovina = $^1/_2$;

b) ako je brojnik 1, ne kazuje se, na pr. $^1/_3$ = *tertia pars,* $^1/_5$ *quīnta pars* itd.;

c) ako je nazivnik za 1 veći od brojnika, ne kazuje se, na pr. $^2/_3$ *duae partēs,* $^3/_4$ *trēs partēs* itd.;

d) inače se moraju izraziti i brojnik i nazivnik, na pr. $^2/_5$ *duae quīntae (partēs);* $^3/_5$ *trēs quīntae;* $^7/_9$ *septem nōnae* itd.;

e) katkad se česnik rastvara: *pars dīmidia et tertia* = $^1/_2$ + $^1/_3$ = $^5/_6$, ili se dijeli na dvije polovine: *dīmidia quārta* (= *octāva*) = $^1/_8$.

§. 78. Distribūtīva.

Diobeni su brojevi pridjevi u pluralu, a sklanjaju se kao i ostali pridjevi prve i druge sklonidbe, samo obično imaju (osim *singulī*) u genitivu m. i sr. roda ***-um***: *bīnum* itd. Ti se brojevi upotrebljavaju na pitanje: po koliko? Pamti dakle razliku među: *Praetōribus octōna mīlia peditum data sunt* po 8000 pješaka, t. j. svakomu 8000 pješaka, dakle dvojici skupa 16000 — i *praetōribus octō mīlia peditum data sunt* 8000 pješaka, dakle obo-

jici skupa 8000. *Sunt venatiōnēs bīnae per diēs quīnque* = 10, *duae per diēs quīnque* = 2.

Distribūtīva stoje također:

a) Uz *plūrālia tantum*, koja znače jednu stvar: *bīna castra* dva tabora, *bīnae aedēs* dvije kuće (*duae aedēs* dva hrama), *bīnae līterae* dva slova. U ovom se slučaju kaže *trīnī* mjesto *ternī*, na pr. *trīna castra* 3 tabora (ali *terna castra* po 3 tabora).

Bilješka. 1. Uz *plūrālia tantum*, koja znače više stvari, stoje glavni brojevi: *duo līberī* dvoje djece (*binī līberī* po dvoje djece).

2. Mjesto *singulī* stoji uz *plūrālia tantum* na pr. *ūnī -ae -a: ūnae līterae.*

b) Kod množidbe: 2 puta 2 jesu 4 *bis bīna sunt quattuor*; *quot sunt ter septēna dēna?* Koliko je 3 × 17? *Ter septēna dēna sunt ūnum et quīnquāgintā.* 3 × 17 = 51.

§. 79. Ima još jedna vrsta brojnih priloga (*adverbia numerālia*), koji stoje na pitanje: koji put? a prave se od rednih brojeva na *-um*, (rjeđe na *-o*).

prīmum(-o) prvi put
iterum ne *secundum* drugi put
tertium(o) treći put
quartum(-o) četvrti put
ultimum posljednji put
postrēmum(-o) posljednji put
septimum (i *septiēs*) sedmi put.

Kad se nabraja: prvo, drugo..: *prīmum, iterum, tertium . . . postrēmum.* Isto tako: *prīmum — deinde — tum — dēnique — postrēmō.* Ako se tiče vremena: *prīmo — deinde* ili *postea — postrēmō.*

Prīmānus koji pripada prvomu odjelu (razredu, legiji), *secundānus*, koji pripada drugomu, *tertiānus* trećemu odjelu.

Sēnārius koji sadržava šest, *sexāgēnārius* koji sadržava šezdeset; *senex sexāgēnārius* šezdesetgodišnji starac.

Glava XXIII.

Zamjenice.

§. 81. **Zamjenice** (*prōnōmina*) jesu:

1. a) *Prōnōmina persōnālia* lične zamjenice.
   b) *Prōnōmen reflexīvum* povratna zamjenica.
2. *Prōnōmina possessīva* posvojne zamjenice.
3. *Prōnōmina dēmōnstrātīva* pokazne zamjenice.
4. *Prōnōmina relātīva* odnosne zamjenice.
5. *Prōnōmina interrogātīva* upitne zamjenice.

6. *Prōnōmina indēfīnīta* neodređene zamjenice.

7. *Prōnōmina gentilicia* zamjenice, koje pokazuju izvor, rod.

§. 82. I. Prōnōmina persōnālia.

Lične zamjenice za prvo i drugo lice jesu ***ego*** ja i ***tū*** ti. One su bez roda, a sklanjaju se ovako:

Padež	1. lice	2. lice
	S i n g u l a r	
Nom.	*ego* ja	*tū* ti
Genit.	*meī* mene, me	*tuī* tebe, te
Dat.	*mihi* meni, mi	*tibi* tebi, ti
Akuz.	*mē* mene, me	*tē* tebe, te
Abl.	*ā mē* **od** mene *mēcum* **sa** mnom	*ā tē* **od** tebe *tēcum* **s** tobom
	P l u r a l	
Nom.	*nōs* mi	*vōs* vi
Genit.	*nostrī* nas *nostrum* (od) nas	*vestrī* vas *vestrum* (od) vas
Dat.	*nōbīs* nama, nam	*vōbīs* vama, vam
Akuz.	*nōs* nas	*vōs* vas
Abl.	*ā nōbīs* **od** nas *nōbīscum* **s** nama	*ā vōbīs* **od** vas *vōbīscum* **s** vama

Bilješka. 1. Oblici genitiva plur. *nostrum, vestrum* upotrebljavaju se:

a) kao partitivni genitivi, na pr. *multī nostrum, vestrum* mnogi od nas, od vas;

b) inače samo u svezi s *omnium: vīta omnium nostrum; admīrātiō omnium vestrum* (ispor. §. 198. f. bilj. 5.).

2. Prijedlog ***cum*** (s, sa) meće se iza ablativa i spaja se s njim u jednu riječ: *mēcum, tēcum, nōbīscum, vōbīscum.*

3. Da bi se lične zamjenice naročito istakle, dodaje im se, izuzevši *nostrī, nostrum, vestrī, vestrum, tū* i *tē*, — *met: egomet, tibimet, mēmet, nōsmet, vōbīsmet* itd. *Tu* se potkrepljuje česticom *te: tūte.*

4. Lična zamjenica trećega lica naknađava se u zavisnim padežima oblicima pokazne zamjenice ***is, ea, id,*** on, ona, ono: *amat eum* ljubi ga.

§. 83. Prōnōmen reflexīvum.

Hrvatska povratna zamjenica za sva lica (sebe, se) ima u latinskom jeziku zasebne oblike samo za **treće** lice, i to u oba broja jednake. Za prvo i drugo lice pozajmljuje oblike od ličnih zamjenica.

I ova je zamjenica bez roda, te nema ni nominativa ni vokativa.

Padež	1. lice	2. lice	3. lice
	Singular		
Genit.	*meī* sebe	*tuī* sebe	***suī*** sebe
Dat.	*mihi* sebi	*tibi* sebi	***sibi*** sebi
Akuz.	*mē* sebe, se	*tē* sebe, se	***sē*** sebe, se
Abl.	*mē* sobom	*tē* sobom	***sē*** sobom
	Plural		
Genit.	*nostrī* sebe	*vestrī* sebe	***suī*** sebe
Dat.	*nōbīs* sebi	*vōbīs* sebi	***sibi*** sebi
Akuz.	*nōs* sebe, se	*vōs* sebe, se	***sē*** sebe, se
Abl.	*nōbīs* sobom	*vōbīs* sobom	***sē*** sobom

Bilješka. 1. Oblici *sibi* i *sē* potkrepljuju se česticom ***-met: sibimet, sēmet.*** Zaradi jačega isticanja podvostručava se oblik ***sē: sēsē.***

2. Kada se povratna zamjenica upotrebljava u latinskom jeziku mjesto hrvatskoga „on, ona, ono“, vidi §. 270.

3. Sing. 1. *memor sum **meī*** sjećam se sebe	*noceō **mihi*** škodim sebi
2. *memor ēs **tuī*** sjećaš se sebe	*nocēs **tibi*** škodiš sebi
3. *memor est **suī*** sjeća se sebe	*nocet **sibi*** škodi sebi
Pl. 1. *memorēs sumus **nostrī*** sjećamo se sebe	*nocēmus **nōbīs*** škodimo sebi
2. *memorēs estis **vestrī*** sjećate se sebe	*nocētis **vōbīs*** škodite sebi
3. *memorēs sunt **suī*** sjećaju se sebe	*nocent **sibi*** škode sebi

---

*fortiter **mē gerō*** pokazujem se hrabar
„ ***tē geris*** pokazuješ „ „
„ ***sē gerit*** pokazuje „ „
„ ***nōs gerimus*** pokazujemo se hrabri
„ ***vōs geritis*** pokazujete „ „
„ ***sē gerunt*** pokazuju „ „

§. 84. II. Prōnōmina possessīva.

Posvojne su zamjenice pridjevi, imaju sva tri roda, a sklanjaju se kao pridjevi prve i druge deklinacije na ***-us, (-er), -a, -um.***

1. U latinskom jeziku ima posvojnih zamjenica samo za prvo i za drugo lice, i to za:

prvo lice:	**drugo lice:**
meus, mea, meum moj, a, e (vok. ***mī, mea, meum***)	***tuus, tua, tuum*** tvoj, a, e
noster, nostra, nostrum naš, a, e	***vester, vestra, vestrum*** vaš, a, e.

2. Naša zamjenica trećega lica njegov, a, o; njen, a, o; njezin, a, o, kazuje se genitivom sing. zamjenice ***is, ea, id,*** dakle: ***ēius***; a naša zamjenica njihov, a, o genitivom plurala: ***eōrum*** (za m. i n.), ***eārum*** (za f.).

3. Hrvatska posvojna zamjenica za **sva** lica: svoj, a, e ima u latinskom jeziku zasebne oblike samo za **treće** lice subjektovo: ***suus, sua, suum,*** svoj, a, e.

Kada u rečenici posvojna zamjenica svoj, a, e, pokazuje, da je predmet svojina prvoga ili drugoga lica subjektova, upotrebljavaju se u latinskom zamjenice *meus* ili *tuus*, *noster* ili *vester*:

meus, a, um svoj, a, e prema subjektu **ja**,
tuus, a, um svoj, a, e prema subjektu **ti**,
suus, a, um njegov, njezin prema subjektu **on**,
noster, nostra, nostrum svoj, a, e prema subjektu **mi**,
vester, vestra, vestrum svoj, a, e prema subjektu **vi**,
suus, a, um njihov, a, o prema subjektu **oni**.

laudō amīcum meum (*amīcōs meōs*)
hvalim svojega prijatelja (svoje prijatelje)
laudās amīcum tuum (*amīcōs tuōs*)
hvališ svojega prijatelja (svoje prijatelje)
*laudat amīcum **suum*** (*amīcōs **suōs***)
hvali svojega prijatelja (svoje prijatelje)
laudāmus amicum nostrum (*amīcōs nostrōs*)
hvalimo svojega prijatelja (svoje prijatelje)
laudātis amīcum vestrum (*amīcōs vestrōs*)
hvalite svojega prijatelja (svoje prijatelje)
*laudant amīcum **suum*** (*amīcōs **suōs***)
hvale svojega prijatelja (svoje prijatelje)

Bilješka. Poradi potkrepljivanja pridijeva se ablativima *suō, suā* čestica *-pte*: *suōpte ingeniō* svojim (vlastitim) umnim darovima, *suāptē manū* svojom (vlastitom) rukom.

§. 85. III. Prōnōmina dēmōnstrātīva.

Pokazne su zamjenice ove:

1. ***hīc, haec, hōc*** ovaj, ova, ovo (za prvo lice)
2. ***iste, ista, istud*** taj, ta, to (za drugo lice)
3. ***ille, illa, illud*** onaj, ona, ono (za treće lice)
4. ***is, ea, id*** onaj, ona, ono; on, ona, ono
5. ***īdem, eadem, idem*** isti, ista, isto
6. ***ipse, ipsa, ipsum*** sam, sama, samo

	S i n g u l a r	
Nom.	*hīc haec hōc* ovaj, ova, ovo	***iste ista istud*** taj, ta, to
Gen.	***hūius*** ovoga, ove, ovoga	***istīus*** toga, te, toga
Dat.	***huic*** ovomu, ovoj, ovomu	***istī*** tomu, toj, tomu
Akuz.	*hunc hanc hōc* ovaj (ovoga), ovu, ovo	*istum istam istud* taj (toga), tu, to
Abl.	*hōc hāc hōc* ovim, ovom, ovim	*istō istā istō* tim, tom, tim
	P l u r a l	
Nom.	*hī* ***hae haec*** ovi, ove, ova	*istī istae ista* ti, te, ta
Gen.	*hōrum hārum hōrum* ovih	*istōrum istārum istōrum* tih
Dat.	*hīs* ovim(a)	*istīs* tim(a)
Akuz.	*hōs hās* ***haec*** ove, ove, ova	*istōs istās ista* te, te, ta
Abl.	*hīs* ovim(a)	*istīs* tim(a)

Kao *iste, ista, istud* sklanjaju se i:

ille, illa, illud onaj, ona, ono; genit. *illīus*, dat. *illī* itd. i *ipse, ipsa, ipsum* sam, sama, samo; gen. *ipsīus*, dat. *ipsī* itd.

Bilješka. 1. Oblicima zamjenice *hīc*, koji se svršuju na **s**, da im se potkrijepi značenje, pridijeva se *-ce: hīsce, hōsce.* Ovo se *-ce* nalazi pokraćeno i u oblicima: *hīc, hōc.* Spoji li se s takvim oblicima upitna čestica *ne*, pokazuje se potpuno *ce*, oslabivši *e* u *i: hicine, haecine, hocine.*

2. Isto se tako potkrepljuju i pojedini oblici zamjenica *iste* i *ille: istūc = istud, illūc = illud.*

	S i n g u l a r	
Nom.	*is ea id* on, ona, ono	*īdem éadem idem* isti, ista, isto
Gen.	***ēius*** njega (ga), nje (je), njega (ga)	***ēiusdem*** istoga, iste, istoga
Dat.	***eī*** njemu (mu), njoj (joj), njemu (mu)	***eīdem*** istomu, istoj, istomu
Akuz.	*eum eam id* njega (ga), nju (ju, je), njega (ga)	*eundem eandem idem* isti (istoga), istu, isto
Abl.	*eō eā eō* njim, njom, njim	*eōdem eādem eōdem* istim, istom, istim
	P l u r a l	
Nom.	*iī eae ea* oni, one, ona	*eīdem* / *īdem eaedem eadem* isti, iste, ista
Gen.	*eōrum eārum eōrum* njih (ih)	*eōrundem eārundem eōrundem* istih
Dat.	*iīs, eīs* njima (im)	*eīsdem = īsdem* istim(a)
Akuz.	*eōs eās ea* njih (ih)	*eōsdem eāsdem éadem* iste, iste, ista
Abl.	*iīs, eīs* njima	*eīsdem = īsdem* istim(a)

Pamti značenja zamjenice ***is, ea, id:***

a) kad je s njom spojena relativna rečenica s *qui, quae, quod*, prevodi se s **onaj, ona, ono; takov, takva, takvo;**

b) kad stoji uz imenicu, prevodi se s **taj, ovaj, onaj;**

c) kad stoji sama za sebe, pokazuje na nešto, što je malo prije spomenuto i znači **taj, on;**

d) u zavisnima padežima zamjenjuje ličnu zamjenicu 3. lica: *prohibent **eōs*** odbijaju **ih**, a u genitivu sing. i plur. posvojnu

zamjenicu: *eōrum lĭber* njihova knjiga; *ēius lĭber* njegova (njezina) knjiga.

§. 86. IV. Prōnōmina relātīva.

Odnosne zamjenice jesu ove:

1. ***quī, quae, quod*** koji, koja, koje; tko, što;
2. ***uter, utra, utrum*** koji, koja, koje (od dvojice).

		S i n g u l a r		
Nom.	*quī*	*quae*	*quod*	koji, koja, koje
Genit.		*cūius*		kojega, koje, kojega; čiji, a, e
Dat.		*cuī*		kojemu, kojoj, kojemu
Akuz.	*quem*	*quam*	*quod*	koji (kojega), koju, koje
Abl.	*quō*	*quā*	*quō*	kojim, kojom, kojim
		P l u r a l		
Nom.	*quī*	*quae*	*quae*	koji, koje, koja
Genit.	*quōrum*	*quārum*	*quōrum*	kojih; čiji, a, e
Dat.		*quĭbus*		kojim(a)
Akuz.	*quōs*	*quās*	*quae*	koje, koje, koja
Abl.		*quĭbus*		kojim(a)

Kako se sklanja *uter, utra, utrum* vidi §. 89. bilj. 1.

Bilješka. 1. Hrvatska zamjenica: čiji, -a, -e izriče se oblicima genitivâ: *cūius, quōrum, quārum.*

2. Mjesto *cum quō, cum quā, cum quĭbus* kaže se redovno *quōcum, quācum, quĭbúscum.*

3. Stari ablativ te zamjenice glasi *quī: vix relīquit, quī efferretur* (čim bi se sahranio); drukčije se upotrebljava obično samo s *cum: quī-cum = quōcum, quācum.*

4. *Quīs* je starinski oblik za *quĭbus.*

§. 87. Općene odnosne zamjenice jesu ove:

1. *quisquis* tkogod, kojigod; *quidquid* (*quicquid*) štogod;

2. ***quīcunque***, ***quaecunque***, ***quod****cunque* kojigod, kojagod, kojegod; tkogod, štogod;

3. ***utercunque***, ***utracunque***, ***utrumcunque*** kojigod, kojagod, kojegod (od dvojice).

Bilješka. 1. Ako je općena zamjenica postala udvojenjem, kao na pr. *quis-quis*, sklanjaju se obje česti, dakle: *cūiuscūius*, *quemquem* itd.; ako je postala dometkom *cunque*, sklanja se samo prva čest: ***cūiuscunque***, ***cuīcunque*** itd.

2. Osim nominativa ***quisquis***, ***quidquid*** (imenički) dolazi u dobroj prozi obično samo abl. muš. i žen. roda *quōquō* (pridjevski): ***quōquō modō***, ***quōquō consilio.***

3. Dometak *cunque* može se od svoje zamjenice odvojiti: ***cūius modī cunque*** = ***cūiuscunque modī.***

V. Prōnōmina interrogātīva.

§. 88. Upitne zamjenice jesu ove:

1. *quis*, *quid* tko, što? (imenički),

2. *quis*? i *qui*? *quae*? *quod*? koji, a, e (pridjevski),

3. *uter*? *utra*? *utrum*? koji, a, e (od dvojice)? (imen. i pridjev.)

Nom. *quis*? tko?	*quid*? što?
Genit. *cūius*? koga? čiji?	*cūius*? čega, česa?
Dat. *cuī*? komu?	*cuī*? čemu?
Akuz. *quem*? koga?	*quid*? što?
Abl. *quō*? kim?	*quō*? čim?

Quī, ***quae***, ***quod*** sklanja se kao i relativna zamjenica.

Kako se sklanja ***uter***, ***utra***, ***utrum*** vidi §. 89. bilj. 1.

Bilješka. 1. Za abl. sing. zamjenice *quid?* upotrebljava se često *quī*: *quī fit?* kako biva? Rjeđe se upotrebljava *quī* za ablativ zamjenice *quis? Quīcum?* s kim?

2. Svima oblicima zamjenicâ *quis?* i *qui?* da im se potkrijepi značenje, dodaje se često *nam*: *quisnam?* pa tko? ta tko? *cūiusnam* itd.

3. O čiji, -a, -e vidi §. 86. bilj. 1.

*

§. 89. VI. Prōnōmina indēfīnīta.

	Imeničke:	Pridjevske:	Bilješka
1.	*aliquis* *aliquid* *(aliquī)* netko nešto	*aliquī aliqua aliquid* pl. *aliquae* neki neka neko	u pozitivnim rečenicama
2.	*quis* *quid* *(quī)* tko što	*quī* *qua* *quod* *(quis)* *(quae)* pl. *qua* *(quae)* koji, koja, koje	obično poslije: *sī, nisī, nē, num* ili u relativnim rečenicama. Kao *num quis* upotrebljava se i *ecquis* da l' itko? da li koji? i *ecquid*: eda li što?
3.	*quispiam* *quidpiam* (ma) tko (ma) što netko nešto	*quispiam* *quaepiam* *quodpiam* (ma) koji, a, e; (ma) kakav, a, o; neki, a, o	u pozitivnim rečenicama
4.	*quisquam* *quidquam* *(quicquam)* itko išto Abl. mjesto *quōquam* obično *ūllō*. Plur. *ūllī, ūllae, ūlla*	*ūllus, ūlla, ūllum* ikoji, ikoja, ikoje; ikakav, ikakva, ikakvo	u negativnim rečenicama: *neque quisquam, neque quicquam, neque ūllus, -a, um.*
5.	*quīdam* *quaedam* *quiddam* netko nešto	*quīdam* *quaedam* *quoddam* neki, neka, neko; nekoji, nekoja, nekoje	Zapamti akuz. *quendam, quandam* i genit. *quōrundam, quārundam.*

6. *alius, alia, aliud* drugi (neki), drugi koji (između njih više), *alius — alius* jedan — drugi (između njih više);
7. *alter, altera, alterum* drugi (od dvojice), jedan (od dvojice), *alter — alter* jedan — drugi (samo o dvojici), *alterī — alterī* jedni — drugi (za dvije stranke).

	Za više njih:		Za dvojicu
	imeničke	pridjevske	imeničke i pridjevske
8.	*quisque* *quidque* svatko svašto	*quisque quaeque quodque* svaki, svaka, svako	*utérque útraque utrúmque* jedan i drugi; oba obje
9.	*ūnus quisque* svatko *ūnum quidque* svašto (pojedince)	*ūnus quisque, ūna quaeque, ūnum quodque* svaki, svaka, svako (pojedince)	Obje se riječi sklanjaju: *ūnīus cūiusque, ūni cuique* itd.
10.	*quīvīs quaevīs quidvīs* tkogod štogod	*quīvīs quaevīs quodvis* koji, -a, -e mu drago	*utérvīs, útravīs, utrúmvīs* koji mu drago od dvojice; ma koje od dvoga
11.	*quīlibet, quaelibet, quidlibet* tko mu drago, što mu drago	*quīlibet, quaelibet, quodlibet* koji, -a, -e mu drago	*uterlibet, utralibet, utrumlibet*, bio koji, -a, -e mu drago (od dvojice)
12.	*nēmo* *nihil* nitko ništa	*nūllus, -a, -um* nijedan, -a, -o	*néuter, -a, -um* ni jedan ni drugi

Bilješka. 1. Po zamjeničkoj sklonidbi (kao *ūnus*, §. 75.) sklanjaju se i ove zamjenice i zamjenički pridjevi:

ūnus, sōlus, tōtus, ūllus
uter, alter, néuter, nūllus i *alius.*

Ove riječi imaju za sve rodove:

u genitivu sing. ***-ūus,***
u dativu sing. ***-ī,*** dakle:

Genit.: ***ūnīus, sōlīus, tōtīus, ūllīus, utrīus, alterīus, neutrīus, nūllīus.*** Genitiv od *alius* glasi ***alterīus;***

Dativ: ***ūnī, sōlī, tōtī, ūllī, utrī, alterī, neutrī, nūllī, alī.***

U ostalima se padežima sklanjaju kao pridjevi I. i II. sklonidbe.

2. *Nēmō* (t. j. *ne-hemō = nehomō*), gen. ***nūllīus,*** dat. *nēminī*, akuz. *nēminem*, abl. ***nūllō.***

3. *Nihil* (*nehīlum* ni mrve) upotrebljava se samo u nominativu i akuzativu, a ostali padeži od *nūlla rēs*, dakle: nom. ***nihil,*** genit. *nūllīus reī*, dat. *nūllī reī*, akuz. ***nihil,*** abl. *nūllā rē.*

O *nihilo* vidi §. 201. bilj. 1.

3. Dodaci *-dam, -piam, -quam, -que, -vīs, -libet* ne mijenjaju se u sklonidbi, dakle: *cūiusnam, cuīvīs, quamque* itd.

§. 90. Prōnōmina gentilicia.

Zamjenice, koje pokazuju izvor, rod, jesu ove:

nōstrās, ātis našinac, naš zemljak;
vestrās, ātis vaš zemljak;
cuiās, ātis kaki zemljak? odakle?

Te su zamjenice imenice, a skanjaju se po III. sklonidbi: *Cuiātēs estis?*

§. 91. Prōnōmina correlātīva.

Mnoge od spomenutih zamjenica jesu take, da se uzajmice jedna na drugu odnose, stoga se zovu uzajamne (*correlātīva*).

Dēmonstrātīva	*Interrogātīva* i *Relātīva*	*Relātīva* s općenim značenjem	*Indēfīnīta*
tālis, -e takav, -kva, -kvo; taki, -a, -o	***quālis, -e*** kakav, -kva, -kvo	*quāliscunque* kakavgod; ma kakav	—
tantus, -a, -um toliki, -a, -o ***tantum*** (supst. nom. i akuz. sing.) toliko	***quantus, -a, -um*** koliki, -a, -o ***quantum*** koliko	*quantuscunque* ma koliki, kolikigod	*aliquantus* ikoliki, poveliki *aliquantum* podosta
tot toliko *tótidem* isto toliko	***quot*** koliko	*quotquot, quotcunque,* kolikogod	*aliquot* nekoliko

Tālis, quālis, quāliscunque sklanjaju se kao *fortis, -e.* Ispor. §. 43.

Tantus, quantus, quantuscunque i *aliquantus* sklanjaju se kao *bonus.* Ispor. §. 30.

Tot, quot, quotquot, quotcunque i *aliquot* se ne sklanjaju.

§. 92. Adverbia prōnōminālia correlātīva.

Dēmonstrātīva	*Interrogātīva* i *Relātīva*	*Indēfīnīta*
a) *locī*:		
ibi tamo *ibīdem* baš tamo *hīc* ovdje *istīc* tu *illīc* ondje	*ubi* gdje *ubicunque* gdjegod	*alicubi* negdje *sicubi* ako gdje *alibi* drugdje *ūsquam* igdje (u negativnim rečenicama)
inde odatle *indidem* baš odatle *hinc* odavle *istinc* otud *illinc* odanle	*undc* otkuda, odakle	*alicunde* od nekud
eō tamo *eōdem* baš tamo *hūc* ovamo *istūc (istō)* tamo *illūc (illō)* onamo	*quō* kamo *quōcumque* kudgod	*aliquō (quō)* nekamo *quōquam* kamogod (u negativnim rečenicama)
eā tuda *eādem* baš tuda *hāc* ovuda *istāc* tuda *illāc* onuda	*quā* kuda *quācumque* kudgod	*aliquā (quā)* nekuda

Dēmonstrātīva	*Interrogātīva* i *Relātīva*	*Indēfīnīta*
b) *temporis:*		
tum } tada *tunc* } onda *nunc* sada	*quandō* kada *cum* kada (samo kao relativ)	*aliquandō (quandō)* nekad *umquam* ikada (osobito u negativnim i hipotetičnim rečenicama)
c) *modī:*		
ita, sīc tako *item* baš tako	*ut (uti)* kako *utcumque* kakogod	
tam tako	*quam* kako *quamquam* premda	
totiēns toliko puta	*quotiēns* koliko puta *quotiēscumque* kolikogod puta	*aliquotiēns* nekoliko puta

B. Pregibanje glagolâ.

Glava XXIV.

Glagol.

§. 93. Genera verbī.

U latinskom se glagolu razlikuju dvije vrste (*genera*):

1. *genus actīvum* (tvorna vrsta), kojom se pokazuje, da subjekt nešto radi: *laudō* hvalim, *legō* čitam;

2. *genus passīvum* (trpna vrsta), kojom se pokazuje, da subjekt nešto trpi, da s njim nešto biva: *laudor* bivam pohvaljen, hvale me.

Dēpōnentia (odložni) zovu se glagoli, kojim je oblik pasivan, a značenje aktivno: *hortor* opominjem, *proficīscor* putujem.

Bilješka. 1. Gdjekojima je glagolima u pasivu značenje povratno: *lavor* perem se, *exerceor* vježbam se (§. 296.).

2. Gdjekojima je glagolima oblik aktivan, a značenje pasivno: *vapulō* bijem se, *veneō* prodajem se.

3. Gdjekojima su glagolima jedni oblici aktivni, a drugi pasivni s aktivnim značenjem. Takvi se glagoli zovu *sēmidēpōnentia*: *audeō* usuđujem se, *ausus sum* usudio sam se. (§. 108. bilj. 1.)

§. 94. Tempora verbī.

U latinskom jeziku razlikujemo ova vremena:

1. (*Tempus*) **Praesēns** sadašnje: *laudō* hvalim;
2. **Imperfectum** prošlo trajno: *laudābam* hvaljah;
3. **Futūrum** buduće: *laudābō* hvalit ću, pohvalit ću;
4. **Perfectum** prošlo: *laudāvī* pohvalio sam;
5. **Plusquamperfectum** prošlo svršeno: *laudāveram* pohvalio bijah;
6. **Futūrum exāctum** ili *secundum* buduće II. ili buduće svršeno: *laudāverō* bit ću pohvalio.

§. 95. Modī.

U latinskom jeziku razlikujemo tri načina:

1. (*Modus*) **indicātīvus** pokazni način, kojim se kazuje, što biva: *laudō* hvalim;

2. **coniunctīvus** vezni, kojim se pokazuje, što se samo pomišlja (da je moguće, vjerojatno): *laudārem* (po)hvalio bih;

3. **imperātīvus** zapovjedni, kojim se kazuje zapovijed: *laudā* hvali!

Osim toga razlikujemo u latinskom glagolu pet glagolskih imena:

1. **īnfīnītīvus** neodređeno: *laudāre* (po)hvaliti;

2. **participium** glagolski pridjev: *laudāns* hvaleći;

3. **gerundīvum**: *laudandus, a, um* koji, a, e treba da bude pohvaljen;

4. **gerundium**: *laudandī* hvaljenja;

5. **supīnum**: *laudātum* (po)hvaliti.

Kad glagol stoji u indikativu, konjunktivu, imperativu zove se *verbum fīnītum* (određen); kad stoji u infinitivu, participu, gerundivu, gerundu, supinu zove se *verbum īnfīnītum* (neodređen).

§. 96. Numerī i personae verbī.

U latinskom jeziku razlikujemo dva broja:

1. (*Numerus*) **singulāris**: *laudō* hvalim;

2. **plūrālis**: *laudāmus* hvalimo.

I u singularu i u pluralu razlikujemo tri **lica**: prvo, koje govori; drugo, kojemu se govori; treće, o kojem se govori.

§. 97. Lični nastavci.

Lični nastavci jesu:

	a) za indikativ i konjunktiv		b) za imperativ	
	u aktivu	u pasivu	u aktivu	*dēpōnēns*
Singular	1. lice: *-m* ili samoglasnik, koji se je s krajnjim samoglasnikom osnove sažeo u dug samoglasnik	*-r*	—	—
	2. lice: *-s* (za perf. *-stī*)	*-rīs*	nema ga ili *-tō*	*-re*
	3. lice: *-t*	*-tur*	*(-tō)*	—

	a) za indikativ i konjunktiv		b) za imperativ	
	u aktivu	u pasivu	u aktivu	*dēponēns*
Plurali	1. lice: ***-mus***	***-mur***	—	—
	2. lice: ***-tis*** (za perf. ***-stis***)	***-minī***	***-te*** (***tōte***)	***-minī***
	3. lice: ***-nt*** (za perf. ***-runt***)	***-ntur***	***-n(tō)***	—

Bilješka. Nastavak ***-r*** je karakterističan znak za pasiv. — Imperativ se u pasivu ne upotrebljava. — U 1. licu sing. na ***-ō*** (u prezentu i futuru) nastavak se je sažeo s osnovnim samoglasnikom).

Glava XXV.

§. 98. Četiri konjugacije.

Latinski jezik ima četiri konjugacije (sprege). Razlikuju se po samoglasniku pred nastavkom infinitiva praesentis activi.

Infinitiv	Osnovni glas	Prezentska osnova	Nastavak	Konjugacija	
laudā́re	***ā***	*lauda-*	*ō* (= *laudō*)	I. ili ***ā***	s dugim samoglasnikom
delḗre	***ē***	*dele-*	*ō*	II. ili ***ē***	
audī́re	***ī***	*audi-*	*ō*	IV. ili ***ī***	
légĕre	suglasnik + ***ĕ***	*leg-*	*ō*	III. (konzonantska) ili s kratkim samoglasnikom	

Potpuna se prezentska osnova dobiva, ako se od infinitiva prezenta odbije ***-re.***

Okrnjena prezentska osnova dobiva se, ako se od 1. lica sing. prezenta odbije ***-ō.*** U tom slučaju valja imati na umu, da je ovo *-ō* u prvoj konjugaciji sažeto od *aō*: *laudaō* (*laudajō*) *-laudō.*

Bilješka. 1. Gdje su samoglasnici: *ā, ē, ī* (dugi), redovno su i naglašeni (svagda u infinitivu), a gdje je glas *ĕ* (kratak), naglašena je osnova.

2. Treća se konjugacija po prezentu zove redovno konzonantska, a po infinitivu imala bi se zvati: konjugacija s kratkim samoglasnikom.

3. U trećoj konjugaciji ima i osnovâ na *ĭ (cap-ĭ-o)* i na *v, ŭ (solvō, acŭo)*, te se jasno razabira sličnost u podjelbi konjugacijâ i deklinacijâ:

u I. dekl. i I. konjug. osnovni je glas: *ā;*

u III. dekl. i III. konjug. pretežu konzonantske osnove;

u V. dekl. i II. konjug. osnovni je glas: *ē;*

od čistih vokalskih osnova na *-i,* kojih ima i u III. deklinaciji, razvila se zasebna IV. konjugacija na *-ī;*

prema tomu moglo bi se reći, da ima i pet konjugacija: I. *ā,* II. *ē,* III. *ĕ* ili konzonantska, IV. ĭ, V. ī.

4. Kao što se u sklonidbama gdjekad stežu nastavci s osnovnim samoglasnikom, tako se stežu i u konjugacijama. Na pr. *horai* u *horae, annoi* u *annī,* tako i *lauda-im* (konj. prez.) u *laudem, lauda-ont* u *laudant.* Od *audiont* postaje *audiunt* kao od *servos—servus; legont—legunt.*

5. Kratak samoglasnik, koji stoji između osnove i ličnih nastavaka, zove se **tematski vokal** (prije krivo zvan spojni vokal) ili samoglasnik, kojim se osnova širi. Tematski je vokal različit, i to:

ako se nastavak počinje sa ***m, s, t,*** je ***ĭ;***
ako se nastavak počinje sa ***r,*** je ***ĕ;***
ako se nastavak počinje sa ***nt,*** je ***ŭ;***

dakle u *legō* (osn. *lĕg-*, proširena osnova *lĕgĕ-*):

lĕgĭs, lĕgĭt, légĭmus,
légĕre, legĕrem, legĕris,
legunt, leguntō

§. 99. Izvađanje vremenâ.

Latinski glagol ima kao i hrvatski: **proste** i **složene oblike.**

Prosti se oblici izvode:

1. **od prezentske osnove,**
2. **od perfektne osnove.**

Složeni se oblici grade s pomoću **participa perfekta pasivnoga** i pomoćnoga glagola *sum.*

Bilješka. 1. Particip perfekta pasivnoga (koji ćemo zvati kratkoće radi samo participom, a osnovu njegovu participijalnom osnovom), spominje se svagda u srednjem rodu, jer mnogi glagoli nemaju oblika za muški i ženski rod, na pr. ***itum est*** išlo se.

2. Zajednički dio glagola u prezentskoj, perfektnoj i participijalnoj osnovi zove se glagolska osnova. Na pr. *laudō* (= *laudao*, vidi §. 98.), *laudāvī, laudātum; carpō, carpsī, carptum,* zajednički je dio: *laudā-, carp-.*

§. 100. Prijegled izvađanja vremenâ.

I. Od **prezentske** se osnove grade:

Aktiv i pasiv.
- Prezent: indikativ, konjunktiv, imperativ (u pasivu ga nema), infinitiv, particip (u pasivu ga nema) na ***-ns,*** gerundiv na ***-ndus,*** i gerund na ***-ndī.***
- Imperfekt: indikativ i konjunktiv.
- Futur I.: indikativ (konjunktiva nema).

II. Od **perfektne** se osnove grade:

Samo aktiv.
- Perfekt: indikativ, konjunktiv, infinitiv.
- Pluskvamperfekt: indikativ i konjunktiv.
- Futur II.: indikativ (konjunktiva nema).

III. Od **participijalne** osnove s pomoću glagola *sum*:

Samo pasiv.
- Perfekt: indikativ, konjunktiv, infinitiv.
- Pluskvamperfekt: indikativ, konjunktiv.
- Futur II.: indikativ (konjunktiva nema).

Pravilo: Od participijalne se osnove grade **u pasivu** ista vremena, koja i od perfektne osnove **u aktivu.**

Osim toga ima još i zasebnih osnova:

1. **Particip** } futura aktiv. na { ***-tūrus (-sūrus), a, um***
   Infinitiv } { ***-tūrum (-sūrum), am, um esse.***

2. **Supin** na ***-tum (-sum)*** (zapravo akuzativ glagolske imenice na ***-us,*** genit. ***-ūs***), a od njega infinitiv futura pas. na ***-tum (-sum) -īrī.*** Ta se posljednja dva oblika ne upotrebljavaju često.

Bilješka. Particip fut. akt. na *-tūrus* zapravo i nije glagolski oblik, nego je pridjevska tvorba glagolske imenice na *-tor*, na pr. *pingō* slikam: *pictor* slikar, *pictūrus*, isporedi *pictūra* slika.

§. 101. Primjer za izvađanje vremenâ.

Glagolske osnove: *lāudā, dēlē, lĕg-, audī.*

Aktiv. I. **Prezentska osnova:**

1. *laudō*	2. *dēle-*	*ō*	3. *leg-*	*ō*	4. *audi-*	*ō*
laudem		*am*		*am*		*am*
laudā	*dēlē*			*ĕ*	*audī*	
laudā- *re*	*dēlē-*	*re*		*ĕre*	*audī-*	*rē*
ns		*ns*		*ens*		*ens*
ndus		*ndus*		*endus*		*endus*
ndī		*ndī*		*endī*		*endī*
bam		*bam*		*ēbam*		*ēbam*
rem		*rem*		*erem*		*rem*
bō		*bō*		*am*		*am.*

II. **Perfektna osnova:**

laudāv-, dēlēv-, lēg-, audīv-,

laudāv-	*ī*
dēlēv-	*erim*
lēg-	*isse*
audīv-	*eram*
	issem
	ero

III. **Participijalna osnova:**

laudāto-, dēlēto-, lecto-, audīto-

laudāt-	*us, a sum*
dēlēt-	*us, a sim*
lect-	*um, am, um esse*
	ī, ae, a esse
audīt-	*us, a eram*
	us, a essem
	us, a ero

IV. **Zasebni oblici:**

1.

laudātūr-	*us, a, um*
dēlētūr-	*um, am, um esse*
lectūr-	*ōs, ās, a esse*
audītūr-	*ī, ae, a esse*

2.

laudāt-	*um* (ne mijenja se)
dēlēt-	*um īrī* (ne mijenja se)
lect-	*um*
audīt-	*um īrī.*

Bilješka. Oblici, koji se izvode od prezentske osnove, grade se u različnim konjugacijama različno, a oblici od ostalih osnova jednaki su za sve četiri konjugacije.

Konjugaciju pomoćnoga glagola ***sum*** ogledaj među nepravilnim glagolima §. 132.

§. 102. I. ili *ā* konjugacija: *laudō, laudā-re, laudā-vī, lau-*

		Aktiv	
		Indikativ	Konjunktiv
Oblici prezenta osnove	Prezent.	S. *laudō* hvalim *laudā-**s*** hvališ *lauda-**t*** hvali P. *laudā-**mus*** hvalimo *laudā-**tis*** hvalite *lauda-**nt*** hvale	*laude-**m***[1]) (da) hvalim *laudē-**s*** (da) hvališ *laude-**t*** (da) hvali *laudē-**mus*** (da) hvalimo *laudē-**tis*** (da) hvalite *laude-**nt*** (da) hvale
	Imperfekt.	S. *laudā-**b-am*** hvaljah, hvalio sam *laudā-**bā-s*** hvaljaše, hvalio si *laudā-**ba-t*** hvaljaše, hvalio je P. *laudā-**bā-mus*** hvaljasmo, hvalili smo *laudā-**bā-tis*** hvaljaste, hvalili ste *laudā-**ba-nt*** hvaljahu, hvalili su	*laudā-**re-m***[1]) hvalio, la, lo bih *laudā-**rē-s*** hvalio, la, lo bi *laudā-**re-t*** hvalio, la, lo bi *laudā-**rē-mus*** hvalili, le, la bismo *laudā-**rē-tis*** hvalili, le, la biste *laudā-**re-nt*** hvalili, le, la bi
	Futur I.	S. *laudā-**bō*** hvalit ću *laudā-**bi-s*** hvalit ćeš *laudā-**bi-t*** hvalit će P. *laudā-**bi-mus*** hvalit ćemo *laudā-**bi-tis*** hvalit ćete *laudā-**bu-nt*** hvalit će	
	Imperativ	I. S. *laudā* hvali! P. *laudā-**te*** hvalite! II. S. *laudā-**tō*** hvali! *(laudā-**tō**)* neka hvali! P. *laudā-**tōte*** hvalite! *(lauda-**ntō**)* neka hvale!	
Nōmina verbālia		Infinitiv prezenta:	*laudā-**re*** hvaliti
		Particip prezenta:	*laudā-**ns*** (gen. *laudā-ntis*) hvaleći; koji, a, e hvali
		Gerundiv	
		Gerund gen.	*lauda-**ndī*** hvaljenja
		Gerund dat.	*lauda-**ndō*** hvaljenju
		Gerund akuz.	*(ad) lauda-**ndum*** (za) hvaljenje
		Gerund abl.	*lauda-**ndō*** hvaljenjem, hvaleći

[1]) ***laudet*** neka hvali!
laudēmus hvalimo!
laudent neka hvale!
nē laudent neka ne hvale!
cum ***laudem*** kad hvalim
cum ***laudārem*** kad sam hvalio, hvaljah.

dātum, hvaliti.

Pasiv	
Indikativ	Konjunktiv
laudŏr pohvaljen sam, hvale me, hvalim se i t. d. ***laudā-ris*** ***laudā-tur*** ***laudā-mur*** ***laudā-minī*** ***laudă-ntur***	***laudĕ-r***[1]) (da) sam pohvaljen, (da) me hvale, (da) se hvalim ***laudē-ris*** ***laudē-tur*** ***laudē-mur*** ***laudē-minī*** ***laudĕ-ntur***
laudā-ba-r bijah hvaljen, hvaljah se, hvaljahu me i t. d. ***laudā-bā-ris*** ***laudā-bā-tur*** ***laudā-bā-mur*** ***laudā-bā-minī*** ***laudā-bă-ntur***	***laudā-re-r***[1]) bio bih hvaljen ***laudā-rē-ris*** bio bi hvaljen ***laudā-rē-tur*** bio bi hvaljen ***laudā-rē-mur*** bili bismo hvaljeni ***laudā-rē-minī*** bili biste hvaljeni ***laudā-re-ntur*** bili bi hvaljeni
laudā-bo-r bit ću hvaljen, hvalit ću se, hvalit će me i t. d. ***laudā-be-ris*** ***laudā-bi-tur*** ***laudā-bi-mur*** ***laudā-bi-minī*** ***laudā-bu-ntur***	
Ne upotrebljava se	
laudā-rī biti hvaljen, hvaliti se	
lauda-ndus, a, um onaj, koji treba da se hvali	

[1]) *cum* ***lauder*** kad me hvale
cum laudārer kad me hvaljahu
ut lauder, *ut laudārer* } **da** me hvale
nē lauder, *nē laudārer* } **da** me **ne** hvale

Aktiv.			
		Indikativ	Konjunktiv
Oblici perfektne osnove: *laudāv-*	Perfekt	S. *laudāv-ī* hvalio, la, lo sam	*laudāv-eri-m*[1]) (da) sam hvalio, la, lo
		laudāv-i-stī hvalio, la, lo si	*laudāv-eri-s* (da) si hvalio, la, lo
		laudāv-i-t hvalio, la, lo je	*laudāv-eri-t* (da) je hvalio, la, lo
		P. *laudāv-i-mus* hvalili, le, la smo	*laudāv-eri-mus* (da) smo hvalili, le, la
		laudāv-i-stis hvalili, le, la ste	*laudāv-eri-tis* (da) ste hvalili, le, la
		laudāv-ē-runt hvalili, le, la su	*laudāv-eri-nt* (da) su hvalili, le, la
	Pluskvamperfekt	S. *laudāv-era-m* bijah pohvalio	*laudāv-isse-m* bio bih hvalio, la, lo
		laudāv-erā-s bijaše pohvalio	*laudāv-issē-s* bio bi hvalio, la, lo
		laudāv-era-t bijaše pohvalio	*laudāv-isse-t* bio bi hvalio, la, lo
		P. *laudāv-erā-mus* bijasmo pohvalili	*laudāv-issē-mus* bili bismo hvalili, le, la
		laudāv-erā-tis bijaste pohvalili	*laudāv-issē-tis* bili biste hvalili, le, la
		laudāv-era-nt bijahu pohvalili	*laudāv-isse-nt* bili bi hvalili, le, la
	Futur II.	S. *laudāv-erō* budem hvalio, *laudāv-eri-s* (ako) pohvalim itd. *laudāv-eri-t* P. *laudāv-eri-mus* *laudāv-eri-tis* *laudāv-eri-nt*	—
	Nōmina verbālia	Infinitiv perfekta	*laudāv-isse*[2])
		Particip perfekta	—

[1]) *cum laudāverim* premda, budući da sam hvalio

[2]) u hrvatskom ga nema, nego se kazuje ličnim glagolskim oblikom u sporednoj rečenici: *putō mātrem laudāvisse*: mislim, da je mati hvalila.

Pasiv.

Oblici participija od osnove: *laudāto-*

	Indikativ	Konjunktiv
Perfekt	S. *laudātus, a* { *sum* bio sam pohvaljen / *es* bio si pohvaljen *laudātus, a, um est* bio je pohvaljen P. *laudātī, ae* { *sumus* bili smo pohvaljeni / *estis* bili ste pohvaljeni *laudātī, ae, a sunt* bili su pohvaljeni	*laudatus, a* { *sim* (da) sam bio pohvaljen / *sīs* (da) si bio pohvaljen *laudātus, a, um sit* (da) je bio pohvaljen *laudātī, ae* { *sīmus* (da) smo bili pohvaljeni / *sītis* (da) ste bili pohvaljeni *laudātī, ae, a sint* (da) su bili pohvaljeni
Pluskvamperfekt	S. *laudātus, a* { *eram*[1]) bili su me hvalili / *erās* bili su te hvalili *laudātus, a, um erat* bili su ga hvalili P. *laudātī, ae* { *erāmus* bili su nas hvalili / *erātis* bili su vas hvalili *laudātī, ae, a erant* bili su ih hvalili	*laudātus, a* { *essem* bio bih se hvalio itd. / *essēs* *laudātus, a, um esset* *laudātī, ae* { *essēmus* / *essētis* *laudātī, ae, a essent*
Futur II.	S. *laudātus, a* { *erō* budem bio hvaljen / *eris* budeš bio hvaljen itd. *laudātus, a, um erit* P. *laudātī, ae* { *erimus* / *eritis* *laudātī, ae, a erunt*	—
	laudātus, a, um (*um, am, um*) *esse*	*Particip fut. akt.:* *laudātūrus, a, um* onaj, koji će hvaliti *Infinitiv fut. akt.* *laudātūrus, a, um* } *esse* *laudātūrum, am, um* } *Supin:* akuz. *laudātum*[2]) abl. *laudātū* *Infinitiv fut. pas.* *laudātum īrī*[3])
	laudātus, a, um hvaljen, a, o, pohvaljen, a, o	

[1]) U hrvatskom se jeziku ne upotrebljava pluskvamperf. pas., nego se kazuje aktivom.

[2]) Kako se supin prevodi, vidi se iz ovih primjera: *mīsērunt Delphōs cōnsultum*: poslaše u Delfe, da pitaju za savjet. *Cubitum eō* idem spavati (da spavam). *Difficile dictū est* teško je reći.

[3]) Inf. fut. pas. kazuje se ličnim glagolskim oblikom u sporednoj rečenici: *putō matrem laudātum īrī*: držim, da će mati biti pohvaljena. Oblik se infinitivu fut. pas. ne mijenja.

*

§. 103. II. ili ē konjugacija: *dēleo, dēlē-re, dēlē-vi, dēlē-tum,*

Aktiv			
		Indikativ	Konjunktiv
Oblici prezentske osnove	Prezent	S. *dēle-ō* razoravam *dēlē-s* razoravaš *dēle-t* razorava P. *dēlē-mus* razoravamo *dēlē-tis* razoravate *dēle-nt* razoravaju	*dēle-a-m* (da) razoravam *dēle-ā-s* „ razoravaš *dēle-a-t* „ razorava *dēle-ā-mus* „ razoravamo *dēle-ā-tis* „ razoravate *dēle-a-nt* „ razoravaju
	Imperfekt	S. *dēlē-ba-m* razoravah *dēlē-bā-s* razoravaše *dēlē-ba-t* razoravaše P. *dēlē-bā-mus* razoravasmo *dēlē-bā-tis* razoravaste *dēlē-ba-nt* razoravahu	*dēlē-re-m* razorio bih *dēlē-rē-s* „ bi *dēlē-re-t* „ bi *dēlē-rē-mus* razorili bismo *dēlē-rē-tis* „ biste *dēlē-re-nt* „ bi
	Futur I.	S. *dēlē-bō* razorit ću *dēlē-bi-s* „ ćeš *dēlē-bi-t* „ će P. *dēlē-bi-mus* razorit ćemo *dēlē-bi-tis* „ ćete *dēlē-bu-nt* „ će	
	Imperativ	I. S. *dēlē* razori! P. *dēlē-te* razorite! II. S. *dēlē-tō* razori! (*dēlē-tō*) neka razori! P. *dēlē-tōte* razorite! (*dēle-ntō*) neka razore!	
	Nōmina verbālia	Infinitiv prezenta:	*dēlē-re* razoriti, razoravati
		Particip prezenta:	*dēlē-ns* (gen. *dēle-ntis*) razoravajući, koji razorava
		Gerundiv:	
		Gerund: Genit.	*dēle-ndī* razoravanja
		Dat.	*dēle-ndō* razoravanju
		Akuz.	(ad) *dēle-ndum* (za) razoravanje
		Ablat.	*dēle-ndō* razoravanjem, razoravajući

razoravati.

Pasiv	
Indikativ	Konjunktiv
dēle-or razoravam se, razoravaju me, bivam razoren itd. *dēlē-ris* *dēlē-tur* *dēlē-mur* *dēlē-minī* *dēle-ntur*	*dēle-a-r* (da) se razoravam, da me razoravaju, razore itd. *dēle-ā-ris* *dēle-ā-tur* *dēle-ā-mur* *dēle-ā-minī* *dēle-a-ntur*
dēlē-ba-r razoravah se, bijah razoren, razoravahu me itd. *dēlē-bā-ris* *dēlē-bā-tur* *dēlē-bā-mur* *dēlē-bā-minī* *dēlē-ba-ntur*	*dēlē-re-r* bio bih razoren *dēlē-rē-ris* „ bi „ *dēlē-rē-tur* „ bi „ *dēlē-rē-mur* bili bismo razoreni *dēlē-rē-minī* „ biste „ *dēlē-re-ntur* „ bi „
dēlē-bo-r bit ću razoren ili razorit ću se ili razorit će me itd. *dēlē-be-ris* *dēlē-bi-tur* *dēlē-bi-mur* *dēlē-bi-minī* *dēlē-bu-ntur*	
ne upotrebljava se	
dēlē-rī biti razoren, razoravati se	
dēle-ndus, -a, -um onaj, koji treba da se razori	

		Aktiv	
		Indikativ	Konjunktiv
Oblici perfektne osnove.	Perfekt	S. *dēlēv-ī*[1]) razorio sam	*dēlēv-eri-m* (da) sam razorio
		dēlēv-i-stī razorio si	*dēlēv-eri-s* (da) si razorio
		dēlēv-i-t razorio je	*dēlēv-eri-t* (da) je razorio
		P. *dēlēv-i-mus* razorili smo	*dēlēv-eri-mus* (da) smo razorili
		dēlēv-i-stis razorili ste	*dēlēv-eri-tis* (da) ste razorili
		dēlēv-ē-runt razorili su	*dēlēv-eri-nt* (da) su razorili
	Pluskvamperfekt	S. *dēlēv-era-m* bio sam razorio	*dēlēv-isse-m* bio bih razorio
		dēlēv-erā-s bio si razorio	*dēlēv-issē-s* bio bi razorio
		dēlēv-era-t bio je razorio	*dēlēv-isse-t* bio bi razorio
		P. *dēlēv-erā-mus* bili smo razorili	*dēlēv-issē-mus* bili bismo razorili
		dēlēv-erā-tis bili ste razorili	*dēlēv-issē-tis* bili biste razorili
		dēlēv-era-nt bili su razorili	*dēlēv-isse-nt* bili bi razorili
	Futur II.	S. *dēlēv-erō* budem razorio	
		dēlēv-eri-s budeš razorio	
		dēlēv-eri-t bude razorio	
		P. *dēlēv-eri-mus* budemo razorili	
		dēlēv-eri-tis budete razorili	
		dēlēv-eri-nt budu razorili	
Nōmina verbālia.		Infinitiv perfekta	*dēlēv isse*
		Particip perfekta	

[1]) Većina glagola II. konjugacije gubi u perfektnoj osnovi na kraju *e*, a onda *vī* postane ***uī*** : *moneō* opominjem: *(monevi) monuī, monuistī, monuit, monueram, monuerō, monuissem, monuisse.*

Pasiv

Oblici participalne osnove

Perfekt

Indikativ	Konjunktiv
S. *dēlētus, -a* { *sum* bio sam razoren; *es* bio si razoren	*dēlētus, -a* { *sim* (da) sam bio razoren; *sīs* (da) si bio razoren
dēlētus, -a, -um est bio je razoren	*dēlētus, -a, -um sit* (da) je bio razoren
P. *dēlētī, -ae* { *sumus* bili smo razoreni; *estis* bili ste razoreni	*dēlētī, -ae* { *sīmus* (da) smo bili razoreni; *sītis* (da) ste bili razoreni
dēlētī, -ae, -a sunt bili su razoreni	*dēlētī, -ae, -a sint* (da) su bili razoreni

Pluskvamperfekt

S. *dēlētus, -a* { *eram* bili su me razorili itd.; *eras*	*dēlētus, -a* { *essem* bio bih se razorio; *essēs* bio bi se razorio
dēlētus, -a, -um erat	*dēlētus, -a, -um esset* bio bi se razorio
P. *dēlētī, -ae* { *erāmus*; *erātis*	*dēlētī, -ae* { *essēmus* bili bismo se razorili; *essētis* bili biste se razorili
dēlētī, -ae, -a erant	*dēlētī, -ae, -a essent* bili bi se razorili

Futur II.

S. *dēlētus, -a* { *erō* budem bio razoren; *eris* budeš bio razoren	
dēlētus, -a, -um erit bude bio razoren	
P. *dēlētī, -ae,* { *erimus* budemo bili razoreni; *eritis* budete bili razoreni	
dēlēti, -ae, -a erunt budu bili razoreni	

dēlētus, -a, -um (-um, -am, -um) esse

Particip fut. akt.:
dēlētūrus, -a, -um, onaj, koji će razoriti

dēlētus[1]*, -a, -um* razoren -a, -o

Infinitiv fut. akt.:
dēlētūrus, -a, -um } *esse*
dēlētūrum, -am, -um }

Supin:
akuz. *dēlētum*
ablat. *dēlētū*

Infinitiv fut. pas.:
dēlētum īrī

[1]) U II. konjugaciji *ē-tu* često postaje *i-tu*, i to kod glagola, koji, kao *moneo*, imadu u perfektu *ui*: *moneo*: *monĭtum*, *monĭtū*, *monĭtus*, *-a*, *-um esse*.

§. 104. III. (konzonantska) konjugacija: *legō, lege-re, lēg-ī,*

		Aktiv	
		Indikativ	Konjunktiv
Oblici prezentske osnove.	Prezent	S. *legō* čitam *leg-i-s* čitaš *leg-i-t* čita P. *leg-i-mus* čitamo *leg-i-tis* čitate *leg-u-nt* čitaju	*leg-a-m* (da) čitam *leg-ā-s* (da) čitaš *leg-a-t* (da) čita *leg-ā-mus* (da) čitamo *leg-ā-tis* (da) čitate *leg-a-nt* (da) čitaju
	Imperfekt	S. *legē-ba-m* čitah *legē-bā-s* čitaše *legē-ba-t* čitaše P. *legē-bā-mus* čitasmo *legē-bā-tis* čitaste *legē-ba-nt* čitahu	*leg-e-re-m* čitao bih *leg-e-rē-s* čitao bi *leg-e-re-t* čitao bi *leg-e-rē-mus* čitali bismo *leg-e-rē-tis* čitali biste *leg-e-re-nt* čitali bi
	Futur I.	S. *leg-a-m* čitat ću *leg-ēs* čitat ćeš *leg-e-t* čitat će P. *leg-ē-mus* čitat ćemo *leg-ē-tis* čitat ćete *leg-e-nt* čitat će	
	Imperativ	I. S. 2. *lege* čitaj! P. 2. *leg-i-te* čitajte! II. S. 2. *leg-i-tō* čitaj! 3. (*leg-i-tō*) neka čita! P. 2. *leg-i-tōte* čitajte! 3. (*leg-u-ntō*) neka čitaju!	
Nōmina verbālia		Infinitiv prezenta	*leg-e-re* čitati
		Particip prezenta	*leg-ē-ns* (gen. *legentis*) koji čita, čitajući
		Gerundiv	
		Gerund Genit.	*leg-e-ndī* čitanja
		Dat.	*leg-e-ndō* čitanju
		Akuz.	(*ad*) *leg-e-ndum* (za) čitanje
		Ablat.	*leg-e-ndō* čitanjem, čitajući

lectum, čitati.

Pasiv.	
Indikativ	Konjunktiv
leg-o-r čitam se ***leg-e-ris*** čitaš se ***leg-ì-tur*** čita se ***leg-i-mur*** čitamo se ***leg-i-minī*** čitate se ***leg-u-ntur*** čitaju se	***leg-a-r*** (da) se čitam, (da) me čitaju ***leg-ā-ris*** (da) se čitaš itd. ***leg-ā-tur*** (da) se čita ***leg-ā-mur*** (da) se čitamo ***leg-ā-minī*** (da) se čitate ***leg-a-ntur*** (da) se čitaju
legē-ba-r čitah se ***legē-bā-ris*** čitaše se ***legē-bā-tur*** čitaše se ***legē-bā-mur*** čitasmo se ***legē-bā-minī*** čitaste se ***legē-ba-ntur*** čitahu se	***leg-e-re-r*** čitao bih se ***leg-e-rē-ris*** čitao bi se ***leg-e-rē-tur*** čitao bi se ***leg-e-rē-mur*** čitali bismo se ***leg-e-rē-minī*** čitali biste se ***leg-e-re-ntur*** čitali bi se
leg-a-r čitat ću se ***leg-ē-ris*** čitat ćeš se ***leg-ē-tur*** čitat će se ***leg-ē-mur*** čitat ćemo se ***leg-ē-minī*** čitat ćete se ***leg-e-ntur*** čitat će se	
Ne upotrebljava se	
leg-ī biti čitan	
leg-e-ndus, -a, -um koji treba da se čita	

Aktiv			
		Indikativ	Konjunktiv
Oblici perfektne osnove	Perfekt	S. *lēg-ī* čitao sam *lēg-i-stī* čitao si *lēg-i-t* čitao je P. *lēg-i-mus* čitali smo *lēg-i-stis* čitali ste *lēg-ē-runt* čitali su	*lēg-eri-m* (da) sam čitao *lēg-eri-s* „ si „ *lēg-eri-t* „ je „ *lēg-eri-mus* „ smo čitali *lēg-eri-tis* „ ste „ *lēg-eri-nt* „ su „
	Pluskvamperfekt	S. *lēg-era-m* bijah čitao *lēg-erā-s* bijaše čitao *lēg-era-t* bijaše čitao P. *lēg-erā-mus* bijasmo čitali *lēg-erā-tis* bijaste čitali *lēg-era-nt* bijahu čitali	*lēg-isse-m* bio bih čitao *lēg-issē-s* „ bi „ *lēg-isse-t* „ bi „ *lēg-issē-mus* bili bismo čitali *lēg-issē-tis* „ biste „ *lēg-isse-nt* „ bi „
	Futur II.	S. *lēg-erō* budem čitao *lēg-eri-s* budeš čitao *lēg-eri-t* bude čitao P. *lēg-eri-mus* budemo čitali *lēg-eri-tis* budete čitali *lēg-eri-nt* budu čitali	
Nōmina verbālia		Infinitiv perfekta	*lēg-isse*
		Particip perfekta	

Pasiv

Oblici participalne osnove	Indikativ	Konjunktiv
Perfekt	S. *lēctus, -a* { *sum* bio sam čitan / *es* bio si čitan *lēctus, -a, -um est* bio je čitan P. *lēctī, -ae* { *sumus* bili smo čitani / *estis* bili ste čitani *lēctī, -ae, -a sunt* bili su čitani	*lēctus, -a* { *sim* da sam bio čitan / *sīs* da sam bio čitan *lēctus, -a, -um sit* da je bio čitan *lēctī, -ae* { *sīmus* da smo bili čitani / *sītis* da ste bili čitani *lēctī, -ae, -a sint* da su bili čitani
Pluskvamperfekt	S. *lēctus, -a* { *eram* bili su me čitali itd. / *erās* *lēctus, -a, -um erat* P. *lēctī, -ae* { *erāmus* / *erātis* *lēctī, -ae, -a erant*	*lēctus, -a* { *essem* bio bih se čitao itd. / *essēs* *lēctus, -a, -um esset* *lēctī, -ae* { *essēmus* / *essētis* *lēctī, -ae, -a essent*
Futur II.	S. *lectus, -a* { *erō* budem bio čitan itd. / *eris* *lēctus, -a, -um erit* P. *lēctī, -ae* { *erimus* / *eritis* *lēctī, -ae, -a erunt*	
lēctus, -a, -um (-um, -am, -um) esse		Particip fut. akt.: *lēctūrus, -a, -um* onaj, koji će čitati.
lēctus, -a, -um čitan, -a, -o		Infinitiv fut. akt.: *lēctūrus, -a, -um* / *lēctūrum, -am, -um* } *esse* Supin: akuz. *lēctum* ablat. *lēctū* Infinitiv fut. pas.: *lēctum īrī*

§. 105. IV. ili **i** konjugacija: *audīō*, *audī-re*, *audī-vī*, *audī-*

			Aktiv	
			Indikativ	Konjunktiv
Oblici prezentske osnove	Prezent		S. *audi-ō* čujem *audī-s* čuješ *audi-t* čuje P. *audī-mus* čujemo *audī-tis* čujete *audi-unt* čuju	*audi-a-m* (da) čujem *audi-ā-s* (da) čuješ *audi-a-t* (da) čuje *audi-ā-mus* (da) čujemo *audi-ā-tis* (da) čujete *audi-a-nt* (da) čuju
	Imperfekt		S. *audi-ēba-m* čujah *audi-ēbā-s* čujaše *audi-ēba-t* čujaše P. *audi-ēbā-mus* čujasmo *audi-ēbā-tis* čujaste *audi-ēba-nt* čujahu	*audī-re-m* čuo bih *audī-rē-s* čuo bi *audī-re-t* čuo bi *audī-rē-mus* čuli bismo *audī-rē-tis* čuli biste *audī-re-nt* čuli bi
	Futur I.		S. *audi-a-m* čut ću *audi-ē-s* čut ćeš *audi-e-t* čut će P. *audi-ē-mus* čut ćemo *audi-ē-tis* čut ćete *audi-e-nt* čut će	
	Imperativ		I. S. *audī* čuj! P. *audī-te* čujte! II. S. *audī-tō* čuj! (*audī-tō*) neka čuje! P. *audī-tōte* čujte! (*audi-u-ntō*) neka čuju!	
	Nōmina verbālia		Infinitiv prezenta	*audī-re* čuti
			Particip prezenta	*audi-ē-ns* (gen. *audi-entis*) koji čuje, čujući
			Gerundiv	
			Gerund	Genit. *audi-e-ndī* čuvenja Dat. *audi-e-ndō* čuvenju Akuz. (*ad*) *audi-e-ndum* (za) čuvenje Ablat. *audi-e-ndō* čuvenjem, čujući

tum čuti.

Pasiv	
Indikativ	Konjunktiv
audi-o-r čujem se *audī-ris* čuješ se *audī-tur* čuje se *audī-mur* čujemo se *audī-minī* čujete se *audi-untur* čuju se.	*audi-a-r* (da) se čujem *audi-ā-ris* (da) se čuješ *audi-ā-tur* (da) se čuje *audi-ā-mur* (da) se čujemo *audi-ā-minī* (da) se čujete *audi-a-ntur* (da) se čuju
audi-ēba-r čujah se *audi-ēbā-ris* čujaše se *audi-ēbā-tur* čujaše se *audi-ēbā-mur* čujasmo se *audi-ēbā-minī* čujaste se *audi-ēba-ntur* čujahu se	*audī-re-r* čuo bih se *audī-rē-ris* čuo bi se *audī-rē-tur* čuo bi se *audī-rē-mur* čuli bismo se *audī-rē-minī* čuli biste se *audī-re-ntur* čuli bi se
audi-a-r čut ću se *audi-ē-ris* čut ćeš se *audi-ē-tur* čut će se *audi-ē-mur* čut ćemo se *audi-ē-minī* čut ćete se *audi-e-ntur* čut će se	
Ne upotrebljava se	
audī-rī biti čuven	
audi-e-ndus, -a, -um koji treba da se čuje	

Aktiv			Indikativ	Konjunktiv
Oblici perfektne osnove	Perfekt	S.	*audīv-ī* čuo sam	***audīv-eri-m*** (da) sam čuo
			audīv-i-stī čuo si	***audīv-eri-s*** (da) si čuo
			audīv-i-t čuo je	***audīv-eri-t*** (da) je čuo
		P.	***audīv-i-mus*** čuli smo	***audīv-eri-mus*** (da) smo čuli
			audīv-i-stis čuli ste	***audīv-eri-tis*** (da) ste čuli
			audīv-ē-runt čuli su	***audīv-eri-nt*** (da) su čuli
	Pluskvamperfekt	S.	***audīv-era-m*** bijah čuo	***audīv-isse-m*** bio bih čuo
			audīv-erā-s bijaše čuo	***audīv-issē-s*** bio bi čuo
			audīv-era-t bijaše čuo	***audīv-isse-t*** bio bi čuo
		P.	***audīv-erā-mus*** bijasmo čuli	***audīv-issē-mus*** bili bismo čuli
			audīv-erā-tis bijaste čuli	***audīv-issē-tis*** bili biste čuli
			audīv-era-nt bijahu čuli	***audīv-isse-nt*** bili bi čuli
	Futur II.	S.	***audīv-erō*** budem čuo	
			audīv-eri-s budeš čuo	
			audīv-eri-t bude čuo	
		P.	***audīv-eri-mus*** budemo čuli	
			audīv-eri-tis budete čuli	
			audīv-eri-nt budu čuli	
	Nōmina verbālia		Infinitiv perfekta	***audīv-isse***
			Particip perfekta	

Pasiv.

		Indikativ	Konjunktiv
Oblici participijalne osnove	Perfekt	S. *audītus, a* { *sum* bio sam čuven; *es* bio si čuven *audītus, a, um est* bio je čuven P. *audītī, ae,* { *sumus* bili smo čuveni; *estis* bili ste čuveni *audītī, ae, a sunt* bili su čuveni	*audītus, a* { *sim* (da) sam bio čuven; *sīs* (da) si bio čuven *audītus, a, um sit* (da) je bio čuven *audītī, ae* { *sīmus* (da) smo bili čuveni; *sītis* (da) ste bili čuveni *audītī, ae, a sint* (da) su bili čuveni
	Pluskvamperfekt	S. *audītus, a* { *eram* bili su me čuli itd.; *erās* *audītus, a, um erat* P. *audītī, ae* { *erāmus*; *erātis* *audītī, ae, a erant*	*audītus, a* { *essem* bio bih se čuo itd.; *essēs* *audītus, a, um esset* *audītī, ae* { *essēmus*; *essētis* *audītī, ae, a essent*
	Futur II.	S. *audītus, a* { *erō* budem bio čuven; *eris* budeš bio čuven *audītus, a, um erit* bude bio čuven P. *audītī, ae* { *erimus* budemo bili čuveni; *eritis* budete bili čuveni *audītī, ae, a erunt* budu bili čuveni	
		audītus, a, um (um, am, um) esse	Particip fut. akt. *audītūrus, a, um* onaj, koji će čuti Infinitiv fut. akt. *audītūrus, a, um* } *esse* *audītūrum, am, um* } Supin: Akuz. *audītum* Ablat. *audītū* Infinitiv fut. pas. *audītum īrī*
		audītus, a, um čuven, a, o	

Glava XXVI.

Opisna konjugacija.

§. 106. Cōniugātiō periphrastica āctīva.

(Aktivna opisna konjugacija.)

Cōniugātiō periphrastica āctīva zove se ona glagolska promjena, koja postaje, kad se particip futura aktiv. udruži s oblicima glagola ***esse.***

Particip futura aktiva znači radnju, koju hoćemo (smo radi, namjeravamo, nakanili smo, naumili smo) da vršimo, a oblici glagola *esse* kazuju vrijeme, u kojem je ta radnja.

Particip fut. aktiva: ***laudā-tūrus, a, um*** onaj, koji će hvaliti		
	Indikativ	Konjunktiv
Prezent	***laudātūrus, a sum,*** *ēs* itd. hoću da hvalim, rad sam hvaliti, namjeravam hvaliti itd.	***laudātūrus, a sim,*** *sīs* ***laudātūrus, a, um sit*** itd. (da) hoću da hvalim itd.
Imperfekt	***laudātūrus, a eram,*** *erās* itd. hoćah da hvalim, namjeravah da hvalim itd.	***laudātūrus, a essem,*** *essēs* itd. htio bih da hvalim itd.
Futur I.	***laudātūrus, a erō,*** *eris,* itd. htjet ću da hvalim itd.	—
Perfekt	***laudātūrus, a fuī,*** *fuisti* itd. htio sam da hvalim itd.	***laudātūrus, a fuerim,*** *fueris* itd. (da) sam htio da hvalim itd.

Particip fut. aktiva: *laudā-**tūrus, -a, -um*** onaj, koji će hvaliti	
Indikativ	Konjunktiv
Plkvmpf.	***laudātūrus, a fueram,*** *fuerās* itd. bio sam htio da hvalim itd.	***laudātūrus, a fuissem*** itd. bio bih htio da hvalim itd.
Futur II.	***laudātūrus fuero,*** *fueris* itd. budem htio (ushtijem) da hvalim itd.	—
Infinitiv	
Prezenta:	***laudātūrus, -a, -um; -ī, -ae, -a; (-um, -am, -um; -ōs, -ās, -a)*** *esse.*
Perfekta:	***laudātūrus, a, um*** *(**-um, -am, -um**) fuisse.*

Bilješka. Konjunktivom prezenta i imperfekta perifrastične konjugacije naknađava se konjunktiv futura aktivnoga.

Infinitiv prezenta perifrastične konjugacije upotrebljava se kao infinitiv futura aktivnoga.

§. 107. B. Cōniugātiō periphrastica passīva.

(Pasivna opisna konjugacija.)

Cōniugātiō periphrastica passīva zove se ona glagolska promjena, koja postaje, kad se gerundiv udruži s oblicima glagola *esse.*

Gerundiv znači radnju, koju treba da vršimo ili moramo vršiti, a oblici glagola *esse* kazuju vrijeme, u kojem je ta radnja.

	Indikativ	Konjunktiv
Prezent	***laudandus, a sum, ēs laudandus, a, um est*** itd. treba da se hvalim, treba da me hvale, moraju me hvaliti itd.	***laudandus, a, sim, sīs*** itd. treba da budem hvaljen itd.
Imperfekt	***laudandus, a eram*** itd. trebaše da se hvalim, trebaše da me hvale, morahu me hvaliti	***laudandus, a essem*** itd. trebalo bi, da se hvalim, morali bi me hvaliti itd.
Futur I.	***laudandus, a erō, eris*** itd. trebat će, da me hvale, da budem pohvaljen itd.	—
Perfekt	***laudandus, a fuī*** itd. trebalo je, da me pohvale, morali su me pohvaliti itd.	***laudandus, a fuerim*** itd. (da) su me morali pohvaliti itd.
Plkvpfkt	***laudandus, a fueram*** itd. bijahu me morali pohvaliti itd.	***laudandus, a fuissem*** itd. bili bi me morali pohvaliti itd.
Futur II.	***laudandus, a fuerō*** itd. bude trebalo (ustreba) da se pohvalim	—

Infinitiv	
prezenta:	***laudandus, -a, -um; -ī, -ae, -a; (-um, -am, -um; -ōs, -ās, -a) esse.***
perfekta:	***laudandus, -a, -um (-um, -am, -um) fuisse.***

Bilješka. 1. Pamti ova pravila:

a) Ako je subjekt neodređen, a glagolski je predikat bez objekta, upotrebljava se bezlična konstrukcija, t. j. glagol *esse* stoji u 3. licu sing., a gerundiv u srednjem rodu: *laudandum est* treba da se hvali; ako je pak subjekt određen, stoji on u dativu: ***mihi laudandum est*** treba da hvalim.

b) Ako je subjekt neodređen, a glagolski predikat imade objekt, upotrebljava se lična konstrukcija, t. j. objekt se meće u nominativ, a gerundiv se slaže s njim u rodu, broju i u padežu: *virtūs laudanda est* vrlina treba da se hvali; ako je pak subjekt određen, meće se u dativ: *virtūs mihi laudanda est* treba da hvalim vrlinu.

2. Gerundiv u opisnom sprezanju znači samo: što valja da se čini, u niječnim rečenicama također: što se ne smije učiniti: *hōc nōn ferendum est* to ne valja, to se ne smije (ne može) podnositi (vidi §. 372.).

3. *Sum* se spaja i s participom prezenta: *Sum Iovis dictō audiens.* I particip perfekta pas. udružen s oblicima glagola *esse* kadšto ne znači svršenu radnju (§. 362.), nego se smatra pridjevom. Na pr.:

Templum clausum est hram je zatvoren
Templum clausum erat hram bijaše zatvoren
Templum clausum erit hram će biti zatvoren
Templum clausum fuit hram je bio zatvoren.

Glava XXVII.

§. 108. Dēpōnentia.

Mnogi glagoli imadu pasivan oblik, a aktivno značenje, te se zovu verba dēpōnentia. Ovi glagoli imaju:

1. ove **aktivne** oblike:
   particip prezenta: *hortāns, verēns, querēns, partiēns;*
   gerund: *hortandī, verendī, querendī, partiendī;*
   particip fut. akt.: *hortātūrus, veritūrus, questūrus, partītūrus* i oblike s njim složene;
   supin: *hortātum, hortātū;*
2. **gerundiv** s pasivnim značenjem: *hortandus, -a, -um* koji treba da se sokoli;
3. zaseban oblik za **imperativ.**

Konjugiraju se inače kao i glagoli: *laudō, deleō, legō* i *audiō* u pasivu, dakle *hortor* kao *laudor*, *vereor* kao *deleor*, *queror* kao *legor*, *partior* kao *audior.*

*

I. ili a-konjugacija.

	Indikativ	Konjunktiv
Prezent	*hortor* sokolim, *hortāris* sokoliš	*horter* da sokolim
Imperfekt	*hortābar* sokoljah	*hortārer* sokolio bih
Futur I.	*hortābor* sokolit ću	—
Perfekt	*hortātus sum* sokolio sam	*hortātus sim* (da) sam sokolio
Pluskvamperfekt	*hortātus eram* bijah sokolio	*hortātus essem* bio bih sokolio
Futur II.	*hortātus erō* budem sokolio	—
	Imperativ	
Imper. I.	***hortā-re*** sokoli! ***hortā-minī*** sokolite!	
	Infinitiv	
Prezenta	*hortārī* sokoliti	
Perfekta	*hortātus, -a, -um (-um, -am, -um) esse*	
Futura	***hortātūrus, -a, -um (-um, -am, -um) esse***	

Particip	
Prezenta	***hortāns*** (gen. *hortantis*) sokoleći; onaj, koji sokoli
Perfekta	*hortātus, -a, -um* osokolivši
Futura	***hortātūrus,***[1]) ***-a, -um*** onaj, koji hoće da sokoli

Gerund
gen. ***hortandī*** sokolenja, dat. i ablat. ***hortandō,*** akuz. (ad) ***hortandum*** za sokolenje

Gerundiv
hortandus, -a, -um koji treba da se sokoli.

II. ili *ē*-konjugacija.

	Indikativ	Konjunktiv
Prezent	***vereor*** poštujem, *verēris* poštuješ	***verear*** (da) poštujem
Imperfekt	*verēbar* poštovah	*verērer* poštovao bih
Futur I.	*verēbor* poštovat ću	—
Perfekt	*veritus sum* poštovao sam	*veritus sim* (da) sam poštovao

[1]) Dolazi samo udružen s oblicima glagola *esse*.

	Indikativ	Konjunktiv
Pluskvam-perfekt	*veritus eram* bijah poštovao	*veritus essem* bio bih poštovao
Futur II.	*veritus erō* budem poštovao	—
Imperativ		
Imperat. I.	***verē-re*** poštuj! ***verē-minī*** poštujte!	
Infinitiv		
Prezenta Perfekta Futura	*verērī* poštovati *veritus, -a, -um (-um, -am, -um) esse* ***veritūrus, -a, -um (-um, -am, -um) esse***	
Particip		
Prezenta	***verēns*** (gen. *verentis*) poštujući; onaj, koji poštuje	
Perfekta	*veritus, -a, -um* poštovavši	
Futura	***veritūrus***[1]), ***-a, -um*** koji hoće da poštuje, koji će poštovati	
Gerund		
gen. ***verendī*** poštovanja, dat. i abl. ***verendō,*** akuz. (ad) ***verendum*** za poštovanje		
Gerundiv		
verendus, -a, -um koji treba da bude poštovan		

[1]) Dolazi samo udružen s oblicima glagola *esse*.

III. ili *ĕ* (konzonantska) konjugacija.

	Indikativ	Konjunktiv
Prezent	***quer**or* tužim se, *quereris* tužiš se	***quer**ar* (da) se tužim
Imperfekt	*querēbar* tužah se	*quererer* tužio bih se
Futur I.	*querar* tužit ću se	—
Perfekt	*questus sum* tužio sam se	*questus sim* (da) sam se tužio
Pluskvamperfekt	*questus eram* bijah se tužio	*questus essem* bio bih se tužio
Futur II.	*questus erō* budem se tužio	—
	Imperativ	
Imper. I.	***quere-re*** tuži se! ***queri-minī*** tužite se!	
	Infinitiv	
Prezenta	*querī* tužiti se	
Perfekta	*questus, -a, -um (-um, -am, -um) esse*	
Futura	***questūrus, -a, -um (-um, -am, -um) esse***	

Particip	
Prezenta	***querēns*** (gen. *querentis*) tužeći se; onaj, koji se tuži
Perfekta	*questus, -a, -um* potuživši se
Futura	***questūrus***[1]***, -a, -um*** onaj, koji će se tužiti

Gerund
gen. ***querendī*** tuženja, dat. i abl. ***querendō,*** akuz. (ad) ***querendum*** za tuženje

Gerundiv
querendus, -a, -um koji treba da se tuži

IV. ili *ī*-konjugacija.

	Indikativ	Konjunktiv
Prezent	***partior*** dijelim, *partīris* dijeliš	***partiar*** (da) dijelim
Imperfekt	*partiēbar* dijeljah	*partīrer* dijelio bih
Futur I.	*partiar* dijelit ću	—
Perfekt	*partītus sum* (po)dijelio sam	*partītus sim* (da) sam dijelio

[1]) Dolazi samo udružen s oblicima glagola *esse*.

Indikativ		Konjunktiv
Pluskvam-perfekt	*partītus eram* bijah dijelio	*partītus essem* bio bih dijelio
Futur II.	*partītus erō* budem dijelio	—
Imperativ		
Imper. I.	***partī-re*** dijeli! ***partī-minī*** dijelite!	
Infinitiv		
Prezenta Perfekta Futura	*partīrī* dijeliti *partītus, -a, -um (-um, -am, -um) esse* ***partītūrus, -a, -um (-um, -am, -um) esse***	
Particip		
Prezenta	***partiēns*** (gen. *partientis*) dijeleći; onaj, koji dijeli	
Perfekta	*partītus, -a, -um* podijelivši	
Futura	***partītūrus***[1]), ***-a, -um*** koji će dijeliti	
Gerund		
gen. ***partiendī*** dijeljenja, dat. i abl. ***partiendō,*** akuz. (ad) ***partiendum*** za dijeljenje		
Gerundiv		
partiendus, -a, -um koji treba da se podijeli		

[1]) Dolazi samo udružen s oblicima glagola *esse*.

Bilješka 1. Nekoji glagoli imaju u participu perfekta pas. i u oblicima od njega postalim pasivan oblik, a aktivno značenje, te se zovu *sēmidēpōnentia* (vidi §. 93. bilj. 3.). Takvi su glagoli ovi:

audeō, audēre, ausus sum usuditi se
gaudeō, gaudēre, gāvīsus sum veseliti se
soleō, solēre, solitus sum običavati
(con-)fīdō, fīdĕre, fīsus sum uzdati se.

2. Gdjekoji participi perfekta glagolâ „*deponentia*“ imaju pored aktivnoga i pasivno značenje[1]):

comitātus praćen | *meditātus* promišljen
dimensus izmjeren | *partītus* podijeljen
ementītus izmišljen, lažan | *populātus* opustošen.

3. Nekoji neprelazni glagoli imaju ipak particip perf. pasiva, koji se smije upotrebljavati samo atributivno: *adultus, obsolētus, inveterātus, nuptus, praeterĭtus*, na pr. *virgo adulta*, ali *virgo adolevit.*

4. U participu perfekta pas. imaju aktivno značenje glagoli: *cēnāre, prandēre, pōtāre, iūrāre*, dakle na pr.

cēnātus onaj, koji je ručao
pōtus onaj, koji je pio
iūrātus onaj, koji se zakleo (*coniūrātus* urotnik)
pransus onaj, koji je ručao.

5. Nekoji glagoli imaju aktivan oblik, a pasivno značenje, te se zovu *neutrālia passīva*:

vēneō, vēnīre, vēnīī (bez participa perf. pas.) prodavati se (pasiv glagola *vendō* 3.) i *pereō* propasti (pasiv za *perdō* 3.) vidi §. 104. 1. i djelomice *fiō* vidi §. 139.

Glava XXVIII.

§. 109. Glagoli III. konjugacije na -io.

Petnaest glagola III. konjugacije imade u oblicima, koji postaju od **prezentske** osnove, pred nastavkom kratko **i**, ako za njim stoje vokali **a, o, u, ē,** a odbacuju ga, ako za njim stoji **i** ili kratko **ĕ**. Dakle: ***capio,*** prez. osnova ***capĭ-.***

---

[1]) Pasivno je značenje rijetko u oblicima, koji su složeni s glagolom *esse*, te se upotrebljava samo za stvari: *adeptā lībertāte*, ali ne *adeptō virō.*

		Aktiv.		Pasiv.	
		Indikativ	Konjunktiv	Indikativ	Konjunktiv
Prezent		*cap-ĭ-o*	*cap-ĭ-am*	*cap-ĭ-or*	*cap-ĭ-ar*
		cap-ĭ-s	*cap-ĭ-ās*	*cap-ĕ-ris*	*cap-ĭ-āris*
		cap-ĭ-t	*cap-ĭ-at*	*cap-ĭ-tur*	*cap-ĭ-ātur*
		cap-ĭ-mus	*cap-ĭ-āmus*	*cap-ĭ-mur*	*cap-ĭ-āmur*
		cap-ĭ-tis	*cap-ĭ-ātis*	*cap-ĭ-minī*	*cap-ĭ-āminī*
		cap-ĭ-unt	*cap-ĭ-ant*	*cap-ĭ-untur*	*cap-ĭ-antur*
Imperfekt		*cap-ĭ-ēbam*	*cap-ĕ-rem*	*cap-ĭ-ēbar*	*cap-ĕ-rer*
		cap-ĭ-ēbās	*cap-ĕ-rēs*	*cap-ĭ-ēbāris*	*cap-ĕ-rēris*
		cap-ĭ-ēbat	*cap-ĕ-ret*	*cap-ĭ-ēbātur*	*cap-ĕ-rētur*
		itd.	itd.	itd.	itd.
Futur I.		*cap-ĭ-am*		*cap-ĭ-ar*	
		cap-ĭ-ēs		*cap-ĭ-ēris*	
		cap-ĭ-et	—	*cap-ĭ-ētur*	—
		itd.		itd.	

Infinitiv:

cap-ĕre *cap-ī*

Particip prezenta:

cap-ĭ-ēns (gen. *cap-i-entis*).

Imperativ:

cap-ĕ
cap-ĭ-te
cap-ĭ-tō
cap-ĭ-tōte
cap-ĭ-untō

Gerundiv:

cap-ĭ-endus, -a, -um

Gerund:

cap-i-endī, cap-i-endō, cap-i-endum

Ostali su oblici pravilni kao u *lĕgere* i *querī*.

Amo spadaju glagoli (i njihove složenice):

capiō uzimam	(*laciō* mamim)
cupiō želim	*pariō* rađam
faciō činim	*quatiō* tresem
iaciō bacam	*rapiō* grabim
fodiō kopam	*sapiō* kušam
fugiō bježim	(*speciō* gledam)

i *dēpōnentia*:

morior umirem	*gradior* gredem v. §. 130. 9.
patior trpim	*orior* rađam se v. §. 131. 13.

Glava XXIX.

§. 110. Bilješke konjugacijama.

I. Prezentska osnova.

1. **U indikativu prezenta** dodavaju se za 1., 2., i 4. konjugaciju lični nastavci (osim u 1. licu sing.) prezentskoj osnovi **bez tematskoga samoglasnika**, samo ima 3. lice plur. u 4. konjugaciji tematski samoglasnik-***u***- (*audi-u-nt*, *audi-u-ntur*). U 3. konjugaciji dodavaju se lični nastavci s tematskim samoglasnikom ***ĭ***, osim u 3. licu plur., u kojem je ***u***, i u 2. licu sing. pas., u kojem je ***ĕ*** (vidi §. 98. bilj. 5.): *leg-i-t*, *leg-ĭ-tur*, *leg-i-mus*(*-mur*), *cap-i-mus*, ali *leg-e-ris*, *leg-u-nt*, *leg-u-ntur*, *cap-e-ris*, *capi-u-nt* (*-untur*). U *cap-e-ris*, *leg-e-ris* je *e* zaradi §. 10. 2. a). Samo 1. lice sing. svršuje se u sve 4 konjugacije u aktivu na ***-ō***, a u pasivu na ***-or***: *amō amor*, *dēleō dēleor*, *legō legor*, *capiō capior*, *audiō audior*.

2. **Konjunktiv prezenta** 2., 3. i 4. konjugacije ima samoglasnik ***ā***: *dēle-a-m dēle-a-r*, *leg-a-m leg-a-r*, *capi-a-m capi-a-r*, *audi-a-m audi-a-r*. U 1. konjugaciji ima konjunktiv samoglasnik *ī*, koji se s krajnjim ***a*** sažima u ***e***: (*ama-i-m*) *amem*. (Za konjunktiv na ***i*** isporedi: *s-i-m*, *velim*, *nōlim*, *mālim*, *duim*).

3. **Drugo lice imperativa** pravi se za sve 4 konjugacije od 2. lica indikativa, da se krajnje ***s*** odbaci, a u 3. konjugaciji

tematski samoglasnik *i* (po §. 10. 2. b) oslabi u ***ĕ***, dakle: ***amā*** (*amās*), ***dēlē*** (*dēlēs*), ***audī*** (*audīs*), ***legĕ***, ***capĕ*** (*legis*, *capis*). U ostalim licima dodavaju se lični nastavci imperativni prezentskoj osnovi, i to s tematskim samoglasnikom, ako ga ima isto lice indikativa: *amāte, dēlēte*, *lég-i-te*, *cáp-i-te*, *audīte ; leg-u-ntō*, *audi-u-ntō*.

4. **Infinitiv prezenta akt.** tvori se, da se osnovi doda slog ***re*** (isprva *se*: *es-se*), a u pasivu slog ***rī***: *amā-re amā-rī*, *dēlē-re dēlē-rī*, *audī-re audīrī*, ali u 3. konjugaciji *lég-e-re leg-ī*, *cáp-e-re cap-ī*.

5. **Particip prez.** tvori se, da se osnovi doda ***-ns*** (genit. *-ntis*), ali u 3. i 4. konjugaciji s tematskim samoglasnikom ***e***: *amā-**ns***, *dēlē-**ns***; *leg-ē-**ns** legentis*, *capi-ē-**ns** capientis*, *audi-ē-**ns** audientis*.

6. **Gerund i gerundiv** dobivaju na prezentsku osnovu ***-ndo***, ali u 3. i 4. konjugaciji s tematskim samoglasnikom ***ĕ***:

āmā-, *dēlē-* } *ndī*, *-ndō*

leg-e-, *audi-e-* } *ndus*, *-a*, *-um*,

7. **U indikativu imperfekta** dodaje se osnovi ***bam***, *bās* itd., ***bar***, *bāris* itd., i to u 3. i 4. konjugaciji s *ē*: *amā-bam*, *dēlē-bam*, *leg-ē-bam*, *capi-ē-bam*, *audi-ē-bam*.

8. **Konjunktiv** se **imperfekta** svršuje u aktivu na ***-rem*** (isprva ***sem***, ispor. *es-sem*), u pasivu na ***re-r***, i to u 3. konjugaciji s tematskim samoglasnikom ***ĕ***: *amā-re-m amā-re-r*, *dēlē-re-m dēlē-re-r*, *audī-re-m audī-re-r ;* ali *leg-e-re-m*, *cap-e-re-m*. (U kratko: **infinitivu prezenta aktiva dodaj lične nastavke.)**

9. **U futuru I.** 1. i 2. konjugacije dodaj osnovi: ***bō bor***, ***bis beris*** itd.: *amā-bō amā-bor*; *dēlē-bis dēlē-beris* itd.; a **u 3. i 4. konjugaciji** upotrebljavaju se za futur I. oblici konjunktiva prezenta (optativa) na: ***-am, -ēs, -et, -ēmus, -ētis, -ent:*** *leg-a-m*, *leg-ē-s*, *leg-e-t*, *capi-ē-mus*, *capi-ē-tis*, *audi-e-nt*, *leg-a-r*, *leg-ē-ris*, *capi-ē-tur*, *audi-ē-mur*, *audi-ē-minī*, *audi-e-ntur*.

II. Perfektna osnova.

1. **U indikativu perfekta akt.** meće se između perfektne osnove i ličnih nastavaka samoglasnik *ī*, a u 3. licu plurala (pred *runt*) *ē*. Na pr.: *amāv-ī*, *dēlēv-i-sti*, *leg-i-stis*, *audiv-ē-runt*.

2. U aktivu podsjećaju nas **konjunktiv i infinitiv perfekta, indikativ i konjunktiv pluskvamperfekta i indikativ futura II.** sa svojim svršecima oblikâ prezentske osnove glagola *sum*, *esse* (vidi nepravilne glagole §. 132.): *amāv-erim*, *amāv-isse*, *dētēv-eram*, *dēlēv-issem*, *lēg-erō*, *audīv-erō*.

III. Participijalna osnova.

Oblici, koji pripadaju u aktivu skupu perfekta, opisuju se u pasivu participom perfekta pas. i oblicima glagola ***esse:*** *amātus sum*, *sim*, *eram*, *essem*, *erō*, *esse*.

Infinitiv futura akt. sastavljen je od participa futura akt. i *esse*: *lectūrum*, *-am*, *-um esse*.

Infinitiv futura pas. opisuje se supinom i *īrī* (infinit. prez. pas. od *īre*): *dēlētum īrī*.

§. 111. Bilješke za sve 4 konjugacije.

1. Perfekti na *-āvī*, *-ēvī*, *-īvī* i vremena i načini od njih izvedeni pokraćuju se kadšto:

a) perfekti na *-āvī*, *-ēvī* i oblici od njih izvedeni mogu odbaciti **ve** ili **vi** pred nastavcima, koji se počinju sa **s** ili **r**. To vrijedi i za *nōvī* (perf. od *nōscō*) i za složenice glagola *mōvī* (perf. od *moveō*), na pr.

laudāvisti laudāsti	*dēlēvisti dēlēsti*
laudāvistis laudāstis	*dēlēvistis dēlēstis*
laudāvērunt laudārunt	*dēlēvērunt dēlērunt*
laudāverim laudārim	*dēlēverim dēlērim*
laudāveram laudāram	*dēlēveram dēlēram*
laudāverō laudārō	*dēlēverō dēlērō*
consuēvērunt consuērunt	*consuēvisse consuēsse*
nōvisti nōsti	*nōverim nōrīm*
nōvērunt nōrunt	*nōveram nōram*
cognōvisse cognōsse	*commōvisse comōsse;*

b) i perfekti na *īvī* mogu odbaciti ***vi,*** ali samo onda, ako za njim stoji ***s***:

audīvisti audīsti	*audīvisse audīsse*
audīvistis audīstis	*quaesīvisse quaesīsse,*
audīvissem audīssem	

ali ako za njim stoji *r* ili *i*, mogu odbaciti samo *v*:

audīveram audieram	Pamti još:
audīverō audierō	*desii* (od *desino*)
audīverim audierim	*petii* (od *peto*) *petiit*
petiverim petierim	*redii* (od *redeo*) *rediit.*

Bilješka. *Eō* ima uz *ivī*, *ivit* i *iī*, *iit*. Kad je složen s prijedlogom, gubi *v* **svuda:** *adiī*, *adiit*, *adiĭmus*, *adiērunt*, *adieram*, *adierō*.

Samoglasnici se stežu obično ispred *s*: *adīsti*, *adīsse*, *adīssem*.

2. Mjesto završetka *-ērunt* u 3. licu plur. perfekta upotrebljava se kadšto starinski završetak *-ēre*, dakle mjesto *laudāvērunt*, *monuērunt*, *lēgērunt*, *audīvērunt*: *laudāvére*, *monuére*, *lēgére*, *audīvére*.

3. Četiri glagola:

dīcere reći	*facere* činiti
dūcere voditi	*ferre* nositi

odbacuju *e* u 2. licu sing. imperativa akt., te glase: *dīc* kaži!, *dūc* vodi!, *fac* čini!, *fer* nosi!, ali u pluralu pravilno: *dīcite*, *dūcite*. Takve oblike imaju i glagoli složeni s *dūcō* i *ferō*: *ēduc*, *abdūc*, *perfer*, *adfer* itd. Složeni s *dīcō* i *faciō* imaju pravilne oblike: *indīce*, *pérfice*, *cónfice*.

Glagol *sciō* ima samo oblike imperativa II.: ***scītō*** znaj! ***scītōte*** znajte! Tako i ***mementō***, ***mementōte***

4. Nije pravilan particip futura akt. ovih glagola:

ori-, *mori-* *sona-* *tūrus*
rui-, *frui-* *pari-* *tūrus*

5. Sporedni i stariji oblici:

a) Mjesto nastavka ***-ris*** u 2. licu sing. pas. upotrebljava se često ***rĕ***: mj. *laudáberis*, *laudābáris*, *laudārére*: *laudābere*, *laudābāre*, *laudārēre*. Rjeđe se to događa u indikativu prezenta.

b) Gerund III. i IV. konjugacije svršuje se i na *-undus* mjesto na *endus*, na pr. *dicundus*. Najobičniji je: *potiundus* mjesto *potiendus*; a uvijek se kaže *repetundarum*, *de repetundīs* radi globljenja (dodaj *pecuniārum*, *pecuniīs*). Isporedi *oriundus*, *secundus*.

c) Stariji i pjesnički oblik futura II. i konjunktiva perfekta akt. svršuje se u I. konjugaciji na ***-asso*** i ***-assim*** mjesto na *-āverō* i *-āverim*; u II. konjugaciji (rijetko) na *-esso* i *-essim* mjesto na *-uerō* i *-uerim*; u III. konjugaciji na *-so* i *-sim* mjesto na *-erō* i *-erim*; na pr. *levāsso* (mj. *levāverō*), *imperassit* (mj. *imperāverit*), *prohibessis* (mj. *prohibueris*), *capso* (mj. *ceperō*), a u boljoj prozi osobito ***faxim***, *īs*, *it*, *īmus* itd. mj. *fēcerim*, *īs*, *it*; na pr. *dī faxint*; za tim *faxō* i *ausim*, *īs*, *it*, *īmus* itd. Ovi su oblici ostaci negdašnjeg aorista, na pr. konjunktiva: *faxo* (ἄξω), optativa *dīxim*, *faxim*.

d) Amo spadaju i pokraćeni oblici glagolâ, kojima se perfekt svršuje na ***-sī*** (***-xī***), na pr. *promisti* mj. *promisisti*, *protraxtis* mj. *protraxistis*,

surrexe mj. *surrexisse*. I u prozi se kadšto upotrebljava *dixti, intellexti* mj. *dixisti, intellexisti*.

e) Rijetki su i zastarjeli oblici:

1. infinitiva prezenta pas. na ***-ier*** mj. na *-ī*, na pr. *amarier, legier ;*

2. indikativa imperfekta IV. konjugacije na ***-ībam*** mj. na *-iēbam*: ***nutrībam, largībar ;***

3. futura prvoga IV. konjugacije na ***-ībō***, mj. na *-iam : scībō, opperībor*. (Redovno je *ībō, ībam* od *eō*).

f) Konjunktiv prezenta akt. I. i III. konjugacije na ***-im*** mj. na *-em* i *-am; duim* mj. *dem, perduim* mj. *perdam, edim* mj. *edam* (ispor. *sim, velim, nōlim, mālim*).

Glava XXX.

§. 112. Tvorba prezentske, perfektne i participijalne osnove.

I. Prezentska osnova.

Kod glagolâ, kojima se osnova svršuje na samoglasnik, redovno je prezentska osnova jednaka glagolskoj, na pr. *laudā, monē, audī, tribu* od *laudā-re, monē-re, audī-re, tribu-ere.*

Bilješka. Gdjekoji glagoli, kojima se prezentska osnova svršuje na ***a-, e-, i-,*** imaju glagolsku osnovu konzonantsku, na pr.

iuvāre pomoći :	glag. osnova : *iuv-*,	prez. osnova : *iuvā-*
augēre množati :	glag. osnova : *aug-*,	prez. osnova : *augē-*
vidēre vidjeti :	glag. osnova : *vid-*,	prez. osnova : *vidē-*
venīre doći :	glag. osnova : *ven-*,	prez. osnova : *venī-*.

U glagolâ s konzonantskom osnovom prezentska je osnova ponajviše proširena.

Prezentska se osnova proširuje :

1. dodavanjem glasa ***i.*** Amo spada 15. glagola III. konjugacije. Vidi §. 109.

2. dodavanjem ovih slogova (složenih od suglasnika ŕ prezentskog nastavka ***o, e***):

a) *-to, -te*: *flec-tō* (osn. *flec-*), *nec-tō* (osn. *nec-*), *plec-tō* (osn. *plec-*) ;

b) *-no, -ne* : *tem-nō, ster-nō, cer-nō*. Kadšto se ***n*** umeće i u osnovu, te pred *P-* glasovima postaje ***m***: *fra-n-gō* (osn. *frag-*), *vincō* (osn. *vic-*), *tangō* (osn. *tag-*), *ru-m-pō* (osn. *rup-*), *cu-m-bō* (osn. *cub-*).

Amo spadaju i glagoli na *-llō : tollō (tolnō), pellō (pelnō).*

I vokalske osnove dobivaju kadšto *-no*: *sī-nō, lī-nō.*

c) *-scō, -scĕ (inchoātīva)*: *crē-scō* (osn. *crē-*), *nā-scō* (osn. *nā-*), *nò-scò quiē-scō* itd. *Discō* ima i reduplikaciju: *di-di-scō.*

3. prezentskom reduplikacijom, t. j. ponavljanjem početnoga suglasnika s *ĭ: bī-bō, si-stō, gi-gnō, sero* (mj. *si-sō*, gdje *s* među samoglasnicima postaje *r*, a samoglasnik pred *r* redovno postaje *e*. Vidi §. 10. 2. b).

II. Perfektna osnova.

Perfektna se osnova pravi:

A. Bez nastavka:

1. reduplikacijom. Perfektna se reduplikacija gradi, da se pred glagolsku osnovu metne početni suglasnik sa samoglasnikom *ĕ: tendō: te-tend-ī*[1]). Ako je u prvom slogu osnove samoglasnik ***o, u, i,*** izjednačuje se s njim *ĕ* u slogu reduplikacije: *mordeō: mo-mord-ī, currō: cu-curr-ī, discō: di-dic-ī-*

Slog reduplikacije mora uvijek biti **kratak.** Stoga gubi glagolska osnova, koja se počinje sa *-sp-, st-*, početno ***s,*** a u slog reduplikacije dolaze oba početna suglasnika: *sponde-ō: spo-pond-ī, stō: ste-tī, sistō: sti-tī.*

U redupliciranoj osnovi slabi se korijenov samoglasnik:

a u ***i***: *cadō—ce-cidī*
a u ***e*** pred ***r***: *pario—peperī*
e u ***i***: *meminī* (osn. *men-*)
ae u ***ī***: *caedō—ce-cīdī.*

Bilješka. Složeni glagoli obično nemaju reduplikacije: *re-spondeō respond-ī*, ili odbacuju u reduplikaciji ***e***: *répperi, réppuli, réttuli.*

Reduplikaciju zadržavaju glagoli složeni sa *dō, stō, dīscō, pōscō*, a složeni s *currere* neki je imaju, neki nemaju.

2. otezanjem osnovnoga samoglasnika: *ĕmō: ēmī, lĕgō: lēgī, căpio: cēpī, fŏdiō: fōdī, faciò: fēcī, lăvō: lāvī, iuvō: iūvī, sedeō: sēdī.* Amo pripadaju osobito glagolske osnove na ***u*** i na ***v*** i jednosložne osnove s kratkim samoglasnikom.

Ipak zadržavaju osnovni slog kratak: *bĭbī, dĕdī, fĭdī, scĭdī, stĕtī, stĭtī, tŭlī*, koji su isprva imali reduplikaciju.

B. Nastavkom:

3. ***s*** (nekada aorisna osnova), koji se dodaje konzonantskim osnovama, koje imaju samoglasnik po prirodi ili po položaju **dug.** Amo idu i tri glagola s osnovom na ***-m***: *sūmō, premō, contemnō* i glagoli s osnovom na ***s***: *gerō, haereō, ūrō.* Dakle: *rēpō rēpsī, scrībō scrīpsī, lūdō lūsī, sūmō sūmpsī, dūcō dūxī, iungō iunxī, carpo carpsī* (za glasovne promjene vidi §. 11.).

(Izuzimaju se osnove na ***nd,*** koje imaju kratko ***i***).

---

[1]) Perfektna je osnova *tetend-*, a *ī* je lični nastavak za perfekt.

Grlene osnove odbacuju ispred ***s*** grlene glasove, ako pred njima stoje ***l*** ili ***r***: *mulceō mulsī, torqueo torsī, mergo mersī, farciō farsī.*

4. ***v*** (perfekt na *vī* ili *uī*), koji se dodaje vokalskim osnovama na ***a, e*** i ***i***: *laudā-v-ī, dēlē-v-ī, audī-v-ī.* Gdjekoje osnove na ***a*** i većina osnova na ***e*** gube krajnji osnovni samoglasnik, na što ***v*** postaje ***u***: *crepo crepuī, doceō docuī, saliō saluī.* Tako od *v* postaje ***u*** (perf. *uī*) u nekim osnovama na ***l, m, n, r, c, x*** i ***p***: *alō aluī, gemō gemuī, texō texuī.*

III. Participijalna osnova.

Particip perfekta pas. gradi se od glagolske osnove:

1. nastavkom ***-tō, -tā*** *(-tus, -ta, -tum)*: *laudā-tus, dēlē-tus, lec-tus* (po §. 11. 2.), *audī-tus.*

Nekoje osnove na *ā* i *ē* slabe krajnji samoglasnik ili ga odbacuju:

domāre: *dom-i-tus, monēre*: *mon-i-tus* ili
secāre: *sec-tus, docēre*: *doc-tus.*

Bilješka. Osnove na ***u*** (i ***v***) imaju pred *-tus* ***ū***:

tribuere: *tribū-tus, solvere*: *solū-tus, iuvāre*: *iūtus,*
favēre: *fau-tum.* Izuzimaju se *vovēre, movēre*: *mōtus.*

2. rjeđe nastavkom ***-so, -sā*** *(-sus, -sa, -sum)* (analogijom) samo kod konzonantskih osnova (***-sus*** isprva postalo od *-tus* kod zubnih osnova):

currere: *cur-sus, pellere*: *pul-sus*
laedere: *lae-sus* (po §. 11.)
mittere: *mis-sus* (po §. 11.)
sentīre: *sen-sus* (po §. 11.)
fīgere: *fixus* (po §. 11.)

Bilješka. Tvorba perfekta i participa perf. pas. konzonantskih osnova na *-si, -tum* i *-sum* ravna se po glasovnim zakonima, spomenutim ili ovdje ili u §. 11.

§. 113. Zamjena konjugacijâ.

1. Ima glagolâ s konzonantskom glagolskom osnovom, koji pravilno grade perfekt i particip perf. pas., a prezentsku osnovu proširuju samoglasnicima ***a, e, i,*** na pr.:

iuvāre iūvī iūtum, mord-e-ō momord-ī, vid-e-ō vīd-ī. Vidi §§. 115., 117., 118., 127. IV. 4—6, 127. III.

2. Gdjekoji glagoli s konzonantskom glagolskom osnovom, koji grade prezentsku osnovu redovno po III. konjugaciji, grade perfekt i particip perf. pas. od vokalske proširene osnove:

petō pet-ī-vī petī-tum. Vidi §. 124. 8—15.

3. Vokalske osnove, koje zaradi prezentskoga pojačanja prelaze u III. konjugaciju, prave perfekt i particip perf. pas. redovno od vokalske osnove:

li-n-ō lē-vī lī-tum. Vidi §. 124. 1—7.
crē-scō crē-vī. Vidi §. 126. 1—9.

Glava XXXI.

Popis najvažnijih glagola po osnovnim oblicima.

Prva (a-) konjugacija.

Svi glagoli I. konjugacije, koji nijesu ovdje spomenuti, imaju *-āvī, -ātum* kao i ***laudō, laŭdāre, laudāvī, laudātum.***

Perfekti bez nastavka.

§. 114. I. Perfekti s reduplikacijom.

1. ***dō, dăre, dĕdī, datum***[1]) dati

circumdō, circúmdare, circúmdedī, circúmdătum opkoliti, opasati.

Bilješka. Oblici glagola *dăre* imaju uvijek kratko ***ă***: *circúmdăbam, circúmdăbō, circúmdătur.* Izuzimaju se ***dā, dās, dāns.***

pessumdō upropašćivati | *venumdō* prodavati
satisdō jamčiti.

Dvosložne složenice idu po III. konjugaciji:

abdō, abdere, abdĭdī, abdĭtum sakrivati
addō, addere, addidī, additum dodavati
condō, condere, condidī, conditum osnivati
crēdō, crēdere, crēdidī, crēditum vjerovati
dēdō, dēdere, dēdidī, dēditum predavati
ēdō, ēdere, ēdidī, ēditum izdavati
prōdō, prōdere, prōdidī, prōditum izdati
reddō, reddere, reddidī, redditum vraćati, činiti
trādō, trādere, trādidī, trāditum predati
perdō, perdere, perdidī, perditum upropašćivati, izgubiti
pas. *pereō, perīre, periī, peritūrus*, ali ***perditus*** i ***perdendus.***
vēndō, vēndere, vēndidī, vēnditum prodavati
pas. *vēneō, vēnīre, vēniī*, ali ***vēnditus*** i ***vēndendus.***

---

[1]) Particip perf. pas. spominje se uvijek u srednjem rodu, vidi §. 99. bilj. 1.

*

2. ***stō, stāre, stĕtī,*** — stajati. Particip fut. akt. *stātūrus.*

I složenice su bez participa perf. pas.

circumstō, circumstāre, circúmstetī ali

praestō, praestāre[1]***, praéstitī, praestātūrus*** nadmašiti (*alicuī*)

cōnstō, cōnstāre[2]*, cónstitī, constātūrus* sastajati se, stajati (o cijeni)
restō, restāre, réstitī — — preostati
dīstō, dīstāre — — biti udaljen
exstō, exstāre — — pomoliti se, opstojati.

§. 115. II. Perfekti na -ī s otezanjem osnovnoga samoglasnika.

1. ***iuvō, iuvāre, iūvī, iūtum*** pomagati (*aliquem*)

ādiuvō, ādiuvāre, ādiūvī, ādiūtum potpomagati.

2. ***lavō, lavāre, lāvī, lautum (lōtum)*** prati.

Perfekti s nastavkom.

§. 116. III. Perfekti na -uī (i -vī).

1. ***crĕpō, crepāre, crepuī,*** (*crepitum*) zveketati

Tako i složenice:
increpō psovati, koriti
discrepō ne slagati se, razlikovati se (bez participa perf.).

2. ***cubō, cubāre, cubuī, cubitūrus*** ležati

accubō ležati za stolom
incubo ležati na čem.

Ako je pred ***b*** suglasnik ***m,*** konjugira se po III. konjugaciji. (Vidi §. 125. 9.)

3. ***domō, domāre, domuī, domitum*** krotiti, pokoriti.

4. ***sonō, sonāre, sonuī, sonātūrus*** zvečati.

Tako i složenice *con-* i *dis-sŏnō* podudarati se, ne podudarati se.
Ali *rĕsŏnō, resonāvī* i običnije *resonuī* odjekivati.

5. ***tonō, tonāre, tonuī*** grmjeti

attonō zagrmjeti.

6. ***vetō, vetāre, vetuī, vetĭtum*** zabranjivati (*aliquem* komu).

---

[1]) *sē praestāre* pokazivati se.
[2]) *cōnstat* sigurno je, zna se.

7. ***plicō*** se upotrebljava samo složen. Složenice imaju rjeđe *-uī*, *-itum*, a običnije *-āvī*, *-ātum*:

explicō razvijati, razjašnjivati

implicō zaplitati.

Ostali glagoli na *-plicō* izvedeni su od pridjevâ na *-plex*, te imaju pravilno *-āvī*, *-ātum*: *duplicō* podvostručati, ***multiplicō*** množiti.

8. ***pōtō,*** *pōtāre*, *pōtāvī*, ***pōtum*** piti

pōtus u aktivu: koji je pio, popivši, u pasivu: pjan, opit.

9. ***secō,*** *secāre*, *secuī*, *sectum* sjeći, rezati

desecō osjeći, *insecō* usjeći, *dissecō* rasjeći.

10. (***micō,*** *micāre*, *micuī*, — treptjeti, blistati se)

ēmicō, *ēmicāre*, *ēmicuī*, — odlikovati se, ali

dīmico boriti se ima *dīmicāvī*, *dīmicātum*.

Glava XXXII.

Druga (ē-) konjugacija.

Svi glagoli II. konjugacije, koji nijesu ovdje spomenuti, imaju *-uī*, *-itum*.

Perfekti bez nastavka.

§. 117. I. Perfekti s reduplikacijom.

1. ***mord-e-ō,*** *mordēre*, *momordī*, *mōrsum* gristi.

2. ***pend-e-ō,*** *pendēre*, *pĕpendī*, — visjeti

impendeō visjeti nad čim, prijetiti se (bez perfekta i participa perf.).

3. ***spond-e-ō,*** *spondēre*, *spŏpondī*, *spōnsum* zavjetovati se. obećavati

respondeō, *respondēre*, ***respondī,*** *respōnsum* odgovarati.

4. ***tond-e-ō,*** *tondēre*, *totondī*, *tōnsum* strići

Bilješka. Složeni glagoli nemaju reduplikacije. Vidi §. 112. II 1. bilj.

§. 118. II. Perfekti s otezanjem osnovnoga samoglasnika.

1. ***sĕd-e-ō,*** *sedēre, sēdī, sessūrus* sjedjeti
circumsedeō, circumsedēre, circumsēdī, circumsessum opsjedati.
Složen s jednosložnim prijedlozima slabi ***e*** u ***i***:
obsĭdeō, obsidēre, obsēdī, obsessum opsjedati (*óbsidēs*)
possĭdeō, possidēre, possēdī, possessum posjedovati, imati (*póssidēs*).

2. ***vĭd-e-ō,*** *vidēre, vīdī, vīsum* vidjeti
invĭdeō zavidjeti, *provĭdeō* unaprijed vidjeti, brinuti se (*invidēs*).

3. ***căv-e-ō,*** *cavēre, cāvī, cautum* čuvati se.

4. ***făv-e-o,*** *favēre, fāvi, fautum* biti naklonjen, prijati (*alicuī*).

5. ***fŏv-e-ō,*** *fovēre, fōvī, fōtum* grijati, njegovati.

6. ***mŏv-e-ō,*** *movēre, mōvi, mōtum* gibati, kretati
commoveō, permoveō ganuti, skloniti, *admoveō* primicati,
removeō odmicati (*cómmovēs, pérmovēs*).

7. ***vŏv-e-ō,*** *vovēre, vōvī, vōtum* zavjetovati
dēvoveō žrtvovati, zakleti (*dévovēs*).

8. ***prand-e-ō,*** *prandēre, prandī, prānsum* doručkovati
prānsus onaj, koji je ručao.

9. ***strid-e-ō,*** *stridēre, strīdī,* — (rjeđe *strīdō, -ĕre*) šikati.

Perfekti s nastavkom.

§. 119. III. Perfekti na -sī:

1. ***rīd-e-ō,*** *rīdēre, rīsī, rīsum* smijati se
arrīdeō nasmijati se, osmijevati se
dērīdeō, irrīdeō podsmijevati se, rugati se.

2. ***suād-e-ō,*** *suādēre, suāsī, suāsum* svjetovati
persuādeō uvjeravati, nagovarati
dissuādeō odvraćati.

3. ***ārd-e-ō,*** *ārdēre, ārsī,* — gorjeti. Part. fut. *ārsūrus.*

4. ***haer-e-ō,*** *haerēre, haesī,* — visjeti. Part. fut. *haesūrus.*

5. ***măn-e-ō,*** *manēre, mānsī,* — ostati. Part. fut. *mansūrus*
permaneō ustrajati, *remaneō* zaostati.

6. ***iŭb-e-ō,*** *iubēre, iussī, iussum* zapovijedati (*aliquem* komu).

7. ***aug-e-ō,*** *augēre, auxī, auctum* umnožiti, povećati.

8. ***lūc-e-ō,*** *lūcēre, lūxī,* — svijetliti se.

9. ***lūg-e-ō,*** *lūgēre, lūxī,* — tugovati.

10. ***mulc-e-ō,*** *mulcēre, mulsī, mulsum* gladiti, milovati.

11. *abs-**terg-e-ō,*** *-tergēre, -tersī, -tersum* obrisati.

12. ***torqu-e-ō,*** *torquēre, torsī, tortum* svijati, mučiti.

13. ***indulg-e-ō,*** *indulgēre, indulsī,* — ugađati, popuštati

14. ***alg-e-ō,*** *algērē, alsī,* — zepsti.

15. ***fulg-e-ō,*** *fulgēre, fulsī,* — sijevati, blistati.

16. ***urg-e-ō,*** *urgēre, ursī,* — tiskati, navaljivati.

Perfekti pasivnoga oblika (semidēpōnentia, §. 108. bilj. 1.

1. ***aud-e-ō,*** *audēre, ausus sum* usuditi se. (O *ausim* vidi §. 111. 5. c).

2. ***gaud-e-ō,*** *gaudēre, gāvīsus sum* veseliti se.

3. ***sole-ō,*** *solēre, solitus sum* običavati.

§. 120. IV. Perfekti na -vī i -uī.

1. ***dēl-e-ō,*** *dēlēre, dēlēvī, dēlētum* razoriti.

2. ***fle-ō,*** *flēre, flēvī, flētum* plakati.
dēfleō oplakivati.

3. *com-**ple-ō,*** *-plēre, -plēvī, plētum* napuniti
expleō ispuniti, *suppleō* potpuniti, naknaditi.

S participom perf. pas. na **-ĭtum:**

4. ***abole-ō,*** *abolēre, abolēvi,* ***abolĭtum*** ukinuti.

5. ***cie-ō,*** *cīēre, cīvī,* ***cĭtum*** poticati
Složeni gotovo uvijek na *ciō, cīre* po IV. konjugaciji.

Perfekti na **-uī**, participi perf. pas. na **-ĭtum**:

1. ***dēbeō*** dugovati.
2. ***habeo*** imati

adhibeō upotrebljavati *(ádhibēs)*
prohibeō zapriječiti.

3. ***mereō*** zaslužiti.
4. ***moneō*** opominjati

admoneō sjećati *(ádmonēs)*.

5. ***noceō*** škoditi.
6. ***placeō*** militi se

displiceō ne militi se *(dísplicēs)*.

7. ***praebeō*** pružati.
8. ***taceō*** šutjeti.
9. ***terreō*** strašiti.

Bez participa perf. pas., ali s participom fut. na **-itūrus**:

10. ***caleō,*** *calērē, caluī* biti topao (*calitūrus*).
11. ***careō,*** *carēre, caruī* oskudijevati (*caritūrus*).
12. ***doleō,*** *dolēre, doluī* žalostiti se *(dolitūrus)*.
13. ***iaceō,*** *iacēre, iacuī* ležati *(iacitūrus)*.
14. ***pāreō,*** *pārēre, pārui* pokoravati se (*pāritūrus*).

appāreō, appārēre[1]), *appāruī* pojaviti se *(appāritūrus)*.

15. ***valeō,*** *valēre, valuī* zdrav, jak biti (*valitūrus*).

---

16. ***doceō,*** *docēre, docuī, doctus* učiti.
17. ***mīsceō,*** *mīscēre, mīscuī,* ***mixtum*** miješati.
18. ***teneō,*** *tenēre, tenuī,* — držati

Od složenicâ imaju particip perf. pas. na ***-tentum*** ovi:
dē-, dis-, ob-, re-tineō
dētineō, dētinēre, dētinuī, dētentum zadržavati.
distineō rastavljati, *obtineō* održavati, *retineō* zadržati.

---

[1]) *appāret* jasno je.

Bez participa perf. pas.:

abstineō, abstinēre, abstinuī, -- uzdržati se
contineō, continēre, continuī, — spajati
pertineō, pertinēre, pertinuī, — dopirati
*sustineō, sustinēre, sustinuī, **(sustentātum)*** podupirati, izdržati.

19. ***torreō,*** *torrēre, torruī, tōstum* pržiti, sušiti.

20. ***cēnseō,*** *cēnsēre,* ***cēnsuī, cēnsum*** cijeniti, misliti

recēnseō presuđivati, *suscēnseō* srditi se (bez participa perf. pas.)

21. ***arceō,*** *arcēre, arcuī,* — odvraćati, odbijati

coërceō, coërcēre, coërcuī, coërcitum obuzdati, stegnuti.
exerceō vježbam (*exercitātus* uvježban).

22. ***timeō,*** *timēre, timuī,* — bojati se.

Mnogi, ponajviše neprelazni glagoli II. konjugacije, imaju perfekt na **-uī**, ali nemaju participa perf. pas.:

egeō, egēre, eguī potrebovati (*aliquā re*)
ēmineō, ēminēre, ēminuī provirivati, odlikovati se
flōreō, flōrēre, flōruī cvasti
horreō, horrēre, horruī zgražati se
lateō, latēre, latuī biti sakriven
niteō, nitēre, nituī sjati
pateō, patēre, patuī biti otvoren
sileō, silēre, siluī šutjeti
studeō, studēre, studuī trsiti se (*alcuī*)
vigeō, vigēre, viguī živjeti, čil, krepak biti
decet, decēre, decuit dolikuje se (*aliquem*)
dēdecet, dēdecēre, dēdecuit ne dolikuje se (*aliquem*)
libet, libēre, libuit ili *libitum est* milo je (*aliquem*)
licet, licēre, licuit, licitum est slobodno je
oportet, oportere, oportuit treba
paenitet, paenitēre, paenituit kajem se (*mē*)
piget, pigēre, piguit mrzi me (*mē*)
pudet, pudēre, puduit stid me je (*mē*)
taedet, taedēre, taeduit ili *pertaesum est* gadi mi se (*mē*).

Gdjekoji glagoli nemaju ni perfekta ni participa perf. pas.:

aveō želim *(avidus)*
calleō vješt sam, znam (*callidus* lukav)
calveō plješiv sam *(calvus)*
caneō sijed sam *(canus)*
immineō prijetim
līveō blijed sam
maereō tugujem
polleō moćan sam
scateō obilujem
squaleō prljav sam *(squalidus).*

Glava XXXIII.

Treća (konzonantska) konjugacija.

Perfekti bez nastavka.

§. 121. I. Perfekti s reduplikacijom.

1. ***căd**ō, cadere, cĕcĭdī,* — padati. Part. fut. *cāsūrus*
óccĭdo, occídere, óccīdī, — poginuti. Part. fut. *occāsūrus*
récidō, recidere, réccidī, — natrag pasti
áccidō, accidere, áccidī, — padam, *accidit* zgađa se
íncidō, incidere, íncidī, — upasti, naletjeti.

2. ***caedō**, caedere, cĕcīdī, caesum* ubijati, sjeći
o c c ī d ō, occidere, occīdī, occīsum ubiti
concīdō pobiti, sasjeći | *incīdō* usjeći
abscīdō osjeći.

3. *per-**cellō**, percellere, pér-**cŭlī**, per-culsum* potresti, oboriti
antecellō, praecellō i *excellō* odlikovati se, nemaju ni perfekta (naknađuju se s *floruī, praestitī)* ni participa perf. pas. *Excelsus* je pridjev.

4. ***currō**, currere, cucúrrī, cursum* trčati
Ove složenice nemaju reduplikacije:
occurrō, occurrere, occurrī, occursum trčati ususret, sukobiti se
recurrō natrag trčati, *succurrō* priteći u pomoć.
Ostale složenice dolaze sad s reduplikacijom, sad bez nje:
concurrō, concurrere, concurrī i *concucurrī, concursum* steći se.
accurrō dotrčati; *praecurrō* naprijed trčati.

5. ***fallō**, fallere*[1]*), fĕféllī, (dēceptum)* varati.
Falsus je pridjev: lažan, izmišljen (prevaren sam: *dēceptus sum).*
refellō, refellere, refellī, (refūtātum) pobijati.

---

[1]) *fallit mē* ne znam.

6. ***pellō,*** *pellere, pépulī, pulsum* tjerati.

appellō, appellere, áppulī, appulsum dotjerati, pristati.
Tako i: *compellō* 3. natjerati, prisiliti
expellō 3. istjerati, *impellō* natjerati
repellō natrag otjerati (perf. ***réppulī***).

7. ***pendō,*** *pendere, pependī, pēnsum* vješati, mjeriti, plaćati

impendō, impendere, impendī, impēnsum potrošiti
suspendō 3. objesiti.

8. ***parcō,*** *parcere, pepercī, (temperātum)* štedjeti (*alicuī* koga).

9. ***tundō,*** *tundere* tući, udarati

contundō, contundere, cóntudī, contūsum razbiti, smrviti
retundō, retundere, réttudī, retūsum suzbiti.

10. ***canō,*** *canere, cecinī, (cantātum)* pjevati

cóncĭnō, concinere, concinuī, — slagati se.

11. ***părio,*** *parere, peperī, partum* (ali *paritūrus*) rađati, teći

Složene glagole vidi u IV. konjugaciji §. 127.

12. ***tendō,*** *tendere, tetendī, tentum* napinjati

attendō, attendere, attendī, attentum paziti
contendō, contendere, contendī, contentum zapeti, žuriti se, boriti se
extendō rastegnuti, pružiti.

Bez participa perf. pas. je: *ostendō, ostendere, ostendī* pokazati (dopunjuje se s *ostentāre).*

13. ***pangō,*** *pangere, pĕpĭgī, pāctum* utvrditi, uglaviti

compingō, compingere, compēgī, compactum spojiti
impingō udariti o što.
Pĕpĭgī je i perfekt od *paciscor* te znači sklopiti, ugovoriti, na pr. *pacem.*

14. ***tangō,*** *tangere, tĕtĭgī, tāctum* dotaći se

attingō, attingere, áttigī, attāctum dotaći se, stići
contingō, contingere[1]*, cóntigī, contāctum* dodirnuti, zgoditi
obtingit, obtingere, obtigit zapasti (nema participa perf. pas.).

15. ***pungō,*** *pungere, pupugī, pūnctum* bosti

Složeni imaju u perfektu *p ū n x ī:*
compungō izbosti, *interpungō* (tačkama) rastaviti.

---

[1]) *contingit, cóntigit* ispada za rukom.

16. ***crēdō, crēdere, crēdidī, crēditum*** vjerovati

Kao *crēdō* konjugiraju se sve dvosložne složenice s *dō*, vidi §. 114.

17. ***si-stō, sistere*** (*stitī*), ***stătum*** staviti, stati. *Status* kao pridjev: utvrđen, određen.

Složenice zadržavaju reduplikaciju, ali nemaju participa perf. pasiva:

absistō udaljujem se, odustajem
cōnsistō stupiti, postaviti se *(cŏnstitī)*
dēsistō odustati *(dēstitī)*
ob- i *re-sistō* protiviti se
circumsistō, circúmsteti opkoliti.

18. ***bibō, bibere, bibī,*** — piti (dopunjuje se s *pōtāre*).

Reduplikaciju gube:

19. ***findō, findere, fĭdī, fĭssum*** cijepati

diffindō rascijepati.

20. ***scindō, scindere, scĭdī, scĭssum*** raskinuti

abscindō otkinuti, *exscindō* razoriti.
rescindō, réscidī, rescissum 3. otkinuti, uništiti
(abscīdī, abscīsum; excīdi, excīsum dolaze od *abscīdō* odrezati i *excīdō* odrezati, uništiti).

---

§. 122. II. Perfekti na -ī:

a) s otegnutim osnovnim samoglasnikom:

1. ***ăgō, agere, ēgī, āctum*** tjerati, raditi

circúmăgō okolo tjerati, *péragō* svršiti.
Ostale složenice mijenjaju ***a*** u ***i***:
ábĭgō, abigere, abēgī, abāctum, otjerati
ádigō dotjerati; *éxigō* istjerati, svršiti; *súbigō* pokoriti.
cōgō, *cōgere,* ***coēgī, coāctum*** nagnati, prisiliti
dēgō, *dĕgere,* —, — sprovesti (dopunjuje se s *agere*).

2. ***căpiō, capere, cēpī, captum*** uzeti, uhvatiti.

Složenice imaju u participu perf. pas.: *ceptum*:

accipiō, accipere, accēpī, acceptum primati *(áccipis)*
dēcipiō, dēcēpī, dēceptum 3. prevariti *(dĕcipis)*
incipiō, incēpī, inceptum 3. začeti *(íncipis)*

percipiō, percēpī, perceptum 3. shvaćati *(pércipis)*
praecipiō, praecēpī, praeceptum 3. naložiti *(praécipis)*
suscipiō, suscēpī, susceptum 3. preduzeti *(súscipis).*

3. ***ĕdō, edere, ēdī, ēsum*** jesti. Vidi nepravilne glag. §. 134.

4. ***ĕmō, emere, ēmī, ēmptum*** kupovati

cóëmō, coëmere, coēmī, coēmptum nakupovati
ádimō, adimere, adēmī, adēmptum oduzeti
dírimō rastaviti, *rédimō* otkupiti, *intérimō* uništiti, pogubiti.
Ali: *cōmō, cōmere,* ***cōmpsī,*** *cōmptum* urediti. uresiti
dēmō, dēmere, ***dēmpsī,*** *dēmptum* oduzeti
prōmō, prōmere, ***prōmpsī,*** *prōmptum* izvaditi
sūmō, sūmere, ***sūmpsī,*** *sūmptum* uzeti
cōnsūmō 3. potrošiti.

5. ***lĕgō, lĕgere, lēgī, lēctum*** čitati, brati

pérlegō, perlégī, perlēctum 3. pročitati
cólligō, collēgī, collēctum 3. skupljati
déligō, dēlégī, dēlēctum 3. i
éligō, ēlégī, ēlēctum 3. odabirati, izbirati
dīligō, dīlēxī, *dīlēctum* 3. ljubiti, štovati (mj. *dīlēctus* bolje *carus alicuī*)
intellegō, intellēxī, *intellēctum* 3. spoznavati
néglegō, neglēxī, *neglēctum* 3. zanemarivati.

6. ***făciō,*** *facere, fēcī, factum* činiti, raditi. Imperativ: *fac.*

Od prezentske osnove ima u pasivu samo *faciendus*, a sve ostale oblike od *fiō, fierī, factus sum*, vidi §. 139.

Složen s prijedlozima mijenja ***a*** u ***i***, u participu perf. pas. ima *-fectum*, a pasiv pravi redovno na *-ficior*, na pr.:

conficiō, conficere, confēcī, confectum svršiti. Imperat. *cónfice*, pasiv *conficior.*

Tako i: *dēficiō* odmetnuti se, nestati
efficiō izraditi, *perficiō* svršiti
interficiō ubiti, *praeficiō* postaviti na čelo
proficiō izvršiti, uspjeti, napredovati
reficiō popraviti.

Druge složenice zadržavaju ***a*** i imaju u pasivu *fiō*, na pr.:

assuefaciō, assuefēcī, assuefactum 3. priviknuti se
assuefiō, assuefierī, assuefactus sum (pas.)
patefaciō otvoriti, otkriti, *labefaciō* uzdrmati
satisfacio udovoljiti.

7. ***fŭgiō***, *fugere*, *fūgī*, — bježati. Part. fut. *fugitūrus*
effúgio uteći *(éffugis)*, *confugiō* uteći se *(cónfŭgit)*
aufugiō pobjeći | *perfugiō* prebjeći
profugiō pobjeći

Bilješka. Razlikuj: *éffugit* prez. i *effŭgit* perf.

8. ***iăciō***, *iacere*, *iēcī*, *iactum* bacati.

Složen ima u prezentu *-iciō*, u participu perf. pas. *-iectum*:
abiciō, *abicere*, *abiēcī*, *abiectum* odbaciti *(ábicis)*
adiciō, *adicere*, *adiēcī*, *adiectum* dodati *(ádicis)*
deiciō zbaciti, *subiciō* pokoriti, *trāiciō* prebaciti, prijeći.

9. ***fŏdiō***, *fodere*, *fōdī*, *fossum* kopati
cōnfodiō probosti *(cónfodis)*, *effodiō* iskopati.

Bilješka. Razlikuj: *cónfodit* prez. i *cōnfŏdit* perf.

Odbacujući prezentsko proširenje:

10. ***frăngo***, *frangere*, *frēgī* *frāctum* lomiti, kršiti
cōnfringō, *confrēgī*, *cōnfrāctum* 3. slomiti, skršiti
perfringō razbiti, probiti, *refringō* razbiti.

11. ***relinquō***, *relinquere*, *relīquī*, *relīctum* ostaviti
dēlinquō pogriješiti.

12. ***vincō***, *vincere*, *vīcī*, *vīctum* pobijediti
dēvincō nadvladati, *convincō* dokazati.

13. ***rumpō***, *rumpere*, *rūpī*, *ruptum* raskinuti, rastrgati
corrumpō, *corrūpī*, *corruptum* 3. pokvariti, podmititi
perrumpō, *perrūpī*, *perruptum* 3. probiti
ērumpō, *ērūpī*, *ēruptum* 3. } provaliti iz
prōrumpō, *prōrūpī*, *prōruptum* 3. }
irrumpō, *irrūpi*, *irruptum* 3. provaliti u.

14. ***fundō***, *fundere*, *fūdī*, *fūsum* sipati, razbiti
confundō smiješati, sliti, zaplesti
infundō usuti, uliti, *profundō* razliti, potrošiti
perfundō politi.

b) bez vidljive promjene osnovnoga glasa u perfektu:

1. (*īcō*), (*īcere*), *īcī*, *ictum* udariti (*foedus īcere* ugovor sklopiti).
U prezentu se ne upotrebljava, nego se nadoknađuje s *ferīre*.

2. (*sīdō*, *sīdere* sjesti)

assīdō, *assīdere*, *assēdī*, *assessum* sjesti k

īnsīdō sjesti na, *possīdō* zauzeti, osvojiti, *consīdō* posjedati.

3. ***vīsō***, *vīsere*, (*vīsī*), — razgledati, pohoditi.

4. ***accendō***, *accendere*, *accendī*, *accēnsum* zapaliti. (*Candō* neobičan)

incendō zapaliti.

(Svi glagoli na ***d***, pred kojim je konzonant, imaju u perfektu ***dī***, osim *ardēo*, *ardēre*, *arsī* gorjeti.)

5. ***dēfendō***, *dēfendere*, *dēfendī*, *dēfēnsum* braniti

offendō uvrijediti.

6. ***pandō***, *pandere*, *pandī*, *passum* raširiti, rasplesti.

7. ***prehendō***, *prehendere*, *prehendī*, *prehēnsum* uhvatiti

comprehendō pograbiti, *reprehendō* ukoriti.

8. (*scandō*, *scandere*, *scandī*, — penjati se). Upotrebljavaju se samo oblici prezentske osnove.

ascendō, *ascendere*, *ascendī*, *ascēnsum* popeti se

cōnscendō, *cōnscendī*, *cōnscēnsum* 3. popeti se (*nāvem* ukrcati se)
dēscendō saći.

9. ***vellō***, *vellere*, *vellī*, *vulsum* čupati (pjesnički)

convello, *convellī*, *convulsum* 3.
āvellō otkinuti, *ēvellō* iščupati, istrgnuti, uzdrmati.

10. ***vertō***, *vertere*, *vertī*, *versum* obraćati

avertō odvratiti,	*ēvertō* porušiti,
convertō okrenuti.	*dēvertō* svratiti se.

---

c) ***v***- i ***u***- osnove, perf. na ***-ī***, particip perf. pas. na ***-ūtum***:

1. ***solvō***, *solvere*, *solvī*, *solūtum* odriješiti, platiti

absolvō osloboditi, odriješiti; *dissolvō* razriješiti.

2. ***volvō***, *volvere*, *volvī*, *volūtum* valjati, okretati

ēvolvō rasplesti, *involvō* zaplesti, zamotati.

3. ***éxuō***, *exuere*, *exuī*, *exūtum* svući, skinuti *(aliquā rē)*

imbuō nakvasiti, omočiti, *induō* obući.

4. ***mĭnuō,*** *minuere*, *minuī*, ***minūtum*** umanjiti.

5. ***ab-nuō,*** *abnuere*, *abnuī*, — odbijati, odricati

adnuō namignuti, potvrditi.

6. ***stătuō,*** *statuere*, *statuī*, *statūtum* odrediti

cōnstituō, *cōnstituī*, *cōnstitūtum* 3. postaviti, zaključiti, odlučiti.
dēstituō ostaviti, *īnstituō* urediti, *restituō* uspostaviti.

7. ***tribuō,*** *tribuere*, *tribuī*, *tribūtum* dati, podijeliti

contribuō prinositi, *distribuō* razdijeliti.

8. ***acŭō,*** *acuere*, *acuī*, — oštriti, brusiti; *acūtus* oštar (pridjev).

9. ***arguō,*** *arguere*, *arguī*, — *(accūsātus)* optužiti; *argūtus* oštrouman, dosjetljiv (pridjev)

coarguō dokazati, obličiti *(convictum)*
redarguō utjerati u laž, pobiti *(refūtātum)*.

10. ***luō,*** *luere*, *luī*, —, *tuitūrus* prati

abluō, *abluī*, *ablūtum* 3. oprati i *pólluō* okaljati, oskvrnuti.

11. ***ruō,*** *ruere*, *ruī*, —, *ruitūrus* rušiti (se)

dĭruō, *dīruere*, *dĭruī*, *dĭrŭtum* razoriti
obruō zatrpati; *corruō* srušiti se, *irruō* provaliti bez participa perf. pasiva.

12. ***congruō,*** *congruere*, *congruī*, — podudarati se, slagati se.

13. ***mĕtŭō,*** *metuere*, *metuī*, — bojati se.

Perfekti s nastavkom.

III. Perfekti na -si (-ssi -xi):

§. 123. a) Ponajviše **P-** osnove:

1. ***scrībō,*** *scrībere*, *scrīpsī*, *scrīptum* pisati

adscrībō pripisati, *cōnscrībō* popisati, unovačiti
dēscrībō opisati, *īnscrībō* upisati
praescrībō propisati, *proscrībō* prognati.

2. ***nūbō,*** *nūbere*, *nūpsī*, *nūptum* udavati se (za koga *alicui*)

3. ***rēpō,*** *rēpere*, *rēpsī*, — miljeti, gmizati

irrēpō uvući se, *arrēpō* dopuzati.

4. ***carpō, carpere, carpsī, carptum*** brati, kidati

dēcerpō, dēcerpsī, dēcerptum 3. ubrati, otkinuti
discerpō rastrgati, *excerpō* izvaditi.

5. ***sculpō, sculpere, sculpsī, sculptum*** dupsti, rezati.

6. ***serpō, serpere, serpsī,*** — plaziti.

7. ***contem-n-ō, contemnere, contempsī, contemptum*** prezirati.

8. ***ūrō, ūrere, ūssī, ūstum*** paliti, žeći

combūrō spaliti.

9. ***gĕrō, gerere, gessī, gestum*** nositi, otpravljati

cóngerō snositi, *dígĕrō* razrediti.

10. ***premō, premere, pressī, pressum*** tiskati

cómprimō, compressī, compressum 3. stisnuti
exprimō istisnuti, *dēprimō* pritisnuti
imprimō utisnuti, *opprimō* ugušiti, svladati.

---

b) T- o s n o v e:

1. ***claudō, claudere, clausī, clausum*** zatvoriti

inclūdō, inclūsī, inclūsum 3. zaključati
conclūdō zaključiti, *interclūdō* rastaviti, spriječiti.

2. ***dĭvĭdō, dīvidere, dīvīsī, dīvīsum*** dijeliti.

3. ***laedō, laedere, laesī, laesum*** vrijeđati, udarati

allīdō, allīdere, allīsī, allīsum udariti u što
collīdō sraziti se, *ēlīdō* izbiti.

4. ***lūdō, lūdere, lūsī, lūsum*** igrati se, rugati se, varati

dēlūdō, ēlūdō, illūdō podsmijevati se, rugati se.

5. ***plaudō, plaudere, plausī, plausum*** pljeskati

applaudō (pljeskanjem) odobravati;
explōdō, explōsī, explōsum 3. izviždati.

6. ***rādō, rādere, rāsī, rāsum*** grepsti.

7. ***rōdō, rōdere, rōsī, rōsum*** glodati.

8. ***trūdō, trūdere, trūsī, trūsum*** turati, potiskivati.

9. ***vādō, vadere*** ići

ērādō, ērādere, ēvāsī, ēvāsum izići, postati
invādō prodrijeti, navaliti.

10. ***cēdō, cēdere, cessī, cessum*** uzmicati, ustupati

accédō pristupiti, približiti se, *discēdō* udaljiti se, razići se
antecēdō nadmašiti, *excēdō* izići
concēdō dopuštati, *incēdō* stupati
prōcēdō napredovati, naprijed ići, *recēdō* uzmicati
(*accēdit* k tomu još, osim toga).

11. ***mittō, mittere, mīsī, missum*** slati

admittō pripustiti, *omittō* propustiti
āmittō izgubiti, *permittō* dopustiti
committō povjeriti, *prōmittō* obećati
dimittō otpustiti, *remittō* natrag poslati.

12. *(quatiō, quatere, quassum* uzdrmati, potresti)

***concŭtiō**, concutere, concussī, concussum* uzdrmati *(cóncutis).*

---

c) Ponajviše **K**- osnove:

1. ***dīcō, dīcere, dīxī, dictum*** kazati

ēdīcō objaviti, zapovjediti, *indīcō* navijestiti, oglasiti, *interdīcō* zabraniti, *praedīcō* proreći.

Treba razlikovati: *índicō, -āre* prijaviti i *praédicō, -are* slaviti.

2. ***dūcō, dūcere, dūxī, ductum*** voditi

abdúcō odvesti, *condúcō* najmiti
addúcō dovesti, *dēdūcō* odvesti
obdūcō prevući, *redūcō* natrag dovesti
prōdūcō izvesti, *trādūcō* prevesti
ēdúcō 3. izvesti, *(éducō* 1. uzgajati).

3. ***afflīgō, afflígere, afflīxī, afflīctum*** oboriti, ucviljeti

cōnflīgō pobiti se, ali:
proflīgō, -āre, -āvī, -ātum 1. oboriti, savladati.

4. ***fīgō, fígere, fīxī, fixum*** pripeti, prikovati

transfīgō probosti.

5. ***rĕgō, regere, rēxī, rēctum*** upravljati, vladati

córrīgō, corrēxī, corrēctum 3. popravljati
pórrigō pružiti, *árrigō* podići.

Ali: ***pergō, pergere, perrēxī, perrēctum*** nastaviti
surgō, surgere, surrēxī, surrēctum podići se, ustati.

6. ***tĕgō***, *tegere*, *tēxī*, *tēctum* pokriti, kriti

détegō otkriti, *prótegō* štititi.

7. (*speciō*, *specere*, *spēxī*, *spectum* gledati)
adspiciō, *adspicere*, *adspēxī*, *adspēctum* pogledati

cōnspiciō ugledati, *prōspiciō* unaprijed vidjeti
dēspiciō prezirati, *respiciō* ogledati se.

---

8. ***trăhō***, *trăhere*, *trāxī*, *trāctum* vući

ábstrahō odvući, *dístrahō* razvući
cóntrahō skupiti, *súbtrahō* odbiti, oteti.

9. ***vĕhō***, *vehere*, *vēxī*, *vectum* voziti

ádvehō dovesti, *ávehō* odvesti, *ínvehō* uvesti.

Pasiv *véhor*, *vèhī*, *vectus sum* u svezi s riječju *equō*: jahati, *currū* voziti se, *nāvī*: ploviti.

10. ***cŏquō***, *coquere*, *coxī*, *coctum* kuhati

cóncoquō prokuhati, probaviti.

11. ***vīvō***, *vīvere*, *vīxī*, *vīctūrus* živjeti.

12. ***struō***, *struere*, *strūxī*, *strūctum* zidati, snovati

cónstruō sazdati, *īnstruō* urediti
dēstruō porušiti, *éxstruō* opremiti.

13. ***fluō***, *fluere*, *fluxī*, — teći.

14. ***flec-t-ō***, *flectere*, *flexī*, *flexum* savijati, sagnuti.

15. ***nec-t-ō***, *nectere*, *(nexuī)*, *nexum* spojiti, skopčati

adnectō pripojiti, *cōnnectō* skopčati, sjediniti.

Amo pripadaju i složenice glagola *lĕgō*, koje prave perfekt na *-xī*, sr. §. 122. a) 5.

Osnove na **K-** pojačane glasom **n:**

1. ***cingō***, *cingere*, *cinxī*, *cinctum* opasati, ograditi

accingō opasati.

2. ***iungō***, *iungere*, *iūnxī*, *iūnctum* spajati, upregnuti

adiungō dodati, *disiungō* rastaviti *(sēiungō)*, *coniungō* spojiti, *subiungō* pokoriti.

*

3. ***ningit***, *nīnxit* sniježi.

4. ***distinguō***, *-stinguere*, *-stinxī*, *-stinctum* razlikovati

exstinguō gasiti.

5. ***ungō***, *ungere*, *ūnxī*, *ūnctum* mazati.

n odbacuju u participu perf. pas.:

1. ***fingō***, *fingere*, *finxī*, ***fictum*** tvoriti, izmišljati.

2. ***pingō***, *pingere*, ***pinxī***, ***pictum*** slikati.

3. ***stringō***, *stringere*, ***strinxī***, ***strictum*** stegnuti, trgnuti

perstringō ukoriti, grditi, *dēstringō* istrgnuti, *obstringō* obvezati.

U perfektu i participu perf. pas. gube **g**:

1. ***mergō***, *mergere*, *mersī*, *mersum* potopiti

ēmergō pomoliti se, *submergō* zaroniti.

2. ***spargō***, *spargere*, *sparsī*, *sparsum* razasuti, škropiti

adspergō, *-spersi*, *-spersum* 3. poprskati, poškropiti.

3. ***tergō***, *tergere*, *tersī*, *tersum* brisati.

Složenice idu po II. konjugaciji, vidi §. 119., 11.

§. 124. IV. Perfekti na -vi i -uī:

a) na **-vī**:

1. ***lĭ-n-ō***, *linere*, *lēvī*, *litum* mazati

ŏblinō namazati. (Part. perf. *ŏblitus* treba razlikovati od *oblītūs*: *oblīvīscor*).

2. ***si-n-ō***, *sinere*, *sīvī*, *situm* pustiti, dopustiti

dēsinō, *dēsiī*, *dēsitum* 3. prestati, odustati. Mjesto *dēsiī*, *dēsiit* upotrebljava Ciceron *dēstitī*, *dēstitit*.

3. ***se-rō***, *serere*, *sēvī*, *satum* sijati

cŏnserō, *cōnsēvī*, *cŏnsitum* 3. posijati

inserō usijati.

---

4. ***tĕrō***, *terere*, *trīvī*, *trītum* trti

cŏnterō satrti, *ŏbterō* zgaziti, smrviti.

5. ***cer-n-ō***, *cernere*, *crēvī*, *crētum* vidjeti.

Oblici *crēvi*, *crētum* ne upotrebljavaju se nikada u značenju „vidjeti“, nego *crēvī* u izrazu *hereditātem crēvi* = *adiī* i katkada = *dēcrēvī*, inače samo u složenih glagola: *dēcernō* odlučiti, *discernō* razlikovati, *sēcernō* odijeliti.

6. ***sper-n-ō***, *spernere*, *sprēvī*, *sprētum* prezirati.

7. ***ster-n-ō***, *sternere*, *strāvī*, *strātum* obarati

consternō pokriti, *prōsternō* oboriti.

---

8. ***petō***, *petere*, *pet-ī-vī*, i *petiī*, *pet-ī-tum* težiti, iskati

répetō natrag tražiti, ponoviti, *áppetō*, *éxpetō* žudjeti.

9. ***quaerō***, *quaerere*, *quaesīvī*, *quaesītum* tražiti

acquírō, *acquīsīvī*, *acquīsītum* 3. pribaviti, steći
conquīrō potražiti, *inquírō* istražiti, *requírō* zahtijevati.

10. ***cupiō***, *cupere*, *cupīvī*, *cupītum* željeti.

11. ***sapiō***, *sapere*, *sapīvī(iī)*, — kušati, biti mudar

desipiō (bez perf.) biti lud, mahnit.

---

12. ***arcessō***, *arcessere*, *arcessīvī*, *arcessītum* zvati.

13. ***capessō***, *capessere*, *capessīvī*, *capessītum* uhvatiti.

14. ***facessō***, *facessere*, *facessīvī*, *facessītum* činiti, vršiti.

15. ***lacessō***, *lacessere*, *lacessīvī*, *lacessītum* dražiti.

§. 125. b) na **-uī**:

1. ***alō***, *alere*, *aluī*, *altum* hraniti.

2. ***colō***, *colere*, *coluī*, *cultum* obrađivati, štovati

éxcolō obrazovati, *íncolō* nastavati.

3. ***cōnsulō***, *cōnsulere*, *cōnsuluī*, *cōnsultum* pitati za savjet.

4. ***ócculō***, *occulere*, *occuluī*, *occultum* sakrivati; no obično se veli *occultō* 1.

5. ***molō***, *molere*, *moluī*, *molitum* mljeti.

6. ***gemō***, *gemere*, *gemuī*, — stenjati, jecati.

7. ***tremō***, *tremere*, *tremuī*, — drhtati.

8. ***vomō***, *vomere*, *vomuī*, *vomitum* bljuvati.

9. ***accumbō***, *accumbere*, *accubuī*, —, *(accubitūrus)* leći
incumbō nasloniti se, *succumbō* podleći.

10. ***gignō*** *(= gi-geno)*, *gignere*, *gĕnuī*, *genitum* rađati.

11. ***pōnō*** *(= posino)*, *pōnere*, *pŏsuī*, *pŏsĭtum* staviti, metnuti
compōnō sastaviti, *expōnō* izložiti, *antepōnō* pretpostaviti.

12. ***sĕrō***, *serere*, *(seruī)*, *sertum* nizati, uvrstiti
cōnserō, *cōnseruī*, *cōnsertum* 3. sastaviti
disserō, *diseruī*, *(disputātum)* 3. razlagati
dēserō ostaviti, *desertus* zapušten, pust
inserō uvrstiti.

13. ***texō***, *texere*, *texuī*, *textum* splesti, tkati
contexō satkati, *intexō* utkati.

14. ***răpiō***, *rapere*, *rapuī*, *raptum* zgrabiti, oteti
abripiō, *abripere*, *abripuī*, *abreptum* strgnuti, oteti
arripiō pograbiti, *corripiō* prigrabiti
ēripiō istrgnuti, *dīripiō* raskinuti, opljačkati.

15. ***ēliciō***, *ēlicere*, *ēlicuī*, (*ēlicitum*) izmamiti, izvabiti
ali *illiciō*, ***illēxī***, *illectum*
pelliciō, ***pellēxī***, *pellectum* } 3. primamiti, zavesti
alliciō, *allicere* ***allēxī***, — namamiti, zavesti.

16. ***strepō***, *strepere*, *strepuī*, — ječati.

Pojedince zapamti:

ferō, *ferre*, ***tulī***, ***lātum*** nositi. Nepravilan glagol ispor. §. 135.

Složenica *súfferō* pozajmljuje perfekt i particip perf. od:
tollō, *tollere*, *súst ŭl ī*, *subl āt um* dizati, ukinuti
attollō i *extollō* dizati u vis, nemaju ni perf. ni participa perf.

Neki glagoli III. konjugacije nemaju ni perfekta ni participa perf. pas., kao na pr. *angō*, *angere* mučiti, *furō*, *furere* bješnjeti, *metō*, *metere* žeti (perf. *messem fēcī*), *plectō*, *plectere* biti, šibati, *vergō*, *vergere* naginjati se, *verrō*, *verrere* zgrtati, mesti.

III. konjugaciji pripada i semideponens:

fīdō, fīdere, fīsus sum uzdajem se
confīdō pouzdajem se, *diffīdo* ne pouzdajem se.

---

§. 126. V. Glagoli na -sco.

Glagoli III. konjugacije na **-sco** pokazuju počinjanje radnje ili bivanja. Stoga se i zovu verba inchoātīva, a raspadaju se u tri odjela:

1. Inchoātīva prīmītīva, čija se osnovna riječ ili izgubila ili se ne upotrebljava.

2. Inchoātīva verbālia, koja su izvedena od glagolskih osnova.

3. Inchoātīva nōminālia, koja su izvedena od imeničkih ili pridjevskih osnova.

I. Inchoātīva prīmītīva.

1. ***dīscō, dīscere, didicī*** učiti
dēdiscō zaboraviti, *ēdiscō* naučiti na pamet.

2. ***pōscō, pōscere, popōscī*** iskati, zahtijevati
dēpōscō iziskati, *repōscō* tražiti natrag.
Složenice s *dīscō i pōscō* zadrže reduplikaciju.

Ostala inchoātīva prīmītīva imaju u perfektu ***-vī,*** u participu perf. ***-tum,*** a pred njima se ***scō*** odbacuje:

3. ***crē-sc-ō, crēscere, crēvī,*** — rasti
dēcrescō opadati, smanjivati se, *concrescō* srasti se.

4. ***nōscō, nōscere, nōvī,*** — upoznavati. Perfekt *nōvī* znači: znam, poznajem
āgnōscō, āgnōvī, ágnĭtum 3. pripoznati, priznati
cōgnōscō, cōgnōvī, cógnĭtum 3. upoznati, izvidjeti
recōgnōscō, recōgnōrī, recōgnĭtum prepoznati, pregledati
īgnōscō, īgnōvī, īgnōtum uvjeriti se, praštati.

5. ***quiēscō, quiēscere, quiēvī,*** — mirovati, počivati (*quiētūrus*).

6. ***pāscō, pāscere, pāvī, pāstum*** pasti (pasem), hraniti
dēpāscō popasti, (*pāscor* pasem se).

7. ***suēscō, suēscere, suēvī, suētum*** naučiti se
assuēscō i *cōnsuēscō* priviknuti se, naviknuti se
assuētus, cōnsuētus vičan, običan
assuēvī znači: običaj mi je, *cōnsuēvī* obiknuo sam.

8. ***adolēscō***, *adolēscere, adolēvī,* (*adultum*) dorasti; *adultus* odrastao (pridjev).

9. ***obsolēscō***, *obsolēscere, obsolēvī* zastarjeti, iz običaja izići; *obsolētus* zastario, iznošen, otrcan (pridjev).

---

2. Inchoātīva verbālia s perfektom još upotrebljavanih osnovnih glagola:

1. ***inveterāscō*** (*inveterāre*), *inveterāscere, inveterāvī* zastaravati; *inveterātus* ukorijenjen (pridjev).

2. ***convalēscō*** (*valēre*), *convalēscere, convaluī* ojačati, ozdraviti.

3. ***exārdēscō*** (*ārdēre*), *exārdēscere, exārsī* zapaliti se, buknuti.

4. ***coalēscō*** (*alĕre*), *coalēscere, coaluī* srasti se.

5. ***concupīscō*** (*cupĕre*), *concupīscere, concupīvī, concupītum* zaželjeti, čeznuti.

6. ***revīvīscō*** (*vīvere*), *revīvīscere, revīxī* oživjeti.

7. ***scīscō*** (*scīre*), *scīscere, scīvī, scītum* doznati, odlučiti
adscīscō pribaviti, *cōnscīscō (sibi mortem)* zadati, (ubiti se)
dēscīscō odmetnuti se *(ā rēge), rescīscō* saznati.

8. ***conticēscō*** (*tacēre*), *conticēscere, conticuī* zašutjeti.

9. ***contremīscō*** (*treměre*), *contremīscere, contremuī* uzdrhtati.

10. ***extimēscō*** / ***pertimēscō*** } (*timēre*) *extimēscere, extimuī* / *pertimēscere, pertimuī* { strašiti se.

11. ***obdormīscō*** (*dormīre*), *obdormīscere, obdormīvī* zaspati.

12. ***ingemīscō*** (*gemere*), *ingemīscere, ingemuī* uzdahnuti.

13. ***erubēscō*** (*rubēre*), *erubēscere, erubuī* zacrvenjeti se.

14. ***obstupēscō*** (*stupēre*), *obstupēscere*, *obstupuī* uprepastiti se, zapanjiti se.

15. ***perhorrēscō*** (*horrēre*), *perhorrēscere*, *perhorruī* prepasti se.

---

3. Inchoātīva nōminālia imaju samo perfekt na **ui**:

1. ***percrebrēscō*** (*creber*), *percrebruī* učestati.
2. ***obdūrēscō*** (*dūrus*), *obdūruī* otvrdnuti.
3. ***ēvānēscō*** (*vānus*), *ēvānuī* iščeznuti.
4. ***mātūrēscō*** (*mātūrus*), *mātūruī* sazrijevati.
5. ***obmūtēscō*** (*mūtus*), *obmūtuī* umuknuti, zanijemiti.

Bez perfekta:

6. ***ingrāvēscō*** (*gravis*) otežati.
7. ***repuerāscō*** (*puer*) podijetiti se.

Glava XXXIV.

§. 127. IV. Konjugacija.

Perfekti bez nastavka.

I. Perfekti s reduplikacijom.

1. ***reperiō***, *reperīre*, *repperī*, *repertum* naći, i
2. ***comperiō***, *comperīre*, *comperī*, *compertum* saznati, oba su glagola složenice od *pariō*, vidi §. 121. 11.

II. Perfekti s otegnutim osnovnim samoglasnikom:

veniō, *vēnīre*, ***vēnī***, *ventum* (*est* došlo se je), doći, dolaziti;
(Razlikuj: *vĕnit* dolazi i *vēnit* došao je;
venímus dolazimo i *vénimus* došli smo.)

adveniō doći, *subveniō* doći u pomoć
praeveniō prestići, preteći, *conveniō* sastati se, složiti se
inveniō naći, otkriti.

Bilješka. Pamti: *ínvenit*, *invenímus* nalazi, nalazimo; *invénit*, *invénimus* našao je, našli smo.

Perfekti s nastavkom.

III. Perfekti na -si (-xi).

1. (*farciō*, *farcīre*, *farsī*, *fartum* napuniti, trpati):
referciō, *refercīre*, *refersī*, — napuniti, *refertus*, *confertus* pun (pridjev).

2. ***sarciō***, *sarcīre*, *sarsī*, *sartum* krpiti, popravljati.

3. (*fulciō*, *fulcīre*, *fulsī*, *fultum* podupirati).

4. ***hauriō***, *haurīre*, *hausī*, *haustum* crpsti
exhauriō iscrpsti, ispiti.

5. ***saepiō***, *saepīre*, *saepsī*, *saeptum* ograditi.

6. ***sanc-i-ō***, *sancīre*, *sānxī*, *sānctum* narediti, utvrditi; *sanctus* svet (pridjev).

7. ***vinc-i-ō***, *vincīre*, *vinxī*, *vinctum* vezati, u gvožđe okovati
dēvinciō obvezati.

8. ***amiciō***, *amicīre*, —, *amictum* zaogrnuti.

---

9. ***sent-i-ō***, *sentīre*, *sēnsī*, *sēnsum* osjećati, misliti
cōnsentiō slagati se, *dissentiō* ne slagati se.
Mjesto *assentiō* kaže se obično *assentior* pristajem, ali perfekt *assēnsī*.

IV. Perfekti na -vi i -ui.

1. ***audiō***, ***audīre***, ***audīvī***, ***audītum*** čuti.
Većina glagola IV. konj. ima oblike kao i *audiō*.

2. ***eō***, *īre*, *iī*, *ĭtum* ići (sr. §. 137. Nepravilni glagoli).

3. ***sepeliō***, *sepelīre*, *sepelīvī*, *sepultum* pokopati.

4. ***aperiō***, *aperīre*, *aperuī*, *apertum* otvorati.

5. ***operiō***, *operīre*, *operuī*, *opertum* pokrivati.

6. ***saliō***, *salīre*, *saluī*, — skakati
dēsiliō, *dēsilīre*, *dēsiluī*, — skočiti.

Nekoliko glagola IV. konjugacije nema perfekta ni participa perf. pas.

feriō, *ferīre* udarati, ubijati, *feriō foedus* sklapam savez. U perfektu se dopunjuje glagolom: *percutiō*, *percutere*, *percussī*, *per-*

cussum, a ako je s *foedus*: *icī*, *pepigī*, *fēcī*; *superbiō*, *-īre* oholiti se, ohol biti, *ēsuriō*, *-īre* gladovati, biti gladan.

Glava XXXV.

§. 128. Verba dēpōnentia.

Dēpōnentia grade perfekt ponajviše redovno kao i dotične konjugacije.

I. konjugacija.

Prva konjugacija ima mnogo deponentia i svi imaju redovno perfekt na *-ātus sum*, na pr.:

cōnor, *cōnārī*, *cōnātus sum* kušati
contemplor, *contemplārī*, *contemplātus sum* motriti
mīror, *mīrārī*, *mīrātus sum* čuditi se.

§. 129. II. konjugacija.

U II. konjugaciju pripada osam glagola, pet pravilnih, tri nepravilna:

1. (*liceor*, *licērī*, *licitus sum* nuditi kod prodaje)
pollicеor, *pollicērī*, *pollicitus sum* obećati.

2. ***mereor***, *merērī*, *méritus sum* zaslužiti, zavrijediti.
Perfekt ima i *meruī*. *Merēre* steći: *stipendia merēre* (vojničku) plaću dobivati, u vojsci služiti.
emereor islužiti.

3. ***misereor***, *miserērī*, *miseritus sum* smilovati se.

4. ***tueor***, *tuērī*, *tutātus sum* štititi
contueor, *contuitus sum* ogledati, *intueor* (dopunjuje se s *adspicere*) pogledati.

5. ***vereor***, *verērī*, *veritus sum* bojati se, poštovati.

6. ***fateor***, *fatērī*, *fassus sum* priznati
cōnfiteor, *cōnfitērī*, *cōnfessus sum* priznati
profiteor izjaviti, očitovati.

7. ***reor***, *rērī. rătus sum* misliti; part. *ratus* znači misleći (kao particip), određen, istinit (kao pridjev). Mjesto *ratus sum* kaže se obično *arbitrātus sum.*

8. ***medeor***, *medērī*, — liječiti, vidati (ranu *vulnerī*). Perfekt: *sānāvī.*

§. 130. III. konjugacija.

1. ***fruor***, *fruī* uživati (part. fut. akt. *fruitūrus*).
U perfektu se kaže: *ūsus sum* ili *frūctum cēpī.*

2. ***fungor***, *fungī*, *fūnctus sum* vršiti, obavljati (*munere*).

3. ***vehor***, *vehī*, *vectus sum* voziti se
invehor navaliti na koga.

4. ***loquor***, *loquī*, *locūtus sum* govoriti
álloquor progovoriti komu, *cólloquor* razgovarati se.

5. ***morior***, *morī*, *mortuus sum* umrijeti (*moritūrus*).

6. ***pāscor***, *pāscī*, *pāstus sum* pasti se.

7. ***queror***, *querī*, *questus sum* tužiti se
cónqueror žaliti se na što.

8. ***sequor***, *sequī*, *secūtus sum* ići za kim, slijediti
ássequor zadobiti, *obsequor* slušati
cōnsequor postići, *persequor* goniti.

---

9. (***gradior***, *gradī*, *gressus sum* koračati);
aggredior, *ággredī*, *aggressus sum* napasti, udariti na koga
congredior sukobiti se, *ingredior* unići
ēgredior izaći, *regredior* ići natrag, vratiti se.

10. ***lābor***, *lābī*, *lāpsus sum* padati, klizati se
collábor srušiti se, *elábor* umaći.

11. ***nītor***, *nītī*, { *nīxus sum* / *nīsus sum* } naslanjati se, naprezati se.

12. ***patior***, *patī*, *passus sum* trpjeti
perpetior, *pérpetī*, *perpessus sum* pretrpjeti.

13. ***amplector***, *amplectī*, *amplexus sum* obuhvatiti, zagrliti
complector obuhvatiti, okružiti.

14. ***ūtor***, *ūtī*, *ūsus sum* upotrebiti, koristiti se

abūtor zlo upotrebljavati.

15. Složenice:

dēvertor svratiti se | ***revertor***, *revertī* vratiti se

imaju u perfektu *devertī*, *revertī*; ***reversus*** samo kao particip: vrativši se.

Amo idu i ova inchoātīva:

16. ***adipīscor***, *adipīscī*, ***adeptus sum*** dobiti, postići.

17. ***expergīscor***, *expergīscī*, ***experrēctus sum*** probuditi se.

18. ***īrāscor***, *īrāscī* srditi se; ***iratus***, *-a*, *-um* pridjev: ljutit, srdit. Perfekt se naknađava sa *suscēnsuī*.

19. ***comminīscor***, *comminīscī*, *cōmmentus sum* izmišljati.

20. ***reminīscor***, *reminīscī*, sjećati se, perf. *recordātus sum*.

21. ***nancīscor***, *nancīscī*, *nactus* ili *nanctus sum* dobiti, postići.

22. ***nāscor***, *nāscī*, *nātus sum* roditi se.

23. ***oblīvīscor***, *oblīvīscī*, *oblītus sum* zaboraviti.

24. ***pacīscor***, *pacīscī*, *pactus sum* i *pepigī* ugovarati, pogoditi se.

25. ***proficīscor***, *proficīscī*, ***profectus sum*** polaziti, putovati.

26. ***ulcīscor***, *ulcīscī*, *ultus sum* osvetiti se.

27. ***vēscor***, *vēscī* jesti, hraniti se. (Perf. se dopunjuje s *ēdī*).

§. 131. IV. konjugacija.

1. ***blandior***, *blandīrī*, *blandītus sum* laskati.

2. ***largior***, *largīrī*, *largītus sum* izdašno poklanjati.

3. ***mentior***, *mentīrī*, *mentītus sum* lagati

ēmentior slagati, izmisliti; *ementitus* lažan, izmišljen.

4. ***mōlior***, *mōlīrī*, *mōlītus sum* truditi se, preduzimati.

5. ***partior***, *partīrī*, *partītus sum* dijeliti.

Obično se upotrebljavaju aktivni oblici od *dispertiō* i *impertiō* 4.

6. ***potior***, *potīrī*, *potītus sum* zadobiti, osvojiti.

7. ***sortior***, *sortīrī*, *sortītus sum* ždrijebati, ždrijebanjem dobiti.
8. ***assentior***, *assentīrī*, *assēnsus sum* slagati se.
9. ***mētior***, *mētīrī*, ***mēnsus sum*** mjeriti.
10. ***experior***, *experīrī*, *expertus sum* kušati, ogledati.
11. ***opperior***, *operīrī* iščekivati.
12. ***ōrdior***, *ōrdīrī*, *ōrsus sum* početi

exōrdior započeti.

13. ***orior***, *orīrī*, *ortus sum* izlaziti, rađati se. (Part. fut. akt. *oritūrus*; gerundiv *oriundus* rodom). Samo infinitivom *orīrī* pripada ovaj glagol IV. konjugaciji, inače se mijenja u oblicima, izvedenim od prezentske osnove, po 3. konjugaciji: *orior*, *óreris*, *óritur*, *órimur*, *orímini*, *oriuntur*; imperat. *órere*. Konjunktiv imperfekta *órerer* (rjeđe *orīrer*). To vrijedi i za složenice njegove izuzevši *adorior*, koji ima redovno *adorīris*, *adorītur*.

adorior udariti, napasti
coorior i *exorior* podići se (*exóreris*, *exóritur*).

Glava XXXVI.

§. 132. Nepravilni glagoli.

Nepravilne zovemo one glagole, koji se ne razlikuju samo u perfektu i participu perf. pas., nego i u konjugaciji samoj od glagola, koje smo doslije uzeli za primjer.

Amo brojimo:

I. prave nepravilne glagole: verba anōmala,
II. manjkave (krnje) glagole: verba dēfectīva,
III. bezlične glagole: verba impersonālia.

I. Verba anōmala

su ovi glagoli:

1. ***sum*** jesam
2. ***possum*** mogu
3. ***edō*** jedem
4. ***ferō*** nosim
5. ***volō*** hoću
   nōlō ne ću
   mālō volim
6. ***eō*** idem
7. ***queō*** mogu
   nequeō ne mogu
8. ***fīō*** postajem.

1. Pomoćni glagol *sum, fuī, esse* biti.

Pomoćni glagol *esse* gradi svoje oblike od dvije različite osnove:

od prezentske ***ĕs*** i
od perfektne ***fu.***

A. Indikativ. B. Konjunktiv.

Prezent.

Sg.	*s-ŭ-m*[1])	jesam, sam	*s-ĭ-m*	(da) sam, budem
	es	jesi, si	*s-ī-s*	„ si, budeš
	es-t	jest, je	*s-ĭ-t*	„ je, bude
Pl.	*s-ŭ-mus*	jesmo, smo	*s-ī-mus*	„ smo, budemo
	es-tis	jeste, ste	*s-ī-tis*	„ ste, budete
	s-u-nt	jesu, su	*s-i-nt*	„ su, budu

Imperfekt.

Sg.	*era-m*[1])	bijah	*es-sem*	bio bih
	erā-s	bijaše	*es-sēs*	bio bi
	eră-t	bijaše	*es-set*	bio bi
Pl.	*erā-mus*	bijasmo	*es-sēmus*	bili bismo
	erā-tis	bijaste	*es-sētis*	bili biste
	eră-nt	bijahu	*essent*	bili bi

Futur I.

Sg.	*er-ō*[1])	bit ću
	er-i-s	bit ćeš
	er-i-t	bit će
Pl.	*er-i-mus*	bit ćemo
	er-i-tis	bit ćete
	er-u-nt	bit će

---

[1]) Slabija je osnova *s-* u oblicima *s-u-m, s-u-mus, s-i-m.* Kada se je osnovi *s-* dodao lični nastavak *m*, sastali su se *sm̨.* Kad se izgovore, čuje se između njih nejasan samoglasnik ***u,*** koji se kasnije i umetnuo: *sum.* (Sr. hrvatski: jesm̨ — jesam.) — Među dva je vokala ***s*** postalo ***r.***

Perfekt.

Sg.	*fu-ī*	bio sam	*fu-ěrim*	(da)	sam bio
	fu-ī-stī	bio si	*fu-eris*	„	si bio
	fu-i-t	bio je	*fu-erit*	„	je bio
Pl.	*fu-ĭ mus*	bili smo	*fu-erimus*	„	smo bili
	fu-ī-stis	bili ste	*fu-eritis*	„	ste bili
	fu-ē-runt (*fuēre*)	bili su	*fu-erint*	„	su bili

Pluskvamperfekt.

Sg.	*fu-eram*	bijah bio	*fu-issem*	bio	bih bio
	fu-erās	bijaše bio	*fu-issēs*	bio	bi bio
	fu-erat	bijaše bio	*fu-isset*	bio	bi bio
Pl.	*fu-erāmus*	bijasmo bili	*fu-issēmus*	bili	bismo bili
	fu-erātis	bijaste bili	*fu-issētis*	bili	biste bili
	fu-erant	bijahu bili	*fu-issent*	bili	bi bili

Futur II.

Sg.	*fu-erō*	budem bio
	fu-eris	budeš bio
	fu-erit	bude bio
Pl.	*fu-erimus*	budemo bili
	fu-eritis	budete bili
	fu-erint	budu bili

Imperativ.

Sg.	*ĕs*	budi!	Pl.	*es-te*	budite!
	es-tō	budi!		*es-tōte*	budite!
	es-tō	neka bude!		*s-u-ntō*	neka budu!

Infinitiv.

Prezent.	Perfekt.
es-se biti	*fu-isse*

Futur.

Sing. *fu-tūrum, -am, -um esse*
Pl. *fu-tūrōs, -ās, -a esse*
} ili za oboje ***fŏre.***

Particip.

Prezent.	Futur.
—	*fŭ-tūrus, -a, -um* koji će biti, budući.

Tako se mijenjaju i složenice njegove:

absum, āfuī, āfutūrus, abesse ne biti ovdje, biti odsutan

adsum, adfuī i *affuī, adfutūrus* i *affutūrus, adesse* biti ovdje, prisustvovati

dēsum, dēfuī, dēfutūrus, dēesse nedostajati, manjkati

intersum, interfuī, interfutūrus, interesse nalaziti se između čega, sudjelovati, učestvovati

obsum, obfuī, obfutūrus, obesse smetati, škoditi

praesum, praefuī, praefutūrus, praeesse stajati na čelu, upravljati

prōsum, prōfuī, prōfutūrus, prod-esse koristiti

supersum, superfuī, superfutūrus, superesse preostati

insum, —, —, inesse biti u čem

subsum, —, —, subesse biti pod čim.

Bilješka. 1. Particip prezenta imaju samo *absum* i *praesum:*

absēns, *absentis* odsutan, neprisutan
praesēns, *praesentis* prisutan, sadašnji.

2. *Prōsum* je složen od prijedloga *prō* (negda *prōd)* i *sum.* Isprvično se ***d*** javlja svagdje, gdje za njim stoji ***e,*** a pred ***s*** i ***f*** ispada:

prō-sum, ***prōd-es,*** ***prōd-est,*** *prōsumus,* ***prōd-estis,*** *prōsunt, prōd-eram, prōd-erō, prōd-essem, prōd-esse.*

3. *Forem, fores, foret* itd. može stajati mjesto ***essem*** u protazi pogodbenih rečenica i u namjernim rečenicama. Infinitiv *fore* mora se upotrebiti u svezi s participima mjesto *futūrum esse,* dakle samo *laudātum fore, laudandum fore,* a ne smije se reći: *laudātum futūrum esse.*

§. 133. 2. *Possum* mogu.

Glagol *possum* složen je od *pot-* (*potis*, *pote*) i *sum*. U oblicima prezentske osnove spreže se kao i glagol *sum*, samo se *t* ispred *s* pretvara u *s* (izjednačenje). Pokraćeni su oblici *posse*, *possem*. Perfekt *potuī* i particip *potēns* pripadaju izgubljenomu glagolu *potēre*.

Indikativ.		Konjunktiv.	
		Prezent.	
Sg.	***pos-sum*** mogu	***pos-sim*** (da)	mogu
	pot-es možeš	*pos-sīs* „	možeš
	pot-est može	*pos-sit* „	može
Pl.	*pos-sumus* možemo	*pos-sīmus* „	možemo
	pot-estis možete	*pos-sītis* „	možete
	pos-sunt mogu	*pos-sint* „	mogu
		Imperfekt.	
Sg.	***pot-eram*** mogah	***pos-sem***	mogao bih
	pot-erās mogaše	*pos-sēs*	mogao bi
	pot-erat mogaše	*pos-set*	mogao bi
Pl.	*pot-erāmus* mogasmo	*pos-sēmus*	mogli bismo
	pot-erātis mogaste	*pos-sētis*	mogli biste
	pot-erant mogahu	*pos-sent*	mogli bi
		Futur I.	
Sg.	***pot-erō*** moći ću		
	pot-eris moći ćeš		
	pot-erit moći će		
Pl.	*pot-erimus* moći ćemo		—
	pot-eritis moći ćete		
	pot-erunt moći će		

Perfekt.

Sg.	***pot-uī***	mogao sam	*pot-uerim*	(da)	sam mogao
	potuistī	mogao si	*potueris*	„	si mogao
	potuit	mogao je	*potuerit*	„	je mogao
Pl.	*potuimus*	mogli smo	*potuerimus*	„	smo mogli
	potuistis	mogli ste	*potueritis*	„	ste mogli
	potuērunt	mogli su	*potuerint*	„	su mogli

Pluskvamperfekt.

Sg.	*pot-ueram*	bijah mogao	*potuissem*	bio bih	mogao
	potuerās	bijaše mogao	*potuissēs*	bio bi	mogao
	potuerat	bijaše mogao	*potuisset*	bio bi	mogao
Pl.	*potuerāmus*	bijasmo mogli	*potuissēmus*	bili bismo	mogli
	potuerātis	bijaste mogli	*potuissētis*	bili biste	mogli
	potuerant	bijahu mogli	*potuissent*	bili bi	mogli

Futur II.

Sg.	*pot-uerō*	budem mogao			
	potueris	budeš mogao			
	potuerit	bude mogao			
Pl.	*potuerimus*	budemo mogli			
	potueritis	budete mogli			
	potuerint	budu mogli			

—

Infinitiv.

Prezent.	Perfekt.
pos-se moći	***pot-uisse***

Particip.

nema ga; *potēns* je adjektiv.

§. 134. 3. *Edō* jedem.

Glagol *ĕdō, ĕdere, ēdī, ēsum* spreže se redovno po III. konjugaciji, samo za neke oblike ima i sporedne oblike, koji su

jednaki istim oblicima glagola *esse* s promijenjenom kvantitetom.

Tematski se naime samoglasnik ***ĕ*** i ***i*** može izostaviti (osim pred ***m***), a ***d*** u tom slučaju pred ***t*** postaje ***s***, na što se osnovni ***ĕ*** oteže. Ispred ***s*** glas ***d*** ili iščezava ili postaje ***s***. Infinitiv *ēsse* postao je od *ĕd* i staroga infinitivnog nastavka *-se* (kasnije *-re*); od *edse* postalo je *ēsse*, od *ĕd-t*: *ēst*. (Sr. hrvatski jede-m i jêm (jed-m), jedeš i jêš). Sporedni su ovi oblici:

Prezent indik. aktiva:	Konjunktiv imperf. akt.:
Sg. *edō*	*ederem* ili *ēssem*
edis ili *ēs*	*ederēs* ili *ēssēs*
edit ili *ēst*	*ederet* ili *ēsset*
Pl. *edimus*	*ederēmus* ili *ēssēmus*
editis ili *ēstis*	*ederētis* ili *ēssētis*
edunt	*ederent* ili *ēssent*

Imperativ:	Infinitiv:
Sg. *ede* ili *ēs*	*edere* ili *ēsse*
Pl. *edite* ili *ēste*	

U pasivu upotrebljavaju se samo oblici: *editur* ili *ēstur* jede se, i *ederētur* ili *ēssētur* jelo bi se.

I od složenih se glagola: *cómedō* pojesti i *exedō* izjesti nalaze gdjekoji kraći oblici: *comēst* (= *comedit*), *comēsset* (= *comederet*), *comēsse* (= *comedere*), *exēst* (=*exedit*).

§. 135. 4. *Ferō, ferre, tulī, lātum* nositi.

Ovaj glagol ima perfekt i particip perf. pas. od drugíh osnova. U ostalom se mijenja do nekih pojedinosti pravilno po III. konjugaciji, samo što u oblicima od prezentske osnove lični nastavci, koji se počinju sa ***s, t, r,*** dolaze neposredno do osnove: *fer-t, fer-s, fer-rem.* Imperativ je ***fer*** (mj. *fere*). Prezentska je osnova *fer-*, perfektna *tul-*, participijalna *lāt-*.

		Aktiv		Pasiv	
		Indikativ	Konjunktiv	Indikativ	Konjunktiv
Prezent	Sg.	*fer-ō* ***fer-s*** ***fer-t***	*feram* *ferās* *ferat*	*feror* ***fer-ris*** ***fer-tur***	*ferar* *ferāris* *ferātur*
	Pl.	*fer-i-mus* ***fer-tis*** *fer-u-nt*	*ferāmus* *ferātis* *ferant*	*ferimur* *feriminī* *feruntur*	*ferāmur* *ferāminī* *ferantur*
Imperfekt	Sg.	*ferēbam* *ferēbās* *ferēbat*	***ferrem*** ***ferrēs*** ***ferret***	*ferēbar* *ferēbāris* *ferēbātur*	***ferrer*** ***ferrēris*** ***ferrētur***
	Pl.	*ferēbāmus* *ferēbātis* *ferēbant*	***ferrēmus*** ***ferrētis*** ***ferrent***	*ferēbāmur* *ferēbāminī* *ferēbantur*	***ferrēmur*** ***ferrēminī*** ***ferrentur***
Futur I.	Sg.	*feram* *ferēs* *feret* itd.	—	*ferar* *ferēris* *ferētur* itd.	—
Imperativ		I. ***fer!*** ***ferte***	II. ***fertō*** ***fertōte***	—	
Infinitiv prezenta		***ferre***		***ferrī***	
Particip prezenta		*ferēns, ferentis*		—	
Gerundiv		—		*ferendus, -a, -um*	
Gerund		*ferendī, ferendō, (ad) ferendum, ferendō*			

Ostali su oblici pravilni: *tŭli*: *tulerim*, *tuleram*: *tulissem*, *tulerō*, *tulisse*; *lātus sum*: *lātus sim*, *lātus eram*: *lātus essem*, *lātus erō*, *lātum*, *-am*, *-um esse*, *lātūrus*, *lātūrum*, *-am*, *-um esse*.

Tako se isto sprežu i ove složenice:

áfferō (*adferō*), *afférre*, *áttŭlī*, *allātum* donijeti
aúferō, *auférre*, ***ábstŭlī***, ***ablātum*** odnijeti
cṓnferō, *cōnférre*, *cṓntŭlī*, ***collātum*** snositi, porediti
dífferō, *differre*, ***dístŭlī***, ***dīlātum*** odgoditi
dífferō, *differre*, —, — razlikovati se
éfferō, *efférre*, ***éxtulī***, ***ēlātum*** iznijeti, sahraniti
ínferō, *īnférre*, *íntulī*, *illātum* unijeti
ófferō, *offérre*, ***óbtulī***, ***oblātum*** nuditi
réferō, *referre*, ***réttulī***, *relātum* natrag nositi, javljati, izvijestiti
súfferō, ***sufférre***, —, — podnijeti (perf. *sustinuī*).

Ne mijenjaju prijedlog:

antéferō nositi pred kim	***déferō*** predati, doglasiti
circúmferō okolo nositi	***pérferō*** podnijeti
praéferō pretpostavljati	***trānsferō*** prenijeti.
próferō iznijeti, izvući	

§. 136. **5.** ***Volō, velle*** (od ***vel-se***), ***voluī*** **htjeti**
nōlō, nōlle, nōluī **ne htjeti**
mālō, mālle, māluī **voljeti.**

Glagol je *nōlō* složen od *ne* (= *nōn*) *volō*, *mālō* od *mage* (= *magis*) *volō*.

Prezent	Indikativ	*volō* *vīs* *vult* *vólumus* *vultis* *volunt*	*nōlō* *nōn vīs* *nōn vult* *nőlumus* *nōn vultis* *nōlunt*	*mālo* *māvīs* *māvult* *málumus* *māvultis* *mālunt*
	Konjunktiv	*velim* *velīs* *velit* *velťmus* *velťtis* *velint*	*nōlim* *nōlīs* *nōlit* *nōlťmus* *nōlťtis* *nōlint*	*mālim* *mālīs* *mālit* *mālťmus* *mālťtis* *mālint*
Imperfekt	Indikativ	*volēbam* *volēbās* *volēbat* itd.	*nōlēbam* *nōlēbās* *nōlēbat* itd.	*mālēbam* *mālēbās* *mālēbat* itd.
	Konjunktiv	*vellem* *vellēs* *vellet* *vellēmus* *vellētis* *vellent*	*nōllem* *nōllēs* *nōllet* *nōllēmus* *nōllētis* *nōllent*	*māllem* *māllēs* *māllet* *māllēmus* *māllētis* *māllent*
Futur I.	Indikativ	*volam* *volēs* *volet* itd.	*nōlam* *nōlēs* *nōlet* itd.	*mālam* *mālēs* *mālet* itd.
Imperativ		nema	*nōlī*[1]) nemoj! *nōlíte* nemojte! *nōlítō* *nōlītōte*	nema
Infinitiv		*velle*	*nōlle*	*mālle*

[1]) *Nōlī laudāre* nemoj hvaliti!

Perfektna osnova glasi: *volu-*, *nōlu-*, *mālu-*. Oblici, koji se od te osnove grade, imadu pravilnu promjenu:

voluī, voluerim, volueram, voluissem, voluerō, voluisse,
nōluī, nōluerim, nōlueram, nōluissem, nōluerō, nōluisse,
māluī, māluerim, māluerам, māluissem, māluerō, māluisse.

Ostali se oblici ne upotrebljavaju. Neklasičan particip *volēns* nadoknađava se participom *cupiēns*, a *nōlēns* pridjevom *invītus*.[1])

Bilješka. *Sīs* = *sī vīs* ako hoćeš, ako ti je po volji.

§. 137. 6. *Eō* idem.

Glagol *eō, īre, iī, ītum* (osn. *i-*) ponajviše se spreže po IV. konjugaciji, samo što u prezentskoj osnovi ima jaku osnovu *e* pred *a, o, u*. U perfektnoj se osnovi *v* odbacuje, a *ii* se pred *s* sažima u *ī*. Participijalna osnova ima kratko *ĭ*.

	Indikativ	Konjunktiv
Prezent	*eō* idem *īs* ideš *it* ide *īmus* idemo *ītis* idete *eunt* idu	*eam* (da) idem *eās* (da) ideš *eat* (da) ide *eāmus* (da) idemo *eātis* (da) idete *eant* (da) idu
Imperfekt	*ībam* iđah *ībās* iđaše *ībat* iđaše *ībāmus* iđasmo *ībātis* iđaste *ībant* iđahu	*īrem* išao bih *īrēs* išao bi *īret* išao bi *īrēmus* išli bismo *īrētis* išli biste *īrent* išli bi
Futur I.	*ībō* ići ću *ībis* ići ćeš *ībit* ići će *ībimus* ići ćemo *ībitis* ići ćete *ībunt* ići će

Imperativ	
I.	*ī* idi! *īte* idite!
II.	*ītō* idi! *ītōte* idite! (*euntō* neka idu!)

[1]) *Hōc invītus fēcī* nerado sam to učinio. — *Hōc mē invītō factum est* učinjeno je protiv moje volje.

Infinitiv prez.: ***īre*** ići.

Gerund: G. ***eundī***
D. *eundō*
Ak. (*ad*) *eundum*
Abl. *eundō.*

Participp prez. *iens*, ***euntis,*** dat. ***euntī,*** idući, koji ide.

Pasivni se oblici upotrebljavaju:

ītur, eātur, ībātur, īrētur, ībitur
itum est, sit, erat, esset, erit.

infinitivi: *īrī, ĭtum esse.*

gerundiv: (*ob*)***eundus, -a, -um.***

	Indikativ	Konjunktiv
Perfekt	***iī*** išao sam ***īstī*** išao si *iit* išao je *iimus* išli smo ***īstis*** išli ste *iērunt* išli su	*ierim* (da) sam išao *ieris* (da) si išao *ierit* (da) je išao *ierimus* (da) smo išli *ieritis* (da) ste išli *ierint* (da) su išli
Pluskvamperfekt	*ieram* bijah išao *ierās* bijaše išao *ierat* bijaše išao *ierāmus* bijasmo išli *ierātis* bijaste išli *ierant* bijahu išli	***īssem*** bio bih išao ***īssēs*** bio bi išao ***īsset*** bio bi išao *īssēmus* bili bismo išli *īssētis* bili biste išli *īssent* bili bi išli
Futur II.	*ierō* budem išao *ieris* budeš išao *ierit* bude išao *ierimus* budemo išli *ieritis* budete išli *ierint* budu išli	Infinitiv perf. ***īsse*** „ fut. *ĭtūrus, -a, -um* (*-um, -am, -um*) *esse* Participp fut. *ĭtūrus, -a, -um* koji će ići

1. Glagoli složeni s *eō*, kojima je značenje neprelazno, imaju u pasivu samo one oblike, koji su u obrascu navedeni. Takvi su glagoli:

a b e ō, abīre, abiī, ábĭtum odlaziti, otići
e x e ō, exīre, exiī, éxitum izlaziti, izići
i n t e r e ō, interīre, interiī, interitum propasti
r e d e ō, redīre, rediī, reditum vraćati se.

2. *p e r e ō, perīre, periī, peritum* upotrebljava se kao pasiv za *perdō*,

v ē n e ō, vēnīre, vēniī, — prodavati upotrebljava se kao pasiv za *vendō*.

3. Prelazni glagoli, složeni s *eō*, imaju potpun pasiv, kao:
a d e ō, adīre, adiī, aditum pristupiti, moliti
c i r c u m e ō, circumīre, circumiī, circumitum obilaziti, opkoliti
i n e ō, inīre[1]), *iniī, initum* unići, započeti
o b e ō, obīre[2]), *obiī, obitum* obići, pohoditi
p r a e t e r e ō, praeterīre, praeteriī, praeteritum prolaziti, mimoići
s u b e ō, subīre, subiī, subitum ići pod što, pothvatiti se
t r ā n s e ō, trānsīre, trānsiī, trānsitum prijeći.

Bilješka. 1. *Ambiō, ambīre, ambīvī, ambītum* obilaziti, tražiti (čast) spreže se redovno po IV. konjugaciji.

2. Valja razlikovati: *vēneunt, vēnīre, vēnībant, vēniērunt* prodavati se i *vĕniunt, vĕnīre, veniēbant, vēnērant* dolaziti.

§. 138. 7. *Queō* mogu, *nequeō* ne mogu.

Glagoli *q u e ō* i *n e q u e ō* sprežu se kao *eō*. Najobičniji su oblici prezenta indikativa i konjunktiva.

Kod Cicerona dolaze samo ovi oblici:

nōn queō, nequītis, nequeunt;

nōn queam ili *nequeam, queās, nōn queat* i *queat, nequeāmus* i *queāmus, nequeant* i *queant;*

— *nequīrem, nequīret* i *quīret;* — *nequīre, nequisset.*

Oblici glagola *q u e ō* bez *n ō n* su rijetki.

---

[1]) *Cōnsilium inīre* naumiti; — *ineunte annō* u početku godine; — *ab ineunte aetāte* od rane mladosti; — *initā aestāte* pošto je ljeto otpočelo.

[2]) *Obīre periculum* izvrći se opasnosti; — *mortem obīre* umrijeti.

§. 139. 8. *Fīō* postati, zbiti se.

Glagol ***fīō, fierī, factus sum*** je po značenju pasiv glagola *faciō, facere, fēcī, factum* činiti. (Vidi §. 122. a. 6.)

Samoglasnik ***i*** je u glagola *fīō* redovno dug, samo je kratak pred ***er*** i u ***fĭt.***

Indikativ.	Konjunktiv.
Prezent.	
Sg. ***fīō, fīs, fĭt***	***fīam, fīās, fīat***
Pl. —, —, ***fīunt***	***fīāmus, fīātis, fīant***
Imperfekt.	
Sg. ***fīēbam,*** *-ās, -at*	***fĭerem,*** *-ēs, -et*
Pl. *fīēbāmus, -ātis, -ant*	*fĭerēmus, -ētis, -ent*
Futur I.	
Sg. (*fīam*), ***fīēs, fīēt***	—
Pl. (*fīēmus, fīētis*), ***fīent***	

Imperativ.	Infinitiv:
fī, (*fīte*)	prez. ***fierī***
	perf. *factus, -a, -um* (*-um, -am, -um*) *esse*
	fut. *futūrus, -a, -um* (*-um, -am, -um*) *esse* ili *fore.*

Particip fut. akt. *futūrus, -a, -um.*

Participa prezenta nema.

Particip perf. *factus, -a, -um* i

gerundiv ***faciendus*** pozajmljeni su od glagola *faciō.* Oblici izvedeni od *factus* sprežu se pravilno: *factus sum, sim, eram, essem, erō, esse.*

Glava XXXVII.

§. 140. II. Verba dēfectīva.

Verba dēfectīva zovu se oni glagoli, koji se upotrebljavaju samo u nekim oblicima. Amo spadaju:

1. *coepī* počeo sam; *meminī* sjećam se; *ōdī* mrzim
2. *āiō* tvrdim, kažem
3. *inquam* velim, kažem
4. *fārī* govoriti
5. imperativi: *apage* nosi se, tornjaj se; *age* (*agite*) de! hajde!; *salvē* zdravo! *valē* s bogom! *avē* zdravo! *cedo*, *cette* daj!
6. *quaesō* molim
7. *forem* bio bih.

1. ***Coepī, meminī, ōdī*** su perfekti. *Meminī* i *ōdī* imaju prezentsko značenje, njihov pluskvamperfekt ima značenje imperfekta, a njihov futur II. značenje futura I.

Perfekt indik.

coepī počeo sam	*meminī* sjećam se	*ōdī* mrzim
coepistī	*meministī*	*ōdistī*
coepit	*meminit*	*ōdit*
itd.	itd.	itd.

Konjunktiv perfekta.

coeperim	*memínerim*	*ōderim*
coeperis	*memineris*	*ōderis*
itd.	itd.	itd.

Pluskvamperfekt indik.

coeperam	*memíneram*	*ōderam*
coeperās	*memínerās*	*ōderās*
itd.	itd.	itd.

Konjunktiv pluskvampf.

coepissem	*meminissem*	*ōdissem*
coepissēs	*meminissēs*	*ōdissēs*
itd.	itd.	itd.

Futur II.

coeperō	*meminerō*	*ōderō*
coeperis	*memineris*	*ōderis*
itd.	itd.	itd.

Imperativ.

—	***memento!***	—
	mementōte!	

Infinitiv.

Perfekta: *coepisse*	*meminisse*	*ōdisse*

Particip.

Pf. pas. *coeptus* započet	—	—
fut. akt. (*coeptūrus, -a, -um*)	—	*ōsūrus, -a, -um.*

Bilješka. 1. Oblike, koji postaju od prezentske osnove, uzima glagol *coepī* od *incipiō, īnstituō. Coepī* dolazi ponajviše u svezi s infinitivom aktivnim: *coepī scībere.* Uz pasivni infinitiv dolazi uvijek *coeptus sum* mjesto *coepī*: *urbs oppugnārī coepta est* počelo se jurišati na grad. Tako se i od *desinere* prestati — uz pasivni infinitiv često upotrebljava *desitus sum.*

Bilješka. 2. Za pasiv glagola *ōdī* upotrebljava se *ōdiō sum* ili *in ōdiō sum.*

§. 141. 2. *āiō* tvrdim, kažem, *ait* kaže i rèče.

Prezent indik.	Prezent konjunkt.
Sg. *āiō, ăis, ăit*	—, —, *āiat*
Pl. —, —, *āiunt*	—, —, —.
Imperfekt indik.	**Imperfekt konjunkt.**
āiēbam, āiēbās, āiēbat	—
—, —, *āiēbant*	

Perfekt indik.: ***ait.***

Bilješka. Mjesto *aisne?* misliš? je li? istina? je l' moguće? često se upotrebljava *ain'*.

§. 142. 3. ***Inquam*** velim, kažem ima ove oblike:

Prez. indik. *inquam, inquis, inquit.* —, — *inquiunt*
Imperf. —, —, *inquiēbat*, —, —, —
Futur. —, *inquiēs, inquiet*, —, —, —
Perf. —, (*inquistī*), *inquit*, —, —, —.

Bilješka. *Inquam* se upotrebljava u direktnom govoru i stavlja se iza jedne ili više riječi: *Sequiminī mē, inquit, militēs! Āiō* pak stoji obično u indirektnom govoru.

§. 143. 4. ***Fārī*** govoriti.

Od *fārī* nalaze se u klasičnoj prozi samo ovi oblici:

fātur, fābitur, fandō (*fandō audīre* saznati po čuvenju).

Više se upotrebljavaju složenice: *affārī* progovoriti komu, *effārī* izreći, *praefārī* unaprijed kazivati. U Cicerona nalaze se ovi oblici:

affātur, affātus, affarī; effābimur, effātus, effāri; praefāmur, praefābantur, praefātī sumus, praefandus.

§. 144. 5. Imperativi ***apage, avē, salvē, valē, age, cedo.***

a) ***apage*** nosi mi se s očiju! ostavi! vuci se! tornjaj se! slaže se s akuzativom, na pr. *apage istās ā mē sorōrēs!* nosi mi s očiju te sestre! *apage tē* nosi mi se s očiju! tornjaj se!

b) Od pozdravnih oblika: ***havē*** (*avē*), ***salvē, valē*** dolazi:

Imperativ.

Sg.	*havē*	*salvē*	*vale*
	havētō	*salvētō*	*valētō*
Pl.	*havēte*	*salvēte*	*valēte*

Indik. fut. *salvēbis* i *valēbis.*

Infin. (*h*)*avēre, salvēre, valēre* u svezi s *iūbeō.*

Ovi se imperativi upotrebljavaju:

1. pri dolasku: pomoz bog! zdravo! dobro došao (došli!);

2. rjeđe pri odlasku: z bogom!

U tom posljednjem slučaju obično *valē, valēte.*

U svezi s *iūbeō*: *iūbeō tē salvērē* pozdravljam te!

c) ***age (agite)*** de! dede! hajde! hajdete! U Cicerona uvijek *age* i kad je lice u množini.

d) ***cedo, cette*** daj! daj ovamo! amo! *Cedo aquam mānibus* amo vode za ruke! Upotrebljava se u svezi s akuzativom ili sam za sebe, na pr. *cedo igitur, quid faciam* ded dakle, što da činim!

6. ***quaesō*** molim, ***quaesumus*** molimo, upotrebljava se ponajviše kao umetak u zapovjednim rečenicama: *Tu, quaesō, scrībe*! piši, molim te! Često se prevodi sa: po bogu, za boga! za ime božje! ded! *Ubinam ēs, quaesō*? Ta gdje si po bogu? *Dic, quaesō* ded kaži!

7. ***forem*** bio bih = *essem, forēs, foret* i *forent. Fore* = *futūrum, -am, -um; -ōs, -ās, -a esse.*

Glava XXXVIII.

§. 145. III. Verba impersōnālia.

(Bezlični glagoli).

Bezlični zovu se oni glagoli, kojima se izriče radnja nepoznatoga, neodređenoga subjekta, a upotrebljavaju se samo u 3. licu jednine i u infinitivu. Ti glagoli mogu imati samo srednji rod.

Bezlični su glagoli dvojaki:

1. pravi, t. j. oni, koji imaju svagda samo bezlični oblik;

2. nepravi, t. j. oni neprelazni i prelazni glagoli, koji se mogu upotrebiti i kao bezlični.

1. Pravi bezlični glagoli jesu ovi:

a) koji znače kakav prirodni pojav:

pluit pada kiša, kiši
ningit pada snijeg, sniježi
tonat (*tonuit*) grmi
grandinat pada tuča, grad
fulgurat, *fulminat* sijeva
lapidat pada kamenje
illūcēscit, *illūxit*, *illūcēscere* sviće
advesperāscit, *advesperāvit*, *advesperāscere* smrkava se.

b) Nekoliko glagola II. konjugacije, koji pokazuju stanje ili raspoloženje, koje postaje ponajviše bez naše volje:

piget mē, *piguit*, *pigēre* mrzi me
pudet mē, *puduit*, *pudēre* stidim se, stid me je
paenitet mē, *paenituit*, *paenitēre* kajem se
taedet mē, *pertaesum est*, *taedēre* gadi mi se, dosadno mi je
decet, *decuit*, *decēre* dolikuje se, pristoji se
dēdecet, *dēdecuit*, *dēdecēre*, ne dolikuje se, ne pristoji se
miseret me, *miserēre* žao mi je
libet, *libuit* (*libitum est*), *libēre* mili se
licet, *licuit* (*licitum est*), *licēre* slobodno je, dopušteno je
oportet, *oportuit*, *oportēre* treba.

Bilješka. 1. Svi ovi glagoli, izuzevši *taedet*, *miseret* i *oportet*, mogu biti u svezi sa srednjim rodom sing. zamjenice ili infinitivom, na pr. *hōc mē piget* to me mori. — *Libet*, *licet* i *decet* mogu imati i 3. lice plurala, kad su u svezi sa srednjim rodom plur. zamjenice ili pridjeva, na pr. *nōn omnia licent* nije sve dopušteno.

2. Svi ovi glagoli nemaju imperativa, koji se nadoknađava konjunktivom, na pr. *pudeat te* = stidi se! — Isto tako nemaju ovi glagoli participa i oblika od njega izvedenih. Particip prezenta u značenju pridjeva imadu ovi glagoli: *decēns* pristojan, *libēns* voljan, rad, *pudēns* stidljiv, sramežljiv.

Glagoli, koji imaju gerundiv, imaju i gerund: *pudendō*, *ad pudendum*; *vīs paenitendī*, *ad paenitendum*, *paenitendō*.

2. Nepravi bezlični glagoli zadržavaju 3. lice svoga glagola, ali im se značenje mijenja. Takvi su:

accidit, *accidit*, *accidere* dešava se, događa se
appāret, *appāruit*, *appārēre* očevidno je, jasno je, vidi se
condūcit, —, *condūcere* koristi
cōnstat, *cōnstitit*, *cōnstāre* poznato je, pouzdano je
contingit, *contigit*, *contingere* događa se, ide za rukom
convenit, *convēnit*, *convenīre* dolikuje, pristoji se

ēvenit, ēvēnit, ēvenīre dešava se, događa se
éxpedit, —, expedīre korisno je, probitačno je
fit, factum est, fīerī biva
interest stalo je do česa, tiče se
liquet, licuit, liquēre jasno je
patet, patuit, patēre očevidno je, vidi se
placet (mihi), placuit, placēre } sviđa (mi) se
placitum est } odlučeno je
praestat, praestitit, praestāre bolje je, preče je
iŭvat (mē) godi mi, prija mi, veseli me
fallit (me), *fugit (me)*, *praeterit (me)* } nepoznato mi je, ne znam.

Neprelazni glagoli mogu imati kao bezlični glagoli i pasivni oblik (dakle u 3. licu sing. i u infinitivu), kojim se kazuje radnja, što je vrši više neodređenih subjekata: *ītur* ide se, *clamātur* viče se, *curritur* trči se, *vivitur* živi se, *itum est* išlo se, *pugnandum est* treba da se vojuje.

Bilješka. Osim imperativa imaju bezlični glagoli sva vremena.

Glava XXXIX.

§. 146. Nauka o postanju riječî.

Riječ je ili prosta (*simplex*) t. j. postala od jedne jedine osnove: *nāvis* lađa, *stō* stojim, ili joj je osnova složena od dvije ili više osnova (*compositum*): *naufragium* brodolom.

U svake riječi treba razlikovati: korijen, osnovu i mijenjanje. Tako je u riječi *lec-tōr-is*: korijen *leg*, osnova *lector*, padežni nastavak *-is*. Od korijena postaju osnove nastavcima (*sufiksima*), kojima se izbliže određuje značenje imenima (na pr. u *lec-tor-is* sufiks je *tor*), ili prijevojem (*toga* od kor. *teg*, *fūr* [mj. *fōr*] i *fōrs* od kor. *fer*. Vidi §. 10. 1.), ili reduplikacijom (*mur-mur*, *car-cer* sr. hrv. pe-pe-o, gla-gol). Korijen je jezgra riječi, zajednička svim srodnim riječima; na pr. *fĭd-es*, *per-fĭd-us*, *fīd-ō*, *fīd-ucia*, *foed-us*: korijen *fĭd* (slabi oblik ili kratki), *fīd* i *foed* (jaki oblik ili dugi).

Osnove, koje postaju neposredno od korijena, zovu se primitivne, isprvične (*prīmitīva*), a koje postaju od već gotovih

osnova, zovu se sekundarne, izvedene (*dērīvāta*). Riječi izvedene od glagolâ zovu se *verbālia*, a izvedene od imenâ *dēnōmināt̄īva*.

§. 147. I. Postanje prostih imenica.

A. Verbālia et dēnōmināt̄īva.

1. Imena licâ.

a) ***Nōmina agentis.*** Imeničke osnove, koje znače lice, koje što radi, postaju ovim nastavcima:

1. *-o-, -ā-* (nominativ: *us, a*):

scrīb-a pisar, *cōqu-us* kuhar, *serv-us* sluga, *adven-a* došljak.

2. *-tr-* (nom. *ter*):

pa-ter otac, *mā-ter* mati, *frā-ter* brat.

3. *-tor-* (nom. *tor*); *femin. trīc* (nom. *trīx*):

lēc-tor čitalac, *vic-tor* pobjednik, *victrīx* pobjednica, *defen-sor* branič, *tōn-sor* brijač (sr. §. 11. 1.), *viā-tor* putnik, *gladiātor* mačovalac.

4. *-ōn-* (nom. *ō*, gen. *ōnis*):

latr-ō razbojnik, *praed-ō* gusar, *praec-ō* glasnik.

5. *-ōno-, -ōnā-* (nom. *-ōnus, -ōna*):

col-ōnus naseljenik, *patr-ōnus* branilac, *matr-ōna* gospođa.

Bilješka. Nastavak *-ta* imaju grčka imena, a prema njima i latinska: *poēta* pjesnik, *nauta (nāvita)* mrnar.

b) ***Patronymica.*** Imeničke osnove, koje znače potomka, postaju nastavcima, koji su uzeti iz grčkoga jezika:

1. *-da-* (nom. *dēs*, gen. *dae*) za muškarce:

Priami-dēs	Prijamović	*Atrī-des*	Atrejević
Pelī-dēs	Pelejević	*Aenea-dēs*	Enejević.

2. *-id-* (nom. *-is*) za žene:

Tantal-is (*-idis*)	Tantalida	*Nēre-is*	Nereida.

c) ***Gentīlia.*** To su zapravo supstantivirani pridjevi, a pokazuju, otkud je tko, kakve je narodnosti. Postaju ovim nastavcima:

1. ***-io-*** (nom. *-ius*):

Aegyptius Egipćanin — *Corinthius* Korinćanin.

2. ***-āno-, -īno-, -ēno-*** (nom. *-us*):

Trōiānus Trojanac — *Tarentīnus* Tarenćanin
Rōmānus Rimljanin — *Cyzicēnus* Kizićanin.

3. ***-ēnsi-*** (nom. *-ensis*):

Atheniēnsis Atenjanin — *Uticēnsīs* Utičanin.

4. ***-āt-, -īt-*** (nom. *-ās, -īs*):

Arpinās Arpinac — *Samnīs* Samnićanin.

Bilješka. 1. Ako ima za oznaku naroda posebno ime, upotrebljavaju se riječi na *-ānus* i *-ēnsis* kao pridjevi: *Āfer, Hispānus*: *Āfricānus, Hispāniēnsis.*

Bilješka. 2. Gentilia na *-ta* uzajmljena su iz grčkoga: *Spartiātēs* Sparćanin.

2. Stvarne i apstraktne imenice.

a) ***Nōmina āctiōnis.*** Ove imenice znače radnju ili bivanje. Postaju ovim nastavcima:

1. ***-ā-*** (nom. *-a*):

fuga bijeg.

2. ***-iā-, -iē-*** (nom. *-ia, -iēs*):

pluvia kiša, *aciēs* oštrina.

3. ***-o-*** (nom. *-us*):

lūdus igra, *rogus* lomača.

4. ***-io-*** (nom. *-ium*):

studium težnja, *gaudium* radost, *ōdium* mržnja, *incendium* požar.

5. ***-iōn-*** (nom. *-iō*), ***-tiōn-*** (nom. *-tiō*):

āctiō radnja, *dīvīsiō* dijeljenje, *munītiō* utvrđenje; *obsidiō* opsada, *ōrātiō* govor, *accūsātiō* tužba.

*

6. ***-tu-, -ātu-*** (nom. *-us*, gen. *-ūs*):

cantus pjevanje, *cursus* trčanje. Riječi na *-ātus* znače čast: *cōnsulātus* konzulstvo.

7. ***-os-*** (nom. *-or* prema kosim padežima):

dolor bol, *timor* strah, *clāmor* vika.

8. ***-tūrā-*** (nom. *-a*):

cultūra obrađivanje, *pictūra* slikarstvo. Amo idu i časti: *quaestūra* kvestura, *censūra* cenzura.

b) ***Nōmina reī āctae.*** Ove imenice znače ponajviše ono, što je učinjeno radnjom, koja se kazuje glagolskom osnovom. Nastavci su im ovi:

1. ***-os-*** (nom. *-us*, gen. *-oris*, *-eris*):

frīgus hladnoća, *genus* rod, *pondus* težina.

2. ***-lā-, -mā-, -nā-*** (nom. na *-a*):

tēla platno, *fāma* glas, *pūgna* bitka.

3. ***-lo-, -mo-, -no-*** (nom. *-us*, *-um*):

exemplum primjer, *arma* oružje, *somnus* san.

4. ***-men-*** (nom. *-men*, gen. *-minis*):

āgmen povorka, četa, *sēmen* sjeme, *certāmen* borba, *flumen* rijeka.

5. ***-mento-*** (nom. *-mentum*):

frāgmentum odlomak, *alimentum* hrana, *documentum* dokaz.

Bilješka. Imenice izvedene nastavcima *-men* i *-mento* znače često i sredstvo: *tegimen* i *tegumentum* pokrivač itd.

c) ***Nōmina quālitātis.*** Riječi te vrste znače svojstvo, kakvoću. Postaju ovim nastavcima:

1. ***-iā-*** (nom. *-ia*):

audācia smjelost, *superbia* oholost, *sapientia* mudrost, *prūdentia* razboritost.

2. ***-tiā-*** (nom. *-tia*):

amīcitia prijateljstvo, *avāritia* lakomost, *iūstitia* pravednost.

3. *-tāt-* (nom. *-tās*):

aequitās jednakost, *pietās* pobožnost, *dignitās* dostojanstvo.

4. *-tūt-* (nom. *-tūs*):

iuventūs mladost, *senectūs* starost, *servitūs* ropstvo.

5. *-don-* (nom. *-dō*, gen. *-dinis*), *-tūdōn-* (nom. *-tūdō*, gen. *-tūdinis*):

cupīdo žudnja, *formīdō* groza, *libīdō* požuda, *altitūdō* visina, *similitūdō* sličnost, *pulchritūdō* ljepota.

6. *-mōniā-* (nom. *-mōnia*):

parsimōnia štedljivost.

d) ***Nōmina instrūmenti.*** Te riječi znače oruđe. Postaju nastavcima:

1. *-tro-* (nom. *-ter*, *-trum*):

culter nož, *arātrum* ralo, *feretrum* nosila.

2. *-lo-, -lā-* (nom. *-us*, *-a*, *-um*):

sella (*sed-la*) stolica, *fīlum* konac, *tēlum* oružje, koplje.

3. *-ulo-, -ulā-* (nom. na *-us*, *-a*, *-um*):

vinculum (*vinclum*) uzica, vez, *cingulum* pâs, *angulus* kut, ugao.

4. *-culo-* (nom. na *-um*), *-bulo-* (nom. na *-um*):

gubernāculum krma, *pōculum* čaša, *vehiculum* vez, *vēnābulum* lovno koplje.

5. *-cro-* (nom. na *-crum*):

sepulcrum grob, *simulacrum* slika.

e) ***Nōmina locī.*** Imeničke osnove, koje znače mjesto, postaju ovim nastavcima:

1. *-io-* (nom. *-ium*):

iūdicium sudnica, sud, *practōrium* vojvodin šator.

2. *-ārio-* (nom. *-ārium*):

aerārium blagajnica, *granārium* žitnica.

3. *-tōr-io-* (nom. *-tōrium*):

tentōrium šator, *auditōrium* slušaonica.

4. ***-īnā-*** (nom. *-īna*):
officīna radionica (od *opificīna*).

5. ***-tr-īnā-*** (nom. *-trīna*), ***-trīnō-*** (nom. *-trīnum*):
tōnstrīna brijačnica, *lātrīna* praonica, *pīstrīnum* stupa.

6. ***-to-*** (nom. *-tum*), ***-ēto-*** (nom. *-ētum*):
dūmētum trnjak, *olīvētum* maslinjak, *vinētum* vinograd.

7. ***-bulo-*** (nom. *-bulum*), ***-culo-*** (nom. *-culum*):
stābulum staja, *tabernaculum* daščara, šator.

8. ***-bro-, -brā-*** (nom. na *-um*, *-a*):
dēlūbrum svetište, *latebra* zaklon.

9. ***-īli-*** (nom. *-īle*):
ovīle ovčarnica.

f) ***Nōmina dēminūtīva.*** Imenice ove vrste znače isto, što i upotrebljena osnova, samo u m a n j e n o. Postaju ovim nastavcima:

1. ***-lo-, -lā-*** (nom. na *-lus, -la, -lum*; *dlo, rlo, nlo = llo, cons. + nlo = cons. + inlo = illo*:

fīliolus (osn. *fīlio*)	sinčić	*capella* (od *caperla*)	kozica
fīliola	kćerčica	*puella* (*puerla*)	djevojka
lapillus (od *lapidlus*)	kamenčić	*pistrilla* (*pistrinla*)	mali mlin
agellus (od *agerlus*)	njivica	*sigillum* (od *signlum*)	sličica.
libellus (od *liberlus*)	knjižica		

2. ***-ulo-, ulā-*** (nom. na *-ulus, -ula, -ulum*):

rēgulus	kraljić	*silvula*	šumica
rīvulus	potočić	*villula*	dobarce
		oppidulum	gradić.

3. ***-culo-, -culā-*** (nom. na *-us, -a, -um*):

denticulus	zubić	*nāvicula*	brodić
flōsculus	cvjetić	*narrātiuncula*	pričica
frāterculus	bratac	*opusculum*	djelce
homunculus	čovuljak	*rēticulum*	mrežica.

§. 148. B. Pridjevske osnove.

a) Verbālia.

Od glagolskih osnova postaju pridjevske, koje znače kakvoću ili vrsnoću onoga lica ili stvari, koje vrši ili na kojemu se izvršuje radnja glagola, čija je osnova upotrebljena. Te pridjevske osnove postaju ovim nastavcima:

1. ***-o-, -mo-, -no-, -(ā)ro-, -(e)ro-*** (nom. *-us, -a, -um; -er, -a, -um*):

fīdus vjeran, *almus* blag, *vīvus* živ, *concinnus* krasan, *avārus* lakom, *līber* slobodan.

2. ***-uo-*** (nom. *-uus, -ua, -uum*):

assiduus vrijedan, revan, *ingenuus* urođen, *conspicuus* vidljiv, *vacuus* prazan.

3. ***-do-*** (nom. *-us, -a, -um*):

āridus suh, *avidus* željan, *calidus* vruć, *madidus* mokar, *frīgidus* hladan, *timidus* strašljiv, *validus* zdrav, krepak.

4. ***-cundo-*** (nom. *-us, -a, -um*):

fācundus rječit, *iūcundus* prijatan.

5. ***-bundo-*** (nom. *-us, -a, -um*):

furibundus pomaman, *moribundus* umirući, na samrti, *mirabundus* čudeći se.

Bilješka. Ovim nastavkom izvedeni pridjevi znače isto, što i particip prezenta, ali povećano: *errāns* lutajući, t. j. koji sada luta, *errabundus* lutajući, t. j. koji uvijek luta.

6. ***-āc-*** (nom. *-āx*):

audāx smion, *loquāx* brbljav, *rapāx* grabežljiv.

7. ***-ili-, -bili-*** (nom. *-is, -e*):

facilis lak, *fragilis* loman, *ūtilis* upotrebljiv, koristan, *nōbilis* poznat, plemenit, *crēdibilis* vjerojatan, *amābilis* ljubak.

8. ***-ulo-*** (starije *olo*; nom. *-us, -a, -um*):

crēdulus lakovjeran, *garrulus* brbljav, *querulus* koji se rado i često tuži, *sedulus* marljiv.

§. 149. b) Dēnōminātīva.

I. Osnove posvojnih pridjeva postaju od imeničkih ovim nastavcima:

1. ***-io-*** (nom. ***-ius, -ia, -ium***):

patrius očinski, *rēgius* kraljevski, *cēnsōrius* cenzorski, *Thracius* trački.

Bilješka. 1. Rimska imena na *-ius* dodaju se kao atributi imenima državnih građevina ili zakonima, da se označi osnivalac, začetnik: *via Appia, circus Flāmīnius, lex Manilia* itd.

2. Pridjevi na ***-īus*** i ***-ēus*** uzeti su iz grčkoga jezika: *Epicurēus.*

2. ***-(i)co-, (i)cio-*** (nom. ***-us, -a, -um***):

bellicus ratoboran, *cīvicus* građanski, *Āfricus* afrički, *patricius* patricijski, *tribūnicius* tribunski.

3. ***-āli-, -āri-, -īli-, -ēli-*** (nom. ***-is, -e***):

aequālis jednak, *mortālis* smrtan, *militāris* vojnički, *populāris* narodan, *cīvīlis* građanski, *hostīlis* neprijateljski, *patruēlis* stričev, *fidēlis* vjeran, *crūdēlis* okrutan.

4. ***-ārio-*** (nom. ***-us, -a, -um***):

legionārius legijski, *necessārius* potrebit.

Bilješka. Ovim nastavkom izvedeni pridjevi od imeničkih osnova, koje znače građu, dolaze često u svezi s imenicom *faber*, da označe radnika i građu, od koje radnik što izrađuje: *faber ferrārius* kovač, *faber lignārius* tesar, *f. aerārius* kotlar.

Amo idu i mnogi supstantivirani pridjevi, koji pokazuju, oko čega se tko trudi: *argentārius* mjenjač, *ōstiārius* vratar.

5. ***-īvo-*** (nom. ***-us, -a, -um***):

aestīvus ljetni.

6. ***-no-, -āno-, -īno-*** (nom. ***-us, -a, -um***):

frāternus bratski, *hūmānus* ljudski, *urbānus* gradski, *dīvīnus* božanski, *canīnus* pasji, *fēminīnus* ženski.

7. ***-ēnsi-*** (nom. ***-is, -e***):

castrēnsis, što se tabora tiče, ratni, *forēnsis* javan, *Atheniēnsis* atenski.

8. ***-tri-*** (nom. na ***-er, -is -e***):

pedester pješački, *equester* konjanički.

II. Pridjevske osnove, koje pokazuju, od česa je što načinjeno, postaju ovim nastavcima:

1. *-eo-* (nom. *-eŭs, -ea, -eum*), *-neo-* (nom. *-neus, -a, -um*): *argenteus* srebrn, *aureus* zlatan, *ferreus* gvozden, *ligneus* drven.

2. *-no-* (nom. *-nus, -a, -um*):
salīgnus, vrbov, *quernus* hrastov.

III. Pridjevske osnove, koje znače obilje onoga, što osnovna riječ znači, postaju nastavcima:

1. *-ōso-* (nom. na *-us, -a, -um*):
aquōsus obilat vodom, *animōsus* srčan, *periculōsus* opasan, *frūctuōsus* plodan.

2. *-lento-, -ulento-* (*olento*) (nom. na *-us, -a, -um*):
opulentus imućan, *turbulentus* buran, uzrujan, *violentus* silovit.

IV. Pridjevske osnove, koje pokazuju, da netko ima ono, što osnovna riječ znači, postaju nastavcima:

-to-, (*ā*)*-to-*, -(*ī*)*-to-*, (*ō*)*-to-* (nom. na *-us, -a, -um*):
iūstus pravedan, *scelestus* zlikovački, *onustus* natovaren, *barbātus* bradat, *togātus* u togu obučen, *dentātus* zubat, *aurītus* ušat, *aegrōtus* bolestan.

V. **Dēminūtīva** postaju nastavkom *-lo-, -culo-* (nom. *-us, -a, -um*):
aureolus zlatan, *parvulus* malašan, *tenellus* mlađan, *tantulus* tolišni, *māiusculus* poveći, *minusculus* omanji.

VI. Pridjevi, koji pokazuju vrijeme, postaju ponajviše od vremenskih priloga ovim nastavcima:

1. *-tīno-, -tĭno-* (nom. *-us, -a, -um*):
vespertīnus večernji, *crastĭnus* sutrašnji, *diūtĭnus* dug, *prīstĭnus* pređašnji.

2. *-turno-* (nom. *-us, -a, -um*):
diūturnus dugotrajan, *nocturnus* noćni.

3. *-terno-, -erno-* (nom. *-us, -a, -um*):
sempiternus vječit, *hesternus* jučerašnji, *hodiernus* današnji.

§. 150. C. Glagoli.

a) Verba verbālia.

1. ***Verba frequentātīva,*** kojima se kazuje ponavljanje, i ***verba intēnsīva,*** kojima se kazuje povećavanje radnje, postaju od glagolske osnove nastavkom ***-ta-*** (= *tō* od *taiō*):

od osn. *can* (*canō*) : *cantō* (*cantāre*) pjevati
„ „ *cēd* (*cēdō*) : *ces-sō* (*cessāre*) oklijevati
„ „ *dīc* (*dīcō*) : *dictō* (*dictāre*) kazivati
„ „ *dormī* (*dormiō*) : *dormītō* (*dormītāre*) drijemati
„ „ *habe* (*habeō*) : *habitō* (*habitāre*) stanovati
„ „ *vocā* (*vocāre*) : *vocitō* (*vocitāre*) nazivati
„ „ *age* (*agere*) : *agitō* (*agitāre*) goniti.

Odatle vidimo, da se sva *verba frequentātīva* sprežu po 1. konjugaciji.

Od osnova glagola frekventativnih postaju istim nastavkom ***-ta*** nove osnove za ojačano ponavljanje glagolske radnje. Tako je od osn. *dicta* nastavkom *ta* postala nova osnova *dīctitā* (*dictitāre* često i krepko govoriti); od osn. *cursa-cursitō* trčkarati.

Bilješka. 1. Ima i takvih glagola intenzivnih, od kojih srednje osnove nema: *scrīpti-tā-re* piskarati (srednje osnove *scriptō* nema); *lectitāre* često i pažljivo čitati; *actitāre* svojski raditi.

Bilješka. 2. Ima frekventativnih glagola, koji su deponentia: *minitārī (minārī), tutārī (tuērī)* itd.

2. ***Verba dēsīderātīva***, koja znače žudnju, želju za čim, te se sprežu po IV. konjugaciji, postaju od glagolske osnove nastavkom ***-turī-:***

Od osn. *par* (*pariō*) : *par-turiō* (*parturīre*) proizvoditi, htjeti roditi.

Od osn. *ed* (*ed-ō*) : *ē-suriō* (*ēsurīre*) htjeti jesti, gladovati.

3. ***Verba dēminūtīva*** postaju od osnova glagola frekventativnih nastavkom ***-lo-:*** *cantillō* (od *cantit-lō*) pjevuckati. Po analogiji ovih postali su i drugi glagoli s nastavkom *-illo*: *scrībillō* piskarati.

4. ***Verba inchoātīva,*** kojima se kazuje počinjanje radnje, postaju nastavkom *-sco* od glagola i imenskih osnova, vidi §. 126.

5. ***Verba causātīva*** znače prelaznu radnju, koja je uzrok radnji, što je izriče osnova neprelaznoga glagola:

trans. *iaciō* (*iacere* vrgnuti)- intrans. *iaceō* (*iacēre* ležati)
„ *fugō* (*fugāre* natjerati u bijeg)- intrans. *fugiō* (*fugere* bježati)
„ *sēdō* (*sēdāre* posaditi)- intrans. *sedeō* (*sedēre* sjedjeti)
„ *pendo* (*pendere* objesiti)- intrans. *pendeō* (*pendēre* visjeti).

§. 151. b) Dēnōminātīva.

Osnove ovih glagola postaju od imenskih osnova nastavkom **āi̯ŏ*, **ēi̯o*, **ūi̯o*, **i̯o*, od kojih postaju *-ō* (od *aō*), *-eō*, *-uō*, *-iō*.

Tako izvedeni glagoli 1., 3. i 4. konjugacije pokazuju radnju, kojom se na nečem vrši ono, što imenska osnova znači, a glagoli 2. konjugacije znače radnju, kojom se zbiva ili postaje, što imenska osnova znači:

1. *corōnō-corōnāre* vjenčati — *corōna* vijenac
nōminō-nōmināre imenovati — *nōmen* ime
levō-levāre olakšati — *levis* lak
sanō-sanāre liječiti — *sānus* zdrav.

Bilješka. Dēpōnentia znače stanje ili zanimanje: *ancillārī* služiti (*ancilla* sluškinja), *aquārī* ići po vodu (*aqua* voda), *fūrārī* krasti (*fūr* kradljivac).

2. *albeō-albēre* bijeliti — *albus* bijel
flōreō-flōrēre cvasti — *flōs* cvijet
lūceō-lūcēre svijetliti se — *lūx* svjetlost.

3. *metuō-metuere* bojati se — *metus* strah.

4. *cūstōdiō-cūstōdīre* čuvati — *cūstōs* čuvar
lēniō-lēnīre ublažiti — *lēnis* blag
finiō-finīre svršiti — *finis* svršetak
vestiō-vestīre odijevati — *vestis* odijelo.

§. 152. **II. Složene osnove.**

Često se dvije osnove slože u jednu osnovu sa zasebnim značenjem. Riječi postale ovim načinom zovu se složene (*cōmposita*). Prvi se član složene riječi zove odredni, a drugi glavni, koji naznačuje glavni pojam.

U složenih se riječi mogu opaziti četiri slučaja:

1. Samo se prva riječ mijenja, na pr. *magnanimus* (od *magnus* i *animus*).

2. Samo se druga riječ mijenja, na pr. *inclūdō* (od *in* i *claudō*).

3. Obadvije se riječi mijenjaju, na pr. *armiger* (od *arma* i *gero*), *colligō* (od *con* i *lego*).

4. Obadvije riječi ostaju nepromijenjene: *interrex* (od *inter* i *rex*) *permaneo* (od *per* i *maneo*).

§. 153. I. Substantīva composita.

1. Odredni je član imenica, glavni član glagol. Glagolska se osnova dodaje imeničkoj osnovi s vokalom *ĭ*, a obadvije se riječi mijenjaju:

artifex umjetnik (*ars* i *faciō*)
carnifex krvnik (*caro* i *faciō*)
parricīda ocoubilac (*pater* i *caedō*)
coelicola nebesnik (*coelum* i *colō*)
vaticinium proroštvo (*vates* i *canō*).

2. I drukčije postaju složene imenice: na pr.
latifundium veliko znanje (*latus* i *fundus*)
triennium trogodište (*tres* i *annus*).

U *proavus* pradjed i *prōnepos* pranećak ostaju obadvije česti nepromijenjene.

Bilješka. Samo je jedna riječ do druge u *senātuscōnsultum, iusiurandum, rēspūblica* itd. *Propraetor* i *procōnsul* postali su od *pro praetore, pro cōnsule.*

§. 154. Adiectīva composita.

1. Slože se imena i glagoli, te se glagolska osnova doda imenskoj osnovi s vokalom *ĭ*. Obadvije se česti mijenjaju: *fatidĭcus* (*fatum* i *dīcō*), *particeps* (*pars* i *capiō*), *grandiloquus* (*grandis* i *loquor*), *pedisequus* (*pes* i *sequor*), *foedifragus* (*foedus* i *frango*), *mūnificus* (*munus* i *facio*), *frūgifer* (*fruges* i *fero*), *signifer* (*signum* i *fero*), *armiger* (*arma* i *gero*).

2. Slože se imena i riječce. Obadvije se česti ili mijenjaju ili ostaju nepromijenjene, na pr.:

ingrātus nemio
infēlix nesrećan
impius opak

—

subdifficilis otežak

—

consimilis veoma sličan
concors složan

perbonus veoma dobar
perbrevis veoma kratak
perdifficilis veoma težak

—

inermis nenaoružan (*in* i *arma*)
imbellis neratoboran

—

praeclārus veoma slavan
praepotens veoma moćan.

Slože se s imenom nerazdružive riječce *d i s-*, *s e- v e-*:

dissimilis različan
difficilis (*dis* i *facilis*) težak
discors nesložan
secūrus bezbrižan (*se* i *cura*)

socors (*se* i *cor*) tupoglav

vecors, *vesānus* } mahnit

3. Slože se imena s imenima; obadvije se česti ili mijenjaju ili se ne mijenjaju, imaju *i* ili su bez njega, na pr.:

triceps troglav
centimanus storuk

magnanimus velikodušan
unanimus suglasan, složan.

4. Prilozi *b e n e*, *m a l e* slože se s osnovama glagola *dīcō*, *faciō* i *volō* te nastaju pridjevi *maledicus*, *maleficus*, *malevolus*, *beneficus*, *benevolus*.

Bilješka. U *misericors* i *versicolor* sačinjava prvu čest glagol.

§. 155. **Verba composita.**

Glavni je član uvijek glagol, a odredni može biti:

1. osnova drugoga glagola: *arefaciō* osušiti, *patefaciō* otvoriti, *latefaciō* itd.

2. osnova imena ponajviše s vokalom *i*:
aedificāre graditi (*aedis* i *facere*)
significāre označiti (*signum* i *facere*)
animadvertere paziti (*animus* i *advertere*)

Bilješka. U izrazima *venumdare, satisfacere, pessumdare* itd. stoje dvije rieči naprosto jedna do druge.

3. Riječca i to: a) prilog, kao u ***maledīcō, nēsciō, neglegō***, b) prijedlog.

Glagoli ostaju ponajviše nepromijenjeni, na pr. *adducere, adscrībere, excolere* itd., ili se osnovni samoglasnik mijenja:

a) ***ă*** se slabi u ***ĭ***: sr. §. 10.

statuo-instituo	*facio-afficio*	*salio-desilio*
cado-cóncĭdō	*ago-ábigo*	*iacio-disicio.*

Bilješka. ***ă*** ostaje u glagola složenih s *caveo, maneo* i *traho*, a prelazi u ***e*** u složenih s *arceo, scando, spargo, farcio, fallo, partior* i dr., u ***u*** u *quatio — concutio.*

b) ***ĕ*** u ***i:***

regō-córrigō	*teneō-contineō*	*egeō-indigeō*
premō-comprimō	*sedeō-assideō*	*emō-redimō.*

Bilješka. ***ĕ*** ostaje u složenica s *petō, tegō, terō* i dr. U složenica s *lego* nalazi se oboje: *perlegō* i *cólligō.*

c) Dvoglas ***ae*** prelazi u ***ī***:

caedō-incīdō, quaerō-inquīrō, laedō-illīdō.

Bilješka. ***ae*** ostaje u *ad-in-cohaereo* i *pertaedet.*

d) Dvoglas ***au*** prelazi u ***ū***: *claudō-conclūdō*, ili u ***ō***: *plaudō-explōdō.*

Glava XL.

Riječce. (Particulae.)

§. 156. I. Prilozi. Adverbia.

Prilozi stoje uz glagole i kazuju: kad, gdje, kako i zašto se zbiva ono, što glagoli znače. Prilozi mogu stajati i uz pridjeve i druge priloge i kazuju, u kolikoj je mjeri ono, što ove riječi znače. Prema tomu ima prilogâ: 1. za vrijeme (*adverbia temporis*), 2. za mjesto (*adverbia locī*), 3. za način (*adverbia modī*).

§. 157. I. Adverbia temporis:

hŏdiē danas
hĕrī jučer
crās sutra
prīdiē uoči (dana), dan prije
mox brzo
iam već
nunc sada
quotannīs svake godine
nūdius tertius prekjuče
semper uvijek
interdum kadšto
nunquam nikad
vespĕrī na večer
interdiū danju
noctū noću
māne ujutro
statim, *īlicō* s mjesta, ovaj čas, odmah.

Adverbia prōnōminālia temporis v. §. 92. b).

II. Adverbia locī:

commĭnus iz bliza
ēmĭnus iz daleka
prŏcul daleko
fŏrīs vani, napolju
fŏrās van, napolje
retrō natrag.

Adverbia prōnōminālia loci v. §. 92. a).

III. Adverbia modī.

Ovamo idu ponajviše prilozi, izvedeni od pridjevâ (vidi §. 158.). Osim njih još:

perinde tako isto
aliter, *secus* drukčije
saltem bar, dajbudi
sīc, *ĭtă* tako
ĭtem tako isto
sătis dosta
valde, *ádmodum* veoma, vrlo, jako, pre-
nĭmis, *nimium* odveć
clam tajno, kradom, krišom
palam javno
nempe dakako, doista
nīmīrum, *scīlicet*, *vidēlicet* zacijelo, jamačno, doista
praecipue, *imprīmīs* osobito
vix jedva
nequidquam, *frūstra* zaman, uzalud
paene, *prope*, gotovo, malo ne, skoro.

Adverbia prōnōminālia modī vidi §. 92. c).

Po postanju dijele se prilozi na:

1. *adverbia nōminālia* (imenski): *pulchrē* lijepo, *sapienter* mudro, *facĭle* lako, *fortuĭtō* slučajno;

2. *adverbia verbālia* (glagolski): *improvīsō* iznenada, *sēcrētō* tajno;

3 *adverbia prōnōminālia* (zamjenički): *ubi* gdje, *unde* odakle, *hic* ovdje;

4. *adverbia praepositiōnālia* (prijedložni): *contra* nasuprot, *prope* blizu.

§. 158. Građenje priloga od pridjevâ i participâ.

1. Pridjevi i participi druge deklinacije zamjenjuju genitivni završetak *ī* s *ē* (ostatak staroga ablativa na *ēd*):

altus	gen.	*altī*	adv.	*altē* visoko
pulcher	„	*pulchrī*	„	*pulchrē* lijepo
līber	„	*līberī*	„	*līberē* slobodno
longus	„	*longī*	„	*longē* daleko

ali: *bĕnĕ* dobro (od *bonus*) i *mălĕ* zlo (od *malus*).

2. Pridjevi treće deklinacije zamjenjuju genitivni završetak ***is*** s ***-iter***:

ācer	gen.	*ācris*	adv.	*ācriter* oštro
fortis	„	*fortis*	„	*fortiter* hrabro.

Pridjevi i participi na ***āns*** i ***ēns*** zamjenjuju genitivni završetak ***is*** s ***er***:

prūdēns	gen.	*prūdentis*	adv.	*prūdenter* razborito
sapiēns	„	*sapientis*	„	*sapienter* mudro.

Bilješka. 1. *Audāx* ima prilog *audācter* smjelo, *violentus* ima *violenter*. Rijetko se upotrebljava *difficulter* ili *difficiliter* od *difficilis*, a mjesto toga se obično kaže: *nōn facile*, *vix*, *aegre* teško.

Bilješka. 2. Neki prilozi, izvedeni od pridjevâ na *-us*, imaju dvojaki završetak: *-e* i *-ter*:

hūmānus adv. *hūmānē* i *hūmāniter* čovječno, uljudno
fīrmus adv. *fīrmē* i *fīrmiter* čvrsto
largus adv. *largē* i *largiter* izdašno.

§. 159. Drugi nastavci, kojima postaju prilozi.

1. Nastavkom ***-tus*** postaju prilozi, koji znače izvor, podrijetlo:

antīquitus od starine, od vajkada
dīvīnitus božjom voljom
funditus s dna, s temelja
intus iznutra
penitus unutra, sasvim
rādīcitus iz korijena
versus k, prema.

2. Nastavkom ***-im*** (zapravo oblik akuzat.) postaju prilozi, kojima se kazuje način:

certātim utakmice
fūrtim kradom
gradātim korak po korak, postepeno
raptīm naglo
vicissim uzajmice
nōminātim poimence
partim djelimice
passim rastrkano, amo tamo
statim odmah
viritim jedan po jedan.

§. 160. Prilozi, koji su postali od padežâ.

1. Akuzativi (sing. ili plur.) su na pr.:

domum kući
demum tek
nōndum još ne
ceterum u ostalom
parum malo
tantum, solum samo
rūs na selo
prīmum prije svega, najprije
paulum malo
facile lako
rursum opet
alias inače
crās sjutra
forās van.

2. Ablativi (ili instrumentali) na ***ō*** i ***ē*** su na pr.:

domō od kuće
rure sa sela
sponte voljno
magnopere veoma
sērō kasno
cosultō hotimice
citŏ brzo
continuō odmah
imprōvīsō iznenada
meritō po zasluzi, s pravom
rārō rijetko
subitō naglo
hodīe danas.

Bilješka. 1. Ima prilogâ s dvojakim oblicima ablativa na ***-o*** i na ***-e,*** ali im je značenje različno: *certō* pouzdano, zacijelo, *certē* barem; *vērō* zaista, zbilja, *vērē* istinski; *continuō* odmah, *continuē* neprestano.

Bilješka. 2. Drugi primjeri zamrlih padežnih oblika, koji su postali prilozi, jesu:

a) ablativi sing. ženskoga roda, koji znače pravac:

dextrā desno
sinistrā lijevo
rectā upravo
unā zajedno
circā okolo
contrā nasuprot
iuxtā pored.

Ablat. plur. *alternīs* izmjenito, *paucīs* ukratko.

b) dativi su: *quō, eō, illō, hūc, istūc, istō* itd.

c) lokativi su: *domī* kod kuće, *rurī* na selu, *humī* na zemlji, *herī* juče, *vesperī* uveče, *noctū* noću, *forīs* vani, *ubī* gdje i oblici na *-bī; hīc, istīc, illīc, sīc* vidi §. 92.

d) instrumentali: *modŏ* samo, tek.

Bilješka. 3. Mnogi su prilozi složeni od gotovih oblika i cijelih rečenica kao:

anteā prije
posteā poslije
intereā međutim
imprīmīs osobito
interdiū obdan
hodiē danas
obviam nasuprot
forsitan možda

fortasse } možda
fortassis } = *forte an sī vīs*
vidēlicet jamačno *(vidēre licet)*
īlicet odmah
dumtaxat (= dok procjenjuje) samo, bar.

§. 161. Poređenje prilogâ.

Redovito se porede samo oni prilozi, koji se grade od pridjevâ ili pridjevskih participa.

Komparativ takvih priloga jednak je komparativu pridjeva u srednjem rodu. Superlativ pak postaje od superlativa pridjeva tako, da se zamijeni završetak **-*us*** s **-*ē*.**

altē visoko	*altius* više	*altissimē* najviše
facile lako	*facilius* lakše	*facillimē* najlakše
pulchrē lijepo	*pulchrius* ljepše	*pulcherrimē* najljepše
līberē slobodno	*līberius* slobodnije	*līberrimē* najslobodnije
ācriter oštro	*ācrius* oštrije	*ācerrimē* najoštrije
cōnstanter stalno	*cōnstantius* stalnije	*cōnstantissimē* najstalnije
audācter smjelo	*audācius* smjelije	*audācissimē* najsmjelije
bene dobro	*melius* bolje	*optimē* najbolje
male zlo	*pēius* gore	*pessimē* najgore
māgnopere vrlo	*magis* više	*māximē* najviše
multum mnogo	*plūs* više	*plūrimum* najviše
nōn multum malo	*minus* manje	*minimē* najmanje
diū dugo	*diūtius* duže	*diūtissimē* najduže
saepe često	*saepius* češće	*saepissimē* najčešće
prope blizu	*propius* bliže	*proximē* najbliže.

Bez pozitiva:

—	*potius* radije	*potissimum* najradije, osobito, baš
—	*prius* prije	*prīmum* prvi put, prvo
—	*posterius* kasnije	*postrēmum*, *postremō* najzad.

Bez komparativa:

nūper nedavno, onomadne	—	*nūperrimē* tek onomadne
meritō s pravom	—	*meritissimō* s najvećim pravom.

Bez superlativa:

satis, *sat* dosta	*satius* bolje, probitačnije	—
secus drukčije	*setius* (poslije negacije *nōn*, *haud*) manje	—

§. 162. II. Prijedlozi. Praepositiōnēs.

Prijedlozi se upotrebljavaju, da u rečenici oštrije označe uzajamni snošaj izraženih pojmova, nego što to mogu sami padeži. Vežu se s akuzativom, s ablativom ili s akuzativom i ablativom.

Bilješka. Prijedlozi su isprvični prilozi.

1. Prijedlozi s akuzativom.

ante, *apud*, *ad*, *adversus*
circum, *circā*, *citrā*, *cis*
ergā, *contrā*, *inter*, *extrā*
īnfrā, *intrā*, *iūxtā*, *ob*
penes, *pōne*, *post* i *praeter*
prope, *propter*, *per*, *secundum*
suprā, *versus*, *ūltrā*, *trāns*.

*

ante pred, prije: *ante oculōs* pred očima, *ante mortem* prije smrti.

apud, kod, pri, pred (kim), u: *apud Rōmānōs* kod Rimljana; *apud Homērum* u Homera; *apud mē* kod mene (u mom stanu); *cōntiōnārī apud mīlitēs* govoriti pred vojnicima.

ad k ili samo dativ, kod, za, do, prema, oko: *ad tē veniō* dolazim k tebi; *scrībere ad aliquem* pisati komu; *ad Rōmam* kod (blizu) Rima; *ad merīdiem* prema jugu; *ad unum omnēs* svi do jednoga; *ad decem* do deset; *ad scrībendum* za pisanje, radi pisanja; *ad tempus* na vrijeme.

adversus prema, protiv: *adversus hostēs* protiv neprijateljâ; *pietas adversus deōs* prema bogovima.

circum, circā oko, okolo: *circum sē* oko sebe; *circum Capuam* oko Kapue.

citrā, cis s ove strane: *citrā Rhēnum* s ove strane Rajne.

ergā prema (u prijateljskom smislu): *fidēs ergā Rōmānōs* vjernost prema Rimljanima.

contrā prema, protiv (u neprijateljskom smislu): *contrā Siciliam* prema Siciliji; *contrā hostem* protiv neprijatelja; *contra flumen* uz rijeku.

inter među, između, za (vrijeme): *inter amīcōs* među prijateljima; *inter Siciliam et Italiam* između Sicilije i Italije; *inter cenam* pri večeri; *inter ipsum pūgnae tempus* za vrijeme same bitke.

extrā izvan, van: *extrā urbem* izvan grada.

īnfrā pod, ispod: *īnfrā caelum* pod nebom.

intrā u, među, za: *intrā parietēs* između zidova (među zidovima); *intrā sex mēnses* za šest mjeseci, punih šest mjeseci.

iūxtā do, uz, kraj, kod: *iūxtā viam* kraj puta; *iūxtā mūrum* do zida.

ob pred, zbog, radi: *ob oculōs* pred očima; *ob eam rem* stoga, zato; *ob iniūriam* zbog uvrede; *ob ūtilitātem* radi koristi.

penes u (koga), u čijoj vlasti, u čijim rukama: *penes dominum* u gospodara, u vlasti (rukama) gospodara.

pone za, straga: *pone castra* za taborom.

post za, iza, poslije, po: *post tergum* iza leđâ; *post mortem* poslije smrti; *post hominum memoriam* od pamtivijeka.

praeter mimo, duž, protiv, preko, osim: *praeter castra īre* ići mimo tabor; *praeter ōram* duž obale; *praeter opiniōnem* protiv očekivanja; *praeter modum* preko mjere; *nēmō praeter tē* nitko osim tebe.

prope blizu, kod, kraj, (za vrijeme) oko, pod: *prope oppidum* blizu grada; *prope castra* kraj tabora; *prope noctem* pod noć.

propter pokraj, do, zbog, radi: *propter statuam* pokraj kipa; *propter hiemem* zbog oluje; *propter metum* od straha.

per naš instrumental bez prijedl., kroz, preko, po, u, za: *per vim* silom; *per fraudem* prijevarom; *per urbem* kroz grad; *īre per forum* ići preko trga; *per somnum* u snu; *per sē* sam za se; *per mē licet* protiv toga nemam ništa; *per deōs iūrāre* zakleti se bogovima.

secundum duž, poslije, po: *secundum flumen* duž rijeke; *secundum deōs* poslije bogova; *secundum nātūram* po prirodi.

suprā nad, iznad, preko: *suprā lūnam* nad mjesecom (više, iznad mjeseca); *suprā modum* preko mjere; *suprā legēs* nad zakonima.

versus put, k, prema (meće se uvijek iza imena; sam se upotrebljava samo uz imena gradova; inače se upotrebljava uvijek u svezi s prijedlogom *ad* ili *in*): *Rōmam versus* put Rima; *ad Oceanum versus* prema oceanu; *in Italiam versus.*

ūltrā s one strane, preko, za: *ūltrā montēs* s one strane gorâ (za gorama); *ūltrā modum* preko mjere.

trāns preko, s one strane: *trāns Alpēs* preko Alpa; *trāns Rhēnum* s one strane Rajne.

2. Prijedlozi s ablativom.

ā (*ab*, *abs*), *ē* (*ex*) i *dē*
cum i *sine*, *prō* i *prae.*

ā (abs, abs): od, s, na: *ab urbe* od grada; *ā fronte* sprijeda; *ā tergō* straga; *ā dextrā* s desna; *ā puerīs* od djetinjstva; *ā dextrō cornū* na desnom krilu; uz pasivne glagole: *interficī ab aliquō* biti ubijen od koga.

ē (ex): iz, s, od, zbog, po, prema: *ex urbe* iz grada; *ē locō superiōre* s višega mjesta; *ex quō* otkako; *ex eō diē quō* od onoga dana kad; *ex itinere* s puta; *ex cōnsulātū* (odmah poslije konzulata); *ex robore* od hrastovine (da se označi građa, od koje je što načinjeno); *ex aere aliēnō* zbog dugova; *ex virtūte* po vrlini; *ex meā sententiā* po mom mišljenju; *ex senātūs cōnsultō* prema odluci senata; *ē rē publicā* u državnu korist.

dē s, sa od, iz, među, po, o: *dē montibus* s gorâ; *dē tergō* s leđâ; *dē fīnibus* iz zemlje; *multā dē nocte* u gluho doba noći; *paucī dē nostrīs* nekolicina od naših; *dē meā sententiā* po mom mišljenju; *dē rē aliquā loquī* govoriti o čem; *dē integrō* iznova; *dē īndustriā* hotimice.

cum s, sa: *esse cum aliquō* biti s kim; *cum curā* brižljivo.

sine bez: *sine spē* bez nade.

pro: pred, na, za, mjesto, kao, prema, po: *prō castrīs* pred taborom; *stāre prō litore* na obali; *prō patriā* za domovinu; *habere prō amīcō* imati za prijatelja; *prō patre esse* biti mjesto oca; *gerere sē prō cīve* ponašati se kao građanin; *prō tempore* prema prilici; *prō imperiō* po zapovijedi.

prae pred, prema, od, zbog: *prae sē* pred sobom; *prae māgnitūdine* prema veličini; *prae lacrimīs* od, zbog suza.

Bilješka. 1. *ā* i *ē* stoje samo pred suglasnicima, ***ab*** i ***ex*** pred samoglasnicima i pred ***h; abs*** dolazi samo u svezi s *tē*: ***abs tē***.

Bilješka. 2. Prilozi ***clam*** (tajno) i ***coram*** (u prisustvu) upotrebljavaju se i kao prijedlozi s ablativom, prvi u značenju „bez znanja“, drugi „pred“: *clam mē* bez moga znanja; *coram iudicibus* pred sucima.

Prijedlog ***tenus*** (do, samo do, po) stoji uvijek iza imenâ: *pectoribus tenus* do prsiju; *Taurō tenus* samo do Taura; *nōmine tenus* po imenu.

Mjesto *absque* upotrebljava se obično *ā* ili *sine*.

O *mēcum, tēcum, quibuscum* vidi kod zamjenicâ §. 82., bilj. 2. i 86. bilj. 2.

3. Prijedlozi s akuzativom i ablativom.

in, sub, super, supter.

Na pitanje: **kamo?** stoji **akuzativ,** na pitanje: **gdje? ablativ.**

in u, na, do, za, k, prema, protiv, kod, pri:

Akuzativ: *in urbem* u grad; *in orientem* na istok, prema istoku; *in longitūdinem* u dužinu; *in multam noctem* duboko u noć; *in lūcem dormīre* spavati do zore; *in annum* do godine, na godinu; *in diēs* svaki dan; *amor in patriam* ljubav prema (k) domovini; *ōdium in malōs*, protiv zlih; *servilem in modum* ropski; *in speciem* prividno, na oko.

Ablativ: *in urbe* u gradu; *in viā* na putu; *in barbarīs* u barbarâ; *in fronte* sprijeda; *in gravissimīs temporibus* u najnepovoljnijim pri-

likama; *in pāce* za vrijeme mira; *in tantīs tuīs occupātiōnibus* kod tolikih tvojih poslova.

sub pod, ispod, pred, oko, u, na, pri:

Akuzativ: *sub iugum* pod jaram; *sub mūrum* pod zid; *sub lūcem* pred osvitak; *sub noctem* u suton.

Ablativ: *sub terrā* pod zemljom; *sub rādīcibus montis* na podnožju brijega; *sub ipsā profectiōne* pri samom polasku; *sub ictū telī* na dohvatu, na udarcu; *sub coronā vendere* kao robove prodati.

super nad, iznad, preko, o:

Akuzativ: *super sē* nad sobom, *super corpora* preko tjelesa, *super Numidiam* iznad Numidije.

Ablativ: *disputāre super aliquā rē* govoriti o nekoj stvari.

supter pod:

Akuzativ: *supter mūrōs* pod zidove.

Ablativ: samo u pjesnikâ.

Bilješka. Mjesto *supter* upotrebljava se obično *sub* ili *īnfrā*.

§. 163. Prijedlozi u složenim riječima.

Prijedlozi složeni s imenskim osnovama spajaju s njihovim značenjem i svoje, a složeni s glagolskim osnovama kazuju radnji glagolskoj pravac, prostor, izvor, te pokazuju ili spajanje ili razdvajanje, pojačavanje ili umanjivanje, započinjanje ili svršavanje radnje.

Kad se prijedlozi slože s glagolima, desi se, da se sastanu takvi suglasnici, koji nerado stoje jedan uz drugi, ili ih se više naporedo skupi, pa se tad neki izbacuju: *ostendō* mj. *obstendō ascendō* mj. *adscendō*, drugi opet izjednačuju: *alloquor* mj. *adloquor*, *sufficiō* mj. *subficiō*.

ā, ab, abs znači odvajanje; *ā* se spaja s glagolima, koji se počinju suglasnicima *m* i *v*: *ā-mōveō*, *ā-vocō*; ***abs*** dolazi pred glagole, koji se počinju suglasnicima *c* i *t*: *abs-condō*, *abs-trahō*, a ispred *p* ispada *b*: *as-portō*; ispred ostalih suglasnika i ispred samoglasnikâ stoji ***ab***: *abdūcō*, *abeō*; *ab* = *au* u *auferō*, *aufugiō*.

ad znači primicanje, spajanje i prikupljanje. *D* se ne mijenja ispred samoglasnika ili suglasnika *b*, *d*, *h*, *i* (= *j*),

m, *v*: *ad-ūrō*, *adbibō*, *addīscō*, *adhibeō*, *ad-iciō*, *admoveō*, *adveniō*; — ispred *qu* prelazi *d* u *c*: *ac-quīrō*; ispred *gn* ispada *d*, a tako isto ispred *sc*, *sp*, *st*: *a-gnōscō*, *a-scīscō*, *a-spīrō*, *a-stō*; inače se obično *d* izjednačuje: *ac-cēdō*, *ap-pellō*, *at-tendō*, *ag-gredior*, *as-sequor*, *af-ferō*.

circum pokazuje pravac kretanju: *circumagō*, *circumstō*. Složen s glagolom *eō* gubi često *m*: *circueō* i *circumeō*.

com, con (= *cum*) kazuje spajanje i prikupljanje: *combibō*, *com-mīsceō*, *com-pellō*, *con-cēdō*, *congerō*; ispred samoglasnika i *h* ispada *m*: *coëmō*, *cooptō*, *cohortor* (izuzevši *comedō* i *comitium*); *m* se izjednačuje ispred *l* i *r*: *col-loquor*, *cor-ripiō*.

prae kazuje pravac, mjesto radnje i prednačenje: *praeferō*, *praeficiō*, *praeeō*; povećava značenje pridjeva: *praeclārus* veoma slavan; *praemātūrus* preran.

e, ex (*ec-*) kazuje sredinu ili izvor radnje; *ex* stoji pred samoglasnicima i pred suglasnicima *c*, *h*, *q*, *p*, *s*, *t*, pred grupama: *pl*, *pr*, *sp*, *st*, *tr*: *exeō*, *excerpō*, *exhauriō*, *exquīrō*, *expugnō*, *exsistō*, *extendō*; *expleō*, *exprimō*, *exspectō*, *exstinguō*, *extrahō*; — *ex* izjednačuje svoj gutural (*ec*) s *f* u: *ef-ferō*, *ef-ficiō*; inače se svagdje upotrebljava *ē*: *ēbibō*, *ēdūcō*, *ēmittō*.

in (*ind*) pokazuje mjesto, prostor ili pravac radnji glagolskoj: *irruō*, *illūdō*, *immittō*, *importō*, *ind-igeō*, *ind-uō*, *ignōscō* (*u* ispada); inače stoji *in*: *inclūdō*, *intueor*, *iniciō*.

inter kazuje sredinu radnje: *intercēdō*, *intereō*, *interimō*; *interrex*; s asimilacijom: *intel-legō*.

ob kazuje pravac radnji: *ob-dūcō*, *obiciō*; izjednačuje se s *c*, *f*, *g*, *p*: *occurrō*, *of-ferō*, *oppōnō*, *oggerō*.

per kazuje pravac, prostor i svršetak radnje: *perdūcō*, *perlegō*, *perveniō*. Povećava značenje: *permāgnus*, *perlevis*, ali *pérfidus* nevjeran (preko vjere).

post kazuje mjesto: *post-pōnō*.

prō (prōd) kazuje mjesto, prostor, pravac radnje: *prōveniō*, (pred samoglasnikom) *prōd-eō*, *prōd-esse*.

sub kazuje kod glagola kretanja pravac od dolje na gore, a kod drugih glagola i kod imenâ umanjivanje: *sub-iciō*,

subigō, *subeō*, *subrīdeō*, *subobscūrus;* (asimilacija) *suc-cumbō*, *suf-ficiō*, *suggerō*, *summergō*, *surripiō*, *suppōnō; sub* = *sus*: *suscitō*, *suscipiō*, *sustineō; b* ispada ispred *s*: *su-spiciō.*

trāns kazuje pravac radnje: *trānseō;* kadšto ispada *ns: trā-dō*, *trā-dūcō;* ispred *s* ispada *s*: *tran-scendō.*

Ostali prijedlozi ostaju u složenim riječima nepromijenjeni.

Zapamti ***ar*** = *ad* u *ar-cessō.*

Bilješka. U tekstovima latinskih pisaca često nema asimilacije (izjednačenja), na pr. *adlātus* (mj. *allātus)*, *conlocō* (mj. *collocō)*, *inlustrō* (mj. *illustrō)*, no pravilo vrijedi ovo:

Prijedlozi, koji se svršuju na suglasnik, izjednačuju se s početnim suglasnikom riječi, s kojom su složeni.

§. 164. Nerastavni prijedlozi.

(Praepositiōnēs inseparābilēs.)

Nerastavni prijedlozi upotrebljavaju se samo u svezi s riječima.

amb (ob): *ambiō* obilaziti; ispred *p* izbacuje se *b*: *am-plector* obuhvatiti; *amputō* obrezati; ***an*** mj. *am*: *anquīrō* okolo tražiti; *anceps* dvoglav.

dis (raz) kazuje razdvajanje i širenje radnje: *dis-currō*, *distrahō*, *dissecō*; *dī-dūcō*, *dī-lābor*, *dīmovcō*, *dīripiō; s* se izjednačuje ispred *f*: *differō*, *difficilis; s* se izjednačuje s *r*: *dirimō.*

por (*r* se izjednačuje): *por-rigō*, *pol-liceor*, *pos-sideō.*

red (natrag) gubi *d* pred suglasnicima: *re-dūcō*, *re-iciō*, *re-cipiō*; *red-eō*, *red-imō.*

sēd (od, bez) pred samoglasnicima: *sēd-ītiō;* pred suglasnicima ***sē***: *sēdūcō*, *sēiūngō*, *sēcūrus*; ***sō*** u *sōcors* (od *sēcors*).

in (ne) spaja se samo s imenicama i pridjevima i pokazuje negativnost njihovu: *inermis*, *indoctus*, *impiger*, *immātūrus.* Isto značenje ima i ***ne (nec-)***: *ne-sciō*, *nefās*, *neg-ōtium*, *neg-legō.*

§. 165. III. Veznici. Cōniūnctiōnēs.

Veznici su riječce, kojima se rečenice ili riječi jedna za drugu vežu. Dijele se na usporedne (*coordinantēs*), koji vežu riječi i rečenice iste vrste, i na podredne (*subordinantēs*), koji vežu zavisne rečenice s glavnima.

A. Usporedni veznici.

1. Sastavni veznici (copulātīvae):

a) *et, -que, atque, āc* i, pa, te;
nec, neque, i ne, niti;
etiam također, i još; *quoque* i, a i;

b) *et-et* i-i; *cum-tum* ne samo-nego i; *tam-quam* i-i; *modo-modo* čas-čas; *tum-tum* sad-sad; *nōn modo (sōlum) -sed etiam* ne samo-nego i; *neque-neque, nec-nec* niti-niti, ni-ni.

Bilješka. Veznik *āc* ne stoji nikada pred samoglasnikom ni pred *h*. — *que* se dodaje uvijek drugoj riječi: *senātus populúsque Rōmānus*. — *Quoque* se dodaje enklitično uz naglašenu riječ: *rex quoque* i, a i, pa i kralj.

2. Rastavni veznici *(disiūnctīvae)*: *aut, vel, -ve, sīve (seu)* ili; *aut-aut, vel-vel, sīve-sīve* ili-ili.

Bilješka. Veznik *-ve* dodaje se uvijek drugoj riječi: *plus minusve*.

3. Suprotni veznici (*adversātīvae*): *sed, vērum, vērō, autem*, a, ali, no, pak; *at, atquī*, ali, ali ipak; *tamen* ipak, opet.

Bilješka. Poslije negativnih rečenica znači *sed, vērum* ne — već, ne — već što više. Veznici *autem* i *vērō* ne mogu nikada stajati u rečenici na prvom mjestu, nego poslije one riječi, za koju su vezani: *dūx vērō, pater autem*.

4. Uzročni veznici (*causālēs*): *nam, namque* jer; *enim* jer, ta, da, zaista; *etenim* jer, zaista.

Bilješka. *Enim* ne stoji na prvom mjestu: *pater enim* . . .

5. Posljedični veznici (*cōnsecūtīvae* ili *conclūsīvae*): *ergō, itaque, igitur, proinde*, tako, potom, stoga; *propterea, idcircō, ideo* stoga.

Itaque rex, ali *rēx igitur*.

B. Podredni veznici.

1. Vremenski veznici (*temporālēs*): *ut*, *ubī*, *cum* kad; *ut*, *ubī*, *simulāc*, *ubī prīmum*, *cum prīmum* tek što; *postquam*, *posteāquam* pošto; *antequam*, *priusquam* dok ne, prije nego što; *dum*, *quoad* dok, dokle, dok ne; *quando* kad.

2. Poredni veznici (*comparātīvae*): *ut*, *utī* kao, kao što, kao god što; *sīcut* kao, kao što, kao da; *quam* nego; *tamquam*, *quasi*, *āc sī*, *velut*, *ut sī*, *velut sī* kao da, kan'da.

3. Uzročni veznici (*causālēs*): *quia* jer, što; *quod* što; *quoniam* kad, pošto, budući da; *cum* kad.

4. Posljedični veznici (*cōnsecūtīvae*): (*ita*) *ut* da; *ut nōn* da ne; *quīn* da ne, a da ne.

5. Pogodbeni veznici (*condiciōnālēs*): *sī*, ako, da; *nisi*, *sī non* ako ne; *sīn* ako pak, ako li.

6. Namjerni veznici (*finālēs*): *ut* da, kako, neka; *nē* da ne; *nēve* i da ne; *quō* da, da tim; *quōminus* da, da ne; *dummodo* samo da, samo neka.

7. Dopusni veznici (*concessīvae*): *etsī*, *tametsī*, *etiamsī*, *quamquam* premda, budi, makar, ma, ma da, ako i; *quamvīs* premda, i ako, ako i, sve da, baš i da; *licet* ma, ma da, bilo da, neka; *ut* baš i da, sve da; *cum* premda.

§. 166. IV. Uzvici. Interiectiōnēs.

Uzvici su riječi ili glasovi, koje upotrebljavamo pri nehotičnom, naglom izricanju čuvstava.

Najobičniji uzvici jesu:

1. veselja: ***iō!*** iju! haj!

2. bola: ***heu, eheu, ei!*** oh! ah! jao! joj!

3. čuđenja: ***ō!*** o! ej!

4. iznenađenja i gnjušanja: ***prō!*** ô! ***prō dī immortāles!***

5. dozivanja: ***heus, hem*** hej! more! čujde!

6. Sažaljavanja i prijetnje: ***vae*** teško! kuku! lele!

7. Nagla pojavljivanja: ***ēn, ecce*** evo! eto! eno! gle!

8. pohvale: ***eu, euge*** dobro! pravo!

9. žurenja: ***ēia*** ili ***hēia*** hej! ded! deder! hajde!

Katkad se upotrebljavaju i imena i glagoli kao uzvici:

a) imenice i pridjevi: *pāx* mir! tiho! — *nēfas* sramota! užasno! — *malum* do vraga! do bijesa! — *miserum* na žalost! — *macte* dobra ti sreća! srećan bio! blago tebi!

b) glagoli: *quaesō* molim! *obsecro* molim! tako mi boga! — *age! agite* de! dede! hajde! *sōdes* (= *sī audēs*) i *sīs* (= *sī vīs*) ako ti je po volji! molim te!

I izrazi, kojima se zazivaju bogovi, mogu se držati za uzvike: *Hercule, Hercle! — mē hercules! mē hercule!* tako mi Herkula!

mē Castor! tako mi Kastora!
per Iovem! tako mi Jupitera!
per deum! per deōs! mēdius! fidius! boga mi!
per deōs immortālēs! za ime božje!
prō deum hominumque fidem! tako mi božje i ljudske vjere!
dī meliōra! bože sačuvaj! ne dao bog!
ita mē dī ament! tako mi bog pomogao!

Dodatak oblicima.

Znanstveni dodatak oblicima.

1. Imeničke i pridjevske osnove.

a) U deklinaciji se razlikuju osnova i nastavci.

Imeničke i pridjevske osnove svršuju se ili na vokal ili na konzonant. Osnova se dobiva, ako se od genitiva plurala odbije padežni nastavak: ***deā-rum, diē-rum, hortō-rum*** (osnova *hortŏ*), ***fructu-um, avi-um, homin-um.***

A. Vokalske osnove. (Vokalska deklinacija.)

Osn. na		Nom.		
-ā	(I. dekl.)	*mensă*	(osn. *mensā)*	χώρα — **РЪІБА**
-ē	(V. dekl.)	*faciē-s*	(osn. *faciē)*	τιμή — **СТАІА**
-ŏ	(II. dekl.)	*lupu-s*	(osn. *lupŏ)*	λύκο-ς — **ѴЛКЪ**
-ŭ	(IV. dekl.)	*frūctu-s*	(osn. *frūctŭ)*	ἡδύ-ς — **СЪІНЪ**
-i	(III. dekl.)	*avis*	(osn. *avĭ)*	πόλι-ς — **ПѦТЬ**

B. Konzonantske osnove. (Konzonantska deklinacija.)

Osn. na	Nom.		
b, p	*caeleb-s, prīncep-s*	᾿Αραβ-ς (᾿Αραψ)	— **ЦРКЪІ**
d, t	*cūstō(d)-s, mīle(t)-s*	ἐλπί(δ)ς	— **ОТРОЧѦ**
g, c	*rēg-s (rēx), duc-s (dux)*	κόρακ-ς (κόραξ)	
s	*genus (generis* od *genes-is)*	γένος (γενε(σ)ος)	— **СЛОВО**
	iūs, honōs, ācrior		
n	*homō, homin-is*	ποιμήν, -ένος	— **КАМЪІ, ѬМѦ**
l, r	*sāl, ōrātor*	ἅλς, ῥήτωρ	— **МАТИ, ДѪШТЬ**

Bilješka. Osamljene su osnove na ***m, ū*** i ***ou (ov)***: *hiem-s, sūs, (su-is, su-um, sŭ-bus* ili *su-i-bus*) i *grūs — grū-is.* — *Iuppiter = Ioupiter*

(Ζεῦ πάτερ) zapravo vok., genitiv *Iov-is* iz *Di̯ov-is* (Διϝός); — *bŏs* — *bov-is*, *bov-ēs* (βόϝες), *bo-um* (starije *bov-um*), *bū-bus* = *boubus*.

Naprotiv *nix*, *nīv-is* iz **nigu̯is*; ispor. *ning(u)it*.

b) U deklinaciji ovih osnova dešavaju se različite glasovne promjene, na pr.:

stipe(t)-s — *stipit-is*, *carmen* — *carmin-is* (§. 10. 2. a), *homō* — *homin-is* (§. 10. 2. a), *pater* — *patr-is* (§. 10. 1), *genus* — *gener-is* (§. 10. 2. a), *lupus* — *lupe* (§. 10. 1.), *ovis* — *ovei̯-es* (§. 11. f).

c) Mnoge je promjene pretrpio z a v r š e t a k, radi čega su mnoge riječi prešle iz jedne vrste u drugu ili s a s v i m ili bar p o j e d i n i m o b l i c i m a (a n a l o g i j a). Tako su postali oblici *ped-i-bus* prema *turribus*, *vasa-vasōrum* prema *bella-bellōrum*. Osobito se opaža ovo prelaženje kod *i-* i kod konzonantske deklinacije: *parti-um*, *genti-um*, *monti-um*, ali *pars*, *gēns*, *mōns*; *partem*, *parte* mjesto **partim*, **parti*; obratno: *can-um*, ali *cani-s*, *ferent-is*, ali *ferenti-a*; *pedum*, ali *ped-i-bus*.

Isporedi ovako pomijeranje osnova u hrv.: mati i kći, nebo i čudo.

d) Gdjekoje rieči grade oblike od d v i j e r a z l i č n e o s n o v e, kao: *senex* — osn. *senec* i *sen*, *supellēx* — osn. *supellēc* i *supellectil(i)*, *iecur* — osn. *iecor* i *iecinor*; *iter* — osn. *iter* i *itiner*.

2. Građenje padežâ u imenskoj deklinaciji.

A. Singular.

I. ***Nōminātīvus.*** — 1. N a s t a v a k n o m i n a t i v a ***-s*** dobivaju ove imeničke i pridjevske osnove m u š k o g a i ž e n s k o g a roda:

a) V o k a l s k e o s n o v e (osim osn. na ***-ā***): *servo-s*: *servu-s*, *avi-s*, *fructu-s*, *faciē-s*;

b) K o n z o n a n t s k e o s n o v e na ***-b, -p, -d, -t, -g, -c:*** *urb-s*, *prīncep-s*, *lapi(d)-s*, *mīle(t)-s*; *miles(s)* §. 11. 9. — *rēg-s*: *rex*, *duc-s*: *dux*, *noc(t)s*: *nox* §. 11.

2. B e z n a s t a v k a grade nominativ:

a) osnove na ***-ā:*** *mensă* (mj. *mensā* §. 23.);

b) osnove na ***-l, -r, -n, -s:*** *cōnsul*, *pater*, *homō* (§. 32.), *flōs*, *ācrior* (mj. *ācriōs* v. §. 11. 5.);

c) o s n o v e s r e d n j e g a r o d a, koje se mijenjaju po glasovnim zakonima. Izuzimaju se osnove na ***-o,*** koje u nominativu dobivaju akuzativni nastavak ***-m.*** Na pr. *nōmen*, *genus* (starije *genos*), *mare*, *grave* (od *gravi*, *mari* §. 10. 2. b), *animal*, *calcar* (mj. *animali*, *calcari* §. 35.), *cor(d)*, *lac(t)*, (*mel(l)* §. 11. 8. c), *bello-m*: *bellu-m* (§. 10. 2. b).

Bilješka 1. Pridjevi s jednim završetkom imaju za sva tri roda zajednički oblik nominativa na ***-s:*** *fēlīc-s (= fēlīx).*

Bilješka 2. Oblik *ager* postao je iz **agr̥* = *agr(o)s* — ἀγρό-ς; *vir* iz **vir(o)s*, *satur* iz **satur(o)s;* tako i *ācer* iz **ācr̥ (= ācr(i)s); ars* iz *art(i)s.*

II. ***Vocātīvus.*** Vokativ, padež za dozivanje, jednak je nominativu. Izuzimaju se osnove na ***-o.*** Kod osnova muškog i ženskog roda na ***-o*** upotrebljava se za vokativ slabija osnova na ***-e:*** *horte* (osn. *horto*); kod osnova na ***-io*** (nom. *-ius*) dolazi kao vokativ slabija osnova na ***-i:*** *fīlī;* a kod osnova na ***-ro*** jednak je vokativ s nominativom: *puer.*

Vok. ***mī*** bit će genitiv posesivni.

III. ***Accūsatīvus.*** Vokalske osnove muškog i ženskog roda imaju u akuzativu sing. nastavak ***-m:*** *mensa-m, servu-m* (star. *servo-m*), *agru-m* (star. *agro-m*), *turri-m, frūctu-m, die-m, rem.* Kod konzonantskih osnova nastavak je ***-em,*** koji je postao iz sonantnoga *-m̥:* *ped-em* iz *ped-m̥, vōc-em* iz *vōc-m̥.* Po analogiji konzonantskih osnova tvore akuzativ na *-em* i osnove na *-i*, u kojih je oblik na ***-im*** ograničen samo na neke imeničke osnove (§. 36. 3.): *avem, partem* (adv. *partim*). Kod neutra akuzativ je jednak nominativu.

IV. ***Genitīvus.*** Konzonantske osnove imaju u genitivu nastavak ***-is*** (iz **es*): *lēg-is, ped-is, flor-is* (iz **flos-is*), *gener-is* (iz **genes-is*), *corpor-is* (iz **corpos-is*). — Kod osnova na *-u (-eu̯)* nastavak je gen. *-os:* *fructu-os* **fructeu̯-os*, **fructou̯-os*, iz ovoga *frūctu-us* i sažimanjem *frūctūs.* U osnova na *-i (-ei̯)* nastavak je ***-s,*** te su se izjednačile s konzonantskim osnovama: *avi-s, nav-is.* — Genitiv osnova na ***-o*** po svoj je prilici lokativ, a svršuje se na ***-ī:*** *equī.* — Genitiv osnova na ***-ā*** svršavao se nekad na *-ās*: *familiās, viās*, kasnije su osnove na ***-ā*** po analogiji osnova na ***-o*** dobile ***-ae*** iz ***-ai:*** *Romae* (iz **Rōmai*), *viae* (iz **viai*). — Osnove na ***-ē*** imaju također za nastavak ***-ī*** po analogiji osnova na ***-ā:*** *reī.*

V. ***Datīvus.*** Nastavak je za dativ ***-ai,*** koji se s krajnjim osnovnim samoglasnikom ***o*** sažima u ***ōi,*** a s ***a*** u ***āi:*** *populōi Romānōi, Menervāi;* od ***ōi*** i ***āi*** postaje ***ō*** i ***ā:*** *bellō, Mātūtā.* Mjesto dativnoga oblika na ***-ā*** nalazimo u osnovâ na ***-ā*** oblik lokativa, koji je isprva bio na ***ăi,*** a od toga kasnije ***-ae:*** *Rōmai* kasnije *Rōmae.* Dativni nastavak ***ī*** ostalih osnova postao je iz ***-ei:*** *patrī* iz **patrei, senātuī* iz **senātuei, reī* iz **rēi̯ei.*

VI. ***Ablātīvus.*** Nastavak je ablativa osnova na ***-ō*** bio ***-d.*** Po sношaju instrumentala na ***-ō***: ablat. ***-ōd*** osnovâ na ***-o*** stvorili su se prema instrumentalima na ***-ā, -ī, ū, -ē*** (osnovâ na ***-ā, -i, -u, -e***) ablativi na ***-ād, -īd, ūd, -ēd:*** *Beneventōd, praedād, marīd, turrīd, faciēd, senātūd.* Kasnije je krajnje ***-d*** otpalo, i odonda se ablativi svršavali na ***-ō, -ā, ī, -ē, -ū.*** Ablativ na ***-ĕ*** u konzonantskih osnova ili je oblik nekadašnjeg instrumentala: *homin-e, patr-e*, ili je oblik lokativa *ped-e* iz **ped-i, aer-e* iz **ais-i.* Po analogiji konzonantskih osnova gradi i većina vokalskih osnova na ***-i*** (osobito imenice) ablativ na ***-ĕ:*** *avīd-ave.*

Instrumental se u latinskom jeziku veoma rano izgubio, a služba je njegova prešla na ablativ. Ostaci su mu se sačuvali samo u prilozima: *modŏ* iz **modō*.

VII. ***Locātīvus.*** Nastavak mu je ***i.*** U klasično su se vrijeme izjednačili oblici lokativa i genitiva, stoga i nalazimo oblike: *domī, bellī, Romae* (iz *Romai*), *humī, rurī, Carthāginī.*

B. Plural.

1. ***Nōminātīvus.*** Osnove muškoga i ženskoga roda na ***-ā*** i na ***-o*** imaju u nom. pl. nastavak pronominalni *-i*, koji se s krajnjim osnovnim glasom spojio u ***-oi*** i ***-ai,*** a poslije je prešao u ***-ī, -ae:*** *hortī* iz **hortoi, mensae* iz **mensai.* Ostale vokalske osnove muškoga i ženskoga roda imaju nastavak ***-ĕs:*** osn. *ovi (oveu̯)- *oveu̯-es *oveu̯es *oveĕs, ovēs, *fructeu̯-es *fructou̯-es, fructūs, *rēu̯-ĕs, rēs.* — Konzonantske osnove tvore nom. pl. po analogiji osnova na ***-i,*** dakle na ***-ēs:*** *ped-ēs, homin-ēs.* — Riječi srednjega roda imaju za nom., akuz. i vokativ nastavak ***-a*** (koji je isprva bio dug, na pr. *trigintā*): *bell-a, gener-a, mari-a, gravi-a, cornu-a.*

II. ***Vocātīvus*** je jednak nominativu.

III. ***Accūsātīvus.*** Nastavak mu je ***-ns:*** **equo-ns*: *equōs, *mensans*: *mensās, *fructu-ns*: *fructūs, *fini-ns*: *finīs, *reu̯-n̥s*: *rēs.* U konzonantskih je osnova *-ēs* = **n̥s*: *ped-n̥s*: *pedēs.* Tako i *rēgēs, ordinēs, honōrēs, patrēs.* Kasnije je nastavak *-ēs* prešao i na *-i* osnove: *turrīs* pored *turrēs, ovīs* pored *ovēs.*

IV. ***Genitīvus.*** Nastavak je za genitiv pl. ***-om*** (kasnije ***-um***): *pedum, vōc-um, avi-um, fructu-um* (katkad i sažeto u *-ūm*). III. *virum, fabrum, modium* itd.

Osnove na ***-ā, -o*** i (kasnije po analogiji) na ***-ē*** imaju za genitiv pl. nastavak ***-rum*** (isprva pronominalni nastavak *-som* ispor. *-hom.* τάων **τάσων*): *mensā-rum, servō-rum, rē-rum.*

V. ***Datīvus*** i ***Ablātīvus.*** Osnove na ***-o*** i na ***-ā*** imaju instrumentalni nastavak ***-is:*** *equīs* iz **equōi̯s* iz **equŏi̯s; mēnsīs *mēnsāis *mēnsais.*

Ostale vokalske osnove imaju nastavak ***-bus*** (star. ***bos*)*:*** *avi-bus, rē-bus.* Po analogiji osnova na ***-i*** dobile su konzonantske osnove nastavak ***-ibus:*** *ped-i-bus, voc-i-bus.* Kod osnova na ***u*** oblici na ***-ibus*** su stariji od oblika na *-ubus*: *laci-bus* i *lācubus.* Gdjekoje imeničke osnove na ***ā-,*** koje znače ženska lica, sačuvale su oblik na ***-bus*** za razliku od sličnih oblika muškoga roda: *deā-bus, fīliā-bus.*

C. Dual.

Duo, ambō i *vīgintī* jedini su ostaci latinskoga duala (isporedi δύο, ἄμφω, dva, oba).

3. Poređenje pridjevâ.

A. ***Komparativ.*** Isprvični je nastavak za građenje komparativa ***i̯ŏs, -is.***

Završetak nom. sg. muš. i žen. roda pretvorio se pod uticajem zavisnih padeža u *-iŏr* (u ostalim *-iōr)*, a u srednjem rodu glasi *-ius* (mj. *iŏs*).

Ovi su se nastavci u najstarije doba dodavali korijenu: *māior* (iz **ma-i̯ōs)*, *melior* (iz **mel-i̯ōs)*, **plēi̯ōs*, odakle *pleōrēs* (u pjesmi arvalskoj). Odatle nije moglo nastati *plūs*, nego je to po svoj prilici adverbijalna tvorba iz starijega **plo-is.* Kasnije se dodavao nastavak *-i̯os* pridjevskim osnovama namjesto nastavka za genitiv: *levior*, *serior.*

Najslabiji komparativni oblik, načinjen nastavkom ***-is,*** imamo u *magis*, *nimis*, *satis.* Njegovi se tragovi vide u *minis-ter*, *prīs-cus* (iz **prī-is-cus*) i u završetku superlativa ***-is-simus.***

Komparativni nastavak *-tero*, koji opstoji u drugim indoevropskim jezicima, izgubio je u latinskom svoju komparativnu svezu i postao je nastavak za tvorbu imenskih osnova: *magis-ter*, *minis-ter*, *u-ter*, *al-ter*, *ves-ter.*

Za oblik *minor* drži se, da je postao analogijom iz imenice *minus* (manjina).

B. ***Superlativ.*** Nastavci, kojima se gradi osnova superlativa, jesu ovi: ***mo (umo, imo), timo (tumo, simo).***

a) Nastavkom ***-mo*** *(-imo)* postaju superlativne osnove ili

1. od korijena: *sum-mus*, osn. *sum-mo* (iz **sup-mo*), *infimus*; i od priloga *extrē*, *postrē*, *suprē-*: *extrē-mus*, *postrē-mus*, *suprē-mus*; ili

2. od slabije komparativne osnove na ***-is:*** *prī-mus* osn. *prīmo* iz **pris-mo*; *maximus (maxumus)* osn. *mag(i)s-imo* (*mag(i)s-umo*); *proximus* osn. *proqu(i)s-imo*; *pigerrimus* iz **pigr-is-emo *pigr̥-semo *pigersimo*; *facillimus* iz **facl-is-semo *facl̥semo*: *facilsimo.* Istim je nastavkom postao i superlativ *plūrimus.*

b) Nastavkom ***-timo (-tumo, -simo)*** postaju osnove ovih superlativa:

1. *ci-timus*, *ex-timus*, *in-timus*, *pos-tumus*, *ūl-timus* itd.

2. od slabije komparativne osnove na ***-is*** *(is-timo = is-simo)*: *alt-issimus*, *grav-is-simus*, *divit-is-simus = dīt-is-simus* itd. *Optimus* je izveden od *ops.*

4. Zamjenice.

I. ***Persōnālia.*** Osnove su im: *me-* (izuzevši nom. sig.), *tve-*, *sve-*, *nŏs-*, *no-*, *vŏs-*.

1. Nom. sg. *ego* isprva **egō* isporedi ἐγώ, *tū*.

2. Gen. sg. Enklitični oblici *mīs, tīs* postali su od *mī* (isprva lokativ, kasnije vokativ) i **tī* dodavanjem genit. nastavka *-s* (isporedi ἐμέο-ς, τέος). Kasnije su se upotrebljavali mjesto njih genitivi posvojnih zamjenica: *meī, tuī, suī.*

3. Dat. sg. Nastavak mu je *-bi* (iz *bhi*, grč. φι, staroslav. **-ѣ**): *tibi, si-bi.* Pored *m i h i* je i stegnuti oblik *m ī.*

4. Akuz. sg. Oblici akuzativa *mēd, tēd, sēd* su upravo oblici ablativa, koji su se uobičajili pored akuzativnih oblika *mē, tē, sē.*

5. Abl. sg. Od starih oblika *mēd, tēd, sēd* (kasnije *mē, tē, sē*) sačuvao se ***sēd-*** *(sē-)* kao nerazdvojni predmetak u složenim riječima. Veznik *s ĕ d* je istoga podrijetla.

6. Nom. i akuz. pl. Oblici ***nōs, vōs*** su isprva oblici akuzativa.

7. Gen. pl. Oblici ***nostrum, vestrum*** su genitivi pl. posvojnih zamjenica, a u 6. vijeku i *nostrōrum, vestrōrum*. Pored toga nalaze se i genit. s. *nostrī, vestrī*, i *suī.*

8. Dat. i abl. pl. Oblici *nōbīs, vōbīs* postali su iz oblika dat. sg. po analogiji oblika *illīs (tibi, sibi : nobis, vobis = illī : illīs).*

II. ***Possessīva.*** Osnove posvojnih zamjenica *meus* (star. *mius*), *tuus* (star. *tovos*) i *suus* (star. *sovos*) glase: **meio *tevo *sevo. Noster* i *vester* (star. *voster*) postali su od osnova *nos-, vos-* komparativnim nastavkom *-tero-* (isporedi -τερος). U staroj latinštini ima i kraći oblik: *sōs, sās, sam, sum* od posvojne osnove *so-* (*svo*).

III. ***Dēmōnstrātīva.*** 1. ***hīc, haec, hōc.*** Osnova je ovoj zamjenici *ho-, ha-*, proširena dometkom *-c e.* U nom. sg. *hīc, haec* osnova je proširena demonstrativnim nastavkom *-i : hīc = *ho-i-c(e). Hōc* postalo od **hod-ce ; hun-c, hanc* iz *humce, hamce.*

2. ***iste, ista, istud.*** Oblik je složen od *is* + *te*, pa je nova tvorevina prema *ipse, ille.*

3. ***ille, illa, illud.*** Osnova *o l l o* od **ol-no.* Starinski oblik *o l l u s.* U klasično doba samo oblik *ille* (osn. *illo)*, po svoj prilici prema *ipse, iste.*

IV. ***Dēterminātīvum is, ea, id.*** Osnova je ovoj zamjenici *i-*, koja se u deklinaciji širi u *eio, eo,* a u ženskom rodu *e a* iz *eia.*

V. ***Interrogātīva, indēfīnīta et relātīva.*** U deklinaciji zamjenice *quis, quid* valja razlikovati osnove ***qui-*** i ***quo-*** *(qua-).*

Osobine zamjeničke deklinacije.

Zamjenička se deklinacija razlikuje od imeničke poglavito u ovom: Nom. sig. *masc.* i *fem.* postaje nastavkom *-i : hīc* (iz *ho-i-ce*), *haec* (iz *ha-*

i-ce), *quī* (iz **quo-i*), *quae* (iz *qua-i*), bez *i* u *aliqua, qua*. U srednjem rodu nastavak je nom. sing. ***-d: hōc*** (mj. *hod-ce*), *istud, illud, id, quod, quid*. U genitivu sing. nalazi se kod zamjenica s rodom (i kod zamjeničkih pridjeva *sōlus, tōtus, ūnus, ūllus, nūllus*) zaseban završetak ***-ius: ē-i-us, hū-i-us***. Kod dvosložnih i višesložnih osnova sažima se ovaj završetak s krajnjim glasom osnovnim u *-īus: illīus, istīus*. Misli se, da je u završetku *ius* dvogubi genitivni nastavak ***i*** i ***us*** (os). U dativu je nastavak ***-i*** i ***-bi:*** *eī, cuī, ti-bi, nō-bī-s*.

Sprezanje.

Latinski je glagolski sistem doživio više promjena:

1. Sastali su se primarni i sekundarni lični nastavci.

2. Izgubio se augment, a s njim ujedno prosti imperfekt i aorist.

3. Izgubili su se medijalni oblici, a sačuvali samo gdješto tragovi.

Zato je opet latinski jezik sa srodnim mu dijalektima stvorio zasebno ***medio-passivum*** s karakterističnim nastavkom *-r*.

4. Izgubio se aorist na ***-s*** te se stopio s perfektom, koji vrši obje funkcije. Ovo se stapanje vidi poglavito u tom, što su svi načini prošlih vremena (perf.. plkvpf. i fut. eksakt.) postali od aorista na ***-s***. Podrijetlom svojim pripada aoristu i konjun. imperfekta.

5. Indoevropskomu futuru na *-sio* nema u latinskom ni traga.

Prema tomu prikazuje samo prezent sa svojim načinima još najčišće prvobitno stanje; perfektni je sistem poremećen, izgubljeni su prosti imperfekt, koji je zamijenjen novijim oblicima na ***-bam,*** i futur, koji je zamijenjen novijim oblicima na ***-bo,*** ili konjunktivom, odnosno optativom. Nova su tvorba i perfekti na *-vī* (*uī*).

Lični nastavci.

Lični su nastavci zamjeničke osnove triju lica, a glasile su isprva u singularu ovako:

1. l. ***-mi*** (isporedi *mi-hi*, starosl. **мѣ**);

2. l. ***-si*** (ispor. σύ, starosl. **сѣ**); ***-ti*** (isporedi *tu*, hrvat. *ti; ti-bi, fuis-tī*),

3. l. ***-ti*** (ispor. hrv. taj, ta, to, starosl. **тъ**).

Od ovih su se nastavaka s vremenom razvili u latinskom jeziku sekundarni nastavci: ***-m, -s, -t.*** Primaran se nastavak *-m* sačuvao samo u ***s u m***, a u historijskim vremenima, konjunktivu i optativu je sekundaran: *eram, ferē-ba-m, lega-m*.

Tematski su glagoli imali za 1. lice sg. nastavak *-ō*.

*

U pluralu su nastavci:

1. lice ***-mus***

2. lice ***-tis*** (**tes*), koji po svoj prilici pripada dualu. Nastavak *-te* (ispor. grč. -τε, hrv. -te) očuvao se u 2. l. pl. imperativa.

3. lice ***-nt*** (a s tematskim vokalom ***unt,*** star. ***ont)***, koji se dovodi u svezu s part. prezenta.

2. lice sing. imper. I. kazuje se prezentskom osnovom: *lege*, λέγε. U imperativu II. nastavak je za 2. lice sing. ablativni oblik na *-tōd*: *legi-tō(d)* λεγέ-τω, a u pluralu dodaje mu se nastavak 2. l. plur. *-te*: *legi-te* λέγε-τε: *legitō-te*.

Prema tomu isporedi:

Sg. 1. *-m*: ***su-m***, *era-m*, εἰ-μί, ἔλεγο-ν, **ІЄС-ЛЬ**, bi-n
2. *-s*: ***legi-s***, ἐσ-σί, ἔλεγε-ς, **ІЄ-СІ**, (mj. **ІЄС-СІ**), st. njem. gibi-s
3. *-t*: ***legi-t***, ἐσ-τί, ἔλεγε-(τ), **ІЄС-ТЪ**, gib-t

Pl. 1. *-mus*: ***lege-mus***, dor. λέγο-μες, **ІЄС-МЪ**, st. njem. geba-mes
2. *-tis*: ***legi-tis*** (imp. *legi-te*), λέγε-τε, **ІЄС-ТЄ**, geb-t
3. *-nt*: ***legu-nt***, dor. λέγοντι, λέγον(τ), **СѪТЪ**, st. njem. geba-nt.

b) Pasivni.

Tvorba pasiva na *-r* nije potekla od ***se,*** kako se dugo mislilo. Mislilo se stoga, što latinsko ***deponens-passivum*** u 2. l. sg. indk. i imperat. (na pr. ***utere, sequere***) ima takav oblik, za koji se može sigurno tvrditi, da je medijalan (*re* = *so*, isp. ἕπε(σ)ο). Medijalni se oblici nalaze i u oblicima deponentnih glagola: ***sequitu-r***, ***sequontu-r*** (isp. εἵπετο, εἵποντο iz *(ἐ)σεπετο *(ἐ)σεποντο), pas. ***legitu-r***, ***leguntu-r*** (isp. (ἐ)λέγετο, (ἐ)λέγοντο). Italski je ***medio-passivum*** samo nastavak praindoevropskog ***medio-passira***, koji je u italskom kao i u keltskom jeziku istisnut bio novom tvorbom s karakterističnim ***r.*** Ova se tvorba započela u 3. licu pl.: ***sequuntu-r***, ***leguntu-r***, a odavle prešla najprije na 3. lice sing. To se zbilo već u preditalsko doba. 1. l. sing. i 1. pl. nastalo je od aktivnih oblika znakom *-r*: ***sequor*** (isprva ****sequō-r***), ***sequimur*** (****sequemor***, čiji je ***mor*** postao znakom *r* iz ****mos***). Tako i ***legor***, ***legimur***. Oblici ***sequeris***, ***legeris*** načinjeni su od oblika na ***-e*** (****sequeso*** ****legeso***) po snošaju ***legis*** : ***lege***, ***legitis*** : ***legite***. Oblik 2. l. pl. je oblik participa, ***legiminī*** = gr. λεγόμενοι. (Isporedi i oblik infinitiva, koji je upotrebljen kao imperativ, ***legiminī*** = gr. λεγέμεναι).

Od aktivnih su oblika dometanjem znaka *-r* postali imperativni oblici na ***-tor*** i ***-ntor***.

Tvorba se pasiva začela u prezentu, kojemu su se pridružila i prosta vremena i načini, dodavajući svojim osnovama završetke: ***-r***, ***-ris***, ***-tur***, ***-mur***, ***-minī***, ***-ntur***: ***legā-minī***, ***legē-minī***, ***legerē-minī***, sve prema ***legiminī***.

Coniūnctīvus.

Latinski je konjunktiv ili pravi konjunktiv ili optativ. Znak mu je: 1. *-ā* ili *-ē* (pravi konjunktiv): *legă-m, legā-s, legă-t*; *doceam, audiem, ferē-s, stēs, plantēs, legēs, audiē-s*; 2. *-ī* (za sing. u starije doba *-iē*, pravi optativ): *s-i-m, s-ī-s, s-i-t* (star. *sie-m, siē-s, sie-t*, isporedi ἐ(σ)ίην): *veli-m, edi-m; vid-er-i-mus* (optat. *-is* aorista prema konjunk. *vider-ō*).

Infīnītīvus.

Svi se infinitivi svršuju na **se (= re)*: *velle, ferre, ēsse, esse* (iz **vel-se, *fer-se, *ed-se, *es-se*), *da-re, fo-re, cape-re, age-re, legere*: **capis-i, *leges-i, *ages-i*. Infinitivi su zapravo zamrli padeži (dativ). Ovoga su podrijetla i pasivni infinitivi na *-ī*: *agī, dic-ī, sequ-ī*, i na *-rī (*saį = rī)*: *fer-rī, darī*, a prema njima: *amā-ri, monē-rī, audī-rī, fierī*.

Infinitiv perf. akt. pripada među mlađe tvorbe i potječe od aorista: *vīdisse, dīxe, dixisse (dixistis)*.

Imperfectum. Futurum I.

Indikativ imperfekta postaje sastavljanjem staroga infinitiva na *-ē* s *-bām, -bās, -bat, -bāmus, -bātis, -bant: amā-bam, legē-bam, audiē-bam, docēbam, dabam*.

Bilješka. Završeci *-bam, -bās, -bat* itd. mjesto **fām, *fās, *fat (*bhu̯ām, *bhu̯ās, *bhu̯āt)* potječu od kor. *bhu*, ispor. **БѢ**, bu.

Tako je postao i futur I. sa *-bō, -bis, -bit, -bimus, -bitis, -bunt: arē-bō, ī-bō, amābō, scībō* itd. Kasnije se futur na *-bō* održao samo u I. i II. konjugaciji: *amābō, docēbō*. U glagola III. i IV. konjugacije došao je mjesto njega konjunktiv: *faci-a-m, faci-ē-s* itd. I futur *erō* = ἐ(σ)ω je oblik konjunktiva.

Konjunktivi su aorista *dīxō, vīderō*.

Bilješka. *bō* mj. **fo* (iz **bhu̯ṓ*) je po svoj prilici konjunktiv.

Perfectum na -vī, -uī i -sī.

Perfekti na *-vī* su praitalski te se do danas nije našao način, kako bi se postanje njihovo protumačilo. Taj perfekt imaju korjeniti glagoli na *-eo (plēvī, flevī), lēvī* (od *lino*), *crēvī* (od *cerno*), *sprēvī, strāvī*, neki glagoli na *-scō: pāscō, nōscō, crēscō* i velika množina izvedenih glagola na *-aō -iō (amāvī, audīvī)*, a po glagolima na *-io (cupīvī)* i neki tematski glagoli, *petī-vī, rudīvī*, i na *-essō*.

Verba dēnōmināliva na *-uō* (kao *acuō, arguō, metuō, minuō, statuō*) grade perfekt na *-uī* prema primarnim glagolima (kao što su *nuō, luō, imbuō, induō* itd.), kod kojih je perfekt *nuī, luī* itd. pravilan. Drugu grupu čine glagoli kao: *genuī, aluī, crepuī, sonuī, domuī, tenuī, saluī* itd., čiji su oblici postali od **géne-vī *génovī, *dómavī *dómovī* itd. Na rasprostranjenje

perfekta na *-uī* kod glagola na *-a, -e, -i* utjecali su poglavito glagoli, koji su isprva bili neizvedeni, kao što su: *sonere, tonere, fervere, parere* itd., te su svoj perfekt gradili isto tako kao i *gignere* (starinsko *genere*). Od ovih je takva tvorba perfekta prešla na mnoga druga dērīvāta.

Perfekt na *-sī* je podrijetlom svojim sigmatski aorist: *dīxī* — ἔδειξα, *iunxī* — ἔζευξα, *rēxī, tēxī, neglēxī, hausī* itd.

U fleksiju perfekta prodrli su oblici negdašnjega aorista. Stapanje ovih dviju vremena započelo se u 1. l. množine. 1. l. pl. perf. *tutudi-mus* jednako se svršavalo sa *dīxi-mus*, pa je prema tomu, kad su se perf. i aorist počeli stjecati, promijenjeno 3. l. sing. perf. na *-e* u *-it* prema *dixit*. Prema oblicima *-is* aorista *vidis-tis, vidis-tī* stvoreni su oblici *dix-istī, dix-istis* i kasnije su završeci *-stī* i *-stis* preoteli mah, te se smatrali općim nastavcima za građenje 2. l. sing. i pl. U 3. l. pl. sa završetkom *-ēre* krije se po svoj prilici medijalan oblik, kao što je i u 1. l. sing. na *-ī* medijalan oblik.

Prema tomu glase završeci perfekta:

Sg. 1. *ī (ei)*, 2. *-istī*, 3. *-it* (star. *-ēt, -eit, -it*)
Pl. 1. *-ĭmus*, 2. *istis*, 3. *-ērunt* (*ĕrunt, -ēre*).

Vremena i načini izvedeni od aorista na -s, -is i -sis.

Od aorista načinjeni su ovi aktivni oblici: a) perf. konjunktiv, b) pluskvamperfekt indik. i konjunk., c) infinit. perf. i d) futur eksaktni.

Perf. konjunktiv na *-im, -is* itd. (upravo optativ): *vīderim* mj. *vīdis-im, dīxerim* mj. **dīxis-im* (**dic-sis-im* **dic-sis-iem*).

Pluskvamp. indik. na *-am, -ās*, itd.: *vīder-am* mj. *vīdis-am, dīxeram* mj. **dixis-am*.

Pluskvamp. konjunkt. i infinit. perf.: *vīd-is-se, vīd-is-sem, dīxisse, dīxissem. Vīdissem* je *-ē* konjunktiv.

Bilješka. *dīxem* je oblik indik. aor., *dīxe* infinit. aor.

Futur eksakt. na *-ō, is* itd.: *vīder-ō* mj. *vidis-ō, dīxerō* mj. **dixis-ō* kao *erō* mj. *esō*.

Lični završeci *-am, ās, at* potječu od jednostavnoga preterita. Završeci *-eram, erō, erim* prešli su kasnije i na prave perfekte: *lēgī*: *lēg-eram* itd. i na *s-* aoriste.

Bilješka. K ostacima *s-* aorista pripada i konjunktiv imperfekta, koji je zapravo *ē-* konjunktiv sigmatskoga aorista: *-es-s-em* **es-s-ēm, amā-r-ēs, dēle-r-ēs, vīdē-r-ēs; dīc-er-ēs, disc-er-ēs, cap-er-ēs.*

Odatle se razumije i to, što je konjunkt. imperfekta *modus irrealis.*

Dio treći.

Sintaksa.

Glava XLI.

Kongruencija.

§. 167. **1. Subjekt i predikat.**

Potrebni dijelovi rečenice jesu:

1. subjekt, t. j. ono, o čemu se govori;

2. predikat, t. j. ono, što se o subjektu govori.

Subjekt je rečenice:

1. imenica: *Agricola arat.*

2. pridjev ili particip upotrebljen imenički: *Probus invidet neminī. Sapiēns nōn irāscitur. Beātī sunt possidentēs.*

3. broj: *Trēs faciunt collēgium. Trecentī coniūrāvimus.*

4. zamjenica: *Hic niger est, hunc tū, Rōmāne, cavētō.*

5. glagol u infinitivu: *Errāre humānum est.*

6. cijela rečenica: *Proximus sum egomet mihi nōn rectē dīcitur. Nōn passī sunt, quī circa erant.*

7. svaka riječ ili slovo: *Vidēs habet duās syllabās. A aut longum aut breve est. Nōn est particula nēgāns.*

Svaki oblik određenoga glagola već je sam po sebi potpuna rečenica, jer lični nastavak pokazuje subjekt, a glagolska osnova predikat. Stoga se lične zamjenice izostavljaju, kadgod na njima nije sila govora, a to biva navlastito u oprekama. *Legis* čitaš.

Ali: ***Ego*** *legō,* ***tū*** *scrībis.* ***Ego*** *lībertātem peperī,* ***vōs*** *partam servāre nōn vultis.*

Bilješka. Osim toga se subjekt ne izražava zasebnom riječju:

a) kad se razumijeva općeni subjekt: *hominēs. Dīcunt, ferunt*: kažu, pripovijedaju.

b) kod bezličnih glagola. *Pluit. Ningit. Licet.* Samo kod nekojih bezličnih glagola može stajati kao subjekt srednji rod pridjeva ili zamjenice: *haec mē decent, hōc mē paenitet, illud interest* itd.

c) kod neprelaznih glagola u trećem licu sing. pas. *Vīvitur. Ventum est.*

§. 168. **Gramatički subjekt**[1]) stoji u nominativu na pitanje tko? ili što? To biva i ondje, gdje u hrvatskom jeziku uz glagole: „ima, nema, je, nije“ subjekt (kao logički) stoji u genitivu. Ima govornik**â**: *Sunt ōrātōrēs.* ***Malum*** *nūllum est sine aliquō bonō*: Nema ili nije **zla.** *Nōn melior* ***vir*** *fuit Scipiōne Africānō*: Ne bijaše boljeg**a** čovjek**a.** Tako i: Ti ćeš živjeti, dok bude svijet**a**: *Vīvēs, donec mundus erit.*

§. 169. **Predikat** je ili **glagolski (verbalni)** ili **imenski (nominalni).**

Glagolski se zove predikat, koji je izrečen kojim oblikom određenoga glagola (*verbum fīnītum*, §. 95.). *Nauta navĭgat. Prāta virent. Audī!*

Imenski se zove predikat, koji je ime. (Vidi prijegled §. 15.) Taki se predikat veže za svoj subjekt:

a) glagolom *esse*, koji se u toj porabi zove sponom (copula): *Augustus erat imperātor. Animus est immortālis. Verba cōnsulis haec fuērunt.*

b) nekim drugim glagolima (verba copulātīva).

Kao verba copulātīva upotrebljavaju se:

1. *fīō, ēvādō, exsistō* postajem;
   maneō, permaneo ostajem;
   videor čini se, da ja; *appāreō* ukazujem se;
   nāscor rađam se; *morior* umirem.

---

[1]) Ako je subjekt ime, koje se mijenja, stoji obično u nominativu. Takav se subjekt zove gramatički. Logički (po smislu) zove se subjekt, koji stoji u kojem kosom padežu. Tako su u rečenicama: *paenitet mē* žalim, *mihi spēs est* nadam se — *mē* i *mihi* logički subjekti.

2. pasivi onih glagola, što u aktivu imaju uza se dva akuzativa: nazivati se (*dīcī, appellārī, nōminārī, vocārī*); biti smatran za što (*habērī, putārī, dūcī* (samo u oblicima od prezentske osnove), *exīstimārī, iūdicārī*); biti izabran za što (*ēligī, creārī*). *Nēmō fit cāsū bonus. Sōl māior appāret quam lūna. Tū mihi beātus vidēris. — Cōnsulēs creātī sunt L. Valerius, M. Horātius. Cicero pater patriae appellātus est. Post Rōmulum Numa Pompilius rēx creātus est. Sōcratēs omnium sapientissimus Apollinis ōrāculō iūdicātus est.*

Bilješka. 1. Više puta izostavlja se kopula *est* i *sunt*; to biva naročito u poslovičkim izrazima: *Summum iūs summa saepe iniūria. Āctī labōrēs iūcundī.* U hrv.: Bog visoko, a car daleko.

2. *Esse* sadržava potpun predikat, kad znači „je(st)“, „postoji“, „živi“, „ima“. *Deus est. Homērus fuit ante Rōmam conditam.* U tom slučaju stoji *esse* i s prilozima ili priložnim izrazima. *Sī valēs, bene est. Ita est. Haec domus est in māgnō pretiō.*

§. 170. Često stoji uz glagol imenica ili pridjev kao **potpunbeni predikat** (ili predikativni atribut), koji se slaže sa subjektom ili objektom rečenice. *Nēmo nāscitur dīves. Multī moriuntur pauperēs. Ancum Mārcium rēgem populus creāvit.*

Kao potpunbeni predikat upotrebljavaju se:

1. **imenice,** koje znače čast, službu ili dob; na pr. *cōnsul, cēnsor, praetor, dictātor, puer, adulescēns, iuvenis, senex.* Taki potpunbeni predikat stoji u hrvatskom jeziku u nominativu s česticom kao (ili bez nje) ili rjeđe u instrumentalu. *Cato senex litterās Graecās didicit.* (Kato [kao] starac.) *Cicero cōnsul* (kao konzul) *coniurātiōnem Catilināriam patefēcit.*

Bilješka. „Kao“ prevodi se latinskom česticom *ut (velut, tamquam, quasi)*, kad pokazuje poređenje (kao = poput), bliže određenje ili uzrok (budući). *Aegyptiī canem et felem ut deōs colunt* (poput bogova). *Diogenēs ut Cynicus* (budući) *prōicī sē iūssit inhumātum. Tamquam scopulum fugiās inaudītum atque īnsolēns verbum!*

2. **pridjevi** (pridjevski participi), koji se u hrvatskom jeziku prevode ponajviše pridjevima, participima, prilozima ili prijedložnim izrazima.

Takovi pridjevi (participi) jesu:

vīvus za života
mortuus poslije smrti
praesēns nazočan, u nazočnosti, glavom
absēns nenazočan, u nenazočnosti

—

laetus, hilaris veseo, veselo
tristis žalostan, žalosno
libēns rado, drage volje
invītus nerado, protiv volje
trepidus dršćući, u strahu
occultus sakriven, tajan
tacitus šuteći, mûkom
sciēns, prūdēns znajući, hotice
insciēns, ignārus, imprūdēns ne znajući, nehotice
intrepidus nestrašljiv, nestrašljivo
irātus rasrđen, u gnjevu
sōbrius trijezan, u trijeznosti
ēbrius pijan, u pijanstvu.

P r a e s ē n s tēcum propediem loquar. S c i ē n s tē laedere nōluī. Alcibiadēs a b s ē n s accūsātus est. Militēs eō (tamo) *māgnō cursū contendērunt e x a n i m ā t ī q u e pervēnērunt. Scīpio in castra l a e t u s cōpiās redūxit. Sapiēns nīhil facit i n v ī t u s, nīhil c o ā c t u s. Fēcit i r ā t u s. Servī ē b r i ī confessī sunt sē dē interficiendō Pompēiō coniūrāsse.*

b) koji znače b r o j ili r e d:

prīmus prvi, prije
prīnceps prvi, najprije
posterior zadnji, straga, kasnije
superior gornji, gore, pređašnji, prije
īnferior donji, dolje
postrēmus, extrēmus, ūltimus posljednji, na kraju, napokon
prōximus najbliži, najbliže
medius srednji, u sredini, usred
summus najviši, navrh
ūnus, sōlus jedan, jedini, jedino
tōtus cio, cijelo, sasvim
rārus rijedak, rijetko
frequēns mnogobrojan, u velikom broju, često
diversus različan, na različnim mjestima.

Hannibal p r ī n c e p s in proelium ībat, ū l t i m u s excēdēbat. P r i ō r ī Remō augurium vēnit. Senātus f r e q u ē n s convēnit. Sōcratēs p r ī m u s hōc docuit. Sapiēns s ō l u s (ū n u s) sine aegritūdine et metū vīvere potest. Themistoclēs t ō t u m sē dedidit reipūblicae.

B i l j e š k a. 1. Razlikovati valja:

Pater epistulam meam p r ī m u s lēgit. Najprije je o t a c čitao moj list, t. j. otac je bio prvi, koji je čitao moj list, onda za njim drugi.

Pater epistulam meam p r ī m a m lēgit. Otac je čitao najprije m o j l i s t, t. j. što je otac najprije čitao, bio je moj list, a onda čiji drugi.

Pater epistulam meam p r ī m u m lēgit. Otac je moj list n a j p r i j e pročitao, a onda na pr. na nj odgovorio.

2. *In summō monte* { na najvišem brijegu — a t r i b u t i v n o
na vrhuncu brijega (= gdje je brijeg najviši) — p r e d i k a t i v n o.

In mediō ponte { na srednjem mostu — atributivno / na sredini, usred mosta — predikativno.

Prīmō vēre u početku proljeća, *extrēmā hieme* potkraj zime.

3. Pjesnici i Tacit izražavaju pridjevom i oznake vremena i mjesta. *Lupus nocturnus ambulat. Vespertīnus pete tectum. Domesticus* (kod kuće) *otior.*

Osobita vrsta potpunbenoga predikata je proleptični predikat, koji se zove tako, jer se ono, što je učinak glagola, kazuje već unaprijed nominalnim predikatom. *Et scūta latentia condunt (= ita ut lateant).* U hrvatskom: Ptičar pusti slobodnu vranu. Nikad nas nijesi ničim site nahranio.

Predikat uz jedan subjekt.

§. 171. Glagolski se predikat (i kopula) slaže sa subjektom **u licu i u broju,** a u složenim vremenima također **u rodu i u padežu.** *Ego valeō, sī vōs valētis. Varietās delectat. Divītiae dīlābuntur. Carthago ā Scīpiōne dēlēta est. Litterae tuae mihi allātae sunt.*

§. 172. Imenski se predikat slaže sa subjektom:

a) ako je **pridjev** (particip, zamjenica), **u rodu, broju i padežu.** *Equus est alacer. Equī sunt alacrēs. Columbae sunt timidae. Vēr est amoenum. Verba cōnsulis haec fuērunt.*

b) ako je imenica, samo u padežu, a u rodu i broju samo onda, kad je substantivum mobile ili generis commūnīs (s pridjevom). *Somnus est imāgo mortis. Tempus est pars aeternitātis. Captīvī praeda mīlitum fuērunt. Olim corōnae deōrum honos fuērunt. Rōmānī victōrēs fuērunt. Mūsae hominum amīcae sunt. Vīta rustica parsimōniae magistra est* (život je učitelj). *Lūna est perpetua comes terrae* (mjesec je stalan pratilac).

Bilješka 1. Ako je subjekt infinitiv ili cijela rečenica, meće se pridjevski predikat u srednji rod jednine. ***Dulce et decōrum est prō patriā morī. Incertum est, quam longa nostrum cūiusque vīta futūra sit.***

2. Uz subjekt muškoga ili ženskoga roda stoji kadšto, naročito u poslovičkim izrazima, predikatov pridjev u srednjem rodu singulara, i ima tada supstantivno značenje. *Trīste* (užas) ***lupus stabulīs. Mors malum est. Turpitūdō pēius est quam dolor*** (nešto gore,

veće zlo). Isporedi u hrvatskom jeziku: Bolje je vrabac u ruci, nego soko na prici. Zlo je zao običaj.

3. Kopula se često slaže s predikatovom imenicom, kad stoji bliže nje nego li subjekta. *Athēnae claríssima urbs Graeciae fuit. Nōn omnis error stultitia est dīcenda* (ali: *dīcendus est nōn omnis error stultitia).* To biva redovno, kad je subjekt infinitiv. *Contentum esse suīs rēbus māximae sunt certissimaeque dīvitiae.* (Formalno izjednačenje.)

§. 173. Katkad se predikat ne udešava po gramatičkom obliku subjekta, nego po smislu riječi (konstrukcija po smislu, *ad sensum, κατὰ σύνεσιν.* Realno izjednačenje). Tako naročito:

1. kod kolektivnih (zbirnih) imenica u singularu stoji predikat u pluralu. *Māgna multitūdō lapidēs ac tēla coniēcērunt. Māgna pars nostrōrum vulnerātī aut occīsī sunt. Uterque eōrum exercitum ē castrīs ēdūcunt.* Ispor. djeca govore.

2. kod *mīlia* slaže se predikat s genitivom, koji je o *mīlia* zavisan: *Caesī sunt hostium duo mīlia. Hominum mīlia VI castrīs ēgressī sunt.*

Bilješka. I kad uz subjekt u singularu stoji još druga kakva imenica s prijedlogom *cum*, stoji predikat često u pluralu. *Ipse dux cum aliquot principibus capiuntur. Demosthenes cum ceterīs (= et ceterī) expulsī sunt.*

§. 174. 1. Imenski predikat stoji u latinskom jeziku uvijek u nominativu. U hrvatskom jeziku stoji također nominativ ili prijedlog za s akuzativom, rjeđe instrumental. *Eō tempore Cicero cōnsul fuit* (Bijaše konzul ili konzulom). *Nēmō fit cāsū bonus* (Ne postaje dobar ili dobrim). *Post Rōmulum Numa Pompilius rēx creātus est* (Bi za kralja ili kraljem izabran).

2. U hrvatskom jeziku stoji uz subjekte: mnogo, sila, sijaset, malo, više, manje, koliko, toliko, nekoliko, i uz glavne brojeve, kojima su jedinice 5, 6, 7, 8, 9, ili 0, zatim uz brojeve: dvoje, troje, četvero itd. predmet, što se broji, u genitivu partitivnom, a predikat u srednjem rodu singulara; u latinskom jeziku postaje predmet, što se broji, subjektom, hrvatski subjekt njegovim atributom, a predikat se slaže s njima u svemu. Mnogo je ljudi vidjelo (= mnogi su ljudi vidjeli): *Vīdēre multī hominēs.* Sila je ljudi po-

ginulo: *Multī hominēs periērunt.* Malo ih je sa svojom sudbinom zadovoljno: *Paucī suā sorte contentī sunt.* Petero je ljudi umrlo: *Quīnque hominēs mortuī sunt.* Kod Termopila bi ubito trista Spartanaca: *Trecentī Spartānī apud Thermopylās interfectī sunt.*

Predikat uz više subjekata.

§. 175. 1. Ako u rečenici ima više subjekata, koji znače **lica,** pa su vezani veznicima *et, que, atque,* a predikat stoji **za njima,** proteže se predikat na sve subjekte te stoji u pluralu, i to:

a) **u istom rodu,** ako su subjekti istoga roda;

b) **u muškom rodu,** ako su subjekti različna roda.

Rōmulus et Remus Rōmam condidērunt. Pompēius et Caesar foede interfectī ***sunt.*** ***Pater et māter*** *mortuī sunt. Rēx regiaque classis ūnā profectī* ***sunt.***

2. Ako su subjekti **različnih lica,** za predikat je prvo lice znatnije od drugoga, a drugo od trećega.

Sī tū et Tullia valētis, ego et Cicero meus valēmus. Tū et pater in convīviō erātis.

3. Ako pak predikat stoji **pred** subjektima ili **među** njima, ili ako su subjekti vezani veznicima *aut, et-et, nec-nec* (izuzevši *et, que, atque* vidi toč. 1.), predikat se slaže s **najbližim subjektom.**

Cecidit Craterus dux et Neoptolemus. Homērus fuit et Hēsiodus ante Rōmam conditam. Et tū et omnēs hominēs sciunt. Et egō et meus Cicero flagitābat. Haec verba bene sē habērent, sī Sōcratēs aut Antisthenēs dīceret.

4. Predikat se slaže s **najbližim subjektom,** ako su subjekti stvari ili stvari i lica.

A Charōne et tempus et dies datus est. Cingetorigī prīncipātus atque imperium est trāditum. Senātūs populusque Rōmānus decrevit. In mē omnium ōra atque oculī sunt conversī. Nōs ipsī et senātūs restitit.

Bilješka 1. Kadšto se može predikat protezati i na više subjekata, koji su stvari, onda stoji predikat u srednjem rodu plurala,

ako su subjekti različna roda; a ako su istoga roda, stoji predikat u istom rodu, ali može stajati i u srednjem rodu.

Secūndae rēs, honōrēs, imperia, victōriae fortuita sunt. Periculum et praemia paria sunt. Pāx et concordia cīvibus ūtilia sunt. Misericordia in Philippō et perfidia cōgnitae erant.

2. Kadšto, kad su subjekti i lica i stvari, može predikat stajati i u pluralu, i to ili u srednjem rodu ili u rodu lica. *Natūrā inter sē inimīca sunt cīvitās lībera et rēx. Rēx regiaque classis ūnā profectī sunt.*

3. Predikat se svagda slaže s pravim subjektom rečenice, a ne s apozicijom. ***Pompēius, lux cīvitātis, exstinctus** est.*

Izuzimaju se imena gradova, koja su ***plūrālia tantum:*** *Coriolī oppidum captum est.*

§. 176. Atribut i apozicija.

Imenica se pobliže određuje:

1. **imenicom:**

a) u istom padežu: *Corinthus,* ***urbs** opulentissima;*

b) u genitivu: *castra* ***hostium*** neprijateljski tabor;

c) s prijedlogom: *commentārii* ***dē bellō Gallicō.***

2. **pridjevom** (participom, brojem, zamjenicom): *vir fortissimus.*

Sve ove oznake imenica zovemo **atributima;** ali ako se imenica pobliže određuje imenicom u istom padežu, zovemo je **apozicijom.**

I. Pravila za apoziciju:

a) **Apozicija** se **svagda** slaže sa svojom imenicom **u padežu,** a u rodu i broju samo onda, ako je apozicija substantīvum mobile.

Missī sunt delectī cum Leonidā, Lacedaemoniōrum ***rege.*** *Apud Herodotum,* ***patrem*** *historiae, sunt innumerabilēs fabulae. Laudāmus prūdentiam, certam ducem tōtīus vītae. Laudāmus Athenās, multārum artium* ***inventrīcēs*** (ali: *Athenae, urbs clarissima*).

b) Predikat se slaže s apozicijom samo onda, ako su apozicija imenice *urbs, oppidum, cīvitās* (Vidi §. 175. bilj. 3.).

Bilješka. Apozicija se može i razriješiti ili relativnom rečenicom (koji je, bijaše . . . .) ili zavisnom rečenicom s veznikom (budući da, kad je, bijaše . . .)

II. Pravila za atribut.

a) Pridjevski se atribut slaže sa svojom imenicom **u rodu, broju i padežu.** *Mala societās deprāvat bonōs mōrēs. Amīcus certus in rē incertā cernitur. Homo patriae amantissimus. Vir bonus. Fugit irreparābile tempus.*

b) Pripada li jedan atribut dvjema imenicama, povodi se obično za **znatnijom**, kojoj se i dodaje, ili se jasnoće radi ponavlja. *Fidēs sua et ōdium in Rōmānōs. Omnēs vicī et omnia aedificia incendēbantur.*

Bilješka. 1. Pridjevski atribut stoji redovno **za** svojom imenicom, ali **pred** njom, ako je istaknut.

2. I imenica, uzeta pridjevski, može biti atribut; tim izraz dobiva osobitu zornost, silu i krepčinu. *Mulier ancilla* žena služavka, *anus sacerdōs*, starica svećenica, *proavī regēs* kraljevski djedovi. Tako i u hrvatskom jeziku: Jabuka rumenika (= rumena). Guja otrovnica (= otrovna).

3. U latinskom jeziku često stoji pridjevski atribut, gdje se u hrvatskom upotrebljava imenica s prijedlogom. Na pr.:

pugna Cannensis bitka kod Kana
vīta urbāna život u gradu
bellum Jugurthīnum rat s Jugurtom itd.

4. Imenički atribut u genitivu prevodi se hrvatskim pridjevskim atributom:

rēx Persārum kralj perzijski
bona animī duševna dobra
vīrēs corporīs tjelesne sile
dulcēdō lībertātis slatka sloboda itd.

O atributu u genitivu i u ablativu vidi §. 194. d), 222., 236.
O atributu s prijedlogom vidi §. 197. 3.

§. 177. Slaganje zamjenicâ.

1. Zamjenica odnosna ili pokazna, ako se proteže na koju riječ u drugoj rečenici, slaže se s njom **u rodu i u broju,** a padež se njezin udešava prema glagolu ili kojoj drugoj riječi u rečenici, u kojoj je zamjenica. *Arborēs serit agricola,*

quārum fructūs ipse adspiciet nunquam. Oppida vicōsque, quōs incenderant, Caesar restituī iussit. Māgna vīs est in virtūtibus, eās excitā, sī forte dormiunt.

2. Ako se zamjenica odnosna ili pokazna proteže na cijelu rečenicu ili na njezin sadržaj, stoji kao i u hrvatskom jeziku **u srednjem rodu singulara** *(id quod). Māgna, id quod* (što) *necesse erat accidere, tōtius exercitūs perturbātiō facta est. Multa mihi scrīpsisti dē studiīs tuīs, id mihi grātum erat.*

3. Ima li imenica, na koju se odnosna zamjenica proteže, uza se apoziciju, odnosna se zamjenica slaže s tom imenicom ili s njezinom apozicijom. *Flūmen Rhēnus, quī agrum Helvetiōrum ā Germāniā dīvidit;* ali i: *Flūmen Scaldis, quod influit in Mosam.*

4. Zamjenica odnosna ili pokazna, ako je subjekt ili objekt rečenice, slaže se u svemu s imenicom, koja je **predikat.** (Formalno izjednačenje.) *Haec* (to) *est altera victōria, quae cum Marathoniō possit comparārī tropaeō. Hī sunt rēgēs Persārum. Ea* (to) *prīma lex estō. Quae* (što) *fuit causa lacrimārum? Thebae,* ***quod*** (koja, a to) *Boeotiae* ***caput*** *est. Omnēs Belgae,* ***quae*** (a to) *tertia erat Galliae* ***pars,*** *contra populum Rōmānum coniūrāvērunt. Istam quidem vim dīcō. Nōs* ***eam patriam*** *dīcimus, ubi nātī sumus* to zovemo domovinom.

5. U odnosnim rečenicama udešava se lice glagola, kojemu je ***quī*** subjekt, svagda prema licu, na koje se odnosna zamjenica proteže. *Ego nōn is sum, quī mortis metū terrear. Nōn ī̄ sumus, quī terreāmur* itd.

6. Proteže li se odnosna ili pokazna zamjenica na više riječi, vrijede za rod i za broj zamjenice pravila navedena u §. 175. *Pater et māter, quī mihi mortuī sunt. Dīvitiae et honos, quae cadūca sunt.*

Bilješka. 1. I odnosne se zamjenice udešavaju po smislu (κατὰ σύνεσιν). *Caesar* ***equitātum praemittit, quī videant.***

2. Razlikovati valja: ***Quid est amīcitia?*** Što je prijateljstvo? i ***Quae est amīcitia?*** Kakvo je prijateljstvo?

3. Izjednačenja, što je spomenuto u toč. 4., nema, ako odnosna rečenica ima za predikat vlastito ime. ***Est genus quoddam hominum, quod Hilōtae vocātur.***

Zaglavna bilješka.

Temeljni zakon sintakse.

Izjednačenje je najznatniji zakon sintakse, koji utječe na čitav jezik i na tvorbu oblika.

Što jedno drugomu pripada ili što je među sobom jednako, vidno se ističe i jednakim oblikom.

Na tom se zakonu osniva: 1. čitava kongruencija, t. j. nauka o slaganju dijelova u rečenici, koji pripadaju jedni drugima; 2. nauka o predikativnim dopunjcima (popunidbenim predikatima), koji se moraju udešavati po riječi, na koju se protežu. Tako na pr.:

a) poraba imenskoga predikata u nominativu uz pasiv, u akuzativu uz *accūsātīvus cum īnfīnītīvō*, u dativu uz *licet*, u konstrukcijama gerundivnim: *suī recipiendī facultas*;

b) nauka o „*consecutio temporum*“, nauka o vremenima i načinima u iznutra zavisnim rečenicama;

c) da se uz izraze srodne po smislu upotrebljavaju jednake konstrukcije **(zakon analogije),** na pr.:

constat Homērum caecum fuisse prema
scīmus Homērum caecum fuisse;
venit mihi in mentem Platōnis prema
reminīscor Platōnis.

Glava XLII.

Nauka o padežima.

§. 178. **Nominativ.**

Nominativom se ne izriče samo imenski subjekt na pitanje: tko? ili što? nego i imenski predikat, ma bio u hrvatskom jeziku i u drugom kojem padežu (vidi §. 168. i §. 174.)

§. 179. **Vokativ.**

U vokativu stoji lice ili stvar, koja se zove ili kojoj se govori. Vokativ je poput uzvika izvan svakoga saveza s rečenicom, a stoji obično poslije jedne ili više riječi; samo u svečanom ili živahnom nagovoru stoji na početku rečenice.

Vincere scīs, Hannibal, victōriā ūtī nescīs. Sollicitat mē tua, mī Tiro, valetūdō. Teneō tē, inquit, Africa! Quintīlī Vāre, legiōnēs redde!

Ako se osjećaji žestoko izražavaju, stoji pred vokativom obično interjekcija (uzvik) **ō**, i tada vokativ s uzvikom stoji redovno na prvom mjestu.

Ō diī bonī, quid est in hominis vitā diu. Ō fortunāte adulescēns, quī tuae virtūtis praecōnem Homērum invēneris.

§. 180. **Akuzativ.**

Akuzativ je padež upravnoga ili bližega objekta, te pokazuje predmet, na koji kakva radnja prelazi.

Objekt je ili izvanji, t. j. takav, koji se ne nalazi u samoj radnji, nego se radnja njega tiče: *amāre patriam*, ili unutrašnji, t. j. takav, koji je već u glagolskoj radnji sadržan: *māgnam pugnam pugnāre.*

Deus mundum aedificāvit
Pasiv: ***A deō mundus aedificātus est***
Scīpio Carthāginem dēlēvit
Pasiv: ***A Scīpiōne Carthāgo dēlēta est***
Ferrum et ignis vastat terrās
Pasiv: ***Ferrō et igni vastantur terrae.***

Aktivna se rečenica pretvara u pasivnu ovako: subjekt se aktivne rečenice metne u ablativ, i to bez prijedloga, ako znači stvar, a s prijedlogom **a** ili **ab**, ako znači lice ili životinju; akuzativ (objekt) postane nominativom (subjektom), a glagol se metne u pasiv istoga vremena i načina; lice se pak i broj udese prema novome subjektu.

§. 181. **I. Akuzativ izvanjega objekta.**

Akuzativ izvanjega objekta stoji na pitanje: **koga?** ili **što?** uz prelazne glagole.

Mnogo glagola, kojima je u hrvatskom jeziku objekt u genitivu, ima u latinskom jeziku objekt u akuzativu, i to:

1. Prelazni **negativni** glagoli. *Gentem nullam videō:* ne vidim nikakva naroda. *Largitia fundum nōn habet:* darežljivost nema dna.

2. Glagoli, kojih radnja ne obuhvaća cijeli predmet, nego samo **dio** njegov. *Panem dō alicuī:* dajem komu kruha. *Afferō aquam:* nosim vode. *Gustāre vīnum:* okusiti vina.

§. 182. Mnogi su glagoli u latinskom jeziku sad neprelazni, sad prelazni s akuzativom.

Naročito valja upamtiti:

1. glagole, što znače neko osjećanje *(verba affectuum)*, kao: *doleō* (žalostim se), *maereō, lūgeō* (tugujem), *lacrimō* (suzim), *fleō* (plačem), *gemō* (uzdišem), *lāmentor* (jadikujem), na pr.: *mortem patris* (oplakujem, žalim smrt očevu).[1])

horreō, perhorrēscō (zgražam se), *formīdō, reformīdō* (strašim se), na pr.: *crūdēlitātem.*

queror, conqueror, na pr.: *iniūriās alicuius* (tužiti se na nepravde), ali također *dē inūriā.*

mīror, admīror (āmentiam čudim se ludosti).

2. pojedine glagole:

rīdeō, irrīdeō, lūdō (smijati se, rugati se) *hominis āmentiam.*

spērō (nadam se), *dēspērō* (očajavam) *victōriam* nadati se pobjedi, očajavati o pobjedi.

taceō, sileō (šutim, zašutim). *Hōc semper tacuī.*

scandō, cōnscendō mālum (penjem se na katarku).

Quis est, quī suōrum mortem nōn lūgeat. Sequanī Ariovistī crūdēlitātem horrēbant. Conscia mēns rectī fāmae mendācia rīdet. Nunc prorsus assentior tuīs litterīs spērōque meliōra.

Bilješka. Pjesnici upotrebljavaju i druge glagole kao prelazne, kad se upotrebljavaju u značenju kojega prelaznoga glagola: *ārdēre* plamtjeti, *ārdēre aliquem* vruće koga ljubiti; *pallēre* blijed biti, *pallēre aliquem* bojati se koga (tako da poblijedim); *tremere* tresti se, bojati se, drhtati. *Tē Stygiī tremuēre lacus.*

§. 183. Mnogi neprelazni glagoli, kad se slože s prijedlozima, postaju prelazni: *pugnāre* vojevati, *expugnāre* izvojevati, osvojiti, *oppugnāre* napadati, *impugnāre* navaljivati.

---

[1]) Isporedi u hrv. jeziku: Plaču majke jedine sinove. Ti kukaš sreću tvoju. Naričem izgubljeno dobro. Uzdisat ću lijepost tvoju.

*

To vrijedi naročito za glagole, što znače kretanje, kao: *īre* i *venīre, gradī, currere* itd. Glagoli složeni s prijedlozima ***circum, praeter, trans*** svagda su prelazni, a složeni s ***per*** obično.

circumeō hostēs obilazim neprijatelje

circumsedeō urbem podsjedam grad

circumveniō hostēs opkoljavam, okružujem neprijatelje

transgredior flūmen prelazim preko rijeke ili rijeku

trānscendō mūrum prekoračujem zid

gruēs trānsvolant Pontum ždralovi lete preko Ponta

percūrrō urbem trčim kroz grad

pervādit rūmor urbem glas se razilazi, raznosi po gradu

praeter-eō, -gredī, -vehī montēs ići, voziti se mimo.

Dūcēs ante pugnam circumīre solent suōs. Caesar hostēs ā tergō circumvēnit. Populus solet nonnunquam dignōs praeterīre. Ālpēs nēmō unquam cum exercitū ante Hannibalem transierat.

Bilješka. Prelazni glagoli složeni s prijedlogom *trans*: ***trānsdūcō (trādūcō), trāiciō, trānsportō*** imaju uza se akuzativ objekta i akuzativ mjesta poradi prijedloga *trans*. *Agesilaus Hellespontum copiās trāiēcit. Caesar flūmen Axonam exercitum trānsdūcere matūrāvit.*

Akuzativ mjesta ostaje i u pasivu. *Plerīque Belgae Rhēnum antiquitus trāductī sunt.*

Ali ako se navodi i mjesto, kamo se što prevozi, onda se *trans* ponavlja. *Caesar exercitum trans Rhēnum in Germāniam trānsdūxit.*

§. 184. Gdjekoji se od pomenutih neprelaznih glagola slažu s akuzativom, i kad su složeni s drugim prijedlozima, naročito s: ***ad, cum, in, ob,*** ali ponajviše samo u prenesenom značenju. Prijedlog se ponavlja, kad je glagol u svom isprvičnom neprelaznom (mjesnom) značenju. Tako:

adīre senātum obratiti se na senat (s kakvom molbom ili pitanjem), *adīre urbem* pohađati grad *(adīre **ad** urbem* približavati se gradu);

coīre societātem sklopiti savez, udružiti se;

inīre societātem sklopiti savez, *inīre magistrātum* nastupiti službu, stupiti u službu, *inīre proelium* zametnuti bitku, *ineō urbem* ili *in urbem* ulaziti u grad;

obīre urbēs obilaziti, pohađati gradove, *obīre negōtia* obavljati poslove, *obīre diem suprēmum, mortem* umrijeti;

subīre labōrēs, poenam, dolōrem podvrći se, izdržati;

aggredī (adorior) hostem napadati na neprijatelja, *opus aggredī* početi djelo, *aggredī ad aliquem* pristupiti komu, *ingredī iter* krenuti na put, *ingredī ōrātiōnem* započeti govor, *ingredī urbem (in urbem)* ući u grad;

convenīre aliquem zateći, pohoditi koga, s kim se sastati, *convenīre cum aliquō* slagati se s kim, *cónvenit aliquid alicuī* dolikuje komu što;

convenit mihī tēcum rēs
convenit id inter nōs } složni smo u čemu.

Upamti još:

anteīre, antecēdere aliquem i *alicuī* prestizati koga, ali samo: *praecēdō aliquem.* Ostali glagoli, koji znače prestizavati: *antecellere, excellere, praestāre* slažu se svagda **s dativom.**

Quis audet bene comitātum ággredī? Nōn omnia omnibus conveniunt. Metus atque maeror cīvitātem invāsēre. Homo bestiīs praestat ratiōne et ōrātiōne.

Bilješka. Uz druge glagole prijedlog se ili ponavlja ili se meće dativ, kao: *invādō, incidō in hostēs, invehī in tribūnōs, appellere, advehī ad* pristati; *incēdit timor patribus.* — Od glagola složenih s prijedlogom *ex* nalazimo samo *ēgredī* kod Cezara s akuzativom: *ēgredī fīnēs* prekoračiti međe; kasnije i *excēdere modum,* ali Ciceron kaže mjesto toga: *transīre modum* ili *extra modum prodīre.* Inače stoje ovi glagoli s prijedlogom *ex, extra* ili sa samim ablativom. (Ispor. §. 220. 1.)

§. 185. Ima mnogo glagola, koje mi različno prevodimo, a u latinskom su jeziku prelazni i traže uza se akuzativ. Tako:

adaequō, iuvō, adiuvō,
fugiō, dēficiō,
sequor, sector, imitor.

iuvō (adiuvō) amīcum pomažem prijatelju (potpomažem prijatelja)
iuvat mē mili mi se, godi mi
adaequō tē dignitāte jednak sam ti dostojanstvom (dostići)
fugiō cōnspectum hominum bježim od pogleda ljudi
dēficiunt hostēs tēla neprijateljima nestaje strijelâ, neprijatelji nemaju strijelâ (ostavljati)
sequor sīgna idem za stijegovima, *sequor patrem* idem za ocem, povodim se za ocem (pratiti)
sector philosophum pristajem uz filozofa, *sector regem* pratim kralja
imitor Platōnem ugledavam se na Platona.

Isto tako i složenice, kao *effugiō* izbjeći, *subterfugiō* utećи *consequor* postići, *prosequor* pratiti; samo ***obsequor*** pokoravati se (slušati koga) stoji s dativom.

Fortēs fortūna adiuvat. Mortem nēmō effugere potest. Vīrēs me dēficiunt. Gloria virtūtem tanquam umbra sequitur. Exemplum ducis imitantur mīlitēs.

Bilješka. 1. *Aemulor* takmiti se s kim i *adūlor* laskati komu, udvarati se komu stoje ponajviše s akuzativom.

2. Kaže se: *fugere ex patriā, effugere ē manibus, dē proeliō.* Ostali glagoli, složeni s *fugiō*, su prelazni.

Dēficere animō klonuti duhom: *dēficere ab hostibus* otpasti, odmetnuti se od neprijateljâ *dēficere ad aliquem* prijeći kome; *dēficere ab aliquō ad aliquem* otpasti od koga i prijeći kome. Isto se tako kaže: *aequāre urbem solō* sravniti grad sa zemljom; *aggerem adaequāre moenibus* nasip učiniti ravan zidovima.

3. Osim toga zapamti *minor (minitor) alicuī aliquid* prijetim kome čim *(perniciem* propašću*)*; *ulcīscor prōditōrem* osvetiti se izdajici; *ulcīscor patrem, iniūriam* osvetiti oca, nepravdu.

§. 186. Popis najobičnijih glagola, koji su u latinskom jeziku prelazni i imaju uza se akuzativ, a u hrvatskom ih različno prevodimo:

a) u latinskom akuzativ, u hrvatskom genitiv:

vīto, ēvītō, cūrō	*capiō, cāveō, suscipiō, observō*
tāngō, attingō	*timeō, metuō, expavēscō*
assequor, consequor, adipiscor	*mittō, dēserō.*

vītō suspitiōnēs klonim se sumnjâ;
tangō tērram pedibus dotičem se zemlje nogama;
vōta tetigēre deōs molbe su se kosnule, dojmile bogova;
cūrō negōtium primam se posla;
assequor aliquid precibus dobavljam se česa molbama;
adipīscor summōs honōrēs dočepam se najvećih časti;
capiō arma laćam se oružja;

cāvē canem čuvaj se psa;
suscipiō negōtium primam, prihvaćam se posla;
observō legēs držim se zakona;
consequī laudem dobaviti se (steći) slave;
mittere aliquid okaniti se, ostaviti se, proći se česa;
dēserere aliquid mahnuti se česa;
timeō aliquid bojati se česa;
metuō aliquid plašiti se česa;
expavēscō mortem prepasti se smrti.
vereor deōs bojati se bogova.

b) u latinskom akuzativ, u hrvatskom dativ:

iuvō, adiuvō aliquem pomoći komu (potpomagati koga);
impediō, prohibeō aliquem smetati, braniti komu;
aequō aliquem jednak sam komu (dostići koga);

vetō aliquem branim, zakraćujem komu;
iubeō aliquem zapovijedam, nalažem komu;
rīdeō, irrīdeō aliquem brukam se, rugam se, smijem se komu;
adūlor aliquem udvaram se komu;
adōrō, precōr, veneror deōs molim se, klanjam se komu (moliti, štovati koga);
dēclīnō mināṣ uklanjam se prijetnjama;
fugiō, effugiō, subterfugiō aliquid, utečem, umaknem čemu;
dēficit mē aliquid nestaje mi česa (ostavlja me što);
dīscō aliquid učim se čemu:
ēvādō insidiāṣ, flammam utečem zasjedi, plamenu;
sperō aliquid nadam se čemu.

c) u latinskom akuzativ, u hrvatskom instrumental:

vibrō, quatiō, torqueō, iaciō, moveō,
minor, minitor, testor, gignō,
regō, spirō, agitō, vertō.

vibrō hastam vitlam kopljem;
quatiō caput tresem, mašem glavom;
torqueō cervīcēs vijam glavom;
torquēre oculōs prevraćati očima;
iaciō, iactō lapidēs bacam se kamenjem;
movēre terram pokrenuti zemljom
minor perniciem prijetim se, propašću, ali *minitor ferrō* grozim se mačem;
testor deōs zaklinjem se bogovima;
gignere ōdium rađati mržnjom;
regō gentem vladam narodom;
spirō amōrem dišem ljubavlju;
agitō hastām mašem kopljem;
vertō aliquid krećem, vrtim, vijam čim.

d) u latinskom akuzativ, u hrvatskom padež s prijedlogom:

sequor, sector, imitor
appetō, concupīscō, desiderō
spectō, feriō, affectō
urgeō, tractō, sortior
capessō, parō, commentor.

appetō aliēnum težim za tuđim
concupīscō pecūniam hlepim za novcem
dēsiderō amīcum čeznem za prijateljem
spectō rem gledam na stvar
feriō frontem udaram se u čelo
affectō regnum težim za kraljevstvom
urgeō tē navaljujem na te
tractō aliquem postupam s kim
capessō rem pūblicam zauzimam se za državu, dajem se na državnu službu
parō bellum spremam se na rat
commentor futūrās miseriās razmišljam o budućim nevoljama, *commentor ōrātiōnem* pripravljam se na govor.

Bilješka. Gjekoji od glagola navedenih u §. 186. imaju uza se i u hrvatskom jeziku akuzativ, ako se prevedu nešto drukčije: *assequor*

aliquid polučujem, postižem nešto, *iuvō aliquem* podupirem koga, *sequor aliquem* slijedim koga itd.

§. 187. S akuzativom se lica slažu i bezlični glagoli:

fallit, fugit, praeterit
latet, decet i *dēdecet.*

fallit ***mē***
fugit ***mē***
latet ***mē***
praeterit ***mē***
} nepoznato mi je, ne znam;

decet ***mē*** dolikuje mi, pristoji mi se
dēdecet ***mē*** ne dolikuje mi, ne pristoji mi se.

Ōrātōrem irāscī minime decet. Illud mē non dēdecet. Quid sit optimum, nēminem fugit. Res Eumenem nōn latuit. Nōn mē fallit plērōsque hominēs ēmolumentō magis quam ipsō officiō dūcī.

Bilješka. *Decet* i *dēdecet* mogu uza se imati kao subjekt samo infinitiv ili srednji rod zamjenice ili pridjeva. — *Nisi mē fallit* umeće se često u rečenice, a znači: ako se ne varam, inače *nisi rēs, spēs, opiniō mē fallit, nisī omniu mē fallunt, nisi fallor. Fallit me aliquid* znači varam se u čem. *Diēs mē fefellit. Fūgit* (perf.) *mē* znači: zaboravio sam.

§. 188. Uz bezlične glagole:

piget, pudet, paenitet,
taedet atque miseret

stoji **lice,** čije se osjećanje pobuđuje, **u akuzativu,** a **stvar,** koja pobuđuje osjećanje, **u genitivu.**

piget mē vītae meae mrzi me moj život
pudet mē neglegentiae stid me je, stidim se nemarnosti
paenitet mē libīdīnis kajem se za strast
taedet me vītae dodijava mi život
miseret mē populī žao mi je naroda, sažaljavam narod.

Mē piget stultitiae meae. Mē cīvitātis mōrum piget. taedetque. Geminat peccātum, quem delictī nōn pudet. Nunquam prīmī consiliī deum paenituit.

Bilješka. 1. Stvar, koja pobuđuje osjećanje, može se izraziti i infinitivom ili rečenicom s *quod. Sōcratem nōn puduit fatērī sē multa nescīre. Paenitet mē vīxisse. Mē paenitet, quōd tē offendī.*

2. Zamjenice srednjega roda stoje uz *paenitet, piget, pudet* **u nominativu.** *Hōc mē pudet.* U toj se zgodi može u općenim rečenicama izostaviti i akuzativ lica. *Facinus est, quod paenitēre necesse est. Sapientis est proprium nihil, quod (*ne *cuius) paenitēre (sc. eum) possit, facere.*

3. Uz *pudet* stoji kadšto i lice, kojega se tko stidi, u genitivu. *Pudet mē deōrum hominumque* (bogova i ljudi).

4. Kao *miseret mē* slažu se i lični glagoli: *misereor* i *miserēscō* (smilujem se) s genitivom. *Miserēre nostrī, sociōrum. Miseror* i *commiseror* žalim, sažaljavam, prelazni su glagoli i slažu se s akuzativom (objekta). *Praeclārī virī interitum valde commiserātus sum.*

5. Pomoćni glagoli: *posse, dēbēre, solēre, incipere, coepisse* i *vidērī* mogu se vezati i s infinitivom ovih bezličnih glagola, no samo u **3. licu singulara.** *Debet mē pudēre*; *incipit tē paenitēre*, počinješ se kajati. *Pauperum nōs miserēre dēbet.*

6. Pamti: *mē miseret vestrī* (ne *vestrum*), a mjesto imperativa, kojega nema, upotrebljava se konjunktiv: *pudeat tē* stid te bilo!

II. Akuzativ unutrašnjega objekta.

§. 189. Isporedi ove hrvatske rečenice:

— Već boj bije srce od junaka, —
— Jesu oni čete četovali, —
— Jad jadujem, nikom ne kazujem, —
— Dobar rat ratovahu —

s latinskim rečenicama: *longam viam īre, vītam meliōrem vīvere, atrōx proelium pūgnāre, iūsiūrandum pulcherrimum iūrāre, eundem cursum currere* itd.

Glagoli, koji redovno nemaju uza se akuzativa objekta, kao što su *vīvere, īre, pūgnāre* itd., mogu kao i u hrvatskom jeziku imati uza se akuzativ unutrašnjega objekta. U akuzativu je:

1. imenica iste osnove, koje je i glagol (figūra etymologica). Uz objekt se redovno nalazi i atribut. *Vīcimus, ō socīī, māgnam pūgnāvimus pūgnam* (ispor. dobar rat ratovah). *Hōc bellum bellāre, tāle facinus facere.* Tako i u pasivu: *haec pūgna pūgnātur.*

2. riječ sličnoga značenja, kojega je i glagol: *Atrōx proelium pūgnāre.* U pasivu: *māgna proelia pūgnāta sunt.* — *Tertiam iam aetātem hominum Nestor vīvēbat.*

3. imenica, kojom se glagol pobliže određuje. *Iūdicium vincō* = *victōriam in iūdiciō vincō; stadium currō* = *cursum in stadiō currō* utrkujem se; *Olympia vincere* = *victōriam Olympiōrum vincere; sanguinem sitīre* žeđati, biti pohlepan za krvlju; *īnfitiās īre* (ići putem nijekanja) nijekati. Ispor. u hrvatskom jeziku: postiti korizmu, trčati halku.

Bilješka. Naročito stoji akuzativ unutrašnjega objekta uz glagole, koji znače zaudarati, zadisati, mirisati čim:

olēre, redolēre, sapere, resipere.

Olēre cēram (zaudarati voskom) = *olēre odōrem cērae; sapere mel* = *sapōrem mellis sapere. Unguenta redolēre.* Tako se kaže i *ōlēre malitiam, sapere crocum, resipere ferrum.* Isporedi u hrvatskom: Neka Osman zlobom diše. Ni luk jeo ni lukom vonjao.

Catōnis ōrātiōnēs antiquitātem redolent. Piscis mare sapit. Vīnum picem resipit.

4. zamjenica u srednjem rodu.

multum, plūs, plūrimum valēre, posse mnogo . . . . vrijediti, moći

illud laetor, gaudeō tomu se veselim (ali *hāc rē gaudeō, laetor*)

eadem studeō (ali ***eīdem reī*** *studeō*)

illud glorior tim se dičim (ali ***victōriā*** *glorior*)

hōc tē rogō, interrogō to te pitam (ali *dē Cicerōne*); pasiv: *hōc rogor.*

Kasnije su ovi akuzativi postali prilozi (priložni akuzativi), kao:

multum mnogo, veoma, *plūs* više, *plūrimum* najviše

aliquid, nonnihil donekle, nešto, *nihil* ništa

plerumque ponajviše, *māgnam (māximam) partem* većim dijelom, ponajviše itd.

Suēbī non multum frumentō, sed māximam partem lacte atque pecore vīvunt. Hōdiē aut summum cras. Vir cētera ēgregius.

Bilješka. 1. Pjesnici upotrebljavaju i srednji rod pridjevâ kao akuzativ unutrašnjeg objekta, koji se u hrvatskom jeziku prevodi ponajviše prilozima. *Oculi lucidum fulgentēs (= lucidum fulgōrem fulgentēs)* oči, koje se svijetlo krese. *Dulce rīdentem (= dulcem rīsum rīdentem) Lalagen amābō, dulce loquentem.*

2. Napose pamti:

i d genus alia drugo te ruke (vrste)
i d. aetatis u toj dobi
id temporis = eō tempore u to doba.
Aliquid id genus scrībō pišem nešto te ruke.

III. Dva akuzativa.

§. 190. D v a a k u z a t i v a, jedan o b j e k t a, a drugi p r e d i k a t a, stoje uz aktivne glagole, što znače:

1. u č i n i t i koga čim ili za što *(faciō, efficiō, reddō)*;

i m e n o v a t i koga čim, i z a b r a t i za što *(creō, ēligō, dēligō, dēclārō, dēsīgnō)*;

2. n a z i v a t i *(appelō, nōminō, vocō, dīcō, īnscrībō)*;

d r ž a t i za što *(dūcō, exīstimō, putō, arbitror, iūdicō, habeō, numerō)*;

3. i m a t i, d a t i, u z e t i, p r i m i t i z a š t o *(habeō, dō, addō, adiungō, sūmō, adscīscō, capiō . .)*;

4. p o k a z a t i s e k a o ili k a k v i m *(mē praebeō, mē praestō)*.

U pasivu imaju ovi glagoli uza se dva nominativa (Vidi §. 169. 2.).

1. *N ē m i n e m pecūnia d ī v i t e m fēcit. — A n c u m M ā r c i u m populus r ē g e m creāvit. — Themistoclēs m a r e t ū t u m reddit. — C i c e r ō n e m ūniversus populus adversus Catilinam c ō n s u l e m dēclārāvit.*

2. *Hostis apud māiōrēs nostrōs is dīcēbātur, q u e m nunc p e r e g r ī n u m dīcimus. Timidus vocat 's ē c a u t u m, p a r c u m sordidus. Ego semper A n t ō n i u m h o s t e m appelāvī, cum alīī a d v e r s ā r i u m. Semper b e ā t a m s ē putat benīgnitās.*

3. *Helvētiī B o i ō s s o c i ō s sibi adscīscunt. Pȳthia cōnsulentibus praecēpit, ut Athēniēnsēs M i l t i a d e m i m p e r ā t ō r e m sibi sūmerent. L ē g ā t ō s t ē s t ē s suae quisque virtūtis habuit. Cimōn s o r ō r e m suam Calliae u x ō r e m dedit.*

4. *Bene dē mē meritīs g r ā t u m m ē praebeō. Praestā t ē v i r u m.*

Bilješka. 1. Istu konstrukciju imaju glagoli, koji znače razumjeti pod *(intellegō, interpretor, sīgnificō)*, poznavati kao *(cognōscō, reperiō). Cognōscēs mē tuae dignitātis fautōrem.*

2. Kaže se *dictātōrem dīcere, flaminem prōdere, virginem Vestālem capere, augurem cooptāre.*

3. *Reddō* stoji u aktivu samo s pridjevima, a u pasivu se upotrebljava *fierī. Reddō aliquem dīvitem, caecum*, ali *dīves, caecus fiō.*

Kaže se svagda *certiōrem aliquem facere dē rē* ili *alicuius reī* (izvijestiti koga o čem).

Učiniti koga od čega čim drugim (za što drugo) kaže se *faciō ex*: *Tuā (Jugurthae) virtūte nōbīs Rōmānōs ex amīcīs amīcissimōs fēcisti.* U pasivu: postati od čega što drugo: *fiō ex. Alexandrī amīcī ex praefectīs rēgēs factī sunt.*

4. *Habeō* u aktivu s dva akuzativa znači ponajviše imam koga za što: *amīcum tē habeō;* a kad znači držim za, upotrebljavaju se mjesto dva akuzativa još ove konstrukcije:

aliquem prō hoste
aliquem (in) locō hostium } *habeō (dūcō, putō).*
aliquem (in) numerō hostium

U značenju držan biti za što ili čim upotrebljava se u pasivu obično *habeor. Servius fīlius Tarquiniī habitus est* (ne *ductus* ili *putātus).*

5. *Sē praestāre* pokazati se ne stoji nikad uz riječi, kojima se tko ruži, dakle nipošto: *īgnāvum, crūdelem sē praestāre*, ali: *praestā tē amīcum.*

Sē gerere ponašati se, pokazati se ima svagda uza se prilog, na pr.: *fortiter sē gerere.*

Pokazujem se veoma hrabrim prevodi se:

fortissimus appareō
fortissimum mē praebeō ili *praestō*
fortissime mē gerō
summā fortitūdine ūtor.

§. 191. Dva akuzativa, jedan **lica,** a drugi **stvari,** stoje uz glagole:

1. *doceō, ēdoceō* učim, *cēlō* tajim.

Doceō, ēdoceō puerum musicam učim dječaka glazbi ili poučavam dječaka u glazbi; *cēlō tē clādem* tajim ti poraz.

Cato senex ipse fīlium lītterās docuit. Catilina iuventūtem mala facinora ēdocuit. Sapienter nōs dīvīna prōvidentia futūra cēlāvit.

Bilješka. 1. Mjesto pasiva *doceor, ēdoceor* kaže se: *dīscō aliquid ab aliquo* ili *īnstituor, ērudior aliquā rē. Periclēs a Damōne musicam didicit* ili *musicā īnstitūtus est.* — Samo se particip *doctus* upotrebljava dvojako: *doctus omnēs artēs* i *līttērīs* (ablat.) *Nōbilēs Rōmānī lītterīs Graecīs doctī erant.*

2. Ako *doceō, ēdoceō* znači obavijestiti koga o čem, meće se mjesto akuzativa stvari uvijek prijedlog *dē. Doceō aliquem dē adventū hostium.* Ta se konstrukcija upotrebljava osobito u pasivu: *Sulla dē hīs rēbus docētur.*

3. Osim *cēlāre aliquem aliquid* kaže se i *cēlāre aliquem dē aliquā rē.* **U pasivu samo** *cēlor dē hāc rē* (ali *id, hōc,* vidi §. 189. 4.)

2. glagoli, koji znače zahtijevati, iskati, tražiti: *pōscō, repōscō* i *flāgitō* imaju uza se akuzative lica i stvari, no još češće ***aliquid ab aliquō.***

Caesar Aeduōs frūmentum flāgitāvit. Nōlī ab alterō vītae ratiōnem repōscere, quī nōn possis reddere tuae.

Pōstulō (zahtijevam) **samo** *aliquid ab aliquō. In amīcitiā nihil nisi honestum et rectum alter ab alterō pōstulābit.*

3. *ōrō* i *rogō* molim imaju uz akuzativ lica samo akuzativ zamjenicâ srednjega roda.

Hōc tē vehementer etiam atque etiam rogō, ut fāmae tuae serviās. Nihil aliud vōs ōrō, nisi ut memorēs sītis officiī.

Petō (molim) samo *aliquid ab aliquō. Athēniēnsēs auxilium nusquam nisi a Lacedaemoniīs petīvērunt.*

Precor deōs ili *aliquid a dīs; precor alicuī mortem* želim komu smrt.

Bilješka. *Petere aliquem* napasti, navaliti na koga, *petere aliquid* težiti za čim, ići kamo.

4. *rogō* i *interrogō* pitam imaju uz akuzativ lica **samo** akuzativ zamjenicâ ili pridjevâ srednjega roda; inače stoji konstrukcija *aliquem dē aliquā rē. Hōc, quod tē interrogō, rēspondē. Quid multa mē rogās dē rēbus insuāvibus ac molestīs? Ego illum dē suō regnō, ille mē dē nostrā rēpūblicā interrogāvit.*

Bilješka. 1. Od ostalih glagola, što znače pitati, upamti: *quaerere aliquid ex (dē, ab) aliquō* pitati koga za što.

U pasivu: *ex (a) mē quaeritur (quaerere aliquem* znači: pitati za koga, tražiti koga.)

2. Razlikuj u pasivu:

ā rēge petītum est kralja su molili (*ut* da)
rēx petītus est na kralja su napali
ā rēge quaesitum est kralja su pitali (= *rēx interrogātus est*)
rēx quaesitus est kralja su tražili (pitali su za kralja).

3. Samo se u službenom jeziku kaže: *senātorem sententiam rogāre* pitati senatora za mišljenje. *Cōnsul Cicerōnem prīmum sententiam rogāvit;* u pasivu lični akuzativ postaje nominativ, a stvarni ostaje nepromijenjen: *Cicero prīmus sententiam rogātus est;* inače znači pitati koga za mnijenje: *interrogāre (rogāre) aliquem, quid sentiat.*

IV. Eksklamativni akuzativ.

§. 192. Akuzativ lica ili stvari s atributom stoji **u uzvicima** od radosti ili žalosti s interjekcijama ***ō! heu!*** ili bez njih. U hrvatskom jeziku stoji genitiv.

Mē miserum! Ō terram beātam! Heu mē perditum! Ō fortūnātum hominem!

Bilješka 1. Kad se tko zove, stoji obično vokativ s *ō* (vidi §. 179.).

2. Uz interjekcije *hei* i *vae* stoji dativ: *Hei miserō mihi! Vae victīs!* Jao meni! Jao pobijeđenima!

3. Uz *en* (evo) i *ecce* (gle) stoji u Cicerona obično nominativ: *Ecce homo! En dextra fidesque!* ali se upotrebljava i akuzativ: *En vobīs iuvenem!* Liv. 5. 18.

§. 193. **Dodatak. Kod pjesnikâ** stoji akuzativ stvari:

1. uz pasiv glagolâ: oblačiti se, svlačiti se, opasati se:
induor, amicior
cingor, accingor
exuor, recingor itd.

Taj se akuzativ može tumačiti isprvičnim povratnim značenjem pasiva: *Induor vestem* oblačim na se (= sebi) odjeću = ἐνδύομαι στολήν; *indūtus vestem* = grčkomu ἐνδυσάμενος στολήν. *Virginēs longam indūtae vestem. Priamus inūtile ferrum cingitur. Cervus exuitur cornua.* — U klasičnoj prozi stoji ablativ ili ablativ apsolutni: *indūtus veste longā, cingitur ferrō; crinībus solūtis, vultū demissō.*

2. Akuzativ stoji kao grčki akuzativ obzira *(accūsātīvus graecus)* uz glagole i pridjeve pokazujući, kojega se dijela subjekta tiče ono, što se kazuje. *Equus tremit artūs. Ōs humerōsque deō similis. Mīlēs fractus membra labōre. Nigrantēs terga iuvencī.*

O akuzativu u adverbijalnim oznakama mjesta i vremena vidi u dodatku k nauci o padežima §. 237. i d.

Genitiv.

I. Genitiv uz imenice.

§. 194. Genitiv je kao i u hrvatskom jeziku padež atributivne oznake imena:

facta hominum, hortus patris =
facta humāna, hortus paternus.

Kao što je akuzativ dodatak glagolu, predikatu, tako je genitiv pobliža oznaka imenu.

Imenica, zavisna o imenici, stoji u genitivu.

Ovaj je genitiv ili genitīvus subiectīvus ili obiectīvus.

§. 195. a) **Genitīvus subiectīvus** i **possessīvus** pokazuje lice ili stvar, od koje što dolazi ili kojoj što pripada i stoji na pitanje: čiji? čija? čije? U hrvatskom ponajviše stoje posvojni pridjevi, rijetko genitiv. Na pr. *amor patris* ljubav očeva, t. j. ljubav, koja dolazi od oca (= *pater amat*); *hominum facta* ljudska djela, t. j. djela, što ih rade ljudi; *hortus patris* očev vrt, t. j. vrt, koji pripada ocu; *amor deī* ljubav božja (= *deus amat*); *hortus meī patris* vrt mojega oca; *rēx Macedoniae* kralj maćedonski; *mōrēs populōrum* običaji narodâ.

Mjesto genitiva ličnih zamjenica upotrebljavaju se kao i u hrvatskom jeziku posvojne zamjenice, dakle: *līber meus* moja knjiga (ne: *līber meī*). — Stoga se „mene radi“ ne kaže: *meī causā* nego: ***mĕā causā,*** tebe radi ***tuā causā,*** nas radi ***nostrā causā,*** vas radi ***vestrā causā,*** sebe radi ***suā causā*** (samo refleksivno, inače *eius* ili *illīus causā*). *Faciam, neque tuā causā sed meā. Quam multa, quae nostrā causā nōn facerēmus, facimus amīcōrum causā. Nōn licet suī commodī causā nocēre alterī.*

Jednako se slaže s genitivom i ***gratiā*** (za volju, radi). *Nēminem violō meī commodī gratiā. Meā, tuā* itd. *gratiā* mene, tebe . . . radi.

Bilješka. 1. Atribut i apozicija stoje uz posvojne zamjenice po smislu uvijek u genitivu: *meā ūnīus operā* jedino (samo) mojim trudom, *tua ūnīus salūs* samo tvoje spasenje, *nostra ipsōrum salūs* naše vlastito spasenje, *vestrā duōrum operā* trudom vas dvojice.

2. *Exemplī gratiā, causā* upotrebljava se samo u svezi s rečenicama, a ne s pojedinim riječima te znači: „da navedem, spomenem primjer“. Naš „na pr.“ redovno se izriče s *ut, sicut, velut. Multī glōriōsē mortuī sunt ut Leōnidās.*

3. Mjesto *noster omnium, vester omnium* kaže se: *nostrum omnium, vestrum omnium. Omnium nostrum salūs. Omnium vestrum fortūna.*

4. Pàmti: *vōx voluptātis* riječ naslada, *nōmen amīcitiae* ime prijateljstvo, *arbor ficī* drvo smokvino ili drvo smokva, *nōmen Hannibalis* ime Hanibal. Glagoli stoje u tom slučaju u genitivu gerunda. *Triste est nōmen carendī* žalosna je riječ „oskudijevati“. Taj se genitiv, koji određuje opće ime posebnom oznakom, zove *genitīvus dēfinītīvus, explicātīvus* ili *appositīvus.* Ali uz lična i geografska vlastita imena redovno stoje imena posebna apozitivno u istom padežu, dakle: *flūmen Rhēnus, rēx Tullius, urbs Rōma.*

5. Kadšto se izostavlja imenica, o kojoj zavisi genitiv, kad se sama po sebi razumije: *Hāsdrubal Gisgōnis (fīlius), Terentia Cicerōnis (uxor), Caecilia Metellī (fīlia). Ventum erat ad Vestae (templum). Habitābat rēx ad Iovis Statōris (templum, aedem).*

6. *Esse* i *fierī* s genitivom = svojina je čija, ispor. §. 203.

§. 196. b) **Genitīvus obiectīvus** stoji po pravilu uz glagolske imenice, i označuje objekt, lice ili stvar, na koju prelazi radnja glagolske imenice, na pr. od: *ōdit, ōderat Rōmānōs — ōdium Rōmānōrum* mržnja na Rimljane; *lectiō librōrum* čitanje knjiga (*legō librōs*); *amor patris* ljubav prema ocu (*amō patrem*); *studium vēritātis* težnja za istinom (*studeō vēritātī*).

U hrvatski se jezik taj genitiv prevodi:

1. također genitivom: *expūgnātiō urbis* osvojenje grada, *accūsātiō scelerātōrum* optužba zločinaca.

2. katkad složenom imenicom: *cupiditās gloriae* slavohleplje, *amor patriae* domoljublje.

3. pridjevom: *timor deī* strah božji.

4. ponajviše zgodnim prijedlogom: *amor populī* ljubav **k** narodu, *timor hostium* strah **od** neprijateljâ, *memoria*

praeteritōrum malōrum uspomena **na** minula zla, *transitus flūminis* prijelaz **preko** rijeke, *fīdūcia vīrium* pouzdanje **u** snagu, *studium sapientiae* težnja **za** mudrošću, *laetitia victōriae* veselje **zbog** pobjede.

U latinskom jeziku upotrebljavaju se prijedlozi samo **za lica** i to: ***in, erga, adversus;*** a ako je u rečenici još i posvojna zamjenica, ta se meće pred prijedlog, na pr.: *nostra erga vōs benevolentia.*

Hannibal ingentī Rōmānōrum ōdiō flagrābat. Māgna fuit quondam capitis reverentia cānī. Mīrum mē tenet dēsīderium urbis. Multa dē ōdiō suō in Rōmānōs commemorāvit. Amor erga parentēs est in nōbis.

Bilješka. 1. Kako lična zamjenica 1. i 2. lica ima u genitivu plurala dvojaki oblik, oblici se *nostri* i *vestri* upotrebljavaju samo za genitiv objektivni, a *nostrum* i *vestrum* za genitiv partitivni (vidi §. 198. f. bilj. 5.).

2. Za objektivni genitiv ličnih zamjenica upotrebljavaju se redovno oblici genitiva: *meī, tuī, suī, nostrī, vestrī,* na pr. *dēsīderium tuī,* čežnja za tobom. Kadšto se i posvojna zamjenica upotrebljava za objektivni genitiv: *ōdium tuum* mržnja na te; *dēsīderium meum* znači (subjekt.) moje čeznuće i (objekt.) čeznuće za mnom.

3. Kad se uz jednu imenicu nalazi ujedno i subjektivni i objektivni genitiv, genitiv subjektivni stoji pred imenicom, a objektivni za njom: *Hannibalis ōdium Rōmānōrum* Hanibalova mržnja na Rimljane. *Caesar prō veteribus Helvetiōrum iniūriīs populī Rōmānī ab iīs poenās bellō repetiit.*

4. Mjesto *huius* ili *cuius, hōrum* ili *quōrum similitūdō* kaže se kadšto *haec* ili *quae similitūdō;* mjesto *huius* ili *cuius reī ira, metus, dolor* itd. *haec, quae ira, hic, quī metus* strah od toga. Mjesto *eōrum* ili *quōrum numerus* redovno se kaže *is* ili *quī numerus.* (Asimilacija).

Asimilacija je i u tim primjerima: *Eō dolōre impedītus legātōs ad Bocchum mittit. In hōc numerō fuit Miltiadēs. Archias poeta est ex eō numerō, quī semper apud omnēs sanctī sunt habitī.*

§. 197. **Genitīvus qualitātis.** Genitiv imenice s atributom (pridjevom, zamjenicom, brojem) pokazuje svojstvo ili kakvoću kojega lica ili stvari i zove se **genitīvus qualitātis,** genitiv svojstva, a stoji:

a) atributivno: *Hamilcar sēcum dūxit fīlium Hannibalem, puerum novem annōrum. Mare procreat animālia insolitae māgnitūdinis.*

b) predikativno uz *esse, fierī* i glagole, koji znače: držati čim (za što): *Virtus tantārum vīrium est, ut sē ipsa tueātur. Vix eum sānae mentis existimem. Critognātus māgnae auctōritātis in Arvernīs habitus est.*

Mjesto genitiva svojstva može stajati i ablativ svojstva, na pr. *Iuvenis mitī ingeniō.* Ali

1. **samo genitiv** stoji:

a) kad uz imenicu stoji **broj** kao atribut: *clāssis mille nāvium, fossa pedum quindecim, iuvenis vīgintī annōrum, vīa triduī (= trium diērum);*

b) kad se kakvoća predmeta (lica ili stvari) određuje **po težini** ili **po vrijednosti:** *corōna parvī ponderis, rēs māgnī pretiī.* Uvijek: *eiusmodī, cuiusmodī rēs = talēs, qualēs rēs.*

2. **samo ablativ** stoji:

a) kad se naznačuje slučajno ili trenutačno duševno svojstvo: *tristī animō sum;*

b) kad se označuje kakvoća tijela i njegovih dijelova: *homo humilī statūrā. Caesar fuit excelsā statūrā, colōre candidō, nigrīs oculīs;*

c) uz sve oznake s atributom u genitivu: *clavus digitī crassitūdine. Ūrī sunt figūrā taurī.*

Bilješka. *Genitivus* i *ablativus qualitātis* stoje rijetko neposredno uz vlastita imena: *Iccius Remus summā nōbilitāte et grātiā inter suōs. T. Manlius Torquātus prīscae ac nimis dūrae sevēritātis.* Redovno se umeće *vir, homo, mulier* itd. (ispor. §. 264.)

§. 198. **Genitīvus partitīvus.** Partitivni genitiv pokazuje cijelost, od koje se uzima dio. U hrvatskom jeziku stoji ili također genitiv ili prijedlozi: od, između. *Optimus discipulōrum* najbolji od ili između učenikâ.

Taj genitiv stoji:

a) uz imenice, što i same znače neki dio cijelosti ili mjeru, kao: *pars equitum* dio konjanika, *multitūdō hominum* mnoštvo ljudi, *māgna vis aurī* velika sila zlata, *māgnus acervus frumentī* velika gomila žita, *iugerum, modius, talentum, copia, mīlia* itd. *Cicerō in summā caritāte māgnam frumentī vim ē Siciliā Rōmam mīsit.*

b) uz nominativ i akuzativ imenički upotrebljenih pridjeva i zamjenicâ u srednjem rodu (bez prijedloga):

multum mnogo, *plūs, plūrimum*
nōn multum ili *paulum* malo, *minus, minimum*
tantum toliko, *tantundem* isto toliko, *quantum* koliko
nimium suviše, *nihil* ništa
hōc, id, idem, quod, quid, quidquid, quicquam, aliquid itd.

tantum speī toliko nade
multum iucunditātis mnogo ugodnosti
nihil praemiī nikakva nagrada
minus viae manje puta
plus viaticī više poputnine
dimidium factī polovina djela
aliquid labōris nešto posla
id cōnsiliī onaj savjet
id aetātis ona dob
hōc lītterārum ovo pismo
quod operae kakav napor
quid causae est? kakav je to uzrok?

Ali: ***ad tantum studium,*** a ne: *ad tantum studiī.*

Iūstitia nihil expetit praemiī. Minus habeo vīrium quam vestrum utervis. Dimidium factī, quī bene coepit, habet. Quidquid transiit temporis, periit.

Bilješka. 1. *Tantum, nihil, aliquid labōris* znači gotovo isto, što i *tantus, nullus, aliquis labor; multum pecūniae,* što i *māgna pecūnia; quid causae est?* što i *quae causa est?*

2. Samo imenički upotrebljen srednji rod pridjevâ druge deklinacije može stajati u genitivu partitivnom: *nihil, aliquid novī, quid praeclārī (aliquid novum* nekakva novost, nešto, što je novo, atributivno), ali samo *nihil aliud. Caesar ostendit, quantum habēret in sē bonī cōnstantia.* Ako o pridjevu druge deklinacije zavisi koji padež, onda se pridjev ne smije metnuti u genitiv: *nihil tē dīgnum, nihil fidē suā indīgnum.* — Srednji rod pridjevâ treće deklinacije stoji samo atributivno, dakle: *aliquid memorābile, nihil melius.*

Ako uz pridjev treće deklinacije stoji i pridjev druge deklinacije, upotrebljavaju se obadvije konstrukcije, dakle: *aliquid novum ac memorābile* i rjeđe: *aliquid novī ac memorābilis* (formalno izjednačenje).

c) uz neke imeničke priloge: *satis* dosta, *nimis* odveć mnogo, *parum* malo, na pr.: *satis temporis* dosta vremena, *parum vīrium* malo sila, *nimis aurī* odviše zlata.

Conon habēbat satis eloquentiae.

Bilješka. Kaže se samo: *satis māgna pecūnia* dosta novca, *satis māgnae copiae* dosta vojske, *satis multī mīlitēs.*

*

d) uz komparative i superlative, na pr. *nōbiliōrēs Rōmānōrum, sapientissimus omnium Graecōrum. Suēbōrum gēns est longē māxima et bellicōsissima Germānōrum omnium.* Također uz priloge u superlativu: *māximē (minimē) omnium laudandus.*

e) uz redne brojeve i uz zamjenice, kao: *uter, alter, neuter, uterque; ūllus, nūllus, nēmo, quisquam; quis, quīcunque, quisquis, quisque; nonnullī, multī, paucī, quotusquisque;* na pr.: *prīmus omnium, quis mortālium? nēmo mortālium. Superbus septimus atque ultimus rēgum Rōmānōrum fuit. Quis omnium ōrātōrum eloquentior fuit quam Demosthenēs?*

f) Uz priloge mjesta u izrazima, kao: *ubi gentium? ubi terrārum?* gdje u svijetu? *nusquam terrārum* nigdje u svijetu, *longē gentium* daleko u svijetu. *Ubicunque terrārum. Eō locī. Eō rērum ventum est* tako daleko, dotle je došlo.

Amo spada također *eō impudentiae prōcessit* išao je dotle u bestidnosti, ali mjesto toga običnije je: *ad eam impudentiam prōcessit* ili *tantum impudentiā prōcessit.*

Bilješka. 1. Mjesto partitivnoga genitiva stoje katkada, kao i u hrvatskom, prijedlozi: ***ex*** i ***inter*** (rjeđe *dē*, nikada *ab*). Tako se obično kaže ***ūnus ex*** ili ***dē*** (ispor. bilj. 2.). Prijedlog (*ex* ili *dē*) mora stajati, ako je cijelost **broj** ili **imenica,** uz koju stoji broj, na pr.: *dē tribus hōc extrēmum, dē decem mīlitibus nōbilissimī. Ibi Orgetorigis fīlia atque ūnus ē fīliīs captus est. Nōn plūs habuit sēcum quam trigintā dē suīs.* Prijedlog se **ne upotrebljava,** kad su i cijelost i dio **imenice.**

2. I uz *ūnus* stoji genitiv partitivni, kad se nalazi u svezi s *alius, alter, tertius*: *Gallia est omnis dīvīsa in partēs trēs, quārum ūnam incolunt Belgae, aliam Aquitānī, tertiam Gallī.*

3. Kad se ne ističe opreka dijelova prema cijelosti, onda se upotrebljava atributivan odnošaj, na pr.: *multī hostēs, alter cōnsul, complūrēs nostrī mīlitēs* više naših vojnika.

Pazi na slučajeve, u kojima u hrvatskom jeziku stoji genitiv partitivni, a nema partitivnoga odnošaja, kao uz brojne imenice: dvojica, trojica itd., dvoje, troje itd., uz glavne brojeve, kojima su jedinice 5, 6, 7, 8, 9, 0, pa uz priloge: na pr.: malo, mnogo itd. *paucī sumus* nas je malo

hostēs, quī permultī erant neprijatelji, kojih bijaše vrlo mnogo

amīcī, quōs multōs habeō kojih imam mnogo

cum duobus puerīs vēnī došao sam s dva dječaka (s dvojicom dječaka)

multās avēs vīdī vidio sam mnogo ptica.

Isporedi §. 75. i §. 174. 2.

4. Uz *uterque* stoji imenica u istom padežu, dakle: *uterque cōnsul, uterque frāter*; ali zamjenica, ako nije s imenicom, stoji u genitivu: *nostrum uterque, hōrum uterque, quōrum uterque.*

5. Za *nos* i *vos* su partitivni genitivi ***nostrum, vestrum*** (vidi §. 82. bilj. 1.) Izriče li se dio našega ljudskog bića, stoje oblici *nostrī, vestrī: pārs melior nostrī* bolja čest našega bića.

II. Genitiv uz pridjeve.

§. 199. Genitiv (genitīvus obiectīvus) stoji:

1. uz pridjeve, kojih značenje traži da se dopuni **imenicom.** Imenica stoji u genitivu. Takovi su pridjevi, što znače:

željan, vješt i pamtilac
moćan, puni učesnik

i još mnogi, koji imaju slično ili protivno značenje (Ādiēctīva relātīva).

avidus, cupidus, gloriae željan slave, pohlepan za slavom

studiōsus ēloquentiae učenik rječitosti, željan rječitosti

perītus bellī vješt ratu, učan za rat

gnārus locī poznavalac mjesta

prūdēns reī militāris vješt vojništvu

particeps libertātis učesnik (dionik) slobode

expers ratiōnis (prost) bez uma

compos vlastan, *c. mentis* pri pameti, *c. suī* pri sebi

rudis artium neuk u umjetnosti

cōnscius svjestan, *c. sum reī* znam za stvar, *mihi cōnscius sum errōris* svjestan sam si ometnje

memor, immemor (sjećajući se, pamtilac), *memor, immemor sum beneficiī* pamtilac sam (sjećam se), nijesam pamtilac (ne sjećam se) dobročinstva

impotēns sum īrae ne znam gnjeva obuzdati

plēnus timōris pun straha

inops, egēnus amīcōrum (potreban, siromašan) bez prijateljâ

fertilis fructuum plodan plodovima

īnsuētus labōris nenavikao radu.

Avida est periculī virtūs. Alexandria aemula fuit Carthaginis. Conon erat prūdēns reī militāris. Imperītus est mōrum agricola. Omnēs immemorem beneficiī ōdērunt. Bēstiae ratiōnīs et ōrātiōnis sunt exper-

tēs. Alexander īrae suae nōn potēns erat. Gallia frūgum et vīnī est fertilissima. Cōnscia mēns rēctī mendācia rīdet. Ventūrae memorēs iam nunc estōte senectae.

Bilješka. 1. *Vacuus, inānis* praznan stoje ponajviše s ablativom (vidi §. 221.).

2. Uz *refertus* pun, natrpan obično stoji stvar u ablativu, a lice i u genitivu. *Domus referta dīvitiīs. Gallia referta negōtiātōrum.*

3. Kod pjesnikâ i kasnijih prozajika veoma je česta poraba genitiva i uz druge pridjeve. Tako: *integer vītae scelerisque pūrus* Hor., *animī anxius, ingēns vīrium* Sall. *Animī ferōx* Tac. *Futūrī sēcūrus* Sen. *Ambiguus futūrī* Verg. *Diversus mōrum* Tac.

Animī je uz pridjeve i glagole **lokativ**: *anxius animī, angor animī, pendeō animī* (kolebam se).

4. Neki od spomenutih pridjeva mogu se i drukčije upotrebljavati: *iūris* i *iūre perītus, iūre* i *iūris cōnsultus* pravoznanac, *prūdēns* i *rudis alicuius reī* i *in aliquā rē* itd.

2. uz **participe** sadašnjega vremena prelaznih glagola, kad se upotrebljavaju kao pridjevi te pokazuju trajno svojstvo. *Homo vēritātem dīligēns* je čovjek, koji (u ovoj prilici) ljubi istinu, a inače je možda i lažac, a *homo vēritātis dīligēns* je čovjek, koji (uvijek) ljubi istinu; *mīles patiēns frigus ac famem* je vojnik, koji (u nekoj prilici) trpi studen i glad, a inače je možda slabić, a *mīles patiēns frigoris ac famis* je vojnik, koji je obiknuo trpjeti studen i glad.

U tom slučaju mogu neki od ovih participa imati komparativ i superlativ (vidi §. 70. bilješka 1.). Najobičniji taki participi jesu:

amāns, appetēns
dīligēns, neglegēns
colēns, metuēns
fugiēns, sitiēns
patiēns, impatiēns.

vir patriae amāns čovjek, koji ljubi domovinu, rodoljub

dīligēns vēritātis ljubitelj istine, istinoljubiv

neglegēns rēligiōnis ravnodušan prema vjeri (*sum* ne marim, ne hajem za vjeru)

appetēns laudis pohlepan za slavom, slavohlepan

metuēns deī bogobojazan

sitiēns honōrum pohlepan za častima, častohlepan, *sitiēns sanguinis* krvoždan

patiens frigoris koji može podnositi zimu

impatiēns salūbris cōnsiliī koji ne podnosi korisna savjeta.

Epaminondas adeo fuit vēritātis dīligēns (tako je jako ljubio istinu), *ut ne iocō quidem mentīrētur. Cicero patriae amantissimus fuit* (veliki rodoljub). *Catilina aliēnī appetēns erat. Sitientem mē virtūtis tuae deseruisti. Mare mortuum nāvigātiōnis est impatiēns. Catilinae corpus erat patiēns vigiliae.*

III. Genitiv uz glagole.

§. 200. **Genitīvus memoriae.** Genitiv uz glagole izražava ponajviše iste odnošaje, koji se izriču i genitivom zavisnim o imenima. Kao što se na pr. kaže: *memor, immemor sum* ***rēgis***, tako stoji objektivni genitiv i **uz verba memoriae,** t. j. uz glagole, koji znače:

sjećati koga čega ili na što } *admoneō, commoneō, commo-*
opomenuti koga čega } *nefaciō*

sjećati se čega }
opominjati se čega } *memini, reminīscor*

zaboravljati što *oblīvīscor.*

Lice stoji u genitivu; **stvar** stoji uz glagole **sjećati se** i **zaboravljati** u akuzativu, a uz glagole **opominjati** u ablativu s prijedlogom ***dē.*** Srednji rod zamjenice ili pridjeva stoji svagda u akuzativu.

Ō rēx mementō Athēniēnsium! Oblīvīscere omnium iniūriārum! Divico, Helvetiōrum legātus monuit Caesarem, ut reminiscerētur et veteris incommodī populī Rōmānī et pristīnae virtūtis Helvetiōrum. Tu, C. Caesar, oblivīscī nihil solēs nisi iniūriās. Officia debet meminisse, in quem collāta sunt. Dē hōc proeliō paulo ante invītus vōs admonuī. Illud te admoneō, nē oblīvīscāris. Hōc semper mementō tē mortālem esse.

Bilješka. 1. Uz *recordor* (sjećam se) stoji lice samo s *dē,* a stvar u akuzativu: *recordor dē amīcō, recordor beneficia.*

2. *Mihi in mentem venit* padamina um: *Venit mihi in mentem Platōnis;* ali samo *hōc, illud, nihil mihi in mentem venit; complūra, (multa) mihi in mentem veniunt.*

3. *Memini aliquem* znači: još se nekoga sjećam. *Cinnam memini, Sullam vīdī.*

§. 201. **Genitīvus pretiī.** Uz glagole cijeniti *(aestimō, faciō, putō)*, ivrijediti *(esse, fierī)* stoji pridjev, kojim se općeno izriče cijena ili vrijednost, u genitivu.

Takvi genitivi jesu:

māgnī vrlo (mnogo), *plūris* više ili većma, *plūrimī* ili *māximī* najviše
parvī malo (slabo), *minōris* manje, *minimī* najmanje
quantī koliko, *tantī* toliko, *tantīdem* isto toliko
permāgnī vrlo, *nihili* ništa.

Quantī quisque sē ipse facit, tantī fiat ab amīcīs! Parvī sunt forīs arma, nisi est cōnsilium domī. Nōn quantum quisque prosit, sed quantī quisque sit, ponderandum est. Epicūrus dolōrem nihili facit. Tantī est exercitus, quantī imperātor. Nūlla possessiō plūris quam virtūs aestimanda est.

Ako je vrijednost **brojem** određena, stoji u ablativu, ispor. §. 233.

Bilješka. 1. Uvažavam, poštujem ovoga čovjeka ne kaže se *aestimō* već *māgnī aestimō* ili *māgnī faciō*. Obično se kaže *prō nihilō putāre, habēre, dūcere, prō nihilō esse* ništa ne vrijediti.

2. Kad *aestimāre* ili *putāre* znače procijeniti, odrediti cijenu, onda imaju istu konstrukciju, koju i glagoli kupovanja i prodavanja, t. j. slažu se s ablativom (vidi §. 233.).

3. U običnom govoru dolaze i genitivi: *floccī* (*flōccus* pahalj), *pilī* (*pilus* vlas). *Hunc hominem floccī nōn faciō* ne cijenim baš ništa (ni zere). *Assis, teruncīī nōn est* ne vrijedi ni pare.

§. 202. **Genitīvus criminis.** Uz glagole sudbenoga postupka stoji **krivnja** ili **zločin** u genitivu.

Takovi glagoli jesu:

tužiti, kriviti: *accūsō*
bijediti, potvarati čim, s čega ili zbog čega: *arguō, insimulō*
zvati na sud zbog čega, tužiti: *arcessō, reum faciō*
obličiti, osvaditi: *coarguō, cōnvincō*
oslobađati čega: *absolvō*
osuditi: *damnō, condemnō.*

Miltiadēs accūsātus est prōditiōnis. Cicero Verrem insimulāvit avāritiae et audāciae. Causā cognitā capitis absolūtus pecūniā multātus est. Themistoclēs prōditiōnis damnātus est. Haec duo levitātis et īnfirmitātis plerōsque cōnvincunt, aut sī in bonīs rēbus contemnunt amīcos, aut in malīs deserunt.

Bilješka. 1. Ovomu se genitivu kadšto dodaju ablativi *crimine, nōmine, lege: accūsāre aliquem crimine furtī (genitīvus explicātīvus, dēfinītīvus, appositīvus).*

2. Mjesto genitiva krivnje stoji često i prijedlog ***dē*** (zbog) s ablativom; *postulāre* (zvati pred sud) *aliquem dē repetundīs* zbog globljenja; *accūsāre, damnāre dē venēficiīs* zbog trovanja; *accūsāre, damnāre* ***inter*** *sicāriōs* zbog potajnog ubistva.

3. Određena kazna stoji u ablativu, na pr.: *aliquem morte, exsiliō, pecūniā damnāre, multāre,* a neodređena u genitivu: *quantī damnātus est? Tantī, quadruplī. Camillus absēns quindecim mīlibus gravis aeris est damnātus. Tertiā parte agrī damnātus est.*

4. Na smrt osuditi znači: *capitis* ili *capite damnāre;* osloboditi od smrtne kazne, na smrt tužiti *capitis absolvere, accūsāre.*

5. *Votī damnor* znači: obvezujem se izvršiti zavjet, koji sam poradi neke želje učinio = ispunjuje mi se želja.

6. Ako nije govor o tužbi pred sudom, kaže se: *accūsāre alicūius neglegentiam* tužiti se na čiju nemarnost, ili s prijedlogom ***dē:*** *accūsāre dē epistulārum neglegentiā* tužiti se na nemarnost u dopisivanju.

§. 203. Genitiv posesivni stoji predikativno i uz glagole: *esse, fierī, vidērī* i uz glagole, koji znače: držati čim (za što). *Est imperātōris* dužnost je, svojstvo, zadaća vojskovođe, vojskovođa mora; *stultī est* znak, dokaz je luđaka, pristoji se, pripada luđaku; *iudicis est* dužnost je sučeva, sudac mora. *Haec domus patris est* ova je kuća (svojina) očeva. *Omnia victōris sunt, fiunt, putantur.*

U hrvatskom se jeziku taj genitiv prevodi obično riječima: svojstvo, svojina, zadaća, dužnost, običaj, znak, dokaz ili glagolima: pristoji se, pripada, pokazuje se, moram, mogu, a to biva redovno, ako je subjekt rečenice infinitiv.

Gallia est Ariovistī. Asia Rōmānōrum facta est. Cūiusvīs hominis est errāre, nullīus nisi insipientis in errōre perseverāre (svaki čovjek može pogriješiti, a samo luđak ustrajati u pogrješci). *Discipulī*[1]) *est magistrō obœdīre. Adulescentis*[2]) *est maiōrēs nātū verērī. Necessitātī parēre semper sapientis*[3]) *est habitum. Omnia, quae mulieris fuērunt, virī fiunt dotis nōmine.*

Bilješka. 1. Mjesto genitiva ličnih zamjenica *mēi, tuī, suī, nostrī, vestrī* upotrebljava se u tom slučaju srednji rod posvojne zamjenice, dakle: ***meum, tuum, suum, nostrum, vestrum est:*** moja, tvoja itd. dužnost, stvar itd. ili također: moje je, tvoje je itd. *Tuum est, Cato, vidēre, quid agātur.*

2. *Facere aliquid diciōnis, potestātis suae* spraviti što pod svoju vlast, podvrći svojoj vlasti, pokoriti. *Hannibal, quod inter Ālpēs, Apenninumque agrī est, suae diciōnis fēcit.*

3. Kaže se *stultī est* i *stultum est dīcere*, ali kod pridjevâ 3. sklonidbe s jednim završetkom samo genitiv: *sapientis est dīcere*; dopušteno je dakle reći: *turpe est dīcere.*

§. 204. O genitivu uz bezlične glagole *piget, pudet, paenitet, taedet* i *miseret* vidi §. 188.

Bezlični glagol ***interest*** nekomu je stalo do česa, tiče se koga, važno je za koga slaže se ovako:

1. **Lice,** komu je do čega stalo, stoji u genitivu. Mjesto genitiva ličnih zamjenica stoji: ***meā, tuā,*** *eius,* ***nostrā, vestrā,*** *eōrum, omnium nostrum interest* meni, tebi itd. stalo je do čega. Isto tako mjesto refleksivnoga *suī*: ***suā.***

2. **Do čega** je komu stalo, ne izriče se nikad imenicom, nego:

a) infinitivom (kad su subjekt infinitivu i lice, komu je do čega stalo, isti): *interest omnium rectē facere* (svima je stalo do toga da pravo rade); *meā interest Rōmae esse;*

b) akuzativom s infinitivom (kad je subjekt infinitivu različan od lica, komu je do čega stalo): *interest meā tē rectē facere; meā interest tē Rōmae esse;*

---

[1]) Učenikovo je, dužnost je učenikova, učenik mora.
[2]) Pristoji se mladiću.
[3]) Držalo se znakom.

c) neupravnom upitnom rečenicom: *Nihil meā interest, quid dē mē hominēs imperītī loquantur. Nostrā multum interest, utrum rectē faciās necne.*

d) zamjenicom u srednjem rodu: *hōc et meā et reī pūblicae et māximē tuā interest.*

Stoga treba hrvatske imenice prevoditi latinskim cijelim rečenicama. Mnogo mi je stalo do tvojega zdravlja: *multum meā interest tē valēre. Semper Milo, quantum interesset Clōdiī sē perīre* (do njegove propasti), *cogitābat.*

3. **Koliko** je komu do čega stalo, izriče se:

a) prilozima: *māgnopere, magis, māximē, valde, vehementer, quantopere, tantopere, parum, minime;*

b) pridjevima u srednjem rodu: *multum, plūs, plūrimum, quantum — tantum, aliquantum, nihil, aliquid, minus;*

c) genitivima pretiī: *quanti-tantī, māgnī, parvī.*

Bilješka. Istu konstrukciju i isto značenje, koje ima *interest,* ima i *refert,* samo što nema uza se genitiva lica; lice stoji samo u obliku *meā, tuā, suā* itd. ili se ne izriče. *Nōn refert, quam multōs librōs, sed quam bonōs habeās. Ipsī animī, māgnī refert, quali in corpore locātī sint. Quod tuā nihil refert, percontārī desinās.*

Dativ.

I. Dativ objekta.

Dativ je padež neupravnoga objekta na pitanje komu? kao i u hrvatskom jeziku, te stoji:

§. 205. 1. uz prelazne glagole obično još s akuzativom objekta.

Frāter epistulam scrībit sorōrī. Errantī viam mōnstrō. Polliceor tibi operam meam.

Bilješka. Mjesto dativa može kadšto stajati i prijedlog *ad* s akuzativom: *Litterās ad tē* (ili *tibi*) *mīsī. Legātōs mittere ad aliquem.*

2. uz neprelazne glagole, što znače:

koristiti, škoditi: *prōdesse, obesse, nocēre, officere*

prijati, protiviti se: *favēre; studēre; adversārī, renītī, repūgnāre, resistere*

militi se, ne militi se: *placēre, displicēre*

vjerovati, ne vjerovati: *crēdere*

pokoravati se, slušati: *parēre, obtemperāre, oboedīre*

ugađati itd. *indulgēre* itd.

Hominēs hominibus plūrimum prōsunt et obsunt. Aristīdis consiliīs vehementer adversātus est Themistoclēs.

Bilješka. Upamtiti treba dativ uz neprelazne glagole, što znače: uzdam se ili ne uzdam se u koga *(fīdō, confīdō, diffīdō)*, ljutim se na *(irāscor, succenseō)*, udajem se za *(nūbō)*, dokolan sam za ili bavim se čim *(vacō). Fīde deō. Vacō philosophiae. Venus nupsit Vulcānō. Prōpter perfidiam dī immortālēs hominibus irāscī et succensēre solent.*

Fīdere i *confīdere* uvijek s ablativom **stvari:** *virtūte mīlitum.*

§. 206. Isto tako stoji dativ uz **pridjeve,** koji su po značenju srodni s glagolima spomenutim u §. 205. 2., te znače:

a) koristan, škodljiv, potreban: *ūtilis, inūtilis, salūtāris, perniciōsus, necessārius;*

b) ugodan, neugodan, prijateljski, neprijateljski: *iūcundus, iniūcundus, grātus, ingrātus, acceptus, amīcus, inimīcus, inīquus, benevolus, malevolus;*

c) prikladan, zgodan, neprikladan, nezgodan, lak, težak: *aptus, ineptus, accomodātus, idōneus, opportūnus, facilis, difficilis;*

d) srodan, susjedan, bližnji, zajednički, svojstven: *affīnis, propinquus, familiāris, vicīnus, fīnitimus, conterminus, propior, proximus, commūnis, proprius;*

e) sličan, jednak, nejednak: *similis, dissimilis, par, dispar;*

f) poznat, nepoznat: *nōtus, ignōtus.*

U hrvatskom jeziku stoji također dativ ili prijedlozi za i **po** s akuzativom.

Lacedaemōniī nōn id intuēbantur, quod universae Graeciae ūtile esset. Bellum Peloponnesiācum non minus Lacedaemōniīs quam Athēniēnsibus pestiferum atque exitiōsum fuit. Senātōrī necessārium est nōsse rem

pūblicam. Quod volēs tibi grātum esse, rārum effice! Vēritās etsī iūcunda nōn est, mihi tamen grāta est. Quī sibi amīcus est, hunc scītō amīcum omnibus esse. Sibi quisque proximus est. Nūllī facilius quam malō inveniēs parem. Caesar locum deligit castrīs idōneum. Nihil mortī est tam simile quam somnus. Rēs nōta et manifesta omnibus erat.

Od priloga, koji ovamo pripadaju, pamti: *nātūrae* ili *cum nātūrā congruenter vivere; sibi constanter dīcere.*

Bilješka. 1. Mnogi se od navedenih pridjeva upotrebljavaju i kao imenice, te imaju uza se genitiv ili posvojnu zamjenicu kao atribut, poimence: *amīcus, inimīcus, familiāris* (ta tri i u superlativu); *aequālis, affīnis, propinquus, finitimus, vicīnus, adversārius.*

amīcus patrī prijazan ocu
amīcus patris očev prijatelj
amīcissimus nostrōrum hominum najveći, najbolji prijatelj
cōnsilia patriae inimīca domovini neprijateljske osnove
commūnis salūtis inimīcus neprijatelj općega dobra
inimīcīssimus meus moj najveći neprijatelj
aequālis Brutō jednake dobi s Brutom
aequālis Brutī vršnjak Brutov
affinis mihi meni u rodu
affinis meus moj rođak
Gallī finitimī Belgīs Gali susjedni Belgijancima
Gallī finitimī Belgārum Gali susjedi Belgijanaca
opiniō ōrātōrī adversāria mnijenje protivno govorniku
tribūnī plebis illīus adversāriī pučki tribuni njegovi protivnici.

2. Uz pridjeve, što znače prijateljski ili neprijateljski *(amīcus)*, nalaze se također prijedlozi *erga* (u prijateljskom značenju), *adversus* i *in* (u prijateljskom i neprijateljskom značenju). *Cyrus minor cōmis erat erga Lysandrum. Manlius fuit perindulgēns in patrem, īdem acerbe sevērus in fīlium. Sunt multī hominēs ingrātī adversus deōs.*

3. Uz pridjeve: koristan, prikladan, potreban *(ūtilis, inūtilis, aptus, idōneus, necessārius)* stoji lice svagda u dativu, a stvar obično s prijedlogom *ad* (za): *līber ad multās rēs ūtilis, locus ad pūgnam idōneus, rēs ad vītam necessāriae. Bovēs hominibus ad arandum ūtilēs sunt.*

4. Uz *similis, dissimilis* stoji stvar u dativu ili u genitivu, lice ponajviše u genitivu: *Somnus mortī* ili *mortis similis est. Dionysius tyrannus Nerōnis simillimus erat.*

Svagda se kaže: *meī, tuī, suī, nostrī, vestrī similis* ili *dissīmilis* meni ravan, sličan, tebi nesličan. Tako isto: *vērī similis* vjerojatan. Ako se

misli sličnost samo u nekim stvarima, stoji obično dativ. *Fīlius in hōc patrī similis est.*

5. *Par* i *dispar* imaju zamjenice također u genitivu: *Q. Metellus, cuius paucōs parēs cīvitās tulit;* drukčije stoji uvijek dativ: *hostī par* (dorastao).

6. Pridjevi *commūnis, proprius* (gotovo uvijek) i *contrārius* slažu se isgenitivom: *Amicōrum omnia sunt commūnia. Proprium est ōrātōris ornātē dīcere.*

7. I *sacer* (posvećen) stoji obično s genitivom. *Terra omnium deōrum sacra putātur.* Ispor. *arbor pastōribus sacra.*

8. *Propior* i *proximus* imaju i akuzativ uza se; akuzativ stoji svagda uz prilogе *propius* i *proximē. Ubiī proximī Rhenum incolunt. Proximē* (sasvim blizu) *Pompēium sedēbam.*

9. *Superstes* (preživio) ima uza se i genitiv i dativ: *suīs* i *suōrum superstes.*

§. 207. S dativom se slaže nekoliko neprelaznih glagola, koji se u hrvatskom jeziku slažu s drugim padežima.

Najznatniji su glagoli:

maledīcō, medeor, obtrectō
parcō, persuadeō, studeō i *supplicō.*

maledīcō fīliō ružim, psujem sina

medeor vulneribus liječim rane

obtrectō glōriae tuae umanjujem tvoju slavu; *obtrectō tibi* ponizujem te

parcō valetūdinī štedim zdravlje

persuadeō populō nagovaram, uvjeravam narod

studeō litterīs bavim se oko znanosti; *studeō libertātī* težim za slobodom; *studeō partibus optimātium* pristajem uz stranku optimatâ

supplicō Caesarī molim Cezara.

Themistoclēs persuāsit populō, ut pecūniā pūblica clāssis centum nāvium aedificārētur. Philosophia medētur animīs. Omnēs hominēs nātūrā libertātī student. Caesarī Cicero prō amīcissimō Marcellō supplicāvit. Frustrā maledīcēs fortūnae. Alexander, cum Thebās caperet, Pindarī familiae domoque pepercit. Obtrectāre alterī nihil habet ūtilitātis.

U pasivu imaju ovi glagoli bezličnu konstrukciju: dativ lica ostaje, a glagol se meće u treće lice jednine. Dakle: *mihi persuādētur* nagovaram se ili uvjeravam se; *tibi persuādētur* ti se

nagovaraš; *tibi male dīcitur* tebe ruže; *mihi parcitur* poštedujem se; *nōn parcētur labōrī* ne će se štedjeti trud.

Bilješka. Uvjeren sam kaže se: *mihi persuāsum est, mihi persuāsī*, rjeđe *persuāsum habeō; hōc tibi persuādē* o tom budi uvjeren. — Perfekt se pasivni od glagola *parcō* ne upotrebljava; mjesto toga kaže se *mihi temperātum est*, na pr.: *ne templīs quidem deōrum ab hoste temperātum est*. Perfekt se glagola *medeor* ne upotrebljava, nego se kaže: *sanāvī*, a pasiv *sanor*.

§. 208. Mnogi prelazni i neprelazni glagoli, ako su složeni s prijedlozima:

ad, ante, con- (cum), in, inter
ob, post, prae, sub i *super*

imaju uza se **dativ**.

Hrvatski se jezik kadšto slaže s latinskim: *anteponere alicuī* pretpostavljati komu, *interesse alicuī reī* pribivati čemu.

Prelazni glagoli:

addere alicuī animum hrabriti koga

afferre alicuī vim učiniti komu nasilje, *sibi manus* sam sebe ubiti

anteponere, anteferre, praeferre virtūtem dīvitiīs pretpostavljati krepost bogatstvu, većma cijeniti krepost od bogatstva

conferre māgna parvīs porediti maleno s velikim

inferre alicuī bellum zavojštiti na koga: *vim, iniūriam* nasilje, nepravdu učiniti, također *sibi manus*, vidi *afferre*

inicere alícuī metum zadati, uliti komu strah

interponere sē bellō umiješati se u rat

postponere (posthabēre) dīvītiās virtūtī zapostavljati bogatstvo kreposti, manje cijeniti bogatstvo od kreposti

praeficere aliquem exercituī postavljati koga vojsci na čelo

subicere ignem tectīs metati vatru pod krovove.

Neprelazni:

intercēdere legī ograditi se protiv zakona

obversātur aliquid animō lebdi što pred dušom

occūrrere amīcō sastati se s prijateljem

interesse pūgnae pribivati boju, biti u boju, ali *interest inter* razlika je među

praeesse rei pūblicae državi biti na čelu, upravljati državom.[1])

Bilješka. 1. Glagoli složeni s *con-* ponavljaju obično prijedlog: *commūnicāre aliquid cum aliquō* (komu što saopćiti, s kim se o čemu razgovarati). Tako isto *conferō, comparō, componō, contendō* (uspoređujem), *congredior* (pobijem se), *coniungo* (spajam), *congruō* i *consentiō* (slažem se). *Quem conferre possumus cum Democritō.*

2. Glagoli složeni s prijedlozima ***ad*** i ***in*** ponavljaju isti ili srodan prijedlog, kad su u svom isprvičnom (mjesnom) značenju; na pr.:

admōveō exercitum ad urbem primičem vojsku gradu
accēdō ad urbem približavam se gradu
adsum in senātū nazočan sam u senatu
vox accidit ad aurēs meās dopire do
inferō sīgna in hostem navaljujem na
admoveō alicuī stimulōs podbadam koga
hīs malīs nova accēssērunt pridružiše se
adsum miserō pomažem nesretniku
accidit mihi aliquid događa mi se nešto
inferre iniūriam alicuī učiniti nepravdu, uvrijediti.

appellere clāssem ad rīpam pristati s brodovljem uz obalu
incumbō in gladium probosti se; *in (ad) litterās* dati se na nauke, prionuti oko nauka
occumbere mortem poginuti.

Gotovo se uvijek kaže: *inest (inesse) in* (u perfektu samo *fuit in*). *In hāc vītā nihil inest nisi miseriae.*

3. O glagolima, složenim s prijedlozima, osobito s *ante* i *prae*, vidi §. 184.

§. 209. Glagoli: *Circumdō, donō*

imaju dvojaku konstrukciju: ili ***alicuī*** *aliquid*, ili ***aliquem*** *aliquā rē*. Tako i u hrvatskom jeziku: darovati **dječaku** knjigu: *donāre* ***puerō*** *librum*, ili: obdariti **dječaka** knjigom: *donāre* ***puerum*** *librō*.

Circumdāre urbī mūrum ili *urbem mūrō* opasati grad zidom. *Deus animum circumdedit corpore. Archiam poetam Tarentīnī cīvitāte donāvērunt.*

---

[1]) Upamti, da svi glagoli složeni sa ***sum*** (osim *absum, insum, possum)* imaju uza se dativ: ***adesse*** *miserō,* ***deesse*** *miserō* (iznevjeriti), ***prodesse*** *omnibus,* ***obesse*** *nēmini,* ***superesse*** (preživjeti) *reī pūblicae, subest ratio reī.*

Bilješka. Isto se tako kaže:

aspergere āram sanguine poprskati, kropiti žrtvenik krvlju

aspergere dignitātī lābem okaljati čast

induere vestem obući, zaodjeti (bez *sibi)*; pas. *veste indūtus*

sē laqueīs ili *in laqueōs induere* dospjeti u, zaplesti se u.

Osim toga valja pamtiti:

interclūdere hostibus commeātum ili *hostēs commeātū* zapriječiti neprijatelju dovoženje hrane

interdīcere alicui aquā et ignī zabraniti komu upotrebu vode i vatre, prognati koga.

Ariovistus omnī Galliā Rōmānīs interdīxit. Itinerum angustiae multitūdinī fugam interclūsērunt.

II. Dativ interesa.

§. 210. Dativ uz prelazne i neprelazne glagole na pitanje: za koga? za što? pokazuje lice ili lično zamišljenu stvar, na čiju korist ili štetu nešto jest ili biva, i zove se **datīvus commodī** ili **incommodī.**

U hrvatskom jeziku stoji ili također dativ, ili prijedlog **za** s akuzativom.

Nōn scholae, sed vītae discimus. Nōn sōlum nōbīs dīvitēs esse volumus, sed līberīs, propinquīs, amīcīs māximēque reī pūblicae. Charondas et Zaleucus lēgēs cīvibus suīs scrīpsērunt.

Bilješka. 1. **„Za“, „mjesto“** ili **„na obranu“** treba prevoditi s prijedlogom ***prō*** i ablativom. *Ūnus Cato est prō centum mīlibus. Dulce est prō patriā morī.*

2. Prelazan glagol sa svojim objektom, a glagol *esse* sa svojim predikatom čine često jedan glagolski pojam, o kojem zavisi dativ. *Lēgēs scrīpsērunt* (kao jedan pojam, o kojem zavisi): *cīvibus suīs.* Tako isto: *Pompēiō et senātuī pācis auctor fui* (dativ zavisi o *auctor fui* = *suāsī* svjetovao sam). Na isti način stoji dativ uz: *legātus, dūx, fautor, heres, testis sum alicuī. Murēna Lucullō legātus erat.*

Genitiv stoji, kad padež zavisi samo o imenici. *Fīnem facere alicūius reī* (genitiv zavisi o *finem*); *fīnem facere alicuī reī* (dativ zavisi o *finem facere). Praeclārī facinoris auctor fuit Caldus* (genitiv zavisi o *auctor*).

3. Na taj način stoji u hrvatskom jeziku više puta dativ (jer zavisi o predikatu), a u latinskom jeziku genitiv (jer zavisi o imenici). Udariti

cijenu knjizi: *prētium librī cōnstituere;* ljubljahu Kiru ruke: *Cyri manūs exōsculābantur.*

Pamti još: Uzrok ratu: *causa bellī;* sadržaj pismu: *sententia litterārum;* prijatelj mi: *amīcus meus;* brat ti: *frāter tuus;* nad glavom mu: *supra caput eius;* sin vam: *fīlius vester*

Tako se kaže i: dužnost je ocu, dužnost vam je: *patris est, vestrum est,* a ne *patrī, vōbis est.* Ispor. §. 203.

§. 211. Dativ ličnih zamjenica, osobito *mihi, tibi, nōbis,* pokazuje živo učešće lica kod koje radnje, te se zove **datīvus ethicus**[1]).

Quid mihi Celsus agit? Haec vōbis illōrum per biduum militia fuit!

Bilješka. Na sličan se način upotrebljava dativ u izrazima: *Quid tibi vīs?* Što hoćeš? *Quid sibi vult haec ōrātio?* Što znači ovaj govor? *Quid huic hominī faciam?* Što da radim s ovim čovjekom? Ispor. §. 223 c. bilj. 2.

§. 212. Gdjekoji glagoli mijenjaju značenje prema tomu, kako se slažu. Amo idu:

cavēre *alicuī* brinuti se za koga	*aliquid* i *ab aliquō* čuvati se, kloniti se, na pr. *pericula, ab insidiīs.*
cōnsulere *alicuī* brinuti se za koga	*aliquem* pitati koga za savjet, *in aliquem graviter* postupati strogo s kim.
moderārī *īrae* utišavati, obuzdavati srdžbu	*aliquid* upravljati čim, uređivati što.
prōspicere / ***prōvidēre*** } *alicuī* brinuti se za koga	*aliquid* naprijed vidjeti, predvidjeti što, *alicuī aliquid* pribaviti komu što.
temperāre *alicuī* štedjeti koga	*aliquid* uređivati (*vīnum* mijašati, *calōrēs* ublaživati vrućinu, *victōriam* umjereno upotrebiti); *ab aliquā rē* uzdržati se od česa.

[1]) U hrvatskom jeziku: a što **mi** radi stari otac kod kuće.

timēre, metuere:

alicuī i *dē aliquā re* } bojati se, biti zabrinut za što — *aliquem* (*aliquid*) bojati se koga (čega), *aliquid ab aliquō* bojati se čega od koga.

Diēs diēī cōnsulit. Nunquam prūdentia docuit: rēs ipsās cōnsule! Caesar reī frūmentāriae prōspiciendum esse exīstimāvit. Māgnās prōspexī tempestātēs. Caesar Labiēnō vehementer timuit. Multī mīlitēs angustiās itineris timuērunt. Caesar nihil dē eventū proeliī timendum (esse) exīstimāvit. Titus secūritātī satis cāvit. Admonuī tē, ut cōnsīderārēs, quibus crēderēs, quōs cavērēs. Cavē ab homine impūrō!

§. 213. **Esse s dativom** pokazuje vlasnika **(datīvus possessīvus),** a prevodi se s: **biti u, imati,** na pr.: *sunt mihi multī librī = habeō multōs librōs.* Ispor. u hrvat.: Još da mi je zelen vijenac. *Crocesō erant duo fīliī. Hominī cum deō similitūdo est.*

Latinski se dativ meće u hrvatskom u nominativ, a nominativ u akuzativ. *Puerō sunt librī* dječak ima knjige.

Ova se konstrukcija s *esse* **mora** upotrebiti kod izraza s *cum*, koji se različno prevode. *Sunt mihi inimīcitiae cum malīs* s nevaljalima sam u neprijateljstvu. *Est mihi cum aliquō amīcitia, necessitūdō, societās, cōnsuetūdō, ūsus, similitūdō.*

Bilješka. 1. Uz to se kaže: *habeō contentiōnem cum aliquō, nunquam cum sorōre fuī in simultāte, in timōre sum;* ali *mihi est spēs* ili *spem habeō.*

2. *Esse* se ne upotrebljava s dativom:

a) kad „imati" znači: sadržavati, obuhvatati, sastavljen biti od: *Haec ōrātiō habet trēs partēs. Rēs habet hōc vitiī.*

b) kad se naglašuje vlasnik, a ne stvar, dakle: otac ima knjige, a ne sin: *librī sunt patris, nōn fīliī,* ali: otac ima knjige: *patrī sunt librī.*

c) Imanje duševnih svojstava izražava se s *inesse,* ili *esse in aliquō,* ili s *esse* i *cāsus qualitātis. In Miltiade erat cum summa hūmānitās tum mīra comitās = Miltiades erat mīrā comitāte. In Hamilcare fuit māgna ferōcia = Hamilcar fuit māgnā ferōciā.*

§. 214. Kod *est mihi nōmen* meni je ime, zovem se i kod *mihi cōgnōmen est* nadimak mi je, pro-

*

zvan sam slaže se vlastito ime s *mihi* ili s *nōmen*. *Mihi nōmen est Antoniō* ili *mihi nōmen est Antonius.*

Ista se konstrukcija nalazi i kod: *dō, indō nōmen: tibi nōmen Gāiō dō, indō* ili *tibi nōmen Gāium indō;* u pasivu: *nōmen mihi Gāiō* (ili *Gāius*) *inditum est.*

Siciliae prīmō Trinacriae nōmen fuit. Scipiōni cōgnōmen fuit Africānō. Syracūsīs est fons, cuī nōmen Arethusa est. Stirps virīlis, cuī Ascanium parentēs dīxēre nōmen.

§. 215. **Uz gerundiv** (rjeđe uz obični pasiv) stoji redovno **dativ** lica, kojemu je što raditi **(datīvus auctōris).** *Omnibus moriendum est* svim je, valja, treba umrijeti. *Iter mihi faciendum est. Haec mihi praetereunda nōn sunt.*

Bilješka. 1. Ako bi uz dva dativa mogla nastati sumnja, uzima se mjesto dativa lica, kojemu je što raditi, *ā* s ablativom:

Ā mē tibi respondendum est. Cīvibus ā vōbis cōnsulendum est.

2. I particip perf. pas. i vremena, koja su s njime načinjena, imaju kadšto uza se lice u dativu, a naročito participi: *audītus, cognitus, constitūtus, deliberātus, perspectus, provīsus, susceptus. Cuī nōn sunt audītae Demosthenis vigiliae? Mihi ōrātiō suscepta nōn dē tē est, sed dē genere tōtō*

Uvijek se kaže: *mihi aliquid probātur* nešto mi se sviđa.

III. Dativ svrhe.

§. 216. Dativ svrhe **(datīvus finālis)** na pitanje čemu? na što? ili za što?, uz koji stoji obično još i dativ lica (dvostruki dativ), upotrebljava se uz glagole:

dare, donāre, dēligere, accipere, relinquere, mittere, venīre, habēre itd. da se pokaže namjera, s kojom se što daje, bira, prima, šalje itd.

dō tibi aliquid dōnō dajem ti nešto na dar

accipiō aliquid dōnō primam nešto na dar

relinquō mīlitēs praesidiō ostavljam vojnike na zaštitu, obranu

mittō tibi aliquem auxilīō šaljem ti koga u pomoć

habeō aliquem lūdibriō podsmijevam se komu

canō receptuī trubim na uzmak

diem cōnstituō colloquiō određujem dan za razgovor

auxiliō arcessere, venīre u pomoć pozvati, doći.

Mīlitēs locum castrīs dēligunt. Caesar cōpiās nāvibus vraesidiō relīquit. Germānī auxiliō ā Belgīs arcessītī sunt. Tyriī Alexandrō auream corōnam dōnō dedērunt. Pausaniās Atticīs auxiliō vēnit.

Bilješka. Mjesto dativa stvari stoji kadšto i akuzativ predikata. *Corōnam tibi munus dō, mittō* (dajem ti vijenac kao dar). Lice mora biti u akuzativu: *Amīcum tibi comitem dō, mittō, relinquō.*

IV. Dativ kao predikat.

§. 217. Dativ kao predikat stoji uz glagole:

1. ***esse*** biti čemu ili na što, služiti na što ili za što:

Est mihi aliquid

decorī, dedecorī služi mi na ures, na sramotu; na ures, na sramotu mi je

honōrī, laudī, salūtī na čast, na hvalu, na spas mi je

testimōniō, documentō svjedočanstvom, dokazom mi je

cūrae, cordī briga me je, na srcu mi je, k srcu mi je priraslo

odiō sum mrze na me, *ūsui sum* od koristi sam

admirātiōnī sum čude mi se (pasiv od *ōdī, ūtor, admīror*)

Cuī bonō est? komu je na dobro?

Mora omnis odiō est, sed facit sapientiam. Paucīs temeritās est bonō, multis malō. Gallī omnia, quae vīvīs cordī fuisse arbitrābantur, in ignem inferēbant. Nimia fīdūcia calamitātī solet esse.

2. ***dare, dūcere, tribuere, vertere*** uračunavati, upisivati u što, uzimati za što:

dō (dūcō) tibi aliquid laudī upisujem ti što u hvalu

tribuō, vertō tibi aliquid probrō držim ti nešto za pogrdu.

Sequere id, quod honōrī dūcitur. Quae aliīs vitiō vertis, tibi laudī nē dūxeris. Vitiō mihi dant, quod mortem hominis necessāriī graviter ferō.

Uz glagole, spomenute pod 1. i 2., stoje često dva dativa **(dvostruki dativ).**

V. Prostiji dativ.

§. 218. 1. *Datīvus commodī* u pjesnikâ naročito uz glagole: odvraćati, braniti: *solstitium pecorī dēfendite.*

2. Dativ uz glagole *certāre, pūgnāre, bellāre* mjesto *cum* s ablativom poput grčkoga ἐρίζειν, μάχεσθαί τινι: *Montibus nostrīs sōlus tibi certat Amyntas.* Isp. Nije lako bogom ratovati.

3. Dativ uz glagole kretanja mjesto prijedloga *ad* ili *in* s akuz.: *Ruit Oceanō nox. It clāmor caelō.* Isp. Vratiše se kući, kućama. Uranila stara majka svetoj misi.

Ablativ.

§. 219. **Ablativ** je padež adverbijalnih oznaka predikata. U njem su združena tri različna padeža (nekoć različna i oblikom):

A. **Pravi ablativ (ishodište),** od kuda što polazi. Često i s prijedlozima ***ā, dē, ex.*** Amo pripadaju ablativi *sēparātiōnis, originis, limitātiōnis* i *comparātiōnis.*

B. **Instrumentalni ablativ (sredstvo),** čim što biva. Često s prijedlogom *cum.* Amo pripadaju:

I. abl. *instrumentī, causae, mensurae, pretiī;*

II. abl. *sociātīvus, modī, quālitātis.*

C. **Lokativni ablativ (mjesto,** gdje što biva, i **vrijeme,** kad što biva). Lokativni je ablativ ponajviše s prijedlozima.

A. Pravi ablativ. *(Ablātīvus sēparātiōnis.)*

§. 220. Pravi ablativ, t. j. ablativ **ishodišta** (ablatīvus sēparātiōnis) stoji na pitanje: **odakle? iz čega?** ili sam za se ili s prijedlozima ***ā, dē, ex.*** **Imena lica stoje uvijek s prijedlogom *ā, ab.***

1 *pellere aliquem regnō* svrći, zbaciti koga s prijestolja; *patriā* prognati

movēre senātū, tribū, locō isključiti koga iz senata, tribusa, istisnuti koga s mjesta

removēre (ab) exercitū udaljiti koga od vojske

ēicere (ex) cīvitāte, urbe prognati

cēdere, dēcēdere, excēdere, abīre locō, provinciā (dē provinciā) otići, maknuti se s mjesta, ostaviti provinciju

cēdere, excēdere (e) vītā, dēcēdere dē vīta umrijeti

exīre, ēgredī, excēdere ex oppidō otići iz grada, ostaviti grad

abesse ab urbe biti udaljen od grada

arcēre, dēfendere, prōhibēre hostem ab urbe odbijati neprijatelja od grada

prōhibēre urbem ā periculō, ab hoste čuvati, braniti grad od

tūtus (tuērī) ab omnī periculō siguran, zaštićen od svake pogibli

dēfendere cīvēs ab iniūriā braniti građane od nepravde

interclūdere (prohibēre) aliquem commeātū, reditū zapriječiti komu dovoženje hrane, povratak

interdīcere alicuī aquā et ignī prognati, zabraniti komu upotrebu vode i vatre

desistere conātū, consiliō odustati od pokušaja, okaniti se preduzeća

sē abdicāre, abīre dictātūrā odreći se, ostaviti, zahvaliti na čem.

1. **Ablativus sēparātionis** stoji ili sam ili s prijedlozima uz glagole, koji znače:

udaljiti, udaljiti se odakle, uzdržavati, uzdržavati se, otjerati od čega.

Helvetiī eā spē dēiectī perrumpere cōnātī sunt. Locō ille mōtus est, cum est urbe expulsus. Usū urbis prōhibēre peregrīnōs sane inhumānum est. Scipiōnis consiliō atque virtūte Hannibal redīre atque ex Italiā dēcēdere coactus est. Tempestātes hostēs ā pūgnā prōhibuērunt. Quī nōn dēfendit iniūriam ā suīs, iniuste facit. Caesar nonnūllīs profugīs aquā et ignī interdīxit. Caesar legiōnēs rēvocārī et itinere desistere iubet. Absiste tam audācī inceptō.

Bilješka. 1. Mjesto *sē abdicāre magistrātū* kaže se također: *abdicāre magistrātum*. Glagoli složeni s ***dis-*** i ***se-*** stoje redovno s prijedlogom ***ab,*** na pr.: *diiudicāre, distinguere, discernere* razlikovati, *differre, discrepāre, distare, dissentīre,* razlikovati se, ne podudarati se, *segregāre, sēiungere, sēparāre* odvojiti, rastaviti.

I glagoli *alienāre, abalienāre* otuđiti, *abhorrēre, absterrēre, deterrēre* zastrašiti, odvraćati stoje s prijedlogom ***ā.***

Semper vēra ā falsīs diiudicanda sunt. Britannī nōn multum ā Gallicā differunt consuetūdine. Mōrēs tuī ā meīs nōn abhorrent. Voluntātem ā factō distinguimus.

2. Mjesto ablativa s prijedlogom ***ā, ab,*** upotrebljavaju pjesnici dativ uz glagole: *discrepāre, discordāre, distare, differre. Quantum discordat parcus avārō?*

3. Konstrukcija glagola *interdīcere,* na pr.: *alicuī forō interdīcere* zabraniti komu dolazak na for, postala je formalnom asimilacijom obadviju konstrukcija: *alicuī (forum) interdīcere* i *(aliquem) forō (interclūdere).*

§. 221. 2. **Ablātīvus sēparātiōnis** bez prijedloga stoji: a) uz **glagole:**

I. osloboditi od čega: *līberāre, levāre, solvere;*

II. lišiti čega, oduzeti što: *orbāre, privāre, spoliāre, nūdāre, exuere, fraudāre;*

III. nemati čega ili što, biti bez čega: *vacāre, carēre;* trebati čega ili što: *egēre, indigēre* (abl. *inopiae*);

b) uz **pridjeve** istoga značenja:

līber, vacuus (prost, prazan) bez
orbus, nūdus lišen, bez
aliēnus tuđ, *inānis* prazan.

Ali uz *līberāre* i uz spomenute pridjeve stoji lice svagda s prijedlogom ***ā.***

Na pr.: *līberāre, levāre metū* osloboditi koga od straha
līberāre patriam ā tyrannō osloboditi domovinu od tirana
orbāre, prīvāre, spoliāre, nūdāre, exuere armīs lišiti oružja
egēre (indigēre) pecūniā nemati novca, trebati novca
carēre pecūniā, amīcīs nemati novca, prijateljâ, biti bez
vacāre culpā biti bez krivnje
līber cūrīs prost od brigâ, bez brigâ
orbus parentibus lišen, bez roditelja, *orbus līberīs* bez djece
nūda praesidiō urbs grad bez posade
vacuus cūrīs bez brigâ
aliēnus ā Caesare protivan Cezaru
aliēnum (ā) māgnō virō est = indīgnum est virō māgnō.

L. Brutus cīvitātem dominātū rēgiō līberāvit. Democritus dīcitur oculīs sē privāsse. Vacāre culpā māgnum est sōlācium. Homo sum, nihil humānī ā mē aliēnum putō. Graecī ā Persīs līberī erant.

Bilješka. Uz *indigeō* stoji često genitiv. *Hannibal patriā pulsus aliēnārum opum indigēbat.*

§. 222. 3. **Ablātīvus originis** (podrijetla) stoji uz participe ***nātus, genitus, ortus*** (kod pjesnikâ i *satus, editus*), rođen (sin, kći). Riječi, kojima se označuju otac ili roditelji, i riječi *locus* i *genus,* kojima se označuju rod ili porodica, stoje bez prijedloga:

Iove et Māiā nātus (rođen od Jupitera i Maje, sin Jupiterov i Majin); *eōdem patre nātus; nōbili genere, summō locō nātus* odlična roda, sin odlične porodice; *ignōbilī, obscūrō, humilī locō nātus* neznatna, prosta, niska roda.

Riječ, kojom se izriče mati, stoji obično s prijedlogom ***ex:*** *ex filiā. Fīlium relīquit ex Thressā nātum.*

I ispred zamjenice stoji svagda ***ex:*** *Ex nōbis nātōs līberōs appellāmus. Atque ex mē hic nātus nōn est.*

Dalje podrijetlo izriče se s *ortus (oriundus)* ***ab.*** *Ortus ā clārīs maiōribus* (potomak slavnih pređa). *Cato Uticēnsis ortus ā Cēnsōriō* (u četvrtom koljenu).

Bilješka. *Cōnstāre, fierī ex aliquā rē, aliquā rē* sastojati se od česa, biti načinjen od. *Cōnstāre in aliquā rē* osnivati se na čemu. *Constāmus ex animō et corpore* i *constāmus animō et corpore.*

§. 223. 4. **Ablativ,** kojim se izriče **gledište, stajalište,** s kojega što biva ili se prosuđuje **(ablātīvus līmitātiōnis),** stoji:

a) uz glagole, koji znače cijeniti (procjenjivati), mjeriti (*iūdicāre, pendere, aestimāre, metīrī*). Često stoji i prijedlog *ex,* osobito uz *aestimāre* i *iūdicāre.* U hrvatskom se prevodi sa: s pogledom ili s obzirom na, što se tiče, po, u, na ili instrumentalom.

Hominēs annum sōlis reditū metiuntur. Vulgus ex vēritāte pauca, ex opiniōne multa aestimat.

b) uz pridjeve: *dīgnus* vrijedan, dostojan, *indīgnus* nevrijedan.

Rēs multās memōriā dīgnās gessit. Patre, māiōribus dīgnus erat.

c) da se općeni sud stegne ili pobliže odredi.

Sunt quīdam hominēs nōn ***rē*** *sed* ***nōmine*** (ne u stvari, doista, nego po imenu). *Nēmō Rōmānōrum Cicerōnī par fuit ēloquentiā* (rječitošću). *Ibi cāsū rēx erat Ptolomaeus, aetāte puer. Gallī omnēs linguā, institūtīs, lēgibus inter sē differunt. Doctrinā et omnī litterārum genere Graecia Rōmānōs superābat.*

aeger oculīs bolestan na očima

claudus alterō pede u jednu nogu hrom

nātiōne Gallus rodom Gal, rođeni Gal

corpore senex, animō iuvenis tijelom starac, srcem mladić

nemo par est ēloquentiā nitko nije ravan u rječitosti

cēdere alicuī virtūte vrlinom za kim zaostajati, u junaštvu komu ustupati

grandis, maior, māximus nātū star, stariji, najstariji

minor, minimus nātū mlađi, najmlađi.

Bilješka. 1. Ablativi *līmitātiōnis*, koji često dolaze, jesu: *nōmine, cognōmine, nātiōne, genere,* osobito *nātū* u svezi s *grandis* (ne *māgnus*), ***maior, māximus, minor, minimus***; *meā sententiā, opiniōne, iūdiciō, testimōniō* po mnijenju, sudu, svjedočanstvu. *Socratēs omnium erudītōrum testimōniō tōtīusque iūdiciō Graeciae philosophōrum omnium fuit princeps.*

2. Ovamo pripada i ablativ u pitanju: *Quid hōc homine faciam?* Što da radim s ovim čovjekom? *Quid mē fiet?* Što će biti od mene? Ali se upotrebljava i dativ (vidi §. 211. bilj.), ili prijedlog ***dē:*** *Quid dē mē fiet?*

3. Kao što *nātū* pripada ovamo i t. zv. drugi supin na ***-tū:***

dictū, factū, audītū, vīsū, cognitū, osobito uz pridjeve *facilis, difficilis, incrēdibilis, fas est, nefas est.* Kaže se dakle: *incredibile dictū* nevjerojatno je reći, *facile dictū* lako je reći, ali se kaže i *res facilis ad intellegendum, facile est intellegere.*

4. Mjesto ovoga ablativa upotrebljavaju pjesnici obično akuzativ, na pr.: *Ōs humerōsque deō similis.* (***Acc. graecus***).

§. 224. 5. **Ablātīvus comparātiōnis,** ablativ poređenja, stoji uz **komparative.** Predmet, koji se poređuje, smatra se gledištem, s kojega se promatra veća ili manja mjera nekoga svojstva.

Ablativ se comparātiōnis upotrebljava samo onda, kad je komparativ **u nominativu** ili **u akuzativu:** *fēlicior tē* sretniji od tebe, *fēliciōrem tē.* Osobito se rado upotrebljava u negativnim rečenicama i u pitanjima s negativnim značenjem.

Mora pak stajati ablativ, ako je predmet, koji se poređuje, **relativna zamjenica.**

U hrvatskom jeziku stoji prijedlog **od** ili čestica **nego.**

Pater doctior fīliō (=*quam filius*) sa stanovišta sinova otac je učeniji = učeniji od sina (nego sin).

Nihil esse amābilius virtūte (= quam virtūtem) censeō.

Honesta mors turpī vītā potior. Tullus Hostilius fērōcior fuit Rōmulō. Lacrimā nihil citius ārēscit. Suēbī nōn longius annō ūnō remanēbant in locō. Imperātor bonus militum vītam suā salūte putat cariōrem. Ex Nestoris linguā melle dulciōrem ōrātiōnem fluxisse audīvimus. Scīmus solem multō maiōrem esse terrā. Nēminem mē miseriōrem terra tulit. Cato, ***quō*** *nēmo tum fuit doctior. Amicitia,* ***quā*** *nihil melius habēmus.*

Mlađa je naknada ovoga ablativa ***quam*** s nominativom ili s akuzativom. *Tullus Hostilius fērōcior fuit quam Rōmulus. Caesar mīlitum vītam quam suam laudem habēbat cariōrem.*

Quam se mora upotrebiti, ako je predmet, koji se poređuje, u genitivu ili u dativu. *Neminī magis confīdō quam tibī. Nullīus libentius meminī quam Caesaris.*

Bilješka. 1. Poslije komparativa: *plūs, minus, amplius, longius* izostavlja se obično *quam* ispred brojeva i oznakâ mjere, i to redovno bez ikakva utjecaja na padež; komparativi se ne sklanjaju (jer se tu upotrebljavaju kao prilozi): *Cecidērunt plūs decem mīlia. Plūs viginti vulneribus acceptīs cecidit. Nōn amplius novem annōs nātus erat. Zeuxis et Polygnōtus nōn sunt ūsī plus quam quattuor colōribus. Spatium est nōn amplius pedum sescentōrum. Certior est factus Gallōs longius mīlia passuum octo ab hibernīs ufuisse. Commius cum equitibus vēnerat, quī numerō nōn amplius erant quingentī.*

Ali poslije nominativa ili akuzativa ovih komparativa može stajati i sam ablativ. *Mīlitēs amplius* (akuz.) *horīs quattuor fortissimē pūgnāvērunt. Roscius Rōmam multīs annīs nōn vēnit neque unquam plūs triduō fuit.*

2. Pamtiti valja ablative *comparatiōnis*: *opiniōne, exspectātiōne, spē*, koji se prevode u hrvatskom jeziku cijelom rečenicom. *Venit opiniōne, exspectātiōne, spē celerius*: došao je brže, nego što se mislilo, očekivalo, nadalo. Tako i: *plūs aequō, iustō* više, nego pravedno; *solitō magis* više nego obično; *dictō citius* brže, nego što se može reći, u tren oka.

B. Instrumentalni ablativ.

I Instrumentalni ablativ u užem značenju.

§. 225. a) **Ablātīvus instrumentī.**

Ablativ instrumenti pokazuje sredstvo ili oruđe, kojim se vrši glagolska radnja, i stoji bez prijedloga na pitanje: **čim?**

Ako je sredstvo **lice,** koje samo radi, ili **stvar** lično pomišljena, stoji u pasivu s prijedlogom ***ā*** ili ***ab.***

Ako je **lice** posrednik, stoji s prijedlogom ***per*** (po), ili se upotrebljavaju ablativi *operā, auxiliō* s genitivom lica.

Cornibus taurī, aprī dentibus, morsū leōnēs sē tūtantur. Benevolentiam cīvium blanditiīs colligere turpe est. Rēs familiāris quaerī debet rēbus honestīs, conservārī autem diligentiā et parsimōniā. Britannī lacte et carne vivunt. Deōrum prōvidentiā mundus administrātur. Bonī nullō emolumentō impelluntur in fraudem, improbī saepe parvō. Concordiā rēs parvae crescunt, discordiā māximae dīlabuntur. ***A dīs*** *omnia facta et cōnstitūta sunt. Ā dūce et ā fortūna deserēbantur. Senōnēs Caesarem adeunt per Aeduōs. Per legātōs rem comperit. Fratris auxiliō periculō sum līberātus.*

Tako i: *exercitū, classe, nāvibus, omnibus copiīs, parvā, nōn magnā manū, multitūdine pugnāre, confligere, vincere, profligāre, fugāre, pellere, opprimere, circumvenīre, aggredī; circumdāre custōdibus.*

§. 226. b) **Ablātīvus instrumentī** (zovu ga i ablātīvus copiae) stoji:

I. **uz glagole:**

1. obilovati čim
2. napuniti, nadariti, snabdjeti čim
3. poučavati u čemu;

II. **uz pridjeve:** nadaren, opremljen, natrpan (napunjen), natovaren (opterećen) čim.

abundāre, redundāre, affluere, circumfluere omnibus rēbus obilovati svačim

complēre, explēre, implēre, refercīre, cumulāre, onerāre nāvēs mīlitibus napuniti, natrpati lađe vojnicima

instruere, ornāre, exornāre, afficere aliquā rē snabdjeti, opremiti, ukrasiti čim

donāre pecūniā novcem darivati

praeditus = ornātus nadaren, opremljen, snabdjeven na pr.: *virtūte* krepošću = krepostan; *onustus aliquī rē* opterećen čim

erudīre, imbuere, instituere līttерīs poučavati u znanosti

exercēre, part. *exercitātus artibus* vježbati u umjetnosti, uvježban, vješt.

Antiochia erudītissimīs hominibus āffluēbat. Germania rivīs flūminibusque abundat. Deus bonīs omnibus explēvit mundum. Scipio Africānus ēloquentiā cumulāvit bellicam gloriam. Muneribus deōrum sumus instructī et ornātī. Virtūte nōn tam multī praeditī esse quam vidērī volunt. Epaminondas multīs disciplinīs erudītus erat.

Bilješka. *Afficere aliquem aliquā rē* snabdjeti koga čim prevodi se često glagolom, koji prima značenje od ablativa, tako:

afficere aliquem	*afficior:*
honōre častiti koga	*admirātiōne* (čudom) čudim se
beneficiō dobro činiti komu	*laude* bivam pohvaljen, hvale me
poenā kazniti koga	*suppliciō* bivam pogubljen,
praemiō nagrađivati koga	tako i:
laetitiā razveseliti koga	*praeditus crūdēlitāte* okrutan

§. 227. Pamti ove instrumentalne ablative:

Latīnā linguā loquī latinski (lat. jezikom) govoriti

implicārī bellō, morbō zaplesti se u rat, pasti u bolest

vincere, cadere, interfiī bellō, proeliō u boju pobijediti, pasti

decernere acie boriti se u bici

fugā salūtem petere tražiti spas u bijegu

sē tenēre domō, oppidō boraviti, baviti se u kući (ali *continēre castrīs* ili *in castrīs*)

tenēre memōriā pamtiti

recipere aliquem tectō, primiti koga pod krov, u kuću, ali i (u prenesenom značenju) *domum suam, in cīvitātem, in fidem*

lūdere pilā igrati se lopte, loptati se

canere tibiīs svirati u frulu, *canere fidibus* guslati, *citharā* udarati u citaru

proficīscī pedibus ići pješke, *nāve* lađom putovati
vehor currū vozim se na kolima, *nāvī* brodim, *equō* jašem
occultō mē silvā sakrivam se u šumi
pluit lapidibus, sanguine, lacte pada kamenje, krv, mlijeko (ali i *pluit lapidēs, sanguinem)*
assuētus, assuefactus labōre vičan, obiknuo radu.

§. 228. c) Ablātīvus causae.

Ablativ causae znači **uzrok,** zbog koga što biva, a stoji na pitanje: čim? od čega? zbog čega? Kad je uzrok duševno koje stanje, vrlo se često dodaju participi perfekta pas.: *ductus, adductus, mōtus, commōtus, captus, incensus, inflammātus, impulsus, coactus, perterritus* itd., koji se u hrvatskom jeziku ponajviše ne prevode.

īrā incensus, odiō inflammātus, iz srdžbe, iz mržnje
misericordiā impulsus, captus iz smilovanja
metū perterritus od straha
labōribus fessus izmučen (od napora)
morbō, senectūte mortuus od bolesti, od starosti
vulnere aeger bolestan od rane
laborāre vulnere bolujem od rane
mōre Lacedaemoniōrum po običaju.

Hōc ōrāculī responsō Miltiadēs profectus est. Hōc nuntiō commōtus Pausanias domum rediit. Īrā incensus equum in Alexandrum concitāvit. Ōdērunt peccāre bonī virtūtis amōre.

Bilješka. 1. Amo pripadaju i ablativi glagolskih imenica: *iussū* na zapovijed, po zapovijedi, *iniussū* bez zapovijedi, *adventū* zbog dolaska, *rogātū* na molbu, *monitū, admonitū* na opomenu, *impulsū* na poticanje, potaknut, *missū* itd.

2. Uz *labōrāre* stoji dio tijela, koji koga boli, u ablativu s prijedlogom *ex: labōrō ex capite* boli me glava, *labōrāre ex pedibus, ex dentibus* itd. Tako i *labōrāre ex aere aliēnō* tište me dugovi, zadužen sam. Ali *cīvitās labōrat avāritiā et luxuriā.*

3. Stvarni se uzrok izriče i s prijedlozima: *ob, propter, causā.* O *prae*, kojim se izriče uzrok zapreke, na pr.: *prae lacrimīs loquī nōn possum*, vidi §. 251. 7. c).

§. 229. Ablātīvus causae stoji naročito:

1. uz glagole i pridjeve, što znače osjećanje: *laetor, gaudeō, exsultō* (radujem se, veselim se), *doleō, maereō*

(žalostim se, tugujem zbog), *g l o r i o r* (dičim se), — *laetus, maestus, superbus.*

laetor (laetus) rectā conscientiā veselim se zbog dobre savjesti
gaudeō laude aliēnā veselim se zbog tuđe pohvale
exsultō laetitiā skačem od veselja
doleō laude aliēnā žalostim se zbog tuđe pohvale
maereō (maestus) clāde žalostim se zbog poraza
glorior victōriā dičim se pobjedom.

D e l i c t ō d o l ē r e, c o r r e c t i ō n e g a u d ē r e oportet. Omnēs bonī i n t e r i t ū suōrum m a e r e n t. Helvētiōrum legātī v i c t ō r i ā insolenter g l o r i ā b a n t u r.

Bilješka. 1. O konstrukciji ovih glagola s akuzativom vidi §. 182. 1.

2. *Doleō, gaudeō, laetor* slažu se i s prijedlogom ***dē***, osobito ako je lice uzrok osjećanju. *D ē H o r t e n s i ō t ē c e r t e s c i ō d o l ē r e.* Kaže se također: *pes, caput dolet, oculi, latera, pulmōnēs dolent*

3. *Gloriārī, laetārī* ***in*** *aliquā rē* znači: tražiti svoju slavu, nalaziti veselje u čem.

2. uz *n ī t o r* oslanjam se; uz *c o n f ī d ō* uzdam se u što samo u pojedinim slučajevima, inače stoji dativ; uz *f r ē t u s* uzdajući se i uz *c o n t e n t u s* zadovoljan.

N ū l l ā r ē n ī t i t u r sapiēns nīsi v i r t ū t e atque c o n s c i e n t i ā. Hostēs l o c ō et n u m e r ō, nostrī v i r t ū t e c o n f ī d u n t. C o n t e n t u m s u ī s r ē b u s esse māximae certissimaeque sunt dīvitiae.

Bilješka. 1. *Fīdō, confīdō* uzdam se (= povjerujem komu), *dīffīdō* ne uzdam se (= ne povjerujem komu) stoje uvijek s dativom. *D e c i m a e l e g i ō n ī Caesar confīdēbat māximē. Baculus suae atque omnium salūtī dīffīsus inermis ex tabērnaculō prōdit.*

2. *Nītor ad gloriam* težim za slavom; *nītitur in concordiā* osniva se na slozi. — Kao uz *nītor* stoji ablativ i uz *s t a r e* u izrazima: *promissō, decretō, cōnsiliō s t a r e* držati se obećanja, odluke, savjeta.

§. 230. d) Instrumentalni ablativ stoji također uz deponentia:

ūtor, fruor, fungor,
potior i ***vēscor***

i uz glagole s njima složene.

ūtor armīs služim se oružjem (upotrebljavam), *lībertāte* služim se (= uživam) slobodom, *ūtor fortūnā* srećan sam, *ūtor temporibus* prilagođujem se vremenu

fruor vītā uživam život, *pāce* mir

fungor munere servī obavljam službu roba, robujem

defungor, perfungor bellō svršujem rat; *defungī vītā* umrijeti

vēscor carne hranim se mesom

potior oppidō osvajam grad (zadobiti, dokopati se).

Numidae lacte et fērīnā carne vēscēbantur. Sapiēns fruitur praesentibus. Tōtā regiōne, quam petierat, potītus est. Quī pāce diūtina volunt fruī, bellō exercitātī esse debent. Thrasybulus ūsus est (imao je) *nōn minus prūdentiā quam fortitūdine. Quousque tandem abūtēre patientiā nostrā?*

Bilješka. 1. *Ūtor* znači često „imam“, osobito ako ablativ ima uza se atribut ili predikativno ime: *patre ūtor diligente* imam brižljiva oca, *ūtor tē doctōre* imam tebe za učitelja, *ūtor aliquō familiāriter, multum* općim (družim se) s kim prijateljski, mnogo; *ūtor tē amīcō.*

2. Uz *potīrī* stoji kadšto i genitiv: *potior Galliae, imperiī.* Uvijek se kaže: *rērum potīrī* dokopati se vlasti, prisvojiti sebi vlast.

§. 231. e) Opus est.

Uz *opust est* treba, potrebno je, stoji lice ili stvar, koja komu treba:

1. u ablativu, ako je konstrukcija bezlična;

2. kao subjekt u nominativu, ako je konstrukcija lična, po gotovu svagda uz **pridjeve** i **zamjenice** u srednjem rodu. Ne valja dakle reći: *multīs opus est,* nego ***multa opus sunt;*** ne *quibus opus est,* nego ***quae opus sunt.***

Lice, **komu** što treba, stoji u **dativu.** Ispor. u hrv.: Takvih ljudi treba narodu i: ne treba mi on.

Mihi opus est auxiliō treba mi pomoći

Mihi opus ***est librīs*** treba mi knjigâ, trebam knjige

Quid opus est verbīs? čemu (što) treba riječî?

Nihil est opus longā ōrātiōne. ***Haec*** *mihi opus* ***sunt.***

Magistrātibus cīvitātī opus est. Corporī multō cibō, multā pōtiōne opus est. Themistocles celeriter, ***quae opus erant,*** *reperiēbat.*

Bilješka. Ako je ono, što komu treba, izrečeno glagolom, upotrebljava se infinitiv ili *accūsātīvus cum infinītīvō. Opus est tē animō valēre. Quid opus est multa dīcere.*

Mjesto samoga infinitiva stoji češće **ablativ** participa perf. pas., na pr.: *properātō* (Cic.), *factō, consultō opus est* (Sall.); rjeđe stoji supin na ***-u,*** na pr.: *scitū, dictū opus est.*

§. 232. f) Ablātīvus mensūrae.

Instrumentalni ablativ kao ablativ mensūrae pokazuje **mjeru, za koliko** jedan predmet nadvisuje drugi, i stoji ispred komparativa ili uz riječi komparativnoga značenja, kao uz ***ante*** prije, ***post*** kasnije, *infrā, suprā, ultrā* i uz *mālō, antecellō, praestō.*

Pede māior za stopu veći

Hibernia dimidiō minor est quam Britannia (za polovinu manja).

multīs annīs ante, multīs ante annīs mnogo godina prije

tertiō annō ante
tertiō ante annō
trienniō ante } tri godine prije

tribus annīs post
tertiō annō post
tertiō post annō } tri godine kasnije (*ante* i *post* upotrebljavaju se kao prilozi)

multō, aliquantō māior mnogo, nešto veći

paulō, nōn multō post malo, ne mnogo kasnije

quō (quantō) plūra habēmus } što više imamo,
eō (tantō) cupimus ampliōra } to više želimo

alterō tantō plūs još jedanput toliko više

nihilō minus (setius) (ništa manje) ipak

Themistocles fēcit idem, quod vigintī annīs ante fēcerat Coriolānus. Neque ita multō post ad exercitum rediit. Multō praestat virtūs dīvitīīs. Ursī sunt magnitūdine paulō infrā elephantōs.

Bilješka. U izrazima: *Ante, post trēs annōs, tertium annum* stoje *ante* i *post* kao prijedlozi s akuzativom.

§. 233. g) Ablātīvus pretiī.

Instrumentalni ablativ stoji najposlije za oznaku **cijene** (kao sredstva nabavljanja) na pitanje: za koliko? kako skupo? kako cijene (jevtino)? bila cijena određena ili neodređena *(māgnō, permāgnō, plūrimō, parvō, minimō, nihilō)*. Samo ako se vrijednost ili cijena poredi s:

plūris — minōris
tantī — quantī

stoji po §. 201. uvijek genitiv. Amo pripadaju glagoli:

kupovati *emere, redimere*
prodavati *vēndere* (u pasivu *vēneō, vēnīre*)
stajati, biti po što *stāre, cōnstāre, esse*
naimati, uzimati pod zakup *condūcere,* u najam dati *locāre.*

māgnō skupo, ***plūris*** skuplje, *plūrimō, permāgnō emere* kupovati

parvō cijene (jevtino)
minōris cjenje
minimō veoma cijene
} *vēndere* prodavati.

Tantī hortōs ēmit, quantī voluit. Multō sanguine cōnstat victōria (pobjeda stoji mnogo krvi). *Quinquaginta talentīs aestimārī* (biti procijenjen).

Mercede conductus patriam prōdidit. Mīlitēs Caesar edocet, quantō detrimentō et quot virōrum fortium morte cōnstet victōria. Dumnorix omnia Aeduōrum vectigālia parvō redēmerat. Tantīdem frumentum ēmit, quantī domī vēndidit. Vēndō meum frumentum nōn plūris quam ceterī, fortasse etiam minōris.

II. Instrumentalni ablativ kao Ablātīvus sociātīvus.

§. 234. 1. **Ablātīvus sociātīvus** pokazuje **pratnju** (osobito stvari, koje imamo sa sobom) i stoji na pitanje: **s čim?** a izriče se svagda s prijedlogom ***cum.***

Diomedon māgnō cum pondere aurī Thēbās vēnit. Egredere cum importūnā scelerātōrum manū. Crassus cum febrī domum rediit.

Bilješka. Vojnički izrazi, kao što su: ***exercitus, copiae*** itd., stoje **bez** prijedloga u ablativu, ako je uz njih **pridjevski** atribut. *Cum* stoji uz brojeve i uz glagol *mittere*. (Isp. §. 225.)

Dictātor ingentī exercitū ab urbe profectus. Hostēs ad Caesaris castra omnibus copiīs contenderunt. Caesar dē tertiā vigiliā cum legiōnibus tribus ē castrīs profectus est. Cyprum cum ducentīs nāvibus imperātor missus est.

§. 235. 2. Ablātīvus modī.

Ablativus modi pokazuje način, na koji što biva, i stoji na pitanje: **kako?**

a) **s** prijedlogom ***cum,*** ako imenica **nema** uza se pridjevskog atributa;

b) **bez** prijedloga ***cum,*** kad imenica **ima** uza se pridjevski atribut, a:

c) s prijedlogom ***cum,*** ako imenica i ima uza se pridjevski atribut, ali treba prilike ili posljedice radnje istaknuti.

a) *Beātē vīvere id est cum virtūte vīvere. Melius est cum dignitāte cadere quam cum ignōminiā servīre.*

b) *Miltiades summā aequitāte rēs Chersonesī constituit. In Hispaniā rēs māgnās gessit secundā fortūnā.*

c) *Hamilcar cum tantō flagitiō domum redīre nōluit. Proficīscere cum summā reipūblicae salūte et cum tuā pernicie. Divitiācus multīs cum lacrimīs Caesarem complexus obsecrāre coepit, nē quid gravius in fratrem statueret.*

Bilješka. 1. Ipak ima imenicâ i **bez** pridjevskoga atributa, koje stoje u ablativu bez prijedloga *cum*. Takve jesu:

iūre s pravom, pravedno	*iniūriā* krivdom, krivo
meritō (po zasluzi) s pravom	*cāsū* slučajno
silentiō praetereō aliquid mimoilazim što mûkom	*speciē, simulātiōne* s izgovorom

*

voluntāte (ex voluntāte) svojevoljno
pāce ili *bonā veniā alicuius aliquid dīcō* kažem nešto s čijom dozvolom
nūllō negōtiō bez ikakva napora
vitiō na pogrješan način, pogrješno
sponte (meā, tuā, suā) dragovoljno, rado
cursū trkom
nūllā culpā bez ikakve krivnje
ōrdine redom.

Riječi, što izriču način *(modus, ratiō, mōs)* i *mēns, animus, consilium, lex, condiciō* (pogodba), ne stoje **nigda** s prijedlogom *cum*, dakle: *hōc modō, hāc ratiōne* na ovaj način, *antiquō mōre* po starom običaju; *aequō animō ferre* ravnodušno podnositi, *hāc mente* ili *hōc cōnsiliō* s tom namjerom; *hāc lēge, condiciōne* pod ovom pogodbom.

2. Dijelovi tijela stoje također bez prijedloga *cum: nūdō capite incēdō* gologlav.

3. Ablativ *modō* nalazi se samo u općim izrazima, kao: *hōc modō, similī* ili *parī modō, omnī, aliquō, quōdam modō;* ali na pr. vrlo hrabro ne *fortissimō modō*, nego *fortissimē* ili *summā cum virtūte;* neprijateljski ne *hostīlī modō*, nego *hostīliter* ili *hostīlem in modum.*

4. Kadšto se ablativ modi izražava prijedlogom **per**, na pr.: *per vim eripere* na silu, silom, *per dolum* prijevarom, *per iocum* u šali, *per insidiās* iz zasjede, *per occāsiōnem* prilikom, *per litterās* pismom, pismeno.

§. 236. 3. **Ablātīvus qualitātis.** Vidi genitiv qualitātis §. 197.

C. Lokalni ablativ

vidi u glavi, što slijedi.

Glava XLIII.

Dodatak nauci o padežima.

A. Određivanje mjesta, prostora i vremena.

I. Određivanje mjesta. Imena gradova.

§. 237. 1. **Kamo? kuda?** ***in*** s akuzativom
in urbem venīre
in Asiam proficīscī

2. **Odakle?** ***ex*** s ablativom
ex urbe venīre
ex Asiā venīre

3. **Gdje?** ***in*** s ablativom
in urbe esse
in Siciliā esse.

Oznaka mjesta na pitanje: **kamo?** izražava se prijedlogom ***in*** i **akuzativom.**

Oznaka mjesta na pitanje: **odakle?** izražava se prijedlogom ***ex*** i ablativom.

Oznaka mjesta na pitanje: **gdje?** izražava se prijedlogom ***in*** i ablativom.

§. 238. 1. **Imena gradova,** manjih otoka i poluotoka stoje bez prijedloga:

na pitanje: kamo? **u akuzativu,**[1])

na pitanje: odakle? **u ablativu,**

na pitanje: gdje? singulária I. i II. deklinacije **u genitivu,** a sva ostala imena **u ablativu.**

Dakle:

Rōmam, Syracūsās, Corinthum, Delphōs, Carthāginem, Cyprum,
Rōmā, Syracūsīs, Corinthō, Delphīs, Carthāgine, Cyprō,
Rōmae, Syracūsīs, Corinthī, Delphīs, Carthāgine, Cyprī,
Chersonesum, Chersonesō, Chersonesī.

Delectī Delphōs missī sunt. Ut Rōmae cōnsulēs sic Carthāgine binī rēgēs creābantur. Dēmarātus quidam, Tarquiniī rēgis pater, Tarquiniōs Corinthō fūgit. Miltiadēs dīxit sē domum Chersonesī habēre.

Genitiv sing. imenâ gradova na pitanje gdje? zapravo je stari lokativ na *-i,* koji je još sačuvan u *domī, humī, rurī, domī bellīque, domī militiaeque* u ratu i u miru.

Bilješka. 1. Imena gradova s atributivnim dodacima:

a) *Carthāginem novam, Carthāgine novā* (iz), *(in) ipsā Samō, Athēnīs tuīs.*

---

[1]) Upotreba imena gradova na pitanje kamo? u akuzativu bez prijedloga tumači se tim, što je isprvično značenje akuzativa bilo namjerno, te je akuzativ bez prijedloga pokazivao smjer. Ostaci toga isprvičnoga značenja održali su se osim imena gradova još:

a) kod imenica *domus, rus*

b) kod supina na *-um*: *cubitum īre*

c) u izrazima: *exsequiās īre, infitiās īre, venum dāre, pessum dāre.*

d) kod pjesnikâ uz glagole kretanja: *Ibis Cecropiōs portus. Speluncam eandem perveniunt.* U hrv.: Glas dopade vojvodu. Ide ga plaća. Tuj Matiju dođe sreća.

b) *in urbem Rōmam*	*ex urbe Rōmā*	*in urbe Rōmā* (izjednačenje formalno)
Rōmam in urbem Italiae	*Rōmā ex urbe Italiae*	*Rōmae in urbe Italiae.*

Pravila: a) Pridjevski atributi nemaju uticaja na konstrukciju imenâ gradova, samo na pitanje: gdje? stoji mjesto genitiva (lokativa) ablativ (i s prijedlogom *in*).

b) Ako uz ime grada stoje apozitivni atributi: *urbs, oppidum, municipium, colonia*, pa su:

α) bez atributa, onda stoje s prijedlogom ispred imena grada, koje se udešava po prijedlogu, dakle: *in oppidum Cirtam, ex oppidō Cirtā, in oppidō Cirtā;* β) ako li su s atributom, onda stoje s prijedlogom iza imena grada, koje se udešava samo po sebi, dakle: *Cirtam, in oppidum Africae; Cirtā, ex oppidō Africae; Cirtae, in oppidō Africae; Corinthum, in urbem opulentissimam; Corinthō, ex urbe opulentissimā; Corinthī, in urbe opulentissimā.*

2. **Ad** ispred imena grada znači ili *k*: *iter dirigere ad Mutinam* uputiti se k Mutini; ili **kod:** *pugna ad Cannās;* ili **do,** a onda obično stoji zajedno s *usque*. ***Ab*** ispred imena grada znači od, ispred, iz okoline: *Caesar ā Gergoviā discessit* Cezar ode od Gergovije, iz okoline grada Gergovije. Uvijek se kaže: *longe ā, prope ā Cannīs abesse, distāre.*

2. Imenice *domus, rus* i čestimice *humus* imaju istu konstrukciju, koju i imena gradova:

domum kući	*rus* na polje	—
domō od (iz) kuće	*rure* s polja	*humō* sa zemlje
domī kod kuće	*rurī* na polju	*humī* na zemlji.

Bilješka. *Domī bellīque, domī militiaeque* u miru i u ratu (i *bellī domīque, et domī et militiae, nec domī nec bellī); domī meae, tuae, alienae, domum suam*, ali uvijek: *in bellō, in pace, in terrā, in hāc domō, ex vetere domō in novam.* Ako dakle imenica *domus* ima uza se atribut, koji pokazuje vlasnika, konstruira se kao da je sama za sebe, inače prima uza se prijedloge.

§. 239. U ablativu locī bez prijedloga stoje:

1. svako naznačenje mjesta s ***tōtus*** i ***locus*** (mjesto, stanje): *tōtā urbe, tōtīs castrīs, tōtā Rōmā; hōc locō* na ovom mjestu, *multīs locīs, opportūnō locō, eō locō, meliōre locō* (stanje). *Locō (in locō)* znači na svom mjestu, u pravo vrijeme = *suō locō.*

Hamilcar tōtā Āfricā otium reddidit.

2. put, kojim se tko kreće, uz glagole micanja na pitanje kuda? (*quā?*), kojim putem? na pr.: *Appiā viā proficīscī; rectā* (sc. *viā*) *pergere* prijekim putem, *eādem viā, flūmine frumentum subvehere, marī vehī, terrā* (kopnom) *iter facere, portā Collinā in urbem ingredī, utrāque portā eruptiōnem facere, tertiō librō* u (čitavoj) trećoj knjizi, (*in tertiō librō* na jednom ili na više mjesta u 3. knjizi).

Eumenes deviīs itineribus mīlitēs dūxit.

§. 240. 1. Ablativ s ***in*** stoji, ma da se u hrvatskom[1]) pita na što? kamo? uz glagole:

a) metnuti, namjestiti (*ponere, locāre, collocāre*), postaviti (*statuere, constituere*), stati (*consistere*), posaditi se, sjesti (*consīdere*);

b) zabosti (*figere, defigere*), urezati (*insculpere, īnscrībere, incidere*), utisnuti (*imprimere*);

c) računati među, brojiti u (*numerāre, habēre, ducere, putāre*).

Praesidia in proximō litore erant collocāta. Ille in arā consēdit. In omnium animīs deōrum nōtiōnem impressit ipsa nātura. Neque pecūniae neque tecta māgnifica neque opēs neque imperia neque voluptātēs in bonīs rēbus numerandae sunt.

2. Glagoli naprotiv, koji znače sastajati se, skupljati (se), javljati: konstruiraju se u latinskom jeziku na pitanje kámo? a u hrvatskom obično na pitanje gdje?[2]). Takvi su glagoli:

adveniō, perveniō dolazim	*conveniō, concurrō* sastajem se, strčim se
cōgō, contrahō skupljam	*abdō* sakrivam se, *nuntiō* javljam
appellor 3. pristajem	*devertor* 3. svraćam se.

---

[1]) I u hrvatskom jeziku ima primjera, u kojima prijedlozi **u**, **na** stoje s lokativom, a očekivali bismo akuzativ na pitanje kamo?

A kad došli u Zaljuti maloj. Metnuše ga u studenoj tamnici.

Isp. grčki: πίπτειν ἐν κονίῃσι, ἐν χεροὶν ἕλεῖν. Razlika među latinskom i hrvatskom konstrukcijom dolazi odatle, što su Latini mislili na mjesto, gdje je što metnuto, smješteno itd., a Hrvati imaju na umu smjer, kojim se što meće, smješta itd. Protivno je s glagolima navedenim pod 2.

[2]) Isp. u hrvatskom jeziku: Ja sam bio u zemlju prokletu Zbor zboriše božji apoštoli, zbor zboriše na nebeska vrata.

Tōta Italia Rōmam (u Rimu) *convēnit. Multitūdō in forum concurrit. Coniurātī domum Charonis deverterunt. Alcibiades in Thraciam sē abdidit. Classis ad Ciliciam appulsa est.*

Bilješka. 1. Kod *conscendere nāvem* ukrcavati se, pita se u latinskom jeziku odakle? *Conscendere Ostiā. Unde conscendisti?* Gdje si se ukrcao?

2. Ako uz te glagole stoje prilozi mjesta, zastupaju *in* s ablativom prilozi: *ībi, ubi, hīc,* na pr.: *Hīc (Romae) fortunās meās pōsuī,* a *in* s akuzativom prilozi: *eō, quō, hūc,* na pr.: *Quō convēnistī? Eō, hūc, (Romam).*

II. Određivanje prostora.

§. 241. Na pitanja: koliko dugačko? koliko široko? koliko visoko? koliko duboko? koliko daleko? stoji **akuzativ.**

Fossā pedēs trecentōs longa est, sex pedēs alta. Mīlitēs aggerem lātum pedēs trecentōs, altum pedēs octoginta exstruxērunt. Fīnēs Helvetiōrum in longitūdinem ducenta quadraginta mīlia passuum patēbant.

Bilješka. 1. Budući da je *mille passus* = 1·5 kilometara, a *quinque mīlia passuum* = 7·5 kilometara, dobit ćeš broj kilometara, ako latinske tisuće za pol povećaš, dakle *CCXL mīlia passuum* = 240 + 120 = 360 kilometara.

2. Na pitanje kako daleko? = u kojoj udaljenosti? stoji uz *abesse, distāre* i slične glagole i ablativ *mensūrae,* naročito oblici *spatiō. intervallō. Legiōnem Caesar passibus CC ab eō tumulō cōnstituit. Item equitēs Ariovisti parī intervallō cōnstitērunt. Hic locus aequō fere spatiō ā castrīs aberat.*

3. Ako polazna točka nije naznačena, stoji prijedlog ***ab,*** na pr.: *ā mīlibus duobus castra posuērunt* (u udaljenosti, u razmaku od 3 kilometra).

4. Prostor po veličini, debljini izražavaju ablativi limitationis: *magnitūdine, crassitūdine* s genitivom na pr.: *clavus ferreus digitī pollicis crassitūdine.*

5. O genitivu qualitātis vidi §. 197. 1. a).

III. Određivanje vremena.

§. 242. 1. Na pitanje: **kada?** stoje sve riječi, kojima se pokazuje vrijeme, **u ablativu** bez prijedloga **(Ablātīvus temporis).**

Quā nocte Alexander nātus est, eādem Dianae Ephesiae templum deflagrāvit. Plato ūnō et octogesimō annō scrībens est mortuus. Sōcratēs suprēmō vītae diē multa dē immortālitāte animōrum disseruit. Lycurgī temporibus Homērus fuisse dīcitur. Tako: *vēre* u proljeću, *aestāte* ljeti, *hieme* zimi, *nocte* noću, *horā nōnā* u devet sati, *quintō quōque annō* svake pete godine, *pāce* u vrijeme mira, u miru, *adventū, discessū hostium* za dolaska, za odlaska neprijateljâ, *annō ducentesimō a. Ch. n.* godine dvjestote poslije rođenja Kristova, *annō quingentesimō a. u. c.* godine pet stote poslije sagrađenja Rima, *Idibus Martiīs* 15. ožujka, *comitiīs* u vrijeme izbora, *ludīs* za vrijeme igara, *Saturnālibus* na Saturnalije, *temporibus* ili *aetātē alicuius* u vrijeme čije, na pr. *Augustī, nostrā aetāte,* također *memōriā, initiō, principiō, ortū, occāsū sōlis.*

Na pitanje **kada?** upotrebljava se ***in*** s ablativom:

a) kod imenice ***tempus,*** kad znači: stanje, zgoda, odlučan trenutak: *in illō tempore, in talī tempore* u onoj, takvoj zgodi. *In tempore* ili *tempore* znači: u vrijeme, u dobar čas.

b) kod imenica, koje pokazuju dob života: *in pueritiā, in iuventūte, in senectūte.* Tako uvijek: *in praesentiā, in praesentī.* Ako ove imenice imaju uza se atribut, stoje bez prijedloga: *prīmā iuventūte* u nježnoj mladosti, *extrēma senectūte* na kraju, pod konac starosti.

Bilješka. Imenice: *pāx, bellum, proelium, pugna* naznačuju ili mjesto ili vrijeme. Ako naznačuju mjesto, stoje u ablativu s prijedlogom *in*, a ako naznačuju vrijeme, stoje u samom ablativu.

2. Na pitanje: za koliko vremena? stoji ablativ bez prijedloga. *Agamemnon vix decem annīs ūnam urbem cepit.* Ali se upotrebljavaju i prijedlozi *intra, inter* s akuzativom: *intra (inter) decem annōs.* Na pitanje: koliko puta za neko vrijeme? stoji *in* s ablativom, poimence u izrazima: *bis in diē, ter in mense, ter in annō* dva puta na dan itd.

§. 243. Na pitanje: koliko vremena? stoji **akuzativ.**

Quaedam bēstiolae ūnum diem vīvunt. Sōcratēs triginta diēs in carcere fuit. Urbs Vei decem aestātēs hiemēsque obsessa est.

Uz ovaj akuzativ može stajati i prijedlog ***per,*** da se istakne neprekidno trajanje vremena: *per octo mensēs* punih osam mjeseci. *Ludī per decem diēs factī sunt.*

Bilješka. Pamti razliku između *Mithridates annōs iam trēs et viginti* (23 godine) *regnat* i *M. annum iam tertium et vicesimum regnat* (ovo je već dvadeset treća godina = 22 godine i koji dan ili mjesec, što M. vlada).

§. 244. Koliko je komu godina? izražava se:

a) s ***nātus*** i **akuzativom:** *puer decem annōs nātus* dječak, kojemu je deset godina;

b) genitivom qualitātis: *puer decem annōrum;*

c) glagolom *agere* s rednim brojem uračunavajući i tekuću godinu: *puer decimum annum agēns* (u desetoj godini).

Da je komu više ili manje od deset godina, kazuje se:

a) *nātus plūs, amplius, minus (quam) decem annōs;* rjeđe *nātus plūs, minus decem annīs.*

b) *māior, minor (quam) decem annōs nātus; māior, minor decem annīs.*

§. 245. Na pitanje: koliko vremena prije ili poslije? koliko ranije ili kasnije? stoji ablativ *mensūrae* s kojim glavnim ili rednim brojem i s prijedlozima *ante* i *post,* koji stoje ili iza ovoga ablativa ili se među broj i imenicu umeću.

tribus annīs post	*tribus ante annīs*
tertio annō ante	*tertiō ante annō.*

Vidi §. 232.

Bilješka. Na pitanje: prije koliko vremena? (računajući od danas) stoji ablativ sa zamjenicom *hic* ili *abhinc* s akuzativom, na pr.: *hīs quattuordecim annīs, abhinc annōs quattuordecim.*

§. 246. Na pitanje: otkad? stoji prijedlog ***ex*** ili ***ā.***

Rōmānī ab ortō sole stetēre in aciē. Rōmae ex mense Ianuāriō māgnī tumultus sunt. Tako i *ex quō tempore* i *ex quō* otkad, *ex hōc tempore, ex illō diē, ā puerō, ā puerīs* od djetinjstva.

§. 247. Na pitanje: z a k a d? z a k o j e v r i j e m e? stoji *i n* s akuzativom.

Ad cenam invitātus sum i n p o s t e r u m d i e m. Phaëton currum paternum i n d i e m rogāvit.

§. 248. Na pitanje: d o k l e? ili d o k o j e g a v r e m e n a? stoji prijedlog *ad* (ili *usque ad*) s akuzativom.

Sophocles a d s u m m a m s e n e c t ū t e m tragoediās fēcit. Amīcitia u s q u e a d e x t r ē m u m vītae permanet.

B. Prijedlozi.

§. 249. Padeži s prijedlozima oštrije od padeža samih označuju, kako stoji u rečenici jedna riječ prema drugoj. Prvo im značenje bijaše mjesno, a iz toga se istom po vremenu razvilo značenje vremensko i apstraktno.

B i l j e š k a. Svi su prijedlozi bili isprva prilozi, a gdjekoji se upotrebljavaju tako još i sada: *Montēs, quī c i r c a sunt. E x t r a et i n t u s hostem habēre. Ut s u p r a dīxī.*

I. Prijedlozi s akuzativom. (Vidi §. 162.)

§. 250. 1. ***Ante* pred:**

o m j e s t u i o v r e m e n u: *ante urbem* pred gradom, *ante mortem* pred smrt, prije smrti.

2. ***Apud:*** za lica, rjeđe za mjesto: a) **blizu, kod, pri, u:** *apud Caesarem* (kod Cezara, u kući Cezarovoj), *apud Sulpicium sedēbam;*

b) **pred, u nazočnosti:** *apud militēs concionārī* govoriti vojnicima, pred vojnicima; *apud senātum, populum, iudices;*

c) **u, kod** (o piscima): *apud Platōnem legimus* čitamo u Platona (ne *in Platōne*, ali je dobro *in Platōnis lībrīs*).

3. ***Ad:***

a) o m j e s t u: **k**: *ad tē veniō*; **kod:** *urbs ad Rhēnum flūmen sita; pugna ad Cannās;* **blizu, kod:** *ad Rōmam;* **prema:** *ad meridiem* prema jugu;

b) o v r e m e n u: **u:** *ad constitūtum diem veniam* doći ću u određeno vrijeme; **za:** *ad tempus* u vrijeme, za čas; **do:** *ad summam senectūtem;* **oko:** *ad meridiem* oko podne;

c) o b r o j u: **do:** *ad ducentōs* do dvjesta, *ad ūnum omnēs* svi do jednoga.

d) preneseno: svrha: **za:** *ad ūsum* za porabu, *alō canēs ad venandum* za lov; **po, prema:** *ad voluntātem alicuius loquī,* po volji, *ad exemplum* po primjeru, poput, *ad verbum* od riječi do riječi; povod: **na:** *ad clamōrem concurrere.*

Kaže se: *scrībere ad aliquem* pisati komu, *imperium deferre ad aliquem* predati zapovjedništvo komu, *referre ad senātum* izvještivati senatu.

4. ***Adversus*** **protiv, prema, k:**

a) o m j e s t u: *adversus montem* prema, k;

b) **prema, protiv** (u prijateljskom i neprijateljskom smislu): *pietās adversus deōs, impius adversus deōs, adversus aliquem pugnāre.*

5. ***Circum*** i ***circā*** **oko:**

a) o m j e s t u: *circā Rōmam;* **po, u:** *circa oppida legātōs mittere;*

b) o b r o j u o d p r i l i k e: *circā hōram tertiam* oko tri sata.

6. ***Cis*** i ***citrā*** **s ove strane:** *cis Padum* (suprotno *trāns Padum*).

7. ***Ergā*** **prema, k** (pokazuje p r i j a t e l j s t v o): *meus ergā tē amor, pietās ergā parentēs.*

8. ***Contrā*** **protiv, prema:**

a) o m j e s t u: *Insulae ūnum latus est contrā Galliam;*

b) u n e p r i j a t e l j s k o m z n a č e n j u: *contrā populum Rōmānum coniurāre, contrā nātūram* protiv prirode, *contrā lēgēs* protiv zakonâ.

9. ***Inter*** **među, između:**

a) o m j e s t u: *ager inter urbem ac Tiberim, inter amīcōs* među prijateljima;

b) o v r e m e n u: **za, usred:** *inter cenam* za ručka, *inter annōs XIV;*

c) p r e n e s e n o: **među:** *inter sē diligunt, inter deōs hominēsque interest.*

10. ***Extrā*** **izvan:** *extra urbem;* preneseno: **bez:** *extra culpam; — extra modum* preko mjere.

11. ***Infrā*** **pod, ispod** (suprotno je *supra*):

a) o mjestu: *infrā lūnam nihil est nisi mortāle et cadūcum*]

b) o vremenu: *Homērus nōn infrā Lycurgum fuit* Homer nije živio kasnije od —

c) o mjeri: *ūrsī sunt magnitūdine paulō infrā elephantōs* nešto manji od —.

12. ***Intrā*** **u, među, med:**

a) o mjestu: *intrā parietēs, intra fīnēs*

b) o vremenu: *intra paucōs annōs* **za** malo godina

13. ***Iūxtā*** **uz, kraj, pokraj, pored:** *iūxtā viam* pokraj puta, uz put, *iūxtā praecepta* po propisima.

14. ***Ob*** **pred,** obično **zbog, poradi:** *ob merita* zbog zaslugâ; naročito u svezi s riječima: *rēs, causā*: *ob eam rem, ob eam causam* poradi toga, stoga; *quam ob rem, quam ob causam* poradi čega? *ob hōc ipsum* upravo poradi toga; o mjestu samo: *ob oculōs mihi versātur* lebdi mi pred očima, pred očima mi je.

15. ***Penes*** **u,** t. j. u čijoj vlasti, u čijim rukama: *Principiō rērum imperium nātiōnum penes rēgēs erat; penes praetōrem est iudicandī potestas.*

16. ***Pōne*** **za, straga:** *pōne castra.*

17. ***Post*** (o mjestu i o vremenu) **iza, za, poslije:** *post moenia, post tergum, post cenam, post hominum memōriam* (od pamtivijeka).

18. ***Praeter*** **mimo, pokraj, osim, do, nad, preko, protiv:**

a) o mjestu: *praeter castra* pokraj tabora

b) izuzimanje: *omnēs praeter ūnum* svi osim, do jednoga

c) pretjecanje: *praeter ceterōs iustus* mimo sve pravedan

d) *praeter modum* preko mjere, *praeter exspectātiōnem* protiv očekivanja, iznenada.

19. ***Prope*** **blizu** (komp. *propius,* superl. *proximē*) : *prope oppidum, prope mē, propius urbem, proximē Pompēium.* Kaže se također *esse prope ab urbe* biti blizu grada, *proximē ab aliquō* najbliži do koga.

20. ***Propter*** **:**

a) o mjestu (rijetko) : **blizu** : *propter ōram maris*

b) uzrok (faktičan) : **zbog, poradi** : *propter frigora* zbog studeni; *propter mē vīvit* moja je zasluga, da živi.

21. ***Per*** **kroz, po, posred :**

a) o mjestu : *per forum ferre* nositi preko trga ; *per mediōs hostēs īre* ići posred neprijateljâ

b) o vremenu : *per tōtam noctem* kroz cijelu noć

c) o načinu : *per vim, per dolum,* ispor. §. 235. bilj. 4.

d) kad je lice posrednik : *per legātum,* isp. §. 225.

e) **poradi, po,** (što se tiče) : *per aetātem, per valetūdinem, per mē licet* po meni (što se mene tiče) slobodno je

f) u zakletvi : *iurō per deōs* zaklinjem se bogovima.

22. ***Secundum*** **duž, kraj, pored, uz, prema, po :**

a) o mjestu : **uz, duž** : *secundum flūmen*

b) o vremenu : **(odmah) poslije** : *secundum comitia*

c) o redu : **poslije** : *secundum deōs hominēs hominibus māximē ūtilēs esse possunt*

d) **prema** : *secundum nātūram vīvere* živjeti prema naravi.

23. ***Suprā*** **iznad, vrh, povrh, više** (suprotno *īnfrā*) :

a) o mjestu : *suprā lūnam sunt aeterna omnia*

b) o vremenu : *paulō suprā hanc memōriam* malo prije ovog doba

c) o mjeri : **preko** : *suprā vīrēs agere* raditi preko svojih sila, *suprā vigintī mīlia* preko dvadeset tisuća.

24. ***Versus*** **put, prema :**

stoji redovito iza imenice u akuzativu, pred kojom je obično prijedlog *ad* ili *in* (osim imenâ gradova) : *Rōmam versus, domum versus, ad Oceanum versus, in Italiam versus.*

25. *Ūltrā* **s one strane, preko:** *ūltrā Ālpēs*; o mjeri: **preko:** *ūltrā numerum, ūltrā spem, ūltrā modum.*

26. *Trāns* **s one strane:** *trāns Rhēnum, trāns Ālpēs*; **preko:** *trāns mare aliquid asportāre* preko mora.

II. Prijedlozi s ablativom (vidi §. 162. 2.)

§. 251. 1. *Ā (ab, abs)* **od** izriče ishodište u prostoru ili u vremenu:

a) o mjestu: **od:** *ab urbe profectus est;*

da se označi strana, na kojoj što biva: **s:** *ā tergō* s leđa, *ā fronte* sprijeda, *ā latere* s boka, *ā dextrā, ā laevā (sinistrā)* s desna, s lijeva; *ab aliquō stāre* držati s kim, biti na čijoj strani, pristajati uz koga; *incipere, ordīrī, initium facere ab aliquā rē* počinjati s čim;

b) o vremenu **od:** *ā prīmā aetāte, ab infante, ā puerō* od djetinjstva, od malena, od malih nogu; *ab urbe conditā* od sagrađenja grada; u značenju odmah poslije: *ā cenā* odmah poslije ručka;

c) uz glagole u pasivu: *ab hoste interfectus est* (isp. §. 225.);

d) uz glagole, što znače **braniti:** *dēfendere, tuērī, custodīre aliquid ab aliquō;*

e) uz neke glagole mjesto ablativa *separātiōnis*, ispor. §. 220.—222.

Bilješka. *Ā* stoji pred suglasnicima, ***ab*** ispred sviju glasova (osim pred *b, p, f, m, v*), *ā b s* samo s *tē* i ispred *c* i *t* u složenih glagola, kao u *abscēdō, abstulī.*

2. *Ē, ex* **iz:**

a) o mjestu: **iz, s:** *ex urbe* iz grada, *ex equō pugnāre* s konja ili na konju se boriti, *ex vītā decedere* umrijeti;

b) o vremenu: **od:** *ex eō tempore* od onoga vremena, *ex quō* otkada, *ex cōnsulātū* odmah poslije konzulovanja;

c) uzrok: *aliquid ex aliquō cognōscere* doznati od koga, *appellāre ex aliquō* zvati po čemu, *ex doctrinā nōbilīs* s učenosti na glasu, *ex pedibus laborāre* (ispor. §. 228. bilj. 2.), *ex eā causā, quā ex causā* (ispor. prijedlog: *dē* e);

d) tvar: *statua ex aere facta* kip načinjen od mjedi;

e) mjesto genitiva partitivnoga: *ūnus ex multīs* (ispor §. 198. f) bilj. 1.);

f) *ex sententiā* po želji, *ex lēge* po zakonu, *ē rēpūblicā* na korist državi, *ex memōriā* na pamet, *ex adversō* s protivne strane, *ex (dē) improvisō* iznenada, *ex compositō* po dogovoru, *ex (dē) industriā* navalice, *ex tempore* s mjesta, *triumphāre ex* ili *dē* slaviti slavlje nad —, *victōriam reportāre ex* ili *ā* nadvladati koga.

Bilješka. *E* stoji pred suglasnicima, *ex* ispred sviju glasova.

3. ***Dē* od, s, iz, poradi:**

a) o mjestu: *dē mūrō, dē caelō* sa zida, s neba, *dē vītā decedere* umrijeti;

b) o vremenu: **po, u:** *dē diē* još danju, *dē tertiā vigilīā* još za treće noćne straže, *diem dē (ex) diē* od dana do dana;

c) o cijelosti, od koje se što uzima: *homo dē plebe* čovjek iz puka, *paucī dē nostrīs, ūnus dē nostrīs* (ispor. §. 198. f) bilj. 1.);

d) o licu ili o stvari, o kojoj se govori: *liber agit dē immortālitāte, scrībere dē officiīs* (o dužnostima);

e) uzrok: *patēr dē fīliī morte flet, quā dē rē, quā dē causā* čega radi;

f) **po, prema:** *dē cōnsiliō, dē sententiā* po mišljenju, *dē mōre* po običaju. — *Dē integrō, dēnuō* nanovo, *dē improvisō* iznenada, *dē industriā* navalice.

4. ***Cum* s, sa:**

a) o društvu: *cum omnibus amīcīs meīs profectus sum, cum māgnā pecūniā veniō, cum imperiō esse* (ispor. §. 234. 1.);

b) o načinu mjesto ablativa *modi* (ispor. §. 235.);

c) o vremenu: *cum prīmā luce* ranom zorom.

Bilješka. *Mē cum, tē cum* itd., ispor. §. 82. bilj. 2., *quō cum, quā cum, quibus cum*, ispor. §. 86. bilj. 2.

5. ***Sine* bez:** *sine patre esse, sine gladiō proficīscī, sine dubiō, sine ūllā dubitātiōne* bez sumnje.

6. ***Prō* pred, ispred, za, mjesto:**

a) o mjestu: **pred:** (za *pro* je suprotno *intrā*, a za *ante* je suprotno *post; prō* se razlikuje od *ante* tim, što *ante* pokazuje predmet okrenut k drugomu predmetu licem, a *prō* leđima): *prō cāstrīs stāre* stajati pred taborom, *prō tēmplīs praesidia collocāre; prō rostrīs dīcere* govoriti s besjednice;

b) **za, na obranu, na korist čiju**: *dulce est prō patriā morī* za domovinu; kod plaćanja: *dare, solvere aliquid prō aliquā rē, prō beneficiīs reddere grātiam;*

c) mjesto: *prō cōnsule* mjesto konzula, *Cato ille noster mihi ūnus est prō centum mīlibus;*

d) o mjeri: *prō vīribus* prema silama, po svojoj moći, *prō tempore et rē* prema vremenu i prilikama, *prō virilī parte* prema silama.

7. ***Prae* pred, ispred:**

a) o mjestu: *prae sē agere* pred sobom tjerati, *prae sē ferre* nositi pred sobom; nadalje u značenju: pokazivati, ponositi se čim, na pr.: *fidūciam, scelus prae sē ferre;*

b) u poređenju: **prema:** *prae sē omnēs contemnit, prae aliīs beātus esse;*

c) u negativnim rečenicama zapreku: *prae gaudiō, prae lacrimīs scrībere nōn possum*, ispor. §. 228. bilj. 3.

Bilješka. Prilozi *clam* (tajno) i *coram* (u prisustvu, glavom, ličnо) upotrebljavaju se i kao prijedlozi s ablativom, prvi u značenju: „bez znanja“, drugi u značenju: „pred“, na pr.: *clam mē* bez moga znanja, *coram iudicibus* pred sucima.

Prijedlog ***tenus* (do, samo do, po)** stoji uvijek iza imena: *Italia Alpibus tenus patet; nōmine tenus* samo po imenu.

III. Prijedlozi s akuzativom i s ablativom (vidi §. 162. 3.)

§. 252. Na pitanje: **kamo?** stoji **akuzativ,** na pitanje: **gdje? ablativ.**

1. ***In* u, na:**

I. s akuzativom:

a) o mjestu na pitanje **kamo?** *in urbem* u grad, *in Graeciam* u Grčku;

b) protezanje u prostoru: *in altitūdinem, in longitūdinem;*

c) o vremenu: **za, na:** *in decem annōs* za deset godina, *invitāre aliquem in posterum diem, frūmentum in paucōs diēs, in diem vīvere* živjeti od dana do dana (živjeti bez skrbi), *in futūrum, in perpetuum* u buduće, navijek;

d) svrhu: *pecūniam dare in rem militārem, in speciem* za oko;

e) prijateljstvo ili neprijateljstvo, hrv. **k, protiv:** *amor in patrem* (ispor. §. 196. 4.), *ōrātiō in Catilinam* govor protiv Katiline;

f) dioba: *dīvidere in partēs trēs;*

g) način: *hostīlem, servilem in modum*: neprijateljski, ropski (na neprijateljski, ropski način).

Senātus decretum factum est in sententiam Marcellī (u smislu) prema prijedlogu Marcelovu; *locutus est in hanc sententiam, in hunc modum* na ovaj način.

II. s ablativom:

a) o mjestu na pitanje **gdje?** *esse in urbe* biti u gradu, *in Italiā;*

b) o vremenu: **za, na:** *in consulātū* za konzulovanja, *in puerītiā, ter in annō* (isp. §. 242. 2.);

c) o cijelosti ili vrsti, kojoj tko pripada: *Thāles in septem sapientibus fuit, aliquid in malīs dūcere* držati za zlo;

d) pokazuje stanje i priliku: *māgnā in paupertāte decedere, in māgnā cōpiā rērum.*

Upamti: *in eā rē* u tomu, *in armīs esse* biti pod oružjem, *res posita est in oculīs* očevidno je, *in oculīs cīvium esse (ante oculōs)* biti građanima na očima, *in fide alicuius manēre* ostati komu vjeran, *in dicione, in potestāte alicuius esse* biti u čijoj vlasti, biti čiji podanik, *in legendō* pri čitanju, *quantum in mē est* koliko do mene stoji, *in hīs, in quibus* među njima.

(Vidi i §. 162. 3.)

2. ***Sub*** **pod:**

I. s akuzativom:

a) o mjestu na pitanje **kamo? pod:** *īre sub tectum* pod krov, *sub iugum* pod jaram, *sub montem succedere* primicati se brdu;

b) o vremenu: **pod, pred:** *sub vesperum* pod večer, *sub lūcem* pred osvitak, u zoru; rjeđe u značenju: odmah, poslije: *sub eās litterās statim recitātae sunt tuae.*

II. s ablativom:

a) o mjestu na pitanje **gdje?** *sub tectō* pod krovom, *sub regnō, sub imperiō alicuius esse; sub terrā* pod zemljom, *sub rādīcibus montis* na podnožju brijega; *sub ictū telī* na dohvatu, na udarcu;

b) o vremenu: *sub ipsā profectiōne* pri samom polasku;

c) način: *sub cōrōnā vēndere* kao robove prodati.

3. ***Super:*** **nad, više, iznad, vrh, povrh, preko, o:**

I. s akuzativom: **nad, više, iznad, vrh, povrh, preko:** *super Sūnium nāvigāre* broditi više Sunija, *super aliquem sedēre* sjedjeti nad kim;

II. s ablativom samo kad znači: **o:** *disputāre super aliquā rē* govoriti o nekoj stvari.

4. ***Supter*** na pitanje **gdje?** i **kamo?** s akuzativom: **pod:** *supter mūrōs* pod zidove.

S ablativom samo u pjesnikâ.

Bilješka. Mjesto *supter* upotrebljava se obično *sub* ili *infrā*.

Dodatak. Bilješke za porabu i red prijedlogâ.

1. Dva se prijedloga ne smiju sastati jedan do drugoga, dakle samo: *dē rēbus in Asiā gestīs* o događajima u Aziji; *cum militibus, quī in urbe erant* s vojnicima u gradu.

2. *Que, ne, ve* ne mogu se vezati za prijedloge *a, ab, ad, ob, sub* i *apud*, nego za ime, koje je s njima u svezi: *ab illōque, ad regemque, ob eamque rem;* uz *ex* i *in* mogu se vezati i za prijedlog: *ex eōque* i *exque eō.* S ostalim prijedlozima vežu se ove riječi neposredno: *cum patre cumque fīliō.*

3. Ako ima više imenica s jednim prijedlogom, prijedlog se ponavlja, osobito ako su imenice vezane veznicima: *et-et, aut-aut, nec-nec* itd. *Dē beneficientiā ac dē liberālitāte dīcātur. Et ex urbe et ex agrīs.*

4. Prijedlog stoji samo uz prvu imenicu, ako više imenica čini cjelinu. To biva:

a) pred apozicijama:

Cum duobus ducibus dē imperiō in Italiā decertātum est, Pyrrhō et Hannibale.

b) u pitanjima i odgovorima:

Ā rēbus gerendīs senectūs abstrahit? Quibus? An iīs, quae geruntur iuventūte et vīribus?

Bilješka. Prijedlozi *ante, contrā, inter* i *propter* mogu se metnuti i iza relativne zamjenice, kao: *quem propter* mj. *propter quem.* Pored ovih prijedloga meću se i prijedlozi *dē, ex, in, ob, post* između pridjeva ili zamjenice i imenice, kao: *quam ob rem, quā dē causā, mediōs inter hostēs, māgnā ex parte.* Ali se pri tom treba čuvati, da se ne sastanu

*

uporedo dva prijedloga (vidi 1.), dakle ne: *prō et contrā rem* nego *prō rē et contrā rem* ili *in utramque partem.*

Glava XLIV.

Osobito upotrebljavanje imenâ i zamjenicâ u latinskom jeziku.

A. O imenici.

§. 253. U latinskom se jeziku upotrebljavaju konkretne imenice mjesto apstraktnih:

a) kad se pokazuje dob života, kada ili otkad se što dogodilo ili događalo: *puer, adulescēns, iuvenis, senex* = *in pueritiā, in adulescentiā, in iuventūte, in senectūte; ab infante, ā parvulō, ab adulescentulō* (za više osoba: *ab infantibus*) = *ab infantiā, ab adulescentiā* od mladih nogu; *nōbīs puerīs* dok smo bili dječaci, *Cato senex litterās Graecās didicit;*

b) kad se njima određuje vrijeme po službi licâ, koja vrše velike državne službe: *Cicerōne cōnsule* za konzulovanja Ciceronova = *in cōnsulatū Cicerōnis, Sullā praetōre* za pretorovanja Sulina, *ante, post Cicerōnem cōnsulem* prije, poslije konzulovanja Ciceronova;

c) imena naroda stoje često mjesto imenâ zemaljâ: *in Persās proficīscī, in Brutiīs, rex Persārum,* ispor. *superī* gornji svijet, *inferī* donji svijet;

d) lice stoji mjesto djelovanja ili svojstva: *Orgetorīge auctōre et duce* na savjet i pod vodstvom Orgetorigovim; *deō adiutōre* s božjom pomoći; *tē comite* u tvojoj pratnji, *ad poetās, ad philosophōs se conferre* dati se na pjesništvo, na filozofiju.

§. 254. U latinskom se jeziku upotrebljavaju kao i u hrvatskom katkad apstraktne imenice mjesto konkretnih: *custōdia* straža = *custōdēs* stražari, *vīcīnitās* susjedstvo = *vīcīnī* susjedi, *coniurātiō* urota = *coniurātī* urotnici, *servitium* ropstvo = *servī, iuventūs* = *iuvenēs, legātiō* = *legātī; imperiō, ad dīcendum nātus* rođen za vojskovođu, za govornika.

§. 255. U latinskom stoje apstraktne imenice mjesto naših pridjeva, kad je na njima osobit naglasak. *Fabriciī virtūs ā Pyrrhō corrumpī nōn potuit* (čestitost Fabricijeva ili čestiti Fabricije). *Hannibālis iter impediēbant asperitātēs viārum* (teški putovi). *Rāra temporum fēlīcitās, ubi sentīre quae velīs, et quae sentiās, dīcere licet* (rijetka su ona srećna vremena).

Bilješka. U latinskom jeziku često nema apstraktne imenice, pa se opisuje, na pr.: *grātus animus* zahvalnost, *ingrātus animus* nezahvalnost, *simplex ratiō vītae* jednostavnost, *animus implacabilis* nepomirljivost, *animus fīdēns* pouzdanje.

§. 256. Singular gdjekojih konkretnih imenica stoji kadšto u kolektivnom smislu pokazujući mnoštvo[1]), i to:

1. imena vojničkih lica: *mīlēs, equēs, pedēs, Rōmānus* itd. mjesto: *mīlitēs, equitēs* itd.;

2. imena životinjâ ili stvarî (naročito bilja ili voća). *Bonī assiduīque dominī villa abundat porcō, haedō, agnō, gallinā* (biti izobilan svinjama itd.). *Glande vēscī* hraniti se žirom, *fabā abstinēre* ne jesti graha, *in rosā dormīre* spavati na ružama; *aes aliēnum* dugovi; *indoles* duševne sposobnosti.

§. 257. U latinskom jeziku stoji katkad plural mjesto hrvatskoga singulara, i to:

1. ako treba pokazati, da nešto više puta biva ili da se tiče više lica ili stvari: *interitūs exercituum, potestātēs magistratuum, exitūs bellōrum* propast vojskâ, vlast pojedinih oblasti, uspjeh ratova; *adventūs in urbēs, clārae mortēs; terga dare, corpora curāre, animōs audientium commovēre* (ali stoji i singular: *attendere animum, in animō habēre, aequō animō ferre);*

2. da se naznače pluralom apstraktnih imenica različni slučaji, pojave, vrste, kao: *fortitūdinēs, iracundiae, insāniae, invidiae, mortēs* (pojedine pojave hrabrosti, srditosti, bjesnoće, zavisti, smrti).

---

[1]) Tako je i u hrv. jeziku: Gradi crkvu od kamena, i pokriva pločom i kamenom.

Katkad se pluralom apstraktnih imena izriče samo visoki stepen onoga, što singular znači *(plūrālis intensīvae magnitūdinis)*: *clāmōrēs* velika vika, *silentia* mrtva tišina, *ōdia* ljuta mržnja.

Tako se upotrebljavaju poimence riječi, koje pokazuju vrijeme: *frigora* ljut mraz, *calōrēs* sparina, omara, *pluviae* pljusak, *nivēs* mećava.

Bilješka. Mjesto hrvatskih imenica i zamjenica, kojima se označuje lice, upotrebljava se često opisivanje s ***animus*** i ***corpus***; na pr.: *animōs mīlitum confirmāre* vojnike hrabriti, *animum alicuius commovēre* ganuti koga, *animum excolere* obrazovati se, *corpus lavāre* kupati se, *corpus humi prosternere* leći na zemlju. *Mīlitum animī intentī fuērunt ad ea, quae gerēbantur* (vojnici su motrili). *Mīlitum corpora oneribus impedīta fuērunt* (vojnici).

3. da se naznače pojedine vrste ili pojedini komadi koje tvari: *vīna* vrste vina, *carnēs, līgna* vrste ili komadi mesa, drva itd.

§. 258. Plural vlastitih imena znači ili pojedine članove koga plemena ili porodice, kao *Metellī,* ili ljude istih svojstava: *Catōnēs, Cicerōnēs* Katoni, Ciceroni, ljudi kao Katon, Ciceron. *Sint Maecenātēs: nōn deerunt, Flacce, Marōnēs.*

§. 259. Dvije imenice, spojene s *et, -que, ac,* prevode se na hrvatski imenicom i atributom (*hendiadyoin, ἓν διὰ δυοῖν*): *nātūra pudorque* prirodna stidljivost, *moderātiō et sapientia* mudra umjerenost, *varietās et nātūra = varia nātūra, nātūra bonitasque* prirodna dobrota, *libāmus paterīs et aurō = aureīs paterīs, monumenta et litterae* pismeni spomenici, *iuventus ac vīrēs* mladenačka snaga, *initium ac fundamentum* temeljno načelo, *ratiō atque ordō* razuman red, *cōnsuetūdō ac vīta* životna navika, *ars et praecepta* pravila umjeće.

B. O pridjevu.

§. 260. U latinskom se jeziku upotrebljavaju mnogi pridjevi i participi kao imenice:

1. **u muškom rodu:**

a) u pluralu, da se naznači cijeli stalež ljudî: *bonī* rodoljubi, *dīvitēs* bogataši, *pauperēs* siromasi, *nōbilēs* plemići, *doctī* naučnjaci ;

b) u singularu upotrebljavaju se pridjevi i participi kao imenice samo u kosim padežima: *Māximum est in amīcitia superiōrem parem esse inferiōrī. Quī distinguēs artificem ab īnsciō?*

Naročito se upotrebljava pridjev i particip imenički u genitivu uz *est: stultī, prūdentis est* (ispor. §. 203.).

Bilješka. a) Učenjak: *homo doctus*, učenjaci *hominēs doctī* ili samo *doctī*, velik učenjak *homo doctissimus*, pravi učenjak *homo verē doctus*; mnogi učenjaci: *multī doctī hominēs, doctissimus quisque.*

b) Epaminonda Tebanac: *Epaminondas Thebānus*; drukčije se prevodi Tebanac: *homo Thebānus* ili *Thebānus quīdam*; Rimljanin: *homo Rōmānus*, pravi Rimljanin: *homo verē Rōmānus.*

2. **u srednjem rodu:**

a) u singularu, da se izreče apstraktan pojam, naročito u znanosti: *bonum* dobro, *malum* zlo, *vērum, falsum.* Tako i u hrvatskom jeziku: dobro, zlo, malo i veliko, s desna na lijevo. *Vērum dīcere* istinu govoriti.

Bilješka. Osobito se često upotrebljava pridjev srednjega roda imenički u genitivu ili u svezi s prijedlozima: *nātūra iustī et aequī māter* priroda mati pravednosti i pravičnosti; *quidquid novī* štogod nova, *nihil māgnī*; *in medium venīre* izaći na javnost; *in mediō relinquere* ostaviti neodlučno, *in pūblicō* na ulici, javno, *sine dubiō* bez sumnje, *dē integrō* iznova.

b) u pluralu (u nom. i akuz.), da se naznače pojedine stvari jedne vrste. *Multa* mnogo, mnogo stvari, *ūtilia* korisno, korisne stvari, *futūra* budućnost, *praeterita* prošlost, *multa memorābiliā* mnoge znamenitosti. *Audī multa, lóquere pauca.*

U istom se značenju upotrebljava i plural srednjega roda posvojnih, pokaznih, odnosnih, upitnih i neodređenih zamjenica. *Omnia mea mēcum portō. Multī hominēs dē īsdem rēbus eōdem diē nōn eadem sentiunt. Helvetiī constituērunt ea, quae ad proficīscendum pertinērent, comparāre.*

Bilješka. Često se mjesto plurala srednjega roda uzima riječ: *rēs* s pridjevom, što biva naročito u zavisnim padežima osim akuzativa, da se ukloni nejasnoća u rodu: *rēs secundae* sreća, *rēs adversae* nesreća, *duae rēs* dvije stvari; *ā rēbus turpibus abhorrēre* mjesto nejasnoga: *ā turpibus abhorrēre.* Dakle: Nom. *māgna*, Gen. *māgnārum rērum*, Dat. *māgnīs rēbus*, Ak. *māgna*, Abl. *māgnīs rēbus.*

§. 261. Mnogi se pridjevi i participi upotrebljavaju posve kao imenice: *amīcus, inimīcus, familiāris, adversārius, socius, vicīnus, adulescēns, sapiēns, dictum, peccātum, factum;* i s pridjevom kao atributom: *meus amīcus, māgnum bonum, hōc peccātum.* Isp. §. 206. bilj. 1.

Kad se particip perf. pas. u srednjem rodu upotrebljava imenički, određuje se prilozima, rjeđe pridjevima: *praeclārē factum* slavno djelo, *praeclārē facta* slavna djela, *sapienter respōnsa* mudri odgovori.

§. 262. Kako u hrvatskom jeziku pridjevi na -ov, -ev, -in, -ji, -ski, tako i u latinskom pridjevi na *-ius, -icus, -īlis, ālis, -īnus, -ānus, -ensis* zastupaju:

a) posvojni, subjektivni i objektivni genitiv: *domus rēgia (= rēgis)* kraljeva kuća, *bellum civīle* građanski rat, *metus hostīlis* strah od neprijatelja;

b) padež s prijedlogom: *bellum Gallicum (= cum Gallīs), proelium Cannense (= ad Cannās), ōrātiō Catilināria (= in Catilinam), sīgnum marmōreum (= ex marmore), Timoleon Corinthius (= Corīnthī nātus* ili *Corinthō oriundus).* Ispor. §. 176. II. bilj. 3.

Naprotiv gdje u latinskom jeziku nema zgodnoga pridjeva, upotrebljava se genitiv, a u hrvatskom pridjev: *castra hostium* neprijateljski tabor, *omnium gaudium* opće veselje, *corporis dolōris* tjelesne boli, *labor animī* duševna radnja, *studium litterārum* znanstveno zanimanje, *sermōnis commūnicātiō* usmen razgovor, *prūdentia (ūsus) reī militāris* vojničko iskustvo, *societās vītae* društveni život.

§. 263. Kad treba bliže označiti dijelove kakvoga predmeta po mjestu ili vremenu, stoje u latinskom jeziku pridjevi (i to ponajviše ispred imenice): *prīmus, extrēmus, ultimus, īnfimus, imus, summus, medius* itd. (ispor. §. 170. 2. b) bilj. 2.), koje mi prevodimo kakvom imenicom ili prilogom: na pr. *in īnfimō monte* na podnožju brijega, *per mediam urbem* sredinom, krosred grada, *in extrēma ōrātiōne* na kraju govora, *in ultimō orbe terrārum* na kraju svijeta, *extrēmā hieme* na kraju, na izmaku zime, *prīmā luce* u zoru, *prīmō adventū* odmah pri dolasku.

§. 264. Pridjev stoji uz vlastito ime po pravilu samo onda, kad mu je *cōgnōmen: Catō Māior, Laelius Sapiēns, Alexander Māgnus, Sulla Fēlīx;* inače se pridjev ne slaže upravo s vlastitim imenom, nego stoji uza nj kao apozicija s imenicama: *homo, vir,* kod gradova s *urbs, oppidum, cīvitās* ili zamjenicom *ille,* dakle: učeni Kato: *Cato, vir doctus;* junački Cezar: *Caesar, vir fortissimus;* slavni Pompej: *Pompēius, vir clārissimus;* bogati Korint: *Corinthus, urbs opulentissima; Aristīdēs ille iustissimus.*

§: 265. **Komparativ** stoji više puta, kad se poređenje ne izriče naročito, ali se ipak razbira iz cijeloga saveza (comparātīvus absolutus).

Takav se komparativ prevodi na hrvatski jezik pozitivom s riječima: odveć (odviše, suviše), dosta, prilično, po-, ili komparativom s riječju: nešto.

Themistoclēs līberius vīvēbat živio je odviše slobodno. *Senectūs est nātūrā loquācior* prilično razgovorna (t. j. razgovornija nego druge dobi života).

Bilješka. Komparativ se pojačava s *multō, etiam,* ispor. §. 70. bilj. 2.

§. 266. Kad se poređuju samo dva predmeta, stoji u latinskom jeziku komparativ (u hrvatskom pozitiv): *Italia īnferior, superior* (gornja, donja Italija), *Phrygiā māior, minor* (velika, mala), *pars prior et posterior* dio prvi i drugi (ako knjiga ima samo dva dijela), *Asia minor* (mala). *Priōrī Rēmō* (jer je govor samo o dvojici: o Romulu i Remu) *augurium vēnisse fertur* (Remu najprije).

Bilješka. 1. Upamti komparativ s *quam prō*: *Proelium atrōcius quam prō numerō pugnantium editur* žešća, nego što se prema broju boraca očekivaše (odveć žestoka prema broju).

2. Kadšto stoji pozitiv, gdje bismo očekivali komparativ: *Prō multitūdine hominum angustōs fīnēs habēre* prema mnoštvu stanovnikâ imati pretijesnu zemlju; *serō* prekasno, *longum est, difficile est* bilo bi odviše teško, dugo (preopširno). Ispor. §. 311. 2.

§. 267. Kad se porede dva pridjeva ili priloga istoga predmeta, stoje oba u komparativu ili se samo uz pozitiv prvoga pridjeva (priloga) meće *magis. Asia dītiōrēs quam fortiō-*

rēs faciēbat exercitūs (bogatije nego hrabrije). *Ācrius quam fortius dimicat. Magis doctus quam prūdēns* više učen nego pametan. *Demosthenēs magis parātē quam audacter ad dīcendum veniēbat.*

Često se upotrebljava mjesto afirmativne rečenice sa superlativom negativna s komparativom: *Elephantō bēluārum nūlla est prūdentior* slon je najpametnija životinja, zapravo: od slona nema pametnije životinje.

Tako biva naročito u relativnim rečenicama: Punski rat najveći (od svih), što su ih Rimljani ratovali: *Bellum Pūnicum, quō nūllum māius Rōmānī gessērunt. Cato, quō nēmō tum erat doctior.*

Ako se superlativ zadrži, dodaje mu se *omnium: Bellum Pūnicum, māximum omnium, quae Rōmānī gessērunt.*

§. 268. **Superlativ** ne pokazuje uvijek u latinskom jeziku najviši, nego često samo veoma velik stupanj svojstva (*superlātīvus ēlātīvus* ili *absolutus*).

U hrvatskom se jeziku prevodi takav superlativ pozitivom s riječima: vrlo, veoma, osobito, vanredno, neobično, pre-. *Plūrimae urbēs* (premnogi gradovi) *iuxtā flūmine conditae sunt. Grātissimae mihi tuae litterae fuērunt* veoma ugodan bio mi je tvoj list. *Phoenīcēs erant nāvigātiōnis perītissimī* (veoma, vanredno vješti).

Bilješka. Superlativ se potkrepljuje ovim riječima:

a) *longē* (kud i kamo, upravo), *vel* (pa i), *ūnus (ūnus omnium*, kud i kamo), na pr.: *Eloquentia rēs est longē difficillima. Vel sapientissimus errāre potest. Miltiades et gloriā māiōrum et suā modestiā ūnus omnium māximē florēbat.*

b) *quam* (što s komparativom) ili *quam possum*, kao: *Caesar quam māximās copiās* (ili *quam māximās copiās potuit) coëgit* Cezar prikupi što veću vojsku, ili što je mogao veću vojsku. *Dīcam quam brevissimē.*

C. O zamjenicama.

a) Lične i posvojne zamjenice.

§. 269. O prevođenju zavisnih padeža ovih zamjenica našim refleksivom vidi §. 83. bilj. 3. i §. 84.

Često se upotrebljava u latinskom jeziku u prvom licu iz čednosti plural mjesto singulara (plūrālis modestiae): *Lībrum ad tē dē senectūtē mīsimus* (ja). *Catōnis sermō explicābit nostram* (moje) *dē senectūte sententiam.*

Upamti: *Meō Marte* (na svoju ruku), *suō tempore* u svoje vrijeme, *annō suō cōnsulātum petiit* u svoje vrijeme, čim je zakonom propisane godine imao; *meō iūre* ili *optimō iūre* s punim pravom; *suō locō* na zgodnu mjestu.

b) Reflektivna zamjenica.

§. 270. Refleksivna se zamjenica ***suī, sibi, sē*** i posvojni refleksiv ***suus*** odnose:

1. a) na subjekt **trećega lica** u istoj rečenici **(upravni refleksiv).** U hrvatskom najviše sebe, sebi, svoj. *Sapiēns omnia sua sēcum portat. Senātuī populus ipse regendī suī* (njime = narodom) *potestātem trādidit. Iustitia propter sēsē colenda est. Homērum Colophoniī cīvem esse dīcunt suum, Smyrnaeī verō suum esse confirmant.*

Bilješka. *Suus* se često proteže i na koji zavisan padež iste rečenice (logički subjekt) te se prevodi ili s njegov (vlastit), ili sa svoj. *Hannibalem suī cīves ē cīvitāte ēiecērunt (= Hannibal a suīs cīvibus ē cīvitāte ēiectus est). Deum testantur opera sua (= deus cōgnōscitur).* Tako svagda uz *quisque*: *Iustitia suum cuique tribuit. Caesar Fabium* ***cum sua legiōne*** (ali *et legiōnem eius*) *remittit in hiberna.*

b) na opći subjekt, koji se nalazi u infinitivu ili u participu. *Deforme est dē sē ipsum praedicāre. Contentum suīs rēbus esse sunt māximae dīvitiae. Habētis dūcem memorem vestrī, oblītum suī (= quī suī oblītus est).*

2. na subjekt **glavne rečenice** u svima zavisnim rečenicama (ispor. §. 319.) i u konstrukciji akuzativa cum infinitīvō **(neupravni refleksiv).**

U hrvatskom: on, ona, ono i njegov, njihov. *Ubiī orābant, ut sibi Caesar auxilium ferret* (da im dođe u pomoć). *Ōrātor pervestīgat, quid suī cīvēs cogitent* (što njegovi građani misle). *Themistocles dominō nāvis multa pollicitus est, si sē conservāsset. Themistocles quiētem capere nōn poterat, quod sē Miltiadis tropaea ē somnō suscitārent.*

Bilješka. 1. U ovom slučaju mogu se u jednoj istoj rečenici naći dvije povratne zamjenice, od kojih se jedna proteže na subjekt, a druga na koji zavisan padež. *Ariovistus ait nēminem sēcum (cum Ariovistō) sine suā* (na *nēminem*) *perniciē contendisse. Rōmānī legātōs mīsērunt, quī ā Prusiā rēge peterent, nē inimīcissimum suum* (njihova, *Rōmānōrum*) *sēcum* (kod sebe, *cum Prusiā*) *habēret sibique* (njima, *Rōmānīs*) *trāderet.*

2. Kad se valja bojati dvomislice, onda se za označenje refleksije na subjekt glavne rečenice uzima ***ipse.*** *Caesar Pompeium admonuit, nē ipsī diffīderet. Caesar graviter suōs incūsāvit, quid tandem verērentur, aut quid dē suā aut dē ipsius (Caesaris) diligentiā despērārent.*

3. U rečenicama, koje nijesu iznutra zavisne, kao u posljedičnim, vremenskim, pogodbenim, dopusnim, poredbenim, stoji ***is,*** ako se i proteže na subjekt trećega lica u glavnoj rečenici. *Antonius petiit, ut senātus sibī crēderet, sed ita ēgit, ut eī nēmō posset fidem habēre. Tanta vīs probitātis est, ut eam etiam in hoste diligāmus. Nisī eī nuntius missus esset, nōn redisset. Quasī eī nuntius missus esset, rediit.*

4. na **logički subjekt** ili a) **iste,** ili b) **glavne** rečenice. U hrvatskom stoji u ovom drugom slučaju on, ona, ono i njegov, njihov.

a) *Spes omnis consistēbat Datami (= Datames spem omnem ponēbat) in sē locīque nātūrā. Sapientiam nunquam suī paenituit.*

b) *Faustulō spēs fuerat (= Faustulus spērāverat) regiam stirpem apud sē educārī. A Caesare invītor (= Caesar mē invītat), sībi ut sim legātus. Cuī explorātum est (= quis scit) sē ad vesperum victūrum esse? A L. Rosciō certior factus est Caesar (= Roscius Caesarem certiōrem fēcit) māgnās Gallōrum copiās oppugnandī suī causā convēnisse.*

§. 271. **Međusobnost** (recipročnost) se kazuje:

1. izrazima: *inter nōs, inter vōs, inter sē, inter ipsōs,* a pri tom se izostavlja refleksivni dativ ili akuzativ.

Puerī inter sē amant (ljube se među sobom, ne: *sē inter sē*). *Puerī inter sē* (ne: *sibi inter sē*) *obtrectant. Rēgēs inter sē coiunxērunt.*

Bilješka. *Puerī sē amant* znači: dječaci se ljube, t. j. svaki sebe samoga, *puerī inter sē amant* ljube se međusobno, t. j. jedan drugoga.

2. ponavljanjem iste riječi: *manus manum lavat* ruka ruku pere ili jedna ruka pere drugu. *Cīvēs cīvibus prodesse oportet.* Naročito se za to upotrebljavaju: *alius* za njih više i *alter* za dvoje: *alius alium increpābant, alter alterum complexī sumus.*

Bilješka. Takvim se ponavljanjem ne izražava uvijek međusobnost: *ex domō in domum migrāre* putovati od kuće do kuće; *aliis aliud placet* jednima se mili ovo, drugima ono (ispor. §. 289.).

c) Pokazne zamjenice.

§. 272. ***Hic*** ovaj je pokazna zamjenica prvoga lica, te pokazuje ono, što je licu, koje govori, mjestom, vremenom ili u misli najbliže, stoga znači često isto što i: *meus, noster* ili se slaže s njima. *Haec tempora* sadašnja vremena, *hīc dies* današnji dan, *haec urbs* naš grad (za Rimljanina Rim); *hic meus līber.*

Iste taj (taj uza te, taj kod vas) je pokazna zamjenica drugoga lica, te pokazuje ono, što se proteže na drugo lice, s kojim se govori, stoga znači što i *tuus, vester* ili se slaže s njima. *Ista urbs* grad, u kojem ti stanuješ, *iste tuus liber. Quamdiū furor iste tuus nōs ēlūdet? Istō tuō beneficiō minuisti maiestātem reī pūblicae.*

Bilješka. 1. *Hic* znači u sudbenom postupku govornikova klijenta, optuženika, *iste* protivnika, tužitelja.

2. *Iste*, kao i taj u hrvatskom jeziku, stoji često ondje, gdje se što spominje s preziranjem. *Exponam, Quirītēs, ex quibus generibus hominum istae* (Katilinine) *cōpiae comparentur.*

Ille onaj (onaj ondje) je pokazna zamjenica trećega lica, te pokazuje ono, što se proteže na treće (nenazočno) lice, o kojemu se govori, i što je mjestom, vremenom daleko od onoga lica, koje govori; znači često: tamošnji,

tadašnji: *ille eius lĭber, illud mare* ono (daleko) more, *tempora illa* ona (tadašnja) vremena.

Bilješka 1. *Ille* pokazuje često, kao i onaj u hrvatskom jeziku, nešto poznato, slavno, čuveno: *Sōcratēs ille* onaj (slavni) Sokrat. *Praeclārum illud Solōnis* ona čuvena rečenica Solonova. *Ex Pontō Medea illa quondam profūgit.*

2. Što je rečeno o zamjenicama *hic, iste, ille*, to vrijedi i o prilozima: *hīc, istīc, illīc; hūc, istūc, illūc; hinc, istinc, illinc;* dakle *hīc* ovdje (kod mene), *istīc* tamo (kod tebe), *illīc* ondje (kod njega). *Prius hīc tē nōs, quam istīc tū nōs vidēbis. Hūc ades. Dabō operam, ut istūc veniam. Num istaec mulier illinc venit?*

§. 273. Kad se zamjenice *hīc* i *ille* protežu na dva različna već spomenuta predmeta, onda se (kao i u hrvatskom ovaj) *hic* proteže na predmet, koji je na pošljetku, a *ille* (kao i u hrvatskom onaj) na predmet, koji je prije spomenut. *Idem et docentī et dīscentī decet esse propositum, ut ille prodesse velit, hic proficere.*

Bilješka. 1. Kadšto se *hic* proteže na predmet, koji je prije spomenut, ako je onome, koji govori, u misli bliži, ili ako je znatniji. *Melior est certa pāx quam spērāta victōria; haec (pāx) in tuā, illa (victōria) in deōrum manibus est (haec pāx* je mir, koji govornik svjetuje).

Kad se ne protežu baš na dva predmeta, znači *hic* jedan, a *ille* drugi. *Hominēs alĭī alĭīs studĭīs ducuntur, hic honōribus operam dat, ille quaestuī deditus est.*

2. *Hic* (rjeđe *ille*) proteže se i na ono, što slijedi: *Themistoclēs epistulam mīsit hīs verbīs. Illud angit vel potius excruciat: discēssus ab omnibus eīs, quae sunt bona in vītā.*

§. 274. ***Is*** znači:

a) onaj i stoji u svezi s *quī. Omne id, quō gaudēmus, voluptās est;*

b) taj, on, kad se proteže na nešto, što je malo prije spomenuto. *Ad eās rēs conficiendās Orgetorix deligitur* (za izvršenje tih stvari). *Dionysius, servus meus, aufūgit, is est in provinciā tuā;*

c) takav, te je tad u svezi s *ut* ili s *quī* s konjunktivom. *Nōn is sum, ut mea mē māximē delectent. Ea est Rōmāna gens, quae victa quiēscere nesciat.* (Ispor. §. 85.)

Is mjesto lične zamjenice trećega lica i *eius, eōrum* njegov, njihov, vidi §. 85.

Is se često izostavlja, kad bi s onom riječi, na koju pokazuje, bio u istom padežu, a to biva gotovo uvijek pred relativnom zamjenicom: *Ignāvia corpus hebetat, labor firmat (id). Deum colit, quī nōvit (eum). Māximum ornamentum amīcitiae tollit (is), quī ex eā tollit verecundiam. Xerxēs praemium proposuit (eī), quī invēnisset novam voluptātem.*

Kad *is* valja osobito istaknuti, onda se ne izostavlja, a stoji obično poslije odnosne rečenice: *A quō plūrimum spērant hominēs, eī potissimum inserviunt.*

§. 275. Hrvatski izraz: **i to,** znači latinski: *et is, et is quidem, isque, atque is, et hic quidem, sed is,* a negativno: *neque is, nec is. Ūnam rem explicābo, eamque māximam. Erant in Torquātō plūrimae litterae, necc eae vulgārēs.*

Ako se **i to** proteže na glagol ili na sadržaj cijele rečenice, onda se upotrebljava srednji rod od *is. Nēgōtium māgnum est nāvigāre atque id mense Quintīlī.*

§. 276. ***Īdem:*** isti, onaj isti stoji često, kad se o jednom licu ili stvari još nešto drugo kazuje, i prevodi se s: ujedno također, isto tako, ipak, ali, naprotiv; *et idem, idemque* i ujedno, i uz to. *Quidquid honestum est, idem est ūtile* (to je ujedno, također korisno). *Multī, quī vulnera fortiter tulērunt, eīdem dolōrem morbī ferre nōn possunt* (ipak ne mogu). *Quīdam nimis māgnum studium in rēs obscūrās conferunt easdemque nōn necessāriās* (i uz to).

Bilješka. 1. ***Idem hic, iste, ille*** baš, upravo ovaj, taj, onaj.

2. ***Idem ac, idem atque*** ispor. §. 336. 1. c.

§. 277. ***Ipse*** sam, on sam ističe neki predmet u opreci prema drugomu, na pr.: *ipse patrem vīdī* sam, a ne tko drugi. Stoji obično uz druge zamjenice, naročito uz lične i uz refleksiv. Ako je *ipse* subjekt, može se reći: *sē ipse* i *ipse sē,* a u zavisnim padežima uvijek straga zamjenice: *dē tē ipsō, nōs ipsōs. Mē ipse consolor. Sē ipsōs omnēs nātūrā diligunt. Ipse sibi mortem conscīvit. Nōsce tē ipsum. A multīs ipsa* (ista) *virtūs contemnitur.*

Sam za se, sam po sebi, sam sobom kaže se: *per mē ipse, per sē ipse. Virtūs per sē ipsa placet. Per nōs ipsī bellum gerimus.*

Bilješka. Uz posvojne zamjenice stoji *ipse* u genitivu (ispor. §. 195. 1. bilj. 1.); a nominativ stoji, kad je lice subjekta i posvojne zamjenice isto: *Nostrā ipsōrum operā vīcistis;* ali *vestrā ipsī virtūte vīcistis.*

Ipse se prevodi često sa baš, upravo, ravno uz riječi, koje pokazuju vrijeme i uz broj: *ipsō illō diē* baš onoga dana, *nunc ipsum* baš sada, *tum ipsum* baš tada, *triginta erant diēs ipsī* ravnó 30 dana.

Upamti: *ipsō nōmine terruit hostēs* samim imenom, *ipsō ēius adventū* baš za njegova dolaska, *valvae sē ipsae aperuērunt* vrata se sama od sebe otvoriše.

Ipse dīxit (αὐτὸς ἔφα) *sc. Pythagoras* učitelj je rekao. Tako se *ipse* upotrebljava za glavno lice, da se njime istakne lice spram stvari, zapovjednik spram vojnika: *Eius pontis, dum ipse (rex) abesset, custōdēs reliquit.* Genitiv *ipsīus* nadomješta pridjev *proprius* u opreci prema *alīēnus: ipsīus cupiditās* njegova vlastita, baš njegova želja.

d) Odnosne zamjenice.

§. 278. Imenica glavne rečenice, na koju se odnosna zamjenica proteže, premješta se često u odnosnu rečenicu, te se slaže u padežu s odnosnom zamjenicom, i to:

1. kad odnosna rečenica stoji pred glavnom; u ovoj se nalazi tada: *is* ili *hic. Ad quās artēs aptissimī erimus, in īīs potissimum elāborābimus* (mjesto: *in īīs artibus, ad quās*). *Quam quisque nōvit artem, in hāc sē exerceat* (mjesto: *in hāc arte . ., quam . .*)[1]).

2. kad je imenica u hrvatskom **apozicija,** premješta se u odnosnu rečenicu. *A Campānīs Cumae, quam Graecī tum urbem tenēbant, capiuntur.* Kampanci osvoje grad Kumu, koji su tada Grci imali. *Oppius curat nēgotia Rufī, quō equite Rōmānō ego*

---

[1]) Tako je u hrvatskom jeziku: Koji ljudi ne znaju mnogo, neka šute (mjesto oni ljudi neka šute, koji itd.). Koju ruku ne možeš posjeći, valja je poljubiti.

familiārissimē ūtor (Rufa, viteza rimskoga, s kojim . . . .). Tako *Amanus, quī mons* . . planina A., koja . . .

Bilješka. Često se premješta u odnosnu rečenicu i superlativ glavne rečenice, na koji se odnosna zamjenica proteže. *Themistocles noctu dē servīs suīs, quem habuit fidēlissimum* (najvjernijega, što ga je imao) *ad Xerxem mīsit. Volscī cīvitātem, quam habēbant optimam, perdidērunt.*

3. ako se ablativ s prijedlogom *prō* opisuje odnosnom rečenicom; mjesto: *prō tuā prūdentiā = quae tua est prūdentia* ili *quā es prūdentiā* kao razborit čovjek, kako si razborit. *Quae mea neglegentia est, multōs diēs ad tē nōn accēdēbam. Quā mollitiā sum animī ac lenitāte* (kako sam čovjek meka srca), *nunquam illīus lacrimīs ac precibus restiti.*

4. ako uz odnosnu rečenicu stoji još druga zavisna rečenica s pokaznom zamjenicom, koja se proteže na istu riječ kao i odnosna zamjenica, onda se pokazna zamjenica izostavlja, a odnosna se premješta u zavisnu rečenicu i stoji u padežu izostavljene pokazne zamjenice. U hrvatskom jeziku treba ovakovu rečenicu rastaviti u dvije rečenice. *Admīrāmur Alexandrum, cuī si (qui, si eī) vīta longior contigisset, tōtum orbem terrārum subēgisset. Nihil est amābilius virtūte, quam si (quae, si eam) sequēris, tē beātum reddet. Assentior Platōnī, quem tu quantī faciās sciō* (ispor. §. 356.). To biva naročito:

a) uz akuzativ *cum īnfinītīvō: Orpheus, **quem** Aristoteles nunquam fuisse docet,* za koga svjedoči Aristotel, da ga nije nigda bilo; kojega nije nigda bilo, kako svjedoči Aristotel kojega po svjedočanstvu Aristotelovu nije nigda bilo.

b) u zavisnom pitanju: *quem quantī faciās sciō* za koga znam, koliko ga cijeniš, a znam, koliko ga cijeniš;

c) u rečenicama s veznicima: *Is enim fueram, cuī cum licēret maiōrēs ex otiō fructūs capere quam ceterīs, nōn dubitāverim mē gravissimīs tempestātibus obviam ferre,* mj. *quī, cum mihi licēret . . .*

d) uz drugu odnosnu rečenicu: *Qualia ista bona sunt, quae quī habeat miserrimus esse possit?* čiji vlasnik može . . .

§. 279. Hrvatski izrazi: tako zvani, tobožnji, pomenuti, rečeni izražavaju se u latinskom jeziku odnosnim rečenicama: *quī dīcitur, quī vocātur; quem dīcimus, dīcunt; quem nōminātvī, memorātvī. Vestra, quae dīcitur, vīta* (vaš tobožnji život) *mors est. Prīmum dē illīs tribus, quae ante dīxī, praeceptīs videāmus* (ona tri prije pomenuta pravila).

§. 280. U latinskom jeziku stoji na početku rečenice često odnosna zamjenica mjesto pokazne s kojim prirednim veznikom: *quī = et is, is autem, is enim, is igitur. Res loquitur ipsa, iūdicēs, quae* (= *et ea* a ta) *semper valet plūrimum. Animum rege, quī* (jer taj), *nisi regitur, imperat. Nihil est pretiōsius tranquillitāte, quā quī caret, eum ne regiae quidem opēs quidquam iuvant* (jer tko nje nema). *Multās ad rēs perūtilēs Xenophontis lībrī sunt: quōs legite, quaeso, studiōsē* (= *eōs igitur* čitajte ih dakle).

Bilješka. Tako i *qualis = et talis, talis autem; ubi = et ibi, ibi autem; unde = et inde* itd. *Demarātus Tarquiniīs domicilium et sedēs collocāvit, ubi cum duōs fīliōs procreāvisset, omnibus eōs artibus erudīvit.*

§. 281. Odnosna se zamjenica upotrebljava također često, da se koja druga glavna rečenica nadoveže. *Cimon decem annōrum exsiliō multātus est. Cuius factī celerius Atheniēnsēs quam ipsum paenituit.* Tako naročito: *quare, quamobrem, qua propter, quā dē causā; quō factō* za tim; *quō factum est . . ut; quae cum ita sint* kad je to tako.

Bilješka. Tako stoji *quod* često pred veznicima: *si, nisī, cum, quia, quoniam*, i prevodi se s: kad, ako dakle ili a ako itd. ili se ne prevodi. *Quod si forte ceciderint, tum intellegitur, quam inopēs fuerint amīcōrum.*

e) Upitne zamjenice.

§. 282. ***Quis*** (imenički i pridjevski) upotrebljava se, kad se pita za ime, a ***quī***, kad se pita za svojstvo lica ili stvari. *Quis rēx? Rōmulus. Quis locus? Forum. Quī vir? Bonus.*

Bilješka. 1. *Quī* se upotrebljava rijetko imenički, i to samo u zavisnim upitnim rečenicama. *Themistoclēs dominō nāvis, quī sit, aperit*

2. U retorskim pitanjima može se *quis* često prevesti s: gdje. kad, kako. *Quis est quī dubitet?* (Kako bi tko mogao . .) *Quis unquam melior fuit?* (Kad je tko . .)

f) Neodređene zamjenice.

§. 283. ***Quis,*** (ne)tko, *quid* (ne)što imenički, a *quī, quae, quod* (gdje)koji, -a, -e pridjevski ne stoji nikada na početku rečenice. Upotrebljava se naročito u zavisnim rečenicama poslije: *si, nisī, nē, num, quō, quantō,* iza drugih relativnih riječi i uz konjunktiv potencijalni. *Iustitiae prīmum munus est, nē cuī quis noceat* (da tko komu ne . .) *Quō quis est callidior, hōc suspectior. Ubi semel quis peierāverit, eī crēdere postea nōn oportet.*

§. 284. ***Aliquis*** netko, ***aliquid*** nešto imenički, *aliqui(s), aliqua, aliquod* pridjevski, jača je zamjenica nego *quis, quid,* a pokazuje nešto neodređeno, neizvjesno. *Ego tibi aliquid dē meīs scriptīs mittam. Mitte ad nōs dē tuīs aliquem tabellārium.*

Ako je *aliquis* naglašeno, znači (kao i u hrvatskom jeziku netko, nešto) nešto znamenito, važno; opreka je: *nihil. Ego quoque sum aliquid* i ja sam nešto. *In aliquō numerō sum* vrijedim nešto. *Si unquam in dīcendō fuimus aliquid.*

Bilješka. 1. I poslije *si, nisi,* itd. (ispor. §. 283.) stoji *aliquis,* kad je naročito istaknut. *Si alicuius iniuriae sibi conscius fuisset populus Rōmānus, nōn difficile fuit cavēre* (da je maza kakvu nepravdu znao). *Si aliquid dandum est voluptātī, senectūs modicīs conviviīs delectārī potest.*

2. *Aliquis* i *quispiam* (matko) i prilozi *aliquandō, alicubi, alicunde, aliquō, uspiam* upotrebljavaju se redovno u pozitivnim rečenicama; prema *si quis, nē quis* itd. stoje prilozi *si quandō, sicubi, sicunde, necubi, necunde* itd. *Exsistit hōc locō quaestiō, num quando amīcī novī veteribus sint anteponendī.*

§. 285. ***Quīdam*** neki, netko, kojega ne možemo ili ne ćemo pobliže odrediti. *Occurrit quīdam nōtus mihi nōmine tantum.*

Bilješka. *Quīdam* uz pridjeve naznačuje stepen svojstva, koji je teško odrediti, a prevodi se s: posve, doista, vanredno. *Fertur incrēdibilī quādam māgnitūdine consiliī fuisse Themistocles.* Vrlo često, naročito uz *quasī,* ublažuje oštrinu ili smjelost izraza, a prevodi se s: tako reći *(ut ita dīcam),* u neku ruku. *Omnes artēs habent quoddam commūne vinculum et quasī cōgnātiōne quādam inter se continentur.*

§. 286. ***Quisquam, quidquam*** itko, išto (imenički, abl. često *ūllō*), ***ullus, -a, -um*** ikoji (pridjevski) i prilozi *us-*

*

quam igdje, *unquam* ikada stoje obično u negativnim rečenicama, a naročito u ovim rečenicama s negativnim smislom:

1. u rečenicama akuzativa *cum īnfinītīvō*, zavisnim od glagola *nēgō, vetō, ignōrō, nesciō: nēgō quemquam dīxisse; nēgō mē quidquam fēcisse;*

2. u retoričnim pitanjima, na koja iščekujemo negativan odgovor: *nē dīvitissimī quidem hominēs semper beātī sunt; an quisquam Croesō dīvitior fuit?*

3. u pogodbenim rečenicama, kao: *Aut nemō aut, si quisquam, Sōcratēs sapiēns fuit* (t. j. ako je itko bio mudar, bio je Sokrat);

4. u rečenicama s komparativom i s *quam: Verres taetrior tyrannus Syracusānīs fuit quam quisquam superiōrum* (t. j. nitko od pređašnjih tirana nije bio mrži):

Bilješka. U niječnim rečenicama prevode se neodređene zamjenice: *quis, quisquam* često s: nitko. *Homo iustus nihil cuīquam detrahet* ne će nikomu ništa oteti.

5. poslije *vix* i *quasī: vix quisquam reperiētur, quī—.*

Ullus stoji redovno uz *sine: sine ullā spē* bez ikakve nade = bez svake nade; *sine ullō periculō* bez svake pogibli, *sinē ullā dubitātiōne* bez svake sumnje. Ako se negacija, koja je prikrivena u *sine,* ukine s: *nōn, nēmō,* upotrebljava se *aliquis: nōn sine aliquā spē = cum aliquā spē. Verres nihil unquam fēcit sine aliquō lucrō = semper cum lucrō.*

§. 287. ***Quisque*** svaki (pojedini) dodaje se svagda drugoj riječi, a proteže se na cijelost, kojoj pokazuje pojedine česti. Upotrebljava se naročito:

1. poslije povratne zamjenice *suī, sibi, sē* i posvojne *suus, -a, -um. Sibi quisque proximus est. Suae quisque fortūnae faber. Suum cuīque.*

2. poslije superlativa, i to u muškom rodu samo u singularu, a u srednjem rodu i uz pluralia tantum i u pluralu. *Optimus quisque* svaki (upravo, baš) najbolji; *altissima quaeque flūmina* sve najdublje rijeke; *optimum quidque. Tuae litterae longissimae quaeque grātissimae sunt.*

3. poslije rednih brojeva: *prīmus quisque* svaki prvi, *quintō quōque annō* svake pete godine, *prīmō quōque tempore* prvom prilikom.

4. poslije odnosnih i upitnih zamjenica, prilogâ i veznikâ *ut, ubi. Quam quisque norit artem, in hāc sē exerceat. Ut quisque mē vīderat, narrābat. Unde et quandō quisque vēnerit.* U ovom slučaju prevodi se ponajviše s: tko.

Bilješka. Što — to kaže se osim *quō quisque — eō (hōc)* ili *quantō quisque — tantō* (vidi §. 232.) još na ova dva načina: ili *ut quisque — ita* s dva superlativa u dvjema rečenicama, ili *quisque* s dva superlativa u jednoj rečenici: Što je tko učeniji, to je čedniji: *quō quisque est doctior, eō est modestior* ili *ut quisque est doctissimus, ita est modestissimus* ili *doctissimus quisque est modestissimus.*

§. 288. ***Uterque*** svaki od dvojice, oba, obojica, svaki za se (*ambo* obojica zajedno). *Rōmulus et Africānus uterque triumphārunt* (svaki napose). *Eteocles et Polynīces ambo periērunt* (obojica zajedno).

U pluralu stoji *uterque* uz pluralia tantum: *utraque castra, utraeque litterae;* ili kad se govori o dvjema strankama: *utrīque Rōmānī et Graecī, utrīque et Socraticī et Platonicī.*

§. 289. ***Alius-alius*** jedan-drugi (od više njih): *Aliī gloriae inserviunt, aliī pecūniae. Alium pudor, alium cogitātiō, alium satietās deterruit.*

Alter-alter ili ***ūnus-alter*** jedan - drugi (od dvojice); *alterī-alterī* jedni-drugi (o dvjema strankama). *Cōnsulum alter exercitum perdidit, alter vēndidit. Alterī dimicant, alterī victōrem timent.*

Ako uz *alius* stoji zavisan padež ili prilog, koji je od njega izveden, prevodimo ih na hrvatski s dvjema rečenicama: *Alius aliud agit* jedan radi ovo, drugi ono. *Alius aliō mōre vīvit* jedan živi ovako, drugi onako. *Aliī aliō missī sunt* jedni ovamo, drugi onamo. *Aliī aliud placet* jednomu se sviđa ovo, drugomu ono. *Alius aliter loquitur* jedan govori ovako, drugi onako. (Ispor. §. 271.)

§. 290. ***Nēmo*** nitko stoji katkad pridjevski te se prevodi s: nijedan:

1. uz imeničke pridjeve i participe: *nēmō sapiēns* nijedan mudrac, *nēmō doctus* nijedan učenjak;

2. uz imena lica: *nēmo Rōmānus* nijedan Rimljanin, *nēmo pictor* nijedan slikar, *nēmo cīvis* nijedan građanin.

Ispor. §. 89. bilj. 2. i §. 392. 6.

Glava XLV.

O vrstama glagola.

Aktiv.

§. 291. Aktivom se često kazuje radnja, koju subjekt ne vrši sam, nego po drugima. Taki se aktiv zove uzročni (kauzativni) aktiv. *Darīus pontem fēcit in Istrō flūmine* (sagradio je = dao je sagraditi). *Cimon complūrēs pauperēs mortuōs suō sumptū extulit* (pokopao je = dao je pokopati).

§. 292. Gdjekoji glagoli imaju u aktivu uz prelazno značenje i neprelazno.[1])

differō aliquid in crastinum diem odgađam što na sjutra

mūtō sententiam mijenjam svoje mnijenje

offendō aliquem vrijeđam koga

remittere mīlitēs in patriam otpuštati vojnike u domovinu

illī nātūrīs differunt razlikuju se po ćudima

annōna nihil mūtāvit cijena žita nije se ništa promijenila

nāvēs in redeundō offendērunt lađe su se nasukale

imber remittit kiša popušta.

Bilješka. 1. Tako i gdjekoji participi sadašnjega vremena: *minuente aestu* kad je more opadalo, *ceterīs exercentibus* dok su se drugi vježbali, *rēs moventēs* pokretnine.

2. Gdjekojim se glagolima može neprelazno značenje tumačiti tim, što im je objekt izostavljen. *Appellō* (obj. *nāvem*) *in Italiam* pristajem k Italiji, *solvō (ancoram)* zavozim se u more, *moveō (castra)* krećem odakle.

---

[1]) Tako i u hrvatskom jeziku: udariti koga na kolac i: krv udari iz nosa; goniti što i: dim goni Turcima u oči.

Pasiv.

§. 293. Pasiv se upotrebljava:

1. od prelaznih glagola u svim licima: *amor, amāris, amātur* itd.

2. od neprelaznih glagola samo u trećem licu jednine (u srednjem rodu): *itur, ventum est, vīvitur.*

U hrvatskom se jeziku upotrebljava rijetko pasiv, stoga se latinski pasiv obično prevodi na hrvatski:

a) aktivom, ali tom prilikom treba pasivnu rečenicu pretvoriti u aktivnu: *discipulī ā magistrō laudantur* učitelj hvali učenike. Tako i: *laudor* hvale me, *laudāris* hvale te, *laudātur* hvale ga, *laudāmur* hvale nas, *laudāminī* hvale vas, *laudantur* hvale ih.

b) aktivom s povratnom zamjenicom. *Tempora mūtantur et nōs mūtāmur in illīs:* vremena se mijenjaju i mi se mijenjamo u njima.

c) glagolima: dati i moći s refleksivnim infinitivom: *addūcor, moveor* dajem se sklonuti; *exōror* dajem se umoliti; *rapior, trahor* dajem se zanijeti; *cognōscitur* može se razabrati; *flūmen transitur* rijeka se može prijeći. *Nōn facile diiudicātur* ne da ili ne može se raspoznati.

§. 294. Pasiv onih glagola, koji ga ne mogu imati, zamjenjuje se pasivom aktivnih glagola, ili pojedinim izrazima srodnoga značenja:

loquor — dīcor, cohortor — commoneor
ūtor — adhibeor ili *ūsuī sum* (upotrebljavam se), od koristi sam
admīror — admīrātiōnī sum čude mi se
ōdī — odiō sum, in odiō sum mrze na me, mrzak sam
oblīviscor — oblīviōne obruor zaboravljam se
fruī — percipī, aggredī — petī, verērī — colī, persequī — agitārī itd.

§. 295. Aktivni glagoli *fiō* (postajem), *pereō* (upropašćujem se, propadam) i *vēneō* (prodajem se) zamjenjuju pasiv glagola *faciō, perdō* i *vēndō.*

§. 296. U hrvatskom se jeziku pokazuje povratna radnja aktivom s povratnom zamjenicom: **se**: branim se, zabavljam se, a u latinskom jeziku biva to:

1. aktivom sa zamjenicom l i č n o m ili p o v r a t n o m u zavisnom padežu: *diligō mē, diligis tē, diligit sē. C o n f e r tē, Catilina, ad Manlium. Terra circum axem s ē c o n v e r t i t et t o r q u e t.*

2. samim aktivom gdjekojih glagola (ispor. §. 292.):

appropinquō približavam se, *audeō* usuđujem se, *gaudeō* veselim se, *rīdeō* smijem se, *spērō* nadam se, *timeō, metuō* bojim se, *errō* varam se, *placeō* dopadam se, *pugnō* borim se itd.

Katkad se povratni glagol hrvatski izriče u latinskom jeziku odložnim glagolom: *admīror* čudim se, *adversor* protivim se, *irāscor* srdim se, *rēscor* hranim se itd.

3. p a s i v o m: *armārī* oružati se, *augērī* množiti se, *congregārī* skupljati se, *delectārī* zabavljati se, *exercērī* vježbati se, *fallī* varati se, *lavārī* prati se, *offerī* nuditi se, *propagārī* rasprostranjivati se itd.

Aër m o v ē t u r. Suēvī l a v a n t u r in flūminibus. Parēs cum paribus facile c o n g r e g a n t u r.

§. 297. P o v r a t n i se hrvatski glagol prevodi u latinskom jeziku uopće samo onda p a s i v o m, kad radnja glagolom izrečena ne dolazi od subjekta, nego joj je uzrok izvan subjekta. Pasivom se dakle izriče n e h o t i č n a radnja, a aktivom, kad je složen s ličnom ili povratnom zamjenicom, p r a v a se radnja subjekta bolje ističe.

Gāius hōc spectaculō delectābātur Gaj se naslađivao prizorom; uzrok nasladi nije u Gaja nego izvan njega — u prizoru; ali *delectō mē* zabavljam se — uzrok je zabavi u mene. Isporedi dalje: *puerī venātiōne sē exercent* i *exercentur. Iuppiter in imaginem taurī sē vertit* i *omnia in peiōrem partem versa sunt. Multī inveniuntur, reperiuntur* nahodi ih se mnogo.

B i l j e š k a. Stoga se upotrebljava pasiv u toj prilici uvijek ondje, gdje je subjekt neživa stvar: *occāsiō offertur* prilika se nadaje; *spēs ostenditur* nada se pokazuje. *Vulgī voluntas mūtāta est.*

§. 298. **Dodatak.** 1. Katkad se latinski glagol u nas prevodi p r i l o g o m ili p r i l o ž n i m i z r a z o m: *solēre, consuēvisse* o b i č n o, *mātūrāre, properāre* b r z o, ž u r n o, *nōn desinere* n e p r e s t a n o, b e z p r e s t a n k a, *nōn dubitāre* b e z u s t e z a n j a. *Sōcratēs dīcere solēbat* imaše

običaj govoriti = o b i č n o je govorio. *Caesar mātūrat ab urbe proficīscī* (Brzo otide).

2. Upamti „h e n d i a d y o i n“ glagolâ:

cōnsulere et prospicere svojski se zauzimati
depōscere atque expetere živo zahtijevati
exstinguere atque delēre sasvim uništiti
fundere ac fugāre potući do nogû, hametom
pōscere et flagitāre odlučno zahtijevati
relinquere et deserere sasvim ostaviti.

Glava XLVI.

O v r e m e n i m a.

§. 299. Svaka se radnja zbiva u neko vrijeme. Ovo je vrijeme s gledišta onoga, koji govori:

a) **sadašnje,**

b) **prošlo,**

c) **buduće.**

Po **trajanju** (k a k v o ć i) je radnja ili

a) t r a j n a: *scrībō* pišem, ili

b) s v r š e n a: *scrīpsī* napisao sam.

T r a j n u radnju pokazuju: p r e z e n t, i m p e r f e k t.

S v r š e n u radnju pokazuju: p e r f e k t, p l u s k v a m p e r f e k t i f u t u r II.

F u t u r I. pokazuje i t r a j n u i s v r š e n u r a d n j u: *scrībam* pisat ću i napisat ću.

U latinskom se jeziku vremena upotrebljavaju:

a) **apsolutno,** kad naznačuju samo vrijeme i trajanje neke radnje;

b) **relativno,** kad naznačuju odnošaj jedne radnje prema nekoj drugoj radnji, s kojom se ova zbiva u **isto vrijeme,** ili **prije** nje ili **poslije** nje.

U latinskom valja razlikovati:

G l a v n a v r e m e n a: p r e z e n t, p e r f e c t u m p r a e s ē n s, f u t u r I. i II.

Sporedna vremena (historijska, **praeterita**): imperfekt, perfectum historicum, pluskvamperfekt.

Glavna vremena.

§. 300. 1. **Praesēns** pokazuje kao i u hrvatskom jeziku radnju trajnu u sadašnjosti, a upotrebljava se, da se pokaže:

a) što biva sada: *scrībō epistulam;*

b) što biva uvijek: *virtūs sōla hominēs beātōs reddit;*

c) tvrdnja, koja je izrečena u prošlosti, ali po pismenoj ili usmenoj predaji dopire i u sadašnjost. *Plato docet. Caesar narrat.*

Prezent se upotrebljava u živahnu pripovijedanju mjesto historijskoga perfekta **(praesēns historicum)**. *Iugurtha moenia urbis Cirtae, quam propter locī nātūram armīs expugnāre nōn potest, vallō atque fossā circumdat, turrēs exstruit eāsque praesidiīs firmat.*

2. **Perfectum praesēns** (logicum ili absolutum) pokazuje radnju u sadašnjosti svršenu. *Vīxī* živio sam = momu je životu kraj. *Vēnī ad tē* došao sam k tebi = tu sam. *Constitī* stao sam = stojim; *meminī* sjetio sam se = sjećam se; *nōvī* spoznao sam = znam, poznajem; *ōdī* zamrzio sam = mrzim; *cōnsuēvī, assuēvī* privikao sam se = imam običaj. *Dīxī* gotov sam s govorom. *Actum est. Fuimus Trōēs = iam nōn sumus Trōēs. Is mōs usque ad hunc diem permansit* ostao je i postoji još.

Bilješka. 1. Tako pokazuje i pasivni perfekt kao prezentski perfekt sadašnje stanje. *Nāvis armāta est* lađa je opremljena. Treba li izreći prošlo stanje, kaže se: *nāvis armāta erat, fuit, fuerat. Bis post Nūmae regnum Ianus clausus fuit.* (Ispor. §. 107. bilj. 3.).

2. Treba li sadašnje stanje naročito istaknuti, upotrebljava se particip perfecta pasiv. s glagolima: *habeō, teneō*: *cognitum, perspectum habeō, obsessum teneō.* (Ispor. §. 365. 2. b).

3. **Futurum I.** pokazuje buduću radnju. *Omnēs moriēmur. Nātūram sī sequēmur ducem, nunquam aberrābimus.*

Bilješka. Futur se upotrebljava često u 2. licu sing., da se kakva zapovijed ili zabrana izreče blaže, ali ujedno kao sigurno očekivanje. *Tū nōn cessābis et ea, quae habēs institūta, perficiēs.*

4. **Futurum exāctum ili II.** pokazuje radnju u budućnosti svršenu. *Scrīpserō* (bit ću s pismom gotov), *cum redieris* (kad se budeš vratio, kad se vratiš). *Ubi ad tē vēnerō* (kad k tebi dođem), *rem tibi exponam.*

Bilješka. 1. Ako treba pokazati, da će radnja glavne rečenice uzastopce slijediti poslije radnje zavisne rečenice, stoji u obadvije rečenice futur II. *Grātissimum mihi fēceris, si quam primum ad mē vēneris. Quī Antonium oppresserit, is bellum periculosissimum confēcerit.*

2. U latinskom je jeziku upravo ono vrijeme, koje prema vremenskim prilikama mora biti, ali nije u hrvatskom jeziku, gdje se za latinski futur eksaktni upotrebljava prezent svršenih glagola. *Cum Rōmam vēnerō* (kad dođem u Rim), *scrībam ad tē. Melius morātī erimus, cum didicerimus* (kad se naučimo), *quid nātūra desideret.*

3. Futur II. stoji često mjesto futura I., kad upućujemo na nešto, o čem treba poslije govoriti, tako naročito *viderō* u svezi s *mox, post, aliās*, na pr.: *hōc quale sit, paulō post vīderō (vīderimus).*

4. Futur II. upotrebljava se i onda, kad hoćemo istaknuti, da će se neka radnja doista zbiti. *Ego certē meum reī publicae atque imperātōrī officium praestiterō.*

Sporedna vremena.

§. 301. 1. **Imperfectum** pokazuje kao i u hrvatskom jeziku radnju, koja je u prošlosti trajala, a upotrebljava se:

a) za opisivanje prošlih radnja, koje su se ponavljale (običaja, navadâ, uredbî): *Ut Rōmae cōnsulēs, sic Carthāgine quotannīs binī rēgēs creābantur. Themistoclēs saepe in iudiciō versābātur, saepe in contiōnem prodībat, nulla rēs māior sine eō gerēbātur. Atticus mendācium neque dīcēbat neque patī poterat.*

Bilješka. Ako je ponavljanje radnje izrečeno drugom kojom riječju, kao: *semper, saepe, plerumque*, može mjesto imperfekta stajati i historijski perfekt. *Semper Cimōnem pedisequī cum nummīs secutī sunt. Epaminondas amīcōrum fide ad aliōs sublevandōs saepe ūsus est.*

b) za opisivanje pokrajnih radnja, koje su se zbivale u prošlosti uporedo s glavnom radnjom: *Haec scrībēbam, cum amīcus vēnit. Cum Caesar in Galliam vēnit, duae ibi factiōnēs erant.*

c) za opisivanje trajnih stanja prošlosti. Upotrebljava se dakle naročito za opisivanje krajeva, značajeva, bojeva itd. *Caesar Alesiam circumvallāre instituit. Ipsum erat oppidum positum in colle summō . . . cūius collis radīcēs duo duābus ex partibus flūmina subluēbant. Ante oppidum planitiēs . . . patēbat; reliquīs ex omnibus partibus collēs . . . oppidum cingēbant.* — *Pausanias nōn mōrēs patriōs sōlum, sed etiam cultum* ***mūtāvit.*** *Apparātū rēgiō ūtēbātur, satellitēs subsequēbantur, epulābātur mōre Persārum, aditum petentibus conveniendī nōn dābat, superbe respondēbat, crūdeliter imperābat, Spartam redīre nōlēbat. Colōnās se contulerat; ibi cōnsilia cum patriae tum sibi inimīca capiēbat. Id postquam Lacedaemōniī rescierunt, legātōs ad eum* ***misērunt*** (pripovijedanje se nastavlja, zato dolazi opet perfekt).

Bilješka. 1. Imperfekt pokazuje često početu, ali nesvršenu radnju ***(Imperfectum dē conātū).*** *Ministrī regis atrōcitātem factī leniēbant* (ublaživahu, ili kušahu ublažiti). *Cōnsulēs sedābant tumultus* (utišavahu ili kušahu utišati). *Quid est, Catilina? num dubitās id mē imperantē facere, quod iam tuā sponte faciēbās (= facere volēbās)?*

2. Mjesto imperfekta upotrebljava se često u nezavisnoj rečenici infinitiv prezenta, kad se što živahno pripovijeda ***(īnfīnītīvus historicus):*** *Interim cotīdiē Caesar Aeduōs frūmentum, quod essent pūblicē pollicitī, flāgitāre . . . diem ex die dūcere Aeduī, cōnferrī, comportārī, adesse dīcere. Tum spectāculum horribile in campīs patentibus: sequi, fugere, occīdi, capī.* Rjeđe se upotrebljava infinitiv histor. u zavisnim rečenicama: *Iam diēs consumptus erat, cum tamen barbarī nihil remittere atque noctem pro sē rātī ācrius instāre.*

2. **Plusquamperfectum** pokazuje radnju svršenu u prošlosti, dakle obično onakovu, koja je već svršena bila, kad se neka druga zbila. *Manlius Torquātus fīlium suum, quod is contra imperium pugnāverat, necārī iussit. Pausanias eōdem locō sepultus est, ubi vītam posuerat.*

Pluskvamperfekt izveden od prezentskoga perfekta ima značenje imperfekta. *Nōveram (= sciēbam). Consuēveram (= solēbam). Themistoclēs omnium cīvium perceperat (= sciēbat) nōmina. Caesar Rhēnum transīre decreverat:* namjeravaše.

Dodatak. U listovima pisac upotrebljava obično ona vremena, u kojima bi onaj, koji list dobije, pripovijedao priopćene događaje: stoga se upotrebljava mjesto našega prezenta imperfekt, a mjesto našega

aorista ili perfekta pluskvamperfekt. Jučer znači *prīdiē*, danas *eō diē; nunc* i *adhūc* ostaje. *Nihil habēbam, quod scrīberem; neque enim novī quidquam audieram, et ad tuās omnēs epistulās rescrīpseram prīdiē; erat tamen rūmor comitia dīlātum īrī* (nemam što da pišem, jer prvo i prvo nijesam ništa čuo, a drugo odgovorio sam na sva tvoja pisma juče; pronosi se ipak glas . . .). Atik bi primivši list pripovijedao ovako: *Cicero nihil habēbat, quod scrīberet; neque . . . audierat et . . . rescrīpserat prīdiē; erat tamen . . . Haec scrībēbam mediā nocte, novī nihil erat apud nōs.* Ovo pišem oko ponoći, nova nema kod nas ništa. Ali: *si valēs, bene est, ego valeō; māximī tē semper et fēcī et faciō*, jer bi primalac pripovijedao: *māximī mē semper et fēcit et facit.*

3. **Perfectum historicum** upotrebljava se kao i hrvatski aorist, kad se kazuje radnja, koja se zbila u prošlosti, bez obzira na njezino trajanje. U hrvatskom najviše prezent perfektivnih glagola, ili aorist, ili perfekt. *Vēnī, vīdī, vīcī. Regulus in senātum vēnit, mandāta exposuit. Miltiades Chersonnēsum reliquit ac rursus Athēnās demigrāvit* (ostavi, pa otputuje). *Apud Helvetiōs longē nōbilissimus fuit et dītissimus Orgetōrix. Is . . . cōniūrātiōnem nōbilitātis fēcit et cīvitātī persuāsit . . . Orgetorix sibi legātiōnem ad cīvitātēs suscēpit.*

Bilješka. Historijski se perfekt upotrebljava u rečenicama, koje izriču kakovo iskustvo, te pokazuje, da se zbilo, što se može uvijek zbiti (gnomski perfekt).

Quī studet optātam cursū contingere metam, multa tulit, fēcitque puer, sudāvit et alsit (naznoji se i nazebe) Hor. *Libidō ulcīscendī plerumque māgnās cīvitātēs pessumdedit.*

§. 302. Uz neke **vremenske veznike** upotrebljava se u latinskom jeziku koje drugo vrijeme, nego u hrvatskom:

1. uz ***antequam*** i ***priusquam*** stoji u latinskom jeziku prezent, a u hrvatskom futur ili prezent svršenih glagola: *Antequam dē ceterīs rēbus respondeō* (prije nego li ću odgovoriti ili odgovorim), *dē mē pauca dīcam* (ispor. §. 328.);

2. uz ***dum*** dok, dok god stoji u latinskom jeziku historijski prezent, a u hrvatskom prošlo vrijeme trajnih glagola. *Dum haec in colloquiō geruntur* (dok se ovo događaše, događalo), *Caesarī nuntiātum est equitēs Ariovistī accēdere.*

Ako je subjekt isti u obadvije rečenice, *dum* s prezentom historijskim prevodi se prilogom sadašnjega vremena, na

pr.: *Alexander, dum inter prīmōrēs pugnat* (boreći se), *sagittā ictus est.*

Bilješka. Imperfekt se upotrebljava uz *dum*, ako treba pokazati, da je radnja glavne rečenice tako dugo trajala kao i radnja zavisne rečenice. U glavnoj rečenici dolazi ili se može pomisliti: tako dugo. *Lacedaemoniōrum gēns* (tako dugo) *fortis fuit, dum lēgēs Lycurgī vigēbant.*

3. Veznici: *postquam* pošto

ut, ubi, ut prīmum, ubi prīmum
cum prīmum, simulac, simulatque } kako, čim

stoje u pripovijedanju s historijskim **perfektom,** kad se izriče prošla radnja, za kojom radnja glavne rečenice slijedi uzastopce. U hrvatskom historijski prezent ili aorist, rjeđe perfekt. *Pompēius ut equitātum suum pulsum vīdit, aciē excēssit. Simulac prīmum Verrī occāsiō vīsa est, cōnsulem deseruit. Postquam Xerxēs in Graeciam descendit, Aristīdēs in patriam restitūtus est.*

Bilješka. 1. Mjesto historijskoga perfekta stoji uz spomenute veznike i historijski prezent. *Quae ubi Rōmam nuntiantur, senātus dictātōrem dīcī iussit.*

2. Uz *postquam* stoji pluskvamperfekt, kad se vrijeme izbliže određuje dnevima, mjesecima, godinama itd. *Hannibal tertiō annō, postquam dōmō profūgerat, in Africam vēnit.*

3. Imaju li glavna i zavisna rečenica isti subjekt, ovaj stoji redovno pred veznikom zavisne rečenice, kojom se period počinje: *Caesar postquam in Treverōs vēnit* (pošto C. dođe), *Rhēnum transīre cōnstituit.*

§. 303. Kad se pokazuje ponavljanje radnje, upotrebljava se u relativnim, vremenskim i pogodbenim rečenicama:

1. perfekt, kad je u glavnoj rečenici prezent, a radnja se ponavlja u sadašnjosti;

2. pluskvamperfekt, kad je u glavnoj rečenici imperfekt, a radnja se ponavlja u prošlosti.

Takav se perfekt prevodi u hrvatskom jeziku prezentom, a pluskvamperfekt kondicionalom.

Quōcunque a s p e x i s t i (kamo god pogledaš), *ut furiae, sic tibi occurrunt iniūriae. Cum fortūna r e f l ā v i t* (kad se god sreća okrene), *affligimur. Sī ad luxuriam libīdinum intemperantia a c c ē s s i t, duplex malum est. Messānam ut quisque v ē n e r a t* (kad bi tko došao), *sīgna visere solēbat. Ubi a d v e s p e r ā v e r a t* (kad bi se god smrklo), *Euclīdes Megarā Athēnās commeābat.*

Vremena u indikativnim zavisnim rečenicama.

§. 304. Za upotrebljavanje vremena u indikativnim zavisnim rečenicama valja ovo pamtiti:

Radnja z a v i s n e r e č e n i c e biva ili **u isto vrijeme** s radnjom glavne rečenice, ili **prije nje.**

1. Biva li radnja zavisne rečenice **u isto vrijeme** s radnjom glavne rečenice, stoji u obadvjema rečenicama **isto vrijeme.**

Quī adsunt, nōmina dant
quī aderant, nōmina dābant
quī aderunt, nōmina dābunt
quī affuerunt, nōmina dedērunt
dum scrībō, legis
dum scrībēbam, legēbas.

Fēcisti, quae debuistī. Discēs, quam diū volēs. Ōderō, sī poterō.

2. Biva li radnja zavisne rečenice **prije** radnje glavne rečenice, stoji u svim zavisnim rečenicama vrijeme s v r š e n e radnje: perfekt, pluskvamperfekt, futur II., i to:

u glavnoj rečenici: p r e z e n t, u zavisnoj: p e r f e k t,

u glavnoj rečenici: p r e t e r i t, u zavisnoj: p l u s k v a m p e r f e k t,

u glavnoj rečenici: f u t u r I., u zavisnoj: f u t u r II.

P r o p o n ō tibi, quidquid c ō g n ō v ī. Legiōnēs sex, quae prīmae v ē n e r a n t, castra mūnīre c o e p ē r u n t. Imperium summum Rōmae h a b ē b i t, quī prīmus ōsculum mātrī t u l e r i t.

B i l j e š k a. 1. Futurni pojam (budućnost) izražavaju i i m p e r a t i v, h o r t a t i v n i k o n j u n k t i v, g e r u n d i v i glagoli: *oportet,*

opus est, dcbēre itd. *Quidquid a c c i d e r i t, fortiter f e r ā m u s. Quidquid a c c i d e r i t, nōbis ferendum est, ferre nōs oportet, debēmus.*

2. Ako se radnja promatra sama za sebe, dakle se izriče kao sadašnja ili prošla, stoje vremena i u zavisnim rečenicama apsolutno: *Sī ignis e s t animus, exstinguētur. Quot passerēs drăcō dēvorāvit, tot annōs Trōiam obsidēbimus.*

O vremenima uz neke veznike vidi §. 302.

O ponavljanju radnje vidi §. 303.

O futuru II. vidi §. 300. 4. i bilješke.

Glava XLVII.

Cōnsecūtiō temporum.

§. 305. U i z n u t r a z a v i s n i m rečenicama udešava se vrijeme prema vremenu glavne rečenice; a ovo se udešavanje zove **cōnsecūtiō temporum.**

I z n u t r a z a v i s n e r e č e n i c e jesu takve konjunktivne zavisne rečenice, kojima se izriče k a k v a m i s a o s u b j e k t a g l a v n e r e č e n i c e.

Amo brojimo sve konjunktivne zavisne rečenice (osim posljedičnih rečenica s *ut, quī, quīn*), koje se počinju:

1. s podrednim veznicima (k o n j u n k c i o n a l n e z a v i s n e r e č e n i c e);

2. s relativnim zamjenicama i prilozima (r e l a t i v n e z a v i s n e r e č e n i c e);

3. s upitnim zamjenicama i prilozima (u p i t n e z a v i s n e r e č e n i c e).

§. 306. Za konsekuciju temporum vrijedi ovo pravilo:

Kad je g l a g o l g l a v n e r e č e n i c e[1]) u kojem:

---

[1] Kao glavna rečenica ne uzima se ovdje samo prava glavna rečenica, nego i svaka zavisna rečenica, od koje je opet kakva rečenica zavisna.

glavnom vremenu: prezen., futuru I. i II. (imperativu)

historijskom vremenu: imperf., perf., pluskvamperf., onda u zavisnoj konjunktivnoj rečenici stoji:

I. **konjunktiv** $\frac{\textbf{prezenta}}{\textbf{imperfekta}}$, ako se radnja njezina zbiva **u isto vrijeme** s radnjom glavne rečenice;

II. **konjunktiv** $\frac{\textbf{perfekta}}{\textbf{pluskvamperfekta}}$, ako se radnja njezina zbila **prije** radnje glavne rečenice;

III. ako se pak radnja zavisne rečenice ima zbiti **poslije** radnje glavne rečenice, stoji u zavisnoj konjunktivnoj rečenici ili **konjunktiv** $\frac{\textbf{prezenta}}{\textbf{imperfekta}}$ (kad se budućnost radnje sama sobom razumijeva, kao u namjernim i zapovjednim rečenicama) ili **konjunktiv** $\frac{\textbf{prezenta}}{\textbf{imperfekta}}$ **perifrastične konjugacije aktivne** (kad se budućnost sama sobom ne razumijeva, kao u upitnim rečenicama).

I. Vidim,	što radiš,
vidio sam,	što si radio,
vidjet ću,	što ćeš raditi;
(ako) vidim,	
Videō,	***quid agās,***
vīdī,	***quid ēgeris,***
vidēbō,	***quid āctūrus sīs.***
(sī) vīderō,	
II. Viđah (vidio sam),	što radiš,
vidjeh,	što si radio,
bijah vidio,	što ćeš raditi;
Vidēbam,	***quid agerēs,***
vīdī,	***quid ēgissēs,***
vīderam,	***quid āctūrus essēs.***

U glavnoj rečenici:		U zavisnoj rečenici konjunktiv:	
I. Glavno vrijeme	prezent perfekt prezent futur I. futur II. imperativ	a) za isto vrijeme	prezenta
		b) za prije	perfekta
		c) za poslije	prezenta, na pr. u namjer. rečenici (ispor. i §. 310. I.)
			prezenta perifrast. konjug. akt. (isp. i §. 310. II.)
II. Sporedno vrijeme	imperfekt perfekt pluskvamperfekt	a) za isto vrijeme	imperfekta
		b) za prije	pluskvamperfekta
		c) za poslije	imperfekta, na pr. u namjern. rečenici (ispor. i §. 310. I.)
			imperfekta perifrast. konjug. akt. (ispor. i §. 310. II.)

I. a) *Quid est, Catilīna, quod tē iam in hāc urbe dēlectāre possit, in quā nēmō est, quī tē nōn metuat. Canēs aluntur, ut sīgnīficent, sī fūrēs vēnerint. Tū dēlīberā, utrum mālīs.*

Membrīs ūtimur prius, quam didicimus (= scīmus), cūius ūtilitātis causā ea habeāmus. Taurīs nātūrā datum est (dakle imaju), *ut prō vitūlīs contendant.*

Nēmō erit, quī cēnseat ā virtūte esse recēdendum. Quaerēs fortasse, cūr, cum haec in urbe sint, ego nōn absim. Mōrātī melius erimus, cum didicerimus, quae nātūra dēsīderet. Ego dē vindītiōne vīllae meae nihil cōgitō, nisi quid, quod magis mē dēlectet, invēnerō.

b) *Nōn debet dubitārī, quīn fuerint ante Homērum poetae. Nōn dubitō, quīn māgnam vim semper habuerit ōrātiō.*

Adeōne pudōrem perdidīstī (= expers es pudōris), ut hōc in templō dīcere a u s u s s ī s?

Oblītus es (= nescis), quid initiō d ī x e r i m.

Quod nihil dē eā rē s c r ī p s e r i m, facile ī g n ō s c ē s.

Mox cōgnōverō, quantum in mē tuum ōdium f u e r i t.

c) *Incertum est, quam longa nostrum cūiusque vīta f u t ū r a s i t. Tū quid s ī s f a c t ū r u s, pergrātum mihi erit, sī ad mē s c r ī p s e r i s.*

II. a) *Canēs alēbantur in Capitōliō, ut s ī g n ī f i c ā r e n t, sī fūrēs vēnissent. Quaerere solēbat Sōcratēs, quid bonum malumve e s s e t.*

Māiōrēs nostrī ab arātrō abdūxērunt Cincinnātum, ut dictātor e s s e t. Hannibal imperāvit puerō, ut omnēs forēs aedificiī c i r c u m ī r e t ac propere sibi n u n t i ā r e t, num undique o b s ī d e r ē t u r.

Pavor c e p e r a t mīlitēs, nē mortiferum e s s e t Scipiōnis vulnus. Ariovistus tantam sibi arrogantiam sūmpserat, ut ferendus nōn v i d ē r ē t u r.

b) *Valerius laudābat fortūnam Brutī, quod prō rēpūblicā dimicāns mortem o c c u b u i s s e t. Pythagorēī, quid quōque diē d ī x i s s e n t, a u d ī s s e n t, ē g i s s e n t, commemorābant vesperī. Cato ut probrum M. Nōbiliōrī obiēcit, quod is in prōvinciam poētās d ū x i s s e t.*

Mirātus erās, quod tibi hunc hominem c o m m e n d ā s s e m.

c) *Nōn dubitābam, quīn hanc epistulam fama ipsa suā celeritāte e s s e t s u p e r ā t ū r a. Quae vīta fuisset Priāmō, sī ab adulescentiā s c ī s s e t, quōs eventūs senectūtis e s s e t h a b i t ū r u s.*

Bilješka. 1. Za historijskim prezentom stoje prezent i perfekt ili imperfekt i pluskvamperfekt, budući da je on samo po obliku vrijeme sadašnjosti, a po značenju vrijeme prošlosti.

No redovno stoji imperfekt ili pluskvamperfekt, ako je zavisna rečenica pred glavnom (uz *cum historicum* uvijek).

Caesar cōgnōscit, quid hostēs { *faciant, fēcerint,* / *facerent, fēcissent.*

*

Ubiī petunt atque ōrant, ut sibi Caesar parcat. Agesilaus Pausaniae, quid comperisset, aperit. Haeduī, cum sē suaque ab Helvetiīs dēfendere nōn possent, legātōs ad Caesarem mittunt.

2. Historijskim perfektom običaje Latinac smatrati svaki perfekt, koji nije značenjem potpuno ravan prezentu, kao *nōvī, didicī* = *sciō*.

Dedit nātūra beluīs sensum, ūt secernerent pestifera ā salūtāribus. Satis multās causās attulī, cūr bellum gerendum esset. (Ispor. §. 300. 2.).

§. 307. Ako zavisna konjunktivna rečenica zavisi od kakvog infinitnog glagola (infinitiva, participa, gerunda, supina), onda se zavisno vrijeme udešava obično po vremenu finitnoga glagola; samo poslije infinitiva i participa perfekta dolazi ponajviše konjunktiv imperfekta ili pluskvamperfekta.

Nēgō mē scīre, cūr nūllās ad mē litterās det (dederit, datūrus sit).

Nēgābam mē scīre, cūr nūllās ad mē litterās daret (dedisset, datūrus esset).

Nēgō | *mē scīvisse, cūr nūllās ad mē litterās daret*
Nēgāvī | *(dedisset, datūrus esset).*

Erat inīquum postulāre, ut Caesar exercitum dimitteret. Aristīdēs cum animadvertisset quendam scrībentem, ut patriā pellerētur, quaesisse ab eō dīcitur, quārē id faceret. Athēniēnsēs mīsērunt Delphōs cōnsultum, quīdnam facerent dē rēbus suīs. Incessit libidō sciscitandī, ad quem regnum Rōmānum ventūrum esset. Estisne vōs lēgātī ōrātōrēsque missī ā populō Collātinō, ut vōs . . . dēderētis? Sumus.

Tako i: *Cōnstitit rēx incertus, quantus esset numerus hostium,* ali: *cōnstitī* (stojim) *incertus, quid faciam.*

Bilješka. Historijski se infinitiv smatra kod konsekucije temporum za historijsko vrijeme. *Memmius populum ad vindicandum hortārī, monēre, nē lībertātem suam desererent.*

§. 308. Ako kakva zavisna konjunktivna rečenica zavisi od druge koje zavisne konjunktivne rečenice, upravlja se po vremenu ove:

Nēsciō, quidnam causae sit, cūr nūllās ad mē litterās des (dederis, datūrus sis).

Nēsciō, quidnam causaē fuerit, cūr nūllās ad mē litterās darēs (dedissēs, datūrus essēs).

Nesciēbam, quidnam causae esset, cūr nūllas ad me litterās darēs (dedissēs, datūrus esses).

Nēsciēbam, quidnam causae fuisset, cūr nūllās ad mē litterās darēs (dedissēs, datūrus esses).

§. 309. Pravila o konsekuciji temporum najdosljednije su provedena u namjernim rečenicama, a u drugim zavisnim rečenicama upotrebljavaju se i apsolutna vremena mjesto relativnih. To biva naročito:

1. uvijek u **konsekutivnim** rečenicama s *ut, quī, quīn.*

Ita vīxī, ut nōn frūstra mē nātum esse ***existimem*** (nezavisna rečenica: *rēcte vīxī itaque existimō). Perfidia tua perfēcistī, ut nēmō tibi in posterum sit habitūrus fidem* (nezavisna rečenica: *Propter perfidiam nēmō tibi fidem habēbit*). *Epaminondās adeō vīritātis erat dīligēns, ut ne iocō quidem* ***mentīrētur*** (nezavisna rečenica: *Epaminondes ne iocō quidem mentiēbātur*). *Alexander cum nūllō unquam hoste cōngressus est, quem nōn vīcerit* (nezavisna rečenica: *omnēs hostēs vīcit*).

Bilješka. Poslije glagola, što znače zbiti se (*accidit, contingit, factum est* itd.) stoji u pripovijedanju svagda konjunktiv imperfekta. *Accidit casū, ut lēgātī Prusiae Rōmae apud L. Quinctium cēnārent.*

2. katkada i u drugim zavisnim rečenicama, kao u upitnim, uzročnim i dopusnim, osobito ako je zavisna rečenica pred glavnom.

Quam mātrem Euripidēs, aut quem patrem Demosthenes habuerit, ipsōrum quoque saeculō īgnōtum fuit (nezavisna rečenica: *Quam mātrem habuit*). *Hīc quantum in bellō fortūna* ***possit,*** *cōgnōscī potuit* (nezavisna rečenica: *Quantum potest*). *Tū humānissime fēcīstī, quī mē certiōrem* ***fēceris*** *(humānissime fēcīstī, cum mē certiōrem fēceris). Cum apud Graecōs antiquissimum ē dōctīs genus* ***sit*** *poētārum, serius poeticam nōs accepimus.*

Često stoji samo do shvaćanja piščeva, hoće li upotrebiti vrijeme apsolutno ili relativno. Sve, što je u sadašnjosti ili se izriče s gledišta sadašnjosti, stoji u konjunktivu glavnih

vremena; sve, što se pomišlja u svezi s kakvom svršenom glavnom radnjom, stoji u konjunktivu sporednih vremena.

Apsolutno: *Hōc tōtō proeliō, cum ā hōrā septimā* ***pugnātum sit,*** *aversum hostem nēmō vidēre potuit.*

Relativno: *Cum primī ōrdinēs hostium* ***concidissent,*** *tamen reliquī resistēbant.*

Apsolutno: *Remī legātōs mīsērunt, quī dīcerent omnēs Belgās in armīs esse Germānōsque, quī cis Rhenum* ***incolant,*** *sēsē cum iīs coniunxisse.*

Relativno: *Reperiēbat Belgās ibi consēdisse Gallōsque, quī ea loca* ***incolerent,*** *expulisse.*

Bilješka. U umetnutim ili uvodnim rečenicama, koje nemaju s glavnom rečenicom nikakve sveze, stoji vrijeme uvijek apsolutno.

Et nē īgnōrēs, quae rēs agātur, dē nātūrā agebāmus deōrum. Hīs ego diēbus, nē forte tibi videar līber fuisse, dīrūpī mē paene in iūdiciīs amīcōrum.

§. 310. Latinski jezik nema konjunktiva futura, nego ga nadomješćuje ili konjunktivom drugih vremena ili opisivanjem.

I. Konjunktivom drugih vremena nadomješćuje se u takvim zavisnim rečenicama, koje su u svezi s drugim zavisnim rečenicama, kojima je već izrečeno buduće vrijeme (na pr. futurom ili futurnim pojmom, namjernom rečenicom ili glagolima *timendī*), a stoji:

a) mjesto konjunktiva futura I. konjunktiv **prezenta** ili **imperfekta;**

b) mjesto konjunktiva futura II. konjunktiv **perfekta** ili **pluskvamperfekta** prema konsekuciji temporum (isp. §. 306. prijegled).

a) *Sī obsidēs Helvetiī dābunt, Caesar pācem cum eīs faciet.*

Sī obsidēs ab Helvetiīs dābuntur, Caesar pācem cum eīs faciet.

Pollicētur { *sī obsidēs Helvetiī dent,* / *sī obsidēs ab Helvetiīs dentur,* } *Caesar,* { *sēsē cum eīs pācem factūrum esse.*

Pollicitus est Caesar, { *sī obsidēs Helvetiī darent, sī obsidēs ab Helvetiīs darentur,* } *sēsē cum eīs pācem factūrum.*

b) *Sī obsidēs Helvetiī dederint, Caesar cum eīs pācem faciet.*

Sī obsidēs ab Helvetiīs datī erunt, Caesar cum eīs pācem faciet.

Pollicētur Caesar, { *sī obsidēs Helvetiī dederint, sī obsidēs ab Helvetiīs datī sint,* } *sēsē cum eīs pācem factūrum.*

Pollicitus est Caesar, { *sī obsidēs Helvetiī dedissent, sī obsidēs ab Helvetiīs datī essent,* } *sēsē cum eīs pācem factūrum.*

Timeō, nē hostēs adveniant. Timēbam, nē hostēs advenīrent.

Hannibal prōmīsit Gallīs (sē) nōn strictūrum ante gladium, quam in Italiam vēnisset (nezavisno: *nōn stringam ante, quam vēnerō*).

II. Ako u rečenici još ničim nije izraženo buduće vrijeme (kao u zavisnim rečenicama s *quīn* i u zavisnim upitnim rečenicama), opisuje se konjunktiv futura I. aktivnoga:

a) konjunktivom prezenta ili imperfekta perifrastične konjugacije, ako glagol ima particip perfekta pas.;

b) a u svim drugim slučajevima (dakle: kod glagolâ bez perf. pas., kod konjunktiva tutura I. pasivnoga i konjunktiva futura II.) naknađava se po pravilu spomenutu pod I., samo se poradi naznačivanja futurnoga smisla dodaju riječi kao: *iam, mox, brevī, postea, statim, aliquando, posse:*

a) *Nōn dubitō, quīn hanc rem (brevī) confectūrus sīs.*
Nōn dubitābam, quīn hanc rem (brevī) confectūrus essēs.
Nēsciō, quō diē ad nōs ventūrus sīs.
Nēsciēbam, quō diē ad nōs ventūrus essēs.

b) *Nōn dubitō, quīn tē* ***mox*** *hūius factī pudeat.*
Nōn dubitābam, quīn tē ***mox*** *hūius factī pudēret.*
Nōn dubitō, quīn haec rēs ***brevī*** *conficiātur.*
Nōn dubitābam, quīn haec rēs ***brevī*** *conficerētur.*
Nōn dubitō, quīn haec rēs ***brevī*** *confecta sit.*
Nōn dubitābam, quīn haec rēs ***brevī*** *confecta esset.*

Glava XLVIII.

N a č i n i.

I. Indikativ.

§. 311. Indikativ se upotrebljava kao i u našem jeziku, kad se izriče neki događaj kao zbiljski i određen, ili kad se za zbiljski događaj pita.

Virtūs manet, dīvitiae pereunt. Sī deus est, sempiternus est. Quis Rōmam condidit?

U latinskom se jeziku upotrebljava često indikativ, a u hrvatskom može uz indikativ stajati i kondicional ili samo particip pret. akt. II. (ispor. 3.):

1. izrazi: mogao bih, morao bih, trebalo bi kazuju se u latinskom jeziku prezentom indikativa, kad stoje bez pogodbene rečenice:

Dakle: *possum, dēbeō, necesse est, oportet,* gerundiv s *est.*

Quōs tuērī dēbēs, deseris. Animadvertendum est diligentius, quae nātūra rērum sit (trebalo bi bolje motriti, ali i treba). *Necesse erat bellum aut nōn suscipī aut fortiter gerī. Aut nōn suscipiendum fuit* (nije trebalo, nije se smjelo . . .) *bellum aut fortiter gerendum.*

2. bezlični izrazi, kad stoje bez pogodbene rečenice, kao:

dolikovalo bi *convenit, decet*
bilo bi pravo *aequum, pār, iustum est*
bilo bi bolje, korisnije *melius, ūtilius est*
bilo bi preopširno, daleko bi odvelo *longum est*
bilo bi odveć teško *difficile est.*

Satius sane est in sōlitūdine vītam dēgere quam cum hominibus improbīs. Longum est omnia enumerāre. Certe optābilius fuit Milōnī dare iugulum P. Clōdiō. Optimum quidem fuerat paucīs contentum esse.

3. uz relativne zamjenice i priloge, koji su postali udvajanjem ili dodatkom — *cunque: quisquis, quidquid, quotquot, utut; quīcunque, qualiscunque, quantuscunque, quamquam. Utut est, utcunque est, quōquō modō sē rēs habet* bilo kako mu drago.

Quidquid id est (bilo to što mu drago), *timeō Danāōs et dōna ferentēs. Haec, qualiacunque erant, reticenda nōn fuērunt. Quidquid agis* (štogod radio), *prūdenter agās.*

4. uz *paene, prope* malo ne, gotovo.

Prope oblītus sum (gotovo, malo ne zaboravih, ili: bio bih gotovo zaboravio). *Pōns sublicius iter paene hostibus dedit. Prope est circumventus.*

5. uz veznike *sive-sive* (*seu-seu*) ili-ili; na pr. *sive verum est, sive falsum* (bilo istina ili laž).

Sive cāsū haec incidērunt sive necessitāte, bonō animō estōte. Dogodilo se ovo slučajno ili nužno, ne klonite duhom. *Hominēs nōbilēs, seu rectē seu perperam facere coeperunt, in utrōque excellunt.*

2. Konjunktiv u glavnim rečenicama.

§. 312. Konjunktivom izričemo uopće ono:

1. što se hoće, želi, namjerava;

2. što se pomišlja kao moguće, nezbiljsko;

3. što se izriče kao tuđa misao ili tvrdnja.

Pazi dakle na razliku:

Pater mortuus est — utinam pater nē moriatur!

Nēmō hoc dīxit — forsitan dīcat quispiam (kao moguće).

Quid facis? — quid faciāmus?

Hōc vērum est — sit hōc vērum bilo istinito (dopušta se kao moguće).

Edimus, ut vīvāmus (namjera).

Hōc rēpetō, nē oblivīscāminī.

Rōmānī legātōs mīsērunt, quī ōrāculum cōnsulerent (da pitaju, neka pitaju).

Exspectāvimus, dum hostēs flūmen transiērunt (događaj) — *exspectābāmus, dum hostēs flūmen transīrent* (dok bi prešli, vrijeme očekivano, dakle pomišljeno).

Cīvēs fūgerant, priusquam hostēs invāsērunt (događaj); ali *cīvēs portās clausērunt, priusquam hostes invāderent* nego bi provalili (provala nije zbiljna, nego pomišljena).

Nīsī Alexander essem, Diogenēs essem (oboje nije zbiljno).

I. **Cōniūnctīvus potentiālis** (negacija ***nōn***) pokazuje mogućnost ili blaže, obzirnije tvrđenje (u hrvatskom: mogu, mogao bih, kondicional) a vremena su:

a) za sadašnjost **prezent** ili **perfekt.** *Hīc quaerat quispiam* (mogao bi tko pitati). *Dīxerit quis* (mogao bi tko reći); *nōn facile dīxerim* (ne bih lako rekao). *Quis dubitet, quīn in virtūte dīvitiae sint. Hōc sine ūlla dubitātiōne confirmāverim* (ovo bih potvrdio) *eloquentiam esse rem omnium difficillimam. Nūllam virtūtem Alexandrī quam celeritātem magis laudāverim.*

b) za prošlost **imperfekt,** osobito drugo lice glagolâ *dīcere, crēdere, putāre, vidēre, cernere. Maestī mīlitēs — crēderēs* (mislio bi bio, mogao bi bio tko misliti) *victōs — rediērunt in castra. Confectō proeliō tum verō cernerēs* (vidio bi bio, mogao bi vidjeti), *quanta audācia fuisset in exercitū Catilinae. Haud facile discernerēs, utrum Hannibal imperātōrī an exercituī cārior esset.*

§. 313. II. **Cōniūnctīvus optātīvus** (negacija ***nē***) pokazuje **želju.**

a) Kad se želja može ispuniti (potentiālis), stoji konjunktiv **prezenta** za sadašnjost ili **perfekta** za prošlost;

b) kad se želja ne može ispuniti (irreālis) stoji konjunktiv **imperfekta** za sadašnjost ili **pluskvamperfekta** za prošlost.

Potencijalne se željne rečenice mogu, a irealne **moraju** počinjati česticom ***utinam*** (o da, kamo sreća da), negativno: ***utinam nē.*** Ali mjesto *utinam* mogu u prvom slučaju stajati

oblici: *velim, nōlim, mālim,* a u drugom *vellem, nōllem, māllem.*

a) *Valeant cīvēs meī, sint incolumēs, beātī* (zdravi bili, sretni bili), *stet haec urbs praeclāra! Utinam hīc annus lactus sit! Pāce tuā haec dīxerim! Valetūdinem tuam velim cūrēs. Victōriam dī nōbis dent, nōn hostibus* (niječe se samo riječ *hostes*)*!*

b) *Vellem adesse posset amīcus! Utinam Cȳrus vīveret! Utinam nē vērē scrīpsissem! Māllem tacuissēs! Illud utinam nē vērē scrīberem nēve iūre dīcerem!*

Bilješka. 1. *Utinam* se može izostaviti samo za 3. lice.

2. Optativni konjunktiv stoji ikad se tko kune. *Nē sim salvus!* (ne bio zdrav!), *Moriar!* (umro!), *interream* poginuo, *peream* propao, *nē vīvam* ne bio živ. *Sollicitat, ita vīvam* (života mi moga), *mē tua valetūdō. Ita mē dīī ament!* (Tako mi Bog pomogao!)

§. 314. III. **Cōniūnctīvus hortātīvus** (negacija ***nē,*** ine: ***nēve***) upotrebljava se u pozivima u 1. licu plurala **prezenta.**

Amēmus patriam (ljubimo domovinu!). *Imitēmur māiōrēs nostrōs! Nē difficilia optēmus! Nē timeāmus mortem nēve fugiāmus!*

U 2. i 3. licu zamjenjuje kao **cōniūnctīvus iūssīvus** imperativ, i to:

a) u 2. licu sing. **prezenta,** kad je zapovijed ili zabrana mirna, a subjekt općenit, neodređen (dakle u sentencijama): *Quidquid agis, prūdenter agās et respice fīnem! Nūllīus per adsentātiōnem amīcitiam mereāris!*

b) u 2. licu sing. i plur. **perfekta,** kad je zabrana oštra.

Nē dīxeris, quod vērum nōn est, discipule! Tū nē quaesieris, quem mihi, quem tibi fīnem dī dederint! Nihil grātiae causā ēgeris! Nihil timueritis!

c) u 3. licu sing. i plur. **prezenta:** *Quam quisque nōrit artem, in hāc sē exerceat* (neka se vježba)! *Quī dedit beneficium, taceat, narret, quī accepit! Audiātur et altera pars! Dōnīs impiī nē plācāre audeant deōs!*

Bilješka. Drugim se ili trećim licem konjunktiva imperfekta ili pluskvamperfekta kazuje, da je tko morao što učiniti, ali da nije učinio. *Dīceret* bijaše mu kazati, *paterētur* bijaše mu podnositi; *restitissēs, repugnāssēs* bijaše ti se oprijeti.

§. 315. IV. **Cōniūnctīvus concessīvus** (negacija ***nē***) pokazuje dopuštanje. Za sadašnjost se upotrebljava **prezent,** za prošlost **perfekt.**

U hrvatskom jeziku stoji part. pret. akt. II. sâm ili s: ma, makar, neka, recimo da.

Oderint, dum metuant mrzili, neka mrze, samo da se boje. *Nātūram expellās furcā, tamen usque recurret* (ma istjerao). *Malus cīvis Cn. Carbo fuit; fuerit aliīs* (neka je bio drugima), *tibi quandō esse coepit? Sit hōc vērum* (neka je ovo istinito, recimo da je ovo istinito). *Nē sit summum malum dolor, malum certe est.*

Uz taj konjunktiv stoje često veznici: ***ut, licet.***

Ut desint vīrēs, tamen est laudanda voluntās. Nōn est māgnus pumiliō, licet in monte constiterit.

§. 316. V. **Cōniūnctīvus dēlīberātīvus** ili dubitātīvus (negacija ***nōn***) stoji u deliberativnim pitanjima, kad netko ne zna, što treba ili je trebalo raditi. U nezavisnom pitanju stoji ponajviše u 1. licu.

Za sadašnjost se uzima **prezent**, za prošlost **imperfekt.**

U hrvatskom jeziku stoji prezent ili perfekt s da, ili se opisuje glagolom treba, valja, je itd. u prezentu ili u perfektu. *Quid faciam?* što da radim? *Quid facerem?* što da sam radio ili što mi je trebalo raditi? *Ego tibi irāscerer?* ja da sam se na te ljutio? *Quō mē conferam mīlitēs, cuī caput meum crēdam? Haec cum vidērem, quid agerem? contenderem contrā tribūnum plebis? Nōs poētārum vōce nōn moveāmur?*

Bilješka. U deliberativnim se pitanjima upotrebljava negacija *nōn*, jer se niječe samo pojam, a ne čitava rečenica: *nōn facere = omittere, nōn sinere* = zabraniti, *nōn movērī* = ostati hladan.

3. Imperativ.

§. 317. **Imperativom** se kazuje zapovijest, propis, opomena, zabrana (negacija ***nē,*** *nēve,* ali ipak i *nēmō, nūllus, nunquam* itd.).

a) Imperātīvus praesentis pokazuje zapovijest, koja treba da se odmah posluša, ili koja ima opću vrijednost. (Pravila za život, poslovice). *Ēgredere ex urbe, Catilīna, lībera rem pūblicam metū! Iūstitiam cole et pietātem! Ferte mīserō auxilium! Sperne voluptātēs! Nōsce tē ipsum! Divide et imperā!*

b) Imperātīvus futūrī kazuje zapovijest, koja treba da se u buduće posluša, naročito, ako je izvršenje zapovijesti vezano za kakvu pogodbu. Stoga se upotrebljava poimence u ugovorima, zakonima, oporukama. *Cum valetūdinī tuae cōnsulueris, tum cōnsulitō nāvigātiōnī. Crās petitō: dabitur; nunc abī. Cōnsulēs mīlitiae summum iūs habentō, nēminī parentō; illīs salūs reī pūblicae suprēma lēx estō! Servus meus Stichus līber estō* (u oporuci). *Īgnōscitō saepe alterī, nunquam tibi! Hominem mortuum in urbe nē sepelītō nēve ūritō.*

Na hrvatski se prevodi prvi imperativ imperativom i svršenih i trajnih glagola, drugi imperativ najčešće imperativom samo trajnih glagola.

Bilješka. 1. Znaj prevodi se uvijek: *scītō*, znajte: *scītōte*. *Estō*: neka bude, ne *sit*, već: *ita sit*. Samo znači uz imperativ *modo*. *Tacē modo* Samo šuti.

2. Blaža se zapovijest izriče glagolom *velim* i konjunktivom: *dīscās velim* (ispor. §. 313.); ili se dodaje imperativu *quaeso, quaesumus*: *omitte ista quaeso*; ili *sīs (sī vis)*: ako te je volja, ili *sōdēs* (*sī audēs* izvoli). *Refer animum sīs ad vēritātem. Dīc sōdēs.*

3. Zapovijest se pooštrava imperativom *fac* s *ut* ili samim konjunktivom: *Fac veniās* ili *fac, ut veniās.*

4. Mjesto imperativa trećega lica stoji, osim u zakonima, obično konjunktiv (ispor. §. 314.). *Suum quisque nōscat ingenium.*

5. Iza imperativa dolazi često rečenica s futurom I. i II. asindetski, obično s *iam, tum*, gdje mi vežemo rečenice s „**i**“, „**pa**“. *Recōgnōsce mēcum tandem noctem illam superiōrem: iam intellegēs* (i ti ćeš odmah uvidjeti) *multō mē vigilārē ācrius ad salūtem quam tē ad perniciem reī pūblicae.*

§. 318. Zabrana se izriče:

a) s *nē* i imperativom futura samo u ugovorima i propisima. *Hominem mortuum in urbe nē sepelītō nēve ūritō! Nocturna sacrificia nē suntō. Borea flante nē arātō.*

b) negacijom ***nē*** i konjunktivom prezenta (ispor. §. 314. a) i perfekta (ispor. §. 314. b).

c) s *nōlī, nōlīte* i infinitivom (najblaži oblik zabrane): *Nōlī mē tangere! Nōlī turbāre circulōs meōs! Nōlīte oblīvīscī!*

d) s *cavē* i konjunktivom (stroža zabrana): *cavē crēdās* nemoj nipošto vjerovati. *Cavē hōc dīcās!*

e) s *fac nē* i konjunktivom: *fac nē hōc dīcās.*

Glava XLIX.

Načini u zavisnim rečenicama.

§. 319. 1. Konjunktiv u zavisnim rečenicama ili znači isto, što i u glavnim rečenicama (isp. §. 312.) ili je iznutra zavisan (ispor. §. 305.).

2. Iznutra zavisne rečenice, budući da se izriču kao **misao** subjekta glavne rečenice, stoje u **konjunktivu,** i imaju refleksivnu zamjenicu ***suī, sibi, sē*** i ***suus,*** ako se zamjenica **3. lica** proteže na subjekt glavne rečenice (ispor. §. 270. 2.).

3. Razlikuj ove izvana i iznutra izričnе zavisne rečenice.

a) *Decima legiō Caesarī grātiās ēgit, quod dē **eā** optimum iūdicium **fēcerat*** (pripovijedanje piščevo, objektivno prikazivanje: izvana zavisna izrična rečenica).

b) *Decima legiō Caesarī grātiās ēgit, quod dē **sē** optimum iūdicium **fēcisset*** (to su riječi legije, subjekta glavne rečenice, indirektno, subjektivno prikazivanje: iznutra zavisna rečenica).

c) *Carthāginiēnsēs populō Rōmānō grātiās ēgērunt, quod cum **iīs** pācem **fēcerant*** (sud piščev).

d) *Carthāginiēnsēs populō Rōmānō grātiās ēgērunt, quod* ***sēcum*** *(= cum ipsīs) pācem* ***fēcissent*** (misao Kartažana, subjekta glavne rečenice).

Odatle se vidi, da zavisne rečenice mogu izricati sud kao činjenicu, koju pisac pripovijeda — u tom slučaju stoji u latinskoj zavisnoj rečenici indikativ — ili kao iznutra zavisan, a onda stoji u zavisnoj rečenici konjunktiv.

Aristīdēs nonne ob eam causam expulsus est patriā, quod praeter modum iūstus esset? Caesar ab Helvetiīs pācem petentibus obsidēs, quī ad eōs perfugissent, poposcit.

4. Iznutra zavisna rečenica može se protezati i na infinitiv ili na konjunktivnu zavisnu rečenicu.

a) Ako se iznutra zavisna rečenica proteže na infinitiv, stoji svagda u konjunktivu. *Sōcratēs dīcerē solēbat omnēs in eō, quōd scīrent, satis esse ēloquentēs. Fāma est, in quiēte vīsum ab Hannibale iuvenem dīvīnā speciē, quī sē ab Iove dīceret ducem in Italiam Hannibalī missum.*

Tako stoje u konjunktivu sve zavisne rečenice neupravna govora, u kojemu je glavna rečenica akuzativ c. inf.

Bilješka. Indikativ stoji u takvoj rečenici samo onda, ako rečenica nije iznutra zavisna, nego je dodatak piščev. *Caesarī explorātōrēs missī referunt apud Suevōs esse silvam īnfīnītā māgnitūdine, quae appellātur Bacēnis* (Cezarov dodatak).

b) Ako se iznutra zavisna rečenica proteže na konjunktivnu zavisnu rečenicu, stoji često u konjunktivu, pa i onda, kad izriče zbiljski događaj (Izjednačenje načina). *Tanta huius bellī ad barbarōs opiniō perlāta est, uti ab iīs nātiōnibus, quae trans Rhenum incolerent, mitterentur legātī. Hōrum adventū tanta rērum commutātiō est facta, ut nostrī, etiam quī vulneribus confectī procubuissent, scūtīs innixī proelium redintegrārent. Cum timidius ageret, quam consuesset.*

I. Namjerne rečenice.

§. 320. Namjerne se rečenice počinju s ***ut*** *(ut fināle)* da, neka, i s ***nē*** dane, neka ne, a ako se nastavljaju, s ***nēve***

(n e u) i d a n e, i stoje uvijek u k o n j u n k t i v u p r e z e n t a ili i m p e r f e k t a, jer svaka namjera postoji s a m o u m i s l i m a onoga, koji govori, a nije zbiljan događaj (ispor. §. 306.).

Upamti: da nitko — *nē quis* | da nigda — *nē unquam*
da ništa — *nē quid* | da nikamo — *nē quō*
da nijedan — *nē ūllus* | da nigdje — *nēcubi*
da nigdje — *nē usquam* | da ni otkuda — *nēcunde*
da ni-ni — *nē aut-aut.*

U latinskom se jeziku negacija izriče v e z n i k o m, a u hrvatskom z a m j e n i c o m ili p r i l o g o m.

Rērum nātūra prōspexit, n ē q u i s insepultus e s s e t. Cavē, n ē q u i d stultē, n ē q u i d temerē d ī c ā s aut f a c i ā s.

B i l j e š k a. *U t n ō n* mjesto *nē* stoji samo onda, kad negacija pripada pojedinoj riječi. *Confer tē, ad Manlium, Catilina, ut ā mē n ō n ē i e c t u s ad aliēnōs sed invītātus ad tuōs esse videāris.*

Nē se može zamijeniti i jačim ***ut nē.***

Kod namjernih rečenica valja razlikovati:

1. p r a v e n a m j e r n e (adverbijalne) r e č e n i c e. U glavnoj rečenici stoje često (ili se mogu lako dodati u misli) pokazni izrazi: *ideo, idcircō, propterea* (stoga), *eō cōnsiliō, eā mente* (s tom namjerom), *eā condiciōne* (pod tom pogodbom).

Esse oportet, u t v ī v ā s, nōn vīvere, u t e d ā s. Bella suscipiuntur, u t sine iniūriā in pāce v ī v ā m u s. Legibus idcircō omnēs parēmus, u t lībertī esse p o s s ī m u s. Thrasybūlus lēgem tulit, n ē q u i s ante actārum rērum a c c ū s ā r ē t u r nēve m u l t ā r ē t u r.

Mjesto *ut eō* stoji i s p r e d k o m p a r a t i v a redovno ***quō*** d a š t o.

Lēgem brevem esse oportet, q u ō f a c i l i u s ab imperitīs teneātur. Ager nōn semel arātur, sed novātur et iterātur, q u ō m e l i ō r ē s fetūs possit edere.

B i l j e š k a. Razlikuj: *u t n ō n d ī c a m = ut omittam* da ne spominjem
n ē d ī c a m (da se ublaži jači izraz) da ne reknem
n e d u m s konjunkt., a n e k m o l i d a.

Crūdēlem Castōrem, n ē d ī c a m scelerātum! Omnēs tibi favent, u t dē meā ergā tē fidē n i h i l d ī c a m. Optimīs temporibus clārissimī virī vim

tribūniciam sustinēre nōn potuērunt: n e d u m hīs temporibus sine iūdiciōrum remediīs salvī esse possīmus.

2. n a m j e r n e o b j e k t n e **(zahtjevne)** r e č e n i c e, koje stoje također u konjunktivu uz sve glagole, koji izriču n a m j e r u, ž e l j u, z a h t j e v, t e ž n j u, da n e š t o **bude.** Takovi glagoli jesu:

a) m o l i m: *ōrō, rogō, petō, precor, obsecrō*
z a h t i j e v a m: *postulō, flagitō*
o p o m i n j e m: *hortor, adhortor, cohortor, moneō, admoneō*
s a v j e t u j e m: *suadeō, persuadeō, auctor sum*
z a p o v i j e d a m: *mandō, ēdīcō, imperō, praecipiō, praescrībō*
s i l i m, p o t i č e m: *impellō, incitō, moveō, permoveō, addūcō*
d o p u š t a m: *concēdō, permittō*
o d l u č u j e m: *statuō, constituō, decernō;*

b) ž e l i m: *optō, cupiō*
b r i n e m s e: *cūrō, cōnsulō, prōspiciō, prōvideō*
t r u d i m s e: *contendō, labōrō*
č i n i m, i z r a đ u j e m: *faciō, efficiō, perficiō*
p o s t i ž e m: *assequor, consequor, impetrō.*

Osobito upamti:
videō pazim, gledam
operam dō trudim se, pregnem
id agō, id spectō radim o tom, za tim idem.

a) *Ō r a n d u m e s t, u t s i t mēns sāna in corpore sānō. Ubiī p e t u n t atque ō r a n t, u t sibi p a r c a t. Caninius noster mē tuīs verbīs a d m o n u i t, u t s c r ī b e r e m. Themistocles p e r s u ā s i t populō, u t pecūniā pūblicā clāssis centum nāvium a e d i f i c ā r ē t u r. Cōnsulī p e r m i s s u m e s t, u t duās legiōnēs s c r ī b e r e t novās. Legātī p o s t u l a n t, u t locum colloquiō d e l i g e r e t. D e c r ē v i t senātus, u t cōnsul v i d ē r e t, n ē quid rēs pūblica detrimentī c a p e r e t. Caesar mīlitēs c o h o r t ā t u s e s t, ut suae pristinae virtūtis memōriam retinērent nēve perturbārentur animō.*

b) *Phaëton o p t ā v i t, u t in currum patris t o l l e r ē t u r. C ū r ā, u t v a l e ā s. Omne animal i d a g i t, u t s ē c o n s e r v e t.*

Sol efficit, ut omnia floreant. Impetrābis ā Caesare, ut tibi abesse liceat et esse otiōsō. Vōs adeptī estis, nē quem cīvem metuerētis.

Bilješka. 1. *Concēdō* i *permittō* imaju obično *ut*, ali se ipak kaže s dativom ličnoga objekta i *concēdō, permittō tibi* s infinitivom, na pr: *abīre.*

Sinō i *patior* vidi §. 353.

Uz *cōgō* stoji češće infinitiv nego *ut. Pōscō* zahtijevam, tražim i *nancīscor* postižem nemaju *ut.*

2. *Imperō* stoji često s akuzativom cum infinitivo, ako je infinitiv **pasivan,** na pr.: *imperō mittī legātōs.*

Iūbeō vidi §353., ali ako znači zaključiti, da što bude, stoji uvijek s *ut*: *Lēge populus Rōmānus iūsserat, ut Sullae voluntās esset prō lēge.*

Cūrō stoji i s akuzativom gerundiva, vidi §. 372. 3. b.

Cēnseō u značenju: dajem svoj glas, glasujem, da nešto bude, ima uza se gerundiv. *Ceterum cēnseō Carthāginem esse delendam.*

3. Glagoli, uz koje stoji inače *ut fināle,* imaju uza se i akuzativ s infinitivom, kao i glagoli *dīcendī* i *sentiendī,* a ovi opet mogu uza se imati *ut fināle.* Pravilo glasi:

U zavisnim izričnim rečenicama, koje kazuju, da nešto **jest, bijaše** ili **će biti,** stoji **akuzativ s infinitivom.**

U zavisnim rečenicama zahtjevnim, koje kazuju, da što **bude,** neka bi bilo, stoji *ut (nē)* i **konjunktiv.**

Tako:

s *ut (nē):*		s *acc. c. infinit.:*
persuadeō nagovaram (da što bude)		uvjeravam (da je nešto tako)
(ad)moneō opominjem		napominjem, primjećujem
cōncēdō dopuštam		priznajem
statuō, constituō / *cēnseō, decernō*	odlučujem	tvrdim (da je nešto)
auctor sum svjetujem		svjedok sam (da je tako)
contendō trudim se		tvrdim, dokazujem

Isto tako: *scrībō, dīcō, respondeō ut*: pišem, govorim, odgovaram, da što bude. Uopće stoji *ut (nē),* uz sve glagole *dīcendī* i *sentiendī,* ako izriču zapovijed, želju ili zabranu (u hrv. neka, neka ne ili da, da ne).

Vercingetorix Gallīs persuāsit, ut arma contra Rōmānōs caperent. Vercingetorix Gallīs persuāsit Rōmānōs vincī posse. Monuit Caesar eius diei victōriam in equitum virtūte constāre. Admoneō vōs, ut corporī exercendō

operam d e t i s. Frater mihi scrīpsit, ut domum r e d ī r e m. Frater mihi scrīpsit patrem esse aegrōtum. Caesar Dolabellae scrīpsit, ut ad me s c r ī b e r e t, ut in Italiam quam primum v e n ī r e m. Concēdō nōn esse miserōs, quī mortuī sunt. Imprimis hōc volunt persuadēre nōn interīre animās.

4. Upamti različne konstrukcije glagola *f a c i ō:*

f a c i ō ut činim da; često se upotrebljava, da se njim opiše koji prosti glagol, na pr.: *invītus fēcī, ut L. Flaminium ē senātū ēicerem (= invītus ēiēcī)*

f a c s akuzativom cum infinitivo: u z m i, p r e t p o s t a v i. *Fac, quī ego sim, e s s e t ē*

f a c i ō s participom prez. akt. ili infinitivom prez. pas. n a v o d i m u kakvom spisu, k a k o n e t k o n e što č i n i ili k a k o n e što s k i m b i v a. *Polyphēmum Homērus cum ariete c o l l o q u e n t e m facit. Isocratem Platō admirābiliter in Phaedrō l a u d ā r ī f a c i t.*

e f f i c i ō ut učinim; s akuz. c. infin. ili *ut* d o k a z u j e m, i z v o d i m

e f f i c i t u r ut ili s akuz. c. inf. i z l a z i, s l i j e d i. *Hinc efficitur, ut quidquid honestum sit, idem sit ūtile.*

5. Glagoli *v e l l e, n ō l l e, m ā l l e*, osobito u oblicima *v e l i m, v e l l e m* itd. (ispor. §. 313. b), a i mnogi glagoli, što znače m o l i t i, o p o m i n j a t i, z a p o v i j e d a t i, pa i imperativ *f a c* imaju uza se i sam konjunktiv bez *ut. Fac valeās* (gledaj da budeš zdrav). *Nōlō mihi irāscāre. Moneō tē desinās furere. Caesar mīlitēs certiōres facit, paulisper intermitterent proelium. Prīmō vere, ēdīcō, adsitis.* U tom događaju upotrebljava se konjunktiv kao konjunktiv optativni ili hortativni;

vellem domī essēs htio bih, da si kod kuće

ōrō tē virum praebeās molim, pokaži se kao čovjek.

§. 321. Uz glagole, što znače:

p r i j e č i m, s m e t a m: *impediō, deterreō*

p r o t i v i m s e, n e d a m: *obstō, obsistō, resistō, recūsō*

č u v a m s e: *caveō;* stoji:

a) ***nē*** (d a, kadšto d a n e);

b) ***quōminus*** (= *ut eō minus,* da tim manje, d a n e).

Multitūdinem d e t e r r e n t, nē frumentum c o n f e r a n t. Regulus nē sententiam d ī c e r e t, r e c ū s ā v i t. Plūra nē s c r ī b a m, dolōre i m p e d i o r. C a v ē, nē c r ē d ā s (pazi, čuvaj se, da ne). *C a v ē, nē cadās.*

Aetās nōn i m p e d i t, q u ō m i n u s litterārum studia t e n e ā m u s usque ad ūltimum tempus senectūtis. Nāvēs ventō t e n ē-

bantur, quōminus in pontum venīre possent. Quid obstat, quōminus deus sit beātus.

Bilješka. 1. *Per mē stat (fit), quōminus* kriv sam, što (te) ne.

2. Uz ove glagole, kad su negirani, stoji i *quīn* (ispor. §. 324. 3.).

3. Uz *prohibēre* ne dati stoji obično infinitiv ili akuz. cum infinitivo. *Barbarī nostrōs nāvibus ēgredī prohibēbant.*

4. I uz *nōn recūsō* ne protivim se stoji kadšto infinitiv. *Nēmō morī recūsāvit.*

§. 322. Uz glagole i izraze, što znače: **bojim se** (*metuō, timeō, vereor, metus est, periculum est* treba se bojati, *in timōre sum, metus incidit alicuī* itd.) stoji ***nē,*** kad se subjekt boji, da će nešto biti, ali želi, da ne bude, a ***nē nōn*** *(ut),* kad se subjekt boji, da nešto ne će biti, a želi, da bude.

Timeō, nē pater veniat = *nē veniat pater, sed timeō,* da ne bi otac došao, ali se bojim = bojim se, da će otac doći, ali želim, da ne dođe.

Timeō, nē nōn (ut) pater veniat bojim se, da otac ne će doći, ali želim, da dođe.

Metuō, nē frūstrā labōrem suscipiās. Labiēnus veritus est, nē hostium impetum sustinēre nōn posset. Num est periculum, nē quis putet in māgnā arte et gloriōsā turpe esse docēre aliōs? Timor Rōmae grandis fuit, nē iterum Gallī Rōmam redīrent.

Vrijeme se u tim rečenicama upotrebljava uvijek prema konsekuciji temporum; ne smije se dakle nikada u latinskom jeziku, kako to biva u hrvatskom, glagol zavisne rečenice metnuti u futur.

Timeō, ut omnēs labōrēs sustineās bojim se, da ne ćeš podnijeti svih napora. *Timēbam, ut omnēs labōrēs sustinērēs* bojah se, da ne ćeš podnijeti svih napora.

Bilješka. *Vereor* (rjeđe *timeō*) ustručavam se, oklijevam stoji s infinitivom. *Vereor tē laudāre praesentem. Vōs Allobrogum testimōniīs nōn crēdere timētis.*

II. Posljedične rečenice.

§. 323. Posljedične rečenice izriču posljedicu kakve radnje, a počinju se veznicima ***ut*** da, te, ***ut nōn*** da ne, te ne, ***quīn*** da ne i stoje u konjunktivu. (Za konsekuciju temporum vidi §. 309. 1.)

Posljedične rečenice dijelimo u:

I. **Adverbijalne.** a) Poznaju se lako po tom, što se u glavnoj rečenici nalaze izrazi, koji znače **tako:**

ita, sīc, eiusmodī

adeo, usque eō, tantōpere

tam, tōtiēns, tot

tālis, tantus, is (= talis).

Ita vīxī, ut nōn frūstrā mē nātum exīstimem. Ariovistus tantam sibi arrogantiam sūmpserat, ut ferendus nōn vidērētur. Tanta vīs probitātis est, ut eam etiam in hoste dīligāmus.

Često se u glavnoj rečenici izraz, koji znači tako, dodaje u misli. *Arboribus cōnsita Itālia est, ut tōta pomārium videātur.*

Bilješka. *Ita, ut* znači često: samo tako, zato, pod tom pogodbom, da: *Nōn ita generātī ā nātūrā sumus, ut ad lūdum et iocum factī esse videāmur. Ita probanda est clementia, ut adhibeātur reīpūblicae causā serēritas.*

b) Stoje poslije **komparativa s quam.**

Chabrias vīvēbat lautius, quam ut invidiam vulgī posset effugere. Habrija življaše odviše sjajno, nego (a) da bi bio mogao izbjeći mržnji puka (= *tam lautē, ut nōn* tako sjajno, da ne . . .). *Peritūrum sē potius dīxit quam (ut) cum tantō flagitiō domum redīret.*

II. **Supstantivne,** i to:

a) **objektne,** koje izriču učinak glavne radnje poslije glagola: učiniti, izraditi, postići (verba efficiendī). Ako je učinak naumljen, stoji namjerno *ut, nē* (v. §. 320. 2. b).

Splendor vester facit, ut peccāre sine summō reī pūblicae periculō nōn possītis. Libenter fēcī, ut eum covenīrem. Curīs meīs perfēcī, ut nōn obstārem reī pūblicae, ali: *Grātia nē quid tibi prodesset, perfēcī.*

b) **subjektne** poslije bezličnih izraza, što znače:

1. biva, događa se: *fit* (*fierī potest* moguće je, *fierī nōn potest* nije moguće), *accidit, contingit, ēvenit, ūsū venit;* isto tako: *est* jest, biva, *in eō est* dotle je došlo, upravo, baš hoću, da.

2. preostaje: *restat, reliquum est, relinquitur, superest;* slijedi: *sequitur;*

3. daleko je, blizu je: *prope est, proximum est, extrēmum est, suprēmum est;*

4. običaj je: *mōs, cōnsuētūdō, iūs, lex est.*

Fierī potest, ut fallar. Restat, ut doceam omnia hominum causā facta esse. Proximum est, ut doceam deōrum prōvidentiā mundum administrārī. Quandō fuit, ut, quod licet, nōn licēret?

Persaepe accidit, ut ūtilitās cum honestāte certet. Amīcīs quoniam satisfēcī, reliquum est, ut egomet mihi ipsī cōnsulam. In eō est, ut proficīscāmur. Iūs est bellī, ut, quī vīcērunt, iīs, quōs vīcērunt, imperent.

Amo pripada i ***ut explicātīvum,*** kad se glavna rečenica popunjuje ili razjašnjuje. *Habet hōc virtus, ut ctiam in hoste delectet. Illud meā interest, ut tē videam. Est hōc commūne vitium in māgnis līberīsque cīvitātibus, ut invidia gloriae comes sit.*

Bilješka. 1. Poslije bezličnoga izraza: *tantum abest* dolaze obično dvije rečenice s *ut*, od kojih jedna zamjenjuje separativni ablativ. *Tantum abest, ut probem sententiam tuam (= tantum absum ā probātiōne), ut eam māximē impugnandam cēnseō.* Ne samo da ne pristajem uz tvoje mnijenje, nego mislim, da ga treba što više pobijati. *Tantum abest, ut tē laudem, ut tē vituperem* (mjesto da te hvalim, ja te kudim, ili: ne samo da te ne hvalim, već te kudim).

Mjesto *tantum abest ut — ut* upotrebljava se također *ita nōn, adeō nōn — ut: ita nōn te ōdī, ut tē dīligam,* ili pak *nōn modō nōn tē ōdī, sed tē dīligō* (negativno: *ne — quidem).*

2. *Accēdit, accēssit ut = praetereā fit, factum est, ut; accedit quod* k tomu još to, što.

3. Ako bezlični glagoli, što znače: činim, događa se *(faciō, fit, ēvenit, accidit* itd.), imaju uza se priloge, na pr.: *bene, male, prūdenter, grātum, commodē, peropportūnē,* slažu se s ***quod*** (Ispor. §. 330. 1.). *Fēcistī*

mihi pergrātum, quod librum mīsistī. Opportūnissima rēs accidit, quod Germānī frequentēs ad Caesarem in castra vēnērunt.

§. 324. ***Quīn*** (= *quī* (abl.) i *nĕ* kako ne? zašto ne?) se upotrebljava samo poslije negativnih rečenica ili poslije rečenicâ s negativnim smislom, i to:

1. U konsekutivnom smislu mjesto nominativa: *quī nōn, quod nōn* ili mjesto *ut nōn* (hrv. a da ne).

Nēmō est tam fortis, quīn (= quī nōn) reī novitāte perturbētur. Quis est (= nēmō est), quīn sciat, quanta vīs sit in sensibus. Nunquam accēdō ad tē, quīn (= ut nōn) abs tē abeam doctior. Ali: *Nūlla gēns tam fēra est, cūius mentem nōn imbuerit deōrum ōpiniō.*

2. poslije negativnih glagola, koji znače: uzdržati se, sumnjati, propuštati, pa poslije izraza, koji znače: gotovo, malo ne (hrv. da i da ne).

temperāre mihi nōn possum
retinērī nōn possum } *quīn* ne mogu se uzdržati, da ne

aegre abstineō
vix abstineō } *quīn* jedva se mogu uzdržati, da ne
vix mē contineō

nōn dubitō quīn ne sumnjam, da

nōn est dubium quīn nema sumnje, da

quis dubitat quīn tko sumnja, da

nōn debet dubītārī quīn ne smije se sumnjati, da

nihil praetermittō
nihil intermittō } *quīn* ništa ne propuštam, da

nōn (haud) multum abest quīn ne treba mnogo, te (da) bi bio = gotovo je, malo nije

nihil abest quīn ništa ne treba, te (da) bih bio = gotovo sam

facere nōn possum quīn ne mogu, da ne; ne mogu drugo, nego da

fierī nōn potest quīn nije moguće, da ne; nije moguće drugo, nego da.

Germānī retinērī nōn poterant, quīn in hostēs tela conicerent. Nōn debet dubitārī, quīn fuerint ante Homērum poētae. Quis dubitat (= nēmō dubitat), quīn in virtūte dīvitiae sint?

Nihil Cicero praetermīsit, quīn Pompēium ā Caesaris coniūnctiōne āvocāret. Nōn multum āfuit, quīn interficerer.

Bilješka. 1. Valja razlikovati: *facere nōn possum (fierī nōn potest), quīn tē laudem* ne mogu učiniti, ne mogu drugo, nego da te hvalim, a da te ne hvalim = moram te hvaliti i *facere nōn possum (fierī nōn potest), ut tē laudem* ne mogu učiniti, da te hvalim = ne mogu te hvaliti.

2. Pamti različna značenja i konstrukcije glagola *dubitō*:

a) *dubitō* u značenju ne znam izvjesno samo sa zavisnim pitanjem: *dubitō quis, quid* ne znam, tko, što; *dubitō an* ne znam, da li ne, ispor. §. 342. 3.

b) *dubitō* ustručavam se, ustežem se, oklijevam s infinitivom. *Nōn dubitāvit, simulac conspexit hostem, confligere.*

3. poslije glagola, što znače: smetati, protiviti se, ako imaju negaciju (ispor. §. 321. bilj. 2.).

Nōn possumus, quīn alii ā nobis dissentiant, recūsāre.

III. Vremenske rečenice.

(O veznicima *dum, postquam* itd. vidi §. 302.).

§. 325. Rečenice s ***cum.***

Cum s konjunktivom:

Cum *historicum (narrātīvum)* [kad ili glagolski prilog na-ć i ili -v(ši)] pokazuje unutrašnju vezu događajâ, prilike i uzroke radnji i stoji s **konjunktivom** imperfekta, kad se radnja zavisne rečenice zbiva **u isto vrijeme** s radnjom glavne rečenice, a pluskvamperfekta, kad se radnja zavisne rečenice zbila **prije** radnje glavne rečenice. *Zēnōnem,* ***cum*** *Athēnīs essem, audiēbam frequenter. Epamīnōndās, cum vīcisset Lacedaemoniōs apud Mantinēam atque ipse gravī vulnere exanimārī sē vidēret, quaesīvit, salvusne esset clipeus.*

Cum causāle vidi §. 329. 1., *cum concessīvum* i *adversātīvum* §. 335.

§. 326. ***Cum*** sindikativom:

1. ***Cum*** *temporāle (=* abl. *temporis);* u glavnoj rečenici stoji često: *tum, nunc, eō tempore, eō diē;* hrv. kad. *Cognōsces, cum lēgeris. Tantum exārsit intestīnum bellum, ut nunquam parī periculō fuerit Carthāgo nisi, cum dēlēta est*

(= nisi annō centēsimō quadrāgēsimō sextō). Nēmō mē vestrum, cum hinc excēsserō, cōnsequētur. Crēdō tum, cum Sicilia florēbat opibus et copiīs, māgna artificia fuisse in eā īnsulā.

Bilješka. Poslije izraza: *est, erit, fuit (tempus, dies), cum* stoji ponajviše konjunktiv, kad se ne kazuje samo vrijeme nego i kakvoća vremena. *Fuit tempus, cum rura colerent hominēs* (bijaše takvo doba). *Fuit, cum mihi quoque initium requiescendī fore iustum arbitrārer = fuit tempus eiusmodī, quō = ut eō.*

Ali stoji i indikativ: *Fuit quondam tempus, cum in agrīs hominēs bestiārum modo vagābantur: fuit tempus = olim.*

2. ***Cum*** *iterātīvum* (vidi §. 303.) pokazuje ponavljanje radnje: kadgod, kolikogod puta.

Poētārum lībrōs, cum est ōtium, legere soleō. Orācula Graecī cōnsulēbant, cum bella erant initūrī. Cum equitātus noster sē in agrōs ēiēcerat, Cassivelaunus essedāriōs ex silvīs ēmittēbat.

3. ***Cum*** *explicātīvum* pokazuje prilike, kojima se radnja glavne rečenice razjašnjuje: kad; tim, što; ili glagolski prilog na -ći ili na -v(ši). *Dē tē, Catilina, cum quiēscunt, probant, cum patiuntur, decernunt, cum tacent, clamant. Improbus fuīstī, cum accēpīstī, quod nōn licēbat. Apollo cum nōscē tē ipsum dīcit, hōc dīcit: nōsce animum tuum. Bene facitis, cum venītis.*

4. ***Cum*** *inversum:* kad, kad eno, kadno s historijskim perfektom ili prezentom, kadšto pojačano s *repente, subitō,* navodi u zavisnoj rečenici glavnu radnju. U glavnoj rečenici stoji pluskvamperfekt ili imperfekt ponajviše s *iam* već, *vix, aegrē* jedva, *nōndum* još ne, *commodum* upravo.

Iam vēr appetēbat, cum Hannibal ex hibernīs mōvit (= Hannibal mōvit, cum vēr appetēbat). Commodum discēsserās heri, cum Trebātius vēnit (= cum discēssisses, Trebātius vēnit) upravo si bio otišao jučer, kadno dođe Trebacije. *Hannibal iam scālīs subībat mūrōs, cum repente portā patefactā Rōmānī ērumpunt.*

Bilješka. Ako zavisna rečenica sadržava kakav istovremeni događaj, stoji *cum interim* ili *intereā* s vremenom glavne rečenice. U tom je slučaju *cum = et. Caedēbātur virgīs in mediō forō Messānae*

cīvis Rōmānus, cum intereā (a međutim, pri tom) *nullus gemitus, nūlla vōx alia illīus miserī audiēbātur nisi haec: cīvis Rōmānus sum.*

§. 327. Veznici ***dum (donec), quoad*** stoje:

1. s indikativom sviju vremena, kad znače dok, dok god *(= quamdiu). Lacedaemōniōrum gēns fortis erat, dum Lycurgī lēgēs vigēbant. Donec eris fēlīx, multōs numerābis amīcōs. Cato quoad vīxit, virtūtum laude crēvit. Haud desinam, donec perfecerō.*

2. s indikativom prezenta, perfekta i futura II., kad imaju značenje temperalno: dok ne, dok god ne.

Dēlīberā hōc, dum ego redeō! Epaminōndās ferrum, quod in corpore remanserat, usque eō retinuit, quoad renuntiātum est vīcisse Boeotiōs. Mihi semper cūrae erit, quid agās, dum, quid ēgerīs, sciērō. (Isp. §. 302. 2.)

3. s **konjunktivom,** kad imaju značenje namjerno: dok ne, dok god ne (= da međutim).

Horātius Cocles impetum hostium sustinuit, quoad cēterī pontem interrumperent. Exspectā, dum Atticum conveniam. Cōnsulēs paucōs diēs morātī sunt, dum sociī ab nōmine Latīnō venīrent.

§. 328. ***Antequam*** i ***priusquam*** (i *ante, prius . . . quam*) prije nego stoje:

1. s **indikativom** prezenta, perfekta i futura II., kad pokazuju samo vrijeme. *Nunc, antequam ad causam redeō, pauca dē mē dīcam. Membrīs ūtimur, priusquam didicimus, cūius ūtilitātis causā ea habeāmus. Dē Carthāgine nōn ante verērī dēsinam, quam illam excīsam esse cōgnōverō.*

2. s **konjunktivom** prezenta, imperfekta ili pluskvamperfekta, kad se zavisnom rečenicom izriče misao subjekta glavne rečenice ili namjera.

Antequam dē rē pūblicā dīcam, exponam vōbīs breviter cōnsilia profectiōnis meae. Achaeī nōn ante sunt ausī capessere bellum, quam ab Rōmā revertissent lēgātī (nego bi se povratili, misao Ahejaca). *Numidae, priusquam (= nē*

prius) ex castrīs subvenīrētur, in proximōs collēs discēdunt. Caesar, priusquam sē hostēs ex fugā reciperent, in fīnēs Suessiōnum exercitum dūxit.

Bilješka. 1. Indikativ i konjunktiv prezenta stoje gotovo bez razlike, kad radnja glavne rečenice pripada sadašnjosti ili budućnosti.

2. Uz *antequam* i *priusquam* postao je konjunktiv tako običan, te stoji kadšto i ondje, gdje se pokazuje samo vrijeme.

IV. Uzročne rečenice.

§. 329. 1. ***Cum*** *causāle,* kad, budući da pokazuje uzrok i stoji s **konjunktivom.** Kadšto se pojačava s *praesertim* osobito.

Cum vīta sine amīcīs īnsidiārum et metus plena sit, ratiō ipsa monet amicītias comparāre. Cum Athenās sīs profectus, inānem redīre turpissimum est. Caesar Haeduōs graviter accūsat, quod ab iīs nōn sublevētur, praesertim cum eōrum praecibus adductus bellum susceperit.

2. ***Quia*** jer, ***quoniam, quandōquidem, siquidem*** budući da, pošto stoje s indikativom; s konjunktivom samo u iznutra zavisnim rečenicama ili u neupravnom govoru.

Vōs, Quiritēs, quoniam iam nōx est, in tecta vestra discēdite. Quoniam dē genere bellī dīxī, nunc dē māgnitūdine pauca dīcam.

3. ***Quod*** što stoji s indikativom; s konjunktivom samo u iznutra zavisnim rečenicama, kad se navodi čija tuđa misao, a ne piščeva.

T. Manlius Torquatus bellō Gallicō fīlium suum, quod is contrā imperium in hostem pugnāverat (to se doista zbilo), *necārī iūssit. — Socratēs accūsātus est, quod iuventūtem corrumperet* (misao tužiteljeva, a ne piščeva). *Noctū ambulābat Themistoclēs, quod somnum capere nōn posset* (što ne mogaše, tako je govorio Temistoklo).

Bilješka. Uz *quod* stoji (atrakcijom načina) konjunktiv glagolâ *sentiendī* i *dīcendī*, premda se ne navodi njima tuđa misao, nego glagolima, što zavise o njima, te stoje u akuz. c. inf.: *Dumnorix omnibus precibus petere contendit, ut in Galliā relinquerētur, quod religiōnibus impedīrī sēsē dīceret* (mj. *quod religiōnibus, ut dīcēbat, impedīrētur*).

Nōn quod, nōn eō quod ne zato što

Nōn quō ne što

Nōn quō nōn, nōn quīn ne što ne

stoje s konjunktivom, jer kazuju samo pomišljen razlog.

Lītterās ad tē dedī, nōn quod (quō) habērem māgnopere, quod scrīberem, sed ut loquerer tēcum absēns. Īsdem dē rēbus voluī ad tē saepius scrībere, nōn quīn confīderem diligentiae tuae; sed reī māgnitūdō mē movēbat.

Est, nōn est, quod imam, nemam zaš o.

Habeō, nōn habeō, quod imam, nemam razloga, uzroka, da stoje također s konjunktivom.

Nōn est, quod tē pudeat sapientī assentīrī. Tū sī animum vīcīstī potius quam animus tē, est quōd gaudeās. Nihil (nōn) habeō, quod incūsem senectūtem.

Bilješka. 1. Mjesto ovoga *quod* stoje i *cūr* ili *quare*. *Quid est, cūr virtūs ipsa per sē nōn efficiat beātōs.*

2. Upamti: *nōn habeō, quod scrībam* nemam razloga, zašto bih pisao, *nōn habeō, quid scrībam* nemam, što bih pisao = ne znam, što bih pisao, nemam što (građa) pisati.

§. 330. Prijelaz uzročnoga ***quod*** k faktičnomu pokazuje se kod glagola, koji izriču čuvstvovanje (vidi §. 351.) i kod glagoľa, koji znače:

hvalim i korim: *laudō, reprehendō, vituperō, obiciō*

optužujem, osuđujem: *accūsō, arguō, damnō*

čestitam i zahvaljujem: *gratulor, gratiās agō, gratiās habeō.*

Uz glagole čuvstvovanja stoji *quod*, kad se navodi **uzrok** čuvstvovanju, a uz ostale glagole stoji *quod* redovno (Ispor. §. 329. 3.).

Laetor, quod absēns omnia ēs consecutus. Dolēbam, quod socium amīseram. Gratulor tibi, quod ex provinciā salvum tē ad nōs recepisti. Laudat Panaetius Africānum, quod fuerit abstinēns (iznutra zavisna rečenica). *Miltiades accūsā-*

tus est, quod infectīs rēbus ā Parō discēssisset (iznutra zavisna rečenica).

Od uzročnoga *quod* treba razlikovati:

1. faktično *quod* što s indikativom, kad se navode prilike (fakta), kojima se tumači ono, što je izrečeno u glavnoj rečenici. U glavnoj rečenici stoji obično pokazna zamjenica *(hōc, illud, id)* ili pokazni prilog (*ex eō, inde* itd.).

Inter inanimum et animal hōc māximē interest, quod inanimum nihil agit, animal agit aliquid. Hōc ūnō praestāmus ferīs, quod exprimere dīcendō sensa possumus. Māgnum beneficium nātūrae est, quod necesse est morī. In hōc sumus sapientēs, quod nātūram sequimur.

Tako stoji faktično *quod* osobito poslije glagolâ *facere, fit, accidit, evenit,* ako su uz njih prilozi: *bene, male, commode, opportūnē,* isto tako poslije *grātum facere.*

Fēcistī mihi pergrātum, quod lībrum mīsīsti. Accidit perincommodē, quod meum fratrem nusquam vīdīsti. Opportūnissima rēs accidit, quod Germānī frequentēs ad Caesarem in castra vēnērunt.

Bilješka. Amo pripadaju i izrazi *(eō, hūc) accedit, quod,* vidi §. 323. II. bilj. 3. *Accedit, quod patrem plūs etiam, quam ipse scit, amō.*

2. *quod* s indikativom što, što se toga tiče, što stoji, kad se navodi čija izjava, da se na nju odgovori. U ovom slučaju stoji rečenica s *quod* pred glavnom rečenicom. *Quod mihi dē nuptīis filiae gratulāris, āgnōscō humānitātem tuam. Quod mē Agamemnonem aemulārī putās, falleris.*

Bilješka. Poslije imenice ili pridjeva s *esse* stoji *ut,* ako se izriče **zahtjev;** akuzativ c. inf., ako se izriče **općena misao;** *quod,* ako se izriče sud o nekom zbiljnom **događaju.**

Praeclārum illud est, ut victīs parcāmus, da štedimo, neka bi štedjeli. *Aequum est victōrem parcere victīs* pravo je da (ako) pobjednik (uopće) štedi . . . ali *aequum erat, quod Caesar victīs pepercit,* pravo bijaše, što je Cezar poštedio (događaj, koji se zbilja dogodio).

V. Pogodbene rečenice.

§. 331. Pogodbena (kondicionalna, hipotetska) se perioda sastoji od dvije rečenice: zavisne i glavne. Zavisna

rečenica izriče pogodbu, pod koju nešto biva, a glavna ono, što pod tu pogodbu biva.

Zavisna se rečenica zove *protasis* (prednjak), glavna *apodosis* (zadnjak).

Zavisna se rečenica počinje veznicima: ***sī*** ako, da ili ***nisi*** *(sī nōn)* ako ne, da ne i stoji u indikativu ili konjunktivu;

sī modo ako uopće stoji s indikativom;

dum, modo, dummodo samo ako, samo da, negativno: *dum nē, modo nē, dummodo nē* samo ako (da) ne, jesu veznici, kojima se započinju pogodbene rečenice, koje pokazuju želju, i stoje s konjunktivom.

In arte disserendī, sī modo est haec ars, nullum est praeceptum, quō modo verum inveniātur. Oderint, dum metuant. Manent ingenia senibus, modo permaneat studium et indūstria. Summās laudēs merentur Athēniēnsēs, dummodo nē tam levēs fuissent.

Bilješka. *Dum nē* treba razlikovati od *nedum* (vidi §. 320. 1. bilj.).

§. 332. U latinskom jeziku imamo tri glavne vrste pogodbenih rečenica:

1. **realne** (indikativne),
2. **potencijalne,**
3. **irealne.**

1. **Realne.** Ako se vrši pogodba, mora se vršiti posljedica, a da li se pogodba u istinu vrši ili ne, za to se ne pita.

Prednja rečenica: *sī* s indikativom kojega mu drago vremena (hrv. ako s indikativom).

Stražnja rečenica: indikativ kojega mu drago vremena ili imperativ.

Sī id crēdis, errās ako to vjeruješ, varaš se
Sī id crēdēbās, errābās ako si to vjerovao, varao si se
Sī id crēdidīstī, errāstī ako si to vjerovao, prevario si se
Sī id crēdes, errābis ako to budeš vjerovao, varat ćeš se.

Sī dies est, lūcet. Sī tibi hōc accidere potuit, quid nōbis fiet? Sī dē mē ipsō plūra vidēbor dīcere, īgnōscitōte.

2. **Potencijalne.** Ako se pogodba vrši (a to je moguće), moguće je, da se vrši i posljedica.

Prednja rečenica: *sī* s konjunktivom prezenta ili perfekta (hrv. ako s kondicionalom).

Stražnja rečenica: konjunktiv prezenta ili perfekta.

Sī id crēdās, errēs ako bi (ti) to vjerovao, varao bi se.

Sī id crēdideris, errāveris ako bi (ti) to vjerovao (bio), prevario bi se (bio).

Sī quis ita agat, imprūdēns sit. Sī hōc nēgem, mentiar. Sī quis id fēcerit, impudentem eum dīxerim. Diēs mē deficiat, sī velim numerāre, quibus bonīs male ēvēnerit, quibus improbīs optimē.

3. **Irealne.** Ako se pogodba vrši, vrši se i posljedica (ali pogodba se ne vrši, pa se ne vrši ni posljedica).

Prednja rečenica: *sī* s konjunktivom imperfekta ili plusvamperfekta (hrv. da s indikat. prez. ili perf. ili kad s kondicionalom).

Stražnja rečenica: konjunktiv imperfekta ili pluskvamperfekta.

Imperfekt se upotrebljava za **sadašnjost,** a pluskvamperfekt za **prošlost.**

Sī id crēderēs, errārēs da to vjeruješ, varao bi se (t. j. ti to ne vjeruješ, dakle se ne varaš).

Sī id crēdidissēs, errāssēs da si to vjerovao, prevario bi se (bio), t. j. ti nijesi vjerovao, dakle se nijesi prevario.

Nisi in lītterīs vīverem, nōn possem vīvere. Nisi Alexander essem, ego vērō vellem esse Diogenēs. Herculēs nunquam ad deōs abisset, nisi eam sibi viam virtūtē mūnīvisset. Sī tacuissēs, philosophus mānsissēs.

Nejednaka vremena: *Senēs sī nūllī fuissent, nūllae cīvitātēs essent. Cōnsilium nisi esset in senibus, nōn summum cōnsilium māiōrēs nostrī appellāssent senātum. Hectora quis nosset, fēlīx sī Trōia fuisset.*

Bilješka. 1. Mjesto konjunktiva pluskvamperfekta stoji katkad konjunktiv imperfekta, da se naznači trajno stanje.

Scipiō Africānus, Laelius, Furius, sī nihil ad percipiendam colendamque virtūtem lītterīs adiuvārentur, nunquam sē ad eārum studium contulissent.

2. U apodozi stoji kadšto indikativ, kad treba pokazati, da bi se radnja bila već gotovo izvršila, da nije nastala kakva zapreka. *Lābēbar, nisī mē retinuisses.* Padoh, da me nijesi zadržao, ali padati sam već počeo *(lābēbar). Pracclāre vīcerāmus* (pobijedismo), *nisi fugientem Lepidus recepisset.*

3. U apodozi irealnih rečenica stoji mjesto konjunktiva pluskvamperfekta **indikativ** (i to imperfekta ili perfekta):

a) glagolâ, koji znače: moći, morati, trebati (isp. §. 311. 1.): *Eum patris locō, sī ūlla in tē pietās esset, colere debēbās* (morao si). *Dēlērī potuit exercitus, sī quis aggredī ausus esset.*

b) aktivne ili pasivne opisne konjugacije: *Cyrus grave bellum passūrus fuit* (Kir bi se bio zapleo u rat), *sī quid in Croesum crūdelius cōnsuluisset. Sī rērum respondēre vellēs, haec erant dīcenda* (ovo ti bijaše kazati).

c) uz *prope* i *paene* (ispor. §. 311. 4.). *Pōns sublicius iter paene hostibus dedit, nisi ūnus vir fuisset, Horātius Cocles* (u malo nije otvorio put, bio bi gotovo otvorio put).

§. 333. Pogodbene rečenice mogu postati zavisne od glagola, za kojim treba da bude:

a) konjunktiv s konjunkcijom ili upitnom riječi;

b) *accūsātīvus cum īnfīnītīvō.*

Ako realne i potencijalne pogodbene rečenice postanu zavisne, udešavaju se po pravilima konsekucije temporum (ispor. §. 306. i 310.), i to:

a) zavise li o glagolu, za kojim treba da bude konjunktiv, to stoji konjunktiv u protazi i u apodozi;

b) zavise li o glagolu, za kojim treba da bude *accūsātīvus cum īnfīnītīvō,* to stoji infinitiv u apodozi, a protaza postane konjunktivna.

Postanu li irealne pogodbene rečenice zavisne, protaza ostaje svagda nepromijenjena, a za apodozu vrijede ova pravila:

A) Postane li **konjunktivnom** rečenicom, ostaje vrijeme ponajviše nepromijenjeno, samo mjesto konjunktiva

pluskvamperfekta aktiv. onih glagola, koji imaju **participip perfekta pasiva,** stoji:

1. **konjunktiv perfekta** perifrastične konjugacije na ***-ūrus, -a, -um fuerim,*** ako se apodoza započinje veznicima (*ut, quīn*);

2. **konjunktiv perfekta** ili **pluskvamperfekta** perifrastične konjugacije (po konsekuciji temporum), ako je apodoza zavisno pitanje.

Sī id crēdidissēs, errāvissēs.

1. *nōn dubitō,* | ***quīn,*** *sī id crēdidissēs,* ***errātūrus***
   nōn dubitāvī, | ***fueris***

2. *quaerō,* | ***num,*** *sī īd* | ***errātūrus fueris***
   quaerēbam, | *crēdidissēs,* | ***errātūrus fuissēs***

Nōn dubitō, quīn, sī id crēderēs, errārēs. Nescio, quid facerem, nisi tu amīcus essēs. Nōn dubitō, quīn, sī hōc fecissēs, factī tē paenituisset. Dic, quidnam factūrus fueris, sī eō tempore cēnsor fuissēs.

Bilješka. Izrazi, koji znače: moći, morati, trebati, stoje u ovom slučaju samo u konjunktivu perfekta. *Nōn dubitō, quīn, sī hōc crēdidissēs, errāre potueris. Adeo aequīs vīribus gesta rēs est, ut, sī affuissent Etruscī, accipienda clādēs fuerit.*

B. Dođe li apodoza u akuzativ cum infinitivo, onda stoji:

1. u aktivu:

mjesto konjunktiva imperfekta (sadašnjost): **infinitiv prezenta** perifrastične konjugacije na ***-ūrum esse;***

mjesto konjunktiva pluskvamperfekta (prošlost): **infinitiv perfekta** perifrastične konjugacije na ***-ūrum fuisse.***

Nezavisno: *sī id crēderēs, errārēs.*

Zavisno: *dīcō, tē, sī id crēderēs,* ***errātūrum esse.***

Nezavisno: *sī id crēdidissēs, errāssēs.*

Zavisno: *dīcō tē, sī id crēdidissēs,* ***errātūrum fuisse.***

2. Ako je apodoza u **pasivu** ili glagol nema participa perfekta pasiva, upotrebljava se opisivanje s ***futūrum esse*** ili ***futūrum fuisse, ut*** s **konjunktivom imperfekta.**

Appāret (-ēbat), sī hic līber legerētur, futūrum esse, ut multa discerēmus. Crēdō (-ēbam), sī hic līber lectus esset, futūrum fuisse, ut multa discerēmus. Nisi eō ipsō tempore nuntiī dē Caesaris victōriā essent allātī, existimābant plerīque futūrum fuisse, ut oppidum amitterētur.

Bilješka. Izrazi: moći, morati, trebati stoje naprosto u infinitivu te se ne opisuju. *Equidem et Platōnem exīstimō, sī genus forense dīcendī tractāre voluisset, gravissime et copiōsissime potuisse dīcere.*

§. 334. 1. ***Nisi*** ako ne, da (kad) ne negira cijelu rečenicu.

Sī nōn ako ne negira pojedinu riječ.

Nisi id confestim faciēs, ego tē trādam magistrātuī. Parvī sunt forīs arma, nisi est cōnsilium domi. Aequitās tollitur omnis, sī habēre suum cuīque nōn licet (*nōn* je u svezi samo s *licet* = zabranjeno je).

Bilješka. 1. *Nisi* stoji osobito poslije negacije i znači: osim što (da), samo: ***Nihil aliud fēcērunt, nisi rem detulērunt.*** Stoga *nōn (nēmō) — nisi* = samo, jedino. ***Nisi inter bonōs virōs amīcitia esse nōn potest*** (samo među dobrima). ***Nēmō nisi improbissimus*** jedino najnepošteniji.

2. *Nisi forte* i *nisi vērō* osim ako, već ako (prvo često, drugo svagda ironično) stoji s indikativom. ***Nēgāre hōc, nisi forte nēgāre omnia constituisti, nōn potes.***

3. *Nisi quod*: osim što, samo što; *nisi sī* osim ako. ***Tusculānum et Pompēiānum valde mē delectant, nisi quod mē aere aliēnō obruērunt*** (samo što su me zadužili). ***Ad nēminem longiōrēs epistulās scrībō, nisi sī quis ad mē plūra scrīpsit.***

2. ***Sī nōn, sī minus*** stoji:

a) ako dolazi rečenica s *at, tamen, certe, at tamen, at certe* (ako ne, i ako ne — ipak, a ono ipak, opet).

Sī mihi rē pūblicā bonā fruī nōn licuerit, at carēbō malā. Cum spē sī minus bonā, at aliquā tamen vīvō.

b) ako se kakva afirmativna pogodbena rečenica negativno ponavlja, pa je glagol izostavljen, stoji samo *sī minus* a ako ne.

Hōc sī assecutus sum, gaudeō; sī minus, mē cōnsōlor.

3. ***Sin, sin autem*** (a ako) stoje, kad se kakva pogodba afirmativno nastavlja.

Hunc mihi timōrem eripe: sī vērus est, nē opprimar, s i n falsus, ut tandem aliquandō timēre dēsinam.

VI. Dopusne rečenice.

§. 335. 1. K o n j u n k t i v zahtijevaju:

licet p a n e k a, p a m a, m a k a r

quamvis m a k a k o, i a k o

cum *(concessīvum)* i a k o, m a d a, p r e m d a

ut p a n e k a, p a m a, r e c i m o d a

nē p a n e k a n e, r e c i m o d a n e.

Quod turpe est, id q u a m v i s o c c u l t ē t u r, tamen honestum fierī nūllō modō potest. L i c e t f r e m a n t omnēs, ego nōn tacēbō. Socratēs c u m facile p o s s e t ēdūcī ē custōdiā, nōluit. U t d ē s i n t vīrēs, tamen est laudanda voluntās. N ē s i t summum malum dolor, malum certe est.

Koncesivnomu ***cum*** srodno je ***cum adversātīvum:*** d o k. *Sōlus homo particeps est ratiōnis, c u m cetera s i n t omnia expertia. Cūr Lysiās et Hyperīdēs amātur, c u m penitus i g n ō r ē t u r Cato.*

Bilješka. 1. *L i c e t* stoji s v a g d a, *quamvis* ponajviše s k o n j u n k t i v o m p r e z e n t a ili p e r f e k t a.

2. *Quamvis* stoji i uz pozitiv pridjevâ i prilogâ radi jačega isticanja: m a k a k o. *Germānī ad quemvis numerum equitum q u a m v i s p a u c ī adīre audent. Stultitiam accūsāre q u a m v i s c o p i ō s ē licet.*

2. I n d i k a t i v zahtijevaju: ***etsī, tametsī, quamquam*** i a k o, m a d a, p r e m d a;

i n d i k a t i v i k o n j u n k t i v (v. §. 332.): ***etiamsī*** i a k o, p a m a, m a d a.

Q u a m q u a m e x c e l l ē b a t Aristīdēs abstinentiā, tamen exsiliō decem annōrum multātus est. Caesar e t s ī nōndum hostium cōnsiliō c ō g n ō v e r a t, tamen fore id, quod accidit, sūspicābātur. Multa sunt, quae adulescentēs, e t i a m s ī ingeniī facultātēs bonae s i n t, nōndum intellegant. Quod quis crebrō videt, nōn mīrātur, e t i a m s ī, cur fiat, n ē s c i t. T a m e t s ī statim vīcisse debeō, tamen dē meō iūre dēcēdam.

*

Bilješka. *Quamquam* stoji i u glavnim rečenicama, da se njim nadoveže kakav ispravak ili ograničenje: ali, nego, međutim. *Quamquam quid loquor? Quamquam quis ignōrat?*

VII. Komparativne rečenice.

§. 336. 1. Korelativne komparativne (poredne) rečenice u **indikativu.**

Ove se rečenice započinju:

a) korelativima: *tantus-quantus, tālis-quālis, tot-quot, tam-quam* (tako-kao, toliko-koliko), *tantopere-quantopere, totiēns-quotiēns.*

Nihil est tam populāre quam bonitās. Quot capita, tot sententiae. Quotiens pūgnāvit, totiēns vīctus est.

b) riječju ***quam*** poslije komparativâ i poslije riječî komparativnoga značenja (*mālō, praestat* itd.), na pr.: *accipere praestat quam facere iniūriam.*

Nonnullī Aeduōrum dīxērunt praestāre Gallōrum quam Rōmānōrum imperia ferre.

c) ***ac, atque*** kao, nego poslije riječi, što znače jednakost i različnost, sličnost i nesličnost, kao: *īdem, alius, pār, contrārius, similis, dissimilis; pariter, aliter, similiter, aequē, perinde, proinde, secus.*

Virtūs eadem est in homine atque in deō. Aliud dīcis āc sentīs. Aliter dē aliīs āc dē nōbis iūdicāmus. Alia sunt lēgātī officia atque imperātōris. Rātiō ōrdōque agminis aliter se habēbat ac Belgae ad Nerviōs dētulerant.

Bilješka. Ako je pred *alius* kakva negacija, ili ako rečenica, u kojoj je *alius*, ima negativan smisao, onda stoji *nisi. Bellum ita suscipī debet, ut nihil aliud nisi pāx quaesita videātur.* Poslije *nōn aliter* stoji *āc* ili *quam.* — Poslije *īdem* stoji *ac* ili *quī. Īdem abeunt, quī vēnerant. Servi īsdem mōribus solent esse, quibus (āc) dominus.*

d) veznicima: ***ut, sicut, quemadmodum*** kako, kao što i pokaznim prilozima: ***ita, sīc*** i ***item*** tako (onako, isto tako). *Ut sēmentem fēceris, ita metēs. Ut hirundō aestāte advolat, instante hieme āvolat, sīc īnfīdus amīcus rēbus laetīs praestō est, commutātā fortūnā dēserit amīcum.*

Bilješka. 1. *Ut-sīc (ita)* imaju često adverzativno značenje: doduše — ali. *Ut nihil bonī est in morte, sīc certe nihil malī.*

2. *Ut, velut* znači: tako na primjeru potpunoj, a kao na primjeru pokraćenoj rečenici. *Multī gloriōsē mortuī sunt, ut Epaminōndās sine gemitu ūnā cum sanguine vītam effluere sēnsit. Multī gloriōse mortuī sunt, ut Leonidās Epaminōndās, aliī.*

3. *Ut est* s predikatom pokazuje stanje lica ili stvari. *Ille, ut semper fuit* (kao što uvijek, kako uvijek) *apertissimus, nōn sē purgāvit, sed indicāvit.*

2. Pogodbene poredne rečenice stoje u **konjunktivu,** jer poređuju nešto pomišljeno s nečim zbiljskim. ***Quasi, tamquam, tamquam sī, ut sī, velut sī, proinde quasi, proinde, perinde āc sī, nōn secus āc sī*** kao da: stoje s konjunktivom. Vremena se upotrebljavaju po konsekuciji temporum.

Quid ego tēstibus ūtor, quasi rēs dubia aut obscūra sit. Sēquanī absentis Ariovistī crūdēlitātem, velut sī cōram adesset, horrēbant. Antōnius Plancum sīc contemnit, tamquam sī illī aquā et īgnī interdictum sit. Tanta fuit omnium expectātiō visendī Alcibiadis, ut ad ēius triremem vulgus cōnflueret, proinde āc sī sōlus advēnisset. Quae perdifficilia sunt, perinde habenda saepe sunt, āc sī efficī nōn possint.

Bilješka. 1. *Quasi, quasi vērō, proinde quasi* stoje često, kad se što kazuje ironično: kao da, baš kao da. *Quasi vērō ad cōgnōscendum ego ad illōs, nōn illī ad mē venīre debuerint.*

2. Kadšto stoji uz ***quasi, āc sī*** *modus irrealis*, kad se rečenica s *āc sī* može shvatiti kao pokraćena pogodbena rečenica. *Ea tibi negōtia nōn secus commendō, āc sī mea essent (= āc commendārem, sī mea essent). Proinde habēbō, āc sī scrīpsissēs nihil esse (= āc habērem, sī scrīpsissēs).*

VIII. Relativne rečenice.

§. 337. Relativne se rečenice započinju:

a) relativnim zamjenicama: *quī, quae, quod; quantus, qualis* itd.;

b) relativnim prilozima: *ubi, quō, unde, cūr, quā* itd.

Relativne rečenice nijesu osobita vrsta rečenicâ **po sadržaju** nego samo **po obliku.** Stoga se i vrijeme i način relativne rečenice, baš kao i glavne, određuje po njezinu **sadržaju, po smislu.**

Relativne rečenice, koje sadržavaju atributnu oznaku pojmu ili koje su općenite (vidi §. 87. i §. 91., osobito §. 311. 3.), stoje u indikativu.

Honōs alit artēs, iacentque ea, quae apud quōsque improbantur. Facultās, quantacunque in tē est, nunquam amīcōrum perīculīs dēsit! Quidquid est illud, quod sentīt, dīvīnum sit necesse est.

I. Relativne rečenice izrične i zahtjevne (postulativne).

Izrične relativne rečenice stoje u indikativu, zahtjevne u konjunktivu.

Realan sud: *Haec est altera pars, quam dīxī* (§. 311.).

Potencijalan sud: *Haec est pars, quam haud dubiē optimam esse confirmāverim* (§. 312.).

Irealan sud: *Haec est pars, quam haud facile discernerēs* (§. 332. 3.).

Hōc est, quod iam pridem facere debēbās (poterās) (§. 311. 1.).

Bellum est, quod melius erat nōn suscipī (§. 311. 2.); *quod vitāvissent, sī potuissent.*

Konjunktiv hortativni: *Patria est, quam semper amēmus* (§. 314.).

Konjunktiv optativni: *Haec est urbs, quae semper stet praeclāra* (§. 313.).

Konjunktiv koncesivni: *Vox illa est, quae sane sit vēra* (§. 315.).

II. Iznutra zavisne relativne rečenice.

1. Iznutra zavisne relativne rečenice stoje u konjunktivu (ispor. §. 319. 2. i 3.). *Athēniēnsēs, quod sibi honestum nōn esset vīsum, ne ūtile quidem esse putārunt. Zeno appellābat beātam vītam eam solam, quae cum virtūte dēgerētur.*

2. Konjunktiv stoji i u takovoj relativnoj rečenici, koja je zavisna o infinitivu ili o konjunktivnoj zavisnoj rečenici (ispor. § 319. 4.). *In pictūrīs ūsū venit, ut imperītī laudent ea, quae laudanda nōn sint. Nēmō avārus adhuc in-*

ventus est, cuī, quod habēret, satis esset. Mōs erat Athēnīs laudārī in contiōne eōs, quī sint in proeliīs interfectī.

Bilješka. Ipak stoji indikativ:

a) ako relativna rečenica nije dopunjak konjunktivne ili infinitivne rečenice, nego sadržava nešto, što je pisac samo mimogred napomenuo. *Irātī rogandī sunt, ut, sī quam habent ulcīscendī vim, differant in tempus aliud.*

b) ako relativna rečenica sadržava nešto, što u istinu biva ili postoji. *Tanta vīs probitātis est, ut eam vel in iīs, quōs nunquam vīdimus diligāmus.*

To biva poimence u takvim relativnim rečenicama, kojima se opisuje ili razjašnjuje kakav pojam: *is, quī dīcit* = govornik; *iī, quī audiunt* = slušatelji; *iī, quī praesunt* = predstojnici; *iī, quī intellegunt* = vještaci; *ea, quae gesta sunt* = djela; *ea, quae exportantur et importantur* = izvozna i uvozna roba. *Epistulae proprium est, ut is, ad quem scrībitur* (= primalac), *dē iīs rēbus, quās ignōrat* (= o nepoznatim stvarima), *certior fiat.*

III. Relativne rečenice u značenju adverbijalnih zavisnih rečenica.

§. 338. Amo pripadaju:

a) relativne rečenice u značenju **pogodbenih** rečenica, kao: *Quī (= sī quis) natūram ducem secutus erit, nunquam aberrābit.*

b) relativne **poredne** rečenice, koje poređuju nešto zbiljsko (faktično, vidi §. 336.), i:

c) relativne rečenice, koje imaju **namjerno, posljedično, uzročno, adverzativno** ili **dopusno** značenje, pa poradi toga i stoje u **konjunktivu.**

1. Relativna rečenica zamjenjuje namjernu rečenicu s *ut. (Quī = ut ego, ut tū, ut is* itd.; *cūius = ut meī, ut tuī, ut ēius* itd.; *quā = ut eā; quō = ut eō; ubi = ut ibi; unde = ut inde).*

Helvetiī lēgatōs mittunt, quī dīcerent[1]) *sibi esse in animō iter per provinciam facere. Hominī natūra ratiōnem dedit, quā regerentur*[2]) *animī impetūs. Artaxerxes Themistoclī Magnesiam*

---

[1]) da kažu.

[2]) da se njim krote, kojim bi se krotile.

donāverat, quae eī panem praebēret, Lampsacum autem, unde vīnum sūmeret[1]). *Missī sunt dēlectī cum Leonidā, quī Thermopylās occupārent*[2]) *longiusque barbarōs progredī nōn* (ne *nē*) *paterentur. Bonīs hominibus in coelō locus est dēfīnītus, ubi* (= *ut ibi*) *beātī vītā sempiternā fruantur.*

Relativna rečenica zamjenjuje namjernu s *ut* po pravilu poslije glagolâ, što znače: poslati, doći, dati, izabrati.

2. Relativna rečenica zamjenjuje posljedičnu s *ut*:

a) poslije *is* (takov), *talis, ēiusmodī, tantus, tam.*

Nūlla gēns tam fera est, cūius (= *ut ēius*) *mentem nōn imbuerit deōrum opiniō. Multae rēs sunt ēiusmodī, quārum*[3]) (= *ut eārum*) *exitum nēmō prōvidēre possit. Non is sum, quī mortis perīculō terrear. Ea est Rōmāna gēns, quae vīcta quiēscere nequeat. Difficillimum est reperīre, quod sit*[4]) *ex omnī parte perfectum.*

Bilješka. Indikativ se upotrebljava, kad se relativnom rečenicom prosto navodi, što u istinu biva. *Tū es is, quī mē saepissimē ornāstī. Mihi causa talis oblāta est, in quā ōrātiō deesse nēminī potest.*

b) poslije općih, neodređenih izraza: ***sunt, nōn dēsunt, exsistunt, inveniuntur, reperiuntur quī*** ima ljudi, ima ih, koji; osobito poslije negativnih izraza: ***nēmō est, nihil est, quis est? quotusquisque est?*** (kako je rijedak, kako ih malo ima?), ***quid est?***

Sunt, quī censeant ūnā animum cum corpore occidere. Inventī sunt multī, quī nōn modo pecūniam, sed vītam etiam profundere prō patria parātī essent. Nihil est, quod tam miserōs faciat[5]) *quam impietās et scelus. Quis est, quī nōn ōderit libidinōsam, protervam adulescentiam? Quī sē ultrō mortī offerant, facilius reperiuntur, quam quī dolōrem patienter ferant.*

Bilješka. Ako pisac ima na umu određena lica ili stvari, stoji indikativ. *Sunt bestiae quaedam, in quibus inest aliquid si-*

---

[1]) da odanle dobiva.
[2]) da zauzmu.
[3]) da njihova (= kojih) konca nitko ne može unaprijed vidjeti.
[4]) što bi bilo (nešto takovo, te bi bilo).
[5]) što bi činilo.

mīle virtūtis. Duae sunt artēs, quae possunt locāre hominēs in amplissimō gradū dīgnitātis, ūna imperātōris, altera ōrātōris. Sunt multī, quī eripiunt aliīs, quod aliīs largiantur.

c) poslije: *dīgnus, indīgnus* vrijedan, nevrijedan, *aptus, idoneus* zgodan, priličan.

Dīgnī sumus, quōs habeās cōnsiliī tuī participēs.[1]) *Voluptās nōn est dīgna, ad quam sapiēns respiciat.*[2]) *Ciceronī Laelī persona idonea vīsa est, quae dē amīcitiā dissereret.*[3]) *Tu dīgnus es — quī laudēris, cūius factum laudētur, cuī laus tribuātur, quem omnēs laudent, quō gloriēmur.*

d) poslije komparativa s *quam*. *Māior sum quam cuī possit fortūna nocēre.* (U boljoj se prozi obično nalazi *quam ut*, vidi §. 323. I. b).

3. Relativna rečenica zamjenjuje uzročnu, osobito poslije uzvika, (*quī* = *cum causāle*, a nipošto = *quod, quia* itd.).

Ō fortūnate adulēscēns (Ahil), *quī tuae virtūtis Homērum praecōnem invēneris!*[4]) *Ō magna vīs vēritātis, quae facile sē ipsa dēfendat! Caninius fuit mīrificā vigilantiā, quī suō tōtō cōnsulātū somnum nōn vīderit.*[5])

Bilješka. Da bi se uzročno značenje još jače istaklo, upotrebljava se *quippe quī, ut quī, utpote quī* s konjunktivom. *Callidus adulātor nōn facile cōgnōscitur, quippe quī etiam adversandō assentētur. Māgna pars Fidenātium, ut quī colonī additī Rōmānīs essent, Lātinē sciēbant.*

4. Relativna rečenica zamjenjuje dopusnu, *(quī = cum concessīvum*, a nipošto = *quamquam, etsī.) Ego, quī serō Graecās lītterās attigissem*[6]), *tamen complūrēs diēs Athēnīs commorātus sum.*

5. U relativnoj rečenici stoji konjunktiv, kad se njom općenit sud sužuje, steže (ponajviše uz *quidem*).

---

[1]) vrijedni smo, da nas imaš.
[2]) nije vrijedna, da se na nju osvrće.
[3]) da govori.
[4]) što si našao, koji si našao.
[5]) budući da, — jer nije vidio, koji nije vidio.
[6]) premda (koji) sam se bio počeo baviti.

Ōrātiōnēs Catōnis, quās quidem lēgerim (koje sam ja bar čitao).

Osobito pamti: *quod sciam* (što ja znam), *intellegam, meminerim* (koliko se sjećam), *audierim, sentiam, quod salvā fide possim* koliko s mirnom savješću mogu itd., ali samo: *quantum sciō.*

Omnium ōrātōrum, quod quidem ego cognōverim, acūtissimum iūdicō A. Sertōrium. Aristīdēs ūnus post hominum memoriam, quem quidem nōs audierimus, iūstus est appellātus.

IX. Upitne rečenice.

Upitne su rečenice ili nezavisne ili zavisne.

1. Nezavisne upitne rečenice.

§. 339. Nezavisne su upitne rečenice glavne rečenice, a otpočinju se upitnim zamjenicama i upitnim prilozima (vidi §. 88., 91., 92.) ili upitnim česticama ***ne, num, nonne.***

Nezavisne upitne rečenice stoje:

a) u indikativu: *quis dubitat?* (ispor. §. 311.);

b) u potencijalnom konjunktivu: *quis dubitet?* (ispor. §. 312.);

c) u deliberativnom konjunktivu: *quid faciam? quid agerem?* (ispor. §. 316.).

Nezavisne se upitne rečenice dijele na:

a) **pronominalna pitanja,** kad se pita zamjenicama ili zamjeničkim prilozima, a pita se za pojedine riječi ili pojmove. ***Quis*** *fēcit? — Pater.* ***Quandō*** *redībis? — Cras.* ***In quō locō*** *est animus? — In capite.* ***Unde*** *dēiectus est Cinna? — Ex urbe.*

Bilješka 1. Nezavisna se (a i zavisna) pronominalna pitanja otpočinju upitnim zamjenicama i prilozima: *quis? quid?* (tko? što?), *quisnam? quidnam?* (tko to? što to?), *quī? quae? quod?* (koji? kakav?), *uter?* (koji od dvojice?), *qualis?* (kakav?), *quantus?* (koliki?), *quotus?* (koji po redu?), *quot?* (*indeclinābile*: koliko?), *ubi?* (gdje?), *ubinam?* (gdje to?), *unde?* (odakle?), *quō?* (kuda? kamo?), *quā?* (kuda? kojim putem?), *quando?* (kada?), *quamdiu? quousque?* (koliko? dokle još?), *quotiēns?* (koliko puta?), *quam?* (ispred pridjevâ i prilogâ: kako?), *quantopere?* (ispred

glagolâ: kako?), *cur? quārē? quamobrem?* (zašto?), *cur nōn?* (zašto ne?), *quidni?* (zašto ne?).

2. *Quid?* stoji i kao pitanje čuđenja, a s njim se otpočinju i druga pitanja (što dalje?). Tako isto *quid verō? quid igitur?* Osobito se upotrebljava, kad se prelazi na jači dokaz. *Quid? quod . . .* (što da na to rečem, što = što više).

Quid? što? = zašto? na pr.: *Quid metuam mortem? Quid ita? Quid multa? quid plūra?*

3. Pitanje se često potkrepljuje s *quis est quī, quis est quid, quid est cur? Quid fuit causae, cur (quare). Cur* i *quare* uvijek poslije *causa* i *ratiō* (uzrok, razlog).

4. *Quī* = *quomodo* dolazi osobito uz *posse* i *fierī*: *quī fit?* kako to biva?

5. *Quidni?* zašto ne? samo u nezavisnim pitanjima uvijek s konjunktivom. *Quidni meminerim?*

6. „Kako“ se prevodi:

a) u pitanjima: *quī? quomodo? quemadmodum?* (nikada *ut*). *Quī potest esse īn eiusmodī truncō sapientia? Quomodo sē rēs habet?*

b) u usklicima: *ut. Ut ille tam humilis, tam demissus erat!*

c) kad se pokazuje stupanj = koliko: *quam, quantopere. Quantopere gaudeō!* koliko (kako) se veselim!

d) „kako malo“ prevodi se: *quam nōn, quam nihil. Quam nōn hōc cūrō!* kako mi je malo do toga!

e) u vremenskim rečenicama kako = čim: *ut, ut prīmum, quam prīmum*: *Hannibal ut Carthāginem rediit, praetor factus est* kako se vratio; ili *ex quō*: *Octāvus annus est, commīlitōnēs, ex quō virtūte vestrā Britanniam vīcistis.*

b) **verbalna pitanja,** kad se pita glagolom za sadržaj cijele rečenice, a odgovara se na njih: da ili ne. Ova mogu biti prosta ili se sastoje od dva ili više članova, koji su vezani s: ili (dvostruka ili rastavna pitanja).

Estne deus? Est. — Sī veteris contumeliae oblīvīscī velim, num etiam recentium iniūriārum memoriam dēpōnere possum? Nōn possum (ne mogu). *Possumus audīre aliquid, an serius vēnimus?*

Nezavisna se verbalna pitanja često ne počinju s upitnim riječcama, nego se značenje njihovo pokazuje samo naglaskom. To biva naročito onda, kad se zajedno s pitanjem pokazuje udivljavanje ili negodovanje. *Īnfēlīx est Fabricius, quod rus suum fodit? Sī tē rōgāverō aliquid, nōn respondēbis? Clōdius īnsidiās fēcit Milōnī?*

Ali ponajviše se otpočinju s česticama: ***ne, num, nonne.***

1. — ***ne,*** najobičnija upitna čestica, veže se svagda za najznatniju riječ u rečenici. Upotrebljava se, kad onaj, tko pita, ne naznačuje, da li očekuje pozitivan ili negativan odgovor. U hrvatskom jeziku: li.

Vīdīstīne elephantum? Jesi li vidio slona? *Elephantumne vīdīstī?* Slona li si vidio? *Fēcīstīne, quod tibi mandātum erat? Omnisne pecūnia debita solūta est?*

2. ***num*** zar, kad se očekuje negativan odgovor.

Num nēgāre audēs? Num ūlla quaestiō dē Africānī morte lata est? Certe nūlla. Num quis Thebānōrum Epaminondae pār fuit eloquentiā?

Bilješka. Mjesto *num quis, num quid* može stajati i *ecquis, ecquid. Ecquam terram vīdīstī cultiōrem Italiā? Ecquis mē hōdiē vīvit fortūnātior?*

3. ***nonne*** zar ne, ne-li, kad se očekuje pozitivan odgovor.

Canis nonne similis est lupō? Nonne poētae post mortem nōbilitārī volunt?

Kad više pitanja, na koja se očekuje pozitivan odgovor, dolazi jedno za drugim, onda stoji u prvom *nonne,* a u ostalima *nōn. Nonne hunc in vincula dūcī, nōn ad mortem rapī, nōn summō suppliciō mactārī imperābis?*

Bilješka. Upamti: *nēmōne, nihilne, nunquamne, nusquamne* (zar nitko ne, zar ništa ne? itd.)

4. U rastavnim nezavisnim pitanjima prvi se član počinje s ***utrum*** ili ***ne*** ili je bez upitne čestice, drugi pak i svi potonji s ***an*** **(li, da li — ili).**

Utrum vērum an falsum est?
vērumne an falsum est?
vērum an falsum est?

Utrum animus immortālis est, an simul cum corpore interībit? Quidquid terra profert, ferārumne an hominum causā gignit? Rīdēs an plōrās? Utrum hōc parum commeministī an ego nōn satis intellēxī an mutāstī sententiam? Rōmamne veniam an hic maneam an Arpinum fugiam?

Bilješka. 1. Ili ne u rastavnom pitanju kaže se *an nōn* ili *necne*, ali ovo posljednje samo u zavisnim pitanjima i bez glagola. *Isne est, quem quaerō, an nōn? Nesciō, utrum hōc vērum sit necne.*

2. Kad se s ili prvo pitanje samo nastavlja i dopunjuje (ili = i), onda se ili kaže s *aut*: *voluptās meliōremne efficit aut laudābiliōrem virum?*

§ 340. ***An*** se upotrebljava redovno samo u drugoj česti i u ostalim čestima rastavnih pitanja. Ali kadšto treba u prostom nezavisnom pitanju prema sadržaju dodati prvu čest u misli, tako da je pitanje s ***an*** samo na oko prosto pitanje, a prevodi se u tom događaju:

a) s ili: *Nōn te dictīs offendere voluī. An putās mē parvī facere benevolentiam tuam?* t. j. *utrum hōc vērum esse putās an putās mē* itd. Nijesam te htio riječima uvrijediti. Ili misliš, da malo cijenim tvoju dobrohotnost?

b) sa zar: *Quid ad mē vēnīstī? An speculandī causā?* t. j. *utrum aliā mente ad mē vēnīstī an speculandī causā?* Zašto si k meni došao? Zar da uhodiš?

c) s ne-li, zar ne: *Quidnam beneficiō provocātī facere debēmus? An imitārī agrōs fertilēs, quī multō plūs afferunt quam accepērunt.*

Bilješka. Budući da je pitanjima s ***an*** smisao negativan, upotrebljavaju se u njima zamjenice i prilozi, koji drukčije dolaze samo u negativnim rečenicama. *An quisquam putat?* Zar itko misli? *An usquam audītum est?* Zar se igdje čulo? (Ispor. §. 286.).

Odgovor na pitanja.

§. 341. Pozitivan se odgovor na nezavisna pitanja izriče:

1. ponavljanjem riječi, koja je u pitanju naglašena, a kadšto joj se dodaju i riječce: *verō, sane.*

Vīdīstīne eum? Vīdī. Mēne vīdīstī? Tē sane. Solusne abiit? Solus.

2. s *ita, ita est, ita verō est; verō* (ispred kojega stoji ponajviše zamjenica, na pr.: *ego verō, ille verō*); *etiam, sane, sane quidem. Visne sermōnī reliquō dēmus operam sedentēs?* —

Sane quidem (dakako). *Haecine domus tua est. Ita. Nonne hūius librī lectiō tē delectāvit? Mē verō delectāvit.*

Negativan se odgovor izriče:

1. s *nōn* ponavljajući ujedno riječ u pitanju naglašenu.

Estne frāter intus? Nōn est. Possumusne tūtī esse? Nōn possumus. Sōlusne vēnīstī? Nōn sōlus.

2. s *nōn ita, minime, nōn verō, minime verō* (ni najmanje, nikako). *An tū haec nōn crēdis? Minime verō.* Što više, pače, naprotiv prevodi se *immo, immo verō. Causa tibi nonne vidētur bona? Immo (verō) optima. Num ille tibi familiāris est? Immo aliēnissimus.*

2. Zavisne upitne rečenice

§. 342. Zavisne[1]) su upitne rečenice, koje zavise ili o glagolima, što znače: pitati, reći, znati ili o kojemu izrazu, koji je srodnoga ili sličnoga značenja, i stoje u **konjunktivu.**

1. U prostom zavisnom pitanju stoje čestice: ***ne*** i ***num*** bez razlike u značenju, ili ***nonne,*** ili upitne zamjenice i prilozi [vidi §. 339. a) bilj. 1.].

Nesciō, sitne frāter intus. Dubitō, num idem tibi suadēre, quod mihi, debeam. Quaerō ex tē, canis nonne similis sit lupō? Quaeritur, cur doctissimī hominēs dē māximīs rēbus dissentiant. Dic mihi, ubi fueris, quid ēgeris, quid cōnsiliī ceperis?

Bilješka. 1. Zavisna se pitanja razlikuju od relativnih rečenica tim, što se obično protežu samo na glagol glavne rečenice, a mogu se pretvoriti u nezavisna, dok se relativne rečenice protežu na koju imenicu, pridjev ili pokaznu zamjenicu, koja u glavnoj rečenici ili izrično stoji ili se može u misli dodati. *Dic,* ***quid sentias?*** Kaži, što misliš? t. j. kakvo mnijenje imaš, kako misliš. *Dic,* ***quod*** *sentis.* Kaži (ono), što misliš, t. j. kaži mnijenje, što ga imaš, kaži svoje mnijenje.

2. Latinac može i više pronominalnih pitanja stegnuti u jedno. ***Uter utrī īnsidiās fēcit?*** tko i komu? *Considerā,* ***quis quem fraudāsse dīcātur. Atticus notābat, quī ā quō ortus quōs honōrēs quibusque temporibus cepisset.*** Atik je zabilježio, od koga je koji dostojanstvenik potekao, kakve

---

[1]) Zavisna su pitanja postala od nezavisnih, na pr.: *quid agis?* što radiš? *nesciō* ne znam, odatle: *nesciō, quid agas. Scripsit mihi, quid ageret.*

je časti i kad ih je postigao. *Cogitāte, quantīs labōribus fundātum imperium ūna nōx quam paene dēlērit!* (s kolikim je naporima vlast osnovana i kako ju je skoro jedna noć upropastila).

3. Izrazi *nesciō quis, nesciō quid* opisuju pojam: netko, nešto, dakle: = *aliquis, aliquid* pa su zato bez utjecaja na način i uz njih stoji **indikativ.** *Nesciō quid mihi animus praesāgit malī. Nesciō quis ex mē quaesīvit.* — Isto tako *nesciō quī* ne znam kakav = nekakav; *nesciō unde* ne znam otkuda = od nekuda; *nesciō quō modō, nesciō quō pactō* ne znam kako = nekako; *mīrum quantum, mīrum quam* za čudo koliko; *nimium quantum* najviše.

Cāsū nesciō quō in ea tempora aetās nostra incidit. Bonī nesciō quō modō tardiorēs sunt. Salēs in dīcendō nimium quantum valent.

2. Poslije glagolâ: čekati, kušati: *exspectāre, conārī, experīrī, tentāre* stoji kadšto *sī* (ako, da li) s konjunktivom. *Exspectābam, sī quid dē eō ad mē scrīberēs. Palūdem sī nostrī transīrent, hostēs exspectābant* (ako bi prešli, da li će prijeći). *Nocte sī perrumpere possent, conātī sunt* (pokušali su, ne bi li mogli provaliti).

Kadšto treba takav glagol dodati u misli. *Tē adeunt fere omnēs, sī quid velis* (treba dodati: da te pitaju).

3. ***An*** stoji u prostom zavisnom pitanju u značenju: ne-li, da li ne, osobito poslije izrazâ: *haud sciō, nesciō, dubitō, dubium est, incertum est.*

Haud scio an = mislim, može biti, valja da, jamačno.

Haud scio an nōn = može biti ne . . .

Nesciō an hōc vērum sit? Ne znam, je li ovo istina = mislim, da je ovo istina = ovo je može biti (jamačno) istina. Tako i *dubito an* gotovo = *putō, fortasse* (ali *dubito num* = sumnjam, da li . .). *Dubitō an hōc vērum sit.* Sumnjam, nije li (da li nije) ovo istina = mislim, da je ovo istina = ovo je možebiti istina.

Bilješka. 1. Kadšto stoji *nesciō (haud sciō) an* u značenju valjda, jamačno bez glagola. *Tantī tibi honōrēs habitī sunt, quantī haud sciō an nēminī* tolike su ti se časti iskazale, kolike valjda nikome.

2. Poslije *nesciō an, haud sciō an* stoje obično negativne riječi *nōn, nēmō, nullus* itd. *Eloquentiā quidem C. Gracchus, sī diūtius vīxisset, nesciō an habuisset parem nēminem.* Da je G. dulje živio, ne znam, da li bi bio imao koga sebi ravna. *Hōc diiūdicārī nesciō an nunquam possit.* Ovo se možebiti ne će moći nikada rasuditi.

3. *Forsitan (fors sit an)* s konjunktivom potencijalnim: *forsitan quispiam dīxerit; forsitan quaerātis; fortasse* obično s indikativom.

4. Rastavno se zavisno pitanje kazuje s:

utrum . . . an
ne . . . . an
— . . . . an
— . . . . ne

} li, da li — ili,

a dalji članovi s *an*.

Dē sē ter sortibus consultum dīcēbat, utrum ignī statim necārētur an in aliud tempus servārētur. Quaeritur, virtūs suamne propter dignitātem an propter aliquōs fructūs expetātur. Postrēma syllaba brevis an longa sit, ne in versū quidem refert. Datames experīrī voluit, vērum falsumne esset sibi relātum. Tria sunt autem, maneamne Arpinī an propius accēdam an veniam Rōmam.

Glava L.

Verbalna nomina *(Verbum īnfīnītum).*

Infinitiv.

§. 343. **Infinitiv** je glagolsko ime (*nōmen verbāle*) te ima neka svojstva imenska, neka glagolska.

1. U infinitiva je to imensko, što ima značenje kakve imenice: *legere* čitanje *(= lectiō). Casus obliquī* nadomještaju mu se gerundom: *ad legendum* za čitanje, *cupidus legendī* željan čitanja itd.

2. Glagolsko je u infinitiva ovo:

a) što može pokazivati radnju, i to trajnu ili svršenu ili buduću (infinitiv prezenta, perfekta i futura) i u aktivu i u pasivu;

b) što se slaže s istim padežem, kao i njegov glagol u određenom obliku: *legere librum, temporibus ūtī;*

c) što se pobliže određuje prilozima, a ne pridjevima: *assiduē legere librum, sapienter temporibus ūtī.*

§. 344. Infinitiv može biti u rečenici ili subjekt ili objekt. *Morī prō patriā dulce est.* Umrijeti (smrt) za otadžbinu jest slatko (slatka). *Incipiō dīcere* počinjem govoriti (govor).

Kao subjekt stoji infinitiv:

a) uz *est* (*erat, fuit* itd.), ako je predikat imenica ili pridjev.

Vacāre culpā māgnum est sōlācium. Errāre hūmānum est. Dulce et decōrum est prō patriā morī. Difficile est satiram nōn scrībere. Adulescentis est maiōrēs nātū verērī.

b) uz bezlične glagole, kao: *piget, pudet, paenitet, taedet; decet, dedecet; opus est, necesse est, oportet; delectat, iūvat; placet, vidētur mihi (= placet), displicet; libet, licet; interest, refert; nihil attinet, quid attinet?* (nije ništa stalo do toga).

Ex malīs ēligere minima oportet. Peccāre licet nēminī. Haec scīre iūvat. Nōn mē paenitet vīxisse. Interest omnium rectē facere. Visum est mihi aliquid ad tē dē senectūte scrībere.

Bilješka. Infinitiv kao subjekt može imati uza se drugi infinitiv kao predikat. *Doctō hominī vīvere* (subj.) *est cogitāre* (pred.). Rjeđe je infinitiv s *est* predikat uz imenicu kao subjekt. *Sapientia est nōsse dīvīna et hūmāna et hōrum causās (sapientia est cognitiō rērum dīvīnārum* itd.).

§. 345. Kad su subjektom infinitivi: *esse, vidērī, fierī, appellārī, habērī* itd. (§. 169.) pa imaju uza se imenski predikat, onda taj predikat svagda stoji u **akuzativu.** *Senem ante tempus fierī miserum est. Contentum suīs rēbus esse māximae sunt dīvitiae.*

§. 346. Objekt je infinitiv uz glagole s nepotpunim smislom, kao:

mogu	*possum, queō, nequeō*
moram	*dēbeō*
pokušavam	*conor*
nastojim	*studeō, contendō, labōrō*
žurim se	*matūrō, festīnō, properō*
počinjem	*incipiō, īnstituō, coepī*
nastavljam	*pergō, perseverō*
prestajem, odustajem	*dēsinō, dēsistō, intermittō, omittō, supersedeō*

privikavam se	*assuēscō, consuēscō*
učim (se)	*doceō, dīscō*
znam, ne znam	*sciō, nesciō*
hoću, ne ću, volim	*volō, nōlō, mālō*
želim	*cupiō, gestiō* (nikada *optō*)
odlučujem	*statuō, constituō, decernō, consilium capiō.*

Uz objektni infinitiv predikatovo ime stoji u **nominativu.**

Cato esse quam vidērī ***bonus*** *mālēbat.* ***Grātus*** *esse et habērī volō. Beātus esse sine virtūte nēmō potest. Intuērī adversum solem nequimus. Dum brevis esse labōrō, obscūrus fiō. Omnēs nominēs student beātī esse. Hispānī aquā calidā lavārī didicērunt ā Rōmānīs. Vincere scīs, Hannibal, victōriā ūtī nescīs. Multī servīre quam pūgnāre mālunt. Caesar prīmā luce castra movēre īnstituit. Divitiācus Caesarem obsecrāre coepit.*

Bilješka. 1. O infinitivu uz glagole: *dubitō*, ispor. §. 324. 2. bilj. 2. b; uz *vereor* §. 322. bilj.; uz *prohibeō, recūsō* §. 321. bilj. 3. i 4.

2. O akuz. c. infinitivo uz *volō, nōlō, mālō* ispor. 350., o konjunktivu §. 320. 2. bilj. 5.; o *contendō* i *statuō* itd. §. 320. 2. bilj. 1. i 3.

3. Kao *statuō* tako stoje s infinitivom i razni izrazi istoga značenja: *habeō in animō, mihi est in animō, consilium cēpī* ili *iniī, animum indūcō. Tū animum poteris indūcere contra haec dīcere? Nēmō alterī concēdere in animum indūcēbat.*

4. Uz pasivni se infinitiv upotrebljava mjesto *coepī* i *desiī*: ***coeptus sum, desitus sum.*** *Urbs aedificārī coepta est. Pūgnārī desitum est. Veterēs ōrātiōnēs legī nōn desitae sunt.*

Accūsātīvus cum īnfīnītīvō.

§. 347. U izričnim zavisnim rečenicama, koje se u hrvatskom jeziku počinju s veznikom: **da,** upotrebljava se u latinskom jeziku tako zvana konstrukcija akuzativa s infinitivom, po kojoj se **subjekt** zavisne rečenice s **da** meće u **akuzativ,** a određeni glagol u infinitiv; veznik se **da** izostavlja. Izvjesno je, da ima Bog: *Deum esse certum est.* Znamo, da ima Bog: *scīmus deum esse.* U prvom je primjeru akuzativ s infinitivom subjekt, a u drugom objekt.

Imenski se predikat, pa i apozitivne oznake, ako ih ima, mećи također u **akuzativ**, te se s akuzativom su-

bjekta slažu u svemu. *Deum esse sempiternum certum est; deōs esse sempiternōs certum est. Tactū cognōscimus glaciem esse gelidam. Vērācem esse in summīs virtūtibus numerō.*

§. 348. Kao **subjekt** stoji akuzativ s infinitivom:

1. uz ***est*** (*erat, fuit* itd.) sa srednjim rodom pridjeva, ako se izriče općena misao (vidi §. 330. 2. bilj.), kao:

pravedno je	*aequum, pār, iūstum, rectum est*
očevidno je	*apertum, manifestum, perspicuum est*
vjerojatno je	*crēdibile, verisimile est*
istinito je	*vērum est*
lako je, teško je	*facile, difficile est*
lijepo je, ružno je	*honestum, pulchrum, turpe est.*

2. uz ***est*** (*erat, fuit* itd.) s kakvom imenicom, kao:

pravo, grijeh, zločinstvo je	*fas, nefas, facinus, scelus est*
glas, mnijenje je	*fāma, opiniō est*
nada je, vrijeme je	*spes est, tempus est.*

3. uz mnoge bezlične glagole, kao:

jasno, bjelodano je	*appāret*
stalno, poznato je	*cōnstat*
probitačno, korisno je	*condūcit, expedit*
pristoji se, dolikuje	*convenit, decet*
slobodno je	*licet*
mili se, ne mili se	*placet, displicet*
treba	*oportet (opus est, necesse est)*
stalo je do čega	*interest, refert.*

4. uz *verba sentiendī* i *dīcendī* u **pasivu,** kao: *intellegitur, perspicitur, nuntiātum est, putandum est.*

1. *Nōn est rēctum minōrī parēre māiōrem. Esse deōs perspicuum est. Vērum est amīcitiam nisi inter bonōs esse nōn posse. Omnibus vestram misericordiam aequum est patēre.*

2. *Facinus est vincīrī cīvem Rōmānum, scelus verberārī, prope parricidium necārī. Tempus est hinc abīre mē. Fāma est nostrōs vīctōs esse.*

3. *Cōnstat ad salūtem cīvium inventās esse legēs. Appāre nōs ad agendum esse nātōs. Hōc fierī et oportet et opus est. Id per mē fierī licet. Omnibus bonīs expe-*

dit salvam esse rem pūblicam. Lēgem brevem esse oportet. Quid nostrā rēfert victum esse Antonium.

4. *Trāditum est Homērum caecum fuisse. Nuntiātum est adesse Scipiōnem cum legionibus. Recte, nōn sine causā dīcitur mātrem timidī flēre nōn solēre.*

Bilješka. 1. *O interest* i *rēfert* ispor. §. 204.

2. Uz *licet* stoji rijetko akuzativ s infinitivom: *licet mē hōc facere.* obično se kaže: *licet mihi hōc facere.*

Ako je uz *licet* dativ lica, meće se i imenski predikat u dativ. *Licet mihi esse beātō. Licuīt esse otiōsō Themistoclī.* Rjeđe stoji akuzativ i to u sasvim općenim rečenicama: *Per lēgēs eī cōnsulem* (mjesto *cōnsulī*) *fierī licuit. Haec praescripta servantem* (tko se ovih pravila drži, kad se tko . . .) *licet māgnifice vīvere.*

3. Uz *necesse est* i *oportet* stoji često konjunktiv bez *ut. Quidquid oritur, causam habeat necesse est.* Ali redovno stoji uz njih infinitiv, ako su i oni sami u infinitivu. *Dīcō necesse esse hanc lēgem valēre.*

Kao uz *licet* stoji kadšto i uz *necesse est* dativ mjesto akuzativa: *Hōminī necesse est morī.* Prema konstrukciji: *licet mihi esse beātō* može se reći i: *vōbis necesse est fortibus virīs esse.*

§. 349. Kao objekt stoji akuzativ s infinitivom:

1. uz ***verba sentiendī*** u aktivu, t. j. uz glagole, što znače:

osjećam	*sentiō*
opažam	*animadvertō*
vidim	*videō, cernō, conspiciō*
čujem	*audiō*
znam, ne znam	*sciō, nesciō, ignōrō, fugit mē, nōn mē fugit*
doznajem	*accipiō, comperiō, cognōscō*
vidim, razabiram	*intellegō*
mislim, vjerujem	*cogitō, sentiō, arbitror, opīnor, exīstimō, putō, iūdicō, crēdō*
nadam se	*spērō*
sjećam se, zaboravljam	*meminī, recordor, reminīscor, oblīvīscor.*

2. uz ***verba dīcendī*** u aktivu, t. j. uz glagole, što znače:

kažem, kažem da nije = niječem	*dīcō, nēgō*
tvrdim	*affirmō confirmō*
odgovaram, pišem	*respondeō, scrībō*

priznajem	*fateor, confiteor*
pokazujem, dokazujem	*declārō, demonstrō, doceō*
pripovijedam	*narrō, trādō, perhibeō*
objavljujem, obavješćujem	*fāmam, nuntium afferō, certiōrem faciō, indicō, nuntiō*
dokazujem	*doceō, ostendō*
obećavam	*promittō, polliceor*
grozim se	*minor*
svjedočim	*auctor, testis sum.*

1. *Sentīmus calēre ignem, nivēm esse albam. Videō tē velle in coelum migrāre. Ex amīcō cogitā posse fierī inimīcum. Egone ūtilem quidem arbitror esse nobīs futūrārum rērum scientiam. Memento tē hominem esse. Caesar audiēbat oppidum vacuum esse ab defensōribus. A legātīs cognōscit oppidum nōn longē abesse. Sperāvit dimicandī facultātem fore. Sciēbant nāvigātiōnem esse impedītam.*

2. *Democritus dīxit innumerābilēs esse mundōs. Epicūrus affirmat deōs humānīs membrīs esse praeditōs. Orpheum poētam docet Aristoteles nunquam fuisse. Fateor insitam nōbīs esse corporis nostrī caritātem. Mīlitēs minantur sē esse abitūrōs. Caesar pollicitus est sibi eam rem cūrae futūram. Sē ventūrum esse promīsit.*

Bilješka. 1. Katkad treba glagol *dīcendī,* o kojemu zavisi acc. c. inf., dodati u misli iz kojega drugoga izraza. *Fabius ad collēgam mīsit exercitū opus esse* (dodaj *nuntiāvitque).* Najčešće biva to u tako zvanoj „*ōrātiō oblīqua*“.

2. Kad glagoli *dīcendī* izriču zapovijest, opomenu ili želju, da što bude ili ne bude, stoji uz njih: *ut* ili *nē* (vidi §. 320. 2. bilj. 3.). *Athēniēnsibus Pȳthia respondit, ut moenibus ligneīs sē mūnīrent.*

3. Uz *meminī* stoji i prošla radnja, koje se sjećamo, u infinitivu prezenta. *Meminī Catōnem annō antequam mortuus est, mēcum et Scipiōne dīsserere* (da je razgovarao).

Uz *videō, cernō, aspiciō, conspiciō, animadvertō* stoji i particip (vidi §. 365. 2. a).

4. Infinitivi *posse* i *velle* upotrebljavaju se i kao infinitivi futura. *Spērō mē venīre posse* (da ću moći).

§. 350. Akuzativ s infinitivom stoji dalje kao objekt obično uz glagole *volō, nōlō, mālō, cupiō,* ako je u zavisnoj rečenici **drugi subjekt** nego u glavnoj.

Graecī corpora iuvenum firmārī labōre voluērunt. Grci su htjeli, da se tjelesa mladićima krijepe radom. *Tē tuā virtūtē fruī volumus.*

Ako je u glavnoj i zavisnoj rečenici isti subjekt, stoji obično samo infinitiv; ali stoji i akuzativ s infinitivom, ako je glagol zavisne rečenice pasivan ili *esse* (*vidērī*) s imenskim predikatom.

Volō hōc facere; ali *sapientem cīvem mē et esse et numerārī volō. Timoleon māluit sē diligī quam metuī. Discipulum mē habērī volō, nōn doctōrem. Cupiō mē nōn dissolutum vidērī. Principem sē esse mavult quam vidērī. Cupiō mē esse clementem.*

To valja i za glagol *studeō. Grātum mē vidērī studeō.*

Bilješka. Razlikuj pas. infinitiv prezenta i perfekta (i bez *esse)* uz *volō, nōlō, mālō, cupiō. Volō hōc fierī* hoću, da se ovo dogodi; ali: *volō hōc factum esse* ili samo *volō hōc factum*, kad stalno očekujem, da će se želja ispuniti, te je pomišljam kao ispunjenu: hoću, da je ovo učinjeno. *Hōc maerōre tē levātum volō. Patriam līberātam cupiō.*

§. 351. Kao objekt stoji akuzativ s infinitivom i uz ***verba affectuum,*** t. j. uz glagole, što izriču čuvstvovanje, kao:

veselim se	*gaudeō, laetor, iuvat mē*
čudim se	*mīror, admīror*
tugujem, žalostim se	*lugeō, doleō, angor*
srdim se	*succenseō, indīgnor*
tužim se	*queror*
dodijava, dosađuje mi	*aegre, molestē, graviter, indignē ferō.*

U hrvatskom što.

Meum factum abs tē probārī gaudeō. Mīror tē ad mē nihil scrībere. Macedonēs Eumenem sibī antepōnī indignē ferēbant.

Uz ove glagole stoji i *quod* što (vidi §. 330.).

§. 352. Uz glagole *statuō, constituō, decernō* (odlučujem), uz koje stoji inače pri istom subjektu u zavisnoj rečenici infinitiv, a pri različnom subjektu *ut* ili

nē, stoji kao objekt često i akuzativ cum infinitivō gerundiva, na pr. mjesto *id nōn facere statuerat* može se reći *id statuerat nōn esse faciendum;* mjesto *constituit, ut arbitrī darentur* stoji i *arbitrōs dandōs esse.*

Metellus statuit aliō mōre bellum gerendum (esse). Petēbant lēgātī ā Caesare, ut, sī forte statuisset Aduatucōs esse cōnservandōs, nē sē armīs despoliāret. Inimīcī Alcibiadis quiēscendum in praesentī, et illud tempus exspectandum decrēvērunt, quō exīsset, ut absentem aggrederentur.

§. 353. Akuzativ s infinitivom stoji dalje kao objekt uz glagole: *iubeō, vetō, sinō* i *patior.* Infinitiv **aktivni** stoji, kad je naročito navedeno lice, kojemu se što zapovijeda ili zabranjuje, a infinitiv **pasivni,** kad lice nije naročito navedeno.

Cezar zapovjedi vojnicima, da iskopaju jamu (C. zapovjedi, da vojnici . . .)	*Caesar mīlitēs fossam dūcere iūssit.*
Cezar dade iskopati jamu = Cezar zapovjedi, da se jama iskopa	*Caesar fossam dūcī iūssit.*
Cezar zabrani vojnicima, da iskopaju jamu (C. zabrani, da vojnici . . .)	*Caesar mīlitēs fossam dūcere vetuit.*
Cezar zabrani, da se jama iskopa	*Caesar fossam dūcī vetuit.*
Nevaljalost ne da čovjeku oduška	*Improbitās hominem respirāre nōn sinit.*
Nevaljalost ne da čovjeku, da odahne (N. ne da, da čovjek . .)	
Germani ne dopuštaju, da se k njima vino uvozi	*Germānī vīnum ad sē importārī nōn sinunt.*

Lycurgus virginēs sinē dote nūbere iūssit. Caesar Helvetiōs oppida vicōsque, quōs incenderant, restituere iūssit. Virginius arripī iubet hominem et in vincula dūcī. Caesar vetuit lēgātōs ab opere discēdere. Caesar pontem rescindī vetuit. Suebī ad sē vīnum importārī omnino nōn sinunt. Alcibiades Athēnās Lacedaemoniīs servīre nōn poterat patī. Barbarōs longius prōgredī nōn passī sunt.

Bilješka. 1. Infinitiv aktiva stoji i onda, kad je subjekt infinitiva neodređen ili se može lako dopuniti. *Hesiodus eādem mensūrā red-*

dere iubet, quā acceperis. Lex rectē facere iubet, vetat delinquere. Caesar receptuī canere iussit (i. e. tubicinēs). Caesar castra mūnīre iubet (i. e. mīlitēs).

2. O *imperō* s akuz. c. inf. ispor. §. 320. 2. bilj. 2.

§. 354. Akuzativ s infinitivom stoji u uzvicima i pitanjima, kojima se izriče čuđenje i negodovanje; u ovom drugom slučaju redovno s upitnom česticom *ne*, ali i bez nje.

Tē in tantās aerumnās propter mē incidisse! Ti zbog mene u tolike nevolje pasti, ili: ti da si pao! *Mē nōn cum bonīs esse! Mēne inceptō desistere victam?* Ja, pa da odustanem od nakane? *Tēne hōc dīcere talī prūdentiā praeditum?*

Bilješka. U istoj prilici stoji i veznik *ut*. *Tē ut ulla rēs frangat? Tū ut unquam tē corrigās?* Ti da se ikada popraviš?

Opće bilješke k akuzativu s infinitivom.

§. 355. 1. U hrvatskom jeziku ne izriču se napose u zavisnoj rečenici lične zamjenice kao subjekt, a u latinskom se jeziku u konstrukciji akuzativa s infinitivom **moraju** navesti: I. lice: ***mē, nōs;*** II. lice: ***tē, vōs;*** III. lice: ***sē,*** ako se proteže na subjekt glavne rečenice, a inače *eum, eam, eōs, eās.*

Dīcō mē vīcisse kažem, da sam pobijedio
Dīcis tē vīcisse kažeš, da si pobijedio
Dīcit sē vīcisse kaže, da je pobijedio
Dīcimus nōs vīcisse kažemo, da smo pobijedili
Dīcitis vōs vīcisse kažete, da ste pobijedili
Dīcunt sē vīcisse kažu, da su pobijedili
Dīcō eum vīcisse kažem, da je pobijedio
Dīcō eōs vīcisse kažem, da su pobijedili.

Appāret nōs ad agendum esse nātōs. Caesar exīstimābat sē (t. j. on, sam Cezar) *esse victum. Caesar exīstimābat eum* (t. j. on, na pr. Pompej) *esse victum.*

Tako se i njegov, njezin, njihov prevodi sa *suus, -a, -um,* kad se proteže na subjekt glavne rečenice, a inače s *ēius, eōrum, eārum.*

Nōn ignōrat Caesar mīlitēs suōs fortēs esse, da su njegovi (t. j. Cezarovi) vojnici hrabri.

Nōn ignōrat Caesar mīlitēs ēius fortēs esse, da su njegovi (t. j. na pr. Ariovistovi) vojnici hrabri. (Ispor. §. 270.)

2. Kad glagol u rečenici akuzativa s infinitivom ima uza se objekt u akuzativu, te bi se tako sastala dva akuzativa, jedan subjekta, drugi objekta, poradi čega bi nastala nejasnoća, treba u latinskom pretvoriti aktivnu rečenicu u pasivnu. Rečenica: Glasa se, da su naši svladali neprijatelje ne će se prevesti: *Fāma est nostrōs hostēs vīcisse* nego pasivno: *Fāma est hostēs ā nostrīs victōs esse.*

Rōmānī putābant Caesarem ā Pompēiō victum esse (Rimljani mišljahu, da je Pompej pobijedio Cezara). *Tē ā mē amārī scīs* (ti znaš, da te volim).

Gdje nema nejasnoće, može stajati aktiv: *Sic habētō mē nūllam accēpisse epistulam.*

Bilješka. Namjerice su dva akuzativa u proroštvima: *Aiō tē, Aeacida, Rōmānōs vincere posse.*

3. Kad se u konstrukciji akuzativa s infinitivom uspoređuju komparativom s *quam*, pridjevima ili prilozima jednakosti i različnosti s *atque* ili korelativima, kao: *idem-quī, tantus-quantus, ut-ita*, dva subjekta, koji imaju isti predikat, onda stoji i drugi subjekt u akuzativu.

Decet cariōrem esse patriam quam nōsmet ipsōs. Platōnem ferunt idem sensisse dē immortālitāte animōrum, quod Pythagoram. Tē suspicor īisdem rēbus, quībus mē ipsum, commovērī. Vidētis, nihil esse mortī tam simile quam somnum.

§. 356. 1. U hrvatskom jeziku dolazi kadšto subjekt zavisne rečenice već u glavnoj rečenici s prijedlozima za ili o, na pr.: Za Cicerona govore, da je bio slavičan. U latinskom se meće takav subjekt u **akuzativ,** a u zavisnoj rečenici ne treba metati zamjenice. *Cicerōnem ferunt laudis cupidum fuisse.* Za Pitagoru vele, da je došao u Rim: *Pythagoram Rōmam vēnisse dīcunt.* (Ispor. §. 278. 4).

2. Rečenica: *Gāium probum esse putō* može se dakle prevesti:

1. Mislim, da je Gaj pošten
2. Za Gaja mislim, da je pošten
3. Gaj je, kako ja mislim, pošten
4. Gaj je, mislim, pošten

5. Po mom mišljenju Gaj je pošten

6. Držim Gaja za poštena čovjeka.

Na način pod 2., 3., 5. naveden prevode se obično relativne rečenice, koje su u akuzativu s infinitivom.

Gāius, quem bonum cīvem esse putō: Gaj, za kojega mislim, da je dobar građanin, ili: Gaj, koji je, kako mislim, dobar građanin, ili: Gaj, koji je po mom mišljenju dobar građanin.

Īs fidem habēmus, quōs plūs intellegere quam nōs arbitrāmur. Facile addūcimur, ut assentiāmur eīs, quōs bonīs mōribus esse opināmur. Quō mē dolōre afficī crēditis? Alexander adīre voluit Iovem, quem generis suī auctōrem esse crēdēbat.

Bilješka. Uklopljene rečenice: kako mislim, kako znam, kako je poznato, kako kažem, kako se nadam itd. i priložni izrazi: očevidno, po svoj prilici, za cijelo, teško itd. postaju u latinskom jeziku obično glavnim rečenicama, o kojima zavisi akuzativ s infinitivom. Naš je Lentul, kako znaš, u Puteolima: *Lentulum nostrum scīs Puteolīs esse.* Kako vidiš, mi smo sad u gorem položaju: *vidēs deteriōre nōs esse condiciōne.* Gali su, kako je poznato, prvi prešli preko Alpa: *Gallōs prīmōs Ālpēs transīsse cōnstat;* po svoj prilici *vērī simile est;* za cijelo *certum est, certum habeō;* teško *nōn, vix crēdibile est.*

Ali često stoje: *crēdō, opīnor, ut opīnor, ut arbitror, ut audiō, ut aiunt* kao uklopljene rečenice bez utjecaja na konstrukciju: *Male, crēdō, merērer dē meīs cīvibus.*

3. U konstrukciji akuzativa s infinitivom izostavlja se često infinitiv *esse*, kad stoji uz particip, osobito futura akt. i uz gerundiv. *Spērō nōs aut certē cum summā gloriā aut sine molestiā etiam discēssūrōs (esse). Centuriōnēs nihil temere agendum existimābant.*

Nōminātīvus cum īnfinītīvō.

§. 357. Poslije nekih glagola, koji imaju u aktivu uza se akuzativ s infinitivom, stoji, kad su u pasivu, konstrukcija nominativa s infinitivom ili lična konstrukcija. Subjekt zavisne rečenice s **da** ostaje u **nominativu,** određeni se glagol meće u infinitiv, a neodređeni se glagol glavne rečenice slaže u svemu sa subjektom zavisne rečenice.

Kaže se, da su kraljevi došli: *Rēgēs vēnisse dīcuntur.*

Imenski predikat, pa i apozitivne oznake, ako ih ima, ostaju također u nominativu i slažu se sa svojim

subjektom. Kaže se, da je ovaj dječak dobar: *Hic puer bonus esse dīcitur.* Kaže se, da su ovi dječaci dobri: *Hī puerī bonī esse dīcuntur.*

Ova konstrukcija stoji:

1. uz glagole: ***iubeor, vetor, sinor:***

iubeor aliquid facere zapovijeda mi se, da što radim (zapovijeda se, da ja što radim)

vetor aliquid facere zabranjuje mi se, da što radim

nōn sinor aliquid facere ne dopušta mi se, da što radim

iubeor meni se zapovijeda (zapovijeda se, da ja . . .)

iubēris tebi se zapovijeda (zapovijeda se, da ti . . .)

iubētur njemu se zapovijeda (zapovijeda se, da on . . .)

iubēmur nama se zapovijeda (zapovijeda se, da mi . . .)

iubēmini vama se zapovijeda (zapovijeda se, da vi . . .)

iubentur njima se zapovijeda (zapovijeda se, da oni . .)

Tako i *vetor, vetāris, vetātur* meni, tebi, njemu se zabranjuje; *vetāmur, vetāmini, vetantur* nama, vama, njima se zabranjuje; *iussī estis* vama je zapovjeđeno, *iussus hōc fēcī* po zapovijedi sam to učinio; *vetitī sumus* nama je zabranjeno itd.

Cōnsulēs iubentur exercitum scrībere. Mīlitēs, quod iussī sunt, faciunt. Nolānī mūrōs portāsque adīre vetitī sunt.

Lična se konstrukcija upotrebljava i onda, kad nije naročito navedeno lice, kojemu se što zapovijeda, zabranjuje ili dopušta. *Iussus est renuntiarī cōnsul* naloženo bi, da bude proglašen konzulom. *Decius Magius in castra dūcī iussus est,* zapovjeđeno bi, da se Decije Magije dovede.

2. uz ***videor*** čini se, da — u svim licima i vremenima:

Čini se, da sam (ja) sretan	*Fēlīx esse videor*
Čini se, da si (ti) sretan	*Fēlīx esse vidēris*
Čini se, da je (on) sretan	*Fēlīx esse vidētur*
Čini se, da smo (mi) sretni	*Fēlīcēs esse vidēmur*
Čini se, da ste (vi) sretni	*Fēlīcēs esse vidēminī*
Čini se, da su (oni) sretni	*Fēlīcēs esse videntur*
Činjaše se, da si (ti) sretan	*Fēlīx esse vidēbāris*
Činilo se, da ste (vi) sretni	*Fēlīcēs esse vīsī estis*
Činit će se, da su (oni) sretni	*Fēlīcēs esse vidēbuntur.*

Hostēs videntur victōrēs esse[1]). *Omnibus vidēmur rectē fēcisse, quod amīcī causam defenderimus.*

3. uz ***dīcor, putor, existimor*** u svim licima prostih vremena (prez., impf., fut.):

Kaže se (misli se), da sam (ja) sretan	*beātus esse dīcor (putor)*
Kaže se (misli se), da si (ti) sretan	*beātus esse dīceris (putāris)*
Kaže se (misli se), da su (oni) sretni	*beātī esse dīcuntur (putantur)*

Homērus caecus fuisse dīcitur.[2]) *Hostēs victī esse dīcuntur. Dūces ii deliguntur, quī summam scientiam reī mīlitarīs habēre existimābantur. Terentī fabulae propter elegantiam sermōnis putābantur ā C. Laeliō scrībī.*

4. uz ***fertur, feruntur; trāditur, trāduntur*** samo u ovim trećim licima:

Hostes victī esse trāduntur (feruntur). Rōmulus Amūlium rēgem interemisse fertur.

5. rjeđe uz glagole sličnoga značenja, kao što su: *iūdicor* (misli se, da ja), *scrībor* (o meni se piše, da), *audior* (za mene se čuje, da), *reperior* (nalazi se, da ja), *nēgor* (kaže se, da ja ne), *intellegor* (uviđa se, da ja), *crēdor* (vjeruje se, da ja) itd. u prostim vremenima.

P. Sulla honestātis et dignitātis cupidior iūdicātus est fuisse quam ceterī. Iam Caesar ā Gergoviā discēssisse audiēbātur. Regnante L. Tarquiniō Superbō Pythagoras Crotōnem vēnisse reperitur.

Bilješka. 1. *Mihi videor* (ili samo *videor*) mislim, *tibi vidēris* (ili samo *vidēris*) misliš itd. *Cicero vidēbātur sibi perspicere Caesaris animum. Rectē atque ōrdine fēcisse mihi videor, quod ab īnstitūtō meō nōn recēsserim. — Vidētur* (bezlično) = *placet*; stoga *vīsum est senātuī mittere lēgātōs, mittī lēgātōs* (vidi §. 348. 3.), *ut lēgātī mitterentur. — Videor* u uklopljenoj rečenici s *ut* upotrebljava se lično. *Cōnsiliīs, ut vidēmur* (kako se čini), *bonīs ūtimur. Cōnsiliīs, ut vidēminī, bonīs ūtiminī.*

2. Govori se (govore, kažu), misli se itd. može se kazati i aktivom: *dīcunt, putant* itd. s akuzativom cum īnfīnītīvō. *Platōnem ferunt, ut Pythagoreōs cognōsceret, in Italiam vēnisse.*

---

[1]) Čini se, da su neprijatelji pobjednici; kao što se čini, neprijatelji su pobjednici; neprijatelji su, kao što se čini, čini se, pobjednici.

[2]) Kaže se, da je Homer bio slijep; za Homera se kaže, da je bio slijep; Homer je, kao što se kaže, bio slijep.

3. Bezlično stoje s akuzativom c. inf. složeni oblici: *trāditum est, dīcendum est* itd. (vidi §. 348. 4.); tako i *dīcitur*, kad znači: tvrdi se, osobito u svezi s prilozima: *rectē, vērē, nōn sine causā, perversē. Ubi tyrannus est, ibi dīcendum est plane nūllam esse rem pūblicam. Hōc vērē dīcitur mātrem timidī flēre nōn solēre.*

4. Ako se poslije nominativa s infinitivom pripovijedanje nastavlja, stoje potonje rečenice u akuzativu s infinitivom. *Mihi nōn vidēbātur quisquam esse beātus posse, cum in malīs esset; in malīs autem sapientem esse posse.*

O vremenima infinitiva.

§. 358. 1. Infinitivom prezenta izriče se radnja, koja biva u **isto vrijeme** s radnjom glavne rečenice:

confiteor	*mē multa*	priznajem,	da mnogo ne razumijem.
confessus sum	*nōn*	priznao sam,	
confitebor	*intellegere*	priznat ću,	

2. Infinitivom perfekta izriče se radnja, koja se dogodila **prije** radnje glavne rečenice:

confiteor	*mē multa*	priznajem,	da mnogo nijesam razumio.
confessus sum	*nōn*	priznao sam,	
confitebor	*intellexisse*	priznat ću,	

3. Infinitivom futura izriče se radnja, koja će se dogoditi **poslije** radnje glavne rečenice:

sciō	*tē aliquid*	znam,	da ćeš nešto kazati.
sciēbam	*dictūrum*	znadijah,	
sciam	*esse*	znat ću,	

Bilješka. Uz *memini* infinitiv prezenta vidi §. 349. bilj. 3. *Posse* i *velle* kao infinitivi futura vidi §. 349. bilj. 4.

§. 359. Infinitiv futura I. (aktiva i pasiva) opisuje se često s: ***fore ut*** ili ***futūrum esse ut*** s konjunktivom prezenta ili imperfekta. Tako mjesto:

crēdō (crēdidī) tē esse epistulam scrīpturum

crēdō (crēdidī) epistulam scrīptum īrī, kaže se:

crēdō (crēdidī), fore (futūrum esse), ut epistulam scrībās (scrīberēs)

crēdō (crīdidī), fore (futūrum esse), ut epistula scrībātur (scrīberētur).

Ovo se opisivanje **mora** upotrebiti kod onih glagola, koji nemaju supina (vidi §. 310.):

crēdō (crēdidī) fore (futūrum esse), ut dīscās (dīscerēs)

crēdō (crēdidī) fore (futūrum esse), ut dīscātur (dīscerētur)

crēdēbam fore, ut tē huius factī paenitēret.

Videō tē velle in coelum migrāre, et sperō fore, ut contingat id nōbīs.

Infinitiv futura II. opisuje se s: ***fore ut*** i konjunktivom perfekta i pluskvamperfekta (vidi §. 310.).

Nezavisna aktivna rečenica: *Is bellum periculōsissimum confēcerit, quī Antōnium oppresserit* glasi u akuzativu s infinitivom:

sperō (sperābam) fore, ut is bellum periculōsissimum confēcerit (confēcisset), quī Antōnium oppresserit (oppressisset).

U pasivu i kod deponentnih glagola stoji redovno particip perfekta s *fore: Sperō bellum periculōsissimum confectum fore ab eō, quī Antōnium oppresserit. Crēdō satis mē adeptum fore,* ili rjeđe: *sperō (sperāvī) fore, ut periculōsissimum bellum confectum sit (confectum esset) ab eō, qui Antōnium oppresserit (oppressisset).*

Bilješka. 1. Infinitiv futura pas., koji se sastoji od supina i *īrī* te je nepromjenljiv, manje se upotrebljava, nego spomenuto opisivanje. Dakle mjesto: *Rōmānī putābant Gallōs victum īrī* običnije se kaže: *Rōmānī putābant fore, ut Gallī vincerentur. Exaudīta vōx est ē lucō Vestae futūrum esse, ut Rōma caperētur.*

2. O infinitivu mjesto konjunktiva imperfekta ili pluskvamperfekta u pogodbenim irealnim rečenicama ispor. §. 333. b).

O participima.

§. 360. Particip je glagolsko ime, te ima neka svojstva imenska, neka glagolska. Po obliku je pridjev, te se slaže s imenicom, kojoj pripada, u rodu, broju i padežu. Glagolsko je u participa ovo:

1. što se slaže s padežem, s kojim se slaže i njegov glagol u određenom obliku: *ratiōne ūtēns, epistulam scrībēns;*

2. što se kao i određeni oblik glagola pobliže određuje **samo** prilozima: *rectē ratiōne ūtēns;*

3. što pokazuje kakvoću radnje, da li je naime radnja trajna, svršena, buduća.

Bilješka. 1. Gdjekoji se participi prezenta i perfekta upotrebljavaju također kao pridjevi, pa se mogu i porediti: *amāns, amantior, amantissimus; mūnītus, mūnītior, mūnītissimus.*

2. Gdjekoji su participi postali u srednjem rodu prave imenice, te imaju uza se pridjeve kao atribute (vidi §. 260.); *factum, dictum* dakle *incrēdibile factum; doctum dictum* (ali i *facete dictum); vērum rēspōnsum.*

§. 361. Glagoli aktivnoga oblika imaju:

1. u aktivu participe prezenta i futura: *monēns, monitūrus;*

2. u pasivu participe perfekta: *monitus.*

Deponentia imaju sva tri participa, ali participe perfekta ima **aktivno** značenje: *hortāns, hortātus* (opomenuvši), *hortātūrus.*

Bilješka. 1. Osim odložnih glagola imaju u participu perfekta pas. aktivno značenje glagoli: *iūrō, cenō, potō, prandeō, audeō, gaudeō, soleō, fīdō*; pa *adultus, deflagrātus, obsolētus, perōsus, praeteritus* (ispor. §. 108. bilješke).

2. Participi perfekta gdjekojih odložnih glagola imaju uz aktivno značenje i pasivno (vidi §. 108. bilj. 2.)

Značenje participa.

§. 362. Particip pokazuje svagda, kako stoji vrijeme njegove radnje prema radnji određenoga glagola:

1. Particip **prezenta** pokazuje, da radnja, koja se njim izriče, biva u isto vrijeme s radnjom određenoga glagola. *Mīlēs revertēns mortuus est.* Vojnik umre vraćajući se, ili: kad se vraćao, ili: na povratku.

videō tē legentem vidim te, gdje čitaš
vidēbam tē legentem vidio sam te, gdje si čitao
vidēbō tē legentem vidjet ću te, gdje ćeš čitati.

2. Particip **perfekta** pokazuje radnju svršenu prije radnje određenoga glagola. *Mīlēs reversus mortuus est.* Vojnik povrativši se (ili: pošto se vratio) umre. *Mīlēs hastā percussus cecidit.* Vojnik pogođen (ili: pošto je bio pogođen) kopljem pade. *Vocātus adsum; vocātus aderam; vocātus aderō.*

Bilješka. 1. Značenje participa prezenta imaju često ovi participi perfekta: *urbitrātus* pomišljajući, *rātus* misleći, *ūsus* služeći se *(summā diligentiā ūsus* veoma marljiv), *veritus* bojeći se, *fīsus, confīsus* uzdajući se, *diffisus* ne uzdajući se, *gavīsus* veseleći se, *solitus* običavajući.

2. Particip perfekta u svezi s ***habeō (teneō)*** pokazuje trajno stanje, na pr.: *cognitum habeō* uvidio sam = poznajem; *persuāsum habeō* uvjeren sam. *Fidem tuam cognitam habeō.* (Vidi §. 107. bilj. 3.).

3. Particip futura pokazuje radnju, koja biva poslije radnje određenoga glagola. Stoga se njim kazuje često namjera ili određenje. *Sapiēns bona semper placitūra laudat* (koja će se uvijek militi). *Vadunt in proelium peritūrī* (idu u boj, da umru). *Sī animus interitūrus est* (ako je duši suđeno da pogine).

Particip futura sa *sum* tvori aktivnu perifrastičnu konjugaciju (vidi §. 106.).

Upotreba participa.

§. 363. Particip se upotrebljava trojako:
a) atributivno;
b) predikativno;
c) apsolutno.

I. Atributivni particip.

§. 364. 1. Particip može, kao i svaki pridjev, stajati kao **atribut** uz kakvu imenicu: *canis furēns, arbor florēns, vir doctus, mīlitēs perterritī.*

2. Ovaj se particip upotrebljava i mjesto relativne rečenice[1]), u kojoj je relativ subjektom.

---

[1]) Ali i u latinskom jeziku mora stajati relativna rečenica:

a) u značenju onaj — koji bez imenice: *Egēns aeque est is, quī nōn satis habet, et is, cuī nihil satis esse potest.*

b) kad se relativna rečenica proteže na kakav brojni pojam, kao: *ūnus, quī; trēs, quī; omnēs, quī; paucī, quī* itd.

c) kod geografskih imena: *Flūmen est Arar, quod influit.*

d) kad relativna rečenica stoji mjesto naše imenice: *iī, quī audiunt* slušatelji; *quī legunt* čitaoci; *quī parent* podanici; *quī cum eo erant* pratioci itd.

e) u izrazima: tako zvani: *quī dīcitur, vocātur, quem dīcunt, dīcimus;* prije spomenuti: *quem supra (ante) dīxī, nominātvī, memorātvī;* tobožnji: *quī vidētur, dīcitur, putātur.*

Sequere viam ad virtūtem dūcentem (mjesto *quae dūcit*). *Lysander māgnam suī reliquit fāmam magis fēlīcitāte quam virtūte partam. Horātius Cocles rem ausus est plūs fāmae habitūram quam fīdeī.*

3. Često stoji atribut**i**vno uz kakvu imenicu particip perfekta, koji se u nas prevodi glagolskom imenicom ili rečenicom s: „to, što“, „stoga, što“, „zato, što“.

Terra mutāta nōn mutat mōrēs (promjena zemlje). *Caesar interfectus rem pūblicam valde turbāvit* (ubistvo Cezarovo). *Angēbant Hamilcarem Sicilia Sardiniaque amissae* (gubitak Sicilije i Sardinije). *Laus liberātārum Thēbārum est Pelopidae* (slava oslobođenja Tebe). *Hannonem paenitēbat susceptī adversus Rōmānōs bellī* (zato, što bješe započeo rat).

Isto se tako prevodi i s prijedlozima. *Regnātum Rōmae est ab conditā urbe ad līberātam annōs ducentōs quadraginta quattuor* (od sagrađenja do oslobođenja grada). *Annō decimō ante Christum nātum* (prije Kristova rođenja). *Pūgnātum est ab ortō sole usque ad occidentem* (od ishoda do zapada sunca). *Post hominēs nātōs* (od pamtivijeka).

Bilješka. 1. Kad se zavisna rečenica pretvara u participsku konstrukciju, izostavlja se relativna zamjenica (veznik), a glagol se meće u particip (§. 362.), koji se slaže u rodu, broju i padežu s onom riječju, na koju se proteže. Lažljivu čovjeku ni onda ne vjerujemo, kad govori istinu. *Mendācī hominī ne vērum quidem dīcentī crēdimus.* Cezar zauzme brežuljak, koji su neprijatelji ostavili. *Caesar collem ab hostibus relictum occupāvit.* Ima bogatstvo, koje će uvijek ostati: *Sunt dīvitiae perpetuō mansūrae.*

2. Pokazna zamjenica, na koju se relativna zamjenica proteže, izostavlja se u participskoj konstrukciji. *Iīs, quī vērum dīcunt, facile crēdam;* ne valja *iīs vērum dīcentibus*, već: *vērum dīcentibus facile crēdam. Quae male parta sunt, ea male dīlābuntur = Male parta male dīlābuntur.*

3. Katkad stoji na isti način lična zamjenica u glavnoj rečenici, a imenica, na koju se zamjenica proteže, u zavisnoj. I u tom se slučaju izostavlja lična zamjenica, a imenica, mjesto koje stoji lična zamjenica, dolazi u njezin padež. Kad je Hanibal Sagunt opsjedao, poslali su Rimljani k njemu poslanike: *Ad Hannibalem Saguntum oppugnantem Rōmānī lēgātōs mīsērunt.* Kad je Kurije kod ognjišta sjedio, donesoše mu Samnićani silu zlata. *Curiō ad focum sedentī Samnītēs māgnum aurī pondus attulērunt.*

II. Predikativni particip.

§. 365. 1. Osim participa perfekta i futura čini i particip prezenta sa sponom *s u m* predikat.

Alcibiadēs fuit temporibus callidissimē ūtēns. Animālia aliā rātiōnis expertia sunt, alia rātiōne ū t e n t i a.

2. Predikativni se particip upotrebljava kao d o p u n a glagolskom predikatu, te se proteže ili na subjekt: *Canis f u r e n s procurrit,* ili na o b j e k t: *Videō canem p r o c u r r e n t e m.*

a) P a r t i c i p **prezenta** proteže se na o b j e k t glagolâ, što znače v i d i m, č u j e m (*audiō, videō, cernō, aspiciō, conspiciō, animadvertō* itd.), kad treba označiti r a d n j u ili s t a n j e o b j e k t a, u kojem ga upravo o p a ž a m o.

U hrvatskom jeziku stoji zavisna rečenica s g d j e (rjeđe k a k o).

Audiō t ē d ī c e n t e m: Čujem te, g d j e govoriš. *Animadvertō q u e n d a m s c r ī b e n t e m. Videō c a n e m c u r r e n t e m.*

B i l j e š k a. 1. *Audiō tē mihi m a l e d ī c e n t e m* znači: čujem te (svojim ušima), gdje me ružiš; ali *audiō tē mihi maledīcere* čujem (od drugih), da me grdiš.

Tako se isto p a r t i c i p p r e z e n t a proteže na objekt glagolâ: *fingere, pingere* s l i k a t i, *facere* p r i k a z i v a t i, *indūcere* n a v o d i t i. *Apelles pinxit Alexandrum fulmen t e n e n t e m* (gdje drži). *Xenophon facit Sōcratem d i s p u t a n t e m. Tiresiam nunquam indūcunt poētae d ē p l ō r a n t e m caecitātem suam.*

2. Kad se opaža ili predočuje p a s i v n a radnja, stoji uz spomenute glagole a k u z a t i v s infinitivom. *Lycurgum l a u d ā r ī a u d ī v ī* čuo sam, da Likurga hvale. *Plato a e d i f i c ā r ī ā deō mundum facit.*

b) P a r t i c i p s e p e r f e k t a nekih glagola proteže na o b j e k t glagolâ: *h a b e ō, t e n e ō. Rem cognitam habeō (compertam, explōrātam)* stvar sam dobro razumio; *fīdem tuam spectātam habeō* iskusio sam, ogledao sam tvoju vjernost. *Persuāsum habeō* (tvrdo) sam uvjeren. *Animum attentum teneō* dobro pazim (Ispor. §. 300. 2. bilj. 2.).

§. 366. P r e d i k a t i v n i se p a r t i c i p upotrebljava i mjesto z a v i s n i h r e č e n i c a, kojima se s u b j e k t nalazi m a u k o j e m p a d e ž u u g l a v n o j r e č e n i c i. Stoji dakle:

a) mjesto t e m p o r a l n i h rečenica: *Tarquinius Ardeam o p p ū g n ā n s imperium perdidit* (kad je opsjedao, opsjedajući).

Dionysius Syracusīs expulsus Corinthī puerōs docēbat (pošto je bio izagnan, izagnan). *Caesar Alexandriā potītus rēgnum Cleopatrae dedit* (pošto je osvojio, osvojiv[ši]).

b) mjesto kauzalnih rečenica: *C. Servilius Ahala Spurium Maelium regnum appetentem interēmit:* budući da (jer) je težio za vladom. *Interdiū stellās nōn cōnspicimus solis lūce obscurātās:* budući da (jer) su potamnjele.

c) mjesto koncesivnih rečenica. *Ut oculus sīc animus sē nōn vidēns alia cernit* premda (ako i) sebe sama ne vidi. *Rīsus interdum ita repente erumpit, ut eum cupientēs* (ako i hoćemo) *tenēre nequeāmus. Misericordia occurrere solet supplicibus et calamitōsīs, nūllīus ōrātiōne ēvōcāta.*

Bilješka. 1. Često se dopusno značenje participa pokazuje riječju *tamen*, koja se dodaje glavnomu glagolu. *Scrīpta tua iam diu exspectāns nōn audeō tamen flagitāre.*

2. Kod poznijih pisaca stoji pred takvim participom gdješto: *etsī, quamvīs. Pecūnia quamvīs nōn flagitantibus oblāta est.*

d) mjesto hipotetskih rečenica. *Quis potest mortem timēns esse nōn mīser:* ako se boji smrti. *Epistulae offendunt nōn locō redditae:* ako nije predan u zgodno vrijeme. *Hostēs, sī vīcērunt, efferunt sē laetitiā, victī animōs demittunt.*

e) modalno: *Mīlitēs fortiter pugnantēs* (boreći se) *restitērunt. Vulpēs stābat salūtāns rēgem* (pozdravljajući).

f) finalno samo particip prezenta, rjeđe particip futura aktiva (vidi §. 362. 3.) osobito uz glagole: otići, poslati, doći, na pr.: *Vēnērunt lēgātī Athēniēnsium petentēs* (da mole), *ut captī apud Granīcum amnem redderentur sibi. Hannibal in Etruriam dūcit, eam quoque gentem adiunctūrus* (da zadobije).

III. Ablātīvus absolūtus.

§. 367. Ablātīvus absolūtus upotrebljava se mjesto temporalnih, kauzalnih, koncesivnih i hipotetskih zavisnih rečenica, i to samo onda, kad se subjekt zavisne rečenice ne nalazi u glavnoj rečenici ni u kojem padežu.

U tom se slučaju izostavlja veznik zavisne rečenice (kada, pošto, budući da, i ako itd.), subjekt se meće u **abla-**

tiv, a glagol u **particip,** koji se slaže s ablativom subjekta:

Kad je Tarkvinije vladao, došao je Pitagora u Italiju: *Pythagoras Tarquiniō regnante in Italiam vēnit.* Kad su Perzijanci dolazili, Grci su zauzeli Termopile: *Graecī advenientibus Persīs Thermopylās cēpērunt.* Pošto je Trajan umro, bude Hadrijan učinjen carem: *Mortuō Traiānō Hadriānus imperātor factus est.*

Cum sōl oritur, fugiunt stellae — sōle oriente fugiunt stellae. Postquam rēgēs exterminātī sunt, lībertās in rē pūblicā constitūta est — rēgibus exterminātīs lībertās in rē pūblicā constitūta est.

Ablātīvus absolūtus stoji:

1. temporalno. *Regibus exāctīs cōnsules creātī sunt* (pošto biše kraljevi izagnani);

2. kauzalno. *Inter bonōs virōs ac deum amīcitia est conciliante virtūte* (budući da ih krepost spaja);

3. koncesivno. *Ego quidem omnibus desperantibus animum nōn demittam* (i ako svi očajavaju);

4. hipotetski. *Relūctante nātūrā irritus labor est* (ako se priroda protivi). *Iustitiā remōtā quid sunt regna nisi māgna latrocinia?*

Bilješka. 1. Od glavnoga pravila o ablativu apsolutnom: „da se ovaj upotrebljava samo onda, kad se subjekt zavisne rečenice ne nalazi u glavnoj rečenici ni u kojem padežu“, odstupa se kadšto; naročito čini to Cezar. *Caesar principibus Trevirōrum ad sē convocātīs hōs singillatim Cingetorigī conciliāvit* (mj. *principēs convocātōs conciliāvit). Caesar obsidibus imperātīs centum hōs Aeduīs custodiendōs trādit.*

2. Particip perfekta tranzitivnih deponencija ne upotrebljava se za ablativ apsolutni. Dakle ne valja *Hannibale Alpēs trangressō.* Ali se kaže: *Mortuō Traiānō.*

3. Ablativ se apsolutni ne upotrebljava redovno:

a) od participa fut.

b) kad uz određen glagol stoji još kakva imenica, pridjev ili particip kao dodatak. Ne valja dakle mjesto: *Cum Cicero cōnsul creātus esset* reći: *Cicerone cōnsule creātō;* mjesto: *Cum Cato senex mortuus esset* nikako: *Catone sene mortuō;* mjesto: *Cūm mīlitēs invītī in aciem educti essent* nikako: *militibus invītīs eductīs;* mjesto: *Cum militēs fortitēr pugnantēs caesī essent* nikako: *militibus fortiter pugnantibus caesīs.*

4. Često stoji s a m p a r t i c i p u ablativu apsolutnom u pluralu, a dopunja se s *iīs* (u sva tri roda), na koji se proteže r e l a t i v n a rečenica, što dolazi. *Mardonius i n c e n s ī s, quae aedificāre coeperant Athēniensēs, copiās in Boeotiam transfert. Hannibal Iberum copiās trādūxit p r a e m i s s ī s, q u ī Alpium transitūs speculārentur.*

Osobito se upotrebljava tako u apsolutnom ablativu s r e d n j i r o d sing. p a r t i c i p a perf. p a s i v n o g a od glagola, koji znače: o b j a v i t i, d o z n a t i; dakle: *auditō, cognitō, compertō, crēditō, explorātō, intellectō, nuntiātō, edictō, pactō*, a rečenica zavisna o tim glagolima zamjenjuje ablativ subjekta.

Alexander a u d ī t ō Darium mōvisse ab Ecbatanīs fugientem insequī pergit strenue. Cōnsul e d i c t ō, ut, quīcunque ad vallum tenderet, prō hoste habērētur, fugientibus obstitit.

Gdješto participi perf. zamjenjuje u apsolutnom ablativu c i j e l u r e č e n i c u. *Tribunī militum nec a u s p i c ā t ō nec l i t ā t ō instruunt aciem.*

§. 368. Mjesto participâ upotrebljavaju se u konstrukciji ablativa apsolutnoga i razne p r e d i k a t i v n e i m e n i c e i p r i d j e v i, i to:

1. I m e n i c e, koje pokazuju kakvo lice s obzirom na njegovu r a d n j u, kao: *adiūtor, auctor, dux, iudex, praeceptor, testis;* ili s obzirom na njegovu č a s t, kao: *cōnsul, praetor, rex, imperātor* itd.; ili s obzirom na d o b ž i v o t a, kao: *puer, senex* itd. Na pr.: *nātūrā duce = dūcente* (kad je priroda vodilja); *tē adiūtōre = adiuvante* (s tvojom pomoću); *Cicerone cōnsule = cum Cicero cōnsul esset* (za konzulovanja Ciceronova ili za konzula Cicerona); *nōbis puerīs = cum puerī essēmus* (kad smo bili dječaci ili za naših mladih godina); *auctōre Caesare* (na savjet Cezarov); *Rōmulō rēge* (za kralja Romula ili za kraljevanja Romulova).

2. P r i d j e v i, kao: *ignārus, invītus, salvus, vīvus* itd. na pr.: *marī tranquillō = cum mare tranquillum esset; patre invītō* (protiv volje očeve); *patre vīvō* (za života očeva); *caelō serēnō* (za vedra neba).

Quod d e ō t e s t e promiseris, id tenendum est. Nātus est Augustus C i c e r o n e et A n t o n i ō c ō n s u l i b u s. Nātūrā duce errārī nūllō pactō potest. Rōmānī H a n n i b a l e v ī v ō nunquam sē sine īnsidiīs fore existimābant.

Ablātīvus apsolutus prevodi se na hrvatski: 1. Z a v i s n o m r e č e n i c o m s veznikom: *Graecī a d v e n i e n t i b u s P e r s ī s*

Thermopylās cēpērunt: k a d s u P e r z i j a n c i d o l a z i l i, Grci su zauzeli Termopile.

2. P r i l o g o m pret. akt., kad je u latinskom particip perf. pas., a njegovu radnju vrši subjekt glavne rečenice: *Bellō perfectō imperātor Rōmam rediit:* d o v r š i v š i r a t vrati se vojskovođa u Rim.

3. P r i j e d l o ž n i m i z r a z o m: *M o r t u ō Traiānō Hadriānus imperātor factus est:* p o s l i j e s m r t i Trajanove posta carem Hadrijan.

4. Kadšto i u s p o r e d n o m r e č e n i c o m: *Sulla Rōmā relictā in Asiam profectus est:* Sula o s t a v i R i m te ode u Aziju.

Još neka pravila za particip.

§. 369. Latinski jezik nema participa perf. aktivnoga, koji bi bio prema hrvatskome participu ili glagolskomu prilogu preterita akt., nego ga naknađava:

1. participom perfekta o d l o ž n i h i p o l u o d l o ž n i h glagola sa sličnim značenjem.

Cezar je o p o m e n u v š i svoju momčad, zametnuo bitku: *Caesar suōs c o h o r t ā t u s proelium commīsit.* Vojskovođa z a u z e v š i grad vrati se: *Imperator urbe p o t ī t u s rediit.*

Taki glagoli slična značenja jesu na pr.:

dīcō-locutus; expugnō-potītus; invadō-ingressus; eō-profectus; redeō-reversus; commoneō-cohortātus; adhibeō-ūsus; conspiciō-conspicātus; accipiō-nactus, adeptus, consecutus.

B i l j e š k a. Poplaši se v i d j e v š i: *perterritus est, c u m vīdisset.* Vojskovođa došavši u Rim . . *imperātor c u m vēnisset Rōmam . .*

2. Ako se a k t i v n a r e č e n i c a pretvori u pasivnu, upotrebljava se a p s o l u t n i a b l a t i v. D o v r š i v š i r a t vrati se vođa u Rim = P o š t o b i r a t d o v r š e n: *B e l l ō p e r f e c t ō imperātor Rōmam rediit.*

§. 370. 1. Često su u nas dvije rečenice vezane veznicima: **i, te, pa, a, ali, već, no.** Tom se zgodom z n a t n i j a radnja izriče o d r e đ e n i m g l a g o l o m, a n e z n a t n i j a p a r t i c i p s k o m k o n s t r u k c i j o m (p r e d i k a t i v n o m ili ap-

solutnom). Mardonije bude pobijeđen te pobjegne (= pošto je Mardonije bio pobijeđen, pobjegne): *Victus Mardonius profūgit.* Hanibal opkoli Flaminija te ga ubije (= pošto je Hanibal opkolio Flaminija, ubije ga): *Hannibal Flaminium circumventum occīdit.* Sula ostavi Rim te ode u Aziju (= pošto je Sula ostavio Rim, ode u Aziju (vidi §. 369. 2.): *Sulla Rōmā relictā in Asiam profectus est.*

Tako mogu biti složene i zavisne rečenice. Kad je Miltijad brodio u Kerzones te se približavao Lemnu: *Miltiades Chersonnesum profectus cum accēssisset Lemnum.*

Bilješka. Upamti upotrebljavanje participa perf., gdje je u nas „onda“ ili „zatim“, na pr.: *urbem capere captamque diruere* grad osvojiti pa onda porušiti. *Rōmulus exercitum fundit, fusumque persequitur.*

2. Gdješto stoji u latinskom jeziku particip s negacijom, gdje mi upotrebljavamo: **a ne, a da ne**[1]): Jadno je mučiti se, a ništa ne izvršiti: *Miserum est nihil proficientem angī.* Rat ste započeli, a nijeste bili izazvani: *Bellum mōvīstis nōn lacessītī.* U ratu se građanskom nije ništa dogodilo, a da nijesam to unaprijed kazivao: *In bellō cīvīlī nihil accidit nōn praedīcente mē.*

3. Često stoji u latinskom jeziku particip, gdje je u nas prijedlog s imenicom:

Alexander moriēns anulum suum dederat Perdiccae (na samrti).

---

[1]) 1. Gdje je u hrvatskom: a ne, upotrebljava se u latinskom još

a) *cum nōn (nihil* itd.) s konjunktivom. *Tū hōc fēcīstī, cum mē nōn rogāsses* (a mene nijesi pitao).

b) *neque* ili *nec* s usporednom rečenicom. *Multi probant ōrātōrēs et poëtās neque intellegunt.*

2. Gdje je u hrvatskom „a da ne“, upotrebljava se u latinskom još:

a) *ut nōn. Nōn possunt ūnā in cīvitāte multī rem atque fortūnās amittere, ut nōn plūrēs sēcum in eandem trahant calamitātem.*

b) *quī, quae, quod nōn* s konjunktivom poslije negativne rečenice. (ispor. §. 324.) *Quis navigāvit, quī nōn sē mortis periculō committeret? Alexander Māgnus cum nūllō unquam hoste congressus est, quem nōn vīcerit.*

c) *quīn. Timoleontem māter post frātris necem nunquam adspexit, quīn eum fratricidam appellāret* (ispor. §. 324.).

Omne malum n ā s c ē n s facile opprimitur (u klici, u začetku).
Respondit mihi q u a e r e n t ī (na moje pitanje).
Rex Iasonī p e t e n t ī pellem concēssit (na molbu Jazonovu).
Cyrō regnante (za vlade Kirove).
Tē nōn adiuvante (bez tvoje pomoći).
Nūllō resistente (bez ičijega otpora).
Mortuō Traiānō (poslije smrti Trajanove).
Carthāgine dēlētā (iza razorenja Kartage).

Gerundium i Gerundīvum.

§. 371. Infinitiv se prezenta aktiva upotrebljava samo kao nominativ (subjekt) i kao akuzativ (objekt), a ostali se padeži (i akuzativ s prijedlogom) naknađavaju g e r u n d o m, koji može zavisiti od imenice, pridjeva, glagola i prijedloga. G e r u n d ima uza se padež, koji i glagol zahtijeva, a izbliže se određuje kao i infinitiv s a m o p r i l o z i m a.

Nom. ***scrībere*** *ars est* pisanje je vještina.
Gen. *ars* ***scrībendī*** vještina pisanja.
Dat. *tempus impendō* ***scrībendō*** posvećujem vrijeme pisanju.
Akuz. *dīscō* ***scrībere*** učim pisanje, pisati.
idoneus ***ad scrībendum*** prikladan za pisanje.
Abl. *dīscō* ***scrībendō*** učim pisanjem (pišući).

§. 372. G e r u n d i v je glagolski pridjev na *-n d u s* i kazuje radnju, koja t r e b a d a b u d e: *epistula s c r ī b e n d a* list, koji treba da bude pisan, koji se mora pisati, koji valja pisati.

S n e g a c i j o m ili s *v i x* znači često, što se n e s m i j e, n e m o ž e. *Polybius haudquaquam s p e r n e n d u s auctor:* Polibije pisac, koji se ne može, ne smije prezirati; *homo v i x f e r e n d u s:* čovjek, koji se ne može podnositi.

Zbog pasivnoga značenja tvori se gerundiv samo od prelaznih glagola, a stoji:

1. s *e s s e* kao p r e d i k a t (pasivna opisna konjugacija, vidi §. 107. bilj. 1.). *Epistula s c r ī b e n d a est. Prōvideō multīs mihi molestiās e x h a u r i e n d ā s f o r e.*

Uz pasivnu opisnu konjugaciju može biti d v o j a k a k o n s t r u k c i j a:

a) lična uz prelazne glagole, kad imaju uza se objekt. Objekt postane subjektom, a gerundiv i glagol *esse* slažu se s njim u svem. Mjesto: *epistulam scrībendum est,* kaže se: *epistula scrībenda est;* mjesto: *tria videndum est ōrātōrī,* kaže se: *tria videnda sunt ōrātōrī;* mjesto: *patrem amandum est,* kaže se: *pater amandus est.*

Bilješka. O bezličnoj konstrukciji uz *ūtor, fruor* itd. v. 372. 4. bilj. 1.

b) bezlična uz neprelazne glagole i uz prelazne, kad nemaju objekta uza se. Gerundiv stoji u srednjem rodu. *Mihi currendum est* meni valja, treba trčati, moram trčati. *Mihi scrībendum est.*

O dativu lica uz gerundiv ispor. §. 215.

2. atributivno. *Prūdentia est rerum expetendārum fugiendārumque scientia.*

3. predikativno uz glagole:

a) *dō, trādō, mandō, mittō, propōnō, relinquō, attribuō, accipiō, suscipiō, concēdō, permittō, locō* i *condūcō,* i to: kao akuzativ predikata, kad ovi glagoli stoje u aktivu; a kao nominativ predikata, kad stoje u pasivu, pokazujući što treba da se učini s objektom ili subjektom.

dō plēbī agrōs colendōs dajem puku polja, da ih obrađuje

Harpagus Cyrum pastōrī expōnendum trādidit Harpag preda Kira pastiru, da ga izloži

mandō aliquem alicuī alendum predajem koga komu, da ga hrani

mittō aliquem in arcem custodiendum šaljem koga, da bude čuvan

propōnō mihi aliquem imitandum uzimam sebi koga za primjer

relinquō, concēdō, permittō alicuī provinciam diripiendam ostavljam, prepuštam komu pokrajinu, da je plijeni

accipiō aedem tuendam primam kuću na čuvanje

suscipiō aliquem corrumpendum preuzimam, da koga podmitim

locō, condūcō porticum restituendam dajem, uzimam u zakup popravak trijema.

Clōdius uberrimās provinciās vexandās diripiendāsque cōnsulibus permīsit. Dēmus nōs philosophiae excolendōs. Cēnsōrēs locant statuam faciendam. Cyrus Harpagō occidendus datur.

Bilješka. Kadšto stoji *ad* s gerundom, naročito uz perfekt pasivni. *Cicerō vōbis ad imitandum propositus est.*

b) osobito treba upamtiti ovu konstrukciju s gerundivom uz glagol ***cūrō*** brinem se, dajem[1]). *Caesar pontem faciendum cūrāvit* Cezar dade načiniti most. *Perfugam Fabricius redūcendum cūrāvit ad Pyrrhum.*

4. Gerundiv stoji mjesto gerunda, kad ovaj ima uza se **akuzativ objekta:** akuzativ se metne u padež gerunda, a gerund se pretvori u **gerundiv,** koji se kao atribut slaže u svemu s onim padežem.

1.	mjesto:	*legendī lībrōs*	*legendōrum librōrum*
2.	„	*legendō lībrōs*	*legendīs lībrīs* (abl.)
3.	„	*in legendō lībrōs*	*in legendīs lībrīs*
4.	„	*legendō lībrōs*	*legendīs lībrīs* (dat.)
5.	„	*ad legendum lībrōs*	*ad legendōs lībrōs.*

Uvijek je gerundiv mjesto gerunda **u dativu** ili u padežu, koji zavisi **o prijedlogu,** a obično mjesto gerunda u genitivu ili u ablativu.

Bilješka. 1. I neprelazni glagoli: *ūtor, fruor, fungor* i *potior* mogu se metnuti u gerundiv. Dakle: *reī ūtendae (perfruendae, potiundae) causā; ad perfruendās voluptātēs, ad munus fungendum, in munere fungendō, spēs potiundorum castrōrum.* Tako isto: *bona ūtenda trādō, agrum fruendum locō.*

U svezi s *est* upotrebljava se samo bezlična konstrukcija: *munere est diligenter fruendum. Vīribus est ūtendum.*

2. Gerund se ne pretvara u gerundiv:

a) kad valja istaknuti glagolski pojam, a ne akuzativ objekta: *Iniūriās ferendō māiōrem laudem quam ulcīscendō merēberis.*

b) kad je objekt zamjenica ili pridjev u **srednjem** rodu: *studium aliquid agendī; cupiditas plūra cognōscendī; ars vēra et falsa diiudicandī; in suum cuīque tribuendō.*

---

[1]) Osim toga se glagol dati prevodi:

1. samim aktivom glagola, koji je uz dati, kad se kazuje radnja, koje subjekt ne vrši sam nego po drugima (§. 291.) *Caesar pontem fēcit.*

2. pasivom. *Precibus meīs commōtus est* mojim se prošnjama dade skloniti (§. 293. 2. c).

3. glagolima *iubēre* (dati), *vetāre* (ne dati). *Caesar pontem fierī iussit* (dade načiniti most). *Dūx quemquam exīre ē castrīs vetuit* (ne dade nikomu izaći).

4. glagolima: *pati, sinere,* kad je dati = dopustiti. *Lycurgus nūllō sē negōtiō implicārī passus est* (ne dade se zaplesti).

c) kad bi se mnoštvom genitivskih oblika na *-ōrum, -ārum* poremetilo blagoglasje, na pr. ne: *occasiō bonōrum librōrum legendōrum*, nego: *occasiō bonōs lībrōs legendī.*

Ali se ipak može upotrebljavati gerundiv:

a) kad je zamjenica ili pridjev u srednjem rodu prava imenica: *studium vērī inveniendī* (*vērum* istina).

b) kad se rod može razabrati iz rečenice, što dolazi: *in iīs parandīs, quae necessāria sunt.*

3. Uz genitive ličnih zamjenica: *meī, tuī, suī, nostrī, vestrī* stoji samo oblik na *-ndī* bez obzira na broj i rod lica, dakle: *meī, tuī, suī, nostrī, vestrī conservandī causā. Rēgīna suī conservandī causā urbem relīquit. Principēs suī conservandī causā profūgērunt.*

§. 373. Za padež, u kom valja da stoji gerund ili gerundiv, vrijede uopće pravila nauke o padežima. Osobito pamti:

Genitiv gerunda i **gerundiva** stoji uz imenice i pridjeve, uz koje stoje i imena u genitivu; na pr.: *spēs vincendī* nada pobjede (kao *spes victōriae*); *ars vivendī* (kao *ars vītae*); *cupidus imperandī* željan vladanja (kao *cupidus imperiī*). Tako često i uz *causā* i *gratiā* radi, zaradi (§. 195.): *venandī causā, dormiendī grātiā.*

1. uz imenice: *ars scrībendī; causa paenitendī* uzrok kajanja; *cōnsilium abeundī* odluka otići; *cupiditās pugnāndī* ratobornost; *vīs dīcendī* govornička snaga; *genus dīcendī* način govora; *nōmen carendī* riječ „*carēre*“ (ispor. §. 195. bilj. 4.); *rātiō dīscendī* način učenja; *potestās (facultās, copia, locus), proeliī faciendī; occāsiō (tempus) itineris faciendī* prilika za putovanje; *facere finem dīcendī* dovršiti govor.

2. uz pridjeve (ispor. §. 199.). *avidus bibendī; cupidus discendī; insuētus nāvigandī* nenaučen broditi; *inops dīcendī* oskudan u riječima; *perītus cīvitātis rēgendae* vješt upravi državnoj; *studiōsus audiendī* željan slušanja, marljiv slušač.

1. *Vestis frigoris depellendī causā reperta est. Male fēcistis, quod cum spē vincendī simul abiēcistis certandī cupiditātem.*

2. *Ut equus equitandī imperitō inūtilis est, ita lībrī sunt inūtilēs ignārō legendī. Multī propter gloriae cupiditātem cupidī sunt bellōrum gerendōrum.*

Bilješka. 1. Razlikuj: *est ars difficilis recte rem pūblicam regere* (dobra uprava državna je teška vještina) i *difficilis est ars reī pūblicae*

recte regendae (vještina dobre uprave državne je teška); u prvom slučaju je subjekt *regere* na pitanje što? a u drugom je *ars*, a gerundiv stoji na pitanje: kakav? To vrijedi osobito za izraze: *mōs est, consuetūdō est, tempus est. Mōs eī est omnibus adversandī. Tempus est abeundī*, ali: *Tempus est abīrē (mē).*

2. Da se izreče svrha, uzima se prijedlog *ad* s akuzativom gerunda u izrazima: *spatium, tempus, diem sūmō ad cogitandum, ad dēlīberandum; occāsiō offertur ad occupandam regiōnem; facultas, copia, locus datur ad bellum dūcendum; auctor sum ad bellum gerendum.*

3. Katkad se upotrebljava genitiv gerunda s *esse* ili bez njega, da se izreče, za što je nešto određeno ili za što je prikladno.

Nāvēs deiciendī operis brodovi za rušenje građevine. *Rēgium imperium initiō conservandae lībertātis atque augendae reīpūblicae fuerat.*

4. Poslije *cōnsilium capiō* i *cōnsilium est* stoji:

a) Gen. gerunda. *Gallī cōnsilium cēpērunt profugiendī.*

b) Infinitiv. *Gallī cōnsilium cēpērunt profugere* (§. 346. bilj. 3.).

c) Rečenica s *ut. Gallī cōnsilium cēpērunt, ut profugerentur* (§. 320.).

§. 374. **Dativ gerundiva** (veoma rijetko gerunda) stoji:

1. uz **glagole** i izraze, koji i inače imaju uza se dativ, kao: *studēre, operam dāre, labōrem impertīre, praeesse, diem dīcere. Praesum agrō colendō. Nōn dēsum amīcīs defendendīs. Studeō lēgibus cōgnōscendīs. Labōrem meum impertiō hominum periculīs sublevandīs. Operam dō placandīs dīs. Locum capiō castrīs muniendīs. Diem dīcō proeliō faciendō.*

2. uz imenice, što znače kakvo zvanje ili kakvu čast kao datīvus finālis (§. 216.). *Decemvirī lēgibus scrībendīs* decemviri za pisanje zakonâ; *triumvirī agrō dandō, duumvīr sacrīs faciendīs.* Isto tako uz riječ *comitia* skupština; na pr.: *comitia rēgī creandō, lēgibus ferendīs.*

Bilješka. Uz pridjeve (osim *pār*) stoji u klasičnoj prozi obično prijedlog *ad* ili namjerna rečenica s *ut, quī. Par est pugnandō* dorastao je za borbu. *Mons bonus est ad pecus alendum. Verba ad audiendum iūcunda. Sum onerī ferendō* znači: mogu, sposoban sam nositi teret; *nōn sum solvendō* ne mogu platiti.

§. 375. **Akuzativ gerunda** i **gerundiva** stoji samo uz prijedlog ***ad.*** U hrvatskom jeziku za ili rečenica s da.

Tempus satis longum est ad bene beāteque vīvendum. Homo ad intellegendum et agendum nātus. Etiam crastinus dies aliquid ad cogitandum dābit.

Bilješka. 1. *Ad* s gerundom stoji uz: *ūtilis, idoneus, aptus, parātus, facilis, difficilis. Charta ūtilis ad scrībendum. Sēnsus idoneī ad perspiciendum. Rēs facilis (difficilis) ad intellegendum. Parātus ad mentiendum* (ali i *parātus omnia perpetī).*

Insuētus ad onera portanda; *insuētus male audiendī* nevičan biti na zlu glasu; *insuētus rēra audīre.*

2. *Ad* stoji i uz glagole, što znače: smetati. *Rōmānōs palūs ad insequendum tardābat.*

3. Rijetko stoje: *inter* pri (za vrijeme), i to samo s gerundom: *inter lūdendum*, ali ne: *inter obsidendam urbem; ob*: *ob rem diiūdicandam.*

4. Uz *conferre* stoji i *in*: *Cicero quidquid habuit vīrium, id in cīvium lībertātem dēfendendam contulit.*

§. 376. **Ablativ gerunda** i **gerundiva** stoji:

1. bez prijedloga na pitanje čim? kao abl. instrum. (hrv. glagolski prilog na-ći). *Mēns hominis dīscendō alitur et cogitandō. Superstitiōne tollendā nōn tollitur rēligiō.*

2. s prijedlozima ***ab, dē, ex, in,*** rijetko s *prō. Virtūs cernitur in agendō. Ab oppugnandā Neapolī Poenum absterruēre conspecta moenia. Summa voluptās ex dīscendō capitur. Multa dē bene beāteque vīvendō ā Platōne disputāta sunt. Tumultus prō recuperandō rēpūblicā ortus est.*

Bilješka. Katkad stoji ablativ gerundiva kao ablativ apsolutni. *Contio plausum nōmine recitandō dedit* (pri čitanju imena). Dapače se nalazi i u koncesivnom značenju: *Quis est, quī nūllīs officiī praeceptīs tradendīs philosophum sē studeat dīcere* (i ako ne daje nikakvih pravila, a ovamo ne daje nikakvih pravila)?

§. 377. Hrvatske se glagolske imenice prevode u latinskom jeziku često ili gerundivom ili participom perfekta. Participom se perfekta izriče **svršena** radnja, a gerundivom se kazuje nesvršena ili trajna radnja. Boriti

se za povratak slobode: *prō recuperandā lībertātē pūgnāre.* Za povratak slobode bogovima zahvaljivati: *prō recuperātā lībertāte dīs grātiās agere.* Ubistvom (ubijanjem) Cezara pokušali su Brut i Kasije domovini povratiti slobodu: *Caesare interficiendō Brutus et Cassius patriae lībertātem restituere cōnātī sunt.* Ubistvom (ubićem) Cezara Brut i Kasije nijesu povratili slobode: *Caesare interfectō Brutus et Cassius patriae lībertātem nōn restituērunt. Dux urbe dēfendendā* (branjenjem grada) *māgnam sibi peperit gloriam,* ali: *Dūx urbe dēfensā* (obranom) *māgnam sibi peperit gloriam.*

Supin.

§. 378. **Supin** na ***-um*** glagolska je imenica, koja se upotrebljava samo u akuzativu uz glagole, što znače kretanje, kao *īre, venīre, proficīscī, mittere,* da se označi namjera kretanju.

Supin ima aktivno značenje i zahtijeva uvijek padež svoga glagola.

U hrv. jeziku prevodi se infinitivom ili rečenicom s da.

cubitum eō idem spavati

ōrātum veniō dolazim moliti

speculātum mittō šaljem na uhođenje

properō adiutum žurim se u pomoć

revocor patriam dēfēnsum zovu me natrag, da branim domovinu

rēdūcō exercitum hiemātum vodim vojsku natrag, da zimuje

veniō questum iniūriās dolazim, da se tužim na nepravde.

Divitiācus Rōmam ad senātum vēnit auxilium postulātum. Bellō Helvetiōrum perfectō totīus fere Galliae legātī ad Caesarem gratulātum convēnērunt.

Bilješka. 1. Isto se tako kaže: *aliquem sessum recipere* primiti koga da sjedne; *fīliam alicuī nuptum dāre (collocāre)* udati kćer za koga.

2. Poslije glagola, koji znače kretanje, izražava se namjera na različan način, i to:

Lēgātī Delphōs missī sunt { *ut* ili *quī cōnsulerent Apollinem* §§. 320. i 338. c) 1. / *ad cōnsulendum Apollinem* §. 375. / *Apollinis cōnsulendī causā* §. 373. / *Apollinem cōnsultum* §. 378. / *Apollinem cōnsultūrī* §. 366. f.

3. Pjesnici upotrebljavaju uz glagole kretanja i infinitiv. *Proteus pecus ēgit altōs vīsere montēs. Nōn Libycōs populāre penātēs venīmus.*

§. 379. **Supin** na ***-u*** glagolska je imenica, koja se upotrebljava samo u ablativu (kao abl. limitātiōnis) uz neke pridjeve i uz imenice: ***fas, nefas.*** U hrvatskom jeziku obično infinitiv.

Najobičniji supini jesu:	Najobičniji pridjevi jesu:
dictū, factū, cōgnitū, inventū, audītū, memorātū, intellectū, vīsū	*facilis, difficilis, incrēdibilis, mirābilis, honestus, turpis, iucundus, ūtilis, optimus,*

dakle: *facile, difficile dictū* lako, teško kazati; *optimum, honestum factū* najbolje, pošteno učiniti.

Difficile dictū est, quantopere conciliet animōs comitas sermōnis. Hūmānus animus cum nūllō aliō, nisi cum ipsō deō, si hōc fas est dictū (slobodno reći), *comparārī potest. Nefas est dictū* (grijeh je, nepravo je reći) *miseram fuisse Fabiī Māximī senectūtem.*

Bilješka. 1. *Facilis, difficilis, iūcundus* obično s *ad* i gerundom, ispor. §. 375. bilj. 1.

2. Poslije drugih riječi stoji rijetko supin: *opus est dictū, dīgnum cōgnitū, dictū, memorātū;* mjesto toga kaže se: *dīgnum cōgnitiōne, dīgnum, quod memōrētur.*

3. Stvar je lako uvidjeti kaže se:

a) *res est facilis ad cōgnōscendum*
b) *res est facilis cōgnitū*
c) *facile est rem cōgnōscere*
d) *res facile cōgnōscitur*
e) *reī cōgnitiō facilis est.*

Glava LI.

Ōrātiō oblīqua (neupravni govor).

§. 380. Kazuju li se riječi čije upravo onako, kako su govorene, to se kazivanje naziva upravni govor (*ōrātiō recta* ili *directa*).

Solon dīcēbat: Nēmō ante obitum beātus est.

Kazuju li se riječi čije tako, te zavise o glagolu *dicendi* ili o izrazu, koji ima s takvim glagolima jednako značenje, to se kazivanje naziva neupravni govor (*ōrātiō oblīqua* ili *indirecta*).

Solon dīcēbat nēminem ante obitum beātum esse.

§. 381. Za oratio obliqua vrijede ova pravila:

A. Glavne rečenice:

1. izričnе (narativne) stoje u akuzativu s infinitivom;

2. imperativne (koje sadržavaju opomenu, zapovijest, molbu, želju) stoje u konjunktivu (negacija *nē, neve*);

3. upitne rečenice 1. i 3. lica (retorična pitanja — pitanja s negativnim smislom) stoje u akuzativu s infinitivom, upitne rečenice 2. lica stoje u konjunktivu.

B. Zavisne rečenice.

Sve zavisne rečenice stoje u konjunktivu (ispor. §. 319. 4. a).

C. Zamjenice.

1. Zamjenice, što se protežu na lice, koje govori, kazuju se refleksivom (*suī, sibi, sē* i *suus*), a kad se ističe suprotnost, upotrebljava se *ipse*.

2. Zamjenice, što se protežu na lice, komu se govori, kazuju se zamjenicom *ille* ili *is*.

D. Vremena.

Vrijeme se konjunktivnih rečenica upravlja po pravilima konsekucije temporum. Samo u živahnu pripovijedanju, kad se pisac prenosi u ono vrijeme, kad je govor govoren, upotrebljava se i konjunktiv prezenta i perfekta.

Ōrātiō recta.	*Ōrātiō oblīqua.*
Alexander ad Parmeniōnem conversus: Ego, inquit, cum Da-	*Alexander ad Parmeniōnem conversus dīxit* ***sēsē,*** *cum Da-*

reus terram ūreret, meī compos nōn eram.	*reus terram ūreret,* ***suī*** *compotem nōn* ***fuisse.***
Vos īte ad copiās, quibus quisque praeest.	*Illī* ***īrent*** *ad copiās, quibus quisque praeesset.*
Sī veteris contūmeliae oblīvīscī volō, num etiam recentium iniūriārum memoriam dēpōnere possum (= mj. *dēpōnere nōn possum*)*?*	*Sī veteris contūmeliae oblīvīscī* ***vellet,*** *num etiam recentium iniūriārum memoriam* ***sē*** *dēpōnere* ***posse.***
Quid est levius aut turpius (= nihil est levius) quam auctōre hoste dē summīs rēbus capere cōnsilium?	*Quid* ***esse*** *levius aut turpius quam auctōre hoste dē summīs rēbus capere cōnsilium?*
Cūr in meās possessiōnēs venīs?	*Cūr in* ***suās*** *possessiōnēs* ***venīret?***
Ego iam adero, et, quid fierī velim, expōnam.	***Sēsē*** *iam adfutūrum, et, quid fieri* ***vellet*** *(velit), expōsitūrum.*
Sī quid tū ā mē vīs, tē ad mē venīre oportet.	*Sī quid ille* ***sē*** *velit, illum ad* ***sē*** *venīre oportēre.*
Alexandrō ā Dodonaeō Iove data dictiō est: caveas Acherusiam aquam; ibi fatīs tuīs terminus datur.	*Alexandrō ā Dodonaeō Iove data dictiō est:* ***cavēret*** *Acherusiam aquam; ibi fatīs* ***ēius*** *terminum darī.*

§. 382. Bilješke k ovim pravilima:

1. Relativne rečenice, u kojima se relativ može zamijeniti s *et is, nam is*, stoje u akuzativu s infinitivom.

Themistocles dīxit Athēniēnsium urbem ut propugnaculum oppositum esse barbarīs, apud quam (= et apud eam) iam bis clāssēs rēgiās ***fēcisse*** *naufragium.*

2. Pitanja, koja već u direktnom govoru stoje u konjunktivu (potencialnom ili dubitativnom), stoje u konjunktivu imperfekta.

Quis hōc sibi p e r s u a d e a t? *Quis hōc sibi* ***persuadēret?***
Cūr fortūnam p e r i c l i t e r? *Cūr fortūnam* ***periclitārētur?***

3. Z a v i s n e rečenice indirektnoga govora, koje p r i p o v j e d a č dodaje kao s v o j e p r i m j e d b e, a ne kao misao subjekta, stoje u **indikativu.**

Caesarī nuntiātur, Sulmonēnses, q u o d o p p i d u m ā C o r f i n i ō s e p t e m m ī l i u m i n t e r v a l l ō a b e s t, cupere ea, quae vellet. Vercingetorix peditātū, q u e m a n t e a h a b u e r a t, sē fore contentum dīxit.

4. Gdje u upravnom govoru stoji *h i c* i *n u n c*, ondje je u n e u p r a v n o m govoru obično *i l l e* i *t u m*.

Ōrātiō recta.	*Ōrātiō obliqua.*
Este parātī intentīque Rōmānōs invādere: h i c dies omnēs labōrēs et victōriās confirmābit.	*Iugurtha dīxit parātī intentīque* ***essent*** *Rōmānōs invādere: illum diem omnēs labōrēs et victōriās confirmātūrum.*
Nequidquam postea, sī n u n c cessāveritis, praetermissam occāsiōnem quaerētis.	*Nequidquam postea, sī t u m cessāssent, praetermissam occāsiōnem quaesitūrōs.*

Divico cum Caesare ita ēgit:

Sī pācem populus Rōmānus cum Helvētiīs f a c i e t, in eam partem ī b i m u s atque ibi e r i m u s, ubi t ū n ō s c ō n s t i t u e r i s atque esse v o l u e r i s; sīn bellō persequī p e r s e v ē r ā b i s, r e m i n ī s c e r e· et veteris incommodī populī Rōmānī et prīstinae virtūtis Helvetiōrum! Quod improvīsō ūnum pāgum a d o r t u s e s, cum eī, quī flūmen t r ā n s i e r a n t, suīs auxilium ferre nōn p o t e r a n t, nē aut t u a e magnopere virtūtī t r i b u e r i s aut nōs d ē s p e x e r i s! Nōs ita ā patribus māiōribusque n o s t r ī s d i d i c i m u s, ut magis virtūte c o n t e n d ā m u s quam dolō aut īnsidiīs ū t ā m u r. Quārē n ō l ī c o m m i t-	*Sī pācem populus Rōmānus cum Helvētiīs* ***faceret,*** *in eam partem* ***itūrōs*** *atque ibi* ***futūrōs Helvetiōs,*** *ubi* ***eōs*** *Caesar* ***cōnstituisset*** *atque esse* ***voluisset;*** *sīn bellō persequī* ***persevērāret, reminīscerētur*** *et veteris incommodī populī Rōmānī et prīstinae virtūtis Helvētiōrum. Quod improvīsō ūnum pāgum* ***adortus esset,*** *cum eī, quī flūmen* ***trānsīssent,*** *suīs auxilium ferre nōn* ***possent,*** ***nē*** *ob eam rem aut* ***suae*** *magnopere virtūtī* ***tribueret*** *aut* ***ipsōs dēspiceret.*** ***Sē*** *ita ā patribus māiōribusque* ***suīs didicisse,*** *ut magis virtūte* ***contenderent*** *quam dolō aut īnsidiīs* ***ūterentur.*** *Quāre* ***nē com-***

t e r e, ut h i c locus, ubi c ō n s t i t i m u s, ex calamitāte populī Rōmānī et interneciōne exercitūs nōmen c a p i a t aut memoriam p r ō d a t!

mitteret,** ut **is** locus, ubi **cōnstitissent,** ex calamitāte populī Rōmānī et interneciōne exercitūs nōmen **caperet** aut memoriam **prōderet.

Hīs Caesar ita respondit: eō m i h i minus dubitātiōnis d a t u r, quod h ā s rēs, quās c o m m e m o r ā s t ī, memoriā t e n e ō, atque eō gravius f e r ō, quō minus meritō populī Rōmānī a c c i d ē r u n t: quī sī alicūius iniūriae sibi cōnscius fuisset, nōn f u i t difficile cavēre; sed eō d ē c e p t u s e s t, quod neque commissum ā sē i n t e l l e g ē b a t, quārē timēret, neque sine causā timendum p u t ā b a t. Quod sī veteris contumēliae oblīvīscī v o l ō, num etiam recentium iniūriārum memoriam dēpōnere p o s s u m?

*Hīs Caesar ita respondit: eō **sibi** minus dubitātiōnis **darī,** quod **eās** rēs, quās **Divico commemorāsset,** memoriā **tenēret,** atque eō gravius **ferre,** quō minus meritō populī Rōmānī **accidissent:** quī sī alicūius iniūriae sibi cōnscius fuisset, nōn **fuisse** difficile cavēre; sed eō **dēceptum,** quod neque commissum ā sē **intellegeret,** quārē timēret, neque sine causā timendum **putāret.** Quod sī veteris contumēliae oblīvīscī **vellet,** num etiam recentium iniūriārum memoriam dēpōnere **posse.***

Glava LII.

O v e z n i c i m a.

O diobi veznikâ i o podrednim veznicima vidi §. 165. A. i B.

I. Coniunctiōnēs copulātīvae.

Ispor. §. 165. A. 1.

§. 383. ***Et.*** Veznikom *e t* vežu se riječi ili rečenice i s t e v r i j e d n o s t i. Sämo *e t* stoji u n a s l o v i m a, n a b r a j a n j i m a. *Māgnum e t grave bellum. Leo e t asinus. Corintum pervēnit Dion e t eōdem perfūgit Hēraclīdēs. E t = etiam* ispor. 385.

*

Que. Veznik *q u e* dodaje se d r u g o j riječi ili rečenici, kojom se p r v a riječ ili rečenica n a s t a v l j a ili p o t p u n j u j e, a često se njime vežu i dva pojma u jednu cjelinu.

Que se dodaje uvijek drugoj riječi, ali nikad prijedlozima: *ā, ab, ob, sub, dē, ad, apud. Senātus populus q u e Rōmānus; terrā marī q u e. Scīre velim, quid cogites, dē tōtā q u e rē quid existimes. Ob eam q u e rem.*

Atque, āc ističe d r u g u č e s t kao s a m o s t a l n u, j e d n a k o v r i j e d n u ili još v r j e d n i j u o d p r v e. *Rēs tanta a t q u e atrōx; ōrō a t q u e obsecrō.*

Atque stoji i pred samoglasnicima i pred suglasnicima, a *āc* ne stoji nikad pred samoglasnicima ni ispred *h, c, g, q.*

Pamti razliku: *noctēs et diēs, noctēs diēsque* (kao j e d n a cjelina = 24 sata). *Diēs atque noctēs* dane i noći (ne samo dane nego pače i noći).

B i l j e š k a. O *āc, atque* poslije pridjeva i priloga, koji znače: s l i č a n, n e s l i č a n, j e d n a k i n e j e d n a k ispor. §. 336. 1. c.

§. 334. Kad se d v i j e ili v i š e r i j e č i n a b r a j a j u:

1. ili se sve vežu veznikom *e t (p o l y s y n d e t o n): Honeste e t sapienter e t iuste;*

2. ili jedna stoji uz drugu bez veznika *(a s y n d e t o n): Honeste, sapienter, iuste;*

3. ili se samo zadnja riječ spoji s *q u e. Honeste, sapienter iustēque.*

B i l j e š k a. 1. Asindetsko se sastavljanje upotrebljava:

a) u s u p r o t i v š t i n a m a: *doctī indoctī; summī infimī; ultro citro;*

b) kod imena obojice konzula jedne godine: *L. Pisone A. Gabiniō cōnsulibus;*

c) u ž i v a h n o m o p i s i v a n j u, naročito kad događaji slijede jedan za drugim uzastopce: *adsunt, queruntur. Vēnī, vīdī, vīcī.*

d) pri nabrajanju kod: *aliī, ceterī, reliquī: honōrēs, dīvitiae, voluptātēs, cetera generis ēiusdem.*

2. *M u l t u s* se veže s drugim pridjevom o b i č n o veznikom *e t: multae et gravēs cogitātiōnēs* (mnoge ozbiljne misli). Ali ako pridjev stoji u superlativu, ne stoji *e t: multī honestissimī hominēs.*

§. 385. ***Etiam, quoque.*** *Etiam* stoji obično ispred riječi, koja se ističe, *quoque* poslije nje. *Etiam* znači često pače (ispred komparativa: još), i proteže se na cijelu rečenicu, a *quoque* samo na pojedinu riječ.

Nōn omnēs bonī sunt etiam beātī. Reliquae quoque virtūtēs per sē colendae sunt. Audīte etiam čujte još; *dīc etiam clārius* kaži još jasnije.

Mjesto *etiam* stoji naročito pred zamjenicama gdješto *et*: *et ipse = etiam ipse.*

§. 386. ***Neque, nec*** = *et nōn.* Veznici *neque, nec* ine vežu dva pridjeva, priloga ili rečenice. **I ne, a ne** u suprotivštini kaže se *nōn* na pr.: *Haec mōrum vitia sunt, nōn senectūtis.*

I ne, niti, pa ni kaže se *neque,* kad se vežu dvije rečenice: niti itko, i nitko *neque quisquam;* tako i: *neque quicquam, neque unquam, neque usquam.*

Jer ne *neque enim;* ali ne *neque vērō;* pa ipak ne *neque tamen.*

Bilješka. „Ni“ *ne-quidem* uzima svagda u sredinu riječ, na kojoj je naglasak: ***Ne pater quidem illud tentāvit*** (ni otac nije ono pokušao).

Jer ni — ni *nam neque-neque* ili *neque enim aut-aut.*

§. 387. Ovi se veznici udvajaju:

1. *et-et* hrv.: i-i. *Talis et vir et cīvis.*

2. *neque-neque, nec-nec; neque-nec; nec-neque* ni-ni: *neque poeta neque ōrātor; nec terrā nec marī.*

3. *et-neque (nec)* u hrv.: u jednu ruku — (a) u drugu ne: *via et certa nec longa.*

4. *neque (nec) — et* hrv. ne samo ne — već (nego) i: *homo nec meō iūdiciō stultus et suō valde prūdēns. Nec mīror et gaudeō.*

5. *cum-tum* kao što — tako (osobito), i — i (osobito), ne samo — nego i (nego osobito). *In Miltiade erat cum summa humānitās tum mira comitas.*

6. *tam-quam* tako-kako (toliko — koliko). *Imāgō tam consimilis est quam potest.*

7. *modo-modo* sad-sad, čas-čas. *Modo ait modo nēgat.*

8. *tum-tum* hrv. sad-sad, čas-čas. *Erumpunt saepe vitia tum in ipsōs amīcōs tum in aliēnōs.*

9. *nōn modo (nōn sōlum, nōn tantum) — sed etiam (verum etiam)* ne samo — već i, nego i. *Nōn paranda sōlum sapientia sed fruenda etiam est.*

10. *nōn modo (nōn sōlum) nōn — sed etiam* ne samo ne — već i (nego pače). *Dolor meus nōn modo nōn minuitur, sed etiam augētur.*

11. *nōn modo (nōn sōlum) nōn — sed ne . . . quidem (sed vix)* ne samo ne — nego ni. *Ego nōn modo tibi nōn irāscor, sed ne reprehendō quidem factum tuum.*

12. *ne . . . quidem — nōn modo* ni . . . akamo li. *Assentatiō ne līberō quidem dīgna est, nōn modo amīcō.*

2. Coniunctiōnēs disiunctīvae.

Ispor. §. 165. A. 2.

§. 388. ***Aut, aut-aut.***

Aut stoji:

a) između pojmova, koji se kao sasvim različni isključuju: *Hic vincendum aut* (ili) *moriendum est.*

b) često zaradi popravljanja predašnjega pojma: ili. *Quōnam duce aut quibus copiīs hōc bellum nōbīs gerendum est?*

c) poradi nastavljanja kakve negacije: *Nunquam peccāstī aut* (ni) *contra lēgēs fēcisti.*

Aut-aut ili-ili ističe jače razliku. *Aut Caesar aut nihil. Omne enuntiamentum aut vērum est aut falsum.*

Bilješka. Nastavljajući negaciju kaže se: i niti — niti: *neque aut-aut Constantis est nūllō cāsū peturbārī neque aut spē aut metū dē susceptā sententiā deterrērī.*

Da ni — ni kaže se *ne aut-aut: Tenendum est, nē aut māior aut minor opera suscipiātur, quam causa postulat.*

Vel ili stoji:

a) između dva različna pojma, koji jedan drugi ne isključuju: *Oppidum vel urbs.*

b) poradi ispravljanja predašnjega pojma: *Homo minime malus vel potius* (ili što više, bolje) *optimus.*

Bilješka. *Vel* znači često: da i, pače i, makar. *Vel famem et sitim perferō. Per mē vel stertās licet.*

Vel-vel ili-ili, bilo-bilo: *Rex vel hostium ferrō vel inopiā interībit.*

Ve pokazuje razliku, do koje nije stalo, a stoji za riječju. *Ter quaterve* tri do četiri puta.

***Sive** (seu)* ispravlja predašnji izraz: *ēiectō sive ēmissō ex urbe Catilinā. Discessus sive potius fuga.*

Sive-sive, seu-seu ili-ili, bilo-bilo, bud-bud pokazuje, da je svejednako, vrijedi li jedno ili drugo. *Ad hōs litterās addīscendās ego tibi sive comes sive dux fuī.*

3. Coniunctiōnēs adversātīvae.

Ispor. §. 165. A. 3.

§. 389. Veznicima ***sed*** i ***vērum*** navodi se uopće nešto suprotno, čim se poslije pozitivnih rečenica predašnja tvrdnja steže ili ispravlja (hrv. no, ali), a poslije negativnih sasvim ili dijelom ukida (hrv. nego, već). *Māgnus mihi quidem vidētur, sed tamen nōn summus. Ea sunt omnia nōn ā nātūrā, vērum ā magistrō.*

Sed se upotrebljava i onda, kad se kakvo pripovijedanje prekida, pa se prelazi na nešto novo (ali, no). *Sed redeat, unde aberrāvit ōrātiō.*

Autem a, pak stoji na drugom mjestu, a veže samo rečenice iste vrijednosti i nastavlja započeto pripovijedanje. *Gyges ā nūllō vidēbātur, ipse autem omnia vidēbat. M. Octāvius Salōnās oppūgnāre īnstituit; est autem oppidum et locī nātūrā et colle mūnītum.*

Vērō (a, pak, zapravo: zaisto) stoji na drugom mjestu i pojačava pojmove. *Haec sunt leviōra, illa vērō gravia et māgna.*

U historijskom pripovijedanju pokazuje *tum vērō* prijelaz od jedne radnje k drugoj (tada pak, ali tada); a kad se prelazi k važnijoj radnji, stoje *iam vērō, age vērō* (pa zatim).

At (a l i, n a p r o t i v) stoji u n a g l a š e n i m s u p r o t i v š t i n a m a: *Brevis nōbīs vīta data est, a t memoria benē reddita vītae sempiterna.*

Kad se navodi kaki p r i g o v o r, često stoji *at* na početku rečenice: *A t memoria minuitur:* a l i, n o (prigovorit će tko) pamet slabi.

Atquī a l i, a l i i p a k stoji na početku rečenice, kad se navodi p r i g o v o r pređašnjoj tvrdnji. *Ō rem, inquis, difficilem et inexplicābilem: a t q u ī explicanda est.*

Tamen i p a k, o p e t stoji poslije rečenica s koncesivnim značenjem. *Quamquam abest ā culpā, suspitiōne t a m e n nōn caret.*

Quidem d o d u š e, d a k a k o, n a i m e, b a r e m ističe ili steže pojam riječi, za kojom stoji: *Plūrima q u i d e m prōferre possumus, sed modus adhibendus est.*

B i l j e š k a. *Equidem*, potkrijepljeni *q u i d e m* (b a r e m), stoji obično samo uz prvo lice sing. *Equidem audiēbam.*

4. Coniunctiōnēs causālēs.

Ispor. §. 165. A. 4.

§. 390. ***Nam*** (pred samoglasnicima često *namque*) i ***etenim*** stoje svagda na p r v o m mjestu, a ***enim*** na d r u g o m: j e r, b o, n a i m e. Njima se navodi u z r o k ili r a z j a š n j e n j e pređašnjoj tvrdnji.

B i l j e š k a. Ispred relativa stoji ponajviše *n a m*, a iza negacije *e n i m*: *neque enim, nōn enim*; rijetko *nam nōn.*

5. Coniunctiōnēs conclūsīvae.

Ispor. §. 165. A. 5.

§. 391. ***Ítaque*** d a k l e, s t o g a stoji na prvom mjestu.

Igitur d a k l e obično na drugom mjestu ili poslije skupa riječi, što čine cjelinu.

Ergō d a k l e na početku rečenice ili iza naglašene riječi.

Proinde z a t o, s t o g a svagda na početku i stoji u svezi s k o n j u n k t i v o m ili i m p e r a t i v o m, kad se tko poziva ili opominje. *P r o i n d e aut exeant aut quiēscant!*

Ideō, idcircō, propterea stoga; ***quārē, quamobrem, quōcircā, quāpropter*** stoga vežu relativne priložne rečenice.

Glava LIII.

O negacijama.

§. 392. 1. ***Nōn*** niječe ili cijelu rečenicu ili pojedine riječi. U prvom slučaju stoji pred finitnim glagolom (kod složenih glagolskih oblika pred pomoćnim glagolom), a u drugom pred negiranom riječju. *Sapiēns mortem nōn timet. Urbs ab hostibus capta nōn est. Datis nōn aequum locum vidēbat suīs.*

Bilješka 1. Kod glagola, koji znače misliti, premješta se često u latinskom jeziku negacija iz zavisne rečenice u glavnu. Tako se kaže: *nōn cēnseō, nōn arbitror, nōn putō:* mislim, držim, da ne. Obično se kaže: *nēgāre* mjesto *nōn dīcere. Regulus reddī captīvōs nēgāvit esse ūtile*: Regul je kazao, da nije korisno. — *Nōn putābant dē talī virō suspitiōnibus oportēre iudicārī.*

2. Mjesto *nē* stoji *nōn*:

a) kad se ne niječe čitava rečenica, nego samo jedna riječ: *Sit anulus tuus nōn minister aliēnae voluntātis, sed testis tuae;*

b) kad se njim jestan izraz samo opisuje: *Sit humus cinerī nōn onerōsa (= levis) tuō;*

c) u opreci: *Amīcī vitiā noveris, nōn ōderis.*

2. ***Haud*** je slabija i rjeđa negacija od *nōn*, a znači: ne baš. U dobroj se prozi ne nalazi uz glagole (izuzevši *haud sciō an*), već samo uz pridjeve i priloge: *haud mediocris, haud spernendus, haud procul, haud dubiē.*

3. ***Nē (nēve)*** je negacija volje, želje, stoji dakle u svim postulativnim rečenicama i uz imperativ. *Nē timeāmus mortem!* (Ispor. §. 313., 314., 315., 317., 320.)

4. Kao jača negacija upotrebljavaju se: ***nihil, nequaquam, haudquaquam:*** nikako, nipošto. *Beneficiō istō nihil ūtor.*

5. **Dvije negacije** u istoj rečenici ukidaju jedna drugu, pa pokazuju jasnije, da je predikat afirmativan (Litōtes). To valja naročito za izraze:

nōn ignōrō, nōn nesciō, nōn sum nescius, nōn sum ignārus (dobro) znam;

nōn nēgō dopuštam, *nōn possum nōn* ne mogu, a da ne = moram (ispor. §. 324. 2. bilj. 1.).

Quī mortem in malīs ponit, nōn potest eam nōn timēre.

6. Ipak se dvije negacije u latinskom jeziku ne ukidaju onda, kad poslije opće negacije (*nōn, nēmō, nihil, nūllus, nunquam, nusquam*) dolazi *nec-nec* ili *neque-neque* ili *ne-quidem*. *Nihil est Atticō mihi nec carius nec iucundius. Nusquam hōc ne apud barbarōs quidem audītum est.*

7. Kod ***nēmō, nihil, nūllus, nunquam*** i ***nusquam*** velika je razlika u značenju, stoji li *nōn* pred tim riječima ili za njima.

nōn nēmō gdjetko, mnogi	*nēmō-nōn* svatko
nōn nihil gdješto, mnogo	*nihil-nōn* sve
nōn nūllī gdjekoji, mnogi, nekoji,	*nūllī-nōn* svi (sing. svaki)
nōn nunquam kadšto, često	*nunquam-nōn* svagda, uvijek
	nusquam-nōn svuda.

In ipsā cūriā nōn nēmō hostis est. Tuum consilium nēmō potest nōn māximē laudāre. Nōnnūllae īnsulae defēcerant. Samnītēs nūllā rērum suārum nōn relictā inter hostēs egentēs domōs rediērunt.

8. U hrvatskom jeziku može u istoj rečenici stajati uz negaciju predikata više negativnih riječi, a u latinskom se negacija izriče jedanput, dakle:

nitko nije nikada vidio	*nēmō unquam vīdit*
nitko nije nikada nikomu kazao	*nēmō cuiquam unquam dīxit.*

Nūlla unquam cīvitās sīgnum ūllum suā voluntāte cuiquam vēndidit.

9. ***Et nōn, neque enim*** itd., *ne-quidem* ispor. §. 386.

Nastavljanje negacije s *neque* ili *aut* ispor. §. 386. i 388.

Glava LIV.

Red riječî.

A. Red pojedinih riječi.

§. 393. 1. Pridjev stoji češće ispred svoje imenice nego iza nje. To isto vrijedi i za pridjeve, koji su izvedeni od vlastitih imena, osim pridjeva *Rōmānus* i *Latīnus*.

Fortis vir. Brundisinus portus. Populus Rōmānus.

Upamti:

a) pridjevi od više slogova stoje iza jednosložnih imenica. *Dī immortālēs.*

b) pridjevi i participi, kad imaju uza se dodatak, stoje također iza imenice. *Mīlitēs labōribus fessī. Pūgna ad Cannās commissa.*

2. Imenički atribut i apozicija stoje obično iza svoje riječi. *Cicero cōnsul. Alexander rēx Macedonum. Herodotus pater historiae.* Pred svojom riječju stoje apelativa: *imperator*, a često i *urbs, oppidum* itd. Dakle: *imperātor Titus, rēx Pyrrhus, flūmen Rhēnus, urbs Rōma.*

3. Broj i pokazna zamjenica stoje ispred svoje riječi, a posvojna zamjenica samo onda, kad je naglašena. *Duae urbēs. Ille vir. Mea opera,* ali *pater meus, homo quīdam.*

4. Svako ime stoji pred imenom, koje o njem zavisi: *Societas generis humānī, pietās erga parentēs, plēnus nāvium, timor tuī.*

5. Obrnuto je kod glagola: *vincere scīs, hōc fierī nōn potest, facere nōn possum.* Pamti ovaj stalan red:

a) infinitiv,
b) negacija,
c) *verbum regēns.*

B. Red rečeničnih dijelova.

1. Subjekt stoji u početku rečenice, predikat na kraju, a ostali rečenični dijelovi u sredini.

2. Kad se ne ističe subjekt, nego druge koje riječi u rečenici, onda stoje one u početku rečenice. *M ō v i t mē ōrātiō tua.*

3. H i j a z a m (ukrštavanje) se upotrebljava za isticanje s u p r o t n o s t i.

Animus meminit p r a e t e r i t ō r u m, p r a e s e n t i a cernit. Multa dēsunt p a u p e r ī, a v ā r ō omnia.

Ispor. Lako m a š e, al' u d a r a teško.

4. A n a f o r a je ponavljanje jedne iste riječi u početku rečenice.

Māgnam calamitātem Aedu ī pulsī accēpērunt, o m n e m nōbilitātem, o m n e m senātum, o m n e m equitātum amīsērunt. Sed p l ē n ī omnēs sunt librī, p l ē n a e sapientium vocēs, plēna exemplōrum vetustās.

5. Rimljanima je mila a l i t e r a c i j a, koja utječe i na red riječi: *Quirites **m**ulta **m**ihi pericula fuēre. Omnibus **prī**mō **pre**cibus. **S**uōs ab **s**ē liberōs abstractōs. Legātī haec **s**ē ad **s**uōs relātūrōs dīxērunt. **Qu**antam **qu**isque eōrum dē **quā**que rē audierit. Ut **alter alter**ī inimīcus auxiliō salūtīque esset neque diudicārī posset, **uter utr**ī virtūte anteferendus vidērētur. Considerā **qu**is **qu**em fraudāsse dīcātur.*

B i l j e š k a. Stalan je red riječi u ovim izrazima: ***Senātus populusque Rōmānus. Iuppiter optimus māximus. Terrā marīque. Domī bellīque. Domī militiaeque. Ferrō ignīque. Exspectātiōne celerius. Mea sponte. Mihi crēde. Senātūs consultum. Plebis scītum. Appia via. Pontifex māximus.***

Dodatak prvi.

Prozodija i metrika.

A. Prozodija.

Opća pravila.

§. 1. Prozodija je nauka o kvantitetu (dužini ili kratkoći) slogova.

Svaki je slog ili dug (–) ili kratak (⏑) ili neodređen (anceps: ⏑), t. j. sad kratak, sad dug.

Slog može biti **dug:**

1. po naravi (*syllaba nātūrā longa*);

2. položajem (*syllaba positiōne longa*).

1. Po naravi je slog dug, ako je u njem:

a) dug samoglasnik: *māter, iūs;*

b) dvoglasnik: *poena, aurum;*

c) samoglasnik, koji je postao od dvoglasnika ili sažimanjem: *inīquus (aequus), iūnior (iuvenior), cōgō (co-ago), dēbeō (dehibeo), prūdēns, dītissimus.*

2. Slog je položajem dug, ako stoje za samoglasnikom dva ili više suglasnika ili složen suglasnik (*x, z*): *mēns, dūx, gāza.*

Suglasnik ***i*** *(j)* tvori sâm za sebe slog dug po položaju: *māior, ēius, Gāius, Trōia,* izuzevši riječi složene s *iugum,* kao: *bĭiugus;* isto je tako dugo ***i*** ispred ***v***: *rīvus, dīvus* (izuzevši složene: *redĭvivus*).

Slog postaje položajem dug i tada, kad se jedna riječ svršuje, a druga počinje konzonantom: *sūb **s**idere, ēt **v**ērus, ād **t**empus* (– – ⏑).

U pjesnikâ tvori i bezvučni suglasnik (*m u t a*) s ***l*** ili ***r*** (*liquida*) slog položajem dug (*positiō dubilis*), t. j. pređašnji slog može prema potrebi biti dug ili kratak: *tenĕbrae, volŭcris.*

Ali ako obadva konzonanta pripadaju različitim slogovima, onda je pređašnji slog uvijek dug: *ōb-ruō, ōb rem.*

Bilješka. 1. Kratak samoglasnik na kraju riječi ne postaje nikad dug položajem: ***sideră spectat, ianuă clausa.***

2. *h* sa suglasnikom ne tvori sloga dugim po položaju: *stomăchus, ădhuc, serpĭt humi.* — *q u* je jednostavan suglasnik: *ĕquus.*

§. 2. **Samoglasnik je pred samoglasnikom ili pred *h* kratak:** *v ō c ā l i s a n t e v ō c ā l e m b r e v i s e s t: dĕus, pĭus, rŭo, trăho, vĕho, prŏhibeo.*

Izuzeci:

1. *-āi* i *-ēi* u vlastitim imenima na *-āius* i *-ēius: Gāi, Pompēi;*

2. *-ēi* u genitivu i dativu 5. sklonidbe, ako je pred njim ***i***: *diēi* (ali: *rĕi, spĕi, fidĕi*);

3. *-īus* u genitivima: *alīus, solīus, unīus, illīus;*

4. *fīo, fīam, fiebam,* ali *fĭeri, fĭeram* (svagdje uz ***er***).

§. 3. **Višesložne riječi,** koje se svršuju na samoglasnik ili na ***s,*** imaju u završecima ove količine:

1. Kratki su dočeci na samoglasnike: *ă, ĕ (ŏ);*
   Dugi su dočeci na slogove: *ās, ēs, ōs.*
2. Dugi su dočeci na samoglasnike: *ī, ū;*
   Kratki su dočeci na slogove: *ĭs, ŭs.*

Izuzeci:

a je na kraju višesložnih riječi dug:

1. u ablativu 1. sklonidbe: *mensā;*
2. u imperativu 1. konjugacije: *laudā;*
3. u višesložnim brojevima i česticama: *trigintā, anteā, iuxtā* (ali *quiă, ită, eiă*).

e je na kraju višesložnih riječi d u g:

1. u ablativu 5. sklonidbe: *speciē, fidē;*

2. u imperativu 2. konjugacije: *delē, monē,* (ali i *valĕ, vidĕ, cavĕ*);

3. u prilozima pridjevâ II. sklonidbe: *doctē, miserē,* ali *benĕ, malĕ.*

o je na kraju višesložnih riječi d u g:

1. u dativu i ablativu: *dominō;*

2. u svim prilozima: *crebrō, ultrō* (ali *modŏ, citŏ, immŏ*).

as, es i ***os*** su na kraju višesložnih riječi k r a t k i samo u n o m i n a t i v u 3. sklonidbe, ako je pretposljednji slog u genitivu kratak: *anăs (anătis), milĕs (milĭtis), compŏs (compŏtis).*

is je na kraju višesložnih riječi d u g:

1. u svim padežima množine: *mensīs, bellīs, omnīs, (=omnes);*

2. u nominativu 3. sklonidbe, ako je pretposljednji slog u genitivu dug: *Samnīs (Samnītis);*

3. u drugom licu jednine, ako je u drugom licu množine *-ītis*: *velīs (velītis), possīs, possītis, audīs (audītis)*

us je na kraju višesložnih riječi d u g:

1. u nominativu jednine 3. sklonidbe, ako je pretposljednji slog u genitivu dug: *virtūs (virtūtis), palūs (palūdis);*

2. u genitivu sing., nominativu i akuzativu plur. 4. sklonidbe: *fructŭs* = nom. sing., ali *fructūs* gen. sing. i nom. i akuz. plur.

§. 4. **Sve višesložne riječi,** koje se svršuju na koji drugi konzonant nego na *s*, imaju z a v r š e t a k k r a t a k: *animăl, Caesăr, matĕr, arbŏr, laudăt, delĕt, emĭt, audĭt, laudabŏr, laudabitur, apŭd, simŭl.*

§. 5. **Jednosložne riječi,** koje se svršuju na s a m o g l a s n i k, jesu **duge:** *ā* (ali *ăb*), *tū, sē, quī, sī, dā;* no kratki su dodaci: *quĕ, tĕ, nĕ, vĕ, cĕ, ptĕ.*

§. 6. **Jednosložne riječi,** koje se s v r š u j u n a k o n z o n a n t, jesu:

1. imenički oblici,
2. glagolski oblici,
3. nesklonljive riječi.

Jednosložni imenički oblici jesu dugi: *sāl, bōs, nōs, ōs, pār, mās, sūs, vās, lār* (kratki su: *cŏr, mĕl, fĕl, ŏs (ŏssis), vĭr, văs (vădis), ĭs, ĭd, quĭs, quĭd, quŏd).*

Jednosložni glagolski oblici na ***s*** su **dugi**, ostali su kratki: *dās, stēs, vīs, sīs,* ali *dăt, stĕt, sĭt.*

Jednosložne nesklonljive riječi jesu kratke: *ăb, ăd, sĕd, vĕl, bĭs, tĕr.*

§. 7. **Količina osnovnih slogova** ostaje u sklonidbi, sprezanju, u izvedenim i složenim riječima nepromijenjena:

dŏmus, dŏmos, dŏmi
mŏnes, mŏnuī, mŏnimentum
prŏbus, imprŏbus
ăma, ămabam, ămicus, adămo
clāmo, clāmābam, clāmor, conclāmo
lĕgo, perlĕgo, collĭgo.

Izuzeci u sklonidbi i u sprezanju:

a) U dvosložnim perfektima i supinima prvi je slog dug, ma da je u prezentu kratak:

iŭvo, iūvī, iūtum
mŏveo, mōvī, mōtum
ĕdo, ēdī, ēsum
venio, vēni, vēntum

Izuzimaju se perfekti:
dĕdi, tŭli, stĕti, stĭti, bĭbi, fĭdi, scĭdi;
i supini:
dătum, stătum, sătum, rătum, ĭtum
cĭtum, lĭtum, rŭtum, sĭtum.

b) Napose upamti: *pōnō-pŏsuī-pŏsitum; gignō-gĕnuī-gĕnitum.*

B. Metrika.

§. 8. Vrijeme, koje je potrebno, da se izgovori k r a t a k slog, čini u metrici jedinicu, koja se zove č a s *(mora)*. Da se izgovori d u g slog, treba dva puta toliko vremena koliko za kratak ili d v a č a s a *(duplex mora)*. Stoga može kadšto dug slog stajati mjesto dva kratka ili dva kratka mjesto jednoga dugoga (𝅗𝅥 = ♩ ♩): _ = ◡ ◡.

Ako se spoje 2, 3 ili 4 kratka i duga sloga u metričnu cjelinu, postaje **stopa** *(pēs)*. Ako navrstamo više stopa, postaje **stih** *(versus, στίχος)*.

Najvažnije stope od d v a sloga jesu:

◡ _ *iambus: ămāns, pŏtens, pătrēs*

_ ◡ *trochaeus (chorēus): mātĕr, laetŭs, gaudĕt*

Najvažnije stope od t r i sloga jesu:

◡ ◡ _ *anapaestus: săpĭens, bŏnĭtās*

_ ◡ ◡ *dactylus: ōmnĭă, ĭmprŏbŭs, lēgĕrăt*

_ ◡ _ *creticus (amphimacer): fēcĕrānt.*

Od stopâ od č e t i r i sloga najvažnije jesu:

_ ◡ ◡ _ *choriiambus: cūrrĭcŭlō.*

◡ ◡ _ _ *ionicus a minore: mĕtŭentēs.*

Stope, koje sastoje samo od kratkih ili samo od dugih slogova, nijesu prave stope, nego zamjenjuju druge stope:

stopa od dva časa ◡ ◡ *p y r r h y c h i u s: bŏnĕ, mălĕ* ne stoji sama za se u stihu; stopa od tri časa: ◡ ◡ ◡ *t r i b r a c h y s* može stajati mjesto jamba ili troheja, a stopa od četiri časa: _ _ *s p o n d ē u s* mjesto daktila ili anapesta: *vīrtūs.*

§. 9. Svaka se stopa sastoji od dva dijela, a jedan je od njih jače glasom istaknut. Ovaj se jači glas zove *i c t u s*, a dio, u kojem se *ictus* nalazi, zove se **arza** *(a r s i s)*, slabije pak istaknuti dio **teza** *(t h e s i s)*.

Arza se bilježi znakom ´, koji stoji svagda na prvoj dužini, dakle na pr.: kod spondeja, troheja i daktila na prvom slogu, kod jamba na drugom, a kod anapesta na trećem.

B i l j e š k a. Ako se arzá razriješi u dva kratka sloga, *ictus* stoji uvijek na prvom od njih ◡ ◡́ ili ◡́ ◡.

Pravilna izmjena arze i teze stvara **ritam** *(rhythmus),* a ovaj ili r a s t e, ako je teza pred arzom, kao što je to kod jamba i anapesta, ili p a d a, ako je teza za arzom, kao što je to kod troheja i daktila.

Kako se latinska metrika ne osniva na akcentu (kao na pr.: hrvatska) nego na kvantiteti, to je dug slog u stihu naglašen, ali se naglasak riječi ne podudara uvijek s naglaskom u stihu. Na pr.:

Quídquid id ést, timeó Danaós et dóna feréntes,
Díc hospés Spartaé nos ***te híc*** *vidísse iacéntes.*

§. 10. U j a m p s k o m, t r o h e j s k o m i a n a p e s n o m ritmu uzimaju se po d v i j e s t o p e (dipodija) kao j e d a n m e t a r, te se stih na pr. od dva anapesta zove anapesni monometar, a stih od šest jamba jampski trimetar. Inače se svaka stopa uzima kao jedan metar, te se stoga na pr. stih, koji se sastoji od šest daktila, naziva daktilski heksametar.

§. 11. Stih je ritmičan niz, koji se sastoji od jednakih ili nejednakih stopa, a svršuje se stankom (pauzom). Ova je stanka razlog, da je p o s l j e d n j i s l o g uvijek ***anceps.*** Svaki se stih mora svršavati s potpunom riječju.

§. 12. **Akatalektički** *(versus acatalēctus)* zove se stih, u kojega je posljednja stopa potpuna, a **katalektički** *(versus catalecticus),* u kojega je posljednja stopa nepotpuna poradi pauze na kraju. Ovaj može biti:

catalēcticus in syllabam, ako stopi ostane samo **jedan** slog. Na pr.:

– ⏑ – ⏑ – ⏑ – ili

– ⏑ – ⏑ –

V e r s u s h y p e r c a t a l e c t u s zove se stih, koji ima u posljednoj stopi jedan slog o d v i š e. Ovaj se slog svršuje svagda na samoglasnik ili na ***m,*** koji se sa samoglasnikom ili sa ***h*** slijedećega stiha elidiraju.

Na pr.: *Omnia Mercurio similis, vocemque coloremqu(e)*
E*t crinis flavos et membra decora iuventae.*

§ 13. Kad čitamo stih tako, da se metrična gradnja njegova u pojedinim dijelovima oštro ističe, velimo, da ga s k a n d i r a m o.

Čitajući (skandirajući) stihove treba najprije paziti na ukidanje hijata (zijeva). Kad se naime koja riječ svršuje na samoglasnik i suglasnik ***m,*** a druga se počinje samoglasnikom ili suglasnikom ***h,*** nastaje hijat, koji se ukida elizijom (*elisio*), t. j. odbacuje se krajnji samoglasnik ili ***m*** zajedno sa samoglasnikom pred njim u prvoj riječi, na pr.: *ante obitum = ant' obitum; improvisi aderant = improvis' aderant; hostem inimicaque castra = host' inimicaque castra; sive hunc = siv' unc; me suspensam insomnia terrent = me suspens' insomnia terrent.*

Pred *est* i *es* ne odbacuje se krajnji samoglasnik ili slog na ***m,*** nego ***e*** od *es, est: homo est = homo 'st; nostra est = nostra 'st; nostrum est = nostrum 'st; sata est = sata 'st.*

Hijat se dopušta:

1. Ako je dug samoglasnik u arzi: *Et sūcus pecorī et lac subducitur agnīs.*

2. Poslije jednosložnih interjekcija, koje se nigda ne elidiraju: ***Ō*** *et de Latia,* ***ō*** *et de gente Sabina.*

3. Na svršetku rečenice:

Et vera incessu patuit dea. ***I****lle ubi matrem.*

§. 14. I unutar riječi može se izbjeći tomu, da se sastanu dva samoglasnika, sinicezom (*synizēsis*), t. j. da se dva samoglasnika stegnu u jedan slog: *deinde, deest, cui, antehac; ariete = arjete, genua = genva,* gdje postaje slog pred *j* i *v* po položaju dug.

§. 15. Na kraju svakoga stiha valja nešto stati, stoga može biti posljednji slog svakoga stiha ili dug ili kratak (*anceps*).

Ali i u sredini stihova, naročito dužih, treba odmora. Takve se stanke usred stihova zovu cezure (*caesura*) i dijereze (*diaeresis*).

Cezurom zovemo stanku, koja nastane u stopi tim, što se jedna riječ svršuje, a druga započinje (ponajviše i stanka po smislu). Cezura je:

muška, ako nastaje poslije arze: – ⏑ | – ‖ ⏑ | – ⏑,

ženska, ako nastaje poslije teze: – ⏑ | – ⏑ | ⏑ | – ⏑.

Dijereza se zove ona stanka, kod koje se riječ i stopa zajedno svršuju.

*

Daktilski heksametar.

§. 16. Daktilski se heksametar sastoji od šest daktila (– ⏑⏑). Zove se i *versus heroicus*, jer je stih junačkoj pjesmi (herojskom eposu).

U heksametru je šesta stopa uvijek dvosložna, a kako posljednji slog može biti anceps, to mù je na kraju ili trohej ili spondej.

U prve četiri stope mogu mjesto daktila biti i spondeji; u petoj je stopi redovno daktil.

§. 17. Oblik je dakle heksametru ovaj:

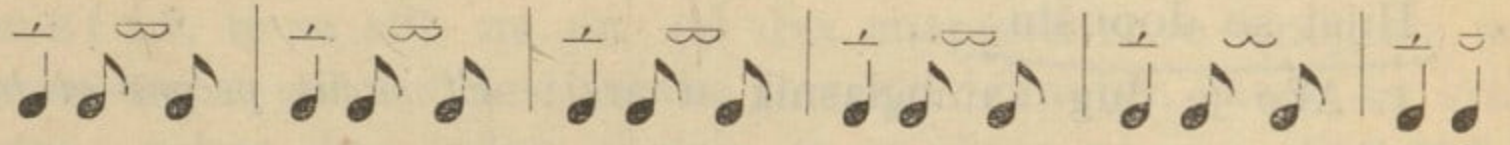

Ill(i) in | ter se | se ma | gna vi | bracchia | tollunt.

Quadrupe | dante pu | trem soni | tu quatit | ungula | campum.

Što ima više spondeja u heksametru, dobiva stih značaj ozbiljnosti i mira, a što ima više daktila, dobiva značaj živahnosti i brze kretnje.

Kadšto stoji u petoj stopi mjesto daktila spondej (*versus spondāicus*), ali je tada u četvrtoj stopi redovno daktil, a stih se svršuje obično trosložnom ili četverosložnom riječju:

Constitit | atqu(e) ocu | lis Phrygi(a) | agmina | circum | spexit.

Kadšto je na kraju stiha jednosložna riječ poradi efekta, da se istakne:

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

§. 18. Daktilski heksametar je predugačak, da se izgovori na jedan dušak. Stoga ima cezure (odmore).

Najobičnije cezure jesu:

a) poslije arze u trećoj stopi (dakle poslije pete polustope): pentemimeres (τομὴ πενθημιμερής[1]), *caesūra sēmiquīnāria*):

[1]) t. j. πεντε-ήμι-μέρος, jer se muške cezure zovu po broju polustopa

– ⏑ – ⏑ – ‖ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑
1 2 3 4 5

– ⏑ – ⏑ – – – ⏑ – ⏑ – ⏑

Intonu | ere po | li || cre | bris micat | ignibus | aether;

b) poslije arze u četvrtoj stopi (dakle poslije sedme polustope): heftemimeres (τομὴ ἑφθημιμερής, *caesūra sēmiseptēnāria*):

– ⏑ – – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –
1 2 3 4 5 6 7

Non gale | ae, non | ensis e | rant: || sine | militis | usu;

c) poslije arze u drugoj stopi (dakle poslije treće polustope): tritemimeres (τομὴ τριθημιμερής, *caesūra sēmiternāria*):

– ⏑ ⏑ – – – ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – ⏑
1 2 3

omne ne | fas; || fu | gere pu | dor ve | rumque fi | desque;

d) poslije troheja u trećoj stopi, trohejska cezura (ἡ τομὴ ἡ κατὰ τὸν τρίτον τροχαῖον), koja je rijetka:

– – – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑
1 2 3

O pas | si gravi | ora || da | bit deus | his quoque | finem.

Pored ovih cezura nalazi se kadšto i odmor na kraju četvrte stope, bukolska dijereza (ἡ βουκολικὴ τομή, *caesūra būcolica*):

– ⏑ – ⏑ – – – ⏑ – ⏑ – ⏑

Namqu(e) erit | ille mi | hi sem | per deus || illius | aram saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Daktilski (elegijski) pentametar.

§. 19. Pentametar ima dvije česti, od kojih je svaka jednaka prvoj polovini heksametra do arze u trećoj stopi (– ⏑ – ⏑ –).

U prvoj česti mogu mjesto daktila stajati spondeji, a u drugoj ne mogu.

Posljednji slog prve česti mora biti dug, a zajedno se s njim mora svršiti i riječ; poslije toga slijedi stanka od dva časa.

Posljednji slog druge česti može biti dug ili kratak (ispor. §. 16.).

Oblik je pentametru ovaj:

– ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ∧ || – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | –

Cezura je uvijek poslije dugoga sloga u trećoj stopi, dakle u sredini stiha.

Pentametar dolazi samo u svezi s heksametrom kao drugi stih. Oba ta stiha zajedno tvore distichon, a budući da se distih upotrebljava najviše u elegijama, zove se i versus elegiacus.

Principiis obsta, sero medicina paratur,
Cum mala per longas || convaluere moras.

Nec quae praeteriit, iterum revocabitur unda,
Nec quae praeteriit || hora redire potest.

Metri u Horacija.

§. 20. Metri u Horacija jesu:

1. prosti, u kojih su sami daktili, ali mogu mjesto njih stajati i spondeji;

2. prosti, u kojih su jambi ili troheji. U redovima su ili sami jambi ili troheji; mjesto njih mogu na pojedinim mjestima biti i spondeji;

3. složeni od daktila i troheja, i to:

a) samostalni se daktilski i samostalni trohejski redovi sastavljaju u daktilo-troheje;

b) daktilske i trohejske stope sastavljaju se u istom redu u logaedske stihove.[1])

Metar se zove stiški[2]) (monostiški), ako se u pjesmi ponavlja samo jedan isti stih, distiški, ako se ponavljaju po dva, tetrastiški, ako se ponavljaju po četiri stiha.

Epodos[3]) zovu se dva stiha tako sastavljena, da iza dužega slijedi kraći (jampski), ali može biti i obrnuto.

---

[1]) Λόγος i ἀοιδή kao da se njima proza (λόγος) i poezija (ἀοιδή) udružuju.

[2]) στίχος = *versus* stih.

[3]) ἐπῳδός (*sc.* στίχος) = dodani stih.

Bilješka. Gdjekoji se stihovi počinju s posebnom česti; kad je u njoj jedan slog, zove se anakruza, uzmah (Auftakt), a kad su u njoj dva sloga, zovu se baza.

1. Daktilski ritam.

§. 21. I. Daktilski heksametar i katalektička daktilska tripodija epodski sastavljeni u distih: **Metrum Archilochium I.**

– ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ –

– ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ |

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
Arboribusque comae.

C. IV. 7.

Bilješka. Cezura je u heksametru uvijek πενθημιμερής; u petoj stopi ne stoji nigda spondej. U daktilskoj su tripodiji uvijek čisti daktili.

§. 22. II. Daktilski heksametar i daktilska tetrapodija sa spondejskim (trohejskim) svršetkom epodski u distih sastavljeni: **Metrum Alcmanium.**

– ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ –

– ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ –

Laudabunt alii claram Rhodon aut Mytilenen
Aut Ephesum bimarisve Corinthi.

C. I. 7., 28., Ep. 12.

2. Jampski i trohejski ritmi.

§. 23. Jampski se i trohejski ritmi mjere po dipodijama (§. 10.). Ovdje pamti:

1. U jampskim ritmima može u lihim, a u trohejskim u takim stopama svake dipodije stajati mjesto kratkoga sloga dugi, dakle – ⏑ ⏑ – mjesto: ⏑ ⏑ ⏑ –, a ⏑ ⏑ – – mjesto: ⏑ ⏑ – ⏑. Taki se nepravi dugi slog rijetko rastvara na dva kratka.

2. I u jampskim se i u trohejskim ritmima može svaki pravi dugi slog osim dužine u posljednjoj stopi rastvoriti na dva kratka. Od tih se diže više prvi, kad je rastvoreni dugi slog bio u arzi: ⏑ ⏑ ⏑.

⏑ – ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ | – ⏑ – ⏑ | ⏑ – ⏑ –
– – ⏑ – | – ⏑ ⏑ – | – ⏑ ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑
⏑ – ⏑ – | | – ⏑ – – | |

Od jampskih se i trohejskih stihova nalaze u Horacija ovi:

§. 24. III. **Jampski** akatalektički **trimetar** ***(sēnārius)*** upotrebljavan monostiški:

⏑ ‖ – ⏑ – ⏑ ‖ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ×

Paterna rura ‖ *bobus exercet suis.*

Ep. 2., 3.

Bilješka. 1. Razne oblike jampske dipodije vidi §. 23. 2.

2. Katkad se drugi slog spondeja rastvori na dva kratka; tim postaje na oko daktil, dakle: ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑, ali to biva samo u prvoj polovini dipodije i to u prvoj i u trećoj stopi.

3. Glavna je cezura redovno u trećoj stopi (πενθημιμερής, gdješto i u četvrtoj (ἑφθημιμερής).

§. 25. Jampski akatalektički trimetar i jampski akatalektički dimetar epodski sastavljeni:

⏑ ‖ – ⏑ – ⏑ | – ⏑ – ⏑ – ⏑ ×
⏑ ‖ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ×

Beatus ille qui procul negotiis
Ut prisca gens mortalium.

Ep. 1—10.

Bilješka. 1. I u trimetru i u dimetru dugi se slog rijetko rastvara na dva kratka. Mjesto (nepravoga) dugoga sloga, koji stoji mjesto prvoga kratkoga sloga u dipodiji, ne bi smjela po §. 23. 1. stajati dva kratka sloga, ali se ipak mjesto prvoga jamba nalazi i anapest, dakle: ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ –; no češće stoji daktil (§. 24. bilj. 2.): ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑.

2. Cezura je u trimetru redovito πενθημιμερής, rijetko ἑφθημιμερής; u dimetru, kao uopće u svakom stihu, u kojem nema više od četiri stope, nema cezure.

§. 26. V. Katalektički trohejski dimetar i katalektički jampski trimetar distiški sastavljeni: **Metrum Hipponactēum.**

– ⏑ – ⏑ – ⏑ ×
⏑ – ⏑ – ⏑ ‖ – ⏑ – ⏑ – ⏑

Non ebur neque aureum
Mea renidet in domo lacunar.

C. II. 18.

Bilješka. U katalektičnom jampskom trimetru rijetko su spondeji. Dugi se slog veoma rijetko rastvara na dva kratka; cezura je uvijek πενθημιμερής.

§. 27. VI. **Ionici a minore.** Jonska je stopa (⏑ ⏑ – –) postala udvajanjem od jampske; ima u njoj šest časova. od kojih 4 pripadaju arzi, a dva tezi. U Horacija je jedna jedina pjesma sastavljena u tom metru, i to tetrastiški, a pojedini se dijelovi dijele cezurom na dva dimetra i na dva trimetra. Stope su uvijek čiste.

⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ –
⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ –
⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ –
⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ –

Miserarum est nec amori
Dare ludum neque dulci
Mala vino lavere, aut exanimari
Metuentes patruae verbera linguae.

C. III. 12.

3. Daktili složeni s trohejima.

A. Samostalni se daktilski i samostalni trohejski redovi sastavljaju ili u istoj strofi ili u istom stihu u daktilo-trohеje.

§. 28. VII. Daktilski heksametar i jampski dimetar epodski sastavljeni: **Metrum Pythiambicum I.**[1])

– ⏑ ⏑ | ⏑ ⏑ ⏑ ‖ ⏑ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ×
× – ⏑ ⏑ – × ⏑ ⏑ ×

Nox erat et caelo fulgebat luna sereno
Inter minora sidera
Cum tu magnorum numen laesura deorum
In verba iurabas mea.

Ep. 14., 15.

---

[1]) To je ime odatle, što su odgovori proročišta bili sastavljeni u heksametru sastavljenu s jambima.

Bilješka. U heksametru je cezura gotovo uvijek πενθημιμερής; dug se slog ne rastvara u jampskom dimetru izuzev prvu stopu.

§. 29. VIII. Daktilski heksametar i jampski trimetar epodski sastavljeni: **Metrum Pythiambicum II.**

⏑ – ⏑ – ⏑ ‖ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑ – ⏑ – ‖ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏓

Altera iam teritur bellis civilibus aetas
Suis et ipsa Roma viribus ruit,
Quam neque finitimi valuere perdere Marsi
Minacis aut Etrusca Porsennae manus.

Ep. 16.

Bilješka. U trimetru je rijetko spondej. Cezura je u heksametru uvijek πενθημιμερής.

§. 30. IX. Prvi stih: jampski trimetar, drugi stih: elegijamb (= katalektički daktilski trimetar i jampski dimetar) distiški sastavljeni: **Elegijampska strofa (Metrum Archilochium III.)**

– ⏑ – ⏑ – ‖ ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⏑ ⏑ – ⏑ – ‖ – ⏑ – ⏑ – ⏓

Petti, nihil me, sicut antea, iuvat
Scribere versiculos amore perculsum gravi.

Ep. 11.

Bilješka. U drugom su stihu dva samostalna reda, među kojima je uvijek cezura, stoga može na kraju prvoga reda biti hijat i *syllaba anceps*.

§. 31. X. Prvi stih: daktilski heksametar, drugi stih: jambeleg (= jampski dimetar + katalektičan daktilski trimetar) distiški sastavljeni: **Jambeleška strofa (Metrum Archilochium II.).**

⏑ – ⏑ – ⏑ ‖ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
– ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓ ‖ ⏑ – ⏑ – ⏓

Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres
Nivesque deducunt Iovem; nunc mare nunc siluae.

Ep. 13.

Bilješka. Jambeleg ima oba reda elegijamba, ali u protivnom redu, te ima kao i elegijamb na istom mjestu cezuru i neodređen slog.

§. 32. XI. Prvi stih: daktilska tetrapodija s trohejskom tripodijom, (veliki arhiloški stih), drugi stih: katalektički jampski trimetar, sastavljeni distiški: **Metrum Archilochium IV.**

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ || ⏑ – ⏑ – ⏑
– ⏑ – ⏑ || ⏑ – ⏑ – ⏑

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni
Trahuntque siccas machinae carinas.

C. I. 4.

Bilješka. Cezura, koja je u prvom stihu među oba reda, pokazuje, da su ta dva reda bila isprva jedan od drugoga odijeljeni. Daktilski tetrametar ima u četvrtoj stopi uvijek čist daktil, a u trohejskoj tripodiji nije nigda u drugoj stopi spondej.

B. Daktilske i trohejske stope sastavljene su u istom redu: logaedski stihovi.

§. 33. Logaedski su stihovi različne vrste, a njihov je oblik zavisan:

1. o broju daktilâ,

2. o tom, da li je daktil na prvom, drugom ili trećem mjestu,

3. o tom, da li se stih počinje arzom ili anakruzom, i da li se svršuje arzom ili tezom.

Daktil je u logaedskim stihovima uvijek čist.

Najmanji je logaedski red dipodija: – ⏑ – ⏓. Ali po najčešće se sastavljaju daktil i akatalektička ili katalektička trohejska dipodija u logaedsku tripodiju: – ⏑ – ⏑ – ⏓, a ta može imati ove oblike:

1. – ⏑ – ⏑ – ⏓ / – ⏑ – ⏑ – ⏓ } akat. logaed. tripodija.

2. ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏓ / ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏓ } akat. logaed. tripodija s anakruzom.

3. – ⏑ – ⏑ – ⏑ / – ⏑ – ⏑ – ⏓ } kat. logaed. tripodija.

4. ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ / ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ } kat. logaed. tripodija s anakruzom.

§. 34. Logaedska tripodija zove se *versus Pherecratēus*. U Horacija ima dva oblika, koji se razlikuju po tom, da li je daktil na prvom ili na drugom mjestu.

Pherecrateus I. akatal.: ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ *Temperat ora frenis.*

Pherecrateus I. katal.: ⏑ ⏑ – ⏑ – *Dulce decus meum.*

Pherecrateus II. akatal.: – – ⏑ ⏑ – ⏑ *Quamvis pontica pinus.*

Pherecrateus II. katal.: ⏑ – – ⏑ – *Discernunt avidi.*

U Horacija je slog pred logaedskim daktilom svagda **dug.**

Bilješka. Ferekratej I. katal. i ferekratej II. katal. ne nalaze se u Horacija kao samostalni stihovi.

§. 35. Logaedska tetrapodija zove se *versus Glyconēus.*

Ima također dva oblika, koji se razlikuju po tom, što je u prvom obliku daktil na drugom, a u drugom obliku na trećem mjestu.

Glyconēus I.: ⏑ – – ⏑ – ⏑ – *Nudum remigio latus*

Glyconēus II.: – ⏑ – – – ⏑ – *Filium dicunt Thetidis.*

§. 36. Ostali su logaedski stihovi ovi:

a) *Versus Sapphicus hendecasyllabus.*

⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ || ⏑ – ⏑ – ⏑ dvije trohejske dipodije s daktilom između njih.

Integer vitae scelerisque purus.

b) *Versus Alcaicus hendecasyllabus.*

– | ⏑ ⏑ – ⏑ – || ⏑ ⏑ – ⏑ – trohejska dipodija s anakruzom i kat. ferekratej I.

Odi profanum volgus et arceo.

c) *Verus Asclepiadēus minor.*

⏑ – | – ⏑ – ∧[1]) || ⏑ ⏑ – ⏑ – glikonej I. s umetnutim

[1]) Poslije katalekse nastaje često stanka od jednoga ili dva časa, koja se označuje znakom ∧ (λεῖμμα propuštanje).

korijambom (– ⏑ –), ili dvije logaedske tripodije i to: katal. ferekratej II. i katal. ferekratej I.

Maecaenas atavis edite regibus.

d) *Versus Asclepiadēus māior.*

⏓ – | ⏑ ⏑ ⏑ || ⏓ ⏑ ⏑ || ⏓ ⏑ ⏑ ⏑ ⏔ glikonej I. s dva umetnuta korijamba (– ⏑ –), ili kat. ferekratej II., kat. daktilska dipodija i kat. ferekratej I.

Nullam, Vare, sacra vite prius severis arborem.

e) *Versus Sapphicus māior.*

⏓ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –|| ⏓ ⏑ – ⏑ – ⏒ glikonej II. i ferekratej I.

Te deos oro, Sybarin cur properes amando.

f) *Versus Adonius*[1])

⏑ ⏑ ⏑ ⏒ logaedska dipodija.

§. 37. Strofe u Horacija (s logaedskim stihovima):

1. **Safička** se **strofa** sastoji od 3 safička i 1 adonijskog stiha.

⏓ ⏑ – – ⏑ || ⏑ ⏑ ⏑ – ⏒ tri puta

⏓ ⏑ – ⏒

Integer vitae scelerisque purus
Non eget Mauris iaculis neque arcu
Nec venenatis gravida sagittis
Fusce, pharetra.

C. I. 2, 10, 12, 22, 25. 30 itd.

2. **Alcejska se strofa** sastoji od 2 alcejska jedanaesterca, 1 trohejskog dimetra s anakruzom (*versus Alcaicus enneasyllabus*) i logaedske tetrapodije s dva daktila.

⏔| ⏓ ⏑ – – || ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏔
⏔| ⏓ ⏑ – – || ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏔
⏔| ⏓ ⏑ – – ⏑ || ⏑ ⏑ ⏒
⏓ ⏑ ⏑ | ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏒

Dulce et decorum est pro patria mori,
Mors et fugacem persequitur virum,

---

[1]) Ime toga stiha dolazi od čestoga upotrebljavanja njegova u pjesmama Adonisu: ὦ τὸν Ἄδωνιν.

Nec parcit imbellis iuventae
Poplitibus timidoque tergo.

C. II. 1. (upotrebljena 37 puta).

Bilješka. 1. Anakruza je rijetko kratka. U Horacija je u prva tri stiha uvijek spondej mjesto drugoga troheja. Cezura je u prvom i u drugom stihu redovito pred trećom arzom.

2. Treći je stih sa četvrtim uže spojen, stoga može biti katkad na kraju trećega stiha i elizija:

Sors exitura et nos in aeternum (= aeterni).
Exsilium impositura cymbae.

3. **Prva asklepijadska strofa** sastavljena je od 4 asklepijadska stiha.

C. I. 1. III. 30., IV. 8.

4. **Druga asklepijadska strofa** sastoji se od 3 asklepijadska stiha i 1 glikoneja I.

– ⏑ – ⏑ – ∧ | – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓ tri puta
– ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓

C. I. 6, 15, 24, 33; II. 12; III. 10, 16; IV. 5, 12.

5. **Treća asklepijadska strofa** sastoji se od 2 asklepijadska stiha, 1 ferekrateja II. i glikoneja I.

– ⏑ – ⏑ – ∧ || – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓ dva puta
– ⏑ – ⏑ – ⏑
– ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓

C. I. 5, 14, 21, 23; III. 7, 13; IV. 13.

6. **Četvrta asklepijadska strofa** sastoji se od glikoneja I. i manjega asklepijadskoga stiha.

– ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓
– ⏑ – ⏑ – ∧ || – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓

C. I. 3, 13, 19, 36; III. 9, 15, 24, 25, 28; IV. 1, 3.

7. **Velika asklepijadska strofa** sastoji se od 4 velika asklepijadska stiha.

C. I. 18.

8. **Velika safička strofa** sastoji se od 1 ferekrateja I. i 1 velikoga safičkoga stiha, koji su distiški u strofu sastavljeni.

C. I. 8.

Dodatak drugi.

Rimski koledar.

Rimljani su dijelili godinu na 12 mjeseci, koji se zovu:

Iānuārius	*Iūlius*
Februārius	*Augustus*
Mārtius	*September*
Aprīlis	*Octōber*
Māius	*November*
Iūnius	*December.*

Bilješka. Mjeseci *Iūlius* i *Augustus* zvahu se prije Augusta: *Quīntīlis* i *Sextīlis*. — Nekada je bio *Mārtius* prvi mjesec u godini: otuda i nazivi *Quīntīlis* (peti mjesec), *Sextīlis* (šesti mjesec), *September*, *December*.

Rimljani nijesu brojili dane u mjesecu redom od prvoga do posljednjega kao mi. Oni su imali tri stalna dana u mjesecu i prema njima su određivali ostale dane. Ta se tri dana zvahu:

a) *Kalendae* prvi dan,

b) *Nōnae* peti ili sedmi dan (zapravo deveti dan pred idama).

c) *Īdus* trinaesti ili petnaesti dan u mjesecu.

U mjesecima: **o**žujku, **s**vibnju, **s**rpnju i **l**istopadu **(ossl)** bijahu *nōnae* sedmi, a *īdus* petnaesti dan, a u ostalim mjesecima *nōnae* su peti, a *īdus* trinaesti dan.

S ta se tri imena sastavljahu imena mjesecâ kao pridjevi: *Kalendīs Iānuāriīs* 1. siječnja, *Nōnīs Iānuāriīs* 5. siečnja, *Īdibus Iānuāri·s* 13. siječnja; *Īdibus Mārtiīs* 15. ožujka; *Nonis Septembribus* 5. rujna.

Dan prije (poslije) kalendâ, nonâ i idâ izražavao se prilogom *prīdiē (postrīdiē)* s akuzativom: *prīdiē Kalendās Aprīlēs* (31. ožujka), *prīdiē Nōnās Māiās* (6. svibnja), *prīdiē Īdus Octōbrēs* (14. listopada), *postrīdiē Īdūs Iānuāriās* (14. siječnja).

Ostali su se dani u mjesecu određivali brojeći natrag od kalendâ, nonâ i idâ, što dolaze. *Ante* i *die* obično se izostavljalo; dakle mjesto: *diē tertiō ante Kalendās Februāriās* kazivalo se: *III. Kalendās Februāriās.*

Ali najobičnije se izraz *die ante* premetao u: *ante diem;* dakle mjesto: *diē tertiō ante Kalendās Februāriās* kazivalo se: *ante diem tertium Kalendās Februāriās* ili pokraćeno: *a. d. III. Kal. Febr.*

Izraz *ante diem* uzima se kao jedna riječ, pa se može složiti s prijedlozima: *ad, in, ex: differre aliquid in ante diem tertium Kalendās Februāriās* ili pokraćeno: *in a. d. III. Kal. Febr.; incipere aliquid ex a. d. III. Kal. Febr.*

Rimski se datum pretvara u naš odbijanjem. U tom slučaju treba upamtiti:

Kad se odbija od nonâ ili idâ, dodaje im se 1; a kad se odbija od kalendâ idućega mjeseca, dodaje se broju danâ predašnjega mjeseca 2. Na pr.:

a. d. III. Non. Ian. = (5 + 1) — 3 = 3 (3. siječnja)
a. d. III. Non. Mart. = (7 + 1) — 3 = 5 (5. ožujka)
a. d. III. Id. Ian. = (13 + 1) — 3 = 11 (11. siječnja)
a. d. III. Id. Mart. = (15 + 1) — 3 = 13 (13. ožujka)
a. d. III. Kal. Febr. = (31 + 2) — 3 = 30 (30. siječnja)
a. d. III. Kal. Mart. = (28 + 2) — 3 = 27 (27. veljače)
a. d. III. Kal. Iul. = (30 + 2) — 3 = 29 (29. lipnja).

Tako se pretvara naš datum u rimski:

3. ožujka = (7 + 1) — 3 = 5 (*V. Non. Mart.*)
2. siječnja = (5 + 1) — 2 = 4 (*IV. Non. Ian.*)
9. svibnja = (15 + 1) — 9 = 7 (*VII. Id. Mai.*)
10. siječnja = (13 + 1) — 10 = 4 (*IV. Id. Ian.*)
18. listopada = (31 + 2) — 18 = 15 (*XV. Kal. Nov.*)
23. studenoga = (30 + 2) — 23 = 9 (*IX. Kal. Dec.*).

Koledar.

Naši dani mjeseca	**Ožujak, svibanj, srpanj i listopad** (31 dan)	**Siječanj, kolovoz i prosinac** (31 dan)	**Travanj, lipanj, rujan i studeni** (30 dana)	**Veljača** (28, a u prestupnoj godini 29 dana)
1.	**Kalendīs**	**Kalendīs**	**Kalendīs**	**Kalendīs**
2.	VI	IV	IV	IV
3.	V ante	III ante	III ante	III ante
4.	IV Nōnās	Prīdiē Nōnās	Prīdiē Nōnās	Prīdiē Nōnās
5.	III	**Nōnīs**	**Nōnīs**	**Nōnīs**
6.	Prīdiē Nōnās	VIII	VIII	VIII
7.	**Nōnīs**	VII	VII	VII
8.	VIII	VI ante	VI ante	VI ante
9.	VII	V Īdūs	V Īdūs	V Īdūs
10.	VI ante	IV	IV	IV
11.	V Īdūs	III	III	III
12.	IV	Prīdiē Īdūs	Prīdiē Īdūs	Prīdiē Īdūs
13.	III	**Īdibus**	**Īdibus**	**Īdibus**
14.	Prīdiē Īdūs	XIX	XVIII	XVI
15.	**Īdibus**	XVIII	XVII	XV
16.	XVII	XVII	XVI	XIV
17.	XVI	XVI	XV	XIII
18.	XV	XV	XIV	XII
19.	XIV	XIV	XIII	XI
20.	XIII	XIII	XII	X
21.	XII	XII	XI	IX
22.	XI	XI	X	VIII
23.	X	X	IX	VII
24.	IX	IX	VIII	VI
25.	VIII	VIII	VII	V
26.	VII	VII	VI	IV
27.	VI	VI	V	III
28.	V	V	IV	Prīdiē Kalendās Mārtiās
29.	IV	IV	III	
30.	III	III	Prīdiē Kalendās (idućega mjeseca)	
31.	Prīdiē Kalendās (idućega mjeseca)	Prīdiē Kalendās (idućega mjeseca)		

ante Kalendās (idućega mjeseca) — ante Kalendās (idućega mjeseca) — ante Kalendās (idućega mjeseca) — ante Kalendās Mārtiās

Dodatak treći.

Rimski novac i mjere.

1. U najstarije su doba Rimljani trgovali zamjenom. Kasnije su upotrebljavali za plaćanje nekovane komade mjedi (*aes rude*). Najposlije su lijevali mjed u obliku opeke, koja bijaše obilježena *(aes sīgnātum)* likovima bika, ovna i dr. Jedan je *as* kao novac iznosio funtu bakra *(as lībrālis, aes grave)*, a vrijedio je od prilike 1 K. 50 f.

Kad su uvedeni srebrni novci (nekoliko godina prije prvoga punskoga rata), bivao je bakreni as sve lakši, te je poslije drugoga punskoga rata vrijedio još samo $^1/_{36}$ onoga, što je isprvice vrijedio, dakle nešto preko 4 f.

Bilješka. Brojilo se je obično po funtama *(asses)*: *asses duo, tres* itd. Kod više se tisuća izostavljalo *assium*, te se metalo samo *aeris* uz *mīlia*: *centum mīlia aeris* sto tisuća asa ili funti bakra.

Srebrni novci bijahu:

dēnārius	= 10	asa (kasnije = 16 lakih asa) od prilike	80 f.
quīnārius	= 5	asa ($^1/_2$ denara) „	40 f.
sēstertius	= $2^1/_2$	asa ($^1/_4$ denara) „	20 f.

100	*sēstertiī* od prilike	20 K.
1.000	„ „ „	200 K.
100.000	„ „ „	20.000 K.
1,000.000	„ „ „	200.000 K.

Od sredine 3. stoljeća pr. Is., kad su bili uvedeni srebrni novci, računalo se općenito po sestercima (stoga *nummus* često = *sēstertius)*, samo treba razlikovati:

a) *sēstertius, ī* = 1 sesterac s glavnim brojevima: *ducentī sēstertiī* 200 sesteraca, *duo mīlia sēstertium* 2000 sesteraca;

b) *sēstertia, ōrum* = 1000 sesteraca kao riječ, koja se upotrebljavala samo u pluralu ponajviše s diobenim brojevima: *bīna sēstertia* 2000 sesteraca, *tĕrna sēstertia* 3000 sesteraca, *dēna sēstertia* 10.000 sesteraca, *centēna sēstertia* 100.000 sesteraca, sve do 999.000 sesteraca = *nōngēna nōnāgēna novēna sēstertia*; 999.243 sesteraca = *nōngēna nōnāgēna novēna sēstertia et sēstertiī ducentī quadragintā trēs*;

c) *sēstertium, i* = 100.000 sesteraca kao riječ, koja se upotrebljavala samo u singularu s priložnim brojevima kod svotâ od jednoga milijuna i više: *deciēs sēstertium* ili običnije *sēstertium deciēs* milijun sesteraca (zapravo *deciēs centēna mīlia sēstertium*), *sēstertium vīciēs* 2 milijuna sest., *sēstertium sexāgiēs* 6 milijuna sestaraca.

Bilješka. Ime *sēstertius* postalo je od *semis tertius* = $2^1/_2$ asa; s početka se *sēstertius* bilježio LLS = *libra libra semis*, odakle je postao znak IIS, a na posljetku HS. Znak se taj upotrebljavao za sva tri značenja.

Zlatnih je **novaca** bilo prije careva vrlo malo. Jedan je *aureus* (sc. *nummus*) iznosio od 1. punskoga rata do Nerona od prilike 21 K. 50 f.; *pondō aurī* = 700 K.

2. **Rimska** je **funta** *(lībra, pondō)* sadržavala od prilike 327. grama, a dijelila se na 12 jednakih česti *(ūnciae)*. Kao cjelina tih 12 česti funta se nazivala *as*. Česti se zovu:

ūncia	= $^1/_{12}$
sextāns	= $^1/_6$ ($^2/_{12}$)
quadrāns	= $^1/_4$ ($^3/_{12}$)
triēns	= $^1/_3$ ($^4/_{12}$)
quīncūnx	= $^5/_{12}$
sēmis	= $^1/_2$ ($^6/_{12}$)
septūnx	= $^7/_{12}$
bēs	= $^2/_3$ ($^8/_{12}$)
dōdrāns (*de-quadrans*, $^1/_4$ manje)	= $^3/_4$ ($^9/_{12}$)
dēxtāns (*de-sextans*, $^1/_6$ manje) / *decūnx*	= $^{10}/_{12}$ ($^5/_6$)
deūnx (*de-uncia*, jedna uncija manje)	= $^{11}/_{12}$

*

3. **Rimske mjere za duljinu:**

d i g i t u s (širina prsta, p a l a c) = 18.5 mm.

Pes (stopa) = 296 mm. (od prilike 30 cm.), 5 *pedēs* = 1 *passus*

cubitus (lakat, rif) = 444 mm. ($1^1/_2$ stope)

passus (korak) = 1.480 m. (5 stopa)

mīlle passūs rimska milja = 1 km. 480 m. ili $1^1/_2$ km.

Na svaku tisuću koraka (1·5 km.) stajao je na rimskim cestama kamen: *lapis* (*mīliārium* sc. *marmor*); daljina od 1000 koraka est rimska milja, koja je iznosila od prilike $^1/_5$ zemljopisne milje. *Ad quintum lapidem* ili *ad quintum mīliārium* kod petoga kamena, t. j. pet rimskih milja od grada = 1 zemljopisnu milju ($7^1/_2$ kilometara).

Kako se koraci pretvore u kilometre, vidi §. 241. bilj.

4. **Mjere za tekućine** jesu: *amphora* 26,26 litara ($18^1/_2$ polića), *sextārius* (48. dio a m f o r e) = 0,547 litra, *cyathus* (12. dio s e k s t a r i j a) = 0,046 litra.

5. **Mjera za suhe stvari** jest *modius* = $^1/_3$ amfore ili 16 sekstarija = 8,754 litara.

6. Rimsko **jutro** (*iugerum*) zemlje iznosilo je 2518,88□ m. = 0,252 hektara (700 četvornih hvati).

Dodatak četvrti.

Najobičnije kratice.

(*Notae* ili *compendia scriptūrae*).

I. Imena.

A. = *Aulus.*
Ann. = *Annaeus.*
App. = *Appius.*
C. = *Gāius.*
Cn. = *Gnaeus.*
D. = *Decimus.*
K. = *Kaeso.*
L. = *Lūcius.*
M. = *Mārcus.*
M. = *Mānlius.*
Mam. = *Mamercus.*
P. = *Pūblius.*
Q. (*Qu.*) = *Quīntus.*
S. ili *Sex.* = *Sextus.*
Serv. = *Servius.*
Sp. = *Spurius.*
T. = *Tĭtus.*
Ti. ili *Tib.* = *Tiberius.*

II. Druge kratice.

Aed. Cur. = *aedilis curulis.*
Aed. Pl. = *aedilis plebis.*
Cs. ili *Cos.* = *consul.*
Css. ili *Coss.* = *consules.*
Des. = *designatus.*
Eq. Rom. = *eques Romanus.*
Imp. = *imperator.*
Leg. = *legatus, legio.*
Proc. = *proconsul.*
Pr. = *praetor.*
Pont. Max. = *pontifex maximus.*
Praef. = *praefectus.*
Tr. Pl. = *tribunus plebis.*

P. C. = *patres conscripti.*
P. R. = *populus Romanus.*
Quir. = *Quirites.*
Resp. = *res publica.*
S. = *senatus.*
S. P. Q. R. = *senatus populusque Romanus.*
S. C. = *senatus consultum.*

D. = *divus.*

F. = *filius.*
N. = *nepos.*
O. M. = *optimus maximus.*
Q. B. F. F. Q. S. = *quod bonum, felix faustumque sit.*

A. D. = *ante diem.*
A. Chr. = *ante Christum.*
A. U. C. = *anno urbis conditae.*
HS. = *sestertium.*
Id. = *Idus.*
K. (Kal.) = *Kalendae.*
Non. = *Nonae.*

(U listovima.)

S. = *salutem.*
S. D. P. = *salutem dicit plurimam.*
S. V. B. E. E. V. = *si vales, bene est; ego valeo.*

Hrvatsko stvarno kazalo.

(Brojevi pokazuju paragrafe; **b.** znači bilješku; **str.** stranu; **d.** dalje; **konstr.** konstrukciju).

Ablativ 219. id.; abl. separationis 220.—221.; abl. originis 222.; abl. limitationis 223.; abl. comparationis 224.; abl. instrumenti 225.—227.; ablativ copiae 226.; ablativ causae 228.—229.; instrumentalni abl. uz glagole *ūtor* itd. 230.; ablativ uz *opus est* 231.; abl. mensurae 232.; abl. pretiī 233.; abl. sociativus 234.; abl. modī 235.; ablativ qualitatis 197. 2. i 236.; abl. locī vidi glavu XLIII.

Ablativ gerunda i gerundiva 376. do 377.

Ablativ locī znači put, kojim tko kreće 239. 2.

Ablativ vremena 242.

Akatalektički stih str. 402.

Aktiv 291. i d.; pretvaranje aktiva u pasiv 180.

Akuzativ 180. i d.; I. akuz. izvanjeg objekta 181.—182.; akuz. uz neprelazne glagole 182.; akuz. uz neprelazne glagole, kad se slože s prijedlozima 183.--184.; akuz. uz glagole, koje u hrvat. različno prevodimo 185.—186.; akuz. uz bezlične glagole 187.—188.; akuz. unutrašnjeg objekta 189.; dva akuzativa 190. do 191.; eksklamativni akuzativ 192.; akuzativ grčki 193.; akuz. adverbijalni 237. i d.

Akuzativ gerunda i gerundiva 375.

Akuzativ uz glagole kretanja 183.

Akuzativ s infinitivom 347. i d.; akuz. s infinit. u uzvicima i pitanjima 354.

Akuzativ prostora 241.

Aliteracija 393. B. 5.

Anafora 393. B. 4.

ane, dane izražava se u latinskom 370. 2.

Apozicija 176.; apozicija uz posvojne zamjenice u genitivu 195. b. 1.

Apsolutna vremena u konsekutivnim rečenicama 309.; apsol. vrijeme u umetnutim rečenicama 309. 2. b.

Apstraktna imenica mjesto pridjeva 255.; apstr. imenica mjesto konkretne 254.

Arza str. 401.

Asimilacija kod genit. objekt. 196. b. 4.

Asidenton str. 384.

Atribut i apozicija 176.; imenica kao atribut 176. II. b. 2.; u lat. pridjev, u hrv. imenica s prijedlogom 176. II. b. 3.; u lat. genitiv, u hrv. pridjev 176. II. b. 4.; atrib. u genitivu i ablativu 194. i d.; 222., 236.; padež s prijedlogom 196. 4.; atribut uz posvojne zamjenice u genitivu 195. b. 1.

Bezlični glagoli vidi verba impersonalia; akuzativ uz bezlične glagole 187.—188.

Bojazan, rečenice zavisne o izrazima bojazni 322.

Brojevi uopće 71.—72.; umnožni 73.; razmjerni 74.; cardinalia 75. od 76.; ordinalia 77.; distributiva 78.; adverbia numeralia 79.—80.

Cezura str. 403; u heksametru str. 404—405.

Česnici 77. b. 4.

Česti govora 15.

čuvati se 321.; s konjunkt. 318. d); s akuzativom 186. a); konstr. 212.

Da u optativ. rečenicama 313.; u deliberativnim rečenicama 316.; u pogodbenim rečenicama 332.; u posljedičnim rečenicama 323.; u namjernim rečenicama 320.: da se prevodi s *quō* 320. 1; *quominus* 321.; *quin* 324.; da u konjunktivnim relativnim rečenicama 338.; da u odgovorima 341.; da u rečenicama s akuz. s infinitivom 347.; da sa supinom 378.
danas u listovima 301. 2. dodatak.
dati se prevodi 372. 3. b) i bilješka; dati = zapovjediti 353.
dativ 205. i d.; dativ uz pridjeve 206.; dativ uz glagole *maledico* itd. 207.; dat. uz glagole složene s prijedlozima 208.; dativ uz glagole *circumdo, donō* . . 209.; dat. interesa 210.; dat. ethicus 211.; dat. uz glag., koji prema konstrukciji mijenjaju značenje 212.; dat. *possessivus* 213.; dat. uz *mihi nomen est* 214.; dat. uz gerundiv (d. auctoris); 215.; dat. svrhe 216; dativ kao predikat 217.; dativ prostiji 218.; dat. uz imenice 210. b. 2.; dativ uz glagole kretanja mjesto prijedl. *ad* ili *in* 218. 3.; dat. gerundiva 374.
deliberativne rečenice 316.
dijelovi tijela stoje u abl. modī bez prijedloga 235. b. 2.
Dodatak znanstveni oblicima str. 189—198.
dopusne rečenice 335.
dual str. 192.
dva nominativa 169. 1. 2.
dvije negacije 392. 5 i 6.
dvoglasnici 8.

Elizija str. 403.

Finalne rečenice 320.
Futur I. 300. 3.; futur kao zapovijed, zabrana 300. 3. b.; futur I. četvrte konjugacije na *-ībō* 111. 5. e. 3.; futur I. tvorba dodatak str. 197.
Futur II. 300. 4.; futur II. mjesto futura I. 300. 4. b. 3.
Futurni pojam izražavaju 304. b. 1.

Genitiv 194.—204.; genitiv subjektivni i posesivni 195.; gen. eksplikativni, definitivni ili apozitivni 195. b. 4.; gen. objektivni 196.; g. qualitatis 197.; gen. u atributivnom položaju 197. a); gen. u predikativnom položaju uz *esse, fieri, haberi* 197. b); gen. partitivni 198.; gen. uz pridjeve 199.; gen. uz glagole 200. i d.; gen. memoriae 200.; gen. pretiī 201.; gen. criminis 202.; gen. posesivni uz *esse, fieri* 203.; gen. uz bezlične glagole 204.; gen. ličnih zamjenica *mei, tui, sui* zamjenjuje se posvojnom zamjenicom *meum, tuum* . . 203. b) 1.; genitiv posesivni zamjenjuje se srednjim rodom pridjeva II. deklin. 203. b. 3.: gen. objektivni kako se prevodi 196.; gen. subjektivni i objektivni u jednoj rečenici 196. b. 3.; genitiv qualitatis uz vlastita imena 197. b.; gen. partitivni u hrv., u lat. koji drugi padež 198. f) b. 3.; genitiv gerunda i gerundiva 373.
Gerund i gerundiv 371. i d.; gerundiv konstrukcija 372. 1. i 107. b. 1.; gerundiv mjesto gerunda 372. 4.; gerund na *-undus* mjesto na *-endus* 111. 5. b.; gerundiv s *est* u indikativu mjesto hrv. kondicionala 311. 1.; gerundiv s *est* u pogodbenim zavisnim rečenicama 333. A. b. i 333. B. b.
Glagoli dicendi i sentiendi s *ut* 320. 2. b. 3.; glag. s konjunktivom bez *ut* 320. 2. b. 5.; glag., uz koje stoji i *ut* finale i akuzativ s infinitivom 320. 2. b. 3.; glag. timendi konstr. 322.; glag. složeni s *dis-* i *se-* s prijedlogom *ab* 220. 1. b. 1.; glag., koji imaju u aktivu prelazno i neprelazno značenje 292.; glagoli lat., koji se prevode na hrv. prilogom ili priložnim izrazom 298.; glag. s dva akuzativa 169. 2.; s dva nominativa 169. 2.; glag. kretanja složeni s prijedlozima postaju prelazni 183.; glag. prestizavati s dativom 184.; glag. složeni s *ex* ponavljaju prijedlog 184. b.; s ablativom 220. 1.; glagol kao genitiv eksplikativni stoji u gerundu 195. b. 4.; glagoli, što znače sjećati i zaboravljati, konstr. 200.; glagoli, što znače opominjati, konstr. 200.; glag. složeni s nekim prijedlozima slažu se s dativom 208.; glagoli složeni s *con-* konstr. 208. b. 1.; glag. kretanja konstruiraju se 378. b. 2.; glag. II. konjug. s perf. na *-ui*, ali bez part. perf. pas. str. 121.

glasovni zakoni 10. i 11.
građenje prilogâ 158. i d.
gradovi kako se slažu 238.

Heksametar str. 404.
hendiadyoin imenica 259.; glagola 298. 2.
heterogenea 54. A.
heteroclita 54. B.
hijazam 393. B. 3.
hipotetske rečenice vidi pogodbene rečenice.

Imena gradova s atributivnim dodacima konstr. 238. b. 1.
imena naroda mjesto imena zemalja 253. c).
imenice i pridjevi u ablat. apsolutnom 368.
imeničke i pridjevske osnove vidi dodatak str. 189.
imperativ 317.; imperativi: *have, vale, salve* 144.
imperfekt poraba 301.; imperf. *de conatu* 301. 1. c) b. 1.; imperf. IV. konjugacije na *ībam* 111. 5 e. 2.; imperf. tvorba dodatak str. 197.
inchoativa na *-scō* 126. i d.
indikativ 311.; u irealnim pogodbenim rečenicama 332. 3. b. 2. i 3.
indirektni govor v. neupravni govor.
infinitiv 343. i d.; kao subjekt 344. i d.; kao objekt 346. i d.; tvorba dodatak str. 197.; infinitiv futura I. i II. opisuje se 359.: infin. prez. pas. na *-ier* 111. 5. e. 1.; infinit. historički 301. 1. c) b. 2.
interjekcije vidi uzvici.
i to 275.
iznutra zavisne rečenice 319.
izvađanje vremena 99.—101.

Jučer u listovima 301. 2. dodatak.

Kako se pretvaraju rimski koraci u kilometre 241. b. 1.
„kako“ se prevodi 339. a) b. 6.
kao = *ut* 170. 1. b.
katalektički stih str. 402.
koledar str. 415.
količina slogova 12. i str. 397.
komparativ poraba 265.; konstr. s *quam* ili bez njega 224.; komparativ s genit. partitivnim 198. d); s *quam qui* 338. 2. d); s *quam prō* 266. b. 1; s ablat. *mensurae* 232.; s negacijama = superlativ 267.
komparativne rečenice 336. i d.
koncesivne rečenice 335.
konkretne imenice mjesto apstraktnih 253.
konkretne imenice u sing. u kolektivnom smislu 256.
konjugacije četiri 98. i d.; I. konj 102.; II. konj. 103.; III. konj. 104.; IV. konj. 105.; opisna konjugacija (perifrastična) akt. 106.; opisna konjugacija pas. 107.; konjugacija deponentia 108.; konjugacija glagola III. konj. na *-iō* 109.; konjugacija nepravilnih glagola 132. i d.
konjunktiv u glavnim rečenicama 312. i d.; konjunkt. potencijalni 312. I.; konjunkt. optativni 313.; konjunkt. hortativni 314; konjunktiv koncesivni 315.; konjunkt. deliberativni 316.; konjunktiv u neupravnom govoru 381.—382.; konjunktiv u zavisnim pitanjima 342.; u namjernim rečenicama 320.; u zavisnim rečenicama bojazni 322.; u posljedičnim rečenicama 323.; u dopusnim rečenicama 335.; u uzročnim rečenicama 329.; u vremenskim rečenicama 325.; u relativnim rečenicama 337.; u pogodbenim rečenicama 331.; u komparativnim rečenicama 336.; tvorba konjunktiva dodatak str. 197.; konjunktiv prezenta I. i III. konjug. na *-im* 111. 5. f.
konjunktivna zavisna rečenica, što zavisi od infinitnog glagola 307.
konsekutivne rečenice 323.
konstrukcija imena gradova 238.
konstrukcija predikata i subjekta po smislu (*ad sensum*, κατὰ σύνεσιν) 173.
kratice str. 421.

Lični nastavci 97. i dodatak str. 195. i d.; padežni 20.
listovi, vremena u njima 301. 2. dodatak.
lišavati konstr. 221. II.

Međusobnost se izražava 271.
metrika str. 401.
metri u Horacija str. 406.
mjere str. 418.

Načini 95.; načini u zavisnim rečenicama 319. i d.
naglašivanje 13.
naknađivanje konjunktiva futura 310.
namjerne rečenice 320.; adverbijalne 320. 1.; objektne 320. 2.
na primjer 195. b. 2.
nastavak *-re* u 2. l. sing. pas. mjesto *-ris* 111. 5.
nastavci lični 97. i dodatak str. 195. i d.; padežni 20.
nastavljanje pripovijedanja poslije nominat. s infinit. prelazi u akuz. s infinit. 357. 5. b. 4.
Nauka o postanju riječî 146. i d.; postanje prostih imenica 147.; pridjevâ 148. i d.; glagolâ 150. i d.; složene riječi 152. i d.; substantiva composita 153.; adiectiva composita 154.; verba composita 155.
negacije 392.
nepravilni glagoli 132. i d.
neprelazni glagoli složeni s prijedlozima postaju prelazni 183.
neupravni govor 380. i d.
nomina agentis 147. 1.; actionis 147. 2.
nominativ 178.
nominativ s infinitivom 357. i d.
novci str. 418.

O! s akuzativom 192.
objekt 180.; izvanji 181. i d.; unutrašnji 189.; u hrv. u genitivu, u lat. u akuzativu 181.
odgovor na pitanja 341.
odnosne rečenice 337. i d.
određivanje mjesta, prostora i vremena 237.—248.
on, ona, ono, kako se prevodi 85. i 274.
onda se prevodi 370. 1. b.
opisivanje i naknađivanje konjunktiva futura 310.
osobito upotrebljavanje imenâ i zamjenicâ 253. i d.

Padeži 18.; padežni nastavci 20.; padežni svršeci 21.; poraba padežâ 178. i d.; nominativa 178.; vokativa 179.; akuzativa 180.—193.; genitiva 194.—204.; dativa 205.—218.; ablativa 219.—236.; određivanje mjesta, prostora i vremena 237. i d.
particip 360. i d.; participi kao pridjevi 360. b. 1.; partic. perf. pas. u aktivnom značenju 361. b. 1.; participi perf. u akt. i pas. značenju 361. b. 2.; značenje participa 362.; participi perf. sa značenjem participa prez. 362. b. 1.; particip perf. s *habeo* i *teneo* 362. b. 2. i 365. b.); poraba participa atributivna 364.; predikativna 365.—366.; ablat. apsolutni 367.—368.; neka pravila za particip 369.—370.; kako se prevodi ablat. apsolutni 368. 2.; particip mjesto tempor. rečenice 366. a); mjesto kauzalne 366. b); mjesto koncesivne 366 c); uz particip u koncesivnom značenju stoji *tamen, etsi, quamvis* 366. c) b. 1.; particip mjesto hipotetske rečenice 366. d); modalno 366. e); finalno 366. f); mjesto relativne rečenice 364. 2.; particip perf. pas. kao atribut u hrvatskih imenica 364. 3.; particip prez. s genit. objektivnim 199. 2.; particip perf. s *fore* = infinitiv futura 359.; particip perf. akt. u lat. se naknađava 369. 1.; particip perf. glagolâ deponentia ne stoji u ablat. apsolutnom 367. b. 2.; sam particip u ablat. apsolutnom 367. b. 4; particip na *-āns* i *-ēns* sklonidba 45.
pasiv 293; pasiv lat. prevodi se na hrv. 293.; pasiv glagola, koji ga ne mogu imati, zamjenjuje se 294.
pentametar str. 405.
perfekt 300. 2. i 301. 3.; tvorba dodatak str. 197.; perf. historički 301. 3.; perf. gnomski 301. 3. b.; perfekt sa *semper, saepe* itd. = imperfekt 301. 1. b.; perfekt pokraćen vidi: pokraćenje perfekta; perfekt na *-ēre* mjesto *-ērunt* 111. 2.;
pitati za mišljenje 191. 4. b. 3.
plural mjesto singulara 257.; pl. vlastitih imena 258.
pluskvamperfekt 301. 2.
pogodbene rečenice 331.; pogod. poredne rečenice 336. 2.
pokraćenje perfekta na *-āvī, -ēvī, -īvī*, 111.
ponavljanje radnje s perfektom ili pluskvamperfektom 303.
poređenje pridjevâ 59.—70.; nepravilno poređenje 65.; poređenje prilogâ 161.; poređenje pridjevâ vidi dodatak str. 193.
poredne rečenice 336. i d.
posljedične rečenice 323. i d.

postanje prostih imenica 147.; pridjevâ 148. i d.; glagolâ 150 i d.
postanje padežâ: nominativa sing. str. 190.; vokativa sing. str. 191.; akuzativa sing. str. 191.; genitiva sing. str. 191.; dativa sing. str. 191.; ablativa sing. str. 191.; lokativa sing. str. 192.; nominativa pl. str. 192.; vokat. pl. str. 192.; akuzativa pl. str. 192.; genitiva pl. str. 192.; dativa i ablativa plur. str. 192.
posvojne zamjenice mjesto genitiva ličnih zamjenica 195.; posvojne zamjenice stoje pred prijedlogom 196. 4.; posvoj. zamjenica mjesto genit. objektivnog 196. b. 2.
potpunbeni predikat 170.; imenice, što znače čast, dob, službu 170. 1.; pridjevi 170. 2.
povratna radnja izražava se 296.
pozitiv mjesto komparativa 266. b. 2.
predikat 167.; glagol. 169.; imenski 169.; predikat uz jedan subjekt 171.—172.; slaže se po smislu 173.; imenski predikat u nominativu 174.; predikat uz više subjekata 175.; predikat uz infinitiv 345. i 346.; predikat uz imena gradova, koji su pluralia tantum 175. 4. b. 3.; predikat se slaže s apozicijom 176. I. b).
pretvaranje aktivne rečenice u pasivnu 180.
pridjev poraba 260. i d.; pridjev u srednjem rodu kao imenica 260. 2. a) i b.; pridjev uz vlastita imena 264.; pridjevi supstantivno upotrebljeni s genitivom partitivnim 198. b); pridjevi kao gen. partitivni 198. b) b. 2.; pridjevi 1. i 2. sklonidbe 30.; 3. sklonidbe 42.; pridjevi s osnovom na *-i* 43.; pridjevi s konzonantskom osnovom 44.; participi na *āns* i *ēns* i imenički pridjevi 45.; poređenje pridjevâ 59.—70.; pridjevi, uz koje stoji supin na *-ū* 379.
prijedlozi 249. i d.; s akuzativom 250.; s ablativom 251.; s akuzativom ili ablativom 252.; nabrajaju se 162.; prijedlozi u složenim riječima 163.; nerastavni prijedlozi 164.; prijedlog mjesto genit. partitivnog 198. b. 1.
prijevoj 10.
prilozi (adverbia) 156.; adv. temporis 157. I.; adv. loci 157. II.; adv. modi 157. III.; adv. pronominalia 92.; prilozi mjesta s genit. partitivnim 198. f); građenje prilogâ 158. i d.
priložni akuzativ 189. 4.
proleptični predikat 170. 2. b) b. 3.
prozodija str. 397.

Rastavljanje slogova 14.
red riječî 393.
redni brojevi s genit. partitivnim 198. e).
relativne rečenice 337. i d.
riječi, što znače novac i mjeru, sklonidba 28. 4.; složene s *vir* genitiv plur. 28. 4. b): složene s *cola* i *gena* genit. plur. 25. 3.
ritam str. 402.
rod pravila općena 16.—17.; kod 1. sklonidbe 23.; kod 2. sklonid. 29.; kod 3. sklonid. 38.—40.; kod 4. sklonidbe 46.; kod 5. sklonidbe 48.—49.

Samoglasnici 8.
semideponentia 93. i 108. b. 1.
sklonidba 18.; *a-* sklonid. 23. i d.; *o-* sklonid. 26. i d.; konzonantska III. sklonid. 32. i d.; sklonidba *i*-osnova 35. i d.; četvrta sklonid. 46. i d.; peta sklonid. 48. i d.; nepravilna sklonidba 50. i d.; i to: indeclinabilia 50.; defectiva 51.; defectiva casibus 52.; defectiva numero 53.; abundantia 54.; sklonidba grčkih imenica 55.—58.; sklonidba zamjeničkih pridjeva 89. b. 1.
slova 1.—6.; izgovor 7.
složene riječi 152. i d.; substantiva composita 153.; adiectiva composita 154.; verba composita 155.
složenice sa *sum* str. 145.
spona v. *copula.*
starijii i pjesnički oblici futura II. i konjunktiva perf. akt. na *-asso, -assim* itd. 111. 5. c.
strofe u Horacija str. 413.
subjekt 167. gramatički 168.
substantiva composita 153.
suglasnici 9.
superlativ 268. i d.; superlativi s genit. partitivnim 198. d).
supin 378.—379.; supin na *-ū* uz *opus est* 231. b.; supin na *-tū* abl. 223. c) b. 3.

Što-to prevodi se 287. b.

Tematski vokal 98. b. 5.
temeljni zakon sintakse str. 209.
teza str. 401.
tvorba indikativa prez. 110. 1.; konjunktiva prez. 110. 2.; imperativa 110. 3.; infinitiva prez. akt. 110. 4.; participa prez. 110. 5.; gerunda i gerundiva 110. 6.; imperfekta indik. 110. 7.; imperfekta konjunkt. 110. 8.; futura I. 110. 9.; perfekta indik. akt. 110. II. 1.; konjunktiva perf., indikativa i konjunktiva pluskvamperf. akt. 110. II. 2.; perfekta i pluskvamperfekta pas. 110. III.; infinitiva futura akt. i pas. 110. III.; tvorba prezentske osnove 112. I.; perfektne osnove 112. II.; participijalne osnove 112. III.

Udaljenost se izriče s prijedl. *ab* 241. b. 3.
ukloplјene hrv. rečenice latinske glavne 356. 2. b.
u kojoj udaljenosti? 241. b. 2.
upitne rečenice 339. i d.
uzročne rečenice 329. i d.
uzvici 166.

Veznici 165.; poraba 383. i d.; kopulativni 383.—387.; disjunktivni 388.; adverzativni 389.; kauzalni 390.; konkluzivni 391.
vokativ 179.
vremena upotreba 299. i d.; u indikat. zavisnim rečenicama 304.; u listovima 301. 2. b.; infinitiva 358. i d.
vremenske rečenice 325. i d.
vrijednost određena brojem stoji u ablativu 233.

Zabrana se izriče 318.
zamjena konjugacijâ 113.
zamjenice 81. i d.; personalia 82.; genit. plur. lične zamjenice kao genitiv partitivni 82. b. 1.; refleksiv 83.; uporaba njegova 83. b. 3.; possessiva 84.; demonstrativa 85.; relativa 86.; općenite odnosne zamjenice 87.; interrogativa 88.; indefinita 89.; gentilicia 90.; correlativa 91.; adverbia pronominalia correlativa 92.; upotreba zamjenicâ 269. i d.; ličnih i posvojnih 269.; refleksiva 270.; međusobnost (recipročnost) 271.; pokaznih 272.—277.; odnosnih 278.—281.; upitnih 282.; neodređenih 283.—290.; slaganje zamjenicâ 177.; zamjenice u srednjem rodu mjesto genitiva partitivnog 198. b); zamjenice s genit. partitivnim 198. e); zamjenica u srednjem rodu kao unutrašnji objekt 189. 4.; zamjenice vidi dodatak str. 193.
zamjenički prilozi: *hic*, *istic* itd. poraba 272. b. 2.
zavisna rečenica pretvara se u participsku konstrukciju 364. 3. b. 1—3.
zavisne pogodbene rečenice 333.

Želje neispunljive 313. b); ispunljive 313. a).

Latinsko stvarno kazalo.

A.

a, ab (abs) poraba 251. 1.; mjesto ablativa separationis 220. i 221.; mjesto abl. instrumenti 225.; uz imena gradova 238. b. 2.; za oznaku vremena 246.

abalieno s prijedl. *ab* 220. 1. b. 1.

abdico sē s ablat. 220. 1.; s akuzativom 220. 1. b. 1.

abdo s akuzativom mjesto ablat. loci 240. 2.

abesse s prijedl. *ab* 220. 1.

abire s ablat. separationis 220. 1.

abhinc konstr. 245. b.

abhorreo s prijedl. *ab* 220. 1. b. 1.

ablativus 219. i d.; *abl. qualitatis* 197. 2. i 236.; *abl. qualitatis* uz vlastita imena 197. 2. b.; *abl. separationis* 220.—221.; *abl. originis* 222.; *abl. limitationis* 223.; *abl. comparationis* 224.; *abl. instrumenti* 225.—227.; *abl. copiae* 226.; *abl. causae* 228.—229.; *abl. instrumenti* uz glagole *utor* itd. 230.; *abl.* uz *opus est* 231.; *ablat. mensurae* 232.; *abl. pretii* 233.; *abl. sociativus* 234.; *abl. modī* 235.; *abl. loci* v. glava XLIII.; *abl. temporis* 242.

abnuo 3. str. 128.

aboleo 2. str. 119.

absolvo 3. str. 127.; s genit. *criminis* 202.; *absolvo capitis* 202. b. 4.

abstergeo 2. str. 119.

absterreo s prijedlogom *ab* 220. 1. b. 1.

abstineo 2. str. 121.; *abstineo vix, quin* 324. 2.

absum: nōn multum abest, quin; nihil abest, quin 324. 2.

abundo s ablativom 226.

ac 383.

accedo konstr. 208. b. 2.; *accedit ut, accessit ut, accedit quod* 323. II. b) b. 2.

accendo 3. str. 127.

acceptus s dativom 206.

accidit ut 309. 1. b. i 323. II. b) 1.; *accidit quod* 323. II. b) b. 3.; konstr. 208. b. 2.

accingor s akuzativom 193.; s ablativom 193. 1.

accipio 3. str. 124.; s dva dativa 216.; s akuz. s infinit. 349. 1.; s gerundivom 372. 3.

accomodatus s dativom 206.

accumbo 3. str. 134.

accusativus graecus 223. c) b. 4.

accuso s genit. *criminīs* 202.; s prijedlogom *de* 202. b. 2.; *accusare capitis* 202. b. 4.; s akuzativom 202. b. 6.; *accuso quod* 330.

ac si i *modus irrealīs* 336. 2. b. 2.

acuo 3. str. 128.

acus rod 46.

ad poraba 250. 3.; uz imena gradova 238. 1. b. 2.; za oznaku vremena 248.

adaequo s akuzativom 185.

addo s dva akuzativa 190. 3.; s dativom 208.

adduco ut 320. 2.

adeo ut 323. I.; *adeo nōn — ut* 323. II. b) b. 1.

adhortor ut 320. 2.

adiectiva composita 154.

adipiscor s akuzativom 186. a).

adire s akuzativom 184.

adiungo s dva akuzativa 190. 3.

adiuvo s akuzativom 185. i 186. b).

admīror s akuzativom 182. 1.; s akuz. s infinitivom ili *quod* 351.

admoveo s genit. *memoriae* 200.; s *ut* 320. 2.; s akuzat. s infinit. 320. 2. b. 3.; *admoveo* konstr. 208. b. 2.

adoro s akuzativom 186. b).

adscisco s dva akuzativa 190. 3.

adspicio 3. str. 131.

adsum konstr. 208. b. 2.
adulor s akuzativom 185. b. 1. i 186. b).
advehor s prijedl. *ad* 184. b.
advenio s akuzativom mjesto ablativa loci 240. 2.
adverbia (prilozi) 156.; *adv. temporis* 157. I.; *adv. locī* 157. II.; *adv. modī* 157. III.; *adv. pronominalia* 92.; *adv. numeralia* 79.—80.
advrsārī s dativom 205. 2.
adversārius s genitivom 206. f.) b. 1.
adversus poraba 250. 4.; mjesto genitiva objekt. 196. 4.
aeger s abl. limitationis 223. c); s abl. causae 228.
aegre abstineo quin 324. 2.
aemulor s akuzativom 185. b. 1.
aequalis s genitivom 206. f.) b. 1.
aequare urbem solō 185. b. 2.; s akuzativom 186. b).
aeque ac, atque 336. 1. c).
aequum est s akuz. s infinit. 348. 1.; u indikativu mjesto hrv. kondicionala 311. 2.; s *quod* 330. 2. b.
aestimare s abl. limitationis 223. a); s prijedl. *ex* 223. a); s genitivom 201.; s ablativom 201. b. 2.
affecto s akuzativom 186. d).
affero: *affero famam, nuntium* s akuz. s infinit. 349. 2.; s dativom 208.
afficere s ablativom 226.; konstr. 226. b.
affinis s dativom 206.; s genitivom 206. b. 1.
affirmo s akuz. s infinit. 349. 2.
afflīgo 3. str. 130.
affluere s ablativom 226.
ago: *id ago ut* 320. 2.
age, agite 144. c).
aggredior konstr. 184.
agito s akuzativom 186. c).
ago 3. str. 124; složenice str. 124.
āio 141.
algeo 2. str. 119.
alienus s abl. separationis 221. b); s prijedl. *a* 221. b).
aliquanto abl. mensurae 232.
aliquid s genit. partitivnim 198. b).
aliquis poraba 284.
aliter ac, atque 336. 1. c).
alius-alius poraba 289.
alius ac, atque 336. 1. c).
alius nisi 336. c) b.
alo 3. str. 133.
alter alter poraba 289.
altero tanto abl. *mensurae* 232.
alvus rod 29.
amans s genitivom 199. 2.
ambiguus s genitivom 199. 1. b. 3.
amīcio s akuzativom 193.; s ablativom 193. 1.
amīcus s dativom 206; s genitivom 206. b. 1.; s prijedlozima 206. b. 2.
amphora genitiv pl. 25. 4.
an poraba 340.; *an quisquam* 340. b; *an nōn* 339. 1. c). b. 1.
angor s akuz. s infinit. ili *quod* 351.
animadverto s akuz. s infinit. 349. 1.; s participom 365. 2. a).
animus: *est mihi in animo* s infinitivom 346. b. 3.; *habeo in animo* s infinit. 346. b. 3.; *animum induco* s infinit. 346. b. 3.; *animus* u abl. modi bez prijedloga *cum* 235.; *animus* se ne prevodi 257. 2. b.
ante s abl. *mensurae* 232. i 245.; poraba 250. 1.
antecello s abl. *mensurae* 232.; s dativom 184.
antefero s dativom 208.
anteire konstr. 184.
antepono s dativom 208.
antequam poraba 328.; s prezentom 302. 1.
anxius s genitivom 199. 1. b. 3.
apage 144. a).
aperio 4. str. 138.
apertum est s akuz. s infinit. 348. 1.
appareo s dva nominativa 169. 1.: *apparet* s akuz. s infinit. 348. 3.
appello 1. s dva akuzativa 169. 2.; u pasivu s dva nominativa 169. 2.
appello 3. s prijedl. *ad* 184. b.; konstr. 208. b. 2.
appetens s genitivom 199. 2.
appeto s akuzativom 186. d).
aptus s dativom 206.; s prijed. *ad* 206. b. 3.; s prijed. *ad* i gerundivom 375. b. 1.; *aptus qui* s konjunkt. 338. 2. c).
apud poraba 250. 2.
arbitror s akuz. s infinit. 349. 1.; s dva akuzativa 190. 2.; *arbitratus* pomišljajući 362. b. 1.
arceo 2. str. 121.; složenice str. 121.; s prijedl. *ab* 220. 1.
arcesso 3. str. 133.; s genitivom *criminis* 202.; s dva dativa 216.
ardeo 2. str. 118.; s dva akuzativa 182. b.
arguo 3. str. 128.; s *quod* 330.; s genit. *criminis* 202.
aspergo konstr. 209. b.
assequor s akuzativom 186. a); s *u* 320. 2.
assīdo 3. str. 127.
assis genit. *pretii* 201. b. 3.

assuesco s infinitivom 346.
assuefactus s abl. instrumenti 227.
assuetus s abl. instrumenti 227.
at poraba 389.
atque poraba 383.
atqui poraba 389.
attribuo s gerundivom 372. 3.
attinet: *nihil attinet, quid attinet* s infinitivom 344. b.
attingo s akuzativom 186. a).
auctor sum ut 320. 2.; s akuz. s infinit. 320. 2. b. 3. i 349. 2.
audeo 2. str. 119.
audio s akuz. s infinit. 349. 1.; s participom i akuz. s infinit. 365. 2. a) b. 1.; *audior* s nominat. s infinit. 357. 5.
audito abl. absolutus 367. b. 4.
augeo 2. str. 119.
auspicato abl. absolutus 367. b. 4.
aut u pitanjima 339. 1. c). b. 2.; *aut, aut-aut* poraba 388.
autem 389.
auxilio mjesto abl. instrumenti 225.
ave 144.
avidus s genitivom 199. 1.

B.

bellare s dativom 218.
benevolus s dativom 206.
bibo 3. str. 124.
bos sklonidba 41. 2.

C.

cado 3. str. 122.; složenice str. 122.; s abl. instrumenti 227.
caedo 3. str. 122.; složenice str. 122.
cano 3. str. 123.; s abl. instrumenti 227.; s dva dativa 216.
capesso 3. str. 133.; s akuzat. 186. d).
capio 3. str. 124.; složenice str. 124.; s akuzativom 186. a); s dva akuzativa 190. 3.
cardinalia 75.—76.
careo s abl. separationis 221. III.
caro sklonid. 41. 3.
carpo 3. str. 129.
casu abl. modi 235. b. 1.
causa s genitivom ili *meā, tuā, nostrā* itd. 195.; s genitivom mj. rečenice 195. b. 2.
caveo 2. str. 118.; konstr. 321.; *cave* s konjunktivom 318. d); s akuzat. 186. a); konstr. 212.
cedo, cette 144. d).
cedo 3. str. 130.; separationis 220. 1.; s prijedlogom *de* ili *e* 220. 1.; konstr. 223. c).
celo s dva akuzativa 191. 1.; *celo* s prijedl. *de* 191. 1. b. 3.
censeo 2. str. 121.; s gerundivom 320. 2. b. 2.; *censeo ut* ili akuz. s infin. 320. 2. b. 3.
cerneres 312. b).
cerno 3. str. 133.; s akuzat. s infinit. 349. 1.; s participom 365. 2. a).
certiorem facio s akuz. s infinit. 349. 2.; konstr. 190. b. 3.
certare s dativom 218.
cieo 2. str. 119.
cingo 3. str 131.
cingor s akuzativom 193.; s abl. 193. 1.
circum, circa poraba 250.
circumdo konstr. 209.
circumeo s akuzativom 183.
circumfluere s abl. 226.
circumsedeo s akuzativom 183.
circumvenio s akuzativom 183.
cis, citra poraba 250.
clam kao prijedlog 251. 7. b. 1.
claudo 3. str. 129.; složenice str. 129.
claudus s abl. limitationis 223. c).
coarguo s genit. criminis 202.
coepi 140. 1.; u pasivu uz pas. infin. 140. 1. b. 1.; s infinitivom 346.; *coeptus sum* uz infinit. pas. 346. b. 4.
cogito s akuz. s infinit. 349. 1.
cognito abl. absolutus 367. b. 4.
cognomine abl. 223. c) b. 1.
cognōsco s akuz. s infinit. 349. 1.; s dva akuzativa 190. b. 1.
cogo ut ili infinitiv 320. 2. b. 1.; s akuzativom mj. abl. loci 240. 2.
cohortor ut 320. 2.
coire s akuzativom 184.
collocare s abl. loci 240. 1.
colo 3. str. 133.
colus rod 29.
commentor s akuzativom 186. d).
commonefacio s genit. memoriae 200.
commoneo s genit. memoriae 200.
communico konstr. 208. b. 1.
communis s dativom 206.; s genitivom 206. b. 6.
comparo konstr. 208. b. 1.
comperio 4. str. 137.; s akuz. s infinit. 349. 1.
comperto abl. absolutus 367. b. 4.
compleo 2. str. 119.; s ablativom 226.
compos s genitivom 199. 1.

concedo s gerundivom 372. 3.; *concedo ut* 320. 2.; s infinitivom 320. 2. b. 1.; s akuz. s infinit. 320. 2. b. 3.
concupisco s akuzativom 186. d).
concurro s akuzativom mjesto abl. loci 240. 2.
concutio 3. str. 130.
condemno s genit. *criminis* 202.
conditio abl. modi bez prijedloga *cum* 235.
conduco s abl. pretii 233.; gerundivom 372. 3.; *conducit* s akuz. s infinit. 348. 3.
confero s dativom 208.; konstr. 208. b. 1.
confido s abl. causae 229. 2.; s dativom i ablativom 205. 2. b.
confirmo s akuz. s infinit. 343. 2.
confisus uzdajući se 362. b. 1.
confiteor s akuz. s infinit. 349. 2.
congredior konstr. 208. b. 1.
congruenter s dativom 206.
congruo 3. str. 128.; konstr. 208. b. 1.
coniunctiones vidi veznici.
coniungo konstr. 208. b. 1.
conor s infinitivom 346.; *conari si* 342. 2.
conqueror s akuzativom 182. 1.; *de aliqua re* 182. 1.
conscendere na pitanje odakle 240. 2. b. 1.; s akuzativom 182. 2.
conscius s genitivom 199. 1.
consecutio temporum 305. i d.; za historijskim prezentom 306. b. 1.
consentio konstr. 208. b. 1.
consequor ut 320. 2.; s akuzativom 185. i 186. a).
considēre s abl. loci 240. 1.
consilium abl. modi bez prijedloga *cum* 235.
consilium capio s infinitivom 346. i 346. b. 3.; *consilium est* konstrukcije 373. b. 4.
consistere s abl. loci 240. 1.
conspicio s akuz. s infinit. 349. 1.; s participom 365. 2. a).
constanter s dativom 206.
constare konstr. 222. b.; abl. pretii 233.
constat s akuz. s infinit. 348. 3.
cōnstituo ut 320. 2.; s akuz. s infinit. 320. 2. b. 3.; s infinitivom 346.; s akuz. s infinit. ili s gerundivom 352.; s abl. loci 240. 1.; s dva dativa 216.
consuesco s infinitivom 346.
consuetudo est ut 323. II. b) 4.
consulo 3. str. 133.; s konjunkt. 320. 2. b); konstrukcije 212.
consultus s genitivom ili ablativom 199. 1. b. 4.
contemno 3. str. 129.
contendo ut 320. 2.; s akuz. s infinit. 320. 2. b. 3.; s infinitivom 346.; konstr. 208. b. 1.
contentus s abl. causae 229. 2.
conterminus s dativom 206.
continere konstr. 227.; *contineo me vix quin* 324. 2.
contingit ut 323. II. b); 309. 1. b.
contra poraba 250.
contraho s akuzativom mjesto abl. loci 240.
contrarius ac, atque 336. 1. c); s genitivom 206. b. 6.
convenio s akuzativom mjesto abl. loci 240. 2.; konstr. 184.
convenit s akuz. s infinit. 348. 3.; *convenit* u indikativu mjesto hrv. kondicionala 311. 2.
convinco s genit. criminis 202.
copula 169.; izostavlja se 169. b. 1.
coquo 3. str. 131.
coram kao prijedlog 251. 7. b 1.
corpus što se ne prevodi 257. b.
crassitudine s genitivom 241. b. 4.
credito abl. absolutus 367. b. 4.
crēdo 3. str. 124.; s akuz. s infinit. 349. 1.; *credor* s nominat. c. infinit. 357. 5.; s dativom 205. 2.
crederes 312. b).
credibile est s akuz. c. infinitivo 348.
creo s dva akuzativa 190. 1.
creor s dva nominativa 169. 2.
crepo 1. str. 116.; složenice str. 116.
cubo 1. str. 116.; složenice str. 116.
culpa nulla abl. modi 235.
cum s abl. sociativus 234. 1.; s abl. modi 235.; poraba 251.
cum historicum 325.; *cum causale* 329. 1.; *cum concess.* i *adversat.* 335.; *cum temporale* 326.; *cum iterativum* 326. 2.; *cum explicativum* 326. 3.; *cum inversum* 326. 4.; *cum primum* s perfektom 302. 3.
cum-tum 387. 5.
cumulare s ablativom 226.
cupidus s genitivom 199. 1.
cupio 3. str. 133.; *ut* 320. 2.; s infinit. 346.; s akuz. c. infinit. 350.; s inf. prez. ili perf. razlika 350. b.
cur? 339. 1. a) b. 1.
curo ut 320. 2.; s akuzativom gerundiva 372. 3. b.; s akuzativom 186. a).
curro 3. str. 122.; složenice str. 122.; s akuzativom 189. 3.
cursu abl. modi 235.

D.

damno s genit. criminis 202.; *damno quod* 330.; s prijedl. *de* 202. b. 2.; s prijedl. *inter* 202. b. 2.; s ablativom 202. b. 3.; *capitis* ili *capite* 202. b. 4.; *damnor voti* 202. b. 5.

de poraba 251.; mjesto abl. separationis 220.; mjesto genit. partitivnoga 198. b. 1.

dea dativ pl. 25. 2.

debere u pogodbenim zavisnim rečenicama 333. A. b. i 333. B. b.; s infinitivom 346.; u indikativu mjesto hrv. kondicionala 311. 1.

decedere s abl. separationis 220. 1.

decerno ut 320. 2.; s akuz. s infinit. 320. 2. b. 3.; s infinitivom 346.; s akuz. s infinit. ili gerundivom 352.; s abl. instrumenti 227.

decet s infinitivom 344. b); s akuz. s infinit. 348. 3.; u indikativu mjesto hrv. kondicionala 311. 2.; s akuz. lica 187.; subjekt uza nj infinitiv ili srednji rod zamjenice 187. b.

declaro s akuz. s infinit. 349. 2.; dva akuzativa 190. 1.

declino s akuzativom 186. e).

dedecet s akuzativom lica 187.; subjekt uza nj infinitiv ili srednji rod zamjenice 187. b.; s infinit. 344. b).

defendo 3. str. 127.; s prijedlogom *ab* 220. 1.; s dativom 218.

deficio s akuzativom 185.; *def. animo* 185. b. 2.; *deficio* s prijedl. *ad* 185. b. 2.; *deficio ab aliquo ad aliquem* 185. b. 2.

defigere s abl. loci 240. 1.

defungor s ablativom 230.

delectat s infinitivom 344. b).

deleo 2. str. 119.

deligo s dva akuzativa 190. 1.; s dva dativa 216.

demonstro s akuz. s infinit. 349. 2.

deponentia 93., 296., 128. i d.

desero s akuzativom 186. a).

desidero s akuzativom 186. d).

designo s dva akuzativa 190. 1.

desino s infinitivom 346.

desisto s infinitivom 346.; s ablativom 220. 1.; *desitus sum* uz infinitiv pas. 346. b. 4.

despero s akuzativom 182. 2.

deterreo konstr. 321.; s prijedl. *ab* 220. 1. b. 1.

deus vok. sing. 28. 2.; sklonidba 28. 3.; genit. pl. 28. 4. b).

dicendum est s akuz. s infinit. 357. b. 3.

dico 3. str. 130.; s akuz. s infinit. ili *ut* 320. 2. b. 3.; s akuz. s infinit. 349. 2.; imperativ 111. 3.; s dva akuzativa 190. 2.; *diceres* 312. b); *qui dicitur, vocatur* 279.; *dicor* s nominat. s infinit. 357. 3.; *dicitur* = tvrdi se s akuz. s infinit. 357. b. 3.; s dva nominativa 169. 2.; *diem dicere* s dativom gerundiva 374. 1.

dicionis suae aliquid facere 203. b. 2.

dicto citius 224. b. 2.

dies rod 49.; žens. roda 49. b.; *eō die* u listovima 301. 2. b.; *diem dicere* s dativom gerundiva 374. 1.

differre s prijedl. *ab* 220. 1. b. 1.; s dativom 220. 1. b. 2.

difficilis s dativom 206.; s prijedlogom *ad* i gerundivom 375. b. 1.; sa supinom 379.; *difficile est* s akuz. s infinit. 348. 1.; u indikativu mjesto hrv. kondicionala 311. 2.

diffido s dativom i ablativom 205. 2. b.

diffisus ne uzdajući se 362. b. 1.

dignus s ablat. limitationis 223. b); *dignus qui* s konjunktivom 338. 2. c).

diiudicare s prijedl. *ab* 220. 1. b. 1.

diligens s genitivom 199. 2.

discernere s prijedl. *ab* 220. 1. b. 1.

disco s akuzativom 186. b); s infinitivom 346.

discordo s dativom 220. 1. b. 2.

discrepare s prijedl. *ab* 220. 1. b. 1.; s dativom 220. 1. b. 2.

displicet s infinitivom 344. b); s akuz. s infinit. 348. 3.; s dativom 205. 2.

dissentire s prijedl. *ab* 220. 1. b. 1.

dispar s dativom 206. e); s genitivom 206. b. 5.

dissimilis s dativom 206. e); s genitivom 206. b. 4.; *dissimilis ac, atque* 336. 1. c).

distare s prijedl. *ab* 220. 1. b. 1.; s dativom 220. 1. b. 2.

distinguo 3. str. 132.; s prijedl. *ab* 220. 1. b. 1.

distributiva 78.

diversus s genitivom 199. 1. b. 3.

divido 3. str. 129.

do 1. str. 115.; složenice str. 115.; s dva akuzativa 190. 3.; s dva dativa 216.; s dativ. kao predikatom 217. 2.; s gerundivom 372. 3.; *operam do ut* 320. 2. b).

doceo 2. str. 120.; s infinitivom 346.; s akuz. s infinit. 349. 2.; s dva aku-

zativa 191. 1.; u pasivu *disco* poraba 191. 1. b. 1.; *doceo* s prijedl. *de* 191. 1. b. 2.
doctus konstr. 191. b. 1.
doleo s abl. *causae* 229. 1.; s prijedl. *de* 229. b. 2.; s akuzativom 182. 1.; s akuz. s infinit. ili *quod* 351.
domo 1. str. 116.
domus akuzativ mjesta 238. b.; *domī* 238.; *domī bellique* 238.; *domi militiaeque* 238.; konstr. 238. 2.; sklonidba 47. 4.; rod 46.
donec poraba 327.
donare s ablativom 226.; konstr. 209.
drachma genit. pl. 25. 4.
dubito: *non dubito quin, quis dubitat quin* 324. 2.; *non debet dubitari quin* 324. 2.; *dubito quis, an* 324. 2. b. 2. a); s infinitivom 324. 2. b. 2. b); *dubito an* 342. 3.
dubius: *non est dubium quin* 324. 2.; *dubium est an* 342. 3.
duco 3. str. 130.; složenice str. 130.; s abl. loci 240. 1.; s dva akuzativa 190. 2.; s dva nominativa 169. 2.; konstr. 201. b. 1.; s dativom kao predikatom 217. 2.; imperativ 111. 3.
dum (dum ne, dummodo, dummodo ne) 331.; poraba 327.; *dum* s prezentom 301. 2.; s imperfektom 301. 2. b.

E.

e, ex, poraba 251.; mjesto abl. separationis 220.; s abl.: odakle 237. 2.; s abl. za vrijeme 246.; mjesto genit. partitivnoga 198. b. 1.
ecce s nominativom 192. b. 3.; s akuzativom 192. b. 3.
ecquis, ecquid 339. b) 2. b.
edico ut 320. 2.
edicto abl. absolutus 367. b. 4.
editus s ablativom 222.
edo 3. str. 125.; konjugacija 134.
edoceo s dva akuzativa 191. 1.
efficio ut 320. 2.; konstrukcije 320. 2. b. 1.; s dva akuzativa 190. 1.
effugio s akuzativom 185.
egenus s genitivom 199. 1.
egere s abl. separationis 221. III.
egredior s akuzativom 184. b.; s prijedl. *ex* 220. 1.
eicere s abl. separationis 220. 1.
eiusmodi ut 323. I.
elicio 3. str. 134.; složenice str. 134.
eligo s dva akuzativa 190. 1.
eligor s dva nominativa 169. 2.
emo 3. str. 125.; složenice str. 125.; s abl. pretii 233.
en s nominativom 192. b. 3.
enim 390.
eo, ire konjug. 137.
eo (prilog) s genitivom 198. f).
eo die = danas u listovima 301. 2. b.
equidem 389.
erga poraba 250.; s akuzativom mjesto genit. objektivnoga 196.
ergo 391.
erudire s ablativom 226.; *erudior* konstr. 191. b. 1.
esse konjug. 132.; *est ut* 323. II. b); *est quod, non est quod* 329. 3.; *est* s imenicom ili pridjevom konstr. 230. 2. b.; *est* s pridjevom u sred. rodu s infinitivom 344. a); *est mihi in animo* s infinitivom 346. b. 3.; *est* s pridjevom u sred. rodu s akuz. s infinit. 348. 1.; *esse* uz infinitiv izostavlja se 356. 3.; *esse* = živi, ima, kao predikat 169. b. 2.; *esse* s genit. posesivnim 203.; s genit. qualitatis 197. b); s genit. pretii 201.; s dativom 213.; s dativom kao predikatom 217.; *fuit cum* s konjunkt. 326. 1. b.
et 383.; *multus et* 384. b. 2.; *et - et* 387.; *et-neque* 387. 3.; *et is, et is quidem, isque, atque is, et hic quidem, sed is, neque is, nec is* 275.
etenim 390.
etiam poraba 385.; uz komparativ 265. b.
etiamsi 335. 2.
etsi 335. 2.
evado s akuzativom 186. b); s dva nominativa 169. 1.
evenit ut 323. II. b); *evenit quod* 323. II. b) b. 3.
evito s akuzativom 186. a).
excedere s abl. separationis 220. 1.; s prijedl. *dē* ili *ex* 220. 1.; *excedere modum* 184. b.
excello s dativom 184.
exeo s prijed. *ex* 220. 1.
exercere s ablativom 226.
exercitatus s ablativom 226.
existimo s dva akuzativa 190. 2.; s genit. qualitatis 197. b); *existimor* s dva nominativa 169. 2.; s nominat. s infinit. 357. 3.; s akuz. s infinit. 349. 1.
existo: *existunt, qui* s konjunkt. 338. 2. b); s dva nominativa 169. 1.

exornare s ablativom 226.
expavesco s akuzativom 186. a).
expedit s akuz. s infinit. 348. 3.
experiri sī 342. 2.
expers s genitivom 199. 1.
explere s ablativom 226.
explorato abl. absolutus 367. b. 4.
exsisto: *exsistunt, qui* s konjunkt. 338. 2. b); s dva nominativa 169. 1.
exspectare sī 342. 2.
exspectatione abl. comparationis 224. b. 2.
exsulto s abl. causae 229. 1.
extra poraba 250.
extremum est ut 323. II. b).
exuo 3. str. 127.; s abl. separationis 221. II.
exuor s akuzativom 193.; s ablativom 193. 1.

F.

faber genit. pl. 28. 4. b)
facesso 3. str. 133.
facilis s dativom 206; s prijedlogom *ad* i gerundivom 375. b. 1.; sa supinom na *-ū* 379.
facile est s akuz. c. infinit. 348. 1.
facinus est s akuz. c. infinit. 348. 2.
facio 3. str. 125.; složenice str. 125.; pas. 139.; različne konstrukcije 320. 2. b. 4.; *facio ut* 320. 2.; *facio* s akuz. c. infinit.; *facio* s part. prez. ili infinit. prez. pas. 320. 2. b. 4.; *fac nē* 317. e); *fac ut* ili bez njega 317. b. 3.; *facio quod* 323. II. b) b. 3.; *facere non possum quin* 342. 2; *facere non possum quin* i *facere non possum ut* 324. 2. b. 1.; imperativ 111. 3.; *factum est ut* 309. 1. b.; s dva akuzativa 190. 1.; *facio* s prijedl. *ex* 190. b. 3.; *facio aliquid dicionis suae* 203. b. 2.; *facio aliquid potestatis suae* 203. b. 2.; s genit. pretii 201.; s particip. prez. 365. 2. a) b. 1.
fallo 3. str. 122.
fallit me 187.
fama est s akuz. c. infinit. 348. 2.
familia genit. 25. 1.
familiaris s dativom 206.; s genitivom 206. b. 1.
fārī 143.
fas est s akuz. c. infinit. 348. 2.; sa supinom 379.
fateor s akuz. c. infinit. 349. 2.
faveo 2. str. 118.; s dativom 205. 2.
ferio 4. str. 138.; s akuzativom 186. d).
fero aegre, moleste, graviter s akuz. c. infinit. ili *quod* 351.
ferox s genitivom 199. 1. b. 3.
ferre konjugacije 135.; imper. 111. 3.
fertilis s gen. 199. 1.
fertur, feruntur s nom. c. infinit. 357. 4.
festino s infinitivom 346.
fido 3. str. 135.; s dativom i abl. 205. 2. b.
fieri konjug. 139.; *non potest fieri ut* 323. II. b); *fieri non potest quin* 324. 2.; pasiv za *facio* 295.; s dva nominat. 169. 1.; s genit. possess. 203.; s genit. qualitatis 197. b); s genit. pretii 201.
figo 3. str. 130.; s abl. loci 240. 1.
filia genit. 25. 1.; dat. pl. 25. 2.
filius vok. sing. 28. 2.
findo 3. str. 124.
fingo 3. str. 132.; s particip. prez. 365. 2 a) b. 1.
finitimus s dat. 206.; s genit. 206. b. 1.
fisus uzdajući se 362. b. 1.
fit ut 323. II. b.; *fit quod* 323. II. b) b. 3.
flagito dva akuz. 191. 2.; konstr. 191. 2.; *flagito ut* 320. 2.
flecto 3. str. 131.
fleo 2. str. 119.; s akuzativom 182. 1.
flocci genit. 201. b. 3.
fluo 3. str. 131.
fodio 3. str. 126.
fore = *futurum esse* 144. 7.
forem = *essem* 144. 7.
formido s akuzativom 182. 1.
fortasse 342. 3. b. 3.
forsitan 342. 3. b. 3.
foveo 2. str. 118.
frango 3. str. 126.
fraudare s abl. separationis 221. II.
fretus s abl. causae 229. 2.
fruor s abl. 230.
fugio 3. str. 126.; složenice str. 126.; s akuzativom 185.; *fugio* s prijedl. *ex, e, de* 185. b. 2.; *fugit me* 187.; *fugit me* s akuz. s infinit. 349. 1.
fugiens s genitivom 199. 2.
fuit cum s konjunkt. 326. b.
fulgeo 2. str. 119.
fundo 3. str. 126.; složenice str. 126.
fungor s ablativom 230.
futurum I. 300. 3.; futur kao zapovijed, zabrana 300. 3. b.; futur I. četvrte konjugacije na *-ībō* 111. 5. e) 3.; futur I. tvorba dodatak str. 197.
futurum II. 300. 4.; *futurum II.* mjesto futura I. 300. 4. b. 3.

*

G.

gaudeo 2. str. 119.; s akuz. s infinit. ili *quod* 351.; s abl. causae 229. 1.; s prijedl. *de* 229. b. 2.; s akuzativom zamjenice u sred. rodu 189. 4.
gavisus veseleći se 362. b. 1.
gemo 3. str. 133.; s akuzativom 182. 1.
genere abl. 223. c) b. 1.
genitivus vidi genitiv.
genitus s ablativom 222.
gentium: *ubi gentium* 198. f).
genus: *id genus alia* 189. 4. b. 2.
gero 3. str. 129.; *se gerere* uz priloge 190. b. 5.
gerundium vidi gerund i gerundiv.
gestio s infinitivom 346.
gigno 3. str. 134.; s akuzativom 186. c).
glorior s abl. causae 229. 1.; s prijedl. *in* 229. b. 3.; s akuzativom zamjenice u srednjem rodu 189. 4.
gnarus s genit. objektivnim 199. 1.
gratia s genitivom ili *meā, tuā* itd. 195.; s genitivom mjesto rečenice 195. b. 2.
gratias ago, habeo, quod 330.
gratulor quod 330.
gratus s dativom 206.
grus sklonidba 41.10.

H.

habeo s dva akuzativa 190. 2. i 3.; konstr. 190. b. 4.; *habeo pro, locō, numerō* 190. b. 4.; *habeor* s dva nominativa 169. 2.; s genit. posesivnim 203.; s genit. qualitatis 197. b); konstr. 201. b. 1.; s dva dativa 216.; s abl. loci 240. 1.; *habeo quod* 329. 3.; *habeo in animo* s infinitivom 346. b. 3.; *habeo* s participima perf. pas. 300. b. 2.
haereo 2. str. 118.
haud 392. 2.
haud quamquam 392. 4.
haud scio an, an non 342. 3.; *haud scio an* bez glagola 342. 3. b. 1.; *haud scio an non, nemo, nullus* 342. 3. b. 2.
haurio 4. str. 138.
hei s dativom 192. b. 2.
hic poraba 272.; *hic-ille* 273.; sklonidba 85.
hoc s genit. partitivnim 198. b).
honestum est s akuz. s infinit. 348. 1.
horreo s akuzativom 182. 1.
hortor ut 320. 2.
humus konstr. 238. 2.; *humi* 238.; rod 29.

I.

iacio 3. str. 126.; složenice str. 126.; s akuzativom 186. c).
iam s futurom 317. b. 5.
ibi na pitanje kamo? 240. 2. i 240. 2. b.
ico 3. str. 126.
id s genit. partitivnim 198. b).
id aetatis 189. 4. b. 2.
id ago ut 320. 2.
idcirco 391.
idem sklonidba 85.; poraba 276.; *idem hic, idem ille* itd. 276. b. 1.; *idem ac, atque* 336. 1. c); *idem ac* ili *qui* 336. 1. c) b.
ideo 391.
id genus alia 189. 4. b. 2.
idoneus s dativom 206.; *idoneus qui* s konjunkt. 338. 2. c); s prijedl. *ad* 206. b. 3.; s prijedl. *ad* i gerundivom 375. b. 1.
id specto ut 320. 2.
id temporis 189. 4. b. 2.
idus rod 46.
igitur 391.
ignoro s akuz. s infinit. 349. 1.
ignōtus s dativom 206. f).
ille sklonidba 85.; poraba 272.; *hic-ille* 273.; *ille* u neupravnom govoru 381. C.; *illud* s genitivom 189. 4. b. 2.
imbuo s ablativom 226.
imitor s akuzativom 185. i 186. d).
immemor s genitivom 199. 1.
impatiens s genitivom 199. 2.
impedio konstr. 321.
impello ut 320. 2.
imperfectum 301.; *imperfectum de conatu* 301. 1. c) b. 1.
impetro ut 320. 2.; s akuz. s infinit. 320. 2. b. 2.
impleo s ablativom 226.
implico s abl. instrumenti 227.
impotens s genitivom 199. 1.
imprimo s abl. loci 240. 1.
in poraba 252.; s akuz. kamo? 237. 1.; s abl. gdje? 237. 3.; s ablativom mjesto lokativa 138. 2. b.; s akuz. mjesto genit. objektivnog 196.
inanis s ablativom 199. 1. b. 1.; s abl. separationis 221. b); s prijedl. *a* 221. b).
incedo s dativom 184. b.
inchoativa na *-sco* 126. i d.
incertum est an 342. 3.

incĭdo s prijedl. *in* 184. b).
incīdo s abl. loci 240. 1.
incipio s infinitivom 346.
incito ut 320. 2.
incredibilis sa supinom 379.
incumbo konstr. 208. b. 2.
incūso konstr. 202. i b. 6.
indico s akuz. s infinit. 349. 2.; s dva akuzativa 190. 2.
in die 242. 2.; *in diem* 247.; *in mense, anno* 242. 2.
indigeo s genitivom 221. b.; s ablat. separationis 221. II.
indīgnor s akuzativom s infinit. ili *quod* 351.
indignus qui s konjunkt. 338. 2. c); s abl. limitationis 223. b).
inducere s participom prez. 365. 2. a) b. 1.
indulgeo 2. str. 119.; s dativom 205. 2.
induere konstr. 209. b.
induor s akuzativom 193.; s ablat. 193. 1.
ineo s akuzativom 184.
in eo est ut 323. II. b).
ineptus s dativom 206.
inesse konstr. 208. b. 2.
infero s dativom 208.; konstr. 208. b. 2.
infinitivus historicus 301. 1. c) b. 2.
infra s ablat. mensurae 232.; poraba 250.
ingens s genitivom 199. 1. b. 3.
ingratus s dativom 206.
ingredior konstr. 184.
inicio s dativom 208.
inimicus s dativom 206.; s genitivom 206. b. 1.
inīquus s dativom 206.
iniucundus s dativom 206.
iniuriā abl. modi 235.
inops s genitivom 199. 1.
inquam 142.
insimulo s genit. criminis 202.
inscrībo s dva akuzativa 190. 2.; s abl. loci 240. 1.
insuetus s genitivom 199. 1.
insculpo s abl. loci 240. 1.
instituo s infinitivom 346.; s ablat. 226.; konstr. 191. b. 1.
instruo s ablativom 226.
integer s genitivom 139. 1. b. 9.
intellecto abl. absolutus 367. b. 4.
intellego s dva akuzativa 190. b. 1.; s akuz. s infinit. 349. 1.; *intellegor* s nominat. s infinit. 357. 5.; *intellegitur* s akuz. s infinit. 348. 4.
inter poraba 250.; mjesto abl. temporis 242. 2.; mjesto genit. partitivnoga 198. b. 1.
intercedo s dativom 208.
intercludo s ablativom 220. 1.; konstr. 220. 1. b. 3; konstr. 209. b.
interdico s ablativom 220. 1.; konstr. 220. 1. b. 3.; konstr. 209. b.
interesse s dativom 208.; *interest inter* 208.; *interest* s infinitivom 344. b); s akuz. s infin. 348. 3.; konstr. 204.
interficior s abl. instrumenti 227.
intermitto: *nihil intermitto quin* 324. 2.; s infinitivom 346.
interponere se s dativom 208.
interpretor s dva akuzativa 190. b. 1.
interrogo s akuzativom zamjenice u srednjem rodu, za lica s prijedl. *de* 189. 4.; konstr. 191. 4.
intra poraba 250.; mjesto abl. temporis 242. 2.
inutilis s dativom 206.; s prijedlogom *ad* 206. b. 3.
invado s prijedlogom *in* 184. b.
invehor s prijedlogom *in* 184. b.
invenio s dva akuzativa 190.; *inveniuntur qui* s konjunkt. 338. 2. b).
ipse poraba 277.; *ipse ille, tum ipsum* 277. b.; mjesto refleksiv. zamjenice 270. 2. b. 2.
irascor s dativom 205. 2. b.
ire s akuzativom 189. 3.
irrideo s akuzativom 182. 2. i 186. b).
is poraba 274.; *is (= talis) ut* 323. I.
iste 272.
ita ut 323. I.; *ita non-ut* 323. II. b) b. 1.
itaque 391.
iter sklonidba 41. 4.
iubeo 2. str. 119.; s akuz. s infinit. 353.; *iubeo ut* 320. 2. b. 2.; s nominativom s infinit. 357.; s akuzat. 186. b).
iucundus s dativom 206.
iudicio abl. modi 223. c) b. 1.
iudico s dva akuzativa 190. 2.; s dva nominativa 169. 2.; s akuz. s infinitivom 349. 1.; s abl. limitationis 223. a); s prijedlogom *ex* 223. a).
iudicor s nominat. s infinit. 357. 3. i 5.
iungo 3. str. 131.
Iuppiter sklonidba 41. 5.
iure ablativ modi 235. b. 1.
iusiurandum iurare 189.
ius est ut 323. II. b.
iustum est u indikativu mjesto hrv. kondicionala 311. 2.; s akuzat. s infinit. 348. 1.

iuvo 1. str. 116.; s akuzativom 185. i 186. b); *iuvat* s infinitivom 344. b); s akuz. s infinit. ili *quod* 351.
iuxta poraba 205.

L.

laboro ut 320. 2.; s infinitivom 346.; s abl. 228.; s prijedl. *ex* 228. b. 2.
lacesso 3. str. 133.
lacrimo s akuzativom 182. 1.
laedo 3. str. 129.
laetor s akuzativom zamjenice u sred. rodu 189. 4; s abl. causae 229. 1.; s prijedl. *de* 229. b. 2.; s prijedlogom *in* 229. b. 3.; s akuz. s infinit. ili *quod* 351.
laetus s abl. causae 229. 1.
lamentor s akuzativom 182. 1.
latet me 187.
laudo quod 330.
lavo 1. str. 116.
lego 3. str. 125.; složenice str. 125.; s dva akuzativa 190. 2.; s dva nominativa 169. 2.
levo s abl. separationis 221. I.
lex est ut 323. II. b); *lege* abl. modi bez prijedlogom *cum* 235.
liber s abl. separationis 221. b).; s prijedlogom *a* 221. b).
liberi genit. pl. 28. 4. b).
libero s abl. separationis 221. I.; s prijedl. *a* 221. b).
libet s infinitivom 344. b).
licet s konjunkt. koncesivnim 315.; s konjunkt. 335.; s infinitivom 344. b); s akuz. s infinit. 348. 3.; s dativom uz infinitiv 348. 4. b. 2.
lino 3. str. 132.
loco 1. s abl. loci 240. 1.
locō s abl. pretii 233.; s gerundivom 372. 3.
locus u abl. loci 239.
longe uz superlativ 268. b.
longum est u indikativu mjesto hrv. kondicionala 311. 2.
loqui s abl. instrumenti 227.
luceo 2. str. 119.
ludo 3. str. 129.; s abl. instrumenti 227.; s akuzativom 182. 2.
lugeo 2. str. 119.; s akuz. s infinit. ili *quod* 351.; s akuzativom 182. 1.
luo 3. str. 128.

M.

maereo s abl. causae 229. 1.; s akuzativom 182. 1.
maestus s abl. causae 229. 1.
magis uz pozitiv 267.
magni genit. pretii 201.
magnitudine s genitivom 241. b. 4.
magno abl. pretii 233.
maledico s dativom 207.
malevolus s dativom 206.
malo konjug. 136.; s infinitivom 346.; s akuz. s infinit. 350.; *malim* s konjunktivom 313. b); *mallem* s konjunktivom 313. b); s konjunktivom bez *ut* 320. b. 5.; s infinitivom prez. ili perf. razlika 350. b.; s abl. mensurae 232.
mando ut 320. 2.; s gerundivom 372. 3.
maneo 2. str. 119.; s dva nominativa 169. 1.
manifestum est s akuz. s infinit. 348. 1.
manus rod 46.
maturo s infinitivom 346.
maximi genit. pretii 201.
medeor s dativom 207.; perf. 207. b.
mei kao genit. objektivni 196. b. 2.
melius est u indikativu mjesto hrv. kondicionala 311. 2.
memini imperativ 111. 3.; konjugacija 140. 1.; s akuz. s infinit. 349. 1.; s infinit.prez. 349. b. 3.; s genit. *memoriae* 220.; s akuzativom 200. b. 3.
memor s genitivom 199. 1.
mens: *mihi in mentem venit* 200. b. 2.; *mente* abl. modi bez prijedl. *cum* 235.
mergo 3. str. 132.
merito abl. modi 235.
metior s abl. limitationis 223. a).
metuens s genitivom 199. 2.
metuo s *ut* ili *ne* 322.; s akuzativom 186. a); konstr. 212.
metus est s *ut* ili *ne* 322.; *metus incidit ut* ili *ne* 322.; konstr. 212.
meus vok. sing. 28. 2.
mico 1. str. 117.; složenice str. 117.
mihi videor 357. b. 1.; *videtur=placet* 357. b. 1.; *visum est* s akuz. s infinit. 357. b. 1.; *ut videor* u uklopljenoj rečenici lično 357. b. 1.
mihi in mentem venit 200. b. 2.
militia: *domi militiaeque* 238.
mille, milia 75.
minimi genit. pretii 201.
minimo abl. pretii 233.
minimum s genit. partitivnim 198. b).
minitor s akuzativom 186. c).
minor s akuzativom 186. c); *m. alicui aliquid* 185. b. 3.; s akuz. s infinit. 349. 2.; s akuz. s infinit. ili *quod* 351.

minoris gen. pretii 201.
minuo 3. str. 128.
minus s genit. partitivnim 198. b).
mirabilis sa supinom 379.
mīror s akuzativom 182. 1.
mirum quantum, quam 342. 1. b. 3.
misceo 2. str. 120.
misereor s genitivom 188. b. 4.
miseresco s genitivom 188. b. 4.
míseret me konstr. 188.
mitto 3. str. 130.; složenice str. 130.; s prijedl. *cum* 234. 1. b.; s akuzativom 186. a); s dativom ili prijedl. *ad* 205. b.; s dva dativa 216.; s gerundivom 372. 3.
moderari konstr. 212.
modi 95.
modo-modo 387. 7.; *non modo non-sed* 323. II. b) b. 1.
modo uz imperativ 317. b. 1.; *modo, modo nē* 331.
modus abl. modi bez prijedl. *cum* 235.
moleste, aegre fero s akuz. s infinit. ili *quod* 351.
molo 3. str. 133.
moneo ut 320. 2.; s akuz. s infinit. 320. 2. b. 3.
mordeo 2. str. 117.
morior s dva nominativa 169. 1.
mos abl. modi bez prijedl. *cum* 235.; *mos est ut* 323. II. b).
moveo 2. str. 118.; *moveo ut* 320. 2.; s abl. separationis 220. 1.; s akuzativom 186. a).
mulceo 2. str. 119.
multo uz komparativ 265. b.; ablativ mensurae 232.
multo 1. konstr. 202. b. 3.
multum s genit. partitivnim 198. b).

N.

nam 390.
nanciscor konstr. 320. 2. b. 1.
narro s akuz. s infinit. 349. 2.
nascor s dva nominativa 169. 1.
natione abl. 223. c) b. 1.
nātū abl. 223. c) i 223. c) b. 1.
natus s ablativom 222.; s prijed. *ex* 222.; konstr. 244.
nē (neve) 392. 3.
ne upitna riječca 339. 1. b) 1.; u zavisnim pitanjima 342. 1.; *ne-an* u rastavnim pitanjima 342. 4.
ne uz optat. konjunktiv 313.; uz hortativni konjunktiv 314.; uz konces. konjunktiv 315.; uz imperativ 317.; u zabranama 318.; u namjernim rečenicama 320.; *ne dicam* 320. b. 1.; *ne* uz glagole priječiti . . . 321. a); *ne* poslije verba timendi 322.; *ne* u koncesiv. zavisnim rečenicama 335.
necessarius s dativom 206.
necesse est u indikativu mjesto hrv. kondicionala 311. 1.; s infinitivom 344. b); s akuz. s infinit. 348. 3; s konjunktivom 348. 4. b. 3.; s infinitivom i dativom 348. 4. b. 3.
necne 339. 1. c) b. 1.
necto 3. str. 131.
nedum s konjunktivom 320. 1. b.
nefas est s akuz. s infinit. 348 2.; sa supinom 379
neglegens s genitivom 199. 2.
nego s akuz. s infin. 349. 2.
negor s nominat. s infinit. 357. 5.
negotio nullo abl. modi 235.
nemo poraba 290.; *nemo est quin* 324. 1.; *nemo est quī* 338. 2. b.); *nemone* 339. 1. b) 3. b.
nequaquam 392. 4.
neque, nec 386.; *neque* = niti i ne 386.; *neque quisquam* 386.; *neque enim* 386.; *neque vero* 386.; *neque tamen* 386.; *neque-neque, nec-nec, neque-nec, nec-neque* 387. 2.; *neque-et* 387. 4; *neque aut-aut* 388. b.
nequeo konjug. 138.; s infinitivom 346.
ne-quidem 386. b.; *ne . . . quidem — non modo* 387. 12.
nescio s infinitivom 346.; s akuzat. s infinit. 349. 1.; *nescio quis, quid, quī, unde, quo modo* 342. 1. b. 3.; *nescio an* 342. 3.
neve (neu) 320.
nihil s genit. partitivnim 198. b); *nihili* genit. pretii 201.; *nihil est quod* 338. 2. b); *nihilne* 339. 1. b) 3. b.; *nihilo* abl. mensurae 232.; ablativ pretii 233.
nimis s genit. partitivnim 198. c).
nimium s genit. partitivnim 198. b); *nimium quantum* 342. 1. b. 3.
ningit str. 145.
nisi 331. i 334. i b.; *non (nemo) — nisi* 314 b. 1.; *nisi forte, nisi vero* 334. 1. b. 2.; *nisi quod* 334. 1. b. 3.; *nisi sī* 334. 1. b. 3.
nitor s abl. causae 229. 2.; s prijedlogom *ad* 229. 2. b. 2.
nix sklonid. 41. 6.
noceo s dativom 205. 2.
nolo konjug. 136.; bez *ut* 320. 2. b. 5.; *nolim* s konjunktivom 313. b);

nollem s konjunktivom 313. b); *nolī, nolīte* s infinitivom 318. c); s infinitivom 346.; s akuz. s infinit. 350.; s infinitivom prez. ili perf. razlika 350. b.
nomen mihi est 214.; *nomen do, indo* konstr. 214.
nomine 223. c) b. 1.
nomino s dva akuzativa 190. 2.
nominor s dva nominativa 169. 2.
non poraba 392.; *non* mjesto *ne* 392.; b. 2.; *non* = i ne, a ne 386.; *non aliter ac* ili *quam* 336. c) b.; *non modo (non solum, non tantum) — sed etiam (verum etiam)* 387 9.; *non modo (non solum) non — sed etiam* 387. 10.; *non modo (non solum) non — sed ne . . . quidem (sed vix)* 387. 11.; *non modo non — sed* 323. II. b) b. 1.
nonne 339. 1. b) 3.
nonnemo i *nemo non* 392. 7.
non nihil i *nihil non* 392. 7.
non — nisi 334. b. 1.
nonnulli i *nulli non* 392. 7.
non quin 329. 3.
non quo, non quo non 329. 3.
nos: partit. genitiv 198. b. 5.; *nostri* genitiv objektivni 196. b. 1. i 2.; *nostrum omnium* 195. b. 3.; *nostrum* partit. genitiv 196. b. 1.
notus s dativom 206. f).
nubo 3. str. 128.; s dativom 205. 2. b.
nudo 1. s abl. separationis 221. II.
nudus s abl. separationis 221. b); s prijedlogom *a* 221. b).
nullus: *nullus non* i *nonnullus* 392. 7.
num 339. 1. b) 2.; u zavisnim pitanjima 342. 1.
numero s abl. loci 240. 1.; s dva akuzativa 190. 2.
nunquamne 339. 1. b) 3. b.
nuntiato abl. absolutus 367. b. 4.
nuntio s akuz. s infinit. 349. 2.; *nuntiatum est* s akuz. s infinit. 348. 4.
nusquamne 339. 1. b) 3. b.

O.

o! s akuzativom 192.
ob poraba 250.
obeo s akuzativom 184.
obesse s dativom 205. 2.
obicio quod 330.
obliviscor s genitivom memoriae 200.; s akuz. s infinit. 349. 1.
oboedio s dativom 205. 2.
obsecro ut 320. 2.
obsequor s dativom 182.
observo s akuzativom 186. a)
obsisto konstr. 321.
obsto konstr. 321.
obtempero s dativom 205. 2.
obtrecto s dativom 207.
obversatur s dativom 208.
occulo 3. str. 133.
occultare s abl. instrumenti 227.
occumbo konstr. 208. b. 2.
occurrere s dativom 208.
odi 140. 1.; pas. *odio sum* 294.
officere s dativom 205. 2.
olere s akuzativom 189. b.
omitto s infinitivom 346.
onerare s ablativom 226.
onustus s ablativom 226.
opera mjesto abl. instrumenti 225.
operam do ut 320. 2.; s dativom gerundiva 374. 1.
operio 4. str. 138.
opinio est s akuz. s infinit. 348. 2.; *opinione* abl. 223. c) b. 1.; ablativ comparationis 224. b. 2.
opinor s akuz. s infinit. 349. 1.
oportet u indikativu mjesto hrv. kondicionala 311. 1.; s infinitivom 344. b); s akuz. s infinit. 348. 3.; s konjunktivom 348. 4. b. 3.
oppidum uz imena gradova 238. b. 1. b).
opportunus s dativom 206.
optimus sa supinom 379.
opto ut 320. 2.
opus est s infinitivom 344. b); s akuz. s infinit. 348. 3.; konstr. 231.
oratio obliqua 380. i d.
orbo s abl. separationis 221. II.
orbus s abl. separationis 221. b); s prijedlogom *a* 221. b).
ordinalia 77.
ordine abl. modi 235.
orno 1. s ablativom 226.
oro ut 320. 2.; konstr. 191. 3.
ortus s ablativom 222.; s prijedlogom *ab* 222.
ostendo s akuz. s infinit. 349. 2.

P.

pace abl. modi 235.
pacto abl. absolutus 367. b. 4.
paene s indikativom 311. 4.
paenitet konstr. 188.; s infinitivom 344. b).

pallēre s akuzativom 182. b.
pando 3. str. 127.
pango 3. str. 123.
par s dativom 206. c); s genitivom 206. b. 5.; *par est* s akuz. s infinit. 348. 1.; *par ac, atque* 336. 1. c); konstr. 223. c); u indikativu mjesto hrv. kondicionala 311. 2.
paratus s prijedl. *ad* i gerundivom 375. b. 1.
parco 3. str. 123.; s dativom 207.; pasiv 207. b.
pareo s dativom 205. 2.
pario 3. str. 123.; složenice str. 137.
pariter ac, atque 336. 1. c).
particeps s genitivom 199. 1.
paro s akuzativom 186. d).
parum s genit. partitivnim 198. c).
parvi genit. pretii 201.
parvo abl. pretii 233.
patior s akuz. s infinit. 353.
patiens s genitivom 199. 2.
paulum s genit. partitivnim 198. b).
paulo abl. mensurae 232.
pello 3. str. 123.; složenice str. 123.; s abl. separationis 220. 1.
pendeo 2. str. 117.
pendo 3. str. 123.; s abl. limitationis 223. a).
penes poraba 250.
per poraba 250.; mjesto abl. instrumenti 225.; mjesto abl. modi 235. b. 4.; s akuzativom za vrijeme 243.
percello 3. str. 122.
percurro s akuzativom 183.
pereo pasiv za *perdo* 295.
perfectum historicum 301. 3.
perfectum praesens 300. 2.
perficio ut 320. 2.
perfungor s ablativom 230.
pergo s infinitivom 346.
perhibeo s akuz. s infinit. 349. 2.
perhorresco s akuzativom 182. 1.
periculum est ut ili *ne* 322.
perinde ac, atque 336. 1. c).
peritus s genitivom 199. 1.; s genitivom ili ablativom 199. 1. b. 4.
permagni genit. pretii 201.
permagno abl. pretii 233.
permaneo s dva nominativa 169. 1.
permitto ut 320. 2.; s infinitivom 320. 2. b. 1.; s gerundivom 372. 3.
permoveo ut 320. 2.
perniciosus s dativom 206.
persevero s infinitivom 346.
perspicitur s akuz. s infinit. 348. 4.
perspicuum est s akuz. s infinit. 348 1.
persuadeo ut 320. 2.; s akuz. s infinit. 320. 2. b. 3.; s dativom 207.; *persuasum mihi est* 207. b.
pervado s akuzativom 183.
pervenio s akuzativom mjesto ablat. loci 240. 2.
peto 3. str. 133.; *peto ut* 320. 2.; konstr. 191. 3.
piget konstr. 188.; s infinitivom 344. b).
pili genitiv pretii 201. b. 3.
pingo 3. str. 132.; s participom prez. 365. 2. a). b. 1.
placeo s dativom 205. 2.; *placet* s infinitivom 344. b); s akuz. s infinitivom 348. 3.
plaudo 3. str. 129.
plenus s genitivom 199. 1.
plico 1. str. 117.; složenice str. 117.
pluit konstr. 227.
pluralis modestiae 269.
pluralis intensivae magnitudinis 257.
plurimi genit. pretii 201.
plurimo abl. pretii 233.
plurimum s genit. partitivnim 198 b).
plus s genit. partitivnim 198. b); *plūris* genit. pretii 201.; *plus aequo, iusto* 224. b. 2.
plusquamperfectum 301. 2.
polliceor s akuz. s infinit. 349. 2.
pone poraba 250.
pono 3. str. 134.; s abl. loci 240. 1.
porticus rod 46.
posco str. 135.; konstr. 320. 2. b. 1.; s dva akuzativa 191. 2.
posse u pogodbenim zavisnim rečenicama 333. A. b. i 333. B. b.; *possum* s infinitivom 346.; mjesto infinit. futura 349. b. 4; u indikativu mj. hrv. kondicionala 311. 1.; konjugacija 133.
post poraba 250.; s abl. mensurae 232. i 345.
postpono s dativom 208.
postquam s perfektom 302. 3.; s pluskvamperfektom 302. 3. b. 2.
postulo konstr. 191. 2.; s prijedlogom *de* 202. b. 2.; *postulo ut* 320. 2
potestatis suae aliquid facere 203. b. 2.
potior s ablativom 230.; s genitivom 230. b. 2.
poto 1. str. 117.
prae poraba 251.
praebeo s dva akuzativa 190. 4.
praecedo s akuzativom 184.
praeceps sklonid. 41. 10.
praecipio ut 320. 2.
praeditus s ablativom 226.

praeesse s dativom 208.; s dativom gerundiva 374. 1.
praefero s dativom 208.
praeficio s dativom 208.
praepositiones vidi prijedlozi.
praescribo ut 320. 2.
praesens 300.; *praesens historicum* 300. 1.
praesto s dativom 184.; s dva akuzativa 190. 4.; *se praestare* poraba 190. b. 5.; s abl. mensurae 232.
praesum s dativom 208.; s dativom gerundiva 374. 1.
praeter poraba 250.
praetereo s akuzativom 183.
praeterit me 187.
praetergredior s akuzativom 183.
praetermitto: nihil praetermitto quin 324. 2.
praetervehor s akuzativom 183.
prandeo 2. str. 118.
precor ut 320. 2.; s akuzativom 186. b); konstr. 191. 3. i 191. 3. b.
prehendo 3. str. 127.
premo 3. str. 129.; složenice str. 129.
pridie = danas u listovima 301. 2. b.
priusquam poraba 328.; s prezentom 302. 1.
privare s abl. separationis 221. II.
pro poraba 251.; *pro* = za, mjesto 210. b. 1.; *pro* s ablativom mjesto relativne rečenice 278. 3.
probatur mihi aliquid 214. b. 2.
prodeo extra modum 184. b.
prodesse s dativom 205. 2.
proficisci s abl. instrumenti 227.
prohibere s prijedlogom *ab* 220. 1.; *prohibeo quominus* 321; *prohibeo ne* 321.; s infinitivom ili s akuz. s infin. 321. b. 3.
proinde 391.; *proinde quasi* 336. 2.; *proinde ac sī* 336. 2.; *proinde ac, atque* 336. 1. c); *proinde quasi* ironički 336. 2. b. 1.
promitto s akuz. s infinit. 349. 2.
pronomina vidi zamjenice.
prope poraba 250.; s indikativom mjesto hrv. kondicionala 311. 4.; *prope est ut* 323. II. b).
propero s infinitivom 346.
propinquus s dativom 206.; s genitivom 206. b. 1.
propior s dativom 206.; s akuzativom 206. b. 8.
propius s akuzativom 206. b. 8.
propono s gerundivom 372. 3.
proprius s dativom 206.; s genitivom 206. b. 6.
propter poraba 250.
propterea 391.
prosequor s akuzativom 185.
prospicio konstr. 212.; *prospicio ut* 320. 2.
prosum s dativom 205. 2.
provideo konstr. 212.; *provideo ut* 320. 2.
proxime s akuzativom 206. b. 8.
prōximum est ut 323. II. b).
proximus s dativom 206.; s akuzativom 206. b. 8.
prudens s genitivom 199. 1.; s genitivom ili *in re* 199. 1. b. 4.
pudet konstr. 188.; s infinitivom 344. b).
pugnare s dativom 218.
pulchrum est s akuz. s infinit. 348. 1.; s indikativom mjesto hrv. kondicionala 311.
pungo 3. str. 123.; složenice str. 123.
purus s genitivom 199. 1. b. 3.
puto s dva akuzativa 190. 2.; s genitivom pretii 201.; konstr. 201. b. 1.; s ablativom 201. b. 2.; s abl. loci 240. 1.; s akuz. s infinit. 349. 1.; *putares* 312. b).
putor s dva nominativa 169. 2.; s genitivom posesivnim 203.; s nomin. s infinit. 357. 3.
putandum est s akuzativom s inifinit. 348. 4.

Q.

quā? 339. 1. a) b. 1.
quaero 3. str. 133.; konstr. 191. 4. b. 1.
quaeso, quaesumus 144. 6.
qualis = et talis, talis autem 280. b.
qualis? 339. 1. a) b. 1.
qualiscunque s indikativom mjesto hrv. kondicionala 311. 3.
quam? 339. 1. a) b. 1.
quam uz superlativ 268. b.
quamdiu? 339. 1. a) b. 1.
quamobrem? 339. 1. a) b. 1.
quamobrem 391.
quamquam 335. 2.; *quamquam* u glavnim rečenicama 335. 2. b.
quam ut poslije komparativa 323. I. b).
quamvis s konjunktivom 335.
quando? 339. 1. a) b. 1.
quandoquidem poraba 329. 2.
quantopere? 339. 1. a) b. 1.
quantus? 339. 1. a) b. 1.
quanti-tanti genit. pretii 201.
quanto-tanto abl. pretii 232.
quantum s genit. partitivnim 198. b).

quantuscunque s indikativom mjesto hrv. kondicionala 311. 3.
quapropter 391.
quare 391.
quare? 330. 1. a) b. 1.
quasi 336. 2.; ironički 336. 2. b. 1.; *quasi vero* ironički 336. 2. b. 1.
quatio s akuzativom 186. c).
-que poraba 383.
quemadmodum-ita 336. d).
queo, nequeo konjug. 138.; s infinitivom 346.
quēror s akuzativom 182. 1.; *q. de aliquā rē* 182. 1.; s akuz. s infinit. ili *quod* 351.
quī = *quomodo* 339. 1. a) b. 4.
qui u iznutra zavisnim rečenicama 337. II.; u relat. namjernim rečenicama 338. 1.; u relat. posljedičnim rečenicama 338. 2.; u relat. uzročnim rečenicama 338. 3.; u relat. dopusnim rečenicama 338. 4.; *qui quidem* 338. 5.; *qui dicitur, qui vocatur* 279.; *nemo est qui* 338. 2. b); *qui* 282.
qui = *et is, is autem, is enim, is igitur* 280.
qui? quae? quod? 339. 1. a) b. 1.
quia poraba 329. 2.
quicunque s indikativom mjesto hrv. kondicionala 311. 3.
quid s genit. partitivnim 198. b); *quid causae est* 198. b).
quidam poraba 285.
quidem 389.
quidni? 339. 1. a) b. 1. i 5.
quidquid s indikativom mjesto hrv. kondicionala 311. 3.
quin s konjunktivom 324.; *nemo est quin* 324. 1.; *non quin* 329. 3.; *quin* poslije glagola priječiti 321. b. 2.; *quin* = *quī nōn, ut nōn* 324. 1.
quis? quid? 339. 1. a) b. 1.; *quis est qui* 338. 2. b); *quid est quod* 338. 2. b); *quid?* kao pitanje čuđenja 339. 1. a) b. 2.; *quid vero, quid igitur, quid quod* 339. 1. a) b. 2.; *quis est quī, quid est cur* 339. 1. a) b. 3.; *quis* = kako, kad 282. b. 2.; *quis* 282.
quis neodređena zamjenica, poraba 283.
quisnam? quidnam? 339. 1. a) b. 1.
quippe qui s konjunktivom 338. 3. b.
quisquam poraba 286.
quisque poraba 287.
quisquis s indikativom mjesto hrv. kondicionala 311. 3.
quō? 339. 1. a) b. 1.
quō: non quō, non quō non 329. 3.
quō u namjernim rečenicama 320. 1.
quō-eō abl. mensurae 232.
quocirca 391.
quod: nihil est quod 338. 2. b).
quod poraba 327.; *quod* s indikativom i konjunktivom 329. 3. i b.; *non quod, non eō quod* 329. 3.; *quod* faktično 330. 1.; *quod* poslije glagolâ *facio, accidit* s prilozima 330. 1.; *quod si, nisi* itd. 281. b.; s genit. partitivnim 198. b).
quod sciam 338. 5.
quominus 321. b).
quoniam poraba 329. 2.
quoque 383.
quot? 339. 1. a) b. 1.
quotiens? 339. 1. a) b. 1.
quotquot s indikativom mjesto hrv. kondicionala 311. 3
quotus? 339. 1. a) b. 1.
quotusquisque est qui 338. 2. b).
quousque? 339. 1. a) b. 1
quum = *cum* veznik.

R.

rādo 3. str. 129.
rapio 3. str. 134.
ratio abl. modi bez prijed. *cum* 235.
ratus misleći 362. b. 1.
recingor s akuzativom 193.; s ablativom 193. 1.
recipio konstr. 227.
recordor konstr. 200. b. 1.; s akuz s infinit. 349. 1.
rectum est s akuz. s infinit. 348. 1.
recuso konstr. 321.; *non recuso* s infinitivom 321. b. 4.
reddo s dva akuzativa 190. 1.; konstr. 190. b. 3.
redimere s abl. pretii 233.
redolere s akuzativom 189. b.
redundo s ablativom 226.
refercīre s ablativom 226.
refert konstr. 204. b.; s infinitivom 344. b); s akuz. s infinit. 348. 3.
refertus s ablativom 199. 1. b. 2.; s genitivom 199. 1. b. 2.
reformīdo s akuzativom 182. 1.
rego 3. str. 130.; s akuzativom 186. c).
relinquo 3. str. 126.; s dva dativa 216.; s gerundivom 372. 3.
relinquitur ut 323. II. b).
reliquum est ut 323. II. b).

reminiscor s genit. memoriae 200.; s akuz. s infinit 349. 1.
removere s ablativom separationis 220. 1.
renīti s dativom 205. 2
repo 3. str. 128.
reperio 4. str. 137; s dva akuzativa 190. b. 1.
reperior s nominat. s infinit. 357. 5.
reperiuntur qui 338. 2. b).
reposco konstr. 191. 2.; s dva akuzativa 191. 2.
reprehendo quod 330.
repugnare s dativom 205. 2.
resistere konstr. 321.; s dativom 205. 2.
resipere s akuzativom 189. b.
respondeo s akuz. s infinit. ili *ut* 320. 2. b. 3.; s akuz. s infinit. 349. 2.
restat ut 323. II. b).
retineri non possum quin 324. 2.
reum facio s genit. criminis 202.
rīdeo 2. str. 118.; s akuzativom 182. 2. i 186. b).
rōdo 3 str. 129.
rogo konstr. 191. 3. i 4.; *rogare sententiam* 191. 4. b. 3.; *rogo* s akuzativom zamjenice u sred. rodu 189. 4.; *rogo ut* 320. 2.
rudis s genitivom 199. 1; s genitivom ili *in re* 199. 1. b. 4.
rumpo 3. str. 126.; složenice str. 126.
ruo 3. str. 128
rus konstr. 238. 2.; akuz. mjesta 238. b.; lokat. *ruri* 238.

S.

sacer s genitivom 206. b. 7.
saepio 4. str. 138.
salio 4. str. 138.
salutāris s dativom 206.
salve 144.
sancio 4. str. 138.
sapio 3. str. 133.; s akuzativom 189. b.
satis s genitivom partitivnim 198. c); s pridjevom i imenicom 198. c) b.
satus s ablativom 222.
scando 3. str. 127.; složenice str. 127.; s akuzativom 182. 2.
scelus est s akuz. s. infinit. 348. 2.
scio imperativ 111. 3.; *scito, scitote* 317. b. 1.; s infinitivom 346.; s akuz. s infinit. 349. 1.; *haud scio an non, nemo, nullus* 342. 3. b. 2.; *haud scio an* bez glagola 342. 3. b. 1.; *haud scio an, an non* 342. 3.
scindo 3. str. 124.
scrībo 3. str. 128.; s akuz. s infinit. ili *ut* 320. 2. b. 3.; s akuz. s infinit. 349. 2.
scrībor s nominat. s infinit. 357. 5.
sculpo 3 str. 129.
seco 1. str. 117.
sector s akuzativom 185. i 186. d).
secundum poraba 250
securus s genitivom 199. 1. b. 3
secus ac, atque 336. 1. c).
sed 389.
sedeo 2. str. 118.; složenice str. 118.
segregare s prijedl. *ab* 220. 1. b. 1.
seiungere s prijedl. *ab* 220. 1. b 1.
senex sklonid. 41. 7.
sententiā ablativ 223. c) b. 1.
sentio 4. str. 138.; s akuz. s infin. 349. 1.
separare s prijedlogom *ab* 220. 1. b. 1.
sepelio 4. str. 138.
sequitur ut 323. II. b).
sequor s akuzativom 185. i 186. d).
sero 3. str. 132.
serpo 3 str. 129.
seu = *sive*.
sī 331.; *sī modo* 331; *si non* 334. 2.; *si minus* 334. 2.; *sī* u upitnim rečenicama 342 2.
sic ut 323. I.
sicut = na pr., 195. b. 2
sicut-ita, sic 336. d).
significo s dva akuzativa 190. b. 1.
silentiō abl. modi 235.
sileo s akuzativom 182. 2.
similis s dativom 206. e); s genitivom 206. b. 4.
similis ac, atque 336. 1. c).
similiter ac, atque 336. 1. c).
simulatione abl. modi 235.
simulac s perfektom 302. 3.
simulatque s perfektom 302. 3.
sin, sin autem 334. 3.
sine poraba 251.
sino 3. str. 132.; s akuz. s infinit. 353.; s nominat. s infinit. 357.
siquidem poraba 329. 2.
sīs 317. b. 1.
sisto 3. str. 124.; složenice str. 124.
sitio s akuzativom 189. 3.
sitiens s genitivom 199. 2.
sive (seu), sive-sive 388.
sive-sive s indikativom 311. 5.
socius genit. pl. 28. 4. b)
sodes 317. b. 1.
soleo 2. str. 119.
solito magis 224. b. 2
solitus običavajući 362. b. 1.
solvo 3. str. 127.; s abl. separationis 221. I.

sono 1. str. 116.; složenice str. 116.
sortior s akuzativom 186. d).
spargo 3. str. 132.
spe abl. comparationis 224. b. 2.
specie abl. modi 235.
specto s akuzativom 186. d) ; *id specto ut* 320. 2.
sperno 3. str. 133
spero s akuzativom 182. 2.; s akuz. s infinit. 349. 1.
spes est s akuz. s infinit. 348 2
spiro s akuzativom 186. c).
spoliare s abl. separationis 221 II.
spondeo 2. str. 117.; složenice str. 117.
sponte abl. modi 235.
statuo 3. str. 128.; složenice str 128.; s abl. loci 240 1.; *statuo ut* 320. 2.; s akuz. s infinitivom 320. 2. b. 3.; s infinitivom 346.; s akuz. s infinit. ili gerundivom 352.
sterno 3. str. 133.
sto 1. str. 116.; složenice str. 116.; s ablativom 229. 2. b. 2.; s ablat. pretii 233.; *per me stat quominus* 321. b. 1.
strepo 3. str. 134.
strideo 2. str. 118.
stringo 3. str. 132.
struo 3. str. 131.
studeo s akuzativom zamjenice u sred. rodu 189. 4.; s dativom 205. 2.; s dativom 207.; s dativom gerundiva 374. 1.; s infinitivom 346.; s akuz. s infinit. ili infinitivom 350.
studiosus s genitivom 199. 1.
suadeo 2. str. 118.; *suadeo ut* 320. 2.
sub poraba 252.
subeo s akuzativom 184.
subicio s dativom 208.
subterfugio s akuzativom 185.
succenseo s akuz. s infinit. ili *quod* 351.
sui kao genit. objektivni 196. b. 2.
sum s abl. pretii 233.
sunt qui s konjunkt. 338. 2. b).
sumo s dva akuzativa 190. 3.
super poraba 252.
superbus s abl. causae 229. 1.
suppellex sklonidb. 41. 8.
superest ut 323. II. b).
supersedeo s infinitivom 346.
superstes s genit. ili dativom 206. b. 9.
supplico s dativom 207.
supra poraba 250.; s abl. mensurae 232.
supremum est ut 323 II. b).
supter poraba 252.
sus sklonid. 41. 10.
suscipio s akuzativom 186. a); s gerundivom 372. 3.

T.

taceo s akuzativom 182. 2.
taedet konstr. 188.; s infinitivom 344. b).
talis ut 323. I.
talis-qualis 336. 1. a).
tam ut 323. I.; *tam-quam* 336. 1. a); 387. 6.; 387. 8.
tamen 389.
tametsi 335. 2.
tamquam 336. 2.; *tamquam si* 336. 2.
tango 3. str. 123.; složenice str. 123.; s akuzativom 186. a).
tanti genit. pretii 201.
tantīdem genit. pretii 201.
tantopere ut 323. I.
tantopere-quantopere 336. 1. a).
tantum s genit partitivnim 198. b).
tantum abest ut-ut 323. II. b) b. 1.
tantundem s genit. partitivnim 198. b).
tantus-quantus 336. 1. a).
tantus ut 323. I.
tardare s prijedlogom *ad* i gerundivom 375. b. 2.
tego 3. str. 131.
temperare konstr. 212.; *temperare mihi non possum quīn* 324. 2.
tempus: id temporis 189. 4. b. 2.; s prijedlogom *in* ili bez njega 242. 1. a).
tempus est s akuz. s infinit. 348. 2.; *tempus fuit* s konjunkt. 326. b.
tendo 3 str. 123.; složenice str. 123.
teneo 2. str. 120.; složenice str. 120. do 121.; s abl. instrumenti 227.; s participom perf. pas 300. b. 2.; *se tenere* s abl. instrumenti 227.
tentare sī 342. 2.
tenus poraba 251.
tergo 3. str. 132.
tero 3. str. 132.
teruncii genit. pretii 201. b. 3.
testimonio ablativ 223. c) b. 1.
testis sum s akuz. s infinit. 349. 2.
testor s akuzativom 186. c).
texo 3. str. 134
timeo konstr. 212.; s akuzativom 186. a); *timeo ut* ili *ne* 322.
timor: in timore sum ut ili *ne* 322.
tollo 3. str. 134.
tondeo 2. str. 117.
tono 1. str. 116.
torqueo 2. str. 119.; s akuzativom 186. c).
torreo 2. str. 121.
tot-quot 336. 1. a); *tot ut* 323. I.
totiens-quotiens 336. 1. a).

totiens ut 323. I.
totus s abl. loci 239.
tracto s akuzativom 186. d).
traditum est s akuz. s infinitiv. 357. b. 3.
traditur, traduntur s nomiñat. s infin. 357. 4.
trado s akuz. s infinit. 349. 2.; s gerundivom 372. 3.
traho 3. str. 131.
traicio s dva akuzativa 183. b.
trans poraba 250.
transcendo s akuzativom 183.
transdūco s dva akuzativa 183. b.
transeo modum 184. b.
transgredior s akuzativom 183.
transporto s dva akuzativa 183. b.
transvolo s akuzativom 183.
tremo 3. str. 133.; s akuzat. 182. b.
tribuo 3. str. 128.; s dativom kao predikatom 217. 2.
tribus rod 46.; dativ pl. 47. 3.
trūdo 3. str. 129.
tueor s prijedl. *ab* 220. 1.
tui kao genit. objektivni 196. b. 2.
tundo 3. str. 123.; složenice str. 123.
tum s futurom 317. b. 5.; *cum-tum, tum-tum* 387. 8.
turpe est s akuz. s infinit. 348. 1.
tutus s prijedlogom *ab* 220. 1.

U.

ubi s genitivom 198. f); *ubi* s perfektom 302. 3.; *ubi* s prezentom 302. 3. b. 1.; *ubi primum* s perfekt. 302. 3.
ubi? 339. 1. a) b. 1.
ubi = et ibi, ibi autem 280. b.
ubinam 339. 1. a) b. 1.
ulciscor s akuzativom 185. b. 3.
ullus poraba 286.
ultra poraba 250.; s abl. mensurae 232.
unde? 339. 1. a) b. 1.
unde = et inde 280. b.
ungo 3. str. 132.
unus u pluralu 75. 1. b.; *unus* s genit. partitivnim 198. b. 2.; *unus omnium* uz superlativ 268. b.
urbs uz imena gradova 238. 1. b. 1.
urgeo 2. str. 119.; s akuzat. 186. d).
uro 3. str. 129.
usque eō ut 323. I.
usu venit ut 323. II. b.
usus služeći se 362. b. 1.
ut = na pr., 195. b. 2. i 336. d). b. 2.
ut = kao 170. 1. b.
ut u namjernim rečenicama 320.; *ut non* u namjer. rečenicama 320. b.; *ut ne* 320. b.; *ut non dicam* 320. 1. b.; *ut* poslije izrazâ bojazni 322.; *ne non = ut* 322.; *ut, ut non* u posljedičnim rečenicama 323.; *ut explicativum* 323. II. b); *ut non = quin* 324. 1.; *ut* s konjunktivom koncesivnim 315. i 335.; *ut* u uzvicima i pitanjima 354. b.; *ut* s perfektom 302. 3.; *ut primum* 302. 3.; *ut-sic* u adverzativnom značenju 336. d). b. 1.; *ut-sī* 336. 2.; *ut-ita, sic, item* 336. d); *ut est* 336. d). b. 3.
uter? 339. 1. a) b. 1.
uterque poraba 288.; uz *uterque* stoji imenica u istom padežu 198. b. 4.; zamjenica u genitivu 198. b. 4.
utilis s dativom 206.; s prijedlogom *ad* 206. b. 3.; s prijedlogom *ad* i gerundivom 375. b. 1.
utilius est u indikativu mjesto hrv. kondicionala 311. 2.
utinam, utinam ne 313. b).
utor s ablativom 230.; *utor* = imam 230. b. 1.
utrum-an (u rastavnim pitanjima) 339. 1. c). i 342. 4.
utut s indikativom mjesto hrv. kondicionala 311. 3.

V.

vaco s abl. separationis 221. III.; s dativom 205. 2. b.
vacuus s abl. separationis 221. b); s prijedlogom *a* 221. b); s ablativom 199. 1. b. 1.
vado 3. str. 129.
vae s dativom 192. b. 2.
vale 144.
ve 388.
veho 3. str. 131.
vehor s ablativom instrumenti 227.
vel, vel-vel poraba 388.; uz superlativ 268. b.
velim s konjunktivom 313. b).
velle bez *ut* 320. 2. b. 5.; kao infinitiv futura 349. b. 4.
vellem s konjunktivom 313. b).
vello 3. str. 127.
velut = na pr., 336. d) b. 2.; 195. b. 2.; *velut si* 336. 2.
vendere s abl. pretii 233.
veneo pas. za *vendo* 295.; s abl. pretii 233.

veneror s akuzativom 186. b).
veniā bonā abl. modi 235.
venio 4. str. 137.; s dva dativa 216.
verba composita 155.
verba affectuum s akuzativom 182.; s akuz. c. inf. ili *quod* 351.
verba copulativa 169.
verba efficiendi ut 323. II. a).
verba impersonalia 145. i d.
vereor s akuzativom 186. a); s *ut* ili *ne* 322.; s infinitivom 322. b.
verisimile est s akuz. s infinit. 348. 1.
veritus bojeći se 362. b. 1.
vero 389.
versus poraba 250.
verto 3. str. 127.; s akuzativom 186. c); s dativom kao predikatom 217. 2.
verum 389.
verum est s akuz. s infinit. 348. 1.
vescor s ablativom 230.
vestrī genit. objektivni 196. b. 1. i 2.
vestrum genit. partitivni 196. b. 1.
veto 1. str. 116.; s akuzativom 186. b); s akuz. s infinit. 353.; s nominativom s infinitivom 357.
vibro s akuzativom 186. c).
vicinus s dativom 206.; s genitivom 206. b. 1.
video 2. str. 118.; *video ut* 320. 2.; *vidērēs* 312. b); s akuz. s infinit. 349. 1.; s participom 365. 2. a).
videor s nominat. s infinit. 357. 2.; s dva nominativa 169. 1.; s genit. posesivnim 203.; *videtur mihi* s infinitivom 344. b); *mihi videor* 357. b. 1.; *videtur* = *placet* 357. b. 1.; *visum est* s akuz. s infinit. 357. b. 1.; *ut videor* u uklopljenoj rečenici lično 357. b. 1.
vincio 4. str. 138.
vinco 3. str. 126.; s abl. instrumenti 227.
virus rod 29.
vīs sklonid. 41. 9.
vīso 3. str. 127.
vitio abl. modi 235.
vito s akuzativom 186. a).
vitupero quod 330.
vivo 3. str. 131.
vix uz gerundiv 372.
voco s dva akuzativa 190.
vocor s dva nominativa 169. 2.; *quī vocatur, dicitur* 279.
volo konjug. 136.; s infinitivom 346.; s akuz. s infinit. 350.; s infinitivom prez. ili perf. razlika 350. b.
volvo 3. str. 127.
voluntate abl. modi 235.
vomo 3. str. 133.
vos genit. partitivni 198. b.
voveo 2. str. 118.
vulgus rod 29.